

Latinská MLUVNICE,

kterou ku potřebě žáků

zvláště nižších a středních tříd gymnasií

sepsal

Josef Kořínek,

c. k. gymnasiální profesor v Jindřichově Hradci

Páté vydání.

**(Čtvrté vyd. schváleno výnosem vys. Ministerstva kultu a vyučování ze dne
5. ledna 1884 Č. 34.)**

na 1 zl. 80 kr., váz. 2 zl. 10 kr.

V PRAZE.

Nakladatel I. L. KOBER knihkupectví.

1890.

Národní knihovna I. L. Kobra v Praze.

Předmluva k prvnímu vydání.

Vydávám na světlo „Latinskou mluvnici,“ kterou jsem ku potřebě žákův nižších a středních tříd gymnasijských dle jiných mluvnic vzdělal a sestavil. Nalézá se v ní tedy málo co původního, a přidal-li jsem tu i tam něco ze svého, jesti to tak nepatrné, že to ani hrubé za řeč nestojí; skoro vše, co tu jest, obsaženo již v knihách jiných. Mně běželo zajisté předně a nejprve o to, aby žactvu latinské učení se počínajícímu a třebaž i pokročilejšímu dána byla do ruky knížka, v níž by pravidla řeči této, pokud je žáci nižších a středních tříd gymnasijských znáti mají, slovy snadno pochopitelnými byla vyčtena, příklady krátkými objasněna a vše tak uspořádáno, aby snadno v paměť vštípeno a v ní podrženo býti mohlo. Ten jediný cíl měl jsem před očima, a tudíž sbíral jsem odjinud, předělával a pořádal, jak to k jeho dosažení nejvhodnějším býti se mi vidělo. Zásluha tedy moje, je-li vůbec jaká, záležeti by mohla téměř jen v tom, že jsem ze snešené od jiných látky, co by k naznačenému stupni vyučování přiměřeno bylo, vyvoliti a tak upravit se snažil, aby to záživným se stalo. Pravím „se snažil,“ a to mohu s dobrým svědomím říci, že vůle moje byla upřímná; avšak dovedl-li jsem toho tak, aby knížka všude aneb alespoň z větší části vyhovovala tomu, čeho by se právem na ní žádati mělo, o tom rozhodovati nepřisluší mně, nýbrž ctěným kolegům mým, kdyby ji snad při vyučování v nižších aneb i středních třídách užívati za dobré uznali.

Jsa si toho tedy dobře svědom, co knížka tuto děkovati má pracím cizím, uznávám vděčně zásluhy tech mužův, kteří přede mnou latinské grammatiky zvlášť jazykem českým vydali, jichžto já užil jsem při spisování mluvnice této. Tak co se týče podávání (nikoliv uspořádání) syntaktických pravidel a překládání latinských slov a některých frází na jazyk český, hleděl jsem, pokud to možno bylo a s účelem mým se snášelo, přidržeti se grammatiky Kosinovy ¹⁾, poněvadž pravidel těchto častokrát ani nebylo lze vhodněji vyjádřiti, nežli se to v oné v mnohém ohledu výtečné mluvnici nalézá. Mimo to mnoho co děkovati mám mluvnici Svobodově ²⁾, Klumparově ³⁾, Ellendtově ⁴⁾,

Schmidtově¹⁾ a j. Kýmovaná pravidla určování rodu jmen podstatných se týkající vzata jsou na největším díle ze spisku vydaného od J. Č.²⁾ Vojáčkova mluvnice latinská³⁾ došla mne, když už rukopis můj v tisku se nalézal, ba částečně už tištěn byl.

Abych ještě o uspořádání „Skladby“ slovem se zmínil, podotýkám, že za pravidly o jednotlivých syntaktických výjvech pojednávajícími v zápětí jdou frase a obvykle i příklady vyňaté na největším díle z Cicérona, Caesara a Nepota, avšak vymýteno z frásí těch a příkladů všecko, co k objasnění a podržení toho kterého pravidla přísně nenáležíc bez porušení smyslu z nich vymýtiti lze bylo, aby pozornost žákovy jediné tím se poutala, čeho k doložení pravidla nevyhnutelně třeba. Též počet příkladů jen skrovný jest, neboť mám za to, že k mluvnici zvláště v nižší gymnasii náleží zvláštní cvičebná kniha, v kteréžto by obsažena byla hojnost příkladů jak latinských ku překládání na jazyk český, tak i naopak českých ku překládání na jazyk latinský. S dostatek takových příkladů podávají cvičebné knihy Rissovy a Klumpárovy⁴⁾.

V „Dodavku první“ k mluvnici této jednajícím o nejdůležitějších částech latinské prosodie a metriky příčinou k objasnění jednotlivých prosodických a metrických pravidel více veršů, nežli v běžných mluvnicích se naskytá. Z počátku ovšem, když žák totiž prosodii učiti se počíná, budou šestiměry ony a pětiměry zbytečné; avšak při opakování bude se jich moci užiti ke cvičení s dobrým tuším prospěchem. Nad to voleny jsou verše ony tak, že na největším díle každý z nich sám o sobě má smysl a pravdu nějakou obsahuje, tak že to bude s užtkem, vstřípi-li si v paměť žáci alespoň některé z nich.

To jest asi, co podotknouti potřebným se mi vidělo. Na konec nemohu jinak než povinné díky vzdáti všem, kteří k zlepšení mluvnice této přispěli si neobtěžovali, dílem ochotně radou mi přispívající, dílem rukopis můj pročítající a mě na vady přátelským způsobem upozorňující. Jsou pak to zvláště pp. kolegové filologického oddělení při gymnasii Královéhradeckém a zdejším, p. c. k. zemský školní inspektor V. Svoboda a p. professor na vysokém učení v Praze J. Kvěčala.

V *Jindř. Hradci*, den sv. Mikuláše, 1872.

¹⁾ Gramm. jazyku lat. V Praze 1867. ²⁾ Slovosklad lat. jazyku. V Praze 1853.

³⁾ Skladba jazyku lat. V Praze 1863. ⁴⁾ Lateinische Grammatik. Bearbeitet von Moritz Seyffert. Sechste Auflage. Berlin 1864. ⁵⁾ Lat. Schulgrammatik. Wien 1869.

⁶⁾ Rodová pravidla lat. jazyka, jež v celku dle dra. Ferd. Schultze veršem podal J. Č. ⁷⁾ Mluvnice latinská pro všechny třídy gymnasiální. V Praze 1873. ⁸⁾ nyní též Douchovy, jež Mluvnici této zcela jsou přispůsobeny pod titulem: Sbírká příkladův a úloh ke cvičbě ve skladbě latinské. Složil Karel Doucha, professor II. c. k. real. gym. v Praze. Díl I. pro III. třídu gym. Díl II. pro IV. třídu gym.

Předmluva ke druhému vydání.

Že první vydání mluvnice této u ctěných pp. kolegů mých uznání došlo a na přemnohých gymnasiích za vyučovací knihu zavedeno bylo, to bylo mi netoliko radostným svědectvím o praktičnosti knížky této, nýbrž i mocnou pohutkou, abych při tomto druhém vydání na odstranění vad a nedostatků všemožnou vynaložil péči. Především hleděno k tomu, aby mnohá pravidla, zvlášť ve skladbě, stala se buď přehlednějšími buď úplnějšími a přičiněním některých vhodných příkladů pochopitelnějšími; nově pak přidána jest nauka o akkusativu řeckém (§. 236) a něco z nauky o spojkách a zápornostech (§. 457 až 476), bez kterýchžto věcí, jak se mi zdálo, žáci, jimž mluvnice tato je sepsána, tak snadno obejít se nemohou. Mimo to k metrice přičiněna jest nauka o metrech u Horatia, čímž vyhověno přání mnohých pp. kolegů, kteří mají zato, aby žáci mluvnici, již byli uvykli, pokud možná až i do třídy nejvyšší v rukou podrželi.

Jako jsem již v Předmluvě k prvnímu vydání podotkl, že v knížce této nalézá se málo co z mého vlastního, tak i nyní rád vyznávám, že opravy s doplňky, kterých se tomuto druhému vydání dostalo, nepocházejí vesměs ode mne, nýbrž že za ně na největším díle mám co děkovati některým pp. kolegům, kteří o prvním vydání mluvnice této úvahy sepsali a mně laskavě zaslali si neobtěžovali, začož jim tuto zasloužené díky vysloveny budtež*). Mimo to užil jsem k tomu účelu zvláště třetího vydání latinské grammatiky Schmidty**), dle níž i nauka o metrech u Horatia pracována jest.

*) Zvláštního uznání hodna jest v té příčině zaslana mi úvaha p. Fr. Ot. Novotného, profesora při c. k. akadem. gym. v Praze.

**) Lateinische Schulgrammatik v. Karl Schmidt. Dritte berichtigte Auflage. Wien 1871.

Avšak poněvadž síly jednotlivce jsou slabé, samo sebou se rozumí, že přes všecku dobrou vůli a snahu nebylo mi lze očistiti knížku tuto ani v druhém jejím vydání všech vad a neshod; a protož prosím a žádám ctěných pp. kolegů, kteří mluvnice této při vyučování užívati budou, kdekoli se jim naskytne, že by něco buď vadného bylo buď vhodněji vyjádřeno anebo praktičtěji a chápavosti mládeže přiměřeněji upraveno býti mohlo, aby prospěch dobré věci na zření majíce jakoukoli cestou buďsi to veřejnou buďsi to soukromou mne o tom zpravovati neobmeškávali, by ve vydání přístím, ač dočká-li se ho knížka tato, vady ty odstraněny býti mohly. Každá na oko sebe nepatrnější poznámka, jejíž účelem by bylo, aby se žactvu věc usnadnila, bude mi velevítána a s vděčností ode mne přijata.

V Jindřichově Hradci, 1. září, 1875.

Předmluva ke čtvrtému vydání.

Vydání toto liší se od předešlých hlavně tím, že pod čarou umístěny jsou některé důležitější zvláštnosti mluvy básnické a prosy pozdější, zvláště Tacitovy, jako se to naskytá ve mluvnici Kosinově, které, pokud snášelo se s účelem mým, jako již dříve v jiných věcech*), tak nyní i v této stránce hleděl jsem se přidržeti. Změny nad čarou nejsou rozsáhlé a týkají se nejvíce věcí těch, na něž mne někteří ze ctěných pp. kolegů, zejména professori Rob. Novák, Jos. Černý a Th. Vodička úvahami svými dílem soukromě, dílem veřejně pozorným učinili, začez jim tuto povinné díky vzdány budtež. Avšak předělati některé části knížky této, anebo rozšířiti ji, zejména přijati do ní nauku o zvukosloví a slovosledu, jak mi v úvahách oněch raděno bylo za dobrým zajisté úmyslem, to pro rozličné překážky učiniti jsem nemohl; a tak žádám ctěných pp. kolegův, aby mluvnici tuto ničím jiným mlti nechtěli, nežli čím jsem já ji původně míti chtěl, totiž knihou školní, sepsanou, jak titulní list oznamuje, ku potřebě žáků zvláště nižších a středních škol gymnasijských, a této potřebě vyhoví-li i budoucně, jsem dosti odměněn za práci, již podnikal jsem vždycky rád za účelem tímto.

Budiž tedy i čtvrté vydání knížky této ode ctěných pp. kolegů mých přijato s touže přátelskou shovívavostí, jaké dostalo se vydáním předešlým**).

V *Jindřichově Hradci*, 17. září, 1883.

*) Viz o tom zmínka před desíti lety ode mne učiněnou v Předmluvě k vyd. I. Mluvnice této str. III.

**) Mluvnici přeložil na jazyk bulharský *Jan Brožka*, učitel lat. jazyka na klass. gymnasiu v *Sofii*, pod názvem: *Latinská grammatika usťavěna na česki ot J. Korineka*, převedena ot *J. Brožka* prepodavateľ na latinskij jazik na klassičeskata gimnazija v *Srēdec*. *Srēdec*. Narodna pečatnica na *Bogdan Prošek*, 1882 (syntaxis) a 1886 (etymologia).

Předmluva k pátému vydání.

Poroučeje i toto vydání laskavé přízni velectěných pp. kolegův podotýkám, že od předešlého hrubě se neliší, leda že několik §§. pozměněno a praktičtěji, jak se mi vidělo, upraveno, že k lepšímu objasnění některých syntaktických pravidel vloženo sem a tam několik příkladů, že místo „zájmeno a časoslovo“ užito všude běžných nyní výrazů „náměstka a sloveso“.

V Jindřichově Hradci, 26. července, 1889.

J. Korínek.

O p r a v a.

Str.	8. ř.	9. zd.	čti foedae	in. feodae.
"	62.	"	8. sh. " occāsione	" occāsione.
"	246.	"	15. zd. " taetrior	" tetrrior.
"	277.	"	5. sh. " částicemi	" záporno sl.
"	335.	"	6. zd. " siquidem	" si quidem.

A. Tvarosloví.

Hlava I. O hláskách.

§. 1. Latinská řeč má tato 24 písmena :

A, a	E, e	I, i	N, n	R, r	V, v
B, b	F, f	K, k	O, o	S, s	X, x
C, c	G, g	L, l	P, p	T, t	Y, y
D, d	H, h	M, m	Q, q	U, u	Z, z.

Poznam. 1. Římané užívali jen velikých písmen. Nyní píší se veliká písmena pouze na začátku vět, u jmen vlastních a u slov od těchto odvozených.

2. *I, i* je brzy samohláskou, na př. *ira* hněv, brzy souhláskou *j*, a to tehdaž, když stojí na počátku syllaby před samohláskou: *iānua* dvěře, *iōcus* žert, *iuvēnis* mladík, *iēiūnus* lačný. V této příčině užívá se též znaku *J, j*: *janua*, *Julius* etc.

§. 2. Rozdělení hlásek. Hlásky dělí se na *samohlásky* (*vocales*) a na *souhlásky* (*consonantes*). Samohlásky jsou: *a, e, i, o, u, y*. Spojením prostých samohlásek vznikají tyto *dvojhlásky* (*diphthongi*): *ae, oe, au*, a ne tak časté: *eu, ei, ui*: *saevus* zuřivý, *poena* trest, *aurum* zlato; *heu!* *ei!* běda! *huic* tomu.

Poznam. Má-li při *ae, oe* každá hláska vysloviti se o sobě, poznamená se tu *e* dvěma body *aě, oě* (*diaerēsis*, rozlučka): *Dānāě* (jméno osoby), *poēma* (báseň).

§. 3. Souhlásky dělíme na plynné (*liquidae*) **a na němé** (*mutae*). Plynné jsou *l, m, n, r*, k nimžto druží [se] *i* *sykavka* (*sibilans*) *s*. Ostatní jsou němé. Z těchto jsou *x* a *z* složené, vznikající z *cs* a *ds*; z naskytá se jen ve slovech z řečtiny vzatých anebo vůbec cizích, jako: *zephýrus* západní vítr, *gāza* pokladnice.

§. 4. Výslovnost písmen v řeči latinské odchyluje se od českého vyslovování v těchto případech :

1. *c* pronáší se všude zvukem českého *k* vyjma před samohláskami *e, i, y*, jakož i přede dvojhláskami *ae, oe, eu*: *caput* hlava zní: kaput, *cura* péče zní: kúra, *clamo* křičím zní: klámo; naopak: *cedo* ustupuji, *cibus* jídlo, *Cypus, Caesar, coepi* začal jsem, *ceu* jako.

2. *d, n, t* zachovávají, i když za nimi *i* následuje, znění tvrdé: *dico* pravím zní: dýko, *tibia* píšťala zní: týbia, *niger* černý zní: nyger.

3. *t*, jde-li za ním krátké *i* se kteroukoli jinou samohláskou nebo se dvojhláskou *ae*, pronáší se jako české *c*: *iustitia* spravedlnost zní: justycia, *actio* děj zní: akcio, *otium* prázdeň zní: ócium, *divitiae* bohatství zní: dýviciae.

Avšak prvotné znění své zachovává *t*:

a) ve slovech řeckých: *Miltiades* čti: Miltyaules, *Boeotia* čti: Boeótya.

b) je-li *t* zdvojeno: *Attius* čti: Attyus, *Bruttii* čti: Brutti.

c) předchází-li *s* nebo *x*: *ostium* dvéře čti: ostyum, *mixtio* smíšení čti: mixtyo.

d) před zastaralou koncovkou infinitivu praesentis sloves rodu středního nebo trpného *ier*: *patier* trpěti čti: patyer, *nitier* snažiti se čti: nytyer.

e) ve slově *totius* celého za příčinou délky samohlásky *i*; čti tedy: totýus. *totius*

§. 5. Dělení syllab. Každá samohláska nebo dvojhláska může působiti syllabu i sama o sobě: *ā-va* hrozen, *au-um* zlato. Jinak vznikají syllaby vespólným slučováním samohlásek a souhlásek. Slovo má tudíž tolik syllab, kolik je v něm samohlásek nebo dvojhásek.

§. 6. Co do dělení syllab platnost mají pravidla tato:

1. Souhláska stojící mezi dvěma samohláskama náleží k syllabě druhé: *ā-mo* milnji, *ma-ter* matka.

2. Ze souhlásek zdvojených každá náleží k syllabě jiné: *an-nus* rok, *bel-lum* válka, *fer-rum* železo.

3. Více souhlásek mezi dvěma samohláskama náleží k syllabě druhé, mohly-li by ony souhlásky míti místo i v názvu slova latinského: *pa-tris* otce, srov. *tres* tři; *du-plex* dvojitý, srov. *plūco* sviňuji; *a-sper* drsný, srov. *spes* naděje; *ca-stra* tábor, srov. *strages* porážka.

4. Složená slova dělí se dle částí, ze kterých vznikla: *dis-trāho* roztahuji, *ad-ūro* připaluji, *abs-trāho* odtahuji.

§. 7. Časomíra (*quantitas*) zakládá se na *case*, v němž syllaby

se vyslovují. Dle toho jsou syllaby buďto *krátké* (*brèves*) nebo *dlouhé* (*longae*) aneb *obecné* čili *obojetné* (*ancipites*) t. j. takové, které ve verši vysloviti možná brzy krátce brzy dlouze. Krátkou syllabu označujeme polokroužkem (˘), dlouhá označuje se příčnou čarou (—), obojetná polokroužkem nad příčnou čarou položeným (≡).

§. 8. *Dlouhé* syllaby jsou *dvoji*:

1. buď zabírají v sobě samohlásku *dlouhou* nebo *dvojhlásku*: *spēs* naděje, *iūs* právo, *cælum* nebe;

2. anebo zabírají v sobě samohlásku sice *krátkou*, avšak dlouhé jsou *položením* svým před nějakou souhláskou složenou (§. 3) anebo přede skupením alespoň dvou souhlásek: *dūx* vůdce, *scrōbs* jáma.

V prvním případě slove syllaba *přirozeně dlouhou* (*naturā longa*), v druhém *položením* č. *kladně dlouhou* (*positione longa*).

Poznam. Další o tom pravidla viz v Dodavku prvním §. 3.

§. 9. **Přizvuk syllab.** V každém slově jedna syllaba pronáší se hlasem důraznějším než ostatní t. j. přizvukuje se. Co do přizvuku (*accentus*) průchod mají v latinské řeči tato pravidla:

1. Slova jednoslabičná mají přizvuk na této jedné syllabě: *sāl* sůl, *cūr* proč, *āl* ke.

2. Slova dvojslabičná mají přizvuk na předposlední syllabě, a to buď ostrý: *cāsa* chatrč, *fāba* bob, *dōlus* lest, anebo průtažný: *Māsa*, *Rōma*.

3. Slova trojslabičná a víceslabičná mají přizvuk na předposlední syllabě, je-li dlouhá: *habēna* řemeň, *amābam* miloval jsem, *legēbam* četl jsem, *sollicitūdo* nepokoj, *inlōctus* neučený; je-li však předposlední syllaba krátká, je v takových slovech přizvuk na syllabě od konce třetí: *grātia* líbeznost, *mórtifer* smrtousoň, *pérdēre* zkaziti, *progrēssio* prospěch.

Poznam. Mějme se na pozor, abychom syllaby krátké, má-li přizvuk, nevyslovovali dlouze: *lēgo* čítám, *bībo* piji, *lōcus* místo; srov. v češtině: vedu vinu, vodu.

Hlava II. Částky řeči.

§. 10. Části latinské řeči jsou:

1. <i>Nomen substantivum</i> jméno podstatné.	5. <i>Verbum</i> sloveso.
2. <i>Nomen adiectivum</i> jméno přídavné.	6. <i>Adverbium</i> příslovce.
3. <i>Numerale</i> jméno číselné.	7. <i>Præpositio</i> předložka.
4. <i>Pronomen</i> náměstka.	8. <i>Coniunctio</i> spojka.
	9. <i>Interiectio</i> citoslovce.

Jméno podstatné je buďto *vlastní* (*nomen proprium*) aneb *obecné* (*nomen appellativum*).

Jméno podstatné, přídavné, číselné, náměstka a sloveso se *sklání*; ostatní části řeči jsou *nesklonné*. Skloňování podstatných jmen, přídavných, číselných a náměstek slove *deklinací* (*declinatio* zpadování); skloňování slovesa slove *konjugací* (*coniugatio* časování).

Hlava III. O rodě podstatných jmen.

§. 11. *Rod* (*genus*) je tříj: *mužský* (*g. masculinum*), *ženský* (*g. femininum*), *střední* (*g. neutrum*).

Určující rod podstatných jmen inějme pozor 1. na jejich *význam* (rod přirozený); 2. na jejich *zakoňení* (rod tvarový č. grammatický).

§. 12. Rodová pravidla dle **významu**:

1. Masculina.

Mužského jsou vždycky rodu
jména *mužův* i *národů*,
jako jsou vždy k němu čtena
měsíců, *řek*, *větrů* jména.

Protož: *Deus iustus* spravedlivý Bůh, *vir bonus* dobrý muž, *poeta clarus* slavný básník; *Scythae saevi* krutí Scythové; *October pluvius* pršlavý říjen; *Albis altus* hluboké Labe, *Tiberis tumidus* vzdutý Tiber; *aquilo frigidus* studený vítr severní, *eurus violentus* prudký vítr jihovýchodní.

Poznam. Jména některých řek, jako: *Albula*, *Allia*, *Mātrōna* a jména řecká *Styx* a *Lēthe* jsou *feminina*.

2. Feminina.

Ženy, *města*, *země*, *stromy*,
ženská jsou, jakož *ostrovy*.

Protož: *virgo pulchra* krásná panna; *Corinthus antiqua* starobylý Korinth; *Aegyptus fecunda* úrodný Egypt; *fagus pātula* rozložitý buk; *Samos lunōnia* Junouin Samos.

Poznam. Ze jmen *měst* jsou *masc.* mnohočetná na *i*, jako: *Delphi*, *Vēii*; pak některá na *o* a *on*: *Hippo*, *Narbo*, *Sulmo*, *Mārāthon*; *neutra* jsou končící se v *um* (*tec-on*) a na *e* dle třetí deklinace: *Saguntum*, *Ilion*, *Prac-*

neste; pak mnohočetná na *ā*: *Bactra*, *Leuctra*; dále ještě: *Anxur*, *Tibur*; konečně *Argos*, jehož užíváno toliko v pádu prvním a čtvrtém. Ostatní pády zastoupeny bývají mnohočetným *Argi*.

2. Ze jmen *zemí* jsou masc.: *Bosporus*, *Pontus*, *Hellespontus*, *Isthmus*; neutra zakončená na *um*: *Samnium*, *Lätium*.

3. Neutra.

Co se nedá skloňovati,
k střednímu hled počtati.

Jsou tedy rodu středního: a) podstatná jména *nesklonná* (*indeclinabilia*), jako: *fas* právo, *nefas* bezprávi; b) všechna slova, která nejsou podstatná za podstatná se pokládají: *scire tuum nihil est* vědění tvé ničím není, *ultimum vāle* poslední s Bohem; c) jména písmen¹⁾: *a longum* a dlouhé; d) slova pouze dle zvuku uvedená: *Caesar est disyllabum* Caesar (t. j. slovo Caesar) je dvojslabičné.

4. Communia.

Obourodými (*commūnia*) slova podstatná jména označující týmž tvarem osobu mužskou i ženskou.

Čtu se značí muž i žena,
to *commune* podle jména.

Pročež: *cōmes fīlus* věrný průvodčí, *comes fīda* věrná průvodkyně; *dux praeclārus* přeslavný vůdce, *dux praeclara* přeslavná vůdkyně; *sacerdos pius* nábožný kněz, *sacerdos pia* nábožná kněžka.

artifex umělec a umělkyně
auctor původce a původkyně
civis občan a občanka
coniunx manžel a manželka
custos hlídač a hlídačka
hērēs dědic a dědička
hostis nepřítel a nepřítelkyně

incōla obyvatel a obyvatelkyně
index udavač a udavačka
pārens otec a matka
testis svědek a svědkyně
vātes prorok a prorokyně
vīndex osvoboditel a osvoboditelkyně
a t. d.

5. Mobilia.

Podstatná jména mající *zvláštní tvar* pro pojmenování osoby mužské i ženské slova *pohyblivá* (*mobilia*). Je-li masc. zakončeno

¹⁾ Přimýšlíme-li slovo *littera* (písmě), lze říci též *a longa*, *e brevis*.

syllabou *tor*, tu končí se fem. v syllabu *trix*: *adiutor* pomahač, *adiutrix* pomahačka; *victor* vítěz (muž), *victrix* vítěz (žena). Má-li masc. koncovku *us* nebo *er*, končí se fem. v *a*: *servus* otrok, *serva* otrokyně; *magister* učitel, *magistra* učitelkyně.

6. Jména zvířat.

Zvláště pozoruhodná jsou jména zvířat. Některá jsou *pohyblivá* (*mobilia*): *cervus* jelen, *cerva* laň; *gallus* kohout, *gallina* slepice; *leo* lev, *leona* lvice; *caper* kozel, *capra* koza. Jiná pak mají pro fem. *zvláštní slovo*: *taurus* býk, *vacca* kráva; *aries* beran, *ovis* ovce.

Některá jsou *obouřoda* t. j. masc., označují-li samce, fem., označují-li samici: *bos* býk i kráva.

Jiná zase mají pro *oba* rody jenom tvar *jeden*, kterému buďto výhradně rod mužský nebo výhradně rod ženský sluší. Rod tento zůstává vždy týž, buďže samec buďže samice se míní. Slova taková slovou *pospolnými* (*epicoena*). Tak jsou *passer* vrabec, *corvus* havran vždy masc.; *vulpes* liška, *anas* kachna, *rana* žába vždy fem. Má-li při pospolných slovech označiti se rod zvířete *přírozený*, klade se k nim na označení rodu mužského *mas* samec, na označení pak rodu ženského *femina* samice: *vulpes mas* lišák, *vulpes femina* liška.

Hlava IV. Číslo, pád, deklinace.

§. 13. Číslo (*nūmerus*) je dvojí: *jednotné* totiž (*n. singularis*) a *množné* (*n. pluralis*).

§. 14. *Pádů* (*casus*) rozeznává se v každém čísle šestero:

- (1. *Nominativus* na otázku kdo? co?
2. *Genitivus* na otázku čím? koho? čeho?
3. *Dativus* na otázku komu? čemu?
4. *Accusativus* na otázku koho? co?
5. *Vocativus* pád volání.
6. *Ablativus* na otázku kým? čím?

Nominativ a vokativ slovou *pády přímými* (*casus recti*), ostatní pak *nepřímými* (*casus obliqui*).

§. 15. V lat. řeči je *deklinace* patero. Ku které deklinaci podstatné jméno náležel, poznáme po genitivě jednočtu. Tento má

v první dekl. koncovku ae:	<i>rān-ae</i>	nom.	<i>rāna</i>	žába;
ve druhé	"	"	i : <i>corv-i</i>	" <i>corvus</i> havran;
ve třetí	"	"	is : <i>nūb-is</i>	" <i>nūbes</i> mračno;
ve čtvrté	"	"	us : <i>fruct-us</i>	" <i>fructus</i> ovoce;
v páté	"	"	ei : <i>dī-ei</i>	" <i>dies</i> den.

§. 16. **Přehled přípon.** Při sklánění rozeznávají sluší kmen ode přípon. Přípony jsou:

Singularis.

I.	II.	III.	IV.	V.
N. <i>ā</i>	<i>ūs, ēr, ūm</i>	příp. rozmanitá	<i>ūs, ū</i>	<i>ēs</i>
G. <i>ae</i>	<i>ī</i>	<i>īs</i>	<i>ūs</i>	<i>ēī</i>
D. <i>ae</i>	<i>ō</i>	<i>ī</i>	<i>uī, ū</i>	<i>ēī</i>
A. <i>am</i>	<i>ūm</i>	ēm (<i>im</i>); jako nom.	<i>ūm, ū</i>	<i>ēm</i>
V. <i>ā</i>	<i>ē, ēr, ūm,</i>	jako nom.	<i>ūs, ū</i>	<i>ēs</i>
A. <i>a</i>	<i>ō</i>	<i>ē (ī)</i>	<i>ū</i>	<i>e</i>

Pluralis.

N. <i>ae</i>	<i>ī</i>	<i>ā</i>	<i>ēs</i>	<i>ā (iā)</i>	<i>ūs</i>	<i>uī</i>	<i>ēs</i>
G. <i>arum</i>	<i>ōrum</i>		<i>ūm (iūm)</i>		<i>uum</i>		<i>ērum</i>
D. <i>īs</i>	<i>īs</i>		<i>ībus</i>		<i>ībus (ūbus)</i>		<i>ēbus</i>
A. <i>as</i>	<i>ōs</i>	<i>ā</i>	<i>ēs</i>	<i>ā (iā)</i>	<i>ūs</i>	<i>uā</i>	<i>ēs</i>
V. <i>ae</i>	<i>ī</i>	<i>ā</i>	<i>ēs</i>	<i>ā (iā)</i>	<i>ūs</i>	<i>uā</i>	<i>ēs</i>
A. <i>īs</i>	<i>īs</i>		<i>ībus</i>		<i>ībus (ūbus)</i>		<i>ēbus.</i>

§. 17. Z přehledu tohoto vysvítá:

1. že všechna *neutra* jak sing. tak plur. mají tři pády stejné: nom., akk. a vok. Tyto tři pády mají v plur. vždy příponu *ā (iā)*;
2. že vokativ rovná se nominativu; jenom při slovech na *us* podle druhé deklinace končí se v *e*;
3. že v plur. ablativ rovná se dativu.

Hlava V. Prvá deklinace.

§. 18. Všecka latinská slova deklinace této zakončena jsou v nom. sing. hláskou *ā*. Nálezející sem jména věcí a zvířat jsou vesměs *feminina*. Jména pak osob mužských a největší část řek, pak *Hadria* moře jaderské jsou *masculina* (§. 12, 1).

Singularis.		Pluralis.
N. <i>ran-ā</i>	žába	<i>ran-ae</i> žáby
G. <i>ran-ae</i>	žáby	<i>ran-ārum</i> žab
D. <i>ran-ae</i>	žábě	<i>ran-īs</i> žabám
A. <i>ran-am</i>	žábu	<i>ran-ās</i> žáby
V. <i>ran-ā</i>	žáho	<i>ran-ae</i> žáby
A. <i>ran-ā</i>	žabou	<i>ran-īs</i> žabami.

Slova ke cvičení: fem. *ālanda* skřivan, *causa* příčina, *stella* hvězda, *ūva* brozen; masc. *agrīcōla* rolník, *aurīga* vozka, *nauta* plavec, *lodnīk*, *poēta* básník.

§. 19. Poznamenání o jednotlivých pádech:

1. Slovo *fāmilia* čeleď, domácnost má v gen. sing. v některých spojeních starodávnou příponu *us*: *pāter fāmiliās* hospodář, *māter fāmiliās* hospodyně, *filius fāmiliās* domácí syn, *filia fāmiliās* domácí dcera; *patres fāmiliās etc.*; avšak též: *patres fāmiliāe* i *fāmiliarum*.

2. Slova *dea* bohyně a *filia* dcera mají v dat. a abl. pluralis koncovku *abus*, zejména ve spojení: *deīs et deabus* bohům a bohyním, *filiīs et filiabus* synům a dcerám.

3. Slova *amphōra* ¹⁾ a *drachma* ²⁾ mají v gen. plur. vedle *amphorārum* a *drachmārum* též *amphorūm* a *drachmūm*, avšak jen ve spojení se číslovkami.

§. 20. I adjektiva končí se v *a*, ženský to rod adjektiv na *us* a *er*, sklánějí se dle této deklinace: *rana foeda* ohyzdná žába; *ranae feodae* ohyzdné žáby a t. d.

Hlava VI. Druhá deklinace.

§. 21. Druhá deklinace zahrnuje v sobě jména končící se v *nom. sing.* na *us*, *er*, *um*. Jména na *er* jsou všechna, jména na *us* z největší části *masculina*; jména na *um* jsou *neutra*.

¹⁾ *amphōra*. 1. větší nádoba dvojuchá č. ušác; 2. jistá míra a) k měření vína a jiných tekutin; b) k měření nákladu lodního, *tuna*: *nāvis trecentarum amphōrūm* loď tří set tun. — ²⁾ *drachma* malý peněz řecký, asi 40 kr. r. č.; anebo váha rovnající se 8mé části unce.

Singularis.		Pluralis.	
N.	<i>corv-ūs</i> havran	<i>corv-ī</i>	havrani
G.	<i>corv-ī</i> havrana	<i>corv-ōrum</i>	havranů
D.	<i>corv-ō</i> havranu	<i>corv-īs</i>	havranům
A.	<i>corv-ūm</i> havrana	<i>corv-ōs</i>	havrany
V.	<i>corv-ē</i> havrane	<i>corv-ī</i>	havrani
A.	<i>corv-ō</i> havranem	<i>corv-īs</i>	havrany.

Slova ke cvičení: *annus* rok, *cibus* pokrm, *dōmīnus* pán, *campus* pole, *ocūlus* oko.

§. 22. Jména na *er* buďto zachovávají *e* před *r* v genitivě a v ostatních pádech, anebo je — a to mnohem častěji — vyjma v nom. a vok. sing. vysouvají.

Singularis.		Pluralis.	
N.	<i>puer</i> hoch	<i>puer-ī</i>	hoši
G.	<i>puēr-ī</i> hochu	<i>puer-ōrum</i>	hochů
D.	<i>puer-ō</i> hochu	<i>puer-īs</i>	hochům
A.	<i>puer-ūm</i> hochu	<i>puer-ōs</i>	hochy
V.	<i>puer</i> hochu	<i>puer-ī</i>	hoši
A.	<i>puer-ō</i> hochem	<i>puer-īs</i>	hochy.

Slova ke cvičení: *gēner*, *genēri* zeť; *sōcer*, *socēri* tchán.

Singularis.		Pluralis.	
N.	<i>liber</i> kniha	<i>libr-ī</i>	knihy
G.	<i>libr-ī</i> knihy	<i>libr-ōrum</i>	knih
D.	<i>libr-ō</i> knize	<i>libr-īs</i>	knihám
A.	<i>libr-ūm</i> knihu	<i>libr-ōs</i>	knihy
V.	<i>liber</i> kniho	<i>libr-ī</i>	knihy
A.	<i>libr-ō</i> knihou	<i>libr-īs</i>	knihami.

Slova ke cvičení: *āger*, *agri* pole; *culter*, *cultri* nůž; *māgister*, *magistri* učitel; *mīnister*, *mīnistri* sluha.

§. 23. *Gēner*, *Mulciber*, *adulter*,
puer, *sōcer*, *vesper*, *Liber*,
libēri, *Celtiber*, *Iber*;
složená též s *fer* a *ger*,
jak na příklad: *armiger*,
Lūcifer a *signifer*
drží veskrz *e* před *r*.

<i>gener, geněri</i> zel	<i>vesper, vespěri</i> večer	<i>armiger, armigěri</i> zbroj-
<i>Mulciber, -běri</i> bůh ohně	<i>Liber, Liběri</i> bůh vína (jinak	noš
(též <i>Vulcānus</i> zvaný)	<i>Bacchus)</i>	<i>Lucifer, Lucifěri</i> den-
<i>adulter, -těri</i> cizoložník	<i>liberi, liberōrum</i> děti	nice
<i>puer, puěri</i> hoch	<i>Celtiber, Celtiběri</i> národové	<i>signifer, signifěri</i> korou-
<i>socer, socěri</i> tchán	<i>Iber, Iběri</i> Hispanští	hevník.

Jiná podstatná na *er* vysouvají *e*: *āper, apri* kanec; *cāper, capri* kozel; *cancer, cancri* rak a t. d.

§. 24. Jednotlivé pamatujme si jedno podstatné jméno na *ir*: *vīr, vīri* muž se složenými *decemvīr* desítipán, *triumvīr* trojpán; pak jméno belgického národa: *Trēvēri* č. *Trēvīri* gen. *Treverōrum, Trevi-rōrum*; konečně jedno přídavné na *ur*: *sātur* sytý.

§. 25. Podstatná jména *rodu středního* končí se v syllabu *um* sklánějí se dle tohoto vzoru:

Singularis.	Pluralis.
N. <i>verb-ūm</i> slovo	<i>verb-ā</i> slova
G. <i>verb-ī</i> slova	<i>verb-ōrum</i> slov
D. <i>verb-ō</i> slovu	<i>verb-īs</i> slovům
A. <i>verb-ūm</i> slovo	<i>verb-ā</i> slova
V. <i>verb-ūm</i> slovo	<i>verb-ā</i> slova
A. <i>verb-ō</i> slovem	<i>verb-īs</i> slovy.

Slova ke cvičení: *bellum* válka, *collum* hrdlo, *exemplum* příklad, *pōciūm* číše, *tectum* střecha, *vīnum* víno.

§. 26. Poznamenání o jednotlivých pádech:

1. V *genit. sing.* podstatných syllabami *ius* a *ium* zakončených stahuje se *ū* zhusta v *ī*: *filius* syn, *filī* m. *filī*; *negotium* zaměstnání, *negotī* m. *negotī*.

2. Ve *vok. sing.* mají jména na *us* pravidelně *ē*: *servus* služebník, otrok: *servē*. Avšak a) jména vlastní na *ius* mají dlouhé *ī*: *Tallius, Tullī*; *Terentius, Terentī*; podobně: *Pompēius, Pompēī*; *Caius, Cai*. Vyjímají se a) řecká vlastní jména (vlastně adjektiva) v *ius*, kterážto mají pravidelně *ē*: *Cynthius, Cynthie*; *Laertius, Laertie*; β) všecka v *ius*: *Darius, Dariē*; b) *filius* syn má *filī*; c) *meus* můj má *mī*; tudíž: *mī fili!* synu můj! d) *Deus* Bůh má zase *Deus*; tudíž: *mī Deus!* Bože můj!

3. V *nom. a vok. plur.* má *Deus dī (dii)* vedle *dei*; v *dat. a ablat.* *dīs (diis)* vedle *deis*.

4. *Genit. plur.* končí se někdy v *um* místo v *orum*, zvláště u jmen označujících druhy peněz a míru: *nummus* peníz, *nummum*; *sestertius* ¹⁾, *sestertium*; *modius* měrice, *modium*; *talentum* hřívna, *talentum*; mimo to u slova *vir* ve jménech úradů: *triumvirum*, *decemvirum*; rovněž u jmen úředníků: *praefectus fabrum* ²⁾ náčelník stavitelstva vojenského č. hradbnictva, *praefectus socium* náčelník spojencův (italských).

§. 27. Všecka *adjektiva* končí se v *us-a-um* nebo v *er-a-um* sklánějí se v mužském a středním rodě dle této deklinace: *puer bonus* dobrý hoch. *ventus prosper* příznivý vítr, *verbum durum* tvrdé slovo.

§. 28. Rod.

Us, er, ir, ur při druhé
k mužskému se rodu čte.
ale co má konec *um*,
to je vždycky *neutrum*.

Výjimka:

Tré jest ženských v druhé na *us*:

aleus, colus atque *humus*;

rovněž *tré neutrius*:

vulgus, virus, pēlagus.

aleus hūmāna lidské bícho

colus longa dlouhý kužel

humus ārida vyprahlá země

vulgus infidum nevěrný lid (chatra)

virus mortiferum smrtící jed

pēlagus tūmīdum (bás.) vzduté moře.

Poznam. Pamatuj feminina z řečtiny vzata: *dialectus dōrica* dorské nářečí. *diphthongus longa* dlouhá dvojhlaska, *paragrāphus altēra* druhý paragraf. *periōdus artificiōsa* umělé obvěti.

Hlava VII. Třetí deklinace.

§. 29. *Nominativ* sing. třetí deklinace může býti okončen buďto samohláskami *a, e, i, y, o* nebo souhláskami *c, l, n, r, s, t, x*, *genitiv* pak vždy končí se v syllabu *is*.

Slova, která v nom. a v gen. mají počet syllab stejný, nazývají se *stejnossilabá* (*parissyllabá*): nom. *nūbes* gen. *nubis* mračno; slova, která v gen. mají syllab více než v nom., slovou *nestejnossilabá* (*imparissyllabá*): nom. *cōmes* gen. *comitis* průvodčí.

Předložito jest při třetí deklinaci pamatovati si zároveň s nominativem i *genitiv*. Na místo genitivní přípony *is* přivěšují se přípony i ostatních pádů, jakož v §. 16. vyčteny jsou.

Substantiva této deklinace jsou dílem rodu mužského, dílem rodu ženského, dílem středního.

¹⁾ peníz stříbrný, asi 10 kr. ²⁾ *tāber*, gen. *fabri* zuam. vlastně každého řemeslníka díla hmotného z látek tvrdých: tesáře, truhláře, kováře, zbraníře a t. d.

Masculina.

Singularis.		Pluralis.	
N. <i>hōmo</i>	člověk	<i>homin-ēs</i>	lidé
G. <i>homīn-is</i>	člověka	<i>homin-ūm</i>	lidí
D. <i>homīn-i</i>	člověku	<i>homin-ibus</i>	lidem
A. <i>homīn-ēm</i>	člověka	<i>homin-ēs</i>	lidi
V. <i>homo</i>	člověče	<i>homin-ēs</i>	lidé
A. <i>homīn-ē</i>	člověkem	<i>homin-ibus</i>	lidmi.

Slova ke cvičení: *turbo*, *turbīnis* víchr; *sermo*, *sermōnis* řeč; *dolor*, *dolōris* bolest; *miles*, *militis* voják; *mos*, *mōris* zvyk; *rex*, *rēgis* král.

Feminina.

Singularis.		Pluralis.	
N. <i>virtūs</i>	ctnost	<i>virtut-ēs</i>	ctnosti
G. <i>virtūt-is</i>	ctnosti	<i>virtut-ūm</i>	ctností
D. <i>virtut-i</i>	ctnosti	<i>virtut-ibus</i>	ctnostem
A. <i>virtut-ēm</i>	ctnost	<i>virtut-ēs</i>	ctnosti
V. <i>virtus</i>	ctnosti	<i>virtut-ēs</i>	ctnosti
A. <i>virtut-ē</i>	ctností	<i>virtut-ibus</i>	ctnostmi.

Slova ke cvičení: *hirundo*, *hirundinis* vlaštovka; *natio*, *natiōnis* národ; *aetas*, *aetātis* věk; *lex*, *lēgis* zákon; *nux*, *nūcis* ořech.

Neutra.

Singularis.		Pluralis.	
N. <i>tempūs</i>	čas	<i>tempor-ā</i>	časy
G. <i>tempōr-is</i>	času	<i>tempor-ūm</i>	časů
D. <i>tempor-i</i>	času	<i>tempor-ibus</i>	časům
A. <i>tempūs</i>	čas	<i>tempor-ā</i>	časy
V. <i>tempūs</i>	čase	<i>tempor-ā</i>	časy
A. <i>tempor-ē</i>	časem	<i>tempor-ibus</i>	časy.

Slova ke cvičení: *corpus*, *corpōris* tělo; *mānus*, *manūris* dar; *carmen*, *carmīnis* báseň; *cāpet*, *capitis* hlava.

§. 30. Formy genitivu jednotného čísla jmen třetí deklinace.

I. Jména okoučená v nom. sing. samohláskami:

a, e, i, y, o.

1. Jména v a jsou původu řeckého a mají v gen. **ātis**: *aenigma*, *aenigmātis* hádanka, *poēma*, *poēmatis* báseň.

2. Jména na e přeměňují e v **is**: *māre*, *māris* moře, *rēte*, *rētis* síť.

3. Jména na i a y jsou původu řeckého a dle se nesklánějí, jako *gummi*, dle mají v gen. **is** a **ysis**: *sināpi*, *sināpis* hořčice.

4. Jména na **o** mají v gen. buď **a)** **ōnis**: *carbo*, *carbōnis* uhel, *leo*, *leōnis* lev, *sermo*, *sermōnis* řeč; a všechna na **io**: *rātio*, *ratiōnis* rozum, *actio*, *actiōnis* děj; buď **b)** **īnis**, a to všechna na **do** a **go**: *magnitūdo*, *-tudinis* velikost, *similitūdo*, *-tudinis* podobnost, *imago*, *imaginis* obraz, *virgo*, *virginis* panna; mimo to: *hōmo*, *hominis* člověk, *nemo* (gen. neobyčejný) dat. *nemini* nikdo, *turbo*, *turbīnis* vítr, *Apollo*, *Apollīnis*. Vyjímá se: *praeo*, *-dōnis* zákeřník a *ligo*, *ligōnis* kopáč; **c)** *cāro* maso má *carnis*, *Anio*, řeka v Latii, *Aniēnis*.

II. Jména okončená v nom. sing. souhláskami:

c, l, n, r.

1. Jména končící se na **c** jsou pouze tato: *allec*, *allēcis* huspenina, *lāc*, *lactis* mléko.

2. Jména na **l** přirážejí **is** k nominativu: *sāl*, *sālis* sůl, *sōl*, *sōlis* slunce. *Fēl* žluč má *fellis*, *mēl* med má *mellis*.

3. Jména na **ēn** mají **ēnis**, na **ēn** mají **īnis**: *rēn*, *rēnis* ledvina, *splēn*, *splēnis* slezina, *carmēn*, *carmīnis* báseň, *nōmēn*, *nomīnis* jméno.

Jména řecká okončená syllabami **an**, **en**, **in**, **on**, **yn** řídí se co do délky a krátkosti samohlásky a přibírání souhlásky **t** (*tis*) jazykem řeckým: *paean*, *paeanis* vítězný zpěv, *Sirēn*, *Sirēnis* Okechule ¹⁾, *Philopoemēn*, *-poemēnis* jméno osoby, *Eleusin*, *Eleusīnis* jméno města; *agōn*, *agōnis* zápas, *cānōn*, *canōnis* pravidlo, *Xēnōphōn*, *-phontis* jméno osoby. Vlastní jména na **on** odvrhují v nom. obyč. **n**: *Sōlo*, *Solōnis*; *Plāto*, *Platōnis*.

4. Jména končící se v **r**: *ar*, *er*, *or*, *ur*, *yr* (kterázto poslední jsou řecká) vytvářejí genitiv přirážejíce **is** k nominativu. Avšak pozorujeme:

a) Jména na **ar** mají dlouhé **a**: *calcar*, *calcāris* ostruha, *exemplar*, *exemplaris* vzor. Vyjímají se: *Caesar*, *Caesāris* jm. osoby, *nectar*, *nectāris* nektar (božský nápoj), *Lar*, *Lāris* strážný bůh domu, *pār*, *pāris* druh. *Fār* obilí má *farris*, *hēpar* játra má *hepātis*.

b) Jména na **er** mají dle krátké **ē**: *mūlier*, *muliēris* žena, *carcer*, *carcēris* vězení, *lāter*, *lutēris* cihla; dle vysouvají **e**: *pāter*, *patris* otec, *māter*, *matris* matka, *accipīter*, *accipitrīs* jeřáb. Jediné *vēr* jaro má *vēris* a *īter* cesta má *itīnēris*.

¹⁾ obyč. v plur. *Sirēnes*, *-num*, zpěvné bohyně mořské, horem panny, dolem ryby, které vábily plující lahodným zpěvem.

c) Jména na **or** mají dlouhé *ō*: *cōlor*, *colōris* barva, *dōlor*, *dolōris* bolest, *ōlor*, *olōris* labuť. Vyjímají se: *arbor*, *arbōris* strom, *aequor*, *aequōris* mořská hlalína, *marmor*, *marmōris* mramor a příd. *mēmor*, *memōris* pamětliv. *Cor* srdce má *cordis*, jakož i složeniny: *concor*, *concordis* svorný, *discor*, *discordis* nezvorný. Řecká jména mají jako v řeči původní krátké *ō*: *Hector*, *-ōris*; *Nestor*, *-ōris* (jména osob).

d) Jména na **ur** mají krátké *ū*: *turtur*, *turtūris* hrdlička, *guttur*, *gutturis* hrdlo; jen *fūr* zloděj má *fūris*. Tato mají **ōris**: *ēbur*, *ebōris* slonová košť, *fēmur*, *femōris* stehno, *rōbur*, *robōris* síla. *iēcūr* játra má pravid. *iecōris*; ve llejší tvary genitivu jsou: *iocinēris*, *iecīnēris*, *iocinōris*.

III. Jména okončená v nom. sing. souhláskou *n*.

Sem náležejí jména končící se v *as*, *es*, *is*, *os*, *us*, *aus* a *s*, je-li před ním souhláska.

1. Jména v *as* mají v gen. *ātis*: *artas*, *artatis* věk, a tak všecka abstraktná: *libertas*, *-tatis* svoboda. Vyjímají se: *ānas*, *anātis* kachna, *mas*, *māris* samec, *vās*, *vādīs* rukojmě, *vās*, *vāsīs* nádoba, *as*, *assīs* as (řím. peníz). Řecká masc. mají **antis**, fem. **adis**, neutra **ātis**: *ādāmas*, *-mantis* diamant, *ēlēphas*¹⁾, *elephantis* slon, *Pallās*, *Palladis* jm. bohyně a t. d.

2. Jména na *es* mají v gen. buď

a) **is** bez rozmnožení syllab (parisyllaba): *nūbes*, *nubīs* mračno, *fāmes*, *fanīs* hlad; anch

b) **itis**, **ētis**, **ētis**, **īdis**, **ēdis**, **ēdis** (imparisyllaba):

antistes, *cōmēs*, *ēques*, *hospes*,

miles, *pēdes* a *sātēlles*;

caespēs, *fōmes*, *gurgēs*, *limes*,

merges, *palmēs*, *stipes*, *trāmēs* mají **itis**: *antistes*,

antistitis; *comēs*, *comītis* etc.

antistes nejvyšší
kněz
comes průvodčí
eques jezdec

hospes host
miles vojin
pēdes pěšák
satelles průvodčí

caespēs trávník
fomes troud
gurgēs prohlubeň
limes hranice

merges snop
palmēs ratolest
stipes kůl
trames chodník

Ostatně si pamatujeme:

abiēs, *abiētis* jedle
āriēs, *ariētis* beran
pāriēs, *pariētis* stěna

interpēs, *-prētis* tlumočník
tēges, *tyētis* pokryvka
quīēs, *quīētis* pokoj (poklid)

¹⁾ obyč. *elephantus*, *-i*.

<i>tāpēs, tapētis</i> čaloun	<i>pēs, pēdis</i> noha
<i>lēbēs, lebētis</i> kotel	<i>hēres, -rēdis</i> dědic
<i>obses, obsīdis</i> rukojmě	<i>merces, -cēdis</i> mzda
<i>praeses, praesīdis</i> předseda	<i>praes, praedis</i> rukojmě.

c) *Aes* kov má gen. *aeris*, *Ceres* bohyně orby má *Cerēris*.

3. Jména na *is* jsou

a) buď *parisyllaba*: *avis* gen. *avis* pták, *civis* gen. *civis* občan:

b) buď *imparisyllaba* mající v gen. aneb *īdis* aneb *ītis* aneb *ēris*:

<i>cassis, cassīdis</i> helm	<i>Samnis, -nitis</i> Samňan ¹⁾
<i>cuspis, cuspidis</i> hrot	<i>cīnis, cinēris</i> popel
<i>lāpis, lapīdis</i> kámen	<i>pulvis, -vēris</i> prach
<i>lis, lītis</i> pře	<i>rōmis, -měris</i> radlice
<i>Quāris, -rītis</i> řím. měšťan	<i>cucūmis, cucumēris</i> okurka.

c) *[G]lis* krysa má *glīris*; *sanguis* krev *sanguinis*.

4. Jména na *os* mají dílem *ōtis* dílem *ōris*:

<i>cos, cōtis</i> brousek	<i>sacerdos, sacerdotis</i> kněz	<i>mos, moris</i> zvyk
<i>dos, dōtis</i> veno	<i>flōs, flōris</i> květ, květina	<i>ros, rōris</i> rosa
<i>nēpos, nepōtis</i> vnuk	<i>hōnos, honōris</i> čest	<i>os, ōris</i> ústa.

Os koň má v gen. *ossis*; *custos* strážce *custōdis*; *bos* býk *bōvis*.

Řecká jména: *hēros* polobůh, *Minos*, *Tros* (jména osob) mají: *herois*, *Minois*, *Trois*.

5. Jména na *us*.

a) Feminina mají dílem *ūtis* dílem *ūdis*:

<i>virtus, -tūtis</i> ctnost	<i>iuventus, -tūtis</i> mládí	<i>pālus, -lūdīs</i> bařina
<i>sālus, -lūtis</i> spása	<i>senectus, -tūtis</i> stáří	<i>subscus, -cūdīs</i> svora.
<i>servītus, -tūtis</i> otroctví	<i>iūcus, -cūdīs</i> kovářina	

Tellus země má *tellūris* a *Vēnus* bohyně krásy *Venēris*.

b) Neutra víceslabičná na *us* mají dílem *ēris* dílem *ōris*:

<i>fūnus, funēris</i> pohřeb	<i>pondus, pondēris</i> váha
<i>gēnus, genēris</i> rod	<i>scēlus, scelēris</i> zločin
<i>mūnus, munēris</i> dar	<i>sīdus, sidēris</i> hvězda
<i>olus, olēris</i> zelenina	<i>ulcus, ulcēris</i> nežit
<i>onus, onēris</i> břímě	<i>vulnus, vulnēris</i> rána

¹⁾ t. obyvatel horské krajiny v střední Itálii, zvané *Samnium*.

<i>corpus, corpōris</i> tělo	<i>litus, litōris</i> břeh (mořský)
<i>dēcus, decōris</i> okrasa	<i>nēmus, -mōris</i> háj
<i>dedēcus, dedēcōris</i> hanba	<i>pectus, -ctōris</i> prsa
<i>facinus, -nōris</i> čin	<i>pignus, -nōris</i> zástava
<i>frigus, frigōris</i> zima	<i>tempus, -pōris</i> čas.

Podobně má pospolné (§. 12. 6) *lēpus* zajíc v gen. *lepōris*; *pēcus* dobytče jsouc rodu žen. má *pecūdis*, jsouc rodu střed. *pecōris*.

c) Jednoslabičná jména na *us* mají v gen. *ūris*: *mus, mūris* myš, *ius, iūris* právo, *rus, rūris* venkov, *tus, tūris* kadidlo. Vyjímají se: *grus, grūis* jeřáb a *sus, sūis* svině, prase.

d) Slova řecká na *us* mají na největším díle v gen. *untis*: *Amāthūs, Amathuntis, Selinūs, Selinuntis* jména měst. *Tripus* třínožka má *tripōdis*; *Oedipus* jm. osoby buď *Oedipōdis* aneb *Oedipi* dle 2. deklinace.

6. Na *aus* končí se jen *laus, laudis* chvála a *fraus, fraudis* podvod.

3. Jména zakončená hláskou *s* s předcházející souhláskou:

a) končící se v nom. na *bs, ps, ms* proměňují v gen. *s* v *is*: *trabs, trābis* trám, *stirps, stirpis* kmen, *hiems, hiemis* zima. Některá jména na *bs* a *ps* zaměňují kmenové *e* ve skloňování hláskou *i*. Sem náleží: *caelebs, caelibis* neženatý, *adeps, adipis* tuk, sádlo a končící se v syllabu *crps* vedenou od slovesa *capio* chytám: *princeps, principis* kníže, *municipes, municipis* spoluměšťan. Vyjímá se: *auceps, aucupis* ptáčník.

b) Jména na *ls, ns, rs* zaměňují *s* v genit. syllabou *tis*: *puls, pultis* kaše, *mens, mentis* mysl, *gens, gentis* lid, *ars, artis* umění, *pars, partis* díl; jen *frons* listí, *glans* žalud a *inglans* ořech mají *frondis, glandis, inglandis*; avšak *frons* čelo má pravidelně *frontis*. 7 -

IV. Jména okončená v nom. sing. hláskami *t* a *x*.

1. V souhlásku *t* končí se jen *cāput, capitis* hlava se složeninou: *occiput, occipitis* týl.

2. Slova na *x* mají v genitivu místo složené této souhlásky (§. 3) brzy *eis*, brzy *gis*, a to:

a) Jde-li před *x* souhláska, končí se gen. na *eis*: *arx, arcis* tvrz, *fax, facis* srp, *merx, mercis* zboží.

b) Jména na *ax* mají v gen. *ācis*: *pax, pacis* pokoj, *fornax, fornacis* kamna. Jen *fax* pochodeň má *fācis*.

c) Jména na **ex** mají obvyčejné **icis**: *iūdex*, *iudicis* soudce, *artifex*, *artificis* umělec. Vyjímají se: *rex*, *rēgis* král, *lex*, *legis* zákon, *grex*, *grēgis* stádo. *verrex*, *vervēcis* skopec, *uex*, *uēcis* vražda. *rēmex*, *remīgis* veslař, *sēnex*, *sēnis* kmet. *supellex*, *supellectilis* domácí nářadí, *faex*, *faecis* kvasnice, *prex*, *prēcis* prosba.

d) Jména na **ix** mají dšlem **icis**, dšlem **icis**; a) **icis** mají: *pix*, *pīcis* smola. *sālix*, *salicis* vrba. *cālix*, *calicis* kalich, číše, *forāix*, *forāicis* klenba, *vārix*, *varicis* křečň žíla. *Cīlix*, *Cīlicis* Ciličan (obyvatel Cilicie); β) **icis** mají: (*cervix*) *cervicis* vaz (§. 53, 2), *cornāix*, *cornāicis* vrána, *rālix*, *radicis* kořen. *cicatrix*, *catricis* jízva, *perdāix*, *perdāicis* koroptev. *phoenix*, *phoenicis* fenix (báječný pták); všecka jména žen na **trix**: *nutrix*, *nutricis* kojna. — *Nix* sníl má *nīvis*.

e) Jména na **ox** mají dlouhé **ō**: *vox*, *vōcis* hlas. Vyjímá se: *Cappadox*, *-dōcis* Kappadočan (obyv. Kappadocie). *Nox* noc má *noctis*.

f) Jména na **ux** mají **ūcis**: *crux*, *crūcis* křtž, *dux*, *dūcis* vůdce. *nux*, *nūcis* ořech. Jen *lux* světlo a *Pollux* (jm. osoby) mají **ūcis**: *lūcis*, *Pollūcis*. Po různu pamatujmež: *coniunx*, *coniūgis* choť, (*frux*) *frūgis* ovoce, (*faux*) *faucis* hltán (§. 53, 2).

g) Jména na **yx** jsou řecká a mají vždy jako v řečtině: **ýcis** neb **ýcis**, **ýgis** neb **ýgis**.

Hlava VIII. Rod jmen třetí deklinace.

§. 31. Rod podstatných jmen třetí deklinace poznáme po zakončení *nomīnativu* sing.

I. Masculina.

O, *or*, *os* a rovněž *er*
k mužskému vždy rodu ber;
k témuž se i *-es* zná,
syllaby jez přibírá.

!) *sermo latinus* latinská řeč
calor insolitus neobyčejné teplo

flos pulcher krásná květina
passer lascivus čtveračivý vrabec
caespes vivus čerstvý drn.

Výjimky.

1. Na **o**:

Však jména na *do*, *go*, *io*
jsou ženská, vyjma *Quar-pāgo*
a *margo*, *cardo*, *pāgio*,

!) *sermo*, -ōnis; *calor*, -oris; *flos*, *floris*; *passer*, -čris; *caespes*, -pitis.

septentrio, papilioa ordo, vesperilio.Těž cāro, carnis, jak se ví,vždy ženského je pohlaví.

¹⁾ *arundo trēmula* třasavá třtina
imāgo pulchra krásný obraz
orātio longa dlouhá řeč
harpāgo ferreus železný hák
margo extrēmus nejzevnější kraj
cardo firmus pevné stěže

pugio cruentus krvavá dýka
septentriōnes gēlidi ledový sever
papilio vāgus tékavý motýl
ordo certus jistý pořádek
(vesperilio foedus) ohyzduj netopýr
caro vitulina telecí maso.

2. Na **or**:Čtyři *neutra* jsou na *or*:*aequor, ador, marmor, cor*;jedno *arbor, arbōris**feminini generis.*

²⁾ *aequor vastum* širopasté moře
ador purum čistá špalda
marmor Pārium Páříský mramor

cor hūmānum lidské srdce
arbor procēra átihlý strom.

3. Na **os**:Tři jsou *feminina* v *os*:*eos* totiž, *cos* a *dos*;střední dvě jen: *ös* a *ös*.

³⁾ *eos purpūrēa* nachové červánky
cos dura tvrdý brus
dos paterna otcovské věno

ös firmum pevná kost
ös formōsum sličná ústa.

4. Na **er**:V *er* jsou *střední*: *vēr, cādaver,**iter, verber* a *pāpaver*.rovněž *pīper, ūber, spinther,**tūber.* Ženské jest jen *linter*.

⁴⁾ *ver iucundum* příjemné jaro
cadaver foedum ohavná mrtvola
iter longum dlouhá cesta
verbera ingrāta nepřijemné bití
papaver mātūrum zralý mák

piper nigrum černý pepť
ubera equina koňské vémé
spinther aureum zlatý náramek
tuber camelinum velbloudí hrb
linter parva malý člun.

¹⁾ *arundo*, -dinis; *imago*, -gtinis; *oratio*, -onis; *harpago*, -ōnis; *margo*, -gtinis; *cardo*, -dinis; *pugio*, -ōnis; *septentrio*, -ōnis; *papilio*, -ōnis; *ordo*, -dinis; *vesperilio*, -ōnis.

²⁾ *aequor*, -ōris; *ador*, -ōris; *marmor*, -ōris; *cor*, cordis.

³⁾ *eos* jen v nom.; *cos*, cōtis; *dos*, dōtis; *ös*, ossis; *ös*, ōris.

⁴⁾ *ver*, veris; *cadaver*, -ēris; *iter*, itinēris; *verber*, -ēris; *papaver*, -ēris; *piper*, -ēris; *uber*, -ēris; *spinther*, -ōris; *tuber*, -ēris; *linter*, -tris.

5. Na *es*:Z nerovných jest na *e-s*jedno střední, totiž *aes*:ženská: *compes*, *merces*, *merges*, *seges*,*quies*, *requies* a *teges*.*) *aes Corinthium* Korintská měď*compēdes ferreae* železná pouta*merces magna* velká mzda*merges plēna* plný snop*seges mātūra* zralé osení*quies plūcida* lahodný pokoj*requies nocturna* noční odpočnutí*teges picta* vyšívaná pokrývka.

§. 32.

II. Feminina.

Konec *as*, *is*, pak *aus*, *x*,jako: *aetas*, *vis*, *laus*, *nix*,*s*, před nímiž souhláska stává,

k ženskému se rodu dává.

Také vždy se k němu čte

o-s rovnoslabičnou.*) *aetas hūmāna* lidský věk*vis magna* velká síla*laus mērita* zasloužená chvála*nix alba* bílý sníh*hiems aspēra* krutá zima*fāmes mōlesta* obtížný hlad.

Výjimky.

1. Na *as*:*Masculina* jsou na *as*:*ādāmas*, *as*, *elēphas*,*Neutra*: *nēfas*, *fas* a *vas*.*) *adamas dūrus* tvrdý diamant*as Rōmānus* římský as (peníz)*elēphas magnus* veliký slon*nēfas* bezbožnost*fas* právo*vas argenteum* stříbrná nádoba.2. Na *is*:Vše jména na *cis*, *quis* a *quis*,na *alis*, *ollis*, *mis* a *nis*,pak *axis*, *callis*, *fastis*, *ensis*,těž *orbis*, *postis*, *vectis*, *mensis*,*glis*, *lāpis*, *pulvis* (*pulvēris*)jsou *masculini generis*.*) *aes*, *aeris*; *compes*, -pēdis; *merces*, -edis; *merges*, -tis; *seges*, -tis; *quies*, -tis; *requies*, -tis; *teges*, -tis.*) *aetas*, -tis; *vis* (§. 52, 3); *laus*, *laudis*; *nix*, *nis*; *hiems*, *hiemis*; *fames*, -mis.*) *adamas*, -antis; *us*, *ussis*; *elephas*, -antis, též: *elephantus*, -i; *vas*, *vās*; *vas*, *vādis* rukojmě je *masc.* (§. 12, 1).

¹⁾ *fascis collectus* sebraná otýpka
piscis marinus mořská ryba
sanguis ater černá krev
unguis acutus ostrý nehet (dráp)
torquis aureus zlatý náhrdek
annālis t. j. *liber* letopis
canālis longus (a) dlouhá roura
natālis t. j. *dies* narozeniny
collis altus vysoký pahorek
vermis parvus malý červ
vōmis též *vōmer* *uncus* zakřivené rádl
amnis lātus široká řeka
cinis tēpidus vlažný popel
crinis niger černý vlas
finis končina, meze; *finis lāti, angustī*
 široké, úzké meze

fūnis ancorārius kotevné lano
ignis magnus veliký oheň
pānis cottidiānus každodenní chléb.
axis ferreus železná osa
callis occultus (a) skrytý chodník
fustis magnus velký kyj
ensis cruentus krvavý meč
orbis kruh; *universus orbis terrarum*
 veškerý okruh (obor) zemský
postes lignei dřevěné veřeje
vectis longus dlouhá páka
mensis Ianuarius měsíc leden
glis parvus malá krysa
lapis dūrus tvrdý kámen
pulvis hūmidus vlhký prach.

3. Na x:

S. x je mužský konec *ex*,
 jako: *codex*, *vervex*, *grex*.
 Ženská však jsou *lex* a *nex*.
 mimo to *supellex*, *prex*.
 Mužského pak rodu v *ix*:
fornix, *phoenix* a *calix*.

²⁾ *codex antiquus* stará kniha
vervex sūginātus vykrmený skop
grex opīmus tučné stádo
lex divīna božský zákon
nex iusta spravedlivá smrt
supellex pretiosa drahocenný nábytek

prex v sing. jen *prēce*; plur. *prēces as-*
sidueae ustavičné prosby
fornix obscurus tmavá klenba
phoenix fabulōsus báječný ohniváč
calix aureus zlatá číše.

4. Na s:

Tato na *s*, před nímiž jsou
 souhlásky, k mužským se čtou:
dens, *fons*, *mons*, *pons*, *oriens*,
torrens, *rūdēns*, *occidēns*.

³⁾ *dens acutus* ostrý zub
fons frigidus studený pramen
mons altus vysoká hora
pons sublimis most kolový

oriens (sol) východ
torrens rāpidus dravá bystřina
rūdēns longus dlouhé lan
occidēns (sol) západ.

¹⁾ Větší část podstatných těchto mají genitiv rovný nominativu. Vyjímají se:
sanguis, -guinis; *vomis*, -měris; *cinis*, -něris; *glis*, *gliris*; *lapis*, -lids; *pulvis*, -věris.

²⁾ *codex*, -dlcis; *vervex*, -věcis; *grex*, grēgis; *lex*, lēgis; *nex*, něcis; *supel-*
lex, -lectilis; *fornix*, -lcis; *phoenix*, -lcis; *calix*, -lcis.

³⁾ všecka tato mají v genit. -tis.

III. Neutra.

CÍSLO

§. 33.

Slova na *e, l, ur, us,*
ar, men, ma jsou *neutrius*.
Po různu k *středním* se dává:
mléko *lac* a *caput* hlava.

CÍSLO

¹⁾ <i>mare immensum</i> nesmírné moře	<i>gramen tenerum</i> hebká tráva
<i>tribunal regium</i> soudní stolice královská	<i>poema clarum</i> slavná báseň
<i>fulgur lucidum</i> světlý blesk	<i>lac concretum</i> ssedlé mléko
<i>munus divinum</i> božský dar	<i>caput humanum</i> lidská hlava.
<i>calcar aureum</i> zlatá ostruha	

Výjimky.

1. Na *l*:

Na *l* dvě jsou *masculina*,
totiž *sol* a *sal*, ne jiná.

¹⁾ *sol splendidus* zářící slunce | *sal necessarius* potřebná sůl.

2. Na *ur*:

Tolikéž jich jesti na *ur*,
totiž *turtur* a pak *vultur*.

²⁾ *turtur timidus* bojácná hrdlička | *vultur animosus* srdnatý sup.

3. Na *us*:

Devět *ženských* s dlouhým *us*:

incus, virtus, servitus,
pak *senectus, subscus, salus*
a *iuventus, tellus, palus*;
rovněž *pecus, pecudis*.
Avšak *tripus, tripodis,*
lepus zajíc a *mus* myš.
tři jsou *mužská*, ať to vřš.)

³⁾ <i>incus dura</i> tvrdá kovadlina	<i>tellus universa</i> veškerá země
<i>virtus tua</i> tvá statečnost	<i>palus magna</i> veliká bařina
<i>servitus acerba</i> trpké otroctví	<i>pecus stolidus</i> hloupé dobytče
<i>senectus morosa</i> nevrle kmetství	<i>tripus sacer</i> posvátná třínožka
<i>subscus ferrea</i> železná svora	<i>lepus celer</i> rychlý zajíc
<i>salus publica</i> obecná spása	<i>mus parvus</i> malá myš.
<i>iuventus laeta</i> veselá mládež	

¹⁾ mare, -ris; tribunal, -lis; fulgur, -uris; munus, -neris; calcar, -aris; gramen, -minis; poema, -atis; lac, lactis; caput, -ptis.

²⁾ sol, solis; sal, salis.

³⁾ turtur, -uris; vultur, -uris.

⁴⁾ v. §. 30, III, 5. a); — pecus, pecoris jest neutrum: pecora multa; lepus, lepōris; mus, mōris.

Hlava IX. Poznamenání o jednotlivých pádech třetí deklinace.

I. Akk. sing.

§. 34. V akkusativě sing. mají některá jména stejnoslabičná končící se v *is* koncovku *im* místo *em*, a to:

1. jména měst a řek, jako:
Sj̄bāris, *Neāpōlis* (města),
Lāris, *Tigris*, *Tiberis* (řeky).

2. *būris*, *sītis*, *vis*,
rāvis a *tussis*.

<i>būris</i> kleč (zadní díl starořím. pluhu)	<i>sītis</i> žízeň <i>vis</i> síla	<i>ravis</i> chraptot <i>tussis</i> kašel.
--	---------------------------------------	---

Tudíž akk. sing.: *Sj̄barim*, *Neapolim*, *Lārim*, *Tigrim*, *Tiberim*;
būrim, *sītim*, *vīm*, *rāvim*, *tussim*.

3. *Febris*, *puppis*, *turris*,
restis a *secūris*
častěji *im*; však *messis*, *nāvis*
častěji *em*, jakož i *clāvis*.

<i>febris</i> horečka <i>puppis</i> záď loď <i>turris</i> věž	<i>restis</i> provaz <i>secūris</i> sekýra <i>messis</i> žně	<i>nāvis</i> loď <i>clāvis</i> klíč.
---	--	---

II. Abl. sing.

§. 35. V ablativě singul. mají jen *i* místo *ē*:

1. Všecka jména mající v akk. sing. jen *im* (§. 34, I. 2.):
Neāpōli, *Tibēri*, *sīti*, *tussi*, *vi* etc.

2. Neutra zakončená syllabami *al*, *ar* jakož i samohláskou *e*:
ānīmal, *animālī*; *calcar*, *calcārī*; *māre*, *marī*. Vyjímají se *far* a *ua-*
jící v gen. krátké *a*: *hepar*, *nectar* (§. 30, II, 4. a): *farre*, *hepāte*,
nectāre, jakož i jména měst latinských: *Reate*, *Praeneste*; častěji též
rēte (§. 30, I, 2).

3. Jména městec (vlastně to jména přídatná k podstatnému
mensis): *Aprīlis*, *Aprīlī*; *September*, *Septembri*.

Poznam. O přídatných substantivně kladených v. §. 61. Poznam. 2.

§. 36. V ablativě sing. mají *e* a *i* všechna jména mající v akk. sing. *em* a *im* (§. 34, 3): *puppis*: *puppe* a *puppi*; *turris*: *turre* a *turri*. *Restis* však má v abl. jen *reste*, *secūris* pak jen *securi*. Mimo to má *ignis* oheň v abl. *igne* a *igni*, *imber* liják *imbre* a *imbri* a tak některá jiná parisyllaba. Vždy: *ferro ignique* ohněm a mečem, *āqua et igni* *interdicere* do klatby dávatí (§. 244).

III. Nom., akk. a vok. plur.

§. 37. V nom., akk. a vok. plur. mají neutra končící se v *al*, *ar*, *e*, jež v abl. sing. okončena jsou hláskou *i*, místo *a* koncovku *ia*: *animālia*, *calcāria*, *māria*.

IV. Genitiv plur.

§. 38. V gen. plur. mají některá jména místo *um* koncovku *ium*. Ta jsou:

1. Neutra na *al*, *ar*, *e*, jež v nom. plur. *ia* mají: *animalium*, *calcarium*, *marium*.

2. Parisyllaba končící se v *es* (§. 30, III. 2. a). *is* (§. 30, III. 3. a) a *er* (§. 30, II. 4. b): *nubium*, *hostium*, *imbrium* od *nubes*, *nubis* mračno; *hostis* nepřítel; *imber*, *imbris* liják; rovněž *caro*, *carnis* maso má *carnium*; avšak *miles*, *militis* (§. 30, III. 2. b) *militum*; *lapis*, *lapidis* (§. 30, III. 3. b) *lapidum*; *carcer*, *carceris* (§. 30, II. 4. b) *carcerum*.

Ze stejnoslabičných těch na *es*, *is*, *er* vyjmají se a mají v gen. plur. *um*:

	<i>pāter</i> , <i>māter</i> , <i>frāter</i> , <i>pānis</i> ,
	pak <i>accipīter</i> a <i>cānis</i> ,
	<i>vātes</i> , (<i>sēnex</i>), <i>iūvenis</i> ,
	častěji <i>āpis</i> , <i>volūcris</i> .

Tudíž: *patrum*, *matrum*, *fratrum*, *panum*, *accipitrum*, *canum*, *vatum*, *senum*, *iuvenum*, *apum*, *volucrum*.

<i>pater</i> otec	<i>panis</i> chléb	<i>vates</i> věstec	<i>apis</i> včela
<i>mater</i> matka	<i>accipiter</i> jestřáb	<i>senex</i> kmet	<i>volucris</i> pták.
<i>frater</i> bratr	<i>canis</i> pes	<i>iuvenis</i> jinoch	

3. Jednoslabičná na *s* a *x* se předcházející souhláskou: *urbs*, *urbis* město: *urbium*; *arx*, *arcis* tvrz: *arcium*. Vyjmá se: (*ops*) *ōpis* pomoc, plur. *ōpēs* moc, jmění: *ōpum*.

Z jednoslabičných na *s* a *x* se předcházející samohláskou mají jen některá *ium*:

as, glis, lis,
mas, mus, ōs, vis,
fau~~x~~, nī~~x~~, no~~x~~.

Tudyž: *assium, glirium, litium, marium, murium, ossium, virium.*
faucium, nivium, noctium.

<i>as, assis as</i> (peníz) <i>glis, gliris krysa</i> <i>lis, litis pře</i>	<i>mas, māris samec</i> <i>mus, mūris myš</i> <i>os, ossis kost</i> <i>vis, plur. vīres síla</i>	<i>faux, faucis hltán</i> <i>nīx, nīvis sníh</i> <i>nox, noctis noc.</i>
---	---	---

Naopak mají

dux, flos, grex, lex,
mos, pes, vox, rex,

a pak řecká slova: *Phryx, Tros, Thrax*: *dūcum, flōrum, grēgum.*
lēgum, mōrum, pēdum, vōcum, vēgum, Phrýgum, Trōum, Thracum.

<i>dux, dūcis vůdce</i> <i>flos, flōris květina</i> <i>grex, grēgis stádo</i> <i>lex, lēgis zákon</i>	<i>mos, mōris zvyk</i> <i>pes, pēdis noha</i> <i>vox, vōcis hlas</i>	<i>rex, rēgis král</i> <i>Phryx, Phrýgis</i> <i>Tros, Trōis</i> <i>Thrax, Thrācis.</i>
--	--	---

4. *ium* (někdy, avšak méně zhusta *um*) v gen. plur. mají též víceslabičná podstatná končící se v *ns* a *rs*: *cliens, clientis* svěcenec: *clientium*; *cōhors, cohortis* kohorta: *cohortium*. Tak i zvláště substantivně kladená příděstí (participia) na *ns*: *pārens, parentis* otec nebo matka, plur. *parentes* rodiče, gen. *parentium*; *sāpiens, sapientis* mudrlec: *sapientium*; *ānimans, animantis* živočich: *animantium*, než i: *paren-
tum, sapientum, animantium*.

5. Jména národův a obyvatelův na *as*, gen. *atis* a na *is*, gen. *itis*: *Arpinas, -natis* Arpiňan, gen. *Arpinātium*; *Samnis, Samnitis* Samnit, gen. *Samnitium*; *Quiris, Quiritis* (římský měšťan), gen. *Quiritium*.

6. Podstatná toliko v plur. užívaná: *optimātes* boháči, *Pēnates* domácí bůžkové, skříteci, pak *nostras* našinec mají obvyčejně: *optima-
tium, Penatium, nostratium*. U některých ženských syllabou *tas* zakončených naskytá se též druhotvar v *ium*: *civitas, -tatis* obec, gen. *civitatum* velle obvyčejného: *civitatium*.

Poznam. Užívaná jen v plur. jména svátků zakončená syllabami *ālia* mají v gen. plur. místo *ium* též *orum*: *Bacchanālia*, *Saturnālia*, *Terminālia* ¹⁾ gen. *Bacchanalium* č. *Bacchanaliorum* etc.

V. Dat. a abl. plur.

§. 39. V dat. a abl. plur. mají řecká neutra na *ma* (§. 30, I, 1) v nejlepší prostomluvě *is* místo *ibus*: *poëma*, *poëmatīs*; *epi-gramma*, *-mātīs*.

VI. Akk. plur.

§. 40. V akk. plur. měla masculina a feminina, jež gen. plur. na *ium* vytvářejí, za starší doby koncovku *īs* místo *ēs*: *artēs*, *civēs* m. *artēs*, *civēs* od nom. *ars* umění a *civis* občan.

VII. Některé jiné nepravidelnosti.

§. 41. 1. Podstatné *Iuppiter* má v gen. *Iōvis*, dat. *Iōvi*, akk. *Iōvem*, vok. *Iuppiter*, abl. *Iōve*.

2. *Bos* býk má v gen. *bōvis* etc.; v plur. nom., akk. a vok. *bōves*, gen. *bōum*, dat. a abl. *bōbus* nebo *būbus*.

3. *Sūs*, *sūs* svině, prase má v dat. a abl. plur. místo *sūibus* obyč. *sūbus*.

4. *Vas*, *vasis* nádoba sklání se v plur. dle 2. deklinace: *vasa*, *vasorum*, *vasis* etc.

§. 42. Všecka adjektiva, jež nekončí se v *us*, *a*, *um* nebo v *er*, *a*, *um* sklánějí se dle třetí deklinace. V. §§. 60., 61., 62.

Hlava X. Čtvrtá deklinace.

§. 43. Podstatná jména čtvrté deklinace zakončena jsou buďto syllabou *ūs* anebo samohláskou *ū*. Jména v *us* jsou *masculina* a *feminina*, jména v *u* jsou *neutra*.

Singularis.			Pluralis.	
N.	<i>curr-ūs</i>	vůz	<i>curr-ūs</i>	vozy
G.	<i>curr-ūs</i>	vozu	<i>curr-uum</i>	vožů
D.	<i>curr-ūi</i>	vozu	<i>curr-ibus</i>	vožům
A.	<i>curr-ūm</i>	vůz	<i>curr-ūs</i>	vozy
V.	<i>curr-ūs</i>	voze	<i>curr-ūs</i>	vozy
A.	<i>curr-ū</i>	vozem	<i>curr-ibus</i>	vozy.

¹⁾ svátek boha mezního; *terminus*, *-i* hranice, meze.

Slova ke cvičení: *fructus* ovoce, *cāsus* pád, *sensus* smysl, *passus* krok, *cantus* zpěv.

Singularis.			Pluralis.		
N.	<i>corn-ū</i>	roh	<i>corn-uā</i>	rohy	
G.	<i>corn-ūs</i>	rohu	<i>corn-uum</i>	rohů	
D.	<u><i>corn-ū</i></u>	rohu	<i>corn-ibus</i>	rohům	
A.	<i>corn-ū</i>	roh	<i>corn-uā</i>	rohy	
V.	<i>corn-ū</i>	rohu	<i>corn-uā</i>	rohy	
A.	<i>corn-ū</i>	rohem	<i>corn-ibus</i>	rohy.	

Tak sklání se *gēnu*, *genus* koleno.

§. 44. Poznamenání o jednotlivých pádech:

V *dativě* a *ablativě plur.* zachovala některá jména původnější *u*, a mají tedy *ūbus* m. *ibus*, některá z nich zvláště proto, aby lišila se od podobných u třetí deklinace:

ācus, *arcus*, *artus*,
lācus, *portus*, *partus*,
pēcu, *spēcus*, *tribus*,
vēru.

Tudýž: *acubus*, *arcubus* ¹⁾, *artubus* ²⁾, *lacubus*, *partubus* ³⁾, *precubus*, *specubus*, *tribubus*. *Portus* též *portibus* vedle *portūbus*, *vēru* též *veribus* vedle *verūbus*.

<i>acus</i> jehla	<i>lacus</i> jezero	<i>pecu</i> dobytek	<i>tribus</i> ⁴⁾ tribus
<i>arcus</i> oblouk	<i>portus</i> přístav	<i>specus</i> jeskyně	(trůje)
<i>artus</i> kloub, úd	<i>partus</i> porod		<i>veru</i> rožeň.

§. 45. Slovo *dōmus* dům dle dle druhé sklání se deklinace dle dle čtvrté:

Singularis			Pluralis.		
N.	<i>dōm-ūs</i>	dům	<i>dom-ūs</i>	domy	
G.	<i>dom-ūs</i>	domu	<i>dom-uum</i> č. <i>-ōrum</i>	domův	
D.	<i>dom-ūi</i>	domu	<i>dom-ibus</i>	domům	
A.	<i>dom-ūm</i>	dům	<i>dom-ōs</i> řídčeji <i>-ūs</i>	domy	
V.	<i>dom-ūs</i>	dome	<i>dom-ūs</i>	domy	
A.	<i>dom-ō</i>	domem	<i>dom-ibus</i>	domy.	

Tolle *me*, *tu*, *mi*, *mis*,
 si declinare *domus* vis.

¹⁾ *arcibus* od *arz*, *arcis* tvrz. ²⁾ *artibus* od *ars*, *artis* umění. ³⁾ *partibus* od *pars*, *partis* část. ⁴⁾ *tribus* t. oddělení národu řím.

Dŏmi ¹⁾, starý to *lokal*, znam. „doma“; *domum* často = „domů“, *domo* též „z domu“ (§. 233).

Poznam. *Dat. sing.* mívá i u dobrých spisovatelů, zejména u Caesara, místo uí koncovku *ū*: *equitātu, magistrātu, ūsu* m. *equitatui* etc.; zastaralý však je tvar *gen. sing.* v *i* místo v *us*.

§. 46. Rod jmen čtvrté deklinace.

Us ve čtvrté k mužským řad,
u pak vezly k středním klad.

Výjimka.

Tato citej k ženským v *us*:

īdus, trībūs, porticus,
ācus, mānus a *dŏmus*.

īdus Ianuariae lednové *īdus* (13. leden)
trībūs urbāna městská trůj
porticus ōpāca stinné sloupení

ācus ācūta špičatá jehla
manus dextra pravá ruka
domus paterna otcovský dům.

Poznam. Dle významu jsou fem.: *ānus* stařena, *quercus* dub, *ficus* fik a t. d. (§. 12, 2).

§. 47. *Tŏnītrus* hrom má v plur. vedle *tonītrūs* i *tonītrua* (od nom. *tonītrum*). *Cupressus* cypřiš, *ficus* fik, *laurus* vavřín a *pīnus* sosna sklánějí se dle 2. deklinace, mají však i druhotvary v *us* a u dle 4. deklinace. *Pīnus* má v abl. jen *pīnu*; *quercus* dub v gen. plur. jen *quercŏrum*, dat. a abl. *quercīs*.

Hlava XI. Pátá deklinace.

§. 48. Podstatná jména páté deklinace zakončena jsou v nom. syllabou *es* a jsou rodu ženského.

Singularis.			Pluralis.		
N.	<i>di-ēs</i>	den	<i>di-ēs</i>	dni	
G.	<i>di-ēī</i>	dne	<i>di-ērum</i>	dní	
D.	<i>di-ēī</i>	dni	<i>di-ēbus</i>	dnām	
A.	<i>di-ēm</i>	den	<i>di-ēs</i>	dny	
V.	<i>di-ēs</i>	dni	<i>di-ēs</i>	dni	
A.	<i>di-ē</i>	duem	<i>di-ēbus</i>	dny.	

Slova ke cvičení: *effigies, effigiei* obraz; *spēcies, speciei* tvářnost; *sēries, seriei* řada.

¹⁾ místo toho též *domūi*: *domui suae* ve svém domě, *domui alienae* v cizím domě; srov. §. 233.

§. 49. Poznamenání o jednotlivých pádech:

1. *Gen.* a *dat. sing.* má dlouhé *z*, jde-li před *e* samohláskou: *dīzī*; krátké *ē*, jde-li před ní souhláskou: *fīdes* věrnost *fīdēi*; *res* věc *rēi*; *spes* naděje *spēi*.

2. Jen *dies* a *res* sklánějí se *všemi* pády i v plurálu. Z ostatních slov jenom některá vytvářejí v plur. toliko nom., akk. a vok., tudíž jenom tvary v *es*: *spes*, *ācies* ostrost, šik; jiných pak užívá se jen v sing.

3. Některých slov páté dekl. naskytají se též druhotvary dle dekl. *první*. Tak vedle *mollīes* měkkost i *mollīa*, vedle *lucūries* zhejřilost i *lucūria*.

Poznam. *-ei* stavuje se někdy v *gen.* a *dat.* v *ē* nebo v *i*: *perniciēs* záhuba, *perniciēs* nebo *pernicii* (= *perniciēs*); *plēbes*¹⁾ lid, *plebi* (= *plebei*) v *tribunus plebi* (= t. plebis).

§. 50. **Rod.** Jména páté deklinace jsou *feminina*. Jen *dies* den je v sing. *commune*, v plur. pak vždy *masc.*; *mēriūlies* poledne je vždy *masc.*

Poznam. *Dies* je z pravidla *fem.*, znamená-li buď *čas* anebo *den určitý* č. rok položený: *dīe cēta*, *dīe constitūta*; jinak *dies longus* dlouhý den.

Hlava XII. Nepravidelná deklinace.

Substantiva indeclinabilia (nesklonná).

§. 51. Taková jsou: *fas* právo²⁾, *nēfas* bezbožnost, *nihil* nic, *nēquam* ničema, *instar* vl. podoba, způsob: *instar montis* na způsob hory, jako hora (§. 253, 2). Rov. *pondo* vl. abl. znamenající vahou: *corona libram pondo* koruna vážící libru, *tria pondo auri* tři libry zlata. *Mānē* ráno, jitro jest nom., akk. a abl.: *clarum mane* jasné ráno, *ad ipsum mane* k samému ránu, *a prīmo mane* od prvního rána.

Defectiva casibus.

§. 52. 1. Slova s *jedním* toliko pádem (monoptōta): a) *dīcis* *causa* na oko, *nunci non esse* za zblou nestáti; b) *derīsuī esse* býti na posměch, *despicitūri esse* býti v pohrdání; c) *vēnum dāre* na prodej dáti, *infītiās ire* popřati; d) *sponte* (*meā, tua, sua*) dobrovolně, sám

¹⁾ = plebs, plebis. ²⁾ *fas est* = jest dovoleno.

od sebe (§. 227, P. 5); *(e) iussu patris* k rozkazu otcovu, a tak přemohá slovesná jména čtvrté dekl. spojená jsouce s nějakým genitivem anebo s náměstkou adjektivnou: *iniussu imperatoris* bez rozkazu náčelníkov, mimo rozkaz náčelníkův, *mandatu meo* z mého nařízení. *rogatu tuo* ke tvé prosbě. *Rov. natu* rodem. *in promptu est* jest po hotově nebo jest na hlední a t. d.

2. Slova se dvěma pády (diptóta): *fors* ¹⁾ náhoda. *forte* náhodou; *fōras* ven. *fōris* venku.

3. Slova se třemi pády (triptóta): *vis, vim, vi* síla; plur. *vires* všemi pády: *vires, virium, viribus* etc.; (*vix*) proměna: *vixis, vixem, vixe*; plur. všemi pády vyjma gen.: *vixes, vixibus* etc.; *nemo* nikdo: *neminis, neminem* (gen. *nullius*, abl. *nullo*. §. 63).

4. Slova se čtyřmi pády (tetrapťóta): (*ops*) pomoc: *ōpis, ōpi* (zřídka). *ōpem, ōpe*; plur. *ōpes* jmění všemi pády; (*frux*) plod: *frūgis, frūgi, frūgem, frūge*; plur. všemi pády; (*dicio*) poddanost: *dicionis, dicioni, dicionem, dicione*.

Defectiva numero.

§. 53. 1. *Singularia tantum*. Sem náležejí zvláště jména vlastní, odtažitá (abstracta), látková (materialia) a hromadná (collectiva): *Caesar*, *institūta* spravedlnost, *aurum* zlato, *aes alienum* dluhy, *inventus* mládež.

2. *Pluralia tantum*. Nejobyčejnější jsou:

<i>angustiae</i> průsmyk	<i>faculae</i> vtipy, šprýmy	<i>repetundae</i> (roz. <i>pecuniae</i>)
<i>irgūtae</i> důvtipky	<i>fēriae</i> prázdniny	vysídlení
<i>balneae</i> lázně	<i>indūtae</i> přiměří	<i>scalae</i> řebřík
<i>cūnae</i> ko-	<i>insidiae</i> úklady	<i>scopae</i> chvoštíště
(<i>cunabula, -orum</i>) lůžka	<i>mānae</i> hrozba	<i>tenēbrae</i> tma
<i>deliciae</i> rozkoš	<i>nūgae</i> šibřinky	<i>valvae</i> dveřeje
<i>divitiae</i> bohatství	<i>nuptiae</i> svatba	<i>Athenae</i> Atheny
<i>exsequiae</i> pohřeb	<i>reliquiae</i> ostatky	<i>Thebae</i> Theby.

<i>geminī</i> dvojčata	<i>fasti</i> kalendář	<i>arma</i> zbroj	<i>spolia</i> kořist
<i>liberi</i> děti	<i>Delphi</i> (město)	<i>castra</i> tábor	<i>Leuctra</i> (město)
<i>posteri</i> potomci	<i>Veii</i> (město)	<i>cibaria</i> špiže	<i>Susa</i> (město).

<i>fides</i> struny, varyto	<i>primōres</i> náčelníci	<i>mānes, ium</i> duše zemřelých
<i>cervices</i> vaz	<i>prōcēres</i> šlechtě, państwo	<i>prēces</i> prosba (<i>prece</i>)
<i>sordes</i> špína	<i>ilia</i> slabiny	<i>Alpes</i>
<i>vepres</i> trnina	<i>moenia</i> hrady	<i>Grādes</i> (město)
<i>Penātes</i> domácí bůžkové,	<i>viscera</i> utroby	<i>Sardes</i> (město).
skřítkové	<i>fauces, ium</i> hltán (<i>fauce</i>)	

¹⁾ *Fors* znamenajíc „bohyni náhody“ sklání se všemi pády.

Pamatujeme mimo to jména dní ve měsíci: *Calendae, arum* 1. den, *Nonae, arum* 5. den, *Idus, um* 13. den (v. Dod. III.); pak jména svátků, jako: *Bacchanalia, Saturnalia, Terminalia* (§. 38. Poznam.), *Quinquatrūs*¹⁾, *um* a t. d.

Poznam. Některá slova mají v plur. jiný význam než v sing.:

<i>āqua</i> voda, <i>aquae</i> vody, teplice, koupele	<i>impēdimentum</i> překážka, <i>impedimenta</i>
<i>cōpia</i> dostatek, <i>copiae</i> zastupy	zavazadla
<i>fortūna</i> štěstí, <i>fortunae</i> statky	<i>lūdus</i> hra, <i>ludi</i> divadlo
<i>gratia</i> vděk, <i>gratiae</i> díky	<i>rostrum</i> zobák, <i>rostra</i> řečníště
<i>littēra</i> písmě, <i>litterae</i> dopis, věd	<i>aedes, is</i> chrám, <i>aedes, ium</i> dům
<i>ōpēra</i> nemožení, <i>operae</i> dělníci	<i>carcer, ēris</i> vězení, <i>carceres</i> přihrada
<i>pinnā</i> ploutev, <i>pinnae</i> cimburi	<i>fācultas, ātis</i> schopnost, <i>facultates</i> zá-
<i>tabūla</i> tabule, <i>tabulae</i> účty	možnost
<i>auxīlium</i> pomoc, <i>auxilia</i> pomocná vojska	<i>nāris, is</i> nozdra, <i>nāres</i> nos
<i>cōmītium</i> sněmoviště, <i>comitia</i> sněm, hromada lidu	<i>natālis</i> narozeniny, <i>natales</i> rod
<i>hortus</i> zahrada, <i>horti</i> sady	<i>pars</i> díl, <i>partes</i> strana, úkol
	<i>sāl, sālis</i> sůl, <i>sales</i> vtip a t. d.

Větší část slov těchto má v plur. také týž význam, který v sing.: *litterae* písmena, *pinnae* ploutve, *tabulae* tabule, *horti* zahrady, *aedes, ium* chrámy.

Heteroclita (různosklonná).

§. 54. *Heteroclita* jsou taková jména, která dle rozličných deklinací se sklánějí při stejné nebo rozličné nominativné koncovce. Mimo uvedená již (v §. 38. Pozn.) jména svátků: *Bacchanalia* etc., pak mimo jména *vas* (§. 41, 4), *dōmus* (§. 45), *cupressus* a pod. (§. 47), pak *mollities* (§. 49, 3) pamatujeme: *arcus, -i* a *arcus, -us* oblouk; *conatus, -us* a *conatum, -i* podniknutí; *eventus, -us* a *eventum, -i* výsledek, *commentarius, -i* a *commentarium, -i*, obyč. plur. jen *commentarii, -iorum* zápisky. Rovněž *vesper, -eri* večír; avšak *vespère* a *vespēri* u večer; *ad, ante, in, sub vespērum* nebo *vespēram; requies, requiētem, requiēte* i *requiem, requie*.

Heterogenea (různorodá).

§. 55. *Heterogenea* slovou jména lišící se v plur. rodem od rodu v sing. Taková jsou:

<i>iocus</i> žert, pl. <i>ioci</i> a <i>ioca</i>	<i>tartārus</i> peklo, pl. <i>tartara</i>
<i>locus</i> místo; pl. <i>loci</i> místa v knihách, i <i>loca</i> místa na zemi, krajiny	<i>carbāsus</i> plátno, pl. <i>carbasa</i>
<i>sibilus</i> sykot, pl. <i>sibili</i> i <i>sibila</i>	<i>caelum</i> nebe, pl. <i>caeli</i>
	<i>frenum</i> uzda, pl. <i>freni</i> i <i>frena</i>
	<i>epulum</i> hody, pl. <i>epulae</i> .

¹⁾ výročné pětidenní svátky Minerviny.

Hlava XIII. Sklánění řeckých jmen.

Řecká substantiva na největším díle sklánějí se způsobem *latinským*. Některá však zachovávají v jistých pádech tvar řecký, anebo mají vedle lat. tvaru i tvar řecký.

První deklinace.

§. 56. Spadající sem jména řecká *rodu ženského* zakončena jsou v nom. samohláskou *ē*; řecká pak jména *rodu mužského* sem náležející končí se v syllabu *ās* neb *ēs*.

Singularis.

N. <i>epitōm-ē</i>	výtah	Acnē-ās	Aeneas	pyrit-es	křemen
G. <i>epitōm-ēs</i>	výtahu	Aene-ae	Aenee	pyrit-ae	křemene
D. <i>epitōm-ae</i>	výtahu	Aene-ae	Aeneovi	pyrit-ae	křemeni
A. <i>epitōm-ēn</i>	výtah	Aene-am (an)	Aeneu	pyrit-ēn	křemen
V. <i>epitōm-ē</i>	výtahu	Aene-ā	Aeneo	pyrit-ē	křemeni
A. <i>epitōm-ē</i>	výtahem	Aene-ā	Aeneou	pyrit-ē	křemenem.

V *plur.* sklánějí se taková slova zcela jako *řana* (§. 18).

Slova ke cvičení: *alōē* aloevník, *Cybēlē* jm. bohyně; *bōrēas* severní vítr, *Leōnidas* jm. osoby; *anagnostes* předčítatel, *cōmētes* vlasatice.

Slova končící se v *e* proměňují často koncovku tuto v lat. příponu *a*, zvlášť jména umění: *rhetorica*, *dialectica*, *musica*, *grammatica*; avšak i *Ankrōmācha*, *Ilēna* jm. osob, *Crēta* jm. ostrova.

Též masc. v *as* a *es* mívají často koncovku latinskou: *sophista* m. *sophistes* sofista č. mudroch, *Scythia* m. *Scythes* jm. národu, *Hermāgōra* m. *Hermāgōras* jm. osoby.

Druhá deklinace.

§. 57. Zde pamatujeme si hlavně toto:

1. Místo řec. koncovek *os*, *ov* kladou se v lat. jazyce obyč. koncovky *us*, *um*: *Hōmērus* jm. slavného básníka, *Cōrīnthus* jm. města, *taurus* býk, *tyrannus* násilník, *antrum* jeskyně, *theatrum* divadlo. Zřídka kdy drží se řec. koncovka *os*, *on*; pak může akkusativ též v *on* m. v *um* se končiti: *Dēlos* jm. ostrova, akk. *Dēlon*.

2. Jména mající v jazyce řeckém koncoku *-dgos* končí se v latině na *-der*, zakončena pak v řečtině syllabou *-γgos* končí se v latině na *-ger*: *Alexander*, *Meleāger* jm. osob; vyjímá se *Codrus*.

3. Jména řecká syllabou *ovs* (*ūs*) zakončená, vznikla-li stažením z *oos*, jazyk latinský rozvádí ve jména v *ōus*, kterážto sklánějí se pravidelně: *Alcinōus*, *Alcinōi*, *Alcinoo* etc. Jen nominativ a vokativ libuje si stažené tvary řecké: *Panthus*, vok. *Panthu*.

4. Jména řecká v nom. syllabou *ōs* (*ōs*) okončená a dle druhé attické dekl. se sklánějíť drží jak koncovku nominativnou tak i deklinaci dle řečtiny: *Athōs* jm. hory, gen. a dat. *Atho*, akk. *Athō* i *Athōn*; anebo přijímají lat. koncovku i deklinaci: *Tyndārēus* jm. osoby, *Tyndarēi*. — *Athōs* má též dle 3. dekl. akk. *Athōnem*, abl. *Athōne*.

5. Jména v řečtině na *eus* se koučef a k deklinaci třetí hledíci v latině pravidelně sklánějíť se dle deklinace druhé, jakoby koučila se v *e-us*. Vokativ tvoří se v *eu*: *Orpheus* jm. pěvce. *Orphēi*, *Orphēo*. *Orphēum*, *Orpheu*, *Orphēo*.

Třetí deklinace.

§. 58. Největší část řeckých jmen třetí dekl. sklání se v nejlepší prostomluvě dle způsobu latinského; básníci pak a po jejich příkladu i prosaíkové, nejvíce tak zvaného stříbrného věku, drží někdy v některých pádech koncovky řecké.

1. *Genitivus sing.* a) Jména v *eus*, sklánějíť se obyč. dle druhé lat. deklinace: *Orpheus* (§. 57. 5); některá i dle třetí: *Achilles*, *Achillis*; *Ulixes*, *Ulixis*. — b) Jména v *us*, gen. *eus* mívají obyč. pravidelný lat. genitiv na *is*: *bāsīs* podsloupí, *poēsīs* básnictví. Genitiv jmen v *us* (*idos*), *as* (*ados*) mívá u básníků někdy řeckou koncovku: *Aenēis*¹⁾. *Aenēidēs*; *Pallas*, *Pallādos*. Slovo *Pan* (bůh pastýřův) má i v prostomluvě v gen. *Pānos* na rozdíl od *pānis* chleba. — c) Feminina na *ō*, gen. *oos* staž. *ovs* mají v gen. vždy řeckou koncovku *ūs*: *ēcho* ozvěna, *echūs*; *Dido* jm. královny, *Didus*; *Sappho* jm. básničky, *Sapphūs*; dat., akk. a abl. končí se pravidelně v *ō*: *echō*, *Didō*, *Sapphō*, málo kdy v *ōni*, *ōnem*, *ōne*: *Dulōni*, *Dulōnem*, *Didōne*. — d) Jména vlastní na *es* mají v gen. buď *is* buď *i*: *Demosthēnes* jm. slav. řečníka, *Demosthenis* nebo *Demostheni*, *Achilles* jm. hrdiny řeč., *Achillis* nebo *Achilli*; *Pericles* jm. státníka athenského, *Periclis* nebo *Pericli*.

2. *Accusativus sing.* a) Řeckého *α* užívá Cicero jen ve slovech: *āēr* vzduch, *āether* nadvzduch a *Pan* (srov. 1, b): *āēra*, *aethēra*, *Pāna* (*pānem* chléb). — b) Řeckou koncovku *iv* proměňuje Cicero obyč. v *im*: *poēsīm*, *mathēsīm*. — c) Největší část jmen řeckých v *us*, v gen. v *or*

¹⁾ Vergiliova hrdinska báseň o Aeneovi.

se končících a sklánějících se v řečtině dle deklinace *prvé*, přeskočila v lat. do deklinace *třetí*: *Aeschines*, *Aeschinis*; *Pylades*, *Pyladis*; *Hyperides*, *Hyperidis* (jm. osob): avšak vedle akk. dle dekl. *třetí*: *Aeschinem*, *Pyladem*, *Hyperidem* čte se též řecká koncovka deklinace *první*: *Aeschinen*, *Pyladen*, *Hyperiden*.

3. *Vocativus sing.* a) Jména syllabou *as*, gen. *antis* zakončená, ve vok. sing. kmenové *nt* odvrhující, mají jen *a*, jako někdy v řečtině: *Atlas* ¹⁾, *Atlantis*, vok. *Atla*; *Calchas*, *Calchantis* (jm. věstce), vok. *Calchā*. — b) vlastní jména v *ys*, gen. *ovs*, lat. *ēs*, gen. *is* neb *i* (1, d) mají ve vok. *ēs* neb *ē*: *Socrātes* a *Socrate* (jm. filosofa). — c) Slova v *eus* mají *eu*: *Orpheus*, *Orphen* (§. 57, 5); jména v *is* odvrhují, jako v řečtině, někdy *s*: *Daphnis* (jm. pastýře sicilského), *Daphnidis*, vok. *Daphni*; jména na *ys* mají *y*: *Cōtys* (jm. krále thrackého), *Cotyis*, vok. *Coty*.

4. *Ablativus sing.* Tento končí se v *i* ve všech slovech stejnoslabičných, majících v akkusativu *im*: *Neapōlis*, *Neapoli* (§. 35, 1): naopak: *Phyllis* (jm. ženy), *Phyllidis*, abl. *Phyllide*.

5. *Pluralis.* a) Neutra končí se v *ōs* mají v *plur.* *ē* (řec. *η*): *ēpos* básní epická, plur. *epē*; *mēlos* píseň, plur. *melē*. — b) O *dat.* a *abl.* středních, syllabou *ma* zakončených v. §. 39. — c) *Accusativ* zakončen bývá častěji též u nejlepších spisovatelů syllabou *ās* m. *es*: *Arēādās* Arkaďany, *Macedōnās* Macedonany.

Hlava XIV. Nomen adiectivum.

Adjektiva č. přídavná jsou v lat. řeči buďto trojího, nebo dvojího, anebo konečně jednoho zakončení.

Adjektiva trojího zakončení.

§. 59. Prvá třída adjektiv trojího zakončení má v nominativě tyto koncovky:

	<i>masc.</i>	<i>fem.</i>	<i>neutrum</i>
buď	us	a	um
nebo	er	a	um.

Sklánějí se adjektiva tato v muž. rodě a středním dle dekl. *druhé*, v ženském pak rodě dle dekl. *prvé*. Adjektiva v *masc.* syllabou *er* zakončená buď zachovávají *e* před *r* celým skloněním, aneb je vyjma

¹⁾ mořský obr, o němž bájilo se, že zemi nésti musí na ramenou svých.

v nom. a vok. masc. vypouštějí. Za vzory buďtež: *bōnus, bona, bonum* dobrý, dobrá, dobré; *miser, misera, miserum* bídný, bídná, bídné; *aeger, aegra, aegrum* chorý, chorá, choré.

Singularis.**Pluralis.**

N.	<i>bon-ūs</i>	<i>bon-ā</i>	<i>bon-ūm</i>	<i>bon-ī</i>	<i>bon-ac</i>	<i>bon-ā</i>
G.	<i>bon-i</i>	<i>bon-ac</i>	<i>bon-ī</i>	<i>bon-ōrum</i>	<i>bon-ārum</i>	<i>bon-ōrum</i>
D.	<i>bon-ō</i>	<i>bon-ae</i>	<i>bon-ō</i>	<i>bon-īs</i>	<i>bon-īs</i>	<i>bon-īs</i>
A.	<i>bon-ūm</i>	<i>bon-am</i>	<i>bon-ūm</i>	<i>bon-ōs</i>	<i>bon-ās</i>	<i>bon-ā</i>
V.	<i>bon-ē</i>	<i>bon-ā</i>	<i>bon-ūm</i>	<i>bon-ī</i>	<i>bon-ac</i>	<i>bon-ā</i>
Λ.	<i>bon-ō</i>	<i>bon-ā</i>	<i>bon-ō</i>	<i>bon-īs</i>	<i>bon-īs</i>	<i>bon-īs</i>

Slova ke cvičení: *carus, cara, carum* drahý; *molestus, molesta, molestum* obtížný; *sānus, sana, sanum* zdravý.

Singularis.

N.	<i>miser</i>	<i>miser-ā</i>	<i>miser-ūm</i>
G.	<i>miser-ī</i>	<i>miser-ac</i>	<i>miser-ī</i>
D.	<i>miser-ō</i>	<i>miser-ac</i>	<i>miser-ō</i>
A.	<i>miser-ūm</i>	<i>miser-am</i>	<i>miser-ūm</i>
V.	<i>miser</i>	<i>miser-ā</i>	<i>miser-ūm</i>
Λ.	<i>miser-ō</i>	<i>miser-ā</i>	<i>miser-ō</i>

Pluralis.

N.	<i>miser-ī</i>	<i>miser-ac</i>	<i>miser-ā</i>
G.	<i>miser-ōrum</i>	<i>miser-ārum</i>	<i>miser-ōrum</i>
D.	<i>miser-īs</i>	<i>miser-īs</i>	<i>miser-īs</i>
A.	<i>miser-os</i>	<i>miser-as</i>	<i>miser-ā</i>
V.	<i>miser-ī</i>	<i>miser-ac</i>	<i>miser-ā</i>
Λ.	<i>miser-īs</i>	<i>miser-īs</i>	<i>miser-īs</i>

Jen tato adjektiva zachovávají *e* před *r* celým skloněním:

asper, lacer, liber,
miser, prosper, tener

a složená s *jěro* a *gěro* nesu: *fructifer -a -um* plodonosný, úrodný, *laniger -a -um* vlnonosný. Porůzně stojí: *satur, satūra, saturum* sytý.

asper, aspera, asperum drsný
lacer, lacera, lacerum roztrhaný
liber, libera, liberum svobodný

miser, misera, miserum bídný
prosper, prospera, prosperum šťastný
tener, tenera, tenerum něžný.

Singularis.

N.	<i>aeger</i>	<i>aegr-ă</i>	<i>aegr-ŭm</i>
G.	<i>aegr-ī</i>	<i>aegr-ae</i>	<i>aegr-ī</i>
D.	<i>aegr-ō</i>	<i>aegr-ae</i>	<i>aegr-ō</i>
A.	<i>aegr-ŭm</i>	<i>aegr-ăm</i>	<i>aegr-ŭm</i>
V.	<i>aeger</i>	<i>aegr-ă</i>	<i>aegr-ŭm</i>
A.	<i>aegr-ō</i>	<i>aegr-ă</i>	<i>aegr-ō.</i>

Pluralis.

N.	<i>aegr-ī</i>	<i>aegr-ae</i>	<i>aegr-ă</i>
G.	<i>aegr-ōrum</i>	<i>aegr-ārum</i>	<i>aegr-ōrum</i>
D.	<i>aegr-īs</i>	<i>aegr-īs</i>	<i>aegr-īs</i>
A.	<i>aegr-ōs</i>	<i>aegr-ās</i>	<i>aegr-ă</i>
V.	<i>aegr-ī</i>	<i>aegr-ae</i>	<i>aegr-ă</i>
A.	<i>aegr-īs</i>	<i>aegr-īs</i>	<i>aegr-īs.</i>

Slova ke cvičení: *creber*, *crebra*, *crebrum* častý; *niger*, *nigra*, *nigrum* černý; *pulcher*, *pulchra*, *pulchrum* krásný; *sacer*, *sacra*, *sacrum* posvátný; *sinister*, *sinistra*, *sinistrum* levý.

Dexter pravý (t. ne levý) má obojí tvar: *dextera* i *dextra*, *dexterum* i *dextrum*.

§. 60. Druhá třída adjektiv trojího zakončení končí se v nominativě

<i>masc.</i>	<i>fem.</i>	<i>neutr.</i>
<i>v</i>	<i>er</i>	<i>is</i>
		<i>e.</i>

Adjektiva takto zakončená sklánějí se veskrze dle deklinace *třetí*, a vypouštějí, vyjma nom. a vok. sing. *masc.*, *e* před *r*. Jen *celer*, *celēris*, *celēre* rychlý drží *e* všemi pády. V *abl. sing.* mají *i*, v *nom. plur. neutr.* *ia*, v *gen. ium*; *celer* však má *celērum* ve rčení: *praefectus Celērum* náčelník rychlých jezdců; rov. *tribūnus Celērum*. Vzorem budiž: *acer*, *acris*, *acre* ostrý, prudký.

Singularis.
Pluralis.

N.	<i>acer</i>	<i>acr-is</i>	<i>acr-ē</i>	<i>acr-ēs</i>	<i>acr-ēs</i>	<i>acr-iā</i>
G.	<i>acr-īs</i>	<i>acr-īs</i>	<i>acr-īs</i>	<i>acr-ium</i>	<i>acr-ium</i>	<i>acr-ium</i>
D.	<i>acr-ī</i>	<i>acr-ī</i>	<i>acr-ī</i>	<i>acr-ibus</i>	<i>acr-ibus</i>	<i>acr-ibus</i>
A.	<i>acr-ēm</i>	<i>acr-ēm</i>	<i>acr-ē</i>	<i>acr-ēs</i>	<i>acr-ēs</i>	<i>acr-iā</i>
V.	<i>acer</i>	<i>acr-īs</i>	<i>acr-ē</i>	<i>acr-ēs</i>	<i>acr-ēs</i>	<i>acr-iā</i>
A.	<i>acr-ī</i>	<i>acr-ī</i>	<i>acr-ī</i>	<i>acr-ibus</i>	<i>acr-ibus</i>	<i>acr-ibus.</i>

Sem náležejí mimo *acer* a *celer* ještě tato :

ālācer, alacris, alacre čilý
čělēber, celebris, celebre hlučný.

proslavený

pūter, putris, putre zetlelý

sālūber, salubris, salubre zdravý

vōlūcer, volucris, volucre létavý

campester, campestris, campestre
polní

ēqwester, equestris, equestre jezdecký

pāluster, palustris, palustre bari-
natý

pēlester, pedestris, pedestre pěší

sīlvester, silvestris, silvestre lesní

terrester, terrestris, terrestre zemní.

Pozuam. 1. Jména *městců* syllabou *ber* zakončených vlastně také sem náležejí: v. §. 35, 3.

2. Adjektiva taková za jména vlastní kladená mají v abl. sing. *e*: *Metellus Celer*. abl. *Metello Celēre*.

3. U některých z těchto adjektiv vyskytají se i v rodě mužském tvary zakončené v *is*: *lōcus celebris, tumultus equestris*. Avšak formy: *salubris, silvestris, terrestris* obyčejny jsou v prose klassické m. *saluber, silvester, terrester*: *annus salubris, mons silvestris, Iuppiter terrestris*.

Adjektiva dvojího zakončení.

§. 61. Adjektiva dvojího zakončení mají pro masc. a fem. koncovku společnou, pro neutrum pak zvláštní. Končí se v nominativě

		masc. a fem.	neutr.
bud	v	is	e
aneb (komparativy) v		or	us.

1. Adjektiva dvojího zakončení v *is, e* sklánějí se dle dekl. *třetí*; mají tudíž právě ty koncovky jako adjektiva v *er, is, e*. Vzorem budiž: *lēvis, leve* lehký.

Singularis.			Pluralis.	
masc. a fem.	neutr.		masc. a fem.	neutr.
N. <i>lēv-is</i>	<i>lev-ě</i>		<i>lev-ēs</i>	<i>lev-iā</i>
G. <i>lev-is</i>			<i>lev-ium</i>	
D. <i>lev-i</i>			<i>lev-ibus</i>	
A. <i>lev-ēm</i>	<i>lev-ě</i>		<i>lev-ēs</i>	<i>lev-iā</i>
V. <i>lev-is</i>	<i>lev-ě</i>		<i>lev-ēs</i>	<i>lev-iā</i>
A. <i>lev-i</i>			<i>lev-ibus</i>	

Slova ke cvičení: *fācīlis, facile* snadný; *diffīcīlis, difficile* nesnadný; *brēvis, breve* krátký; *dulcis, dulce* sladký; *fortis, forte* udatný.

Poznam. 1. Sem náleží též jméno měsíce *Aprilis*, vlastně to jméno přídavné k podstatnému *mensis*. V. §. 35. 3.

2. Tak sklanějí se i přídavná substantivně kladena: *nātālis* (t. *dies*) narozeniny, *annālis* (t. *liber*) letopis, *aequālis* vrstevník a t. d. *Iuvenis* mladík má v abl. sing. *iuvēne*, gen. pl. *iuvenum*; *aedilis* aedil má v abl. sing. *aedile*. Rovněž mají jména vlastní v abl. e: *Iuvenālis*, *Iuvenale*; *Martiālis*, *Martiale*.

2. O sklánění komparativů v *or*, *us* v. §. 66.

Adjektiva jednoho zakončení.

§. 62. Tato mají pro všechny tři rody společnou koncovku. Končí se v nom. nejobyčejněji v *us* neb *x*, a sklánějí se vesměs dle deklinace *třetí*. Abl. sing. končí se z pravidla buď v *i* buď v *e*, nom. plur. neut. v *ia*, gen. plur. v *ium*. Vzorem buďtež *prudens*, *prudētis* opatrný a *fēlix*, *fēlicis* šťastný.

Singularis.

Pluralis.

masc. a fem.		neutr.	masc. a fem.		neutr.
N.	<i>prudens</i>	<i>prudens</i>	<i>prudēt-ēs</i>		<i>prudēt-ia</i>
G.	<i>prudēt-is</i>		<i>prudēt-ium</i>		
D.	<i>prudēt-i</i>		<i>prudēt-ibus</i>		
A.	<i>prudēt-ēm</i>	<i>prudens</i>	<i>prudēt-ēs</i>		<i>prudēt-ia</i>
V.	<i>prudens</i>	<i>prudens</i>	<i>prudēt-ēs</i>		<i>prudēt-ia</i>
A.	<i>prudēt-i</i> n. -ē		<i>prudēt-ibus.</i>		

Slova ke cvičení: *pōtens*, *potētis* mocný; *diligens*, *diligētis* bedlivý; *sāpiens*, *sapientis* moudrý; *ēlēgans*, *elegantis* vkusný.

Singularis.

Pluralis.

masc. a fem.		neutr.	masc. a fem.		neutr.
N.	<i>fēlix</i>	<i>fēlix</i>	<i>fēlic-ēs</i>		<i>fēlic-ia</i>
G.	<i>fēlic-is</i>		<i>fēlic-ium</i>		
D.	<i>fēlic-i</i>		<i>fēlic-ibus</i>		
A.	<i>fēlic-ēm</i>	<i>fēlix</i>	<i>fēlic-ēs</i>		<i>fēlic-ia</i>
V.	<i>fēlix</i>	<i>fēlix</i>	<i>fēlic-ēs</i>		<i>fēlic-ia</i>
A.	<i>fēlic-i</i> n. -ē		<i>fēlic-ibus.</i>		

Slova ke cvičení: *audax*, *audācis* smělý; *fērax*, *fēracis* úrodný; *simplex*, *simplicis* jednoduchý; *velox*, *velōcis* rychlý.

S jinými koncovkami v nom. jsou: *iners*, *inertis* neumělý; *sollers*, *sollertis* umělý; *expers*, *expertis* neúčastný; *concors*, *concordis* svorný; *hēbes*, *hēbētis* tupý; *lōcuplex*, *locuplētis* zámožný.

Poznam. 1. V abl. sing. mají jen e:

*caelebs, compos, deses,
pauper, princeps, pūbes,
sospes & superstes.*

caelebs, caelibis neženatý
compos, compōtis mocen
deses, desidīs nečinný
pauper, paupēris chudý

princeps, principis první
pūbes, pubēris dospělý
sospes, sospitis neporušen
superstes, superstitis pozůstalý (po kom).

Přičestí přít. času činného rodu (participia praesentis activi) končící se v *ans* a *ens* (genit. *antis, entis*) mají v abl. sing. *e*, kdykolivěk zachovávají svou slovesnou povahu, zejména v tak zvané vazbě *ablativi absoluti* (§. 440): *hoste fugiente* když nepřítel utíká, a když se jich užívá substantivně: *infans* nemluvně, abl. *infante*; *sāpiens* mudřec, abl. *sapiente* (adjektivně i *sapienti*).

2. V *nom.*, *akk.* a *vok. plur. neutr.* má *vētus, vetēris* starý *vetēra*. Ostatně měla by všechna ta adjektiva, která v abl. sing. *e*, jen *e* mají, jako *caelebs* atd. (v. Poznam. 1.) *nom.*, *akk.* a *vok. plur. neutr.* v *a* vytvořovati. Avšak ta nejsou v těchto pádech v užívání. Z adjektiv jednoho zakončení mají *nom.*, *akk.* a *vok. plur. neutr.* vůbec jen *ta*, která končí se v *ns*, *rs* a *x*.

3. V *gen. plur.* mají *um* m. *ium* taková adjektiva, která v *nom.*, *akk.* a *vok. plur. neutr.* *a* mají, anebo těchto pádů vůbec nevytvorují: *vētus, vetērum*; *pauper, paupērum* etc. (v. Pozn. 1.) a mimo tato ještě jiná, jako:

dives, divitis bohatý: *divitum*
inops, inōpis nuzný: *inopum*
memor, memōris pamětliv: *memorum*
immemor, immemōris nepamětliv: *immemorum*

supplex, supplicis žejlající: *supplicum*
uber, ubēris úrodný: *uberum*
vigil, vigilis bdící: *vigilum*.

Sem náležejí též adjektiva složená s takovými substantivy, která v *gen. plur.* *um* mají, jako:

dēgēner zvrhlý: *degenērum*
quadrupes čtvernohý: *quadrupēdum*
versicolor pestrý: *versicolōrum*
anceps dvouhlavý: *ancipitum*

srov. *gēnus-genērum*
srov. *pes-pēdum*
srov. *cōlor-colōrum*
srov. *cāput-capitum*.

Lōcuples, locuplētis zámožný má *locuplētum* a *locuplētium*.

Nepřavidelná adjektiva.

§. 63. Devět adjektiv nebo-li adjektivných náměstek končících se v *nom.* v *us-a-um* neb *er-a-um*:

ānus, iolus, iōtus, illus,
ūter, ūter, ūter, nullus, aulus

vytvoruje pro všechny tři rody genitiv sing. v *ius*, dativ pak v *i*. V gen. jest *i* dlouhé, však při slově *alter* též krátké.

Ostatní pády sklánějí se pravidelně. Vzorem budiž *nullus* žádný.

Singularis.

Pluralis.

N.	<i>null-ūs</i>	<i>null-ā</i>	<i>null-ūm</i>	<i>null-i</i>	<i>null-ar</i>	<i>null-ā</i>
G.	<i>null-ius</i>	<i>null-ius</i>	<i>null-ius</i>	<i>null-orum</i>	<i>null-arum</i>	<i>null-orum</i>
D.	<i>null-i</i>	<i>null-i</i>	<i>null-i</i>	<i>null-is</i>	<i>null-is</i>	<i>null-is</i>
Ak.	<i>null-ūm</i>	<i>null-ām</i>	<i>null-ēm</i>	<i>null-ōs</i>	<i>null-as</i>	<i>null-ā</i>
Ab.	<i>null-ō</i>	<i>null-a</i>	<i>null-ō</i>	<i>null-is</i>	<i>null-is</i>	<i>null-is</i>

Rovněž ostatní:

unus, una, unum jeden

solus, sola, solum samojediný

totus, tota, totum celý

nullus, nulla, nullum některý

uter, utra, utrum který z obou

neuter, neutra, neutrum žádný z obou

alter, altera, alterum druhý

alius, alia, aliud jiný.

Tudíž: *unius. unī; solius. solī; totius. totī; ullius. ullī; utrius. utrī; ne-
triūs. neutri; alterius, alteri; alius, alii.*

Poznam. 1. Rovněž sklánějí se složeniny, jako: *uterque, utraque, utrumque* jeden i druhý, gen. *utriusque*, dat. *utrique*; *utervis, utravis, utrumvis* kterýkoli z obou, gen. *utriusvis*, dat. *utrivis* etc. Ve složenině *alteruter* jeden nebo druhý sklánějí se aneb obě části: *alteriusutrius, alterintri*, aneb jen část poslední: *alterutrius, alterutri* a t. d.

2. Jak v genit. tak i v dat. sing. naskytují se u klassických spisovatelův ať zřídka tvary dle obyčejné deklinace adjektiv. Tak na př. u Cicerona: *nulli consilii, aliae pecudis*; u Caesara: *nullo usui, alterae legioni*.

§. 64. Ostatní nepravidelnosti adjektiv záleží v tom, že jsou některá *indeclinabilia*, jiná *defectiva numero*, jiná *defectiva casibus* a konečně některá *heteroclitica*.

1. *Indeclinabilia*. Šem uležít: *frūgi* cacký, *nēquam* ničemný, *macte*! (vl. veleben) sláva! blaze! a adjektiva náměstková: *quot* kolik. *tot* tolik (§. 96, 5; §. 95, 9): *hōmo frūgi, hominis frūgi, hominibus frūgi* etc.; *puer nēquam, puēri nēquam, puērōrum nēquam* etc.; *macte virtute esto*! sláva (chvála) tvé statečnosti! *macte virtute, milites Romani, este*! blaze vaší statečnosti. vojnové římsí! (v. §. 269); *quot capita, tot sententiae* kolik hlav, tolik smyslův.

2. *Defectiva numero* jsou: *pauci, paucar, pauca*, nemnozí; *plērique, plēraeqve, plērāqve* po většině. Zřídka kdy: *plērāqve* fem. sing.

3. *Defectiva casibus* jsou některá, jimžto nedostává se nominativu masc.: *lūdiera, ludicrum* kratochvilná, -é; *cētera, ceterum* ostatní (jen ve spojení se souborovými: *cetera multitudo*); místo masc. *ptērus* užívá se *rēligus*. *Plērique* nemá genitivu, místo něho užívá se *pluri-*

morum. *Necessse* nezbytno je porůzné neutrum, kteréž neklade se nikdy k substantivu: místo něho užívá se v té příslušnosti *necessarius*, -a, -um.

4. *Heteroclita* jsou některá, jež v nom. vedle okončení *-us-a-um* i okončení *-is-e* mají. Sem náleží:

exānimus, exanima, exanimum a *exānimis, exanime* bezduchý
semīanimus, semianima, semianimum a *semīanimis, semianime* položivý
semiermus, semierma, semiermum a *semiermis, semierme* polozbrojný
imbēcillus, imbecilla, imbecillum a *imbēcillis, imbecille* slabý
hilārus, hilara, hilarum a *hilāris, hilare* veselý.

Hlava XV. Stupňování adjektiv.

Latinská adjektiva mají jako česká tři stupně (*gradus*): 1. *positivus*; 2. *comparativus*; 3. *superlativus*.

§. 65. *Komparativ* vytváříme přičinujíce příponu *-ior* (pro masc. a fem.), *-ius* (pro neutr.) ku kmeni pozitivnímu, jak tento se objevuje, odvrhla-li se koncovka genitivná.

Positiv.	Genitiv.	Komparativ.
<i>clarus</i> slavný	<i>clar-i</i>	<i>clar -ior, -ius</i> slavnější
<i>liber</i> svobodný	<i>libēr-i</i>	<i>liber -ior, -ius</i> svobodnější
<i>piger</i> líný	<i>pigr-i</i>	<i>pigr -ior, -ius</i> línější
<i>lēvis</i> lehký	<i>lev-is</i>	<i>lev -ior, -ius</i> lehčí
<i>divēs</i> bohatý	<i>divit-is</i>	<i>divit -ior, -ius</i> ¹⁾ bohatší
<i>audax</i> smělý	<i>audac-is</i>	<i>audac -ior, -ius</i> smělejší
<i>iners</i> neumělý	<i>inert-is</i>	<i>inert -ior, -ius</i> neumelejší
<i>prudens</i> opatrný	<i>prudēt-is</i>	<i>prudēt -ior, -ius</i> opatrnější.

Poznam. *Dexter* pravý, gen. *dextēri* č. *dextri* (§. 59. fin.), komp. jen *dexterior*; *sinister* levý, gen. *sinistri*, avšak komp. vždy *sinisterior*.

§. 66. Sklánejí se komparativy podle dekl. *třetí* dle tohoto vzoru:

Singularis.		Pluralis.	
masc. a fem.	neutr.	masc. a fem.	neutr.
N. <i>clārior</i>	<i>clariūs</i>	<i>clariōr-es</i>	<i>clariōr-ā</i>
G. <i>clariōr-īs</i>		<i>clariōr-um</i>	
D. <i>clariōr-i</i>		<i>clariōr-ibus</i>	
A. <i>clariōr-ēm</i>	<i>clariūs</i>	<i>clariōr-es</i>	<i>clariōr-ā</i>
V. <i>clariōr</i>	<i>clariūs</i>	<i>clariōr-es</i>	<i>clariōr-ā</i>
A. <i>clariōr-ē (-i)</i>		<i>clariōr-ibus</i>	

¹⁾ Komparativ *ditiōr*, vedený od adj. nejčastěji u básníku se naskytujícího dis. *dītis* (= *dives, divītis*), náleží rovněž nejvíce řeči básnické a prose pozdější.

§. 67. *Superlativ* končí se v *issimus, issima, issimum*, kteréžto koncovky přivěšují se opět ku kmeni pozitivnímu, jak tento v genitivě nám se objevuje.

Positiv.	Genitiv.	Superlativ.
<i>clarus</i>	<i>clar-i</i>	<i>clar-issimus, a, um</i> nejslavnější
<i>levis</i>	<i>lev-is</i>	<i>lev-issimus, a, um</i> nejlehčí
<i>dives</i>	<i>divit-is</i>	<i>divit-issimus, a, um</i> ¹⁾ nejbohatší
<i>audax</i>	<i>audac-is</i>	<i>audac-issimus, a, um</i> nejsmělejší
<i>iners</i>	<i>inert-is</i>	<i>inert-issimus, a, um</i> nejneumělejší
<i>prudens</i>	<i>prudens-is</i>	<i>prudens-issimus, a, um</i> nejopatrnější.

§. 68. Adjektiva v masc. syllabou *er* zakončená vytvářejí *superlativ* v *errimus, errima, errimum*, přibírajíce totiž *rīmus, rīma, rīmum*, přímo k oné nominativní formě.

Positiv.	Superlativ.
<i>liber</i>	<i>liberrimus, a, um</i> nejsvobodnější
<i>piger</i>	<i>pigerrimus, a, um</i> nejlnější
<i>acer</i> prudký	<i>acerrimus, a, um</i> nejprudší
<i>pauper</i> chudý	<i>pauperrimus, a, um</i> nejchudší.

Podobně má *cetus, ceteris* starý v *superl. ceterissimus*, pak *mātūrus* zralý v *superl. maturissimus* i *maturrimus*.

§. 69. Šest adjektiv končících se v *ilis*:

facilis, diffīcilis;
similis, dissimilis;
gracilis a humilis

vytvářejí *superlativ* v *illimus, illima, illimum*, ježto k pozitivu po odvržení syllaby *is* přistupují koncovky *limus, lima, limum*; tudíž:

<i>facillimus, a, um</i>	<i>simillimus, a, um</i>	<i>gracillimus, a, um</i>
<i>difficillimus, a, um</i>	<i>dissimillimus, a, um</i>	<i>humillimus, a, um.</i>
<i>facilis, e</i> snadný	<i>similis, e</i> podobný	<i>gracilis, e</i> štíhlý
<i>difficilis, e</i> nesnadný	<i>dissimilis, e</i> nepodobný	<i>humilis, e</i> nízký.

§. 70. Adjektiva složená, jichž části základní jsou *-dicus, -ficus* a *-colus*, vytvářejí *komparativ* a *superlativ* tak, jako by končila se v *-dicus, -ficus* a *-colens*, gen. *-dicent-is, -ficient-is, -volent-is*.

¹⁾ *Superlativ ditissimus* od adj. *dis, ditis* (srov. str. 40 pod čarou) čte se nejvíce u básníků a ve prose pozdější: avšak i u Caesara: *ditissimus Orgētrix*.

Positiv.	Komparativ.	Superlativ.
<i>māledicus</i> zločinný	<i>maledicentior</i>	<i>maledicentissimus</i>
<i>bēnēficus</i> dobročinný	<i>beneficentior</i>	<i>beneficentissimus</i>
<i>bēnēvolus</i> laskavý	<i>benevolentior</i>	<i>benevolentissimus</i>

Sklonba superlativu ničím neliší se od sklonby pozitivu adjektiv syllabami *us*, *a*, *um* okončených (§. 59).

Stupňování opisné.

§. 71. Adjektiva mající před koncovkou *us* samohlásku nevytvorují pro komparativ a superlativ tvaru zvláštního, nýbrž tvoří komparativ, kladouce příslovce *māgis* více, superlativ pak, kladouce příslovce *maxime* nejvíce k pozitivu: *anxius* úzkostlivý, komp. *magis anxius* více úzkostlivý č. úzkostlivější, superl. *maxime anxius* nejvíce úzkostlivý č. nejúzkostlivější. Rovněž:

<i>zgrēgius</i> výborný	<i>nēcessārius</i> nezbytný	<i>pius</i> zbožný
<i>idōneus</i> spůsobilý	<i>noxius</i> škodlivý	<i>vācuius</i> prázdný.

Poznam. 1. Slova okončená syllabou *quus*, jako: *antiquus* starodávňý, *aequus* slušný a t. d. vytvářejí komp. a superl. pravidelně: *antiquior*, *antiquissimus*; *aequior*, *aequissimus*; neboť *u* v *qu* nepokládá se za samohlásku.

2. Opisování slovy *māgis* a *maxime* je potřebno i tehdy, když adjektivum stupňování jinak není schopno (§. 79).

§. 72. Ke stupňování užívá se též příslovce: *admōdum* nad míru, *valde* velmi, *imprimis* přede vším, zvláště, jakož i předpon *per* a *prae* pře-: *perdifficilis* přenesnadný, *percommōdus* převhodný, *praealtus* převysoký, *praefero* předivoký.

Poznam. Místo skládání předpony *per* s positivem kladě se též *perquam* odděleně: *perquam difficilis*.

Nepřavidelné stupňování.

§. 73. *Nepřavidelně* stupňují se zvláště tato adjektiva:

Positiv.	Komparativ.	Superlativ.
<i>bōnus</i> dobrý	<i>mēlior</i> lepší	<i>optimus</i> nejlepší
<i>mālus</i> zlý	<i>pēior</i> horší	<i>perissimus</i> nejhorší
<i>magnus</i> velký	<i>māior</i> větší	<i>maximus</i> největší
<i>parvus</i> malý	<i>mīnor</i> menší	<i>mīnimus</i> nejmenší
<i>multus</i> mnohý	<i>plus</i> více	<i>plūrimus</i> nejmnější.

Plus jest neutrum a kladě se substantivně, gen. *plūris*; dativu a ablativu sing. nemá: *plus pecūniar* více peněz, *pluris aestimo* více si vážím. Rovněž nemá rodu mužského ni ženského v sing. Avšak v plur. sklání se všemi rody a pády.

	masc. a fem.	neutr.
N. Akk.	<i>plūres</i>	<i>plura</i>
G.	<i>plurium</i>	
D. Ab.	<i>pluribus</i>	

Poznam. *Plūres* má do sebe moc komparativnou: *plures libros scripsit* více knih napsal (na př. než tři); *complūres* beze vši moci komparativné: *complures libros scripsit* několik ¹⁾ č. dosti mnoho knih napsal (beze všeho přirovnání).

Pamatujmež mimo to:

<i>frūgi</i> čacký (indecl.) <i>nequum</i> ničemný (indecl.)	<i>frugalior</i> čactější <i>nequior</i> ničemnější	<i>frugalissimus</i> nejčac. <i>nequissimus</i> nejnič.
<i>egēnus</i> nuzný	<i>egentior</i> nuznější	<i>egentissimus</i> nejnuz. (srov. <i>egens</i>)
<i>providus</i> prozřetelný	<i>providentior</i> pro- zřetelnější	<i>providentissimus</i> nej- prozř. (srov. <i>pro- videns</i>).

§. 74. Čtyři adjektiva mají dvojí nepravidelný superlativ:

(<i>exter, extērus</i>)	<i>exterior</i> vnější	<i>extrēmus</i> a <i>extimus</i> nejkrájnější, nejzazší
(<i>infērus</i>)	<i>inferior</i> spodnější	<i>infimus</i> a <i>imus</i> nejspodnější
(<i>sūpērus</i>)	<i>superior</i> hořejší	<i>suprēmus</i> a <i>summus</i> nejhořejší
(<i>postērus</i>)	<i>posterior</i> zadnější, pozdější	<i>postrēmus</i> poslední a <i>postāmus</i> pohrobek.

Poznam Adjektivům těmto základem jsou příslovce: *extra* vně, *infra* pod, *supra* nad a *post* vzadu. V *masc. sing.* neuzívá se jich v uvedené formě pozitivu: avšak vytvářejí *plur.* pravidelně: *dii superi* anebo jen *superi* bohové horní, b. světa horního; *dii inferi* bohové dolní, bohové v podsvětí; *inferi* zemřelí; *posteri* potomci; *omnia supera infera* vše nahoře i dole; *eterae nationes, gentes, civitates* cizí národové, c. obce. — V *sing.* slova *externus* hrubě se neuzívá, ostatních pak jen ve spojení s jistými substantivy: *māre superum* moře jaderské, *māre inferum* moře toskanské; *postero die* druhého dne, den potom; *posterā nocte* druhé noci; *in posterum diem* na druhý den; *in posterum* buď na druhý den (roz. *diem*), anebo pro budoucnost, potom (roz. *tempus*).

§. 75. *Positivum* nedostává se těmto komparativům a superlativům:

¹⁾ Chybno je v té příčině užívání v češtině *více*. Bart. Skl. str. 80.

citērior s této strany, bližší
ultērior s druhé strany, vzdá-
 lenější
intērior vniterný, vniternější
prōpior bližší
dētērior chatrnější
ōcior rychlejší
pōtior přednější
prīor přednější

citimus nejbližší
ultimus poslední
intimus nejvniternější. nejdů-
 věrnější
proimus nejbližší
deterrimus nejchatrnější
ocissimus nejrychlejší
potissimus nejpřednější
primus první.

Poznam. 1. K slovu *propior* je pozitivem přívlastkovým *propinquus*: *lōca propinqua*, pozitivem pak výrokovým může býti též příslovce *prope* blízko: *lōca, quae prope sunt* č. *lōca, quae propinqua sunt*.

2. Čtyřem prvním adjektivům základem jsou příslovce: *citra* s této strany, *ultra* s druhé strany, *intra* vnitř, *prōpe* blízko.

§. 76. Komparativu nedostává se těmto adjektivům:

dīversus rozdílný, *diversis-*
simus
falsus klamný, *falsissimus*
inclitus pověstný, *inclitissimus*

invictus nepřemožený, *invictis-*
simus
nōvus nový, *novissimus*
sacer posvátný, *sacerrimus*
vētus starý, *veterrimus*.

Poznam. Komparativ tvoří se při těchto adjektivech slovem *magis*: *magis diversus* a t. d., anebo běže se od adjektiva jiného: *vetustior* od *vetustus*.

§. 77. Superlativu nevytvorují:

ālācer čilý, *alacrior*
longinquus daleký, *longinquior*
prōpinquus blízký, *propinquior*
salūtāris spasitelný, *salutarior*

sātur sytý, *saturior*
adulescens mladý, *adulescentior*
iūvenis mladistvý, *iūnior*
sēnex starý, *sēnior*.

Sem náleží zvláště největší část adjektiv vedených od kmenů slovesných koncovkou *ilis* (*bilis*):

dōcilis ucelivý, *docilior*
probabilis pravdě podobný,
probabilior

horribilis hrozný, *horribilior*
optabilis žádoucí, *optabilior*.

Poznam. Komparativ i superlativ vytvářejí:

amābilis milostivý
fertilis úrodný

mōbilis vrtkavý
nōbilis urozený

ignōbilis nepatrný
ūtilis užitečný.

Tudýž: *amabilior*, *amabilissimus* a t. d.

§. 78. Pouhé komparativy bez positivu a superlativu jsou: *antērior* přední, přednější (srov. *ante* napřed) a *sequior* špatnější.

§. 79. Buď žáného stupňování schopna nejsou aneb alespoň ne prostého:

1. adjektiva označující poměry místa, času, původu, vlastnictví, látky a t. d., jichž význam tedy žádného stupňování nepřipouští: *intestinus* vniterný, *crastinus* zejštější, *pāternus* otcovský, *ferreus* železný;

2. adjektiva v *us* se předcházející samohláskou: *ancius* úzkostlivý a t. d. V. §. 71.:

3. adjektiva vzniklá složením se kmeny slovesnými nebo se substantivy: *frugifer* úrodný, *particeps* účastný, *praeceps* střemhlav, *inops* nezámožný, *magnānīmus* veleduchý, *dēgener* zvrhlý.

Poznam. Adjektiva složená s kmeny sloves: *dīco*, *fūcio*, *vōlo* (§. 70), pak se substantivy: *ars*, *cor*, *mens* stupňují se: *iners* neumělý, *inertior*, *inertissimus*; *concor*s svorný, *concordior*, *concordissimus*; *dēmens* bezesmyslný, *dementior*, *dementissimus*.

4. adjektiva složená s předponami *per* a *prae* (§. 72). Stupňují se však: *praestant* přední, *praestantior*, *praestantissimus*; *praeclar* výtečný, *praeclarior*, *praeclarissimus*.

5. adjektiva jiná beze vší patrné příčiny, jako:

<i>albus</i> bílý	<i>fērus</i> divý	<i>mēmor</i> pamětlivý
<i>caudācus</i> vrátký	<i>gnūrus</i> vědomý	<i>mīrus</i> podivný
<i>canus</i> šedý	<i>lācer</i> roztrhaný	<i>rūdis</i> surový
<i>curvus</i> křivý	<i>lassus</i> mdlý	<i>par</i> , <i>impar</i> rovný, nerovný a t. d.

Poznam. O tvoření příslovců z adjektiv a o jejich stupňování v. §§. 169—171 a §. 173.

Hlava XVI. Numeralia.

§. 80. Číslovky jsou:

1. *Numeralia cardinalia* základné.
2. *Numeralia ordinalia* řadové.
3. *Numeralia distributiva* podílné.
4. *Numeralia multiplicativa* násobné.
5. *Numeralia proportionalia* úměrné.
6. *Adverbia numeralia* příslovce číselná.

I. Numeralia cardinalia.

§. 81. Číslovky základné kladou se na otázku *quot? kolik?*

1. I. <i>ūnus, una, unum</i>	23. XXIII. <i>viginti tres</i>
2. II. <i>duo, duar, duo</i>	24. XXIV. <i>viginti quattuor</i>
3. III. <i>tres, tria</i>	25. XXV. <i>viginti quinque</i>
4. IV. <i>quattuor</i>	26. XXVI. <i>viginti sex</i>
5. V. <i>quinque</i>	27. XXVII. <i>viginti septem</i>
6. VI. <i>sex</i>	28. XXVIII. <i>duōdetrīgintā</i>
7. VII. <i>septem</i>	29. XXIX. <i>undetrīginta</i>
8. VIII. <i>octo</i>	30. XXX. <i>trīgintā</i>
9. IX. <i>nōvem</i>	40. XL. <i>quadrīgintā</i>
10. X. <i>dēcem</i>	50. L. <i>quīnquāgintā</i>
11. XI. <i>undēcim</i>	60. LX. <i>sexāgintā</i>
12. XII. <i>duōdēcim</i>	70. LXX. <i>septuāgintā</i>
13. XIII. <i>trēdēcim</i>	80. LXXX. <i>octōgintā</i>
14. XIV. <i>quattuordēcim</i>	90. XC. <i>nōnāgintā</i>
15. XV. <i>quīndēcim</i>	100. C. <i>centum</i>
16. XVI. <i>sēdēcim</i>	200. CC. <i>dūcenti, ae, a</i>
17. XVII. <i>septemdēcim</i>	300. CCC. <i>trēcenti, ae, a</i>
18. XVIII. <i>duōdēvigintī</i>	400. CCCC. <i>quadringenti, ae, a</i>
19. XIX. <i>undēvigintī</i>	500. D. č. IĎ. <i>quīngenti, ae, a</i>
20. XX. <i>vīgintī</i>	600. DC. <i>sescenti, ae, a</i>
21. XXI. <i>vīgintī ūnus č. unus et vig.</i>	700. DCC. <i>septingenti, ae, a</i>
22. XXII. <i>vīgintī duo č. duo et vig.</i>	800. DCCC. <i>octingenti, ae, a</i>
	900. DCCCC. <i>nongenti, ae, a</i>
1000. M. č. CIO.	<i>mille</i>
2000. MM. č. CIOCIO.	<i>duo milia</i>
3000. MMM.	<i>tria milia</i>
4000. MMMM.	<i>quattuor milia</i>
5000. IOO.	<i>quinque milia</i>
10000. CCIOO.	<i>dēcem milia</i>
100000. CCCIOOO.	<i>centum milia.</i>

Čísła vyššího řádu vyjadřují se násobením, na př.:

milion = *dēcies centēna milia* = desetkrát po stu tisících
 dva miliony = *vīcies centēna milia* = dvacetkrát po stu tisících
 tři miliony = *trīcies centēna milia* = třicetkrát po stu tisících
 deset milionů = *centis centēna milia* = stokrát po stu tisících a t. d.

§. 82. Sklonné jsou z číslovek základních: 1. *ūnus* (§. 63);
 2. *duo*; 3. *tres*; 4. sta počínaje ode dvou set: *dūcenti, trēcenti* a t. d.;
 konečně 5. *milia* tisíce. Všecky ostatní jsou nesklonné.

1.	Singularis.	Pluralis.
N.	<i>unus, unĭ, unum</i>	<i>unĭ, unae, unā</i>
G.	<i>unĭus</i>	<i>unōrum, unārum, unōrum</i>
D.	<i>unĭ</i>	<i>unīs</i>
Ak.	<i>unum, unam, unum</i>	<i>unos, unas, unā</i>
Ab.	<i>unō, unā, unō</i>	<i>unīs.</i>

Poznam. Mnohočet *unĭ. unae, una* klade se: 1. ke jménům, jež mají v plur. význam singularu, jako: *una castra* jeden tábor, *unae aedes* jeden dům, *unae litterae* jeden list (v. §. 53, 2). Srov. české: jedny hodiny, dvěře, housle a t. d. — 2. znamená-li t. c. *jediný, sám, toliko* nebo *týž*: *Uni ex omnibus Sēquāni tristes sunt* jediní (samí) ze všech Sequané smutní jsou. *Germāni unis Suevis concēdunt* G. jedinkým Suevům č. toliko (jen) Suevům ustupují. *Lacedaemōnii septingentos iam annos unis mōribus vivunt* dle jedněch č. dle týchž obyčejů žijí. — 3. ve spojení: *uni — alteri* jedni — druzi: *Tria Graecorum gēnēra sunt, quorum uni sunt Athēnienses, Aēōles alteri, Dōres tertiū nōm nantur.*

2. N.	<i>duo, duae, duo</i>
G.	<i>duōrum, duārum, duorum</i>
D.	<i>duobus, duabus, duobus</i>
Ak.	<i>duos č. duo, duas, duo</i>
Ab.	<i>duobus, duābus, duobus.</i>

Poznam. Jako *duo, duae. duo* sklání se též *ambo, ambae, ambo* oba, obě, gen. *ambōrum, ambārum, ambōrum* a t. d.

3. N.	<i>trēs</i>	neutr. <i>triā</i>
G.	<i>triūm</i>	
D.	<i>tribus</i>	
Ak.	<i>trēs</i>	neutr. <i>triā</i>
Ab.	<i>tribus.</i>	

4. *Sta* počnajíce ode *duo* set jsou mnohočetná adjektiva a sklánějí se zcela pravidelně vedle vzoru *boni, bonae, bona* (§. 59). Tedyž nom. *ducenti, ducentae, ducenta*; gen. *ducentōrum, ducentarum, ducentōrum*; dat. *ducentis* a t. d.

5. *Mille* jest adjektivum nesklonné: nom. *mille homīnes* tisíc lidí; gen. *mille homīnum* tisíce lidí; dat. *mille homīnibus* tisíci lidí; akk. *mille homīnes* tisíc lidí; abl. *mille homīnibus* tisícem lidí.

Milia je substantivem střed. rodu a má v gen. *mīlium*, v dat. a abl. *mīlibus*. Sečtené předměty stojí při *milia* vždy v gen. Tedyž nom. *duo mīlia homīnum* dva tisíce lidí, gen. *duorum mīlium homīnum* dvou tisíc lidí, dat. *duobus mīlibus homīnum* dvěma tisíctm lidí a t. d.

Poznam. 1. Singularu *mille* v nom. a akk. užívá se někdy jako subst. s genit. sečtených předmětův: *mille hominum, mille militum, mille passuum.*

2. Jsou-li tisíce spojeny ještě s jiným číslem sklonným nižšího řádu, sečtené předněty kladou se též do stejného pádu se slovcem *milia*. Pročež „pobito jest tři tisíce tři sta vojákův“ možná vyjádřiti:

1. *caesi sunt militum tria milia trecenti*;
2. *caesi sunt tria milia militum et trecenti*; avšak též:
3. *caesi sunt tria milia trecenti milites*;
4. *caesi sunt milites tria milia trecenti*.

§. 83. O spojování číslovek vyššího řádu s číslovkami řádu nižšího pamatujmež:

1. Číslovky 13, 14, 16, 17 vynášejí se i tak, že jednotky k desítkce se přičítají: $13 = 10 + 3 = \text{decem et tres č. tres et decem č. tres decem}$ (u Livia). Rovněž: *decem et sex milia hominum, septem et decem annos, decem quattuor milia hominum* (u Livia).

2. (Ode 20 do 100) buď menší číslo předchází se spojkou *et*: *quinque et viginti* = 25, anebo menší číslo beze spojky jde za větším: *viginti quinque*.

3. Číslovky 18, 28, 38 a t. d. a 19, 29, 39 a t. d. vynášejí se nejobyčejněji odčítáním dvou a jedné od desítky nejbližší vyšší: $18 = 20 - 2 = \text{duodeviginti}$, $29 = 30 - 1 = \text{undetriginta}$; avšak někdy též přičítáním: $19 = 10 + 9 = \text{decem et novem}$, $28 = 20 + 8 = \text{viginti et octo}$.

4. Číslo přesahující *sto* vždy napřed klade se buď beze spojky anebo se spojkou *et*: *trecenti sexaginta sex* anebo *trecenti et sexaginta sex* = 366. V této poslední případnosti klade se *et* jen jednou, a to za číslem největším: *mille et quingenti quadraginta sex* = 1546.

Poznam. V češtině číslovky od pěti počínajíc jsou substantiva a spojovaly se za starodávna ve všech pádech s genitivem sečítaných předmětů, kterýžto genitiv klade se při nich až podnes, avšak jen tenkrát, když číslovka je v nominativě anebo akkusativě; v ostatních pádech srovnávají se předměty sečítané se svou číslovkou. V latině naopak jsou číslovky nesklonná adjektiva.

- N. *quinque discipuli* pět žáků
- G. *quinque discipulorum* pěti žáků
- D. *quinque discipulis* pěti žákům
- Ak. *quinque discipulos* pět žáků
- Ab. *quinque discipulis* pěti žáky.

Jeden a dvacet lidí: *unus et viginti homines* č. *homines viginti et unus*,
 ukoli: *viginti unus homines* č. *homo*.

2. Numeralia ordinalia.

§. 84. Číslovky řadové kladou se na otázku *quōtus? quōta? quōtum?* kolikátý? kolikátá? kolikáté? Jsou to vesměs adjektiva trojího zakončení v *us, a, um*.

1. <i>primus</i> , <i>a</i> , um prvý, á, é	40. <i>quadrāgēsīmus</i>
2. <i>secundus</i> , <i>a</i> , um druhý, á, é	50. <i>quīnquāgēsīmus</i>
3. <i>tertius</i> , <i>a</i> , um třetí a t. d.	60. <i>sexāgēsīmus</i>
4. <i>quartus</i>	70. <i>septuāgēsīmus</i>
5. <i>quintus</i>	80. <i>octōgēsīmus</i>
6. <i>sextus</i>	90. <i>nonāgēsīmus</i>
7. <i>septimus</i>	100. <i>centēsīmus</i>
8. <i>octavus</i>	200. <i>ducentēsīmus</i>
9. <i>nonus</i>	300. <i>trecentēsīmus</i>
10. <i>dēcīmus</i>	400. <i>quadringentēsīmus</i>
11. <i>undēcīmus</i>	500. <i>quingentēsīmus</i>
12. <i>duodecīmus</i>	600. <i>sescentēsīmus</i>
13. <i>tertius decimus</i>	700. <i>septingentēsīmus</i>
14. <i>quartus decimus</i>	800. <i>octingentēsīmus</i>
15. <i>quintus decimus</i>	900. <i>nongentēsīmus</i>
16. <i>sextus decimus</i>	1000. <i>millēsīmus</i>
17. <i>septimus decimus</i>	10,000. <i>dēcīes millesīmus</i>
18. <i>octavus decimus</i> č. <i>duodēvī-</i> <i>cēsīmus</i>	20,000. <i>vīcīes millesīmus</i>
19. <i>nonus decimus</i> č. <i>undevicesīmus</i>	30,000. <i>trīcīes millesīmus</i>
20. <i>vīcēsīmus</i> (<i>vicesīmus</i>)	100,000. <i>centīes millesīmus</i>
30. <i>trīcēsīmus</i> (<i>trigesīmus</i>)	1,000,000. <i>decīes centīes mil-</i> <i>lesīmus.</i>

§. 85. Od 13 do 19 stává obvyčejně menší číslo bez *et* napřed: *tertius decimus*; od 20 počnaje klade se menší číslo buďto s *et* napřed nebo bez *et* do zadu: *quartus et vicesīmus* č. *vicesīmus quartus*.

Poznam. 1. Místo *primus et vicesīmus*, *primus et tricesīmus* a t. d. říká se raději: *unus et vicesīmus*, *unus et tricesīmus* a t. d., a místo *secundus et vicesīmus*, *secundus et tricesīmus* a t. d. raději: *alter et vicesīmus*, *alter et tricesīmus* a t. d.

2. Na otázku *kterého roku? kdy?* klade se ablativ *anno* s číslovkou řadovou: *anno millesimo octingentesimo septuagesimo post Christum natum* roku 1870. po Kristově narození. *Quōta hōra est?* Kolikátá jest hodina? č. kolik jest hodin? — *Tertia*, *quarta* a t. d. *Quōtā horā?* O kolikáté hodině? č. o kolika hodinách? — *Tertiā*, *quartā* a t. d.

3. *Zlomky*. *Dimīdium* č. *dimīdia pars* půl, polovice; *dimīdio plus* o polovici více: *tertia (pars)* třetina; *quarta (pars)* čtvrt a t. d.; *duae quintae* $\frac{2}{5}$; *duae partes*, *tres partes*, *quattuor partes* a t. d. $\frac{2}{3}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{2}$, je-li totiž jmenovatel jen o 1 větší nežli počítatel. Někdy se zlomek rozkládá: *pars dimīdia et tertia* $\frac{1}{2} + \frac{1}{3} = \frac{5}{6}$, anebo ve dvě polovice dělí: *dimīdia quarta* $\frac{1}{2} : 2 = \frac{1}{4}$; *dimīdia quinta* $\frac{1}{2} : 2 = \frac{1}{10}$ a t. d.

3. Numeralia distributiva.

§. 86. Číslovky podléhají kladou se na otázku *quōtēni?* po koliku? Jsou to vesměs adjektiva mnohočetná východu trojho v *i*, *ae*, *a*.

1. <i>singuli</i> , <i>ae</i> , <i>a</i> po jednom	14. <i>quaterni deni</i>	70. <i>septuagēni</i>
2. <i>bini</i> , <i>ae</i> , <i>a</i> po dvou, dva a dva	15. <i>quini deni</i>	80. <i>octogeni</i>
3. <i>terni</i> (<i>trini</i>)	16. <i>seni deni</i>	90. <i>nonageni</i>
4. <i>quaterni</i>	17. <i>septeni deni</i>	100. <i>centeni</i>
5. <i>quīni</i>	18. <i>octoni deni</i>	200. <i>dūcēni</i>
6. <i>sēni</i>	19. <i>noveni deni</i>	300. <i>trecenti</i>
7. <i>septēni</i>	20. <i>vīcēni</i>	400. <i>quadringeni</i>
8. <i>octōni</i>	21. <i>vīcni singuli</i>	500. <i>quingeni</i>
9. <i>nōvēni</i>	22. <i>vīcni bini</i>	600. <i>sesceni</i>
10. <i>dēni</i>	23. <i>vīcni terni</i>	700. <i>septingeni</i>
11. <i>undeni</i>	30. <i>trīcēni</i>	800. <i>octingeni</i>
12. <i>duodeni</i>	31. <i>trīcni singuli</i>	900. <i>nongeni</i>
13. <i>terni deni</i>	40. <i>quadragēni</i>	1000. <i>singula milia</i>
	50. <i>quingageni</i>	2000. <i>binā milia</i>
	60. <i>sexageni</i>	3000. <i>ternā milia</i> .

§ 87. 1. Po 18ti, po 19ti též *duodevīcni*, *undevīcni*. Po čtyřech tisících a t. d. *quaterna milia*, *quina milia*, *senā milia* a t. d.

§ 88. Dvakrát dvě jsou čtyři, dvakrát tři je šest a t. d. vynáší se v latině: *bis binā sunt quattuor* dvakrát po dvou jsou čtyři. *bis ternā sunt sex* dvakrát po třech je šest a t. d.; *ter quaterna quot sunt?* kolik je třikrát čtyři? *Lūnae curriūlum conficitur integris quāter septenis diebus*. Dráha měsíce vykoná se za plných čtyřikrát sedm dní (vl. za čtyřikrát po sedmi dnech). *Virgīnis ter novēnae per urbem cūntes carmen cānunt*. Panny třikrát po devíti městem chodíce píseň pějí.

3. Pozoruj rozdíl mezi: *Practoribus octonā milia peditūm data sunt*. Praetorům po osmi tisících pěších dáno jest t. každému praetorovi po 8000 a: *Practoribus octo milia peditūm data sunt*. Praetorům 8000 pěších dáno jest t. všem dohromady 8000.

Caesar singulis legionibus singulos lēgātos praefēcit ¹⁾. *Carthāgine quotannis binī rēges creantur*. *Singulas nāves Gallicas bināe ac ternae naves nostrae circumsistunt* ²⁾. *Titūrius quaternos denārios in singulas vini amphōras portōrii nōmine extigit* ³⁾. *Graeci quini in lectālis, saepe plūres cēnant* ⁴⁾. *Caesar fossam duplicem duodenūm* ⁵⁾ *pēdum a māioribus castris ad minora perduxit* ⁶⁾. *In singulis legionibus Romanis quina milia peditūm, trecenti equites erant*.

§ 89. Číslovky distributivně kládou se též ke jménům, jež v plur. mají význam *singulari*: *binā castra* dva tábory (*duo castra* dvě tvrze).

¹⁾ představil. ²⁾ *circumsistere* = obkličovati. ³⁾ po čtyřech denárech z každé amfory (v. str. 8 pod čarou) podle jménem cla (= jakožto clo) vybírá ⁴⁾ po pěti na jednom lehátku večeřívají. ⁵⁾ = *duodenorum*; srov. §. 26, 4. ⁶⁾ vedl dvojí příkop po 12ti stopách.

binæ aedes dva domy (*duæ aedes* dva chrámy), *binæ litteræ* dva listy (*duæ litteræ* dvě písmena). Místo *singuli* a *terni* užívá se v této případnosti: *uni* (§. 82, 1. Poznám.) a *trīni*¹⁾: *una castra* jeden tábor (*singula castra* po jedné tvrzi), *trīnæ aedes* tři domy (*tres aedes* tři chrámy, *ternæ aedes* tři a tři chrámy, po třech chrámech), *trīnæ litteræ* tři listy (*tres litteræ* tři písmena, *ternæ litteræ* po třech písmenech). Avšak *pluralia tantum* mají význam *pluralu* mají při sobě číslovky základní *duo*, *tres* a t. d.: *duo liberi* dvě děti (*binī liberi* po dvou dětech).

4. Numeralia multiplicativa.

§. 88. Číslovky násobné kladou se na otázku *quōtuplex?* kolikrát? Jsou to adjektiva jednoho zakončení v *ex*, gen. *icis*. V užívání jsou tato:

1. <i>simplex</i> , <i>simplicis</i> jednoduchý	5. <i>quincuplex</i> paterý
2. <i>duplex</i> dvojit	7. <i>septemplex</i> sedmý
3. <i>triplex</i> trojit	10. <i>decemplex</i> desaterý
4. <i>quadruplex</i> čtyřý	100. <i>centuplex</i> stý.

5. Numeralia proportionalia.

§. 89. Číslovky úměrné na otázku *quōtuplus?* kolikrát násobný? jsou adjektiva trojho zakončení na *us*, *a*, *um*. Vyskytají se toliko tyto: *simpplus* jednonásobný (obyč. subst.: *simpulum sůlvěre* jednonásobně platiti);

duplus dvojnásobný, *triplus* trojnásobný,
quadruplus čtvernásobný, *octuplus* osmeronásobný,
altērum tantum ještě jednou tolik.

6. Adverbia numeralia.

§. 90. Příslowce číselná jsou dvojí: 1. jedna kladou se na otázku *quōtiens?* kolikrát? 2. druhá na otázku *po kolikáté?*

1. Příslowce na otázku *kolikrát?*

1. <i>semel</i> jednou	10. <i>decies</i>	16. <i>sexiesdecies</i> (se-
2. <i>bis</i> dvakrát	11. <i>undecies</i>	decies)
3. <i>ter</i> třikrát	12. <i>duodecies</i>	17. <i>septiesdecies</i>
4. <i>quater</i>	13. <i>terdecies</i> (trěd-	18. <i>duodevicies</i>
5. <i>quinguiēs</i>	cies)	(octiesdecies)
6. <i>sexies</i>	14. <i>quaterdecies</i>	19. <i>noviesdecies</i> (no-
7. <i>septies</i>	(quattuordecies)	viesdecies)
8. <i>octies</i>	15. <i>quinguiēsdecies</i>	20. <i>vicies</i>
9. <i>novies</i>	(quinvicies)	21. <i>semel et vicies</i>

¹⁾ *trīni* znamená též trojí: *trīnis catēnis vinctus* = trojím řetězem spoután.

22. <i>bis et vicies</i>	80. <i>octogies</i>	600. <i>sescenties</i> atd.
23. <i>ter et vicies</i> atd.	90. <i>nonagies</i>	1000. <i>millies</i>
30. <i>tricies</i>	100. <i>centies</i>	2000. <i>bis millies</i> atd.
40. <i>quadrāgies</i>	200. <i>ducenties</i>	10,000. <i>decies millies</i>
50. <i>quingagies</i>	300. <i>trecenties</i>	20,000. <i>vicies millies</i>
60. <i>sexagies</i>	400. <i>quadrīgenties</i>	100,000. <i>centies millies</i>
70. <i>septuagies</i>	500. <i>quingēties</i>	1,000,000. <i>millies millies</i> .

Poznam. Příslovce číselné menší bez spojky *et* položené přede větším náso-
sobí: *bis vicies* 40krát, *bis et vicies* 22krát.

2. Příslovce na otázku *po kolikáté?* jsou buď adverbialně kladené akkusativy neb ablativy číslovek řadových rodu středního, a končí se tudíž v *um* nebo v *o*:

primum č. *primo* pouejpr
(*itērum*) podruhé
tertium č. *tertio* potřetí
quartum č. *quarto* počtvrté atd.
ultimum naposledy

hoc ultimum teď naposledy
illud ultimum tenkrát naposledy
septimum consul posedmé kou-
sulem (též *septies consul*).

Poznam. Předně, za druhé, za třetí obyčejně: *primum, tum, deinde (post)*, anebo: *primum, deinde, tum (postremo)*; to jsem již jednou i podruhé (t. několi-
krátě č. častěji) řekl: *iam haec dixi semel et iterum, semel atque iterum*. též:
semel et saepius, iterum ac saepius, a plněji: *semel. iterum ac saepius*.

§. 91. Pamatujme mimo to: 1. *primānus* k prvnímu oddělení (k první třídě, legii) náležející, *secundānus* ke druhému, *tertiānus* ke třetímu a t. d.; *tertiāna (febris)* třetidenň zimnice č. třetideuka, *quartāna* čtvrtodenň zimnice č. čtvrtodeuka; — 2. *primārius* prvotný, přední, *secundārius* druhotný, vedlejší; — 3. *sēnārius (versus)* verš šestistopý, *septēnārius* verš sedmistopý; *dēnārius* (roz. *nummus*) stříb. mince řím.; *sexagēnārius (homo)* šedesátník; — 4. *bīmus* dvouletý, *trīmus, quadrīmus*; rov. *biennis* dvouletý, *triennis, quadriennis, quinquennis, decennis*, a odtud: *biennium* dvouletí, *triennium, quadriennium, quinquennium, decennium* složeniny to s *annus*); — 5. *bīdium* dvoudň t. čas dvou dní bezprostředně za sebou jdoucích, *trīdium, quadrīdium* (složeniny to s *dies*); — 6. *bīmensis* dvouměsíční, *trīmensis, quadrīmensis, sēmestris* (složeniny s *mensis*); — 7. *bīfāriam* (roz. *partem*) na dvě strany, dvojako, *trīfāriam, quadrīfāriam*.

Hlava XVII. Pronomen.

§. 92. Náměstky (pronomina) jsou:

1. *Pronomina personalia* n. osobné.
2. *Pronomina possessiva* n. přivlastňovací.
3. *Pronomina demonstrativa* n. ukazovací.
4. *Pronomina relativa* n. vztahové.

5. *Pronomina interrogativa* n. tazací.

6. *Pronomina indefinita* n. neurčité.

7. *Pronomina gentilia* n. původ označující.

I. Pronomina personalia.

§. 93. Náměstky osobné jsou: *ego* já, *tu* ty, *sui* sebe. Sklánějí se takto:

Singularis.

N.	<i>ego</i> já	<i>tū</i> ty	—	—
G.	<i>mei</i> mne	<i>tuā</i> tebe	<i>suā</i> sebe	
D.	<i>mihi</i> mně, mi	<i>tibi</i> tobě, ti	<i>sibi</i> sobě, si	
Ak.	<i>mē</i> mě, mne	<i>tē</i> tě, tebe	<i>sē</i> se, sebe	
Ab.	<i>mē</i> mnou	<i>tē</i> tebou	<i>sē</i> sebou.	

Pluralis.

N.	<i>nōs</i> my	<i>vōs</i> vy	—	—
G.	<i>nostrī</i> nás	<i>vestri</i> vás	<i>suī</i> sebe	
	<i>nostrum</i> (z nás)	<i>vestrum</i> (z vás)	<i>sibi</i> sobě, si	
D.	<i>nōbīs</i> nám	<i>vōbīs</i> vám	<i>sē</i> se	
Ak.	<i>nōs</i> nás	<i>vōs</i> vás	<i>sē</i> sebou.	
Ab.	<i>nōbīs</i> námi	<i>vōbīs</i> vámi		

Poznam. 1. Náměstka *sui*, *sibi*, *se* slove též *reflexivum* t. j. zvrtná, poněvadž odnáší se k podmětu. Náměstky té mnohdy užívá se v latině, kde v jazyce českém klade se náměstka *on*, *ona*, *ono* (v. §. 310).

Česká náměstka zvrtná *sebe*, *sobě* a t. d. kdy vyjádření se má v latině reflexivem *sui*, *sibi* a t. d., o tom v. §. 308.

2. Ke všem tvarům náměstek osobných, vyjímouc *tu* a *nostrum* i *vestrum*, přistupuje příklonné *met* na označení důrazu: *egomet* já, *temet* tebe, *sibimet* sobě, *nobismet* námi. Nominativ *tu* zdůrazňuje se příklonným *tē*: *tūtē* ty.

3. Místo *se* (akk. i abl.) užívá se i zdvojeného *sese*.

Ve spojení s předložkou *cum* s, se, jež ablativu žádá, říká se vždy: *mēcum* se mnou, *tēcum* s tebou, *sēcum* s sebou, *nōbiscum* s námi, *vōbiscum* s vámi.

2. Pronomina possessiva.

§. 94. Náměstky přivlastňovací jsou:

1. *meus*, *mea*, *meum* můj, má, mé;

2. *tuus*, *tua*, *tuum* tvůj, tvá, tvé;

3. *suus*, *sua*, *suum* svůj, svá, své;

4. *noster*, *nostra*, *nostrum* náš, naše, naše;

5. *vester*, *vestra*, *vestrum* váš, vaše, vaše.

Sklonba těchto náměstek ničím se neliší od sklonby jmen přídavných trojího zakončení v *us* (*er*), *a*, *um* (§. 59). Jen vokativ náměstky *meus* zní v rodě mužském *mi* (§. 26, 2, *r*).

Poznam. 1. K ablativu *suo, sua* přistupuje příklonné *ptě*, čímž výmnam náměstky se vzmočňuje: *suapte pondere* vlastní tíží, *suapte manu* vlastní rukou.

2. Česká náměstka *svůj, svá, své* kdy vyjádřiti se smí latinským *suus, sua, suum*, o tom v. §. 309.

3. Jeho, její = *eius*, jejich = *eorum, earum* v. §. 309. Pozn.

3. Pronomina demonstrativa.

§. 95. Náměstky ukazovací jsou:

1. *hic, haec, hoc* tento, tato, toto t. ten u mne, ten můj;

2. *istě, istā, istud* tenhle, tahle, tohle t. ten u tebe, ten tvůj;

3. *illē, illā, illud* onen, ona, ono t. onen u něho, onen jeho;

4. *is, eā, id* on, ona, ono;

5. *idem, eādem, idem* týž, táž, též;

6. *ipsē, ipsā, ipsum* sám, sama, samo.

7. *talis, tale* takový, taková, takové;

8. *tantus, tanta, tantum* tak velký, tak velká, tak velké;

9. *tōt* tolik;

10. *tōtus, tōta, tōtum* tolikátý, tolikátá, tolikáté.

Z těch je *tot* nesklonné. Z ostatních mají tato odchýlnou sklonbu:

1. *hic, haec, hoc*.

Singularis.

N.	<i>hic, haec, hoc</i>	ten, ta, to
G.	<i>huius</i>	toho, té, toho
D.	<i>huic</i>	tomu, té, tomu
Ak.	<i>hunc, hanc, hoc</i>	toho (ten), tu, to
Ab.	<i>hōc, hāc, hōc</i>	tím, tou, tím.

Pluralis.

N.	<i>hī, hae, hae</i>	ti, ty, ta
G.	<i>hōrum, hārum, hōrum</i>	těch
D.	<i>his</i>	těm
Ak.	<i>hos, hās, hae</i>	ty, ty, ta
Ab.	<i>hīs</i>	těmi.

Poznam. 1. Kmen náměstky *hic, haec, hoc* jest *ho-*, fem. *ha-*, k čemuž přistoupila v nejmnostších tvarech ukazovací koncovka *ce* ve formě zkrácené *c*. Avšak čtou se, zvláště u spisovatelů doby starší, i tvary vzmočené původním *ce* ve všech pádech: *hōce toto, huiusce tohoto, huice tomuto, hance tuto, hōce tímto, horunce, harunce* těchto, *hosce, hasce* tyto, *hince* těmito, těmito.

2. Spojí-li se *hic, haec, hoc* s tazací částicí *-ne*, ukazovací koncovka *ce* promění se v *ci*: *hicine? tento-li? haecine tato-li? hocine toto-li? Haecine foedera Tullus cum Albanis fecit? Tyto-li smlouvy Tullus učinil s Albany?*

2. *iste, ista, istud*; 3. *ille, illa, illud*.

Singularis.

N.	<i>istū, istā, istud</i>	tenhle,	tah.,	toh.
G.	<i>istius</i>	tohohle,	téh.,	tohoh.
D.	<i>isti</i>	tomuhle,	téh.,	tomuh.
Ak.	<i>istum, istam, istud</i>	tohohle (tenh.),	tuh.,	toh.
Ab.	<i>istō, istā, istō</i>	tínhle	touh.,	tính.

Pluralis.

N.	<i>istī, istar, istā</i>	tihle, tyhle, table
G.	<i>istōrum, istārum, istōrum</i>	těchhle
D.	<i>istīs</i>	těmhle
Ak.	<i>istōs, istīs, istī</i>	tyhle, tyhle, table
Ab.	<i>istīs</i>	těmhle.

Rovněž sklání se: *illū, illā, illud* onen, ona, ono; gen. *illius* onoho, oné, onoho a t. d.

Poznam. I tvary náměstek těchto vmocňují se v některých pádech hláskou *c* (= *ce*). U Cicerona čte se tak zhusta neutr. sing. *istūc* *) a neutr. plur. *istaec*: *dicitur quidem istuc*; *istaec loca*. U komiků zvláště čtou se i jiné tvary takové, zejména v nom., akk. a abl. sing.: *istīc* *) *servus. istaec* *) *res, istōc mōdo, istāc lēge*; *illunc* (hominem), *illanc* (feminam); *quid illūc* *) *est*?

4. *is, ea, id*.

Singularis.

N.	<i>is, eā, id</i>	on, ona, ono
G.	<i>eius</i>	jeho, jí, jeho
D.	<i>ei</i>	jemu, jí, jemu
Ak.	<i>eum, eam, id</i>	jej, ji, je
Ab.	<i>eō, eā, eō</i>	jím, jí, jím.

Pluralis.

N.	<i>ī (ei), eae,</i>	<i>eā</i>	oni, ony, ona
G.	<i>eōrum, eārum,</i>	<i>eōrum</i>	jich
D.	<i>īs (eis)</i>		jim
Ak.	<i>eōs, eas,</i>	<i>eā</i>	je
Ab.	<i>īs (eis)</i>		jimi.

*) Dlouhé hlásky v nom. vznikly stažením, ježto tvary ty hláskou *i* se byly vmocnily: *illīc* m. *illeic*, *illaec* m. *illaic*; dlouhé *ī* v *istīc* vzniklo vysouváním hlásky *d*: *istū(d)c*; rovněž *illūc* z *ill-(d)c*.

Poznam. Odkazuje-li *is, ea, id* k osobě nebo věci dříve již jmenované, aby o ni dále vypravovalo se nebo psalo, překládá se též *ten, ta, to*. Rovněž vynáší se *is, ea, id* náměstkou *ten, ta, to*, znamená-li osobu nebo věc, o které pomoci vztažné věty mluvíti chceme: *Dionysius, servus meus, aufugit; is est in provincia tua*. D., otrok můj, utekl; ten je ve provincii tvé. *Non is dives est, cuius pecunia augetur*. Ne ten bohat jest, jehož peníze se množí.

5. *idem, eadem, idem.*

Singularis.

N.	<i>idem,</i>	<i>eādem,</i>	<i>idem</i>	týž,	táž,	těž
G.		<i>eiusdem</i>		téhož,	těž,	téhož
D.		<i>eīdem</i>		témuž,	těž,	témuž
Ak.	<i>eundem,</i>	<i>eandem,</i>	<i>idem</i>	téhož (týž),	touž,	těž
Ab.	<i>eōdem,</i>	<i>eādē,</i>	<i>eōdem</i>	týmž.	touž,	týmž.

Pluralis.

N.	<i>īdem (eīdem),</i>	<i>eaedem,</i>	<i>eādem</i>	titíž,	tytéž,	tatáž
G.	<i>eōrundem,</i>	<i>eārundem,</i>	<i>eōrundem</i>	týchž		
D.		<i>īsdem (eīsdem)</i>		týmž		
Ak.	<i>eōsdem,</i>	<i>easdem,</i>	<i>eādem</i>	tytéž,	tytéž,	tatáž
Ab.		<i>īsdem (eīsdem)</i>		týmiž.		

Poznam. *Idem, eadem, idem* vzniklo z *is, ea, id* přírážkou syllaby *dem*. Rovněž vzniká z *tot; tōtīdem*, a z *tantum; tantundem* rovněž tolik, tolikěž.

6. *ipse, ipsa, ipsum.*

Singularis.

N.	<i>ipse,</i>	<i>ipsā,</i>	<i>ipsum</i>	sám,	sama,	samo
G.		<i>ipsius</i>		samého,	samé,	samého
D.		<i>ipsī</i>		samému,	samé,	samému
Ak.	<i>ipsum,</i>	<i>ipsam,</i>	<i>ipsum</i>	samého (sám).	samu,	samo
Ab.	<i>ipsō,</i>	<i>ipsā,</i>	<i>ipsō</i>	samým.	samou,	samým.

Pluralis.

N.	<i>ipsi,</i>	<i>ipsar,</i>	<i>ipsā</i>	sami,	samy,	sama
G.	<i>ipsorum,</i>	<i>ipsarum,</i>	<i>ipsorum</i>	samých		
D.		<i>ipsis</i>		samým		
Ak.	<i>ipsos,</i>	<i>ipsas,</i>	<i>ipsā</i>	samy,	samy,	sama
Ab.		<i>ipsis</i>		samými.		

4. Pronomina relativa.

§. 96. Náměstky vztažné jsou:

1. *qui, quae, quod* který, která, které; jenž, jež, jež; kdo, co;
2. *uter, utra, utrum* který z obou;
3. *qualis, quale* jaký, jaká, jaké;
4. *quantus, quanta, quantum* jak veliký, jak veliká, jak veliké;
5. *quōt* kolik;
6. *quōtus, quota, quotum* kolikátý, kolikátá, kolikáté.

Z těch je *quot* nesklonné. Z ostatních má jen *qui, quae, quod* odchýlnou sklonbu. O *uter* viz §. 63.

Singularis.

N.	<i>quī,</i>	<i>quae,</i>	<i>quod</i>	jenž, jež, jež
G.	<i>cūius</i>			jehož, jíž, jehož
D.	<i>cui</i>			jemuž, jíž, jemuž
Ak.	<i>quem,</i>	<i>quam,</i>	<i>quod</i>	jejž, již, jež
Ab.	<i>quō,</i>	<i>qua,</i>	<i>quō</i>	jímž, jíž, jímž.

Pluralis.

N.	<i>qui,</i>	<i>quae,</i>	<i>quae</i>	již, jež, jež
G.	<i>quōrum,</i>	<i>quārum,</i>	<i>quōrum</i>	jichž
D.	<i>quībus</i>			jimž
Ak.	<i>quōs,</i>	<i>quās,</i>	<i>quae</i>	jež
Ab.	<i>quībus</i>			jimiž.

Místo *cum quo* (s kterým) říká se často: *quocum*; rovněž: *quācum*, *quībuscum*; avšak i *cum quo*, *cum qua*, *cum quibus*. Za abl. sing. užívá se též *quā*, avšak jen s *cum*: *quācum* m. *quocum*, *quacum*.

5. Pronomina interrogativa.

§. 97. Náměstky tazací neliší se co do tvaru ničím od náměstek vztažných (§. 96), leč že ke tvarům *qui, quae, quod* přistupuje *quis?* kdo? a *quid?* co? Tudyž pamatujeme toto seřazení:

1. *quis?* kdo? *quid?* co? substantivně;
2. *quis?* *quae?* *quod?* který? která? které? adjektivně;
3. *qui?* *quae?* *quod?* který? která? které? jaký? jaká? jaké?

N.	<i>quis?</i> kdo?	<i>quid?</i> co?
G.	<i>cūius?</i> koho? čí?	<i>cūius?</i> čeho?
D.	<i>cui?</i> komu?	<i>cui?</i> čemu?
Ak.	<i>quem?</i> koho?	<i>quid?</i> co?
Ab.	<i>quo?</i> kým?	<i>quo?</i> čím?

Poznam. 1. Ve smysle českého čím = jak klade se výhradně *qui*: *qui fit?* čím to je? Srov. §. 96.

Zdůrazňují se tazací náměstky tím, že přivěšuje se jim částice *nam*: *quis-nam?* kdo pak? *quidnam?* což pak? *quinam?* který pak? *quaenam?* která pak? *quodnam?* které pak? *cuiusnam?* koho pak? či pak? kterého pak? a t. d.

6. Pronomina indefinita.

- §. 98. 1. *Quis* kdo, *quid* co substantivně;
2. *quis, quae, quod* který, která, které adjektivně.

Poznam. Náměstek těchto užívá se po: *si, nisi, cum, ne, num, quo, quanto* a jiných relativech. V té případnosti klade se místo *quis* též *qui* a místo ženského singulatu a středního plurálu *quae* též *qua*. Srov. §. 329.

Ostatní náměstky neurčité vedou se od náměstek tazacích tímto způsobem:

1. Předrážkou syllab *ali*:

Masc.	Fem.	Neutr.	
<i>aliquis</i> subst. i adi.	<i>aliqua</i>	<i>aliquid</i> subst.	někdo, něco; nějaký.
<i>aliqui</i> adi.		<i>aliquod</i> adi.	-á, -é;
<i>aliquantus</i>	<i>aliquanta</i>	<i>aliquantum</i>	nějaké velikosti; několik.
<i>aliquot</i> indecl.			

Poznam. *Aliquis* má v ženském singulatu a ve středním plurálu *aliqua*; gen. *alicuius*, dat. *alicui* a t. d.

2. Přívěskem syllab *dam, piam, quam*:

Masc.	Fem.	Neutr.	
<i>quidam</i> subst. a adi.	<i>quaedam</i>	<i>quiddam</i> subst.	někdo, něco;
		<i>quoddam</i> adi.	nějaký, -á, -é;
<i>quispiam</i> subst. i adi.	<i>quaepiam</i>	<i>quidpiam</i> subst.	(ně)kdo, (ně)co;
		<i>quodpiam</i> adi.	(ně)jaký, -á, -é;
<i>quisquam</i> subst.	—	<i>quidquam</i> subst.	(ně)kdo, (ně)co.

Poznam. *m* před syllabou *dam* mění se v *n*: *quendam, quandam, quorundam, quārundam*. *Quisquam* a *quidquam* nejvíce místo mají ve větách záporných a řečnických otázkách. V. §. 331.

3. Přívěskem syllab: *que, vis, libet*:

Masc.	Fem.	Neutr.	
<i>quisque</i> subst. i adi.	<i>quaeque</i>	<i>quidque</i> subst.	každý, -á, -é;
		<i>quodque</i> adi.	
<i>quivis</i> subst. i adi.	<i>quaevis</i>	<i>quidvis</i> subst.	kdokolivěk, cokolivěk;
		<i>quodvis</i> adi.	kterýkolivěk;

Masc.	Fem.	Neutr.	
<i>quilibet</i> subst. i adi.	<i>quaelibet</i>	<i>quidlibet</i> subst.	lecko, lecco;
		<i>quodlibet</i> adi.	leckterý, -á, -é;
<i>uterque</i>	<i>utraqne</i>	<i>utrumque</i>	i jeden i druhý;
			oba, obě;
<i>utervis</i>	<i>utravis</i>	<i>utrumvis</i>	kterýkolivěk z obou;
<i>uterlibet</i>	<i>utralibet</i>	<i>utrumlibet</i>	leckterý z obou;
<i>quantusvis</i>	<i>quantavis</i>	<i>quantumvis</i>	jakkolivěk veliký;
<i>quantuslibet</i>	<i>quantalibet</i>	<i>quantumlibet</i>	lecjak veliký;
<i>quantislibet</i>	—	<i>qualelibet</i>	lecjaký, -á, -é.

Poznam. Před *quisque* může ještě položit se *unus: unusquisque, unaquaeque, unumquodque* jeden každý, jedna každá, jedno každé; pak sklánějí se jako v češtině části obě: *uniuscuiusque, unicuique* a t. d.

4. Zdvojení náměstky tazací anebo přívěskem syllab *cunqu* vznikají náměstky neurčité, tak zvané *zvěšobecnňující*:

Masc.	Fem.	Neutr.	
<i>quisquis</i> subst.	—	<i>quidquid</i> subst.	kdokoli, cokoli;
			buď kdo buď, buď co buď;
<i>quicunque</i> subst. i adi.	<i>quaecunque</i>	<i>quodcunque</i> subst. i adi.	kterýkoli, kterákoli, kterékoli;
<i>utercunque</i>	<i>utracunque</i>	<i>utrumcunque</i>	kterýkoli z obou.

Ostatně pamatujeme ještě tyto tvary:

qualiscunque jakýkoli;

quantuscunque jakkoli veliký;

quotquot, quotcunque indecl. kolikkoli;

quotuscunque kolikátýkoli.

Poznam. 1. Předpona *al-*, jakož i přívěsky *-dam, -pam, -quam, -que, vis, -libet* zůstávají beze změny.

2. Při zdvojení sklánějí se části obě; přivěsí-li se *cunque*, sklání se jen část první. Náměstky *quisquis* vyskytují se jen pády některé, nejčastěji ablativ *quoquo* s významem adjektivním: *quoquo modo* jakýmkoli způsobem; gen. sing. náměstky té zní: *cuius, avšak* užívá se ho jen ve věti: *cuiusmodi es, est, sunt Hoc cuiusmodi est otium* tato buďsi jaká buď prázdň. *Omnia cuiusmodi sunt* vše buďsi to jaké buď.

5. K náměstkám neurčitým čtají se též:

<i>ullus</i> (ně)terý	<i>alius</i> jiný	<i>alteruter</i> jeden nebo druhý
<i>nullus</i> žádný	<i>alter</i> druhý	<i>neuter</i> žádný z obou.

Jsou to vesměs adjektiva trojsho zakončení. O jejich sklonbě v. §. 63.

Poznam. Jako *quisquam* substantivně (v. nah. 2. Pozn.), tak klade se *ullus* adjektivně ve větách záporných a v řečnických otázkách záporného smyslu. V. §. 331.

Nemo nikdo je substantivum, jakož i nesklonné *nil* nic. *Nemo* v genitivě nevyskytuje se nikdy, v ablativě málo kdy. Oba pády hradí

se substantivně kladeným *nullus*; tedy: nom. *nemo*, gen. *nullius*, dat. *nemini*, akk. *neminem*, abl. *nullo*, řídceji *nemine*.)

Nihil subst. indecl. = nic. Mimo nom. a akk. říká se obyc. *nulla res* žádná věc; tedy gen. *nullius rei*, dat. *nulli rei*, abl. *nulla re*. Jen v jistých spojeních stává gen. *nihili*, akk. (*ad, in*) *nililum*, abl. *nihilō*: *nihili facere, aestimare* nic si nevážit (§. 260); *homo nihili nichema*; *ad nihilum redigere* v nic (v ničeč) obrátiti; *in nihilum venire, recidere* na nic přijti, v ničeč obrátiti se; *nihilō maius* ničím (o nic) větší (§. 280); *nihilō minus, nihilō sētius* nic méně, o nic méně; *pro nihilo putare, ducere* za nic pokládati (§. 227, c, P.); *ex nihilo oriri, de nihilo fieri* z něčeho vzniknouti.

7. Pronomina gentilicia.

§. 99. Náměstky označující původ jsou:

nostras našinec, náš krajan; *vestras* vašinec, váš krajan; *cuius*? čí krajan? jaký krajan?

Jsou to substantiva mající v gen. *nis* a sklánějící se dle 3. deklinace: *nostrates* našinci, naši krajané. *nostratium* (§. 38, 6) a t. d.; *cuiates estis*? jací jste krajané?

Pronomina correlativa.

§. 100. Mnohé z vytčených náměstek jsou takové, že vztahují se vzájemně jedny ke druhým a protož slovou souvztažnými (correlativa). Jsou pak tyto:

Interrogativa.	Relativa.	Demonstrativa.	Indefinita.
<i>quis? qui?</i> kdo? který?	<i>qui</i> který	<i>is</i> ten	<i>aliquis</i> někdo <i>quilibet</i> leckterý <i>quisquis</i> kdokoli <i>quicunque</i> kterýkoli.
<i>qualis? jaký?</i>	<i>qualis</i> jaký	<i>talis</i> takový	<i>qualislibet</i> lečjaký <i>qualiscunque</i> jakýkoli.
<i>quantus? jak veliký?</i>	<i>quantus</i> jak veliký	<i>tantus</i> tak veliký	<i>aliquantus</i> nějaké velikosti <i>quantuslibet</i> } jakkoli <i>quantuscunque</i> } veliký.
<i>quot? kolik?</i>	<i>quot</i> kolik	<i>tot, totidem</i> tolik, tolikže	<i>aliquot</i> několik <i>quotquot</i> } kolikkoli. <i>quotcunque</i> }
<i>quotus? quotus-quisque? kolikátý?</i>	<i>quotus</i> kolikátý	<i>totus</i> tolikátý (<i>totus</i> celý)	<i>quotuscunque</i> kolikátýkoli.

§. 101.

Adverbia correlativa.

Interrogativa.	Relativa.	Demonstrativa.	Indefinita.
a) loci. <i>ubi?</i> kde?	<i>ubi</i> kde	<i>ibi</i> tu, <i>hic</i> zde <i>istic</i> onde, <i>illuc</i> onde, tam	<i>alicubi</i> někde (<i>sicubi</i> jestliže kde) <i>ubiubi</i> <i>ubicunque</i> } kdekoli.
<i>unde?</i> odkud?	<i>unde</i> odkud	<i>inde</i> odtud <i>hinc</i> odtud <i>istinc</i> odonud <i>illinc</i> odonud	<i>alicunde</i> odněkud <i>undeunde</i> } odkudkoli. <i>undecunque</i> }
<i>quo?</i> kam?	<i>quo</i> kam	<i>eō</i> tam <i>hūc</i> sem <i>istūc</i> tam <i>illūc</i> onamo	<i>aliquo</i> někam <i>quoquo</i> } kamkoli. <i>quocunque</i> }
<i>quā?</i> kudy?	<i>quā</i> kudy	<i>eā</i> tudy <i>hāc</i> tudy <i>istāc</i> onudy <i>illāc</i> onudy	<i>aliquā</i> někudy <i>quāquā</i> } kudykoli. <i>quācunque</i> }
b) temporis. <i>quando?</i> kdy?	<i>quando</i> , <i>cum</i> kdy, když	<i>tum</i> tehďaž <i>tunc</i> tenkrát <i>nunc</i> nyní, teď	<i>aliquando</i> někdy (<i>siquando</i> jestliže kdy) <i>quandocunque</i> kdykoli.
<i>quotiens?</i> (quo- tiēs?) kolikrát?	<i>quotiens</i> kolikrát	<i>totiens</i> (<i>totiēs</i>) tolikrát	<i>aliquotiens</i> několikrát <i>quotienscunque</i> kolikrátkoli.
c) modi. <i>quomodo?</i> jak?	<i>ūt</i> . <i>ūti</i> jak	<i>īta</i> , <i>sic</i> tak	<i>utut</i> <i>utocunque</i> } jakkoli.
<i>quam?</i> jak?	<i>quam</i> jak	<i>tam</i> tak	—

Hlava XVIII. Verbum.

Genus verbi.

§. 102. Rod slovesa je dvojit:

1. Rod činný *genus activum* t. j. sloveso naznačuje, že podmět jest původcem činnosti: *lēgo* čítám, *rēgo* řídím.

Slovesa rodu činného jsou buď podmětná *verba subiectiva* anebo předmětná *verba obiectiva*.

Slovesa *podmětná* zobrazují děj, který neclí k nižádnému předmětu, nýbrž dovršuje se v podmětě samém: *sēdo* sedím, *dormio* spím.

Slovesa *předmětná* zobrazují děj, který táhne se ke předmětu nějakému. Je-li tento předmět vytčen akkusativem jména nebo náměstky, slovou taková předmětná slovesa *přechodnými* (*verba transitiva*): *verbero servum* bítí otroka; je-li vytčen buď genitivem nebo dativem neb ablativem jména nebo náměstky, slovou *nepřechodnými* (*verba intransitiva*): *obliscor beneficii* zapomínám dobrodění; *impéro exercitui* velím vojsku; *utor occasione* užívám příležitosti.

2. Rod trpný *genus passivum* t. j. sloveso naznačuje, že podmět je cílem činnosti. Činnost nevychází tu od podmětu, nýbrž vzniká mimo podmět dochází v něm svého dovršení: *filius amatur* syn jest milován roz. někým; *discipulus monetur* žák jest napomínán roz. od někoho.

Úplný rod trpný mají jenom slovesa přechodná. Nepřechodných jen v 3. osobě jednočtu v rolě trpném užívati se může: *imperatur* velí se.

Poznam. 1. Rod trpný má často do sebe i význam *zvrtný* čili *reflexivný* t. j. sloveso v rodě trpném naznačuje, že podmět je rovnou měrou činnosti nějaké i původcem i cílem: *lavor mihi* se, *utor* měním se, *exerceor* cvičím se, *moveor* pohybuji se a t. d.

2. V lat. řeči jsou též slovesa, která jsouce tvarem trpná významem jsou činná. Slovou *deponentia* č. *krytočinná*: *hortor* napomínám, *proficiscor* cestuji a t. d.

3. Některá slovesa náležejí části tvarů svých k rodu činnému, části pak k rodu trpnému: *audeo* odvažuji se, *ausus sum* odvažil jsem se. Jmenují se *semi-deponentia*.

4. Některá jsouce tvarem činná významu jsou trpného: *vāpulo* jsem bít, *vēneo* jsem prodáván, *fio* jsem činěn. Nazývají se *neutropassiva*.

Qualitas actionis.

§. 103. Co do jakosti (*qualitas*) může děj slovesným tvarem naznačený býti buď

1. *nedokonaný* čili ještě *trvající* (*actio imperfecta*): *scribo* píši; aneb

2. *dokonaný* čili již *dovršený* (*actio perfecta*): *scripsi* napsal jsem.

Poznam. 1. K označení děje trvajícího užívá čeština sloves *trvajících* č. *durativných*: *curro* běžím, *vēho* vezu, *laudo* chválím. Opakování děje vynášejí se slovesy *opakovacími* č. *frequentativními*: *bēhāvām*, *vozīvām*, *chvālīvām*. V té případnosti užívá latinik slovesa *sōleo* s infinitivem: *sōleo currere*, *sōleo vehere*, *sōleo laudare*.

2. K označení děje dovršeného užívá čeština sloves *končících* č. *finitivných*: *pobēhnouti*, *dovēzti*, *pochvāliti*.

Tempora verbi.

§. 104. Čas je vlastně jen trojí: *přítomný*, *minulý* a *budoucí*. t. j. každý děj sbíhá se buď v tétož době, ve které mluvící osoba mluví. anebo sběhl se přede touto dobou, anebo nastoupí teprve po této době. palá tudyž, hledíme-li k době mluvícího, buďto do *přítomnosti* nebo do *minulosti* nebo do *budoucnosti*. Avšak rozeznávati je v té příčině časy děje trvajícího ode časů děje dovršeného. Máme tudýž:

1. čas děje trvajícího ve přítomnosti č. *praesens*: *iācio* házím;
2. čas děje trvajícího v minulosti č. *imperfectum*: *iāciēbam* házel jsem;
3. čas děje trvajícího v budoucnosti č. *futurum simplex*, též *futurum primum*: *iāciam* budu házeti;
4. čas děje dovršeného ve přítomnosti č. *perfectum*: *iēci* hodil jsem;
5. čas děje dovršeného v minulosti č. *plusquamperfectum*: *iēcēram* byl jsem hodil;
6. čas děje dovršeného v budoucnosti č. *futurum exactum*, též *futurum secundum*: *iēcēro* hodím.

Poznam. 1. Latinské *futurum I.* vynáší se též často v češtině přítomným tvarem slovesa končícího: *iāciam* budu házeti, avšak i *hodím*.

2. Latinské *plusquamperfectum* možná v češtině vynést též tvarem od perfekta ničím se nelišícím: *iēcēram* hodil jsem.

M o d i.

§. 105. Spůsob (*módus*), jímžto lze děj slovesem označený vyjádřiti, je trojí:

1. oznamovací č. *indicativus*, stíhá-li se výrokem cosi skutečného: *scribo* píš;
2. spojovací č. *coniunctivus*, zobrazujeme-li výrokem děj pouze myšlený, jemuž skutečnosti nepřipisujeme: *scribērem* psal bych;
3. rozkazovací č. *imperativus*, vynáš-li se výrok způsobem rozkazu: *scribe* piš.

Sloveso jsoucí v jednom z těchto tří způsobů slove *verbum finitum* t. sloveso určité.

Poznam. Jak čeština nemající konjunktivu latinský konjunktiv vynáší, o tom v. §. 369. Poznam.

§. 106. Jsou ještě jiné tvary slovesa, které mají do sebe ráz jmen buďto podstatných nebo přídavných. Nazývají se *verbum infinitum* t. sloveso neurčité.

Ráz podstatných jmen do sebe mají:

1. způsob neurčitý č. *m. infinitivus*: *laudare* chváliti, *laudari* chválen býti;

2. *gerundium*: *laudando* chválením;

3. způsob dostižný č. *supinum*: *laudatum* chválit, *laudatu* chváliti (k chválení).

Ráz přídavných jmen do sebe má:

4. přičestí č. *participium*: *laudans* chvále č. chválící; *laudatus* chválený.

Personae verbi.

§. 107. Osoba (*persōna*) jest jak v sing. tak v plur. trojí:

1. osoba mluvící č. *první*: *laudo* chválím, *laudamus* chválíme;

2. osoba oslovená č. *druhý*: *laudās* chválíš, *laudātis* chválíte;

3. osoba nebo věc, o které se mluví č. *třetí*: *laudat* chválí.
laudant chválí.

Poznam. Některých sloves užívá se jen ve *třetí* osobě *sing.*: *tōnat* bítmi.
pluit přší. Slova *verba impersonalia* t. slovesa neosobná.

Coniugatio verbi.

§. 108. Spůsobů časování pravidelného (*coniugatio*) je v lat. řeči *čtyřero*. Ku kterému způsobu časování anebo ku které konjugaci to neb ono sloveso náleží, poznáme po *infinitivě praesentis activi*. Tento končí se:

v	I. konjugaci	v <i>are</i> :	<i>laudare</i>	chváliti;
ve	II.	"	v <i>ēre</i> :	<i>monēre</i> napomínati;
ve	III.	"	v <i>ēre</i> :	<i>scribēre</i> psáti;
ve	IV.	"	v <i>ire</i> :	<i>audire</i> slyšeti.

Tvoření časův a způsobův.

§. 109. Ke tvoření časův a způsobův slovesa hodí se tyto čtyři tvary:

	A. Praesens.	B. Perfectum.	C. Supinum.	D. Infinitivus.
I. konj.	<i>o</i>	<i>āvī</i>	<i>ātum</i>	<i>āre</i>
II.	<i>eo</i>	<i>uī</i>	<i>ītum</i>	<i>ēre</i>
III.	<i>o (io)</i>	<i>i, si</i>	<i>tum</i>	<i>ēre</i>
IV.	<i>io</i>	<i>ivī</i>	<i>ītum</i>	<i>īre.</i>

A. Od *praesentis* vytvořuje se v rodě činném:

1. *Imperfectum indicativi*. Zaměňuje se:

v I. konj. o	v ābam	laud-ābam
ve II. konj. eo	v ēbam	mon-ēbam
ve III. konj. o (io)	v ēbam (iēbam)	scrib-ēbam (cāp-iēbam)
ve IV. konj. io	v iēbam	aud-iēbam.

2. *Futurum I. indicativi*. Zaměňuje se:

v I. konj. o	v ābo	laud-ābo
ve II. konj. eo	v ēbo	mon-ēbo
ve III. konj. o (io)	v am (iam)	scrib-am (cap-iam)
ve IV. konj. io	v iam	aud-iam.

3. *Præsens coniunctivi*. Zaměňuje se:

v I. konj. o	v em	laud-em
ve II. konj. eo	v eam	mon-eam
ve III. konj. o (io)	v am (iam)	scrib-am (cap-iam)
ve IV. konj. io	v iam	aud-iam.

4. *Participium præsentis*. Zaměňuje se:

v I. konj. o	v ans	laud-ans
ve II. konj. eo	v ens	mon-ens
ve III. konj. o (io)	v ens (iens)	scrib-ens (cap-iens)
ve IV. konj. io	v iens	aud-iens.

Dle participia præsentis vytvořuje se i

5. *Participium futuri passivi* zámenou hlásek *ns* ve *ndus*:

v I. konj. ans	v andus	laud-andus
ve II. konj. ens	v endus	mon-endus
ve III. konj. ens (iens)	v endus (iendus)	scrib-endus (cap-iendus)
ve IV. konj. iens	v iendus	aud-iendus.

B. Od *perfecti indicativi* vytvořuje se:

1. *Perfect. coni.* Zaměňuje se i v ěřim: laudavĕřim
2. *Plusqpf. ind.* Zaměňuje se i v ěřam: laudavĕřam
3. *Plusqpf. coni.* Zaměňuje se i v issem: laudavissē
4. *Futur. exact.* Zaměňuje se i v ěřo: laudavĕřo
5. *Infinit. perf.* Zaměňuje se i v isse: laudavisse.

C. Od *supina* vytvořuje se:

1. *Particip. fut. activi*. Zaměňuje se um v urus, a, um: laudaturus, a, um.
2. *Particip. perfect. pass.* Zaměňuje se um v us, a, um: laudatus, a, um.

Poznam. Složením obou těchto participií, jakož i složením participia fut. pass. se slovesem *sum* vznikají rozličné tvary časové, jež nazývají se *opisnými*.

D. Od *infinitivu* vytvořuje se v rodě činném:

1. *Imperfectum coniunctivi* přírážkou hlásky *m*: *laudāre-m*.
2. *Imperativus activi* odvržením syllaby *re*: *lauda, mone, scribe, audi*.

Co týče se tvoření časů a způsobů v rodě trpném, pamatujmež:

1. Tam kde *activum* končí se v časech a způsobech od *praesentis* vedených v *o* neb *m*, zaměňuje se v rodě trpném *o* v *or*, *m* v *r*: *laudo* — *laudor*, *laudābam* — *laudābar*, *monēbo* — *monēbor*, *audiam* — *audiar*; rovněž: *laudarem* — *laudārer* a t. d.

2. *Imperativus praes. pass.* rovná se (v 2. os. sing.) *infinitivu praesentis activi*.

3. *Infinitivus praes. pass.* vede se od *infinitivu praes. activi*. Zaměňuje se totiž v I., II. a IV. konj. *e* v *i*, ve III. *ēre* v *i*:

I. *laudāre* — *laudāri*, II. *mōnēre* — *mōnēri*, IV. *audire* — *audiri*, III. *lĕgĕre* — *lĕgi*.

HLAVA XIX. Verbum sum.

§. 110. Latinská řeč má jen jedno pomocné sloveso *sum* jsem. kteréžto časuje se takto:

Indicativus.

Sing.	<i>sum</i>	jsem
	<i>ēs</i>	jsi
	<i>est</i>	jest
Plur.	<i>sūmus</i>	jsme
	<i>estis</i>	jste
	<i>sunt</i>	jsou.

Praesens.

Coniunctivus.

Sing.	<i>sim</i>	ať jsem *)
	<i>sis</i>	ať jsi
	<i>sit</i>	ať jest
Plur.	<i>sīmus</i>	ať jsme
	<i>sitis</i>	ať jste
	<i>sint</i>	ať jsou.

Imperfectum.

Sing.	<i>eram</i>	{	byl, a, o
	<i>eras</i>		jsem a t. d.
	<i>erat</i>		
Plur.	<i>erāmus</i>	{	byli, y, a
	<i>eratis</i>		jsme a t. d.
	<i>erant</i>		

Sing.	<i>essem</i>	{	byl, a, o
	<i>essēs</i>		bych a t. d.
	<i>esset</i>		
Plur.	<i>essēmus</i>	{	byli, y, a
	<i>essētis</i>		bychom atd.
	<i>essent</i>		

*) Jak vynášeti lze lat. konjunktiv v češtině, o tom v. §. 369. Poznam.

Indicativus.
Coniunctivus.
Futurum I.

Sing. <i>ěro</i>	<i>budu</i>	Sing.	<i>fütürus, a, um</i>	<i>sim *)</i>
<i>ěris</i>	<i>budeš</i>			<i>sis</i>
<i>ěrit</i>	<i>bude</i>			<i>sit</i>
Plur. <i>ěrimus</i>	<i>budeme</i>	Plur.	<i>fütüri, ae, a</i>	<i>simus</i>
<i>ěritis</i>	<i>budete</i>			<i>sitis</i>
<i>ěrunť</i>	<i>budou.</i>			<i>sint.</i>

Perfectum.

Sing. <i>fui</i>	<i>byl, a, o</i>	Sing. <i>fuěrim</i>	<i>ať jsem byl,</i>
<i>fuisti</i>	<i>jsem a t. d.</i>	<i>fuěris</i>	<i>a, o a t. d.</i>
<i>fuit</i>		<i>fuěrit</i>	
Plur. <i>fuimus</i>	<i>byli, y, a</i>	Plur. <i>fuěrimus</i>	<i>ať jsme byli,</i>
<i>fuistis</i>	<i>j sme a t. d.</i>	<i>fuěritis</i>	<i>y, a a t. d.</i>
<i>fuěrunť</i>		<i>fuěrint</i>	

Plusquamperfectum.

Sing. <i>fuěram</i>	<i>byl, a, o</i>	Sing. <i>fuišem</i>	<i>byl, a, o</i>
<i>fuěras</i>	<i>jsem a t. d.</i>	<i>fuišes</i>	<i>bych byl, a, o</i>
<i>fuěrat</i>		<i>fuišet</i>	<i>a t. d.</i>
Plur. <i>fuerāmus</i>	<i>byli, y, a</i>	Plur. <i>fuišemus</i>	<i>byli, y, a</i>
<i>fuerātis</i>	<i>j sme a t. d.</i>	<i>fuišetis</i>	<i>bychom byli,</i>
<i>fuerant</i>		<i>fuišent</i>	<i>y, a a t. d.</i>

Futurum II.

Sing. <i>fuěro</i>	<i>ať budu</i>
<i>fuěris</i>	<i>ať budeš</i>
<i>fuěrit</i>	<i>ať bude</i>
Plur. <i>fuěrimus</i>	<i>ať budeme</i>
<i>fuěritis</i>	<i>ať budete</i>
<i>fuěrint</i>	<i>ať budou.</i>

Imperativus.

I. Sing. <i>es</i>	<i>budť</i>	II. Sing. <i>esto</i>	<i>budiť</i>
		<i>esto</i>	<i>budiť</i>
Plur. <i>est</i>	<i>budťe.</i>	Plur. <i>estote</i>	<i>budťeť</i>
		<i>sunto</i>	<i>budťeť.</i>

*) Futurum konjunktivu nemá, místo něho užívá se konjunktivu konjugace opisné aneb i konjunktivu jiných časův. V. §. 360.

Infinitivus.

Praes. *esse* býti.

Perf. *fuisse* že jsem byl, a, o a t. d.

Fut. *futūrum, futūram, futūrum esse* že budu a t. d.

Participium.

Praes. (*ens* jsa, jsouc; není v užívání).

Fut. *futūrus, futūra, futūrum* bude, budouc; budoucí.

Poznam. V imperf. konj. vyskytají se druhdy tvary *fōrem, fōres, fōret* a *fōrent* m. *essem, esses. esset* a *essent*: m. infinitivu futuri *futūrum, futūram, futūrum esse* užívá se též tvaru: *fōre*.

Složeniny se slovesem sum.

§. 111. Jako *sum* časují se též složeniny se *sum*:

<i>absūm</i> jsem nepřítomen.	<i>absūm</i> jsem proti komu (škodím)
vzdálen. <i>afui</i> i <i>abfui</i>	<i>praeūm</i> jsem v čele
<i>adūm</i> jsem přítomen	<i>proūm</i> prospívám
<i>deūm</i> scházím, opouštím (koho)	<i>subūm</i> tajím se v něčem
<i>inūm</i> jsem v něčem (obsažen)	<i>superūm</i> zbývám.
<i>interūm</i> jsem při čem	

Partic. praes. jen *absūm* a *praeūm* vytvářejí: *absens* nepřítomný, *praescens* přítomný.

Sloveso *proūm* proměňuje vsude před *e* pro v *prod*: Praes. ind. *proūm, prodex, prodest, prosumus, prodestis, prosumt*. Impf. ind. *prodēram, prodēras, prodērat, prodēramus, prodērātis, prodērant*. Impf. coni. *prodessem, prodesces* a t. d. Fut. *prodēro, prodēris* a t. d. Inf. praes. *prodesse* a t. d.

§. 112. Sloveso *possum* mohu skládá se ze kmene neužívaného adjektiva *pōt-is, pōt-e* a ze *sum* (*possum* m. *pot-sum*) a časuje se jako *sum*. Avšak

1. *pot* mění se před *s* v *pos*: *possum*.

2. infinit. praes. 3. *posse*, imperf. coni. *possem*.

3. ve tvarech od perfekta *fui* odvozených vysouvá se *f*: *pōtui, potuērim, potuēram, potuissē, potuēro, potuissē*.

Indicativus.
Coniunctivus.
Praesens.

Sing. *possum, potēs, potest,*
Plur. *possūmus, potestis, possunt.*

Sing. *possim, possis, possit,*
Plur. *possimus, possitis, possint.*

Imperfectum.

Sing. *potēram, potēras, potērat,*
Plur. *poterāmus, poterātis, potērant.*

Sing. *possem, possēs, posset,*
Plur. *possēmus, possētis, possent.*

Futurum I.

Sing. *potēro, potēris, potērit,*
Plur. *poterimus, potēritis, potērunt.*

schází.

Perfectum.

Sing. *pōtui, potuisti, potuit,*
Plur. *potuimus, potuistis, potuērunt.*

Sing. *potuērim, potuēris, potuērit,*
Plur. *potuērīmus, potueritis, potuērint.*

Plusquamperfectum.

Sing. *potuēram, potuēras, potuērat,*
Plur. *potuerāmus, potuerātis, potuērant.*

Sing. *potuissem, potuisses, potuisset.*
Plur. *potuissēmus, potuissētis, potuissent.*

Futurum II.

Sing. *potuēro, potuēris, potuērit,*
Plur. *potuerimus, potueritis, potuērint.*

schází.

Imperativus schází.
Infinitivus.
Participium.

Praes. *posse.*
Perf. *potuissc.*

Praes. *potens* mocný (adjekt.).

Hlava XX. Čtvero pravi-

I. A c t i -

A. Indicativus.

I.

II.

III.

IV.

§. 113.

S. laud-o
laud-ās
laud-at
P. laud-āmus
laud-ātis
laud-ant

chválím, chválíš
atd.

n-ön-ěo
mon-ēs
mon-et
mon-emus
mon-ētis
mon-ent

napominám, na-
pomínáš atd.
lěg-o
leg-īs
leg-it
leg-imus
leg-itis
leg-unt

čtu, čteš atd.
aud-io
aud-is
aud-it
aud-imus
aud-itis
aud-iunt

slyším, slyšíš
atd.

Praesens.

Imperfectum.

S. laud-ābam
laud-ābas
laud-ābat
P. laud-ābāmus
laud-ābātis
laud-ābant

chválil, chválíš
jsem atd.

m-ön-ěbam
mon-ēbas
mon-ēbat
mon-ēbāmus
mon-ēbātis
mon-ēbant

napominál, na-
pomínal atd.
lěg-ēbam
leg-ēbas
leg-ēbat
leg-ēbāmus
leg-ēbātis
leg-ēbant

četl, a- o jsem
atd.
aud-iēbam
aud-iēbas
aud-iēbat
aud-iēbāmus
aud-iēbātis
aud-iēbant

slyšel, a- o jsem
atd.

Futurum I.

S. laud-ābo
laud-ābis
laud-ābit
P. laud-ābimus
laud-ābitis
laud-ābunt

budu chváliti n.
pochválím atd.

m-ön-ěbo
mon-ēbis
mon-ēbit
mon-ēbimus
mon-ēbitis
mon-ēbunt

n. napomenu atd.
lěg-am
leg-ēs
leg-et
leg-ēmus
leg-ētis
leg-ent

budu čísti n. pře-
čtu atd.
aud-iam
aud-iēs
aud-iet
aud-iēmus
aud-iētis
aud-ient

budu slyšeti n.
uslyším atd.

Perfectum.

S. laudāv-i
laudāv-isti
laudāv-it
P. laudāv-imus
laudāv-istis
laudāv-erunt

pochválil, a- o
jsem atd.

m-ön-ě-i
monu-isti
monu-it
monu-imus
monu-istis
monu-erunt

napomenul, a- o
jsem atd.
lěg-i
leg-isti
leg-it
leg-imus
leg-istis
leg-erunt

přečetl, a- o jsem
atd.
audiv-i
audiv-isti
audiv-it
audiv-imus
audiv-istis
audiv-erunt

uslyšel, a- o jsem
atd.

Plusquamperfectum.

S. laudāv-eram
laudāv-eras
laudāv-erat
P. laudāv-erāmus
laudāv-erātis
laudāv-erant

byl, a- o jsem po-
chválil, a- o atd.

m-ön-ě-eram
monu-eras
monu-erat
monu-erāmus
monu-erātis
monu-erant

byl, a- o jsem na-
pomnul, a- o atd.
lěg-eram
leg-eras
leg-erat
leg-erāmus
leg-erātis
leg-erant

byl, a- o jsem pře-
četl, a- o atd.
audiv-eram
audiv-eras
audiv-erat
audiv-erāmus
audiv-erātis
audiv-erant

byl, a- o jsem
uslyšel, a- o atd.

delných konjugací.

v u m.

B. Coniunctivus.

I.

II.

III.

IV.

Praesens.

(laud-em *)		món-ěam *)	at napominám, at	lěg-am *)		aud-iam *)	at slyším, at
laud-ēs	at chválím, at	mon-ěās	chválíš atd.	leg-ās	at čín, at čteš atd.	aud-iās	slyšíš atd.
laud-et		mon-eat		leg-at		aud-iat	
laud-ēmus		mon-eāmus		leg-āmus		aud-iāmus	
laud-ētis		mon-eātis		leg-ātis		aud-iātis	
laud-ent		mon-eant		leg-ant		aud-iant	

Imperfectum.

(laud-ārem)		món-ěrem	napominám -a -o	lěg-ěrem		aud-irem	slyším -a -o bych
laud-āres	chválím -a -o	mon-ěres	bych atd.	leg-ěres	čel -a -o bych atd.	aud-ires	slyšel -a -o bych atd.
laud-āret		mon-ěret		leg-ěret		aud-iret	
laud-ārēmus		mon-ěrēmus		leg-ērēmus		aud-irēmus	
laud-ārētis		mon-ěrētis		leg-ērētis		aud-irētis	
laud-ārent		mon-ērent		leg-ērent		aud-irent	

Futurum I.

laud-a-	sim **)	mon-	sim **)	lec-	sim **)	aud-	sim **)
tur-us,	sis	itur-us,	sis	tur-us,	sis	itur-us,	sis
a, um	sit	a, um	sit	a, um	sit	a, um	sit
laud-a-	simus	mon-	simus	lec-	simus	aud-	simus
tur-i,	sitis	itur-i,	sitis	tur-i,	sitis	itur-i,	sitis
ae, a	sint	ae, a	sint	ae, a	sint	ae, a	sint

Perfectum.

laudāv-ērim	at jsem	mónū-ērim	menl -a -o atd.	lěg-ērim	at jsem přeceť -a -o atd.	audiv-ērim	at jsem uslyšel -a -o atd.
laudāv-ēris	hl -a -o atd.	monu-ēris		leg-ēris		audiv-ēris	
laudāv-ērit		monu-ērit		leg-ērit		audiv-ērit	
laudāv-ērīmus	počtvá -a -o atd.	monu-ērīmus		leg-ērīmus		audiv-ērīmus	
laudāv-ērītis		monu-ērītis		leg-ērītis		audiv-ērītis	
laudāv-ērīnt		monu-ērīnt		leg-ērīnt		audiv-ērīnt	

Plusquamperfectum.

laudāv-issem	byl -a -o bych po-	mónū-issem	byl -a -o bych na-	lěg-issem	přeceť -a -o atd.	audiv-issem	byl -a -o bych uslyšel -a -o atd.
laudāv-isset	chválím -a -o atd.	monu-isset	pomenl -a -o atd.	leg-isset		audiv-isset	
laudāv-issēmus		monu-issēmus		leg-issēmus		audiv-issēmus	
laudāv-issētis		monu-issētis		leg-issētis		audiv-issētis	
laudāv-issent		monu-issent		leg-issent		audiv-issent	

*) Jak vynášeti lze konjunktiv v češtině, o tom v. §. 369. Pozn.

**) Futurum konjunktivu nemá; místo něho užívá se konjunktivu konjugace opisné aneb i konjunktivu jiných časův. V. §. 360.

A. Indicativus.

I.	II.	III.	IV.
Futurum II.			
S. <i>laudāv-ēro</i> <i>laudāv-ēris</i> <i>laudāv-ērit</i>	<i>mōnū-ēro</i> <i>monu-ēris</i> <i>monu-ērit</i>	<i>lēg-ēro</i> <i>leg-ēris</i> <i>leg-ērit</i>	<i>audiv-ēro</i> <i>audiv-ēris</i> <i>audiv-ērit</i>
P. <i>laudāv-erimus</i> <i>laudāv-eritis</i> <i>laudāv-erint</i>	<i>monu-erimus</i> <i>monu-eritis</i> <i>monu-erint</i>	<i>leg-erimus</i> <i>leg-eritis</i> <i>leg-erint</i>	<i>audiv-erimus</i> <i>audiv-eritis</i> <i>audiv-erint</i>
	pochválím, pochválíš atd.	napomenu, napomeněš atd.	přečtu, přečteš atd.
			uslyším, uslyšíš atd.

C. Imperativus.

† I. S. <i>laud-ā</i> chval ↓ P. <i>laud-āte</i> chvalte	<i>mōn-ē</i> napomínej <i>mon-ēte</i> napomínejte	<i>lēg-ē</i> čti <i>leg-ite</i> čtěte	<i>aud-t</i> slyš <i>aud-ite</i> slyšte
II. S. <i>laud-ato</i> chvaliž <i>laud-āto</i> „	<i>mon-ēto</i> napomínejž <i>mon-ēto</i> napomínejž	<i>leg-ito</i> čtiž <i>leg-ito</i> „	<i>aud-ito</i> slyšiž <i>aud-ito</i> „
P. <i>laud-ātōte</i> chvaltež <i>laud-anto</i> chvaltež	<i>mon-ētōte</i> napomínejtež <i>mon-ento</i> napomínejtež	<i>leg-itōte</i> čtětež <i>leg-unto</i> „	<i>aud-itōte</i> slyštež <i>aud-iunto</i> „

D. Infinitivus.

Praes. <i>laud-āre</i> chváliti	<i>mōn-ēre</i> napomínati	<i>lēg-ēre</i> čisti	<i>aud-ire</i> slyšeti
Perf. <i>laudāv-isse</i> pochváliti	<i>monu-isse</i> napomenouti	<i>lēg-isse</i> přečisti	<i>audiv-isse</i> uslyšeti
Fut. <i>laud-atur-um</i> , <i>am</i> , <i>um esse</i> že budu chváliti atd.	<i>mōn-itur-um</i> , <i>am</i> , <i>um esse</i> že budu napomínati atd.	<i>lec-tur-um</i> , <i>am</i> , <i>um esse</i> že budu čisti atd.	<i>aud-itur-um</i> , <i>am</i> , <i>um esse</i> že budu slyšeti atd.

II. Passi-

A. Indicativus.

I.	II.	III.	IV.
Praesens.			
S. <i>laud-ōr</i> <i>laud-ōris</i> <i>laud-ātur</i>	<i>mōn-ōr</i> <i>mon-ōris</i> <i>mon-ētur</i>	<i>lēg-or</i> <i>leg-ōris</i> <i>leg-itur</i>	<i>aud-iōr</i> <i>aud-iōris</i> <i>aud-itur</i>
P. <i>laud-āmur</i> <i>laud-āmini</i> <i>laud-antur</i>	<i>mon-ēmur</i> <i>mon-ēmini</i> <i>mon-entur</i>	<i>leg-imur</i> <i>leg-imini</i> <i>leg-untur</i>	<i>aud-imur</i> <i>aud-imini</i> <i>aud-iuntur</i>
	chválím se č. jsem chválen -a -o atd.	jsem napomínán -a -o atd.	čtu se č. jsem čten -a -o atd.
			jsu slyšeni -a -o atd.

B. Coniunctivus.

I.

II.

III.

IV.

Futurum II.

schází *)

schází *)

schází *)

schází *)

C. Participium.

— Praes. <i>laud-ans</i> chvále č. chválíci	<i>mōn-ens</i> napomí- naje č. napomí- nající	<i>lēg-ens</i> čta čili čtonci	<i>aud-ens</i> slyše č. slyšící
Fut. <i>laudat-ūrus, a, um</i> um hodlaje č. ho- dlající chválit	<i>monit-ūrus, a, um</i> hodlaje č. hodla- jící napominati	<i>lect-ūrus, a, um</i> hodlaje č. hodla- jící čísti	<i>audit-ūrus, a, um</i> hodlaje č. hodla- jící slyšeti.

F. Gerundium.

Gen. <i>laud-andi</i> chvá- lení	<i>mōn-endi</i> napo- mínání	<i>lēg-endi</i> čtení	<i>aud-endi</i> slyšení
Dat. <i>laud-ando</i> chvá- lení	<i>mon-endo</i> napo- mínání	<i>leg-endo</i> čtení	<i>aud-iendo</i> slyšení
Akk. (ad) <i>laud-andum</i> (ke) chválení	(ad) <i>mon-endum</i> (k) napominání	(ad) <i>leg-endum</i> (ke) čtení	(ad) <i>aud-iendum</i> (k) slyšení
Abl. <i>laud-ando</i> chvá- lením	<i>mon-endo</i> napo- mínáním	<i>leg-endo</i> čtením	<i>aud-iendo</i> slyše- ním.

G. Supinum.

1. <i>laud-ātum</i> chválit	<i>mon-ītum</i> napo- menout	<i>lec-tum</i> číst	<i>aud-ītum</i> slyšet
2. <i>laud-ātu</i> chváliti	<i>mon-ītu</i> napome- nouti	<i>lec-tu</i> čísti	<i>aud-ītu</i> slyšeti.

∇ u m. **)

B. Coniunctivus.

I.

II.

III.

IV.

Praesens.

<i>laud-er</i>	at se chválím č. at jsem chválen -a -o atd.	<i>mōn-ēar</i>	at jsem napomí- nám -a -o atd.	<i>lēg-ar</i>	at se čtu č. at jsem čten -a -o atd.	<i>aud-iar</i>	at jsem slyším -a -o atd.
<i>laud-ēris</i>		<i>mon-eāris</i>		<i>le-gāris</i>		<i>aud-iāris</i>	
<i>laud-ētur</i>		<i>mon-eātur</i>		<i>leg-āt-r</i>		<i>aud-iātur</i>	
<i>laud-ēmur</i>		<i>mon-eāmur</i>		<i>leg-āmur</i>		<i>aud-iāmur</i>	
<i>laud-ēmīni</i>		<i>mon-eāmīni</i>		<i>leg-āmīni</i>		<i>aud-iāmīni</i>	
<i>laud-entur</i>		<i>mon-eantur</i>		<i>leg-antur</i>		<i>aud-iantur</i>	

*) Konjunktiv Futura II. hradi se obyčejně konjunktivem jiných časův aueb i také opsáním. V. §. 360. **) Jak vynáší se rod trpný v češtině, o tom v. §. 340. Poznam.

A. Indicativus.

I.

II.

III.

IV.

Imperfectum.

S. laud-ābar laud-ābāris laud-ābātur	byl -a -o jsem chválen -a -o atd.	mon-ēbar mon-ēbāris mon-ēbātur	byl -a -o jsem na- pomínán -a -o atd.	lēg-ēbar lēg-ēbāris lēg-ēbātur lēg-ēbāmur lēg-ēbāmini lēg-ēbantur	byl -a -o jsem čten -a -o atd.	aud-iēbar aud-iēbāris aud-iēbātur aud-iēbāmur aud-iēbāmini aud-iēbantur	byl -a -o jsem slyšen -a -o atd.
--	--------------------------------------	--------------------------------------	--	--	-----------------------------------	--	-------------------------------------

Futurum I.

S. laud-ābor laud-ābēris laud-ābītur	budu chválen (po- chválen) -a -o atd.	mon-ēbor mon-ēbēris mon-ēbītur	budu napomínán (na- pomínán) -a -o atd.	lēg-ar lēg-ēris lēg-ētur lēg-ēmur lēg-ēmini lēg-entur	budu čten (pře- čten) -a -o atd.	aud-iar aud-iēris aud-iētur aud-iēmur aud-iēmini aud-ientur	budu slyšen (usly- šen) -a -o atd.
--	--	--------------------------------------	--	--	-------------------------------------	--	---------------------------------------

Perfectum.

S. laud-	sum	jsem pochválen	mon-	sum	jsem napomenut	lec-	sum	jsem přečten	aud-	sum	jsem uslyšen
āt-us,	es	-a -o atd.	it-us,	es	-a -o atd.	t-us,	es		it-us,	es	
a, um	est		a, um	est		a, um	est		a, um	est	
P. laud-	sumus		mon-	sumus		lec-	sumus		aud-	sumus	
at-i,	estis		it-i,	estis		t-i,	estis		it-i,	estis	
ae, a	sunt		ae, a	sunt		ae, a	sunt		ae; a	sunt	

Plusquamperfectum.

S. laud-	eram	byl -a -o jsem po-	mon-	eram	byl -a -o jsem na-	lec-	eram	byl -a -o jsem	aud-	eram	byl -a -o jsem
āt-us,	eras	chválen -a -o atd.	it-us,	eras	pomínán -a -o atd.	t-us,	eras	přečten -a -o atd.	it-us,	eras	uslyšen -a -o atd.
a, um	erat		a, um	erat		a, um	erat		a, um	erat	
P. laud-	eramus		mon-	eramus		lec-	eramus		aud-	eramus	
at-i,	eratis		it-i,	eratis		t-i,	eratis		it-i,	eratis	
ae, a	erant		ae, a	erant		ae, a	erant		ae, a	erant	

Futurum II.

S. laud- āt-us, a, um	erō eris erit	budu pochválen -a -o atd.	mon- it-us, a, um	erō eris erit	budu napomenut -a -o atd.	lec- t-us, a, um	erō eris erit	budu přečten -a -o atd.	aud- it-us, a, um	erō eris erit	budu uslyšen -a -o atd.
P. laud- at-i, ae, a	erimus eritis erunt		mon- it-i, ae, a	erimus eritis erunt		lec- t-i, ae, a	erimus eritis erunt		aud- it-i, ae, a	erimus eritis erunt	

B. Coniunctivus.

I.

II.

III.

IV.

< Imperfectum.

<i>laud-ärer</i>	<i>byl -a -o bych</i>	<i>mon-ärer</i>	<i>byl -a -o bych</i>	<i>leg-ärer</i>	<i>čten -a -o atd.</i>	<i>aud-ärer</i>	<i>byl -a -o bych</i>
<i>laud-äreris</i>	<i>chválen -a -o atd.</i>	<i>mon-äreris</i>	<i>napominán -a -o atd.</i>	<i>leg-äreris</i>		<i>aud-äreris</i>	<i>slyšen -a -o atd.</i>
<i>laud-äreretur</i>		<i>mon-äreretur</i>		<i>leg-äreretur</i>		<i>aud-äreretur</i>	
<i>laud-äreremur</i>		<i>mon-äreremur</i>		<i>leg-äreremur</i>		<i>aud-äreremur</i>	
<i>laud-äreremini</i>		<i>mon-äreremini</i>		<i>leg-äreremini</i>		<i>aud-äreremini</i>	
<i>laud-ärerentur</i>		<i>mon-ärerentur</i>		<i>leg-ärerentur</i>		<i>aud-ärerentur</i>	

Futurum I.

schází *)

schází *)

schází *)

schází *)

Perfectum.

<i>laud-āt-us,</i>	<i>sim</i>	<i>at jsem</i>	<i>mon-āt-us,</i>	<i>sim</i>	<i>at jsem</i>	<i>lec-t-us,</i>	<i>sim</i>	<i>at jsem</i>	<i>aud-āt-us,</i>	<i>sim</i>	<i>at jsem</i>
<i>a, um</i>	<i>sis</i>	<i>pochvá-</i>	<i>a, um</i>	<i>sis</i>	<i>len -a -o atd.</i>	<i>a, um</i>	<i>sis</i>	<i>-a -o atd.</i>	<i>a, um</i>	<i>sis</i>	<i>uslyšen -a -o atd.</i>
<i>laud-āt-us,</i>	<i>simus</i>		<i>mon-āt-us,</i>	<i>simus</i>		<i>lec-t-us,</i>	<i>simus</i>		<i>aud-āt-us,</i>	<i>simus</i>	
<i>at-i,</i>	<i>sitis</i>		<i>at-i,</i>	<i>sitis</i>		<i>at-i,</i>	<i>sitis</i>		<i>at-i,</i>	<i>sitis</i>	
<i>ae, a</i>	<i>sint</i>		<i>ae, a</i>	<i>sint</i>		<i>ae, a</i>	<i>sint</i>		<i>ae, a</i>	<i>sint</i>	

Plusquamperfectum.

<i>laud-ēssem</i>	<i>byl -a -o bych</i>	<i>mon-ēssem</i>	<i>byl -a -o bych</i>	<i>lec-ēssem</i>	<i>byl -a -o bych</i>	<i>aud-ēssem</i>	<i>byl -a -o bych</i>
<i>āt-us,</i>	<i>chválen -a -o atd.</i>	<i>āt-us,</i>	<i>napominán -a -o atd.</i>	<i>t-us,</i>	<i>čten -a -o atd.</i>	<i>āt-us,</i>	<i>slyšen -a -o atd.</i>
<i>a, um</i>		<i>a, um</i>		<i>a, um</i>		<i>a, um</i>	
<i>laud-ēssemus</i>		<i>mon-ēssemus</i>		<i>lec-ēssemus</i>		<i>aud-ēssemus</i>	
<i>at-i,</i>		<i>at-i,</i>		<i>at-i,</i>		<i>at-i,</i>	
<i>ae, a</i>		<i>ae, a</i>		<i>ae, a</i>		<i>ae, a</i>	

Futurum II.

schází **)

schází **)

schází **)

schází **)

*) Viz §. 360. **) V. §. 360.

C. Imperativus.

I.	II.	III.	IV.
└ I. S. <i>laud-āre</i> buď chválen	<i>mōn-ēre</i> buď na- pomínán	<i>lēg-ēre</i> buď čten	<i>aud-īre</i> buď sly- šen
P. <i>laud-āmini</i> buď- te chváleni	<i>mon-ēmīni</i> buďte napomínáni	<i>leg-īmīni</i> buďte čteni	<i>aud-īmīni</i> buďte slyšeni
II. S. <i>laud-ātor</i> budiž chválen	<i>mon-ētor</i> budiž napomínán	<i>leg-ītor</i> budiž čten	<i>aud-ītor</i> budiž slyšen
<i>laud-ātor</i> budiž chválen	<i>mon-ētor</i> budiž napomínán	<i>leg-ītor</i> budiž čten	<i>aud-ītor</i> budiž slyšen
P. <i>laud-antor</i> buď- tež (at jsou) chváleni	<i>mon-entor</i> buď- tež (at jsou) na- pomínáni	<i>leg-untor</i> buďtež (at jsou) čteni	<i>aud-iuntor</i> buď- tež (at jsou) sly- šeni.

D. Infinitivus.

└ Praes. <i>laud-āri</i> chvá- len býti	<i>mōn-ēri</i> napomí- nán býti	<i>lēg-i</i> čten býti	<i>aud-iri</i> slyšen býti
└ Perf. <i>laud-ātum, am,</i> <i>um esse</i> po- chválen býti	<i>mōn-ītum, am,</i> <i>um esse</i> napo- menut býti	<i>lec-tum, am, um</i> <i>esse</i> přečten býti	<i>aud-ītum, am,</i> <i>um esse</i> usly- šen býti
└ Fut. <i>laud-ātum iri</i> že budu chvá- len (pochvá- len) a t. d.	<i>mon-ītum iri</i> že budu napomí- nán (napome- nut) a t. d.	<i>lec-tum iri</i> že budu čten (pře- čten) a t. d.	<i>aud-ītum iri</i> že budu slyšen (u- slyšen) a t. d.

Hlava XXI.

§. 114. Slovesa *krytočinná* (*verba deponentia* v. §. 102. Pozn. 2). podle vzorů příslušících sloves rodu trpného; avšak mají k tomu *pinum*. Pamatujmež minuo to, že *partic. fut. pass.* končící se ve *ndus*

Indica-

I.	II.
Praes. <i>hortor</i> povzbuzuji, jako <i>la-dor</i>	<i>vēreor</i> ostýchám se, jako <i>moneor</i>
Impf. <i>hortābar</i> povzbuzoval jsem	<i>verēbar</i> ostýchal jsem se
Fut. I. <i>hortābor</i> budu povzbuzovati č. povzbudím	<i>verēbor</i> budu se ostýchati čili ostychnu se
Perf. <i>hortātus sum</i> povzbudil jsem	<i>verītus sum</i> ostýchl jsem se
Plsqp. <i>hortātus eram</i> byl jsem po- vzbudil	<i>veritus eram</i> byl jsem se ostýchl
Fut. II. <i>hortātus ero</i> povzbudím	<i>veritus ero</i> ostychnu se

E. Participium.

I.	II.	III.	IV.
Perf. <i>laudāt-us, a, um</i> pochválen č. po- chválený	<i>monīt-us, a, um</i> napomenut čili napomenutý	<i>lect-us, a, um</i> přečten č. pře- čtený	<i>audīt us, a, um</i> uslyšen č. usly- šený
Fut. <i>laud-andus, a, um</i> chválen býti mající	<i>mon-endus, a, um</i> napominán býti mající	<i>leg-endus, a, um</i> čten býti mající	<i>aud-iendus, a, um</i> slyšen býti mající.

Slova ke cvičení.

<i>voco</i> volám, jmenuji	<i>dēbeo</i> jsem dlu- žen, musím	V. §. 133. a sledd.	<i>lēnio</i> mirnám
<i>creo</i> tvořím, volím	<i>hābeo</i> mám		<i>finio</i> končím
<i>libero</i> osvobozuji	<i>pāreo</i> poslou- chám		<i>mūnio</i> opevňuji
<i>dēcōro</i> křásním	<i>tāceo</i> mlčím		<i>dormio</i> spím
<i>castigo</i> kárám	<i>terreo</i> lekám		<i>custōdio</i> střežu
<i>hōnōro</i> ctím	<i>vāleo</i> jsem zdrav		<i>vestio</i> odívám
<i>lāboro</i> pracuji			<i>mollio</i> zjemňuji
<i>clāmo</i> křičím			<i>pūnio</i> trestám.

Deponens.

jsouce významem činná, tvarem pak trpná, časují se pravidelně ještě z rodu činného: 1. *Part. praes. a futuri*. 2. *Gerundium*. 3. *Sumá* vždy význam *trpnýj*.

tivus.

III.	IV.
<i>fungor</i> zastávám, jako <i>legor</i> <i>fungēbar</i> zastával jsem <i>fungar</i> budu zastávat čili zastanu	<i>largior</i> uštědřuji, jako <i>audior</i> <i>largiēbar</i> uštědřoval jsem <i>largiar</i> budu uštědřovati č. uštědřím
<i>functus sum</i> zastal jsem <i>functus eram</i> byl jsem zastal	<i>largitus sum</i> uštědřil jsem <i>largitus eram</i> byl jsem uštědřil
<i>functus ero</i> zastanu	<i>largitus ero</i> uštědřím.

Coniunc-

I.

Praes. *horter* at povzbuzuji
 Impf. *hortärer* povzbuzoval bych
 Fut. *hortatūrus sim* že povzbudím
 Perf. *hortātus sim* at jsem povzbudil
 Plqp. *hortatus essem* byl bych povzbudil

II.

verear at se ostýchám
verērer ostýchal bych se
veritūrus sim že se ostychnu
veritus sim at jsem se ostychl
veritus essem byl bych se ostychl

Impera-

hortāre povzbuzuj a t. d.

| *verēre* ostýchej se a t. d.

Infini-

Praes. *hortāri* povzbuzovati
 Perf. *hortātum esse* povzbuditi
 Fut. *hortatūrum esse* že budu povzbuzovati

| *verēri* ostýchati se
veritum esse ostychnouti se
veritūrum esse že se budu ostýchati

Germn-

hortandi povzbuzování a t. d.

| *verendi* ostýchání se a t. d.

Parti-

Praes. *hortans* povzbuzuje, povzbuzující
 Perf. *hortātus, a, um* povzbudiv, -ší
 F. ac. *hortatūrus, a, um* povzbuzovati
 hodlající
 F. pas. *hortandus, a, um* povzbuzován
 býti mající

| *verens* ostýchaje se, ostýchající se
veritus, a, um ostychnuv, -ší se
veritūrus, a, um ostýchati se hodlající
verendus, a, um jehož dlužno se ostýchati

Supi-

hortātum povzbuzovat
hortātu povzbuzovati

| *veritum* ostýchat se
veritu ostýchati se

Slova ke cvičení v §§. 143—146.

Poznam. 1. Slovesa *audeo* osměluji, odvažuji se, *fido*, *confido* důvěřuji, od perfekta tvarech deponentia. Jmenují se tedy *semideponentia* (§. 102. Pozn. 3).

ausus sum osmělil jsem se

| *fisus sum* }
confisus sum } důvěřil jsem

Participia perf. sloves těchto mají tudíž význam činný:

ausus osmělivší se

| *fisus* }
confisus } důvěřovavší

2. Naopak má deponens *revertor* vracím se v perfektě formu aktivnou:

tivus.
III.
IV.

fungar at zastávám
fungērer zastával bych
functurus sim že zastanu
functus sim at jsem zastal
functus essem byl bych zastal

largiar at uštědřuji
largirer uštědřoval bych
largiturus sim že uštědřím
largitus sim at jsem uštědřil
largitus essem byl bych uštědřil.

tivus.

fungere zastávěj a t. d.

largire uštědřuj a t. d.

tivus.

fungi zastávati
functum esse zastati
functurum esse že budu zastávati

largiri uštědřovati
largitum esse uštědřiti
largiturum esse že budu uštědřovati.

dium.

fungendi zastávání a t. d.

largiendi uštědřování a t. d.

cipium.

fungens zastáváje, zastávající
functus, a, um zastav, zastavši
functurus, a, um zastávati hodlající
fungendus, a, um zastáván býti mající

largiens uštědřuje, uštědřující
largitus, a, um uštědřiv, -ši
largiturus, a, um uštědřovati hodlající
largiendus, a, um uštědřován býti mající.

num.

functum zastávat
functu zastávati

largitum uštědřovat
largitu uštědřovati.

diffido nedůvěřuji, *gaudeo* raduji se, *soleo* mám ve zvyku jsou v perfektě a vedených

diffisus sum nedůvěřil jsem
gavisus sum zradoval jsem se

solitus sum uvykl jsem.

diffisus nedůvěřovavší
gavisus radovavší se

solitus uvykší.

reverti vrátil jsem se. Avšak partic. *reversus* vracivší se.

Hlava XXII. Přímětky.

I. Ke konjugacím vůbec.

§. 115. 1. V perfektech končících se v *avi*, *evi*, *ivi* a v odvozených od nich tvarech *e* často se vypouští, a to:

a) při *avi* v I. konjugaci, kdykoli jde za syllabou *vi* (*ve*) souhláska *r* neb *s*; poté *a-i* neb *a-e* splývá v *a*:

<i>laudavisti-laudasti</i>		<i>laudavēram-laudāram</i>
<i>laudavistis-laudastis</i>		<i>laudavissē-laudāssē</i>
<i>laudavērunt-laudārant</i>		<i>laudāvissē-laudāsse</i> a t. d.

b) při *evi* ve II. a III. konjugaci, rovněž jde-li za syllabou *vi* (*ve*) souhláska *r* neb *s*; pak splývá *e-i* neb *e-e* v *e*:

<i>neo</i> předu. perf. <i>nēvi</i>		<i>quiesco</i> odpočívám. perf. <i>quīēvi</i>
<i>nēvistī-nēsti</i>		<i>quīēvistis-quīēstis</i>
<i>nēvērunt-nērant</i> a t. d.		<i>quīēvērunt-quīērunt</i> a t. d.

Poznam. Podobně ukládá se s *ōvi* v *norī* poznal jsem, znám a se složenými s *mōvi* (*mōveo* pohybuji): *nōvistī-nōsti*, *nōvērunt-nōrunt*, *nōvissē-nōssē*, *commōvissē-commōssē* a t. d.

c) při *ivi* ve IV. konjugaci tolikéž, když následující syllaba počíná se od souhlásek *r* neb *s*. V té příčině stahuje se *i-i* v *ī*, *i-e* však ostává nestaženo:

<i>audivisti-audisti</i>		<i>audivēram-audicram</i>
<i>audivissē-audissē</i>		<i>audivērunt-audivērunt</i> atd.

2. Třetí osoba mnohočtu perf. act. končící se v *erunt* má ve všech čtyřech konjugacích druhotvar v *ere*: *laudavēre*, *monuēre*, *legēre*, *audivēre*, zvlášť u historikův.

3. Místo koncovky *ris* ve 2. osobě rodu trpného užívá se často *re*:

<i>laudēris-laudēre</i>		<i>laudābēris-laudābēre</i>
<i>laudabāris-laudābare</i>		<i>laudārēris-laudārēre</i> .

Poznam. V indik. praes. prvím a druhém konjugace stavá se to *málokdy*; v indik. praes. třetím a čtvrtém konjugace *nikdy*.

4. Místo koncovky *endus* v partic. fut. pass. užívá se v některých případech tvaru v *undus*, na př. *rēpētundus*, *cāpiundus*, *pōtiundus* od sloves *repētēre* zpět žádati, *capēre* chytati, *potiri* zmocnovati se.

5. Tato participia fut. activi nejsou tvořena dle supina skutečného, nýbrž dle předpokládaného: ¹⁾ *invaturus*, ²⁾ *praestaturus*, ³⁾ *secaturus*, ⁴⁾ *sonaturus*, ⁵⁾ *abnuiturus*, ⁶⁾ *arguiturus*, ⁷⁾ *luiturus*, ⁸⁾ *pariturus*, ⁹⁾ *ruiturus*, ¹⁰⁾ *fruiturus*, ¹¹⁾ *moriturus*, ¹²⁾ *nasciturus*, ¹³⁾ *oriturus*.

II. Ke třetí konjugaci.

§. 116. 1. Slovesa III. konjugace končí se v 1. osobě v *io* drží *i* ve tvarech od přst. času vytvořených, nenásleduje-li ani jiné *i* ani syllaba *er*, pozbývají však *i* před jiným *i* a před syllabou *er*. Sem náležejí tato slovesa:

cāpio, cūpio, iācio,
fōdio, fūgio, fācio,
pārio, rāpio, quātio,
sāpio, (spēcio), (lācio).

Tři deponentia v *ior*:
grādiōr, mōriōr, pātiōr.

Vzorem budiž *cāpio* беру, chytám, inf. *capēre*, perf. *cēpi*, sup. *captum*.

Activum.

Praes. Ind. *cap-i-o, cap-is, cap-īt, cap-imus, cap-itis, cap-i-unt.*

— Coni. *cap-i-am, cap-i-ās, cap-i-at, cap-i-āmus, cap-i-ātis, cap-i-ant.*

Impf. Ind. *cap-i-ēbam, cap-i-ēbas, cap-i-ēbat, cap-i-ebāmus, cap-i-ebātis, cap-i-ēbant.*

— Coni. *cap-ērem, cap-ēres, cap-ēret, cap-erēmus, cap-erētis, cap-erent.*

Fut. Ind. *cap-i-am, cap-i-ēs, cap-i-et, cap-i-emus, cap-i-ētis, cap-i-ent.*

Imper. I. *cap-e, cap-ite.*

— II. *cap-ito, cap-ito, cap-ūtote, cap-i-unto.*

Gerund. *cap-i-endi, cap-i-endo, (ad) cap-i-endum, cap-i-endo.*

Part. praes. *cap-i-ens.*

Passivum.

Praes. Ind. *cap-i-or, cap-ēris, cap-itur, cap-imur, cap-imini, cap-i-untur.*

¹⁾ *iuvo* §. 120, 1. ²⁾ *praesto* §. 121, 2. ³⁾ *sēco* §. 119, 8. ⁴⁾ *sōno* §. 119, 4. ⁵⁾ *abnuo* §. 133, 18. ⁶⁾ *arguo* §. 133, 2. ⁷⁾ *luo* §. 133, 6. ⁸⁾ *pārio* §. 134, 6. ⁹⁾ *ruo* §. 133, 14. ¹⁰⁾ *fruo* §. 145, 1. ¹¹⁾ *mōriōr* §. 145, 6. ¹²⁾ *nascor* §. 145, 20. ¹³⁾ *ōriōr* §. 146, 11.

Praes. Coni. *cap-i-ar, cap-i-āris, cap-i-ātur, cap-i-āmur, cap-i-āmini, cap-i-antur.*

Impf. Ind. *cap-i-ēbar, cap-i-ēbāris, cap-i-ēbātur, cap-i-ēbamur, cap-i-ēbāmini, cap-i-ēbantur.*

— Coni. *cap-ērer, cap-ērēris, cap-ērētur, cap-ērēmur, cap-ērēmīni, cap-ērēntur.*

Fut. Ind. *cap-i-ar, cap-i-ēris, cap-i-ētur, cap-i-ēmur, cap-i-ēmini, cap-i-ēntur.*

Imper. I. *cap-ēre, cap-īmīni.*

— II. *cap-ītor, cap-ītor, cap-i-untor.*

Part. fut. *cap-i-endus, a, um.*

Rovněž: *mōrior, morēris, moritur, moriuntur, moriēbar, moriar, moriēris, moriāris, morēre, moriuntor, moriens, moriendum.*

2. Imperativy sloves *dūcere* říci, *dūcere* vésti, *fācere* činiti a nepravidelného *ferre* nésti znějí: *dūc, dūc, fāc, fēr*; plur. *dūcite, dūcite, fācite, ferte*. Podobně sloučeniny: *ēduc, effer* od *educere* vyvésti, *efferre* vynéstí. Složeniny slovesa *facere* mají pravidelný imperativ: *conficere* zhotoviti, *confice, calfacere* ohřáti, *calface*.

3. Perfektum končí se v *i*, jde-li před *o* ve přít. čase *u* nebo *r*: *ācuo* ostrhnu *acui*, *solvo* rozvazuji *solvi*. Pakli je ve přít. čase před *o* jiná souhláska, perfektum končí se pravidelně v *si*, při čemž pamatujeme:

a) *gs, cs, hs* mění se v *x*: *rēgo* řídím *rexī* m. *reg-si*, *dūco* vedu *duxi* m. *duc-si*, *trāho* vleku *traxi* m. *trah-si*.

b) *bs* mění se v *ps*: *scribo* píši *scripsi* m. *scrib-si*, *nūbo* zahaluji. *vdávám* se *nupsi* m. *nub-si*.

c) *d* a *t* před *s* vypouští se: *claudio* zavírám *clausi* m. *claud-si*, *mitto* posílám *misi* m. *mit-si*.

Poznam. Perfektum mívá někdy *i*, ačkoli před *o* ve přít. čase jde souhláska: *lēgo, lēgi*. Vznikající tu proměny ve kmeni v. §. 118, 2. —

4. Při supinu na *tum* pamatujemež:

a) Jde-li před *o* ve přít. čase *u* nebo *v*, supinum končí se v *ūtum*: *ācuo* *acūtum*; *solvo* *solūtum*.

b) *gt, ht* mění se v *ct*: *rēgo* *rectum* m. *reg-tum*; *trāho* *tractum* m. *trah-tum*.

c) *lt* mění se v *pt*: *scribo* *scriptum* m. *scrib-tum*; *nūbo* *nuptum* m. *nub-tum*.

d) Jde-li před *o* ve přít. čase *d* a *t*, souhlásky tyto se vypouštějí a supinum končí se v *sum*: *claudio*, *clausum*; *verto* obracím *versum*.

HL. XXIII. Coniugatio periphrastica.

§. 117. *Opisnou konjugaci (coni. periphrastica)* nazývá se konjugace způsobená skládáním tak zvaného *participia futuri activi* a *participia futuri passivi* se slovesem *esse*.

1. *Laudaturus* je ten, kdo *chváliti má* nebo *hodlá* nebo *chce* nebo *v úmyslu má* nebo *si chystá*, a protož: *laudaturus sum* mám nebo *hodlám* nebo *chci* nebo *mám* v úmyslu nebo *chystám* se *chváliti* (srov. §. 444).

2. *Laudandus* je ten, jenž *chválen býti má* nebo *musí*, kteréhož *chváliti jest*, kteréhož *chváliti dlužno*, *chváliti třeba*, *chváliti sluší*, *chváliti nezbytno jest*, ten, jenž *chvály jest hoden*. Protož: *laudandus sum* mám nebo *musím* býti *chválen*; *liber mihi legendus est* jest mi čísti knihu, jest mi *dlužno* (třeba) čísti knihu a t. d. (srov. §. 446).

I. Složíme-li *participium futuri activi* se slovesem *esse*, vznikají tyto tvary:

Indicativus.

Praes. <i>laudaturus sum</i>	hodlám chváliti
Impf. <i>laudaturus eram</i>	hodlal jsem chváliti
Fut. I. <i>laudaturus ero</i>	budu hodlati chváliti
Perf. <i>laudaturus fui</i>	odhodlal jsem se chváliti
Plusqp. <i>laudaturus fueram</i>	byl jsem se odhodlal chváliti
Fut. II. (<i>laudaturus fuero</i>)	odhodlám se chváliti.

Coniunctivus.

Praes. <i>laudaturus sim</i>	ať hodlám chváliti
Impf. <i>laudaturus essem</i>	hodlal bych chváliti
Perf. <i>laudaturus fuerim</i>	ať jsem se odhodlal chváliti
Plusqp. <i>laudaturus fuissem</i>	byl bych se odhodlal chváliti.

Infinitivus.

Praes. <i>laudaturum, am, um esse</i>	hodlati chváliti
Perf. <i>laudaturum, am, um fuisse</i>	odhodlati se chváliti.

Poznam. *Laudaturus sim* (*moniturus sim* a t. d.) užívá se též za *konj. futuri*, *laudaturum esse* (*moniturum esse* a t. d.) za *infinitiv futuri* (viz obrazec časovací).

II. Složíme-li *participium futuri passivi* se slovesem *esse*, vznikají tyto tvary:

Indicativus.

Praes. <i>laudandus sum</i>	mám býti chválen
Impf. <i>laudandus eram</i>	měl jsem býti chválen
Fut. I. <i>laudandus ero</i>	budu míti chválen býti
Perf. <i>laudandus fui</i>	měl jsem býti pochválen
Plusqp. <i>laudandus fueram</i>	byl jsem měl býti pochválen
Fut. II. <i>laudandus fuero</i>	budu míti pochválen býti.

Coniunctivus.

Praes. <i>laudandus sim</i>	ať mám býti chválen
Impf. <i>laudandus essem</i>	měl bych býti chválen
Perf. <i>laudandus fuerim</i>	ať jsem měl býti pochválen
Plusqp. <i>laudandus fuissem</i>	byl bych měl býti pochválen.

Infinitivus.

Praes. <i>laudandum, am, um esse</i>	míti chválen býti
Perf. <i>laudandum, am, um fuisse</i>	míti pochválen býti.

Poznam. Coniugatio periphr. s partic. fut. pass. může ve všech osobách tvořiti se vlastně jen od sloves *přechodných*. Slovesa *nepřechodná* vytvářejí konjugaci tuto jen ve 3. osobě jednotu rodu středního: *ludendum est* má se hráti, jest hráti, třeba č. dlužno hráti, sluší hráti a t. d.; *ludendum erat, ludendum fuit* a t. d.

Hlava XXIV. Odchylka sloves v perfektě a supině.

§. 118. 1. Mnohá slovesa odchylují se ve tvoření perfekta a supina od obvyklých pravidel. Tato odchylka záleží u veliké části v tom, že buď perfektum buď supinum aneb obě berou se z konjugace jiné: *crepo* chřestím *crepare* dle I., avšak *crepui, crepitum* dle II.

2. Končí-li se perfektum III. konjugace při předcházející souhláse v *i* (m. *si*), tu kmenová syllaba obvykle zaněnu běře, a to:

a) samohláská kmenová dlouží se: *lęgo* ktu *lęgi*, *fōdio* kopu *fōdi*, *āgo* poháním *ęgi*;

b) kmenová syllaba zdvojuje se (reduplicatio) t. j. náslovná souhláska spojená se kmenovou samohláskou anebo spojená s *e* se předráží (spojená s *e*, když kmenová samohláska se mění): *posc-o* žálám *pō-posc-i*, *cād-o* padlám *cē-cād-i*. Předrážka ta vždy jest krátká.

Poznam. Ve složení vypouští se obyčejně zdvojení: *dē-cād-i* spadl jsem; zůstává však ve složeninách s *do* dávám. *sto* stojím, *disco* učím se, *posco* žádám, někdy též s *curro* běžím: *circum-do* obháním *circum-dēdi*, *circum-sto* obklopuji *circum-stēti*, *ē-disco* učím se *e-dīdici*, *ex-posco* vyžaduji *ex pōposci*; *dē-curro* sbíhám *de-cūcurri*, ale též *de-curri*.

Hlava XXV. Odchylná v perfektě a supině slovesa prvé konjugace.

I. Perfectum *nī*, supinum *ītum*.

§. 119. 1. *Crēpo*, *crepāre*, *crepui*, *crepītum* chřestím, vrzám. *discrēpo* nesouhlasím, různím se; *incrēpo* laji.

2. *cūbo*, *cubare*, *cubui*, *cubītum* ležím. *accūbo* ležím při něčem; *excūbo* jsem na stráži; *incūbo* ležím na něčem.

3. *dōmo*, *domāre*, *domui*, *domītum* krotím. *ēdōmo*, *perdōmo* krotím na dobro.

4. *sōno*, *sonāre*, *sonui*, *sonītum* zvucím (avšak *sonaturus* §. 115, 5). *consōno* souhlasím; (*rēsōno* opět a opět zaznívám *resonāvi*).

5. *tōno*, *tonāre*, *tonui* beze sup. hřímám. *attōno*, *attonāre*, *attonui*, *attonītum* ohromuji, omračuji.

6. *vēto*, *vetāre*, *vetui*, *vetītum* zapovídám.

II. Perfectum *ui*, supinum *tum*.

7. *frīco*, *fricāre*, *fricui*, *frictum* i *fricātum* tru. *infrīco* natírám; *perfrīco* protírám.

8. *sēco*, *secāre*, *secui*, *sectum* řezám (avšak *secaturus* §. 115, 5). *deseco* odfezuji; *inseco* nafezuji.

9. *enēco*, *enecāre*, *enecui*, *enectum* usmrčuji, umoruji. *nēco* vraždím má vždy *necāvi*, *necātum*, někdy též *ēnēco*.

10. *mīco*, *micare*, *micui* beze sup. tetelím se, mňhám se. *ēmīco*, *emicāre*, *emicui*, *emicātum* vymihnuji se. *dimīco*, *dimicāre*, *dimicāvi*, *dimicatum* potýkám se.

III. Perfectum āvi a ui, supinum ātum a ĭtum.

11. (*plico, plicare, plic-avi, plic-atum* a *plicui, plic-uitum* zahýbám. svíjím). *applico* připojuji obyč. *applicāvi, applicātum*; *explico* rozvinuji, vysvětluji obyč. *explicāvi, explicātum*;
complico svíjím; *implico* zavíjím, zamotávám (obyč. *implicitus*).

Odvozená ode jmen na *plex* se končících mají jen *ari ātum*: *duplico* zdvojuji (*duplex*), *multiplico* násobím (*multiplex*), *supplio* snažně prosím (*supplex*).

Perfecta tvořená **dloužením** kmenové hlásky.
supinum tum.

§. 120. 1. *lūvo, iuvāre, iūvi, iūtum* podporuji, pomáhám (avšak *iuvaturus* §. 115, 5).

adiūvo, adiuvāre, adiūvi, adiūtum podporuji (*adiuturus*).

2. *lāvo*¹⁾, *lavāre, lāvi, lavātum, lautum, ~~lētum~~* myji (avšak jen *lavaturus*).

Složeniny mají *lao* §. 133, 6.

Perfecta vzniklá **zdvojením** č. **reduplikací**, supinum **tum**.

§. 121. 1. *do*²⁾, *dāre, dēdi, dātum* dávám.

circumdo obháním

sātisdo zaručuji se

pessumdo hubím

vēnum do prodávám.

Ostatní složeniny vesměs dvouslabičné jdou dle III. konjugace a mají *dīdi dītum*; srov. §. 135, 15.

Poznam. Pozorujeme krátké ā v *circumdābam, circumdābo, circumdārcm* a t. d.

2. *sto, stāre, stēti, statum* stojím.

Ze složenin mají trojslabičné v perf. *stēti*, dvojslabičné *stēti*; supina nemají složeniny, vyjmouc *praesto*; naskytá se však při mnohých participium fut. aēt.: *constaturus, instaturus, obstaturus, praestaturus* §. 115, 5.

antesto, antestāre, antestēti předčím;

circumsto, circumstāre, circumstēti stojím okolo něčeho.

Praesto, praestāre, praestēti, praestitum vynikám, konám.

Consto, constāre, constēti skládám se z čeho. Rovněž:

insto stojím na něčem, dohírám *resto* pozůstávám. Srov. *sisto* §. 135, 31.

obsto stojím proti, překážím *disto* jsem vzdálen bez perf. i beze sup.

persto trvám na čem

¹⁾ Zastaralé anebo básnické jsou tvary praesentis dle 3. konjugace; na př. u Horatia: *lavēre* = *lavāre*, *lavīs* = *lavas*, *lavīt* = *lavat* *lavimus* = *lavāmus* a p. ²⁾ *dī dūqnt* u. *dent* Cic.

Poznam. Participium perf. pass. s významem *činným* mají jinak pravidelná slovesa :

iuro přísahám, *iurātus* přísahavší.
ceno stoluji, *cenātus* stolovavší,
poto piji, sup. obyč. *pōtum*, *pōtus* napivší se; avšak i trpné: *sanguis potus*
vypitá krev.

Hlava XXVI. Odchylná v perfektě a supině slovesa druhé konjugace.

§. 122. Ke cvičení stávejte zde i *pravidelná* slovesa této konjugace ve přít. čase :

<i>cāleo</i> jsem teplý (<i>calitūrus</i>)	<i>mōneo</i> povzbuzuji, napomínám
<i>cāreo</i> jsem bez čeho (<i>curitūrus</i>)	<i>nōceo</i> škodím
<i>dēleo</i> jsem povinen, musím	<i>pāreo</i> poslouchám (<i>paritūrus</i>). Slož.
<i>dōleo</i> cítím bolest (<i>dolitūrus</i>)	<i>appareo</i> jeví se
<i>hāleo</i> mám. Slož. <i>adhāleo</i> atd.	<i>plāceo</i> ¹⁾ líbím se. Slož. <i>displāceo</i>
<i>iāleo</i> ležím. Slož. <i>auliaceo</i> přiléhám	nelíbím se
<i>lāleo</i> jsem na prodej	<i>praeleo</i> podávám, poskytuji
<i>māleo</i> vydělávám, zasluhuji; v. §.	<i>terreo</i> děším
144, 2.	<i>vāleo</i> jsem zdráv, mohu (<i>valitūrus</i>).

Nepravidelná jsou tato :

I. Perfectum ēvi, supinum ētum.

- §. 123. 1. *Dēleo*, *delēre*, *delēvi*, *delētum* ničím, vymazuji.
2. *flēo*, *flēre*, *flēvi*, *flētum* pláči (*depleo* oplakávám).
3. *neō*, *nēre*, *nēvi*, *nētum* předu.
4. (*pleo*, *plēre*, *plēvi*, *plētum* plním, toliko ve složených):
compleo, *complēre*, *complēvi*, *complētum* naplňuji. Rovněž:
impleo i naplňuji *expleo* vyplňuji
repleo i naplňuji *suppleo* doplňuji.

K těmto druží se, avšak se supinem v *itum* :

5. *abolēo*, *abolere*, *abolēvi*, *abolitum* ničím, ruším, od zastar. *oleo* rostu.
Ostatní složeniny vytvořují se v *esco*; viz §. 141, 35.

II. Perfectum ni, supinum tum.

- §. 124. 1. *Dōceo*, *docēre*, *docui*, *doctum* vyučuji.
dēdōceo odučuji; *ēdōceo* důkladně vyněuji.

¹⁾ *placitus* (= *qui placuit*) příjemný, milý: *locus ambōbus placitus*; *sic dicitur placitum*.

2. *misceo, miscēre, miscui, mixtum i mistum mísím.*
admisceo přiměšuji; *permisceo* proměšuji.

3. *tēno, tenēre, tenui, ~~tenum~~ držím.*

abstīneo, abstīnēre, abstīnuī, abstentum zdržuji se. Rovněž:

attīnet týká se, beze sup.

contīneo zdržuji

obtīneo obdržuji

peritīneo dosahuji kam, beze sup.

rētīneo zadržuji

sustīneo udržuji.

4. *sorbeo, sorbēre, sorbui* beze sup. srkám.

5. *torreo, torrēre, torruī, tostum* vysouším.

III. Perfectum ui, supinum sum.

§. 125. *Censeo, censēre, censui, censum* odhaduji.

recenseo přehlížím má v sup. buď *recensum* neb *recensitum*.
succenseo nevražím.

IV. Perfectum ui beze supina.

§. 126. 1. *arceo, arcēre, arcui* zbraňuji.

coerceo, coërcēre, coërcui, coërcitum krotím.

exerceo, exercēre, exercui, exercitum cvičím. Partic. *exercitus* = týrán;
 „cvičen“ jmenuje se *exercitatus*.

2. *areo* jsem suchý
3. *candeo* řeřavím, žhu
4. *ëgeo* jsem potřeбен; *indigeo* potřebuji
5. *ëmīno* strním, vynikám
6. *flōreo* kvetu
7. *horreo* trnu, žasnu; *abhorreo* hrozím se
8. *languo* jsem mdlý
9. *lātō* skrývám se
10. *liqueo, licui (liqui)* teku
11. *mādeo* jsem promoklý
12. *nīteo* lesknu se
13. *ōleo* páchnu, čpím; *redōleo*
14. *palleo* jsem bled

15. *pāteo* šířím se, jsem do kořán
16. *rīgeo* jsem stuhlý, skřehlý
17. *rūbeo* červenám se
18. *sīleo* mlčím
19. *sordeo* jsem špinav
20. *splendeo* třpytím se
21. *stūdeo* přičiňuji se
22. *stūpeo* žasnu, jsem zmámen
23. *tāceo* mlčím (*tacitus* adj.)
24. *tīmeo* bojím se
25. *torpeo* koprním
26. *tūmeo* boptím, puchnu
27. *vīgeo* jsem zdráv
28. *vīreo* zelenám se.

V. Perfectum si, supinum tum (xi-ctum).

§. 127. 1. *Indulgeo, indulgēre, indulsi, indultum* shovívám.

2. *torqueo, torquēre, torsi, tortum* krouším, hnětu.

contorqueo skrucuji; *extorqueo* vykrucuji.

3. *augeo, augēre, auxi, auctum* rozhojňuji, množím.

4. *lugeo, lugēre, luxi, luctum* truchlím.

Beze supina:

5. *algro, algēre, alsi* záhnu.

6. *fulgeo, fulgēre, fulsi* blyštím se.

7. *frigeo, frigēre, frixi* mrznu, jsem studený.

8. *luceo, lucēre, luxi* svítím.

eluceo vysvítám.

9. *turgeo, turgēre, tursi* bubřím.

10. *urgeo, urgēre, ursi* těsním, naléhám (též *urguo*).

VI. Perfectum si, supinum sum.

§. 128. 1. *Ardeo, ardēre, arsi, arsum* hořím.

2. *haereo, haerēre, haesi, haesum* váznu, vězím.

3. *iubeo, iubēre, iussi, iussum* káži.

4. *maneo, manēre, mansi, mansum* zůstávám.

permaneo dodržuji; *remaneo* pozůstávám.

5. *malceo, malcēre, malsi, malsum* hladím.

6. *mulgeo, mulgēre, mulsi, mulsum* dojímu.

7. *rideo, ridēre, risi, risum* směji se.

arrideo usmívám se; *dērideo, irrideo* vysmívám se; *subrideo* posmívám se.

8. *suadeo, suadēre, suasi, suasum* radím.

dissuadeo zrazuji; *persuadeo* přemlouvám, přesvědčuji.

9. *tergeo, tergēre, tersi, tersum* utírám. (Srov. §. 137, 40).

abstergeo utírám; *dētergeo* stírám.

VII. Perfectum i, supinum sum.

§. 129. 1. *Prandeo, prandēre, prandi, pransum* snídám.

Partic. perf. pass. má též význam činný: *pransus* nasnídávší se. Srov. *cenatus* §. 121. Poznám.

2. *sēdeo, sedēre, sēdi, sessum* sedím.

assideo, assidēre, assēdi, assessum sedím při někom (při něčem).

obsideo obléhám *possideo* jsem v držení (čeho)

circumsideo obléhám *supersideo* nechávám (čeho).

3. *video, vidēre, vīdi, vīsum* vidím.

invideo závidím; *prōvideo* opatřuji; *praevideo* předzírám.

4. *strideo, stridēre, strīdi* beze sup. šustím, šumím (srov. §. 135, 23).

Se zdvojením v perfektě:

5. *mordeo, mordēre, mōmordi, morsum* kousám.

6. *pendeo, pendēre, pēpendi (pensum)* visím.

dēpendeo visím dolů; *impendo* visím přes co, nastávám nemají ni perf. ni sup., rov. *prōpendeo* mám převahu; avšak *prōpensus* adj. náchylný.

7. *spondeo, spondēre, spōpondi, sponsum* zaslibuji.

respondeo, respondēre. respondi, responsum odpovídám.

8. *tondeo, tondēre, tōtondi, tonsum* stříhám.

dētondeo, detondēre, detondi, detonsum ostřihuji.

VIII. Perfectum i, supinum tum.

§. 130. 1. *Cāvro, cavēre, cāvi, cautum* střehu se (*cautus* adj. obezřelý).

2. *fāvro, favēre, fāvi, fautum* přeji.

3. *fōvro, fovēre, fōvi, fōtum* zahřívám.

4. *mōveo, movēre, mōvi, mōtum* pohybuji.

admōveo přistrukuji; *commōveo, permōveo* pohybuji, dojíímám.

5. *vōvreo, vovēre, vōvi, vōtum* zaslibuji.

dēvōveo posvěcuji.

Beze supina:

6. *pāveo, pavēre, pāvi* strachuji se.

7. *ferveo, fervēre* ¹⁾, *fervi* i *ferbui* vru.

8. *conīveo, conivēre, conīvi* i *conīxi* přihlížuji oči.

¹⁾ *fervēre* Verg.

IX. Bez perfekta a supina.

- §. 131. 1. *Aveo* dychtím (*avidus*) 8. *liveo* jsem zsinálý
2. *calleo* umím, znám se v něčem 9. *inimico* strmím, nastávám
(*callidus* chytrý) 10. *macro* truchlím
3. *calveo* mám pleš (*calvus*) 11. *polleo* jsem s to, jsem mocen -
4. *canesce* jsem šedivý (*canus*) 12. *resideo* třpytím se, usmívám se
5. *flaveo* jsem žlutý (*flavus*) 13. *scateo* pramením se
6. *hebeo* jsem tupý (*hebes*) 14. *squaleo* jsem špinav.
7. *hūmeo* jsem vlhký

X. Po různu pamatujmež:

§. 132. 1. *Cio*, *ciere* (zřídka kdy *cio*, *cire* dle IV.), *civi*, *citum* pobádám, povzbuzuji.

Složená význam „volati“ do sebe mající jdou podle konjugace čtvrté, totiž: *accio*, *accire* přivolati, part. perf. *accitus*.

concio, *concire* svolati, part. perf. *concitus* (*concitus* vzrušen, pohnut).

excio, *excire* vyvolati (na př. z domu), part. perf. *excitus* (*excitus* vyburcován, polekán).

2. Tři semideponentia: *gaudeo*, *audeo*, *soleo* v. §. 114. Pozn. 1. (*ausim* = *audeam*).

Hlava XXVII. Odchylná v perfektě a supině slovesa třetí konjugace.

Verba této konjugace, i pravidelná v to počítající, dělíme dle hlásek, které před příponou *o* ve přít. čase stojí, v několik tříd.

I. Verba v **uo** a **vo**.

Pravidelně v perf. **ui** (**vi**), v sup. **ūtum** (§. 116, 3; 4, a).

§. 133. 1. *Acuo*, *acuere*, *acui*, *acūtum* ostřím; *acutus* adj. ostrý.

2. *arguo*, *arguere*, *argui*, *argūtum* obviňuji (avšak *arguiturus* §. 115, 5; *argutus* adj. dovtipný). Partic. perf. pass. hradí se slovem *convictus* §. 137, 36.

coarguo obviňuji; *redarguo* vyvracuji — obě hezo sup.

3. *imbuo*, *imbuere*, *imbui*, *imbūtum* smáčím, napouštím.
4. *induo*, *induere*, *indui*, *indūtum* oblékám.
5. *exuo*, *exuere*, *exui*, *exūtum* svlékám.

6. *luo, luere, lui, lūtum* myji (srov. 120, 2; avšak *luīturus* §. 115, 5).

abluo omývám

ēluo vymývám

dīluo rozmývám, rozpouštím

polluo poškvřuji.

Znamená-li *luo* splácím pokuton, má v perf. *lui*, v sup. *luītum*.

7. *mīnuo, mīnuere, mīnuī, mīnūtum* zruenšuji.

8. *spuo, spuere, spui (spūtum)* pliji.

9. *stātuo, statuere, statui, statutum* stanovím.

constituo, constituere, constitui, constitūtum ustanovuji. Rovněž: *instituo* zařizují; *destituo* ostavuji; *restituo* zase zařizují.

10. *suo, suere, sui, sūtum* šiji.

11. *tribuo, tribuere, tribui, tribūtum* prokazují, přičítám.
contribuo přispívám; *distribuo* rozdělují.

12. *solvo, solvere, solvi, solūtum* rozvazují.

absolvo osvobozují; *dissolvo* rozpojují.

13. *volvo, volvere, volvi, volūtum* válím.

convolvo svíjím; *involveo* zavijím.

14. *ruo, ruere, rui (rūtum* zřídka kdy; avšak *ruīturus* §. 115, 5)
řítím se.

dīruo, dīruere, dīruī, dīrūtum bořím.

corruo svalují se a *irruo* vřicují se, hrnu se — heze sup.

Beze supina:

15. *congruo, congruere, congrui* setkávám se, shodují se.

16. *ingruo, ingruere, ingruī* vřicují se, hrnu se.

17. *mēto, metuere, metui* bojím se.

18. (*nuo* kynu někomu).

adnuo, adnuere, adnuī pokynují. Rovněž:

abnuo zamítám (avšak *abnuīturus* §. 115, 5).

19. *pluo, pluere, plui* a *plūci* obyč. *pluit* (impers.) prší.

20. *sternuo, sternuere, sternui* kýčím.

Nepravidelné perf. v xi.

21. *fluo, fluere, fluxi, fluxum* teku; *fluens* adj. nestálý, pomějelec¹⁾.
confluo, confluere, conflui beze sup. splývám.

22. *struo, struere, struxi, structum* skládám, stavím.

construo sestavují; *destruo* bourám; *exstruo* zdělávám; *instruo* šikuji, navodím.

23. *vivo, vivere, vixi, victum* žiji.

¹⁾ *animi aetate fluxi, gloria fluxa.*

II. Verba v **io**.

Nepravidelně dle §. 118, 2.

§. 134. 1. *Cāpio, capĕre, cēpi, captum* беру, chytám.*accipio, accipĕre, accēpi, acceptum* dostávám.*dēcipio* klamám*praecipio* předjímám, předpisuji, káži*incĭpio* ¹⁾ počínám*percĭpio* vnímám*excĭpio* vynímám*suscĭpio* беру na se.

2. *fācio* ²⁾, *facĕre, fēci, factum* činím (pass. *fu* §. 155). O imper. *fāc* §. 116, 2.

Tak *cālĕfācio, calĕfācĕre, calĕfēci, calefactum* rozechlívám; pass. *caleſto, caleſiĕri, calefactus* sum. Rovněž:

ārĕfācio vysouším*lābĕfācio* viklám*pāĕfācio* otvírám*sātĭsfācio* zadosti činím, vyhovuji.

Složeniny s předsuvkou *rĕ* a s předložkami mají v aktivě: *-ficio, -fĭcĕre, -fēci, -fectum*; v passivě: *-fĭcior, -fĭci, -fectus* sum ³⁾.

afficio, affĭcĕre, affēci, affectum spůsobuji; pass. *affĭcior, affĭci, affectus* sum

Rovněž:

conficio dokonávám*interficio* usmrcuji*dĕſicio* odpadávám*prōſicio* prospívám*efficio* spůsobuji*rĕficio* zase zřizuji.

3. *iācio, iācĕre, iēci, iactum* házím.

abicio, abicĕre, abiēci, abiectum odhazuji. Rovněž:
adicio přilazuji, připojuji*sūlicio* podhazuji, podrobuji*deicio* shazuji*trāicio* přelazuji, přepravuji.*prōicio* ⁴⁾ zahazuji

4. (*fōdio, fodĕre, fodi, fossum* kopu.)

confōdio shodávám; *effōdio* vykopávám.

5. *fūgio, fugĕre, fugi, fugĭtum* utíkám.

aufugio

} utíkám

confugio mám útočiště, utíkám se*effugio**prōfugio* prchám.

6. *pārio, parĕre, pĕpĕri, partum* rodím (avšak *parĭturus* §. 115, 5).

Jiné nepravidelnosti:

7. (*lācio, lacĕre, laxi, lactum* lákám, zastaralé).

allicio, allicĕre, allexi, allectum lákám. Rovněž:*illicio* loudím, vnaďím; *pĕllicio* mámím. Avšak*ēllicio, elicĕre, elicui, elicĭtum* vyluzuji.

¹⁾ m. perf. *incēpi* s infinit. obyč. *coepe* s infinit. ²⁾ *dī faxint* m. *fecerint* Cic.; *fazo* m. *ſecero* u *Livia* vždy, projevuje-li se přání, aby bůh žehnal nějaké počínání: *Vos, quod faxitis, deos velim fortunare*. ³⁾ Zastaralé a z části básnické jsou tvary: *confĕri* m. *confici*; *lāc mihi non deſit* m. *me non deficit* nedostává se mi mléka; *incĭt* m. *incipit* roz. *loqui* a pod. ⁴⁾ Ve mluvě obřadní říkalo se téměř jen: *exta porricio* (porřeci, porrectum) m. *proicio* vnitřnosti v obět předkládám č. oběťuji.

8. (*spēcio, spēcēre, spēxi, spectrum* zírám, neužívané).
adspecio, adspicēre, adspexi, adspectum pohlížím.
conspicio patřím, hledím *perspicio* prohlídám
inspicio dívám se *prospicio* přizírám.
despicio pohrdám
9. *rāpio, rapēre, rapui, raptum* uchvacuji.
arripio, arripēre, arripui, arreptum popadám.
abripio odtrhuji *diripio* rozchvacuji, plení
corripio popadám *ēripio* vytrhuji.
10. *cūpio, cupēre, cupīvi, cupitum* žálostiv jsem.
11. *sāpio, sapēre, sapīvi* beze sup. chutnám. + *vi*
12. *quātio, quatēre* bez perf., *quissum* lomcuji.
concūtio, concutēre, concussi, concussum otrásám.
excūtio vytřásám; *percūtio* probodávám.

III. Verba v **do** a **to**.

Pravidelně v perf. **sī**, v sup. **sum** (§. 116, 3, c; 4, d).

- §. 135. 1. *Claudo, claudēre, clausi, clausum* zavírám.
conclūdo, concludēre, conclūsi, conclūsum uzavírám.
inclūdo zamýkám; *reclūdo* odmýkám.
2. *dirīdo, dirūdēre, dirisi, dirisum* dělím.
3. *lucido, laedēre, larsi, laesum* ubližuji.
collido, collidēre, collisi, collisum srážím.
allido zavaňuji oč; *ēlido* vyrážím.
4. *lūdo, ludēre, lūsi, lusum* hraji. *huc li. re*
allūdo žertuji při něčem; *delūdo, illūdo, ēlūdo* tropím si posměch.
5. *plando, plaudēre, plausi, plausum* tleskám.
applaudo, applaudēre, applausi, applausum přitleskávám.
explōdo, explōdere, explōsi, explōsum vydupávám.
6. *rādo, radēre, rasi, rasum* škrabu.
7. *rōdo, rodēre, rōsi, rōsum* hlodám.
8. *trūdo, trūdēre, trūsi, trūsum* vrážím.
9. *vādo, vadēre* bez perf. i beze sup. jdu.
evādo, evadēre, evāsi, evāsum znikám něčeho, stávám se.
invādo, invadēre, invāsi, invāsum vnikám, vtrhuji.

Nepřavidelně.

a) Se zdvojením v perfektě.

10. *cādo, cadēre, cēcidi, cāsum* padám.
incido, incidēre, incidi, incāsum vpadám; rovněž:
occido zupadám; *rēcido* padám nazpět. 5

Ostatní složeniny nemají supina, jako: *accido* připadám, přibházím se, *decido* spadám a t. d.

11. *carido, caedēre, cēdi, caesum* porážím.
occido, occidēre, occidi, occisum usmrcuji.
concido seřezávám *incido* vřezávám
abscido osekávám *praecido* usekávám.
12. *prado, prandēre, pēprndi, pensum* vážím.
impendo, impendēre, impendi, impensum vynakládám.
expendo vydávám *rependo* zaplácuji
perpendo rozvažuji *suspendo* věším.

13. *tendo, tendēre, tēndi, tensum i tentum* pnu.

Složeniny (bez redupl.) 1. s obojím supinem: *extendo, prōtendo* rozepínám, *retendo* popouštím, *pertendo* heru se někam. 2. sup. jen *sum*: *ostendo* ukazuji, *dētendo* odpínám. 3. sup. jen *tum* ostatní složeniny, jako: *attendo* mám pozor a t. d.

14. *tundo, tundēre, tūtdi, tunsum i tūsūm* buším.

Složeniny mají v sup. jen *tūsum*, jako: *contundo, contundēre, contūdi, contūsūm*.

15. *credo, credēre, credidi, creditum* věřím.
 Sem náleží též složeniny s *do, dāre* (§. 221, 1):
abdo, abdēre, abdidī, abditum skrývám.
addo přidávám *prōdo* prozrazuji
condo zakládám, stavím *reddo* vracím
dēdo oddávám *trādo* odevzdávám
perdo ¹⁾ utrácuji *vendo* ²⁾ prodávám

(b) Perf. v di, sup. v sum.

16. *accendo, accendēre, accendi, accensum* rozsvěcuji.
incendo a succendo zapaluji. Prostého *cando* neužívá se.
17. *cūdo, culēre, cūdi, cūsūm* kuji.
18. *defendo, defendēre, defendi, defensum* obraňuji.
offendo urážím. Prostého *fendo* neužívá se.
19. *ēdo, edēre, ēdi, ēsum* (§. 148) jím.
exēdo zhlodávám, *cōmēdo* strávuji.
20. *mando, mandēre, mandī, mansum* žvýkám.
21. *prehendo, prehendēre, prehendi, prehensum* chápu.
comprehendo pochopuji; *reprehendo* kárám.
22. *scando, scandēre, scandi, scansum* stoupám.
ascendo, ascendēre, ascendi, ascensum vystupuji.
descendo sestupuji; *consendo* vystupuji.

¹⁾ *di te perduint* u. *perdant* Cic.; srov. §. 121, 1 (pod čarou). ²⁾ V klasické prostomluvě užívá se z pass. tvarů toliko *venditus* a *vendendus*; jinak užívá se *venundāri* (§. 121, 1) a *venire* (§. 153) za passivum slovesa *vendere*.

23. *strido, stridēre, stridi* beze sup. šustím (srov. *strideo* §. 129, 4).
 24. *fungo, fundēre, fūdi, fūsum* liji.
confundo směřuji; *profundo* prolévám.

c) Jiné odchytky.

25. *cēdo, cēdēre, cessi, cessum* ustupuji.
accēdo přistupuji *praecēdo* stoupám napřed
antecēdo předčím *prōcēdo* jdu napřed
concedo postupuji, povoluji *recēdo* couvám.
26. ~~*findo, findēre, fūdi, fissum*~~ štípám.
diffindo rozštěpuji.
27. *scindo, scindēre, scīdi, scissum* roztrhávám.
abscindo odřezuji; *conscindo* rozřezuji; *rescindo* rozřezuji, bourám.
28. *frendo, frendēre* bez perf., *fressum* i *fresum* skřípám.
 Též *frendeo, frendēre*.
29. *mēto, mētēre, messui, messum* žnu.
dēmto požínám.
30. *mitto, mittēre, mīsi, missum* posílám.
amitto připouštím *ōmitto* opouštím, pomíjím
āmitto ztrácím *permitto* dopouštím
committo svěřuji *prōmitto* slibuji
intermitto opomíjím *rēmmitto* odesílám zpět.
31. *pando, pandēre, paudi, passum* (zřídka *pansum*) rozestírám.
32. *pēto, petēre, petivi* č. *peti, petitum* sahám (po čem).
appēto dychtím; *rēpēto* žádám zpět, beru zdaleka, přivodím.
33. *sūdo, sidēre, sēdi, sessum* usazují se (perf. a sup. od *sedeo* §. 129, 2).
consido, considēre, consēdi, consessum
34. *sisto, sistēre, stiti, stitum* stavím.
 Složeniny všechny nepřechodné „stavím se, stojím“ mají *stiti, stitum: subsisto*.
subsistēre, substiti, substitum zastavují se.
dēsisto odstupuji *persisto* trvám v čem
exsisto vznikám *rēsisto* odporuji.
circumsisto, circumsistēre, pl. *circumsteti* beze sup. obstupuji. Srov. *sto* §. 121, 2.
35. *sterto, stertēre, stertui* beze sup. chrupu.
36. *verto, versi, versum* vracím.
āverto odvracím *ēverto* vyvracuji
converto obracím *rēverto* (obyč. v praes. *revertor*) vracím se; v. §. 114, Poznám. 2.
37. *fido, fidēre, fisis sum* (semideponens) důvěřuji.
confido důvěřuji; *diffido* nedůvěřuji §. 114, Pozn. 1.

IV. Verba v **bo** a **po**.Pravidelně v perf. **psi**, v sup. **ptum** (§. 116, 3, b; 4, c).§. 136. 1. *Glūbo, gluběre, glupsi, gluptum* loupu.2. *nūbo, nuběre, nupsi, nuptum* zahaluji, vlávám se.3. *scribo, scriběre, scripsi, scriptum* píš.*adscribo* připisuji*praescribo* předpisuji*inscribo* napisuji*proscribo* prohlašuji za psance.4. *carpo, carpěre, carpsi, carptum* trhám.*dēcarpo, decerpěre, decerpsi, decerptum* otrhávám.*discerpo* roztrhuji; *excerpo* vybírám.5. *rēpo, repěre, repsi, reptum* lezu.*arrēpo* přilézám; *obrēpo* přikládám se, přistihuji.6. *scalpo, scalpěre, scalpsi, sculptum* vřezávám.7. *sculpo, sculpěre, sculpsi, sculptum* vydlabávám.8. *serpo, serpěre, serpsi, scriptum* plazím se.

Nepravidelně.

9. *bībo, biběre, bibi* piji. Za sup. užívá se *potatum* č. *pōtum*; §. 121, Pozn. *ebībo* vypijím; *imbībo* vpijím; *praebībo* připijím.10. *lābo, lamběre, lambi (lambitum)* líži.11. *scābo, scaběre, scābi* beze sup. strouhám.12. *rumpo, rumpěre, rūpi, riptum* lámu.*corrumpo* kazím; *ērumpo* vyřicuji se.13. *strēpo, strepěre, strēpi, strepitum* šustím.14. *accunbo, accumběre, accūbui, accubitum* léhám.*incunbo* podpirám se; *occunbo* podléhám. Srov. §. 119, 2. /V. Verba v **go**, **co**, **quo** (též **ho** a **cto**).Pravidelně v perf. **xi**, v sup. **ctum** (§. 116, 3, a; 4, b).§. 137. 1. *Cingo, cingěre, cinxi, cinctum* obkličuji, opásám.2. *(f)ligo, (f)ligěre, (f)lici, (f)lictum* thuku, neužívané).*affligo, affligěre, afflixi, afflictum* udeřuji.*infligo* vřím, zasazuji; *confligo* potýkám se.*profligo, profligāre* porážím (podle I. konj.).3. *frigo, frigěre, frīxi, frictum* pražím.

4. *iungo*, *iungēre*, *iunxi*, *iunctum* pojím.
adiungo připojuji *disiungo* rozpojuji
coniungo spojuji *subiungo* podmaňuji.
5. *lingo*, *lingēre*, *linxi*, *linctum* líži.
6. *mungo*, *munĝere*, častěji *emungo*, *emunĝere*, *emunxi*, *emunctum*
smrkám ¹⁾.
7. *plango*, *planĝere*, *planxi*, *plactum* bijí (*pectus* bít se v prsa
zármuťkem).
8. *rēgo*, *regēre*, *rexī*, *rectum* řídím, rovnám.
arrigo, *arrigēre*, *arrexī*, *arrectum* vzhůru stavím.
corrigo opravuji žřgu vzhůru stavím
dirigo spravuji porřgu vztahuji.
pergo (m. *perrigo*), *perĝere*, *perrexi*, *perfectum* mířím, čelím.
surgo (m. *surrigo*), *surgēre*, *surrexi*, *surrectum* vstávám.
9. *sūgo*, *sugēre*, *suxī*, *suctum* ssají.
10. *tēgo*, *tegēre*, *texī*, *tectum* kryjí.
contēgo příkryvám obtēgo zakrývám
dētēgo odkrývám prōtēgo zastírám, chráním.
11. *tingo*, *tingēre*, *tinxi*, *tinctum* namačím.
12. *ungo*, *unĝere*, *unxi*, *unctum* namašfují.
13. *extinguo*, *extingvēre*, *extinxī*, *extinctum* sháším.
distinguo rozeznávám; *restingo* uhaším. Prostého *stinguo* se téměř ani
neuvžívá.
14. *dicō*, *dicēre*, *dixī*, *dictum* pravím, mluvím; imperat. *dic* §. 116, 2.
edico nařizují; *praedico* předpovídám; *indico* oznamují.
15. *dūco*, *ducēre*, *duxī*, *ductum* vedu; imperat. *duc* §. 116, 2.
addūco přivádím subdūco poodvádím .
ēdūco vyvádím prōdūco předvádím
obdūco obvádím trādūco převádím.
16. *cōquo*, *coquēre*, *coxī*, *coctum* vaříím.
concōquo zažívám; *dēcōquo* svařuji.
17. *trāho*, *trahēre*, *traxī*, *tractum* táhnú.
contrāho stahuji; *distrahō* roztahuji.
18. *vēho*, *vehēre*, *vexi*, *vectum* vezu.
advēho přivážím; *transvēho* převážím.
(*vēhor* jedu, *invēhor* vyjízdim si, *praeterevēhor* jedu mimo).

19. fingo, *fingere*, *fingi*, *fictum* vytvářím, vzdělávám.
20. pingo, *pingere*, *pingi*, *pectum* maluji.

¹⁾ *hōmo emunctae nāris* (Ilor.) člověk tenkého nosu t. j. bystrý zvl. k vy
pátrání chyb cizích.

21. *stringo, stringēre, strinxi, strictum* napínám, tasím.
adstringo utahuji *obstringo* zavazuji
destringo obnažuji, tasím *perstringo* natahuji (slovy), tupím.
22. *figo, figēre, fici, fixum* přiblížím.
affigo připevňuji; *transfigo* prorážím.
23. *flecto, flectēre, flexi, flexum* ohýbám.
24. *necto, nectēre, nexi i nexui, nexum* pojím.
Složeniny mají vždy v perf. *ui*, jako:
annecto, annectēre, annexui, annexum připojuji.
connecto, connectēre, connexui, connexum spojuji.
25. *pecto, pectēre, pexi, pexum* češi.

Beze supina:

26. *ango, angēre, anxi* sužuji.
27. *ningo, ningēre, ninxi* obyč. neosob. *ningit* padá sníh.

S nepravidelným perfektem.

a) Se zdvojením.

28. *parco, parcēre, pēperci, parsum* šetřím.
29. *pango, pangēre, pūpūgi, punctum* píchám.
Složeniny mají v perf. *punxi*, jako:
compungo, compungēre, compunxi, compunctum rozpichuji.
interpungo body č. tečkami odděluji.
30. *tango, tangēre, tētiği, tactum* týkám se.
attingo, attingere, attigi, attachum dotýkám se.
(*contingit, contigit; obtingit, obtigit* beze sup. stává se).
31. *pango, pangēre, pēpiği, pactum* ustanovuji (praes. obyč. *paciscor*).
paxi zatloukl jsem, *pactum*.
pēgi připevnil jsem, *pactum*.
compingo, compingēre, compēgi, compactum stloukám, pojím.

b) S prodlouženou hláskou kmenovou.

32. *ago, agēre, ēgi, actum* poháním, dělám.
Tak *circumāgo* obháním; *perāgo* probháním, vykonávám.
Ostatní složeniny s *i*:
abigo, abigēre, abēgi, abactum odháním.
adigo přiháním *redigo* ženu zpět, přivádím zpět
erigo vyvádím, dokonávám *subigo* podmaňuji.
cōgo (m. *cōgo*), *cōgēre, cōēgi, coactum* nutím.
dēgo, dēgēre, dēgi beze sup. trávím (*vitam život*).

33. *frango, frangere, frēgi, fractum* lámu.
defringo, defringere, defrēgi, defractum odlamuji.
infringo nalamuji; *oslabuji*; *refringo* vylamuji.
34. *lēgo, legere, lēgi, lectum* čítám.
perlēgo přečítám; *praelēgo* předčítám; *rēlēgo* čtu znova.
colligo, colligere, collēgi, collectum sbírám.
dēlēgo zvoluji; *ēlēgo* vyvoluji.
dīlēgo, diligere, dilexi, dilectum miluji.
neglēgo (neglēgo), negligere, neglexi, neglectum zanedbávám.
intellēgo, intelligere, intellexi, intellectum vyrozumívám.
35. *īco, icere, īci, ictum* udeřuji (*foedus* uzavírám smlouvu).
36. *vincō, vincere, vīci, victum* vítěším, přemáhám.
convincō usvědčuji; *dēvincō* nadobro přemáhám.
37. (*linquo, linquere, liqui, lictum* ostavuji, básnickv).
relinquo, relinquere, reliqui, relictum ostavuji.
dēlinquo provínuji se.

c) V perf. si, v sup. sum.

38. *mergo, mergere, mersi, mersum* nořím.
dēmergo a *submergo* ponořuji, potopuji.
39. *spargo, spargere, sparsi, sparsum* rozsévám, trousím.
adspargo, adspargere, adpersi, adpersum kropím.
conspargo potrušuji; *dispergo* roztrušuji.
40. *tergo, tergere, tersi, tersum* utírám (též *tergeo* §. 128, 9).
 Složeniny jen podle II. konj., jako: *abstergeo, abstergere, abstersi, abstersum* a j.

Bez perfekta i supina:

41. *vergo, vergere* chýlím se.

VI. Verba v lo, mo, no, ro.

Pravidelná v mo a no.

- §. 138. 1. *Cōmo, comere, compsi, comptum* zdobím.
 2. *dēmo, demere, dempsi, demptum* ubírám.
 3. *prōmo, promere, prompsi, promptum* vyndávám.
 4. *sūmo, sumere, sumpsi, sumptum* beru.
 5. *contemno* ¹⁾, *contemnere, contempsi, contemptum* pohrdám.

¹⁾ prosté *temno* je básnické: *non temnere* *divos* (Verg.); *stomachus vulgaria* *temnit* (Hor.).

Nepřavidelná.

a) Se zdvojením.

6. *cāno, canēre, cēcini* zpívám. Za sup. užívá se *cantatum* č. *cantitatum*.
conciño, concinēre, concinui beze sup. souhlasím.
7. *curro, currēre, cūcurri, cursum* běhám.

Složeniny obydejně beze zdvojení:

accurro, accurrēre, accurri, accursum přibíhám. Srov. §. 118. Pozn.
concurro sbíhám se; *discurro* rozbíhám se; *occurro* běžím vstříc.

8. *fallo, fallēre, fēfelli (falsum)* klamu; *falsus* adj. klamný; byl
jsem ~~lamán~~ *deceptus sum* §. 134, 1.
refello, refellēre, refelli beze sup. vyvracím.

9. *pello, pellēre, pēpuli, pulsum* pudím.
expello, expellēre, expuli, expulsum vypuzuji.
compello doháním; *repello* zaháním.

b) Perfectum v ui.

1. *ālo, alēre, ālui, altum i alitum* živím.
2. *cōlo, colēre, colui, cultum* vzdělávám.
accōlo bydlím při čem; *excōlo* vzdělávám, ušlechťuji; *incōlo* obývám.
3. *consūlo, consulēre, consului, consultum* radím se.
4. *sēro, serēre, serui, sertum* splétám; srov. č. 27.
consēro, consērēre, conserui, consertum spojuji.
dēsēro opouštím *insēro* vplítám, vstrkuji
disēro rozmlouvám *exsēro* vystřikuji.
5. *frēmō, frēmēre, fremui, frenitum* hučím.
6. *gēmō, gemēre, genui, gemitum* vzdýchám.
7. *mōlo, molēre, molui, molitum* melu.
8. *cōmo, comēre, comui, comitum* vrhnu.
9. *trēmō, tremēre, tremui* beze sup. třesu se.
10. *gigno, gignēre, gēnuī, genitum* plodím.
11. *pōno, ponēre, pōsui, pōsitum*¹⁾ kladu.
antepōno předkládám *expōno* vykládám
compōno skládám *oppōno* kladu na odpor
dispōno rozkládám, pořádám *prōpōno* předkládám.

c) Perfectum na vi.

22. *lino, linēre, lēvi (livi), litum* pomazávám.
oblino, oblinēre, oblēvi (oblivi), oblitum obmazávám (*oblītus* obmazán; *oblītus* od *obliviscor* zapominám).

¹⁾ *postus* m. *positus* často ve mluvě básnické; rov. *repostus, suppostus* a t. d.

23. *sino, siněre, sivi [sisti*], sisse, sissem; siverim č. sīrīm], sītum* nechávám.
desino, desiněre, desivi (desū), desītum přestávám.
24. *cerno, cerněre, (crēvi, crētum)* odlučuji; znamená-li „zřím“ bez perf. i beze sup. Jedno i druhé mají
decerno, decerněre, decrēvi, decrētum rozhoduji.
discerno rozeznávám; *sēcerno* odlučuji.
25. *sperno, sperněre, sprēvi, sprētum* pohrdám.
26. *sterno, sterněre, strāvi, strātum* povaluji, stru.
consterno pokrývám; *prosterno* povaluji.
27. *sero, serěre, sēvi, sātum* sázím, seji; srov. č. 14.
consēro, conserěre, consēvi, consītum posévám, posazuji.
insēro vsévám, vsazuji.
28. *tēro, terěre, trēvi, trītum* tru.
contēro setírám; *dētēro* otírám; *oblēro* potírám.

d) Jiné odchylky.

29. *vello, vellěre, velli (zřídka vulsi), vulsum* škubu.
evello, evellěre, evelli (evulsi), evulsum vyškubávám; rov. *avello, revello* odtrhuji. Než *convello* a *divello* mají v perf. jen *convelli, dicelli* beze sup.
30. *psallo, psallěre, psalli* beze sup. hrají na citaru.
31. *ēmo, eměre, ēmi, emptum* jímám, kupuji.
coēmo skupuji. Ostatní složeniny s i:
adēmo, adiměre, adēmi, ademptum odnímám.
dirīmo rozebírám, ruším; *exēmo* vynímám.
32. *prēmo, preměre, pressi, pressum* tisknu, tlačím.
comprīmo, compriměre, compressi, compressum stlačuji.
exprīmo vytlačuji, vyjadřuji; *opprīmo* potlačuji.
33. *gēro, gerěre, gessi, gestum* nesu, konám.
congēro snáším; *digēro* rozřadnji.
34. *ūro, urěre, ussi, ustum* páľím.
combūro spaluji; *inūro* vpaluji.
35. *verro, verrěre, verri, versum* metu.
everro vynímám.
36. *quiro, quærěre, quiesivi, quiesītum* hledám.
acquirō, acquirěre, acquisivi, acquisītum vydělávám.
inquiro vyšetřuji; *requiro* požaduji, pohřešuji.
37. *fūro, furěre* bez perf. i beze sup. zuřím.
38. *fēro, ferre, tūli, lātum* nesu §. 149.

*) *sisti, sisse, sissem* jsou tvary klassické m. *sivisti* a t. d.; *sirim* z doby předklassické m. *siverim č. sīrīm*: *ne illuc Iuppiter optimus maximus sirit.*

39. *tollo, tollere, sustuli, sublātum* zdvímám, ničím.

attollo vzdvihuji; *extollo* vyzdvihuji, velebím — obě bez perf. a sup. (za perf. a sup. slovesa *extollere* užívá se *ertuli, elātum* od *efferre* §. 150, 5).

40. (*cello*; od toho jen složená:)

percello, percellere, percūli, percussum porážím.

excello

antecello / vyznačuji se, převyšuji bez perf. i beze sup. (za perf. užíváno *praestiti*,
praeccello) *flūui, vigui, ēminui*).

VII. Verba v **so** (xo).

a) Rozličné odchylky.

§. 139. 1. *Depso, depsere, depsi, depstum* hnětu.

2. *texo, texere, texui, textum* tkám.

3. *pīso, pīssere, pīsi, pīsitum*, ale též

pīsi, pīsum i *pistum* tluku na drobno.

4. *vīso, visere, vīsi* beze sup. navštěvuji.

Sup. hradí se 1. infinitivem: *visere veni*; 2. gerundiem: *visendi causa* (*visendi studio*) *vēnio*; 3. větou s *ut*: *constitui venire, ut te viserem*.

b) Po způsobu IV. konjugace.

5. *arcesso*¹⁾, *arcessere, arcessivi, arcessitum* též

accerso, accersere, accersivi, accersitum povolávám, poháním (před soud).

6. *capesso, capessere, capessivi, capessitum* chápám se (čeho).

7. *laccisso, laccessere, laccessivi, laccessitum* dráždím.

8. *facesso, facessere, facessivi, facessitum* horlivě konám.

9. *incesso, incessere, incessivi* a *incessi* beze sup. obořuji se (na koho).

VIII. Verba v **sco**.

a) sco patří ku kmeni.

§. 140. 1. *Disco, discere, didici* beze sup. učím se.

Složeniny se zdvojením §. 118. Poznam.

addisco, addiscere, addidici přiučuji se.

dēdisco odučuji se; *ēdisco* učím se z paměti.

2. *posco, poscere, pōposci* beze sup. žádám.

Složeniny se zdvojením §. 118. Poznam.

dēposco, deposedere, dopōposci úsilně žádám.

esposco vyžaduji; *reposco* žádám zpět, vymáhám.

3. *composco, compescere, compescui* beze sup. ukrocuji

¹⁾ m. inf. praes. pass. *arcessi* čte se též dle IV. konj. *arcessivi* n. *accersivi*: *Metellus cunctos senatorii ordinis accersivi iubet*.

b) *sco* jako koncovka inchoativná č. počínací. ¹⁾

4. *cresco, crescēre, crēvi, crētum* rostu.
dēcresco ubývám; *incresco* narůstám, přibývám.
5. *nosco, noscēre, novi, nōtum* poznávám (*novi* znám; *nōtus* známý).
Původně *gnosco*, odtud *g* ve složeninách.
ignosco, ignoscēre, ignōvi, ignōtum odpouštím.
agnosco, agnoscēre, agnōvi, agnītum uznávám.
cognosco, cognoscēre, cognōvi, cognītum dovidím se.
6. *pasco, pascēre, pāvi, pastum* pasu. krmím ²⁾.
dēpascō spásám.
7. *quiesco, quiescēre, quīvi, quīetum* odpočívám (*quīetus* adj. pokojný).
8. *suesco, suescēre, suēvi, suētum* zvykám (*suētus* zvyklý).
Misto *suesco* užívá se obyčejně složenin:
assuesco, assuescēre, assuēvi, assuētum.
consuesco, consuescēre, consuēvi, consuētum.
9. *glisco, gliscēre* doutnám
10. *hisco, hiscēre* otvírám ústa } bez perf. a beze sup.

Inchoativa v *sco*.

§. 141. Verba *inchoativa* v *sco* t. j. slovesa významu počínavého vytvářejí se dletem ze sloves (*inch. verbalia*), dletem z adjektiv a substantiv (*inch. nominalia*). *Inchoativa verbalia* zachovávají obvyčejně perfektum sloves základních, avšak jen některá z nich i jejich supinum. *Inchoativa nominalia* nemívají ani perfekta ani supina; přece však některá z nich vytvářejí perfektum v *ui* po způsobu inchoativ verbalních.

I. Inchoativa verbalia.

a) S perfektem základního slovesa.

1. <i>Acresco (āceo), acui</i> kysnu	8. <i>effervesco (ferreo), effervi i effervui</i> rozpaluji se
2. <i>albesco, exalbesco (albeo), exalbui</i> bělím	<i>dēfervesco</i> chladnu
3. <i>aresco (āreo), arui</i> schnu	9. <i>excandescō (candeo), excandui</i> řevávím, žírím
4. <i>cālesco (cāleo), calui</i> teplím	10. <i>extimesco (timeo), extimui</i> obávám se
5. <i>cānesco (canéo), canui</i> šedivím	11. <i>flōresco (flōreo), flōrui</i> vzkvétám
6. <i>contīnescō (tāceo), contīnui</i> mlknu	<i>efflōresco</i> vykvétám, <i>dēflōresco</i> odkvétám
7. <i>delītesco (lātro), delītui</i> ukřívám se	

¹⁾ Nevřadují se mezi verba inchoativa, protože nedostávají se jim slova základního. ²⁾ *Sues puer pascit*; přenes. *pascēre oculos aliquā rē* oči pásti něčím: *pasci* = pásti se §. 115, 23.

12. <i>horresco</i> (<i>horreo</i>), <i>horruí</i> zhro-
žuji se	21. <i>pūtesco</i> (<i>pūteo</i>), <i>putuí</i> za-
snuřádám
13. <i>ingēmisco</i> (<i>gēmo</i>), <i>ingemuí</i> za-
sténávám	22. <i>putresco</i> (<i>putreo</i>), <i>putruí</i> prách-
nivím
14. <i>intūmesco</i> (<i>tūmeo</i>), <i>intumuí</i>
bobbím, puchnu	23. <i>resipisco</i> (<i>sāpio</i>), <i>resipiví</i> mou-
dřím
15. <i>languesco</i> (<i>languo</i>), <i>languí</i>
ochabuji	24. <i>rūbesco</i> , <i>erubesco</i> (<i>rūbeo</i>), <i>rubuí</i> ,
<i>erubuí</i> rdím se
16. <i>liquesco</i> (<i>liqueo</i>), <i>licuí</i> taji	25. <i>sēnesco</i> , <i>consēnesco</i> (<i>sēneo</i>), <i>se-
nuí</i> , <i>consenuí</i> stárnu
17. <i>mādesco</i> (<i>mādeo</i>), <i>maduí</i> moknu	26. <i>stūpesco</i> , <i>obstipesco</i> (<i>stūpeo</i>),
<i>stupuí</i> , <i>obstupuí</i> užasínám
18. <i>marcesco</i> (<i>marceo</i>), <i>marcuí</i>
vadnu
<i>ēmarcesco</i> , <i>emarcuí</i>	27. <i>tabesco</i> (<i>tābeo</i>), <i>tabuí</i> chřadnu
19. <i>occallesco</i> (<i>calleo</i>), <i>occalluí</i> mo-
zolatím	28. <i>tēpesco</i> (<i>tēpeo</i>), <i>tepuí</i> vlažním
20. <i>pallesco</i> (<i>palleo</i>), <i>palluí</i> blednu	29. <i>vīresco</i> (<i>vīreo</i>), <i>vīruí</i> ze-
lám se.

b) S perfektem i supinem základného slovesa.

30. *Invētērasco* (*invetero*), *inveteravi*, *inveteratum* zastarávám (*vītiūm* *inveterascit* nepravost zakořeňuje se).
31. *indōlesco* (*dōleo*), *indolui*, *indolitum* bolestním.
32. *convālesco* (*vāleo*), *convalui*, *convalitum* ozdravuji.
33. *coālesco* (*ālo*), *coalui*, *coalitum* srůstám.
34. *exardesco* (*ardeo*), *exarsi*, *exarsum* vzněcuji se, vzplanu.
35. Vedená od *oleo* §. 123, 5.
abolesco, *abolēvi*, *abolitum* utouchám, zanikám.
adolesco, *adolēvi*, *adultum* dospívám (*adultus* dospělý §. 431, P. 2).
exolesco, *exolēvi*, *exolitum* vyspívám. (*exolitus* vyspělý, potuchlý).
obsolesco, *obsolēvi*, *obsolitum* zastarávám (*obsolitus* zastaralý).
36. *revīresco* (*vivo*), *revici*, *revictum* obživuji, okřívám.
37. *concupisco* (*cūpio*), *concupivi*, *concupitum* bažím.
38. *obdormisco* (*dormio*), *obdormivi*, *obdormitum* usnuám.
39. *scisco* (*scio*), *scivi*, *scitum* zvlídám, usnáním se; (*populiscitum*, *plebi-
scitum* usnesení lidu).
conscisco (*mihí mortem*) páši (samevraždu).
descisco odtrhuji se; *rescisco* dovidím se.

II. Inchoativa nominalia.

Z těch jen tato mají perfektum:

40. <i>Crēbresco</i> (<i>crēber</i>), <i>crebrui</i> rozmáhám se obyč. <i>incrēbresco</i> , <i>percrebresco</i>	45. <i>mātūresco</i> (<i>mātūrus</i>), <i>maturui</i> zraje
41. <i>dūresco</i> , <i>obdūresco</i> (<i>dūrus</i>), <i>durui</i> tvrdnu	46. <i>nigresco</i> (<i>nīger</i>), <i>nigrui</i> černám
42. <i>evānesco</i> (<i>vānus</i>), <i>evanui</i> mizím	47. <i>obmutesco</i> (<i>mūtus</i>), <i>obmutui</i> oněmuji
43. <i>innōtesco</i> (<i>nōtus</i>), <i>innotui</i> proslavuji se	48. <i>obsurdesco</i> (<i>surdus</i>), <i>obsurdui</i> hluchnu
44. <i>macresco</i> (<i>mācer</i>), <i>macrui</i> hubením	49. <i>recrūdesco</i> (<i>crūdus</i>), <i>recrudui</i> rozjizvuji se, jetřím se
	50. <i>vīlesco</i> (<i>vīlis</i>), <i>ēvīlesco</i> , <i>vīlui</i> , <i>evīlui</i> zevšedňuji.

Hlava XXVIII. Odchylná v perfektě a supině slovesa čtvrté konjugace.

§. 142. 1. *Eo*, *īre*, *īpi*, *ītum* jdu §. 152.

2. *quēo*, *quīre*, *quīvi* (*quīi*), *quītum* mohu §. 154.

3. *sēpēlio*, *sēpelīre*, *sēpelīvi*, *sēpultum* pohřbívám.

4. *āpērio*, *aperīre*, *aperui*, *apertum* otvírám.

5. *ōpērio*, *operīre*, *operui*, *opertum* zastírám.

6. *sālīo*, *salīre*, *salui* (*salii* zřídka), *saltum* skákám.

assilīo, *assilīre*, *assilui* (*assilii* zřídka), *assultum* přiskakuji.
dēsilīo seskakují; (*transilīo* přeskakuji).

7. *vēnio*, *venīre*, *vēni*, *ventum* přicházím.

advēnio přicházím

invēnio nacházím

praevenio předcházím

subvenio přicházím na pomoc.

8. *compērio*, *comperīre*, *compēri*, *compertum* zvidám.

9. *rēpērio*, *reperīre*, *reppēri*, *repertum* shledávám.

10. *farcio*, *farcīre*, *farsi*, *fartum* cpu.

confercio, *confercīre*, *confersi*, *confertum* secpávám.

refercio, *refercīre*, *refersi*, *refertum* narpávám.

11. *fulcio*, *fulcīre*, *fulsi*, *fultum* podprám.

12. *haurio*, *haurīre*, *hausi*, *haustum* ¹⁾ čerpám.

exhaurio vyčerpávám.

13. *sancio*, *sancīre*, *sansi*, *sanctum* ¹⁾ ~~sanctum~~ utvrzuji; (*sanctus* adj. svatý).

14. *sarcio*, *sarcīre*, *sarsi*, *sartum* látám, opravuji.

¹⁾ *hausurus* m. *hausturus*; Verg.: *Spēro* (te) *supplicia* *hausurum* doufám, že pokutu vezmeš; avšak Cic.: (*Caesar*) *eodem* *e* *fonte* *se* *hausturum* *intelligit* *laudes* *suas*.

15. *sentio, sentire, sensi, sensum* cítím.
consentio souhlasím; *disentio* nesouhlasím.
 Misto *assentio* přisvědčuji obyč. dep. *assentior, assentiri, assensus sum*.
16. *saepio, saepire, saepsi, saeptum* ohrazuji.
17. *vincio, vincire, vinxi, victum* váži, poutám.
devincio zavazuji: *revincio* váži zpět, utahuji.
18. *amicio, amicire* bez perf. *amictum* zaobaluji se.
19. *ferio, ferire* tepu, tluku bez perf. a sup. (za perf. a sup. užívá se *percussi, percussus*¹⁾).
20. *ferocio, ferocire* divoce si počínám | bez perf. a supina.
21. *ineptio, ineptire* nejně si počínám |

Poznam. Ani perfekta ani supina nemají *verba desiderativa* v ťřrio §. 192, 3): *dormitťrio* chce se mi spátí. Jediné *esťrio* chce se mi jístí vytvořuje part. fut. act. *esuritťrus*.

I. Tato slovesa mají stejné perfektnm a supinum :

1. <i>cerno</i> odlučuji a <i>cresco</i> rostu	4. <i>pendeo</i> visím a <i>pendo</i> vážím
2. <i>cťbo</i> ležím a <i>cumbo</i> lěhám	5. <i>sēdeo</i> sedím a <i>sīdo</i> sázím se.
3. <i>mulceo</i> hladím a <i>mulgeo</i> dojím	

II. Tato mají stejné perfektnm:

1. <i>frigeo</i> mrznu a <i>frigo</i> peku	3. <i>lťcco</i> svítím a <i>lťgeo</i> truchlím
2. <i>fulgeo</i> blyštím se a <i>fulcio</i> podpírám	4. <i>pťveo</i> strachuji se a <i>pasco</i> pasu.

III. Tato mají stejné supinum :

1. <i>frico</i> natírám a <i>frigo</i> peku	5. <i>succenseo</i> hněvám se a <i>succendo</i> podpaluji
2. <i>mťneo</i> zťstávám a <i>mando</i> žvťkám	6. <i>tēneo</i> držím a <i>tendo</i> pnu
3. <i>pando</i> rozestírám a <i>pťtior</i> trpím	7. <i>verro</i> metu a <i>verto</i> vracím
4. <i>pango</i> ustanovuji a <i>pťciscor</i> smlouvám ukládám	8. <i>vivo</i> žiji a <i>vinco</i> vítězím.

Hlava XXIX. Verba deponentia.

§. 143.

Deponentia prvé konjugace

časují se vťecka pravidelně dle *hortor* §. 114. Pro pťiklad stťjtezť zde tato z nejobyčejnějšich :

<i>adversor</i> odporuji	<i>auctior</i> pomáhám
<i>adťlor</i> pochlebuji	10. <i>cťmťtor</i> provázím
<i>aemťlor</i> ťtekuji	<i>conciťnor</i> řecním
<i>ťquor</i> chodím pro vodu	<i>cťnor</i> snažím se
5. <i>arbitror</i> domnívám se	<i>conspicor</i> spatřuji
<i>argumentor</i> dokazuji	<i>contemplor</i> pozoruji
<i>aspernor</i> zavrhuji	15. <i>crťmťnor</i> viním
<i>assentor</i> připochlebuji	<i>cunctor</i> váhám

¹⁾ protož: *secťri ferire*; avťak: *securi percussi, securi percussus*.

	<i>dōminor</i> panuji		<i>oscūlor</i> celuji
	<i>ēpūlor</i> hoduji	40.	<i>ōtiōr</i> zahálím
	<i>fabrīcor</i> zhotovuji		<i>percontor</i> vyzvídám
20.	<i>frustror</i> šálím		<i>pātrōcīnor</i> zastávám
	<i>glōriōr</i> honosím se		<i>pērēgrīnor</i> cizincuji
	<i>īmītor</i> následuji (někoho)		<i>periclitōr</i> odvažuji se (čeho),
	<i>indignor</i> horším se		zkouším
	<i>infītiōr</i> zapírám	45.	<i>phīlōsōphor</i> filosofuji, zabývám
25.	<i>insīdiōr</i> strojím úklady		se filosofii
	<i>īnterprētōr</i> vykládám, vyjasňuji		<i>pōpūlor</i> plením
	<i>īccor</i> žertuji		<i>praedor</i> kořistím
	<i>lactor</i> veselím se		<i>prēcor</i> prosím, modlím se
	<i>lamentor</i> hořekuji		<i>proeliōr</i> bojuji
30.	<i>luctor</i> zápasím	50.	<i>rēcordor</i> rozpomínám se
	<i>mēdītor</i> přemýšlím		<i>sciscitōr</i> zvídám
	<i>mīnor</i> , <i>mīniōr</i> hrozím		<i>sōlor</i> , <i>consōlor</i> těším
	<i>mīror</i> divím se		<i>suspīcor</i> mám v podezření
	<i>mīsērōr</i> lituji		<i>testor</i> , <i>testīficor</i> dosvědčuji
35.	<i>mōdēror</i> ukládám míru	55.	<i>vāgor</i> , <i>pālōr</i> tčkám
	<i>mōror</i> meškám		<i>vēnērōr</i> ctím
	<i>nūgor</i> šaškují		<i>vēnor</i> honím, lovim
	<i>ōpīnor</i> doumívám se		<i>versor</i> meškám (někde).

Deponentia druhé konjugace.

§. 144. 1. *Līceor*, *līcēri*, *līcītus sum* přihazuji (při dražbě), polávám na něco (*aliquid*).

polliceor, *pollicēri*, *pollicitus sum* příslibuji.

2. *mēreor*, *merēri*, *merītus sum* zaslubuji (též *mereo* ¹⁾).

ēmēreor i *emēreo* ²⁾ vysluhuji, dosluhuji.

prōmēreor i *prōmēreo* zaslubuji.

¹⁾ Znamenalo-li sloveso to *zasluhovati*, *hoden býti*, užívalo se bez rozdílu *mereo* i *mereor*: *Mereo praemia. Mereor honorem.* Pass.: *merita gratia, meriti honores, mūnus meritum.* — Pakli značilo sloveso to *dobývati*, *vydělávati si*, *na-bývati*, *získati*, bylo *mereo* pravidlem a *mereor* výjimkou. Tak *dobývati si žoldu* č. *sloužiti na vojné* skoro vždy: *stipendia merere* nebo pouze *merere*; rov. *merere cum aliquo*; *merere aliquo imperante (imperatore)*; *merere equo, pedibus*; Hor.: *Hic meret aera liber* ta kniha vynášá peníze. Avšak *dobyti si zásluh o koho*, *zavázati si koho zásluhami z pravidla*: *mereri de aliquo (bene, melius, optime, mirifice, naopak: male, peius, pessime)*; *homo de me meritus, bene de republica meritus.* ²⁾ *emerui stipendia* vykonal jsem službu vojenskou, vysloužil jsem; pass.: *homines emeritis stipendiis; milites, quibus stipendia emerita sunt* č. *qui emerita habent stipendia* = vysloužilci.

3. *misereor, misereri, miseritus* i *misertus sum* smiluji se.
4. *tueor, tueri, tutus sum* (zřídka), obyč. *tutatus sum* (od *tutari*) chráním; *tutus* adj. chráněný, bezpečný.
Perf. *tutus sum* je pozdější, jakož i *contutus* a *intutus* od sloves: *contueor* spatřuji, *intueor* pohlížím.
5. *vereor, vereri, veritus sum* ostýchám se, obávám se.
6. *fateor, fateri, fassus sum* znám se (k čemu).
confiteor, confiteri, confessus sum přiznávám se.
profiteor hlásím se (k čemu).
7. *reor, reri, ratus sum* tuším, myslím.
8. *medeor, mederi* bez perf. hojím, léčím (za perf. užívá se *sanavi* anebo *curavi*).

Deponentia třetí konjugace.

- §. 145. 1. *Fruor, frui* (*fructus sum*) požívám (avšak *fruiturus* §. 115, 5).
perfruor cele požívám.
2. *fungor, fungi, functus sum* vykonávám, zastávám (*munere* úřad).
defungor odbývám; *perfungor* úplně vykonávám.
 3. *gradior, gradi* (*gressus sum*) kráčím.
aggrēdior, aggrēdi, aggressus sum přikročuji (ke komu), udeřuji (na koho).
congrēdior potkávám se; *ingrēdior* vstupuji.
 4. *labor, labi, lapsus sum* šinu se, sunu se.
collabor sesouvám se; *elabor* vysmekávám se.
 5. *lōquor, lōqui, locutus sum* rozprávím.
allōquor oslovuji; *collōquor* rozmlouvám.
 6. *mōrior, mōri, mortuus sum* (avšak *moritūrus* §. 115, 5) umru.
dēmōrior odemírám; *ēmōrior* vymírám.
 7. *nitor, niti, nixus* č. *nixus sum* opírám se. (Part. fut. jen *nisurus*).
adnitor domáhám se; *renitor* vzpírám se.
 8. *pātiōr, pāti, passus sum* trpím.
perpētiōr, perpēti, perpassus sum vytrpuji.
 9. *amplector, amplecti, amplexus sum* objímám.
complector obsahuji.
 10. *quēror, quēri, questus sum* toužím (na něco).
conquēror stěžuji si.
 11. *sēquor, sēqui, secutus sum* následuji.
assēquor dostihuji *exsequor* vykonávám
consequor docházím (čeho) *persequor* pronásleduji.
 12. *utor, ūti, usus sum* užívám.
abutor spotřebuji, nadužívám.
 13. *revertor, reverti* vracím se; perf. jen act. *reverti*; part. *reversus* vrátivši se (114, P. 2).
dēvertor ubytuji se.

Formu inchoativných sloves mají:

14. *adipiscor, adipisci, adeptus sum* dosahuji.
Od zastaralého *apiscor, apisci, aptus sum*.
15. *defetiscor, defetisci, defessus sum* unavuji se.
Od zastaralého *fetiscor* jea *fessus* adj. unavený.
16. *expergiscor, expergisci, experrectus sum* probouzím se.
17. *irascor, irasci* zlobím se (*iratus sum* = jsem rozzloben; za perf. užij *succensui*).
18. *comminiscor, comminisci, commentus sum* vymýšlím.
reminiscor, reminisci bez perf. rozpomínám se. Za perf. už. *recordatus sum*.
19. *nanciscor, nancisci, nactus (nactus) sum* nabývám.
20. *nascor, nasci, natus sum* rodím se (avšak *nasciturus*).
innascor zrozuji se v čem; *renascor* rodím se zase.
(Stará forma: *gnascor*; protož: *agnatus, cognatus, prognatus*).
21. *obliscor, obliscisci, oblitus sum* zapomínám (§. 138, 22).
22. *pasciscor, pascisci, pactus sum* smlouvu ukládám (perf. též *pēpigi* §. 137, 31).
23. *pascor, pasci, pastus sum* pasu se, krmím se, žeru ¹⁾ §. 140, 6.
24. *profisciscor, profiscisci, profectus sum* cestuji.
25. *ulciscor, ulcisci, ultus sum* mstím se.
26. *vescor, vesci* bez perf. žívím se (za perf. bývá *pastus sum* neb *ēdi*).

Deponentia čtvrté konjugace.

§. 146. Pravidelné partic. perf. v *itus* (srov. *auditus*) mají:

1. <i>blandior, blandiri, blanditus sum</i> lichotím se	5. <i>partior</i> dělím
2. <i>largior</i> uštědřuji	6. <i>pōtior</i> dobývám, zmocňuji se (čeho)
3. <i>mentior</i> lžu
<i>ēmentior</i> vymýšlím	7. <i>pūnior</i> (<i>poenior</i>) mstím; vl. pass. od <i>pūnio, punīre</i> (<i>poenio, poenire</i>) kárám
4. <i>mōlior</i> mám před sebou, obmýšlím
<i>āmōlior</i> odklízím
<i>dēmōlior</i> svaluji	8. <i>sortior</i> losuji, losem nabývám.

¹⁾ bás.: (*apes*) *pascuntur arbūta* žerou (opásají) planiky, *cōlūber mala grāmina pastus* had našrav se zlého býlí; pod. *artus depascitur arida febris* údy sežírā (hubí) suchā zimnice. Avšak i: (*pēcūdes*) *frondibus pascuntur* krmí se, žíví se; přenes. *multi discordiis civium pascuntur* (Cic.) pasou se různicemi t. pohlížejí se zálibou na různice; absol. *pascuntur virides armenta per herbas* (Verg.) pasou se.

Odchylná jsou:

9. *expērior, experiri, expertus sum* zkouším.
10. *oppērior, opperiri, oppertus sum* (i *opperitus sum*) očekávám.
11. *ōrior, oriri, ortus sum* povstávám, vznikám (avšak *oriturus* §. 115, 5: a *oriendus* pochodíci odněkud rodem).

Praes. Ind. dle III. konjugace: *orior, orēris, oritur, orimur, orimini, oriuntur*.

Imperativ dle III. konjugace: *orēre, orimini, oritor*.

Imperf. coni. obyč. dle IV. konj.: *orīrer, orīrēris* atd.

avšak i dle III. konj.: *orērer, orērēris* atd.

Rovněž: *exorior* a *coerior* pozdvihují se; avšak

adōrior, adoriri, adortus sum pouštím se do někoho pravidelně podle čtvrté konj.: *adoriris, adoritur* a t. d.

12. *assentior, assentiri, assensus sum* přisvědčuji.
13. *metior, metiri, mensus sum* měřím.
dimetior rozměřuji; *ēmetior* vyměřuji.
14. *ordior, ordiri, orsus sum* jnu se, počínám.
exordior začínám.

Hlava XXX. Verba anomala.

§. 147. *Verba anomala* t. *nepravidelná* nazýváme slovesa ta, která netoliko v perfektě a supině, nýbrž i v časování samém odchyľují se ode vzoru pravidelného.

I. Possum v. §. 112.

II. Edo.

§. 148. Sloveso *ēdo, edere, edi, esum* jím casuje se pravidelně podle III. konjugace; avšak vedle pravidelného časování vytvářuje některé tvary zkrácené, které rovnají se příslušným tvarům slovesa *sum* s tou toliko výjimkou, že v nich *e* dlouhé jest.

Praes. Ind.	Imperativus.	Imperf. Coni.
Sing. <i>ēdo</i> jím	I. Sing. <i>ēde</i> č. <i>ēs</i>	Sing. <i>edērem</i> č. <i>ēssem</i>
<i>edis</i> č. <i>ēs</i>	Plur. <i>edite</i> č. <i>ēste</i>	<i>ederes</i> č. <i>ēsset</i>
<i>edit</i> č. <i>ēst</i>	II. Sing. <i>edito</i> č. <i>esto</i>	<i>ederet</i> č. <i>ēsset</i>
Plur. <i>edimus</i>	<i>edito</i> č. <i>esto</i>	Plur. <i>ederēmus</i> č. <i>essemus</i>
<i>editis</i> č. <i>ēstis</i>	Plur. <i>editōte</i> č. <i>ēstote</i>	<i>ederētis</i> č. <i>ēssetis</i>
<i>edunt</i> .	<i>edunto</i> .	<i>edērent</i> č. <i>ēscent</i> .
	Inf. Praes. <i>edere</i> č. <i>esse</i> .	

III. Fero.

§. 149. *Fĕro, ferre, tŭli, latum* nesu časuje se pravidelně dle III. konjugace, leč že vysouvá se: 1. i před písmeny *s* a *t*: *fers, fert*; 2. krátké *e* mezi dvěma *r*: *ferre, ferrem*; 3. krátké *ĕ* odsouvá se ve 2. osobě imperat. *fer*.

Activum.

Indicativus.

Coniunctivus.

Praesens.

Sing. *fĕro, fers, fert*
Plur. *ferĭmus, fertis, ferunt.*

Sing. *feram, ferĕs, ferat*
Plur. *ferāmus, ferātis, ferant.*

Imperfectum.

Sing. *ferĕbam, ferebas, ferebat*
Plur. *ferēbāmus, ferebātis, ferebant.*

Sing. *ferrem, ferres, ferret*
Plur. *ferrēmus, ferrētis, ferrent.*

Futurum I.

Sing. *feram, ferēs, feret*
Plur. *ferēmus, ferētis, ferent.*

Imperativus.

Infinitivus.

I. Sing. *fer* II. S. *ferto, fertor*
Plur. *ferte* P. *fertōte, ferunto.*

Praes. *ferre.*

Passivum.

Indicativus.

Coniunctivus.

Praesens.

Sing. *feror, ferris, ferĭtur*
Plur. *ferĭmur, ferĭmini, feruntur.*

Sing. *ferar, ferĕris, ferĕtur*
Plur. *ferāmur, ferāmini, ferantur.*

Imperfectum.

Sing. *ferĕbar, ferebāris, ferebātur*
Plur. *ferēbāmur, ferebāmini, ferebantur.*

Sing. *ferrĕr, ferrĕris, ferrĕtur*
Plur. *ferrēmur, ferrēmini, ferrentur.*

Futurum I.

Sing. *ferar, ferĕris, ferĕtur*
Plur. *ferēmur, ferēmini, ferentur.*

Imperativus.

Infinitivus.

I. S. *ferre* II. S. *fertor, fertor*
P. *ferĭmini* P. *feruntor.*

Praes. *ferri.*

Poznam. Vedené od *tūli* a *lātum* tvary zcela jsou pravidelný: *tuli*, *tulisti* a t. d. *tulěram*, *tulěro*, *tulisse*, *latus sum*, *latus ero* a t. d. Pravidelno jest i vše ostatní: Part. praes. act. *ferens*; Gerund. *ferendi* a t. d.

§. 150. Rovněž jako *fero* časují se též složeniny:

<i>antefēro</i> přednáším	<i>praefero</i> přednáším, jevíu
<i>circumfero</i> obnáším	<i>profēro</i> vynáším (na jevo)
<i>deferō</i> donáším, uděluji	<i>refēro</i> (<i>rettuli</i>) zpět nesu, oznamuji,
<i>perfero</i> snáším	<i>transfero</i> přenáším.

Odhylky ve předložce jsou v těchto složeninách:

1. *afferō*, *afferre*, *attūli*, *ablātum* přináším.
2. *auferō*, *auferre*, *abstūli*, *ablātum* odnáším.
3. *conferō*, *conferre*, *contūli*, *collātum* snáším.
4. *differō*, *differre*, *distūli*, *dilatūm* roznáším, odkládám.

Znamená-li *differre* liším se, nemá ani perf. ani sup.

5. *effēro*, *efferre*, *extūli*, *elātum* vynáším.
6. *inferō*, *inferre*, *intūli*, *illātum* vnáším.
7. *offerō*, *offerre*, *obtūli*, *oblātum* přináším, podávám.
8. *sufferō*, *sufferre* snáším (za perf. a sup. obyč. *sustinui*, *sustentum*; *sustūli*, *sublātum* náleží k *tollo* §. 138, 39).

IV. Volo, nolo, malo.

§. 151. *Volo*, *velle*, *vōlui* chci.

nōlo, *nolle*, *nōlui* nechci (slož. z *ne* = *non* a *volo*).

mālo, *malle*, *mālui* chci raději, volím (slož. z *mage* č. *magis volo*).

Indicativus.

Praesens.

Sing. <i>vōlo</i>	<i>nōlo</i>	<i>mālo</i>
<i>vis</i>	<i>non vis</i>	<i>navis</i>
<i>vult</i>	<i>non vult</i>	<i>mavult</i>
Plur. <i>volūmus</i>	<i>nolūmus</i>	<i>malūmus</i>
<i>vultis</i>	<i>non vultis</i>	<i>mavultis</i>
<i>vōlunt.</i>	<i>nōlunt.</i>	<i>mālunt.</i>

Imperfectum.

S. <i>volēbam</i> , <i>as</i> , <i>at</i>	<i>nolēbam</i> , <i>as</i> , <i>at</i>	<i>malēbam</i> , <i>as</i> , <i>at</i>
P. <i>volēbāmus</i> , <i>ātis</i> , <i>ant.</i>	<i>nolēbāmus</i> , <i>ātis</i> , <i>ant.</i>	<i>malēbāmus</i> , <i>ātis</i> , <i>ant.</i>

Futurum I.

Sing. <i>vōlam</i> , <i>ēs</i> , <i>et</i>	<i>nōlam</i> , <i>ēs</i> , <i>et</i>	<i>mālam</i> , <i>ēs</i> , <i>et</i>
Plur. <i>volēmus</i> , <i>ētis</i> , <i>ent.</i>	<i>nolēmus</i> , <i>ētis</i> , <i>ent.</i>	<i>malēmus</i> , <i>ētis</i> , <i>ent.</i>

Perfectum.

Sing. <i>vōlui</i> , <i>voluisti</i> etc.	<i>nolui</i> , <i>noluisti</i> etc.	<i>mālui</i> , <i>maluisti</i> etc.
---	-------------------------------------	-------------------------------------

Plusquamperfectum.

Sing. <i>voluēram, ēras etc.</i>	<i>noluēram, ēras etc.</i>	<i>maluēram, ēras etc.</i>
----------------------------------	----------------------------	----------------------------

Futurum II.

Sing. <i>voluēro, ēris etc.</i>	<i>noluēro, ēris etc.</i>	<i>maluēro, ēris etc.</i>
---------------------------------	---------------------------	---------------------------

Coniunctivus.**Praesens.**

Sing. <i>vēlim</i>	<i>nōlim</i>	<i>mālim</i>
<i>velis</i>	<i>nolis</i>	<i>malis</i>
<i>velit</i>	<i>nolit</i>	<i>malit</i>
Plur. <i>velimus</i>	<i>nolimus</i>	<i>malimus</i>
<i>velitis</i>	<i>nolitis</i>	<i>malitis</i>
<i>velint.</i>	<i>nolint.</i>	<i>malint.</i>

Imperfectum.

Sing. <i>vellem, es, et</i>	<i>nollem, es, et</i>	<i>mallem, es, et</i>
Plur. <i>vellēmus, ētis, ent.</i>	<i>nollēmus, ētis, ent.</i>	<i>mallēmus, ētis, ent.</i>

Perfectum.

S. <i>voluērim, ēris etc.</i>	<i>noluērim, ēris etc.</i>	<i>maluērim, ēris etc.</i>
-------------------------------	----------------------------	----------------------------

Plusquamperfectum.

S. <i>voluissē, isses etc.</i>	<i>noluissē, isses etc.</i>	<i>maluissē, isses etc.</i>
--------------------------------	-----------------------------	-----------------------------

Imperativus.

<i>schází.</i>	I. Sing. <i>noli</i>	<i>schází.</i>
	Plur. <i>nolite</i>	
	II. Sing. <i>nolito</i>	
	<i>nolito</i>	
	Plur. <i>nolitōte</i>	
	<i>nolunto.</i>	

Infinitivus.

Praes. <i>velle</i>	<i>nolle</i>	<i>malle</i>
Perf. <i>voluisse.</i>	<i>noluisse.</i>	<i>maluisse.</i>

Participium.

Praes. <i>vōlens.</i>	<i>nōlens.</i>	<i>schází.</i>
-----------------------	----------------	----------------

Gerundium.

<i>volendi etc.</i>	<i>nolendi etc.</i>	<i>schází.</i>
---------------------	---------------------	----------------

Poznam. 1. Misto *si vis* říkalo se též *sis* nejvíce s imperativem (§. 401. P. 2): *vide, sis viz, chceš-li; fac, sis; cūre, sis a t. d.; a hūs. rin tu?* v otázkách m. *visne?* což, chceš snad? n. *nechceš snad?*

2. Složeniny *pervelle* převelice chititi, velmi rád býti černa vyskytá se mimo tento infinitiv ještě tvar *pervēlim*: *mulier dixit se pervelle id vidēre* že by to převelmi ráda viděla; *abs te mihi ignosci pervēlim* velmi rád bych u tebe došel odpuštění; *scire ex te pervēlim* velmi rád bych zvěděl od tebe atd.

V. Eo.

§. 152. *Eo, ire, īi, itum* jdu časuje se dle IV. konjugace s těmito odchylkami: 1. Před *a, o, u* místo kmenového *i* drží se hláska *e*: *eo, eunt, eam*; 2. Imperf. zní *ibam*, futurum *ibo*; 3. Part. praes. *iens*, genit. *euntis*; part. fut. pass. *eundus*.

Indicativus.

Sing. *ēo, īs, it*
Plur. *īmus, itis, eunt*.

Sing. *ibam, ibas, ibat*
Plur. *ibāmus, ibātis, ibant*.

Sing. *ibo, ibis, ibit*
Plur. *ibīmus, ibītis, ibunt*.

Imperativus.

I. Sing. *ī jdi*
Plur. *ite jděte*
II. Sing. *ito, ito jdiž*
Plur. *itōte, eunto jdětež*.

Participium.

Praes. *iens, euntis, eunti etc.*
Fut. *itūrus, a, um*
Fut. pass. *eundus, a, um*.

Coniunctivus.

Praesens.

Sing. *eam, eās, eat*
Plur. *eāmus, eātis, eant*.

Imperfectum.

Sing. *īrem, īres, īret*
Plur. *īrēmus, īrētis, īrent*.

Futurum I.

Sing. *itūrus (a, um) sim, sis, sit*
Plur. *ituri (ae, a) simus, sitis, sint*.

Infinitivus.

Praes. *ire.*
Perf. *ivisse č. isse*
Fut. Sing. *itūrum (am, um) esse*
Plur. *itūros (as, a) esse*.

Gerundium.

Gen. *eundi jiti*
Dat. *eundo*
Akk. (ad) *eundum*
Abl. *eundo*.

Supinum.

Itum jiti. | *itu jiti.*

Poznam. Perfektum a vedené od něho tvary jsou pravidelné: *ivi, ivisti etc. ivēram, ivissēm, ivēro etc.*

Tvary passivné vytvořují se pravidelně z aktivných, ovšem jen ve 3. osobě jednotné, poněvadž *eo* nepřechodné jest: *itur jde se; eātur at se jde; ibātur, irētur, ibitur, itum est etc.* (v. §. 102, 2).

Přechodné složeniny mají úplné passivum: *adeor* jsem prosebně žádán, *adiris, aditur; adibar, adīrer, adibor etc.*

§. 153. Jako *eo* časují se též složeniny, leč že v perfektě a ve tvarech od perf. vedených *e* vymítají: *redvo, redire* vracím se, *redii, rediēram, rediēro, rediērim etc.*

abeo odcházím
adeo do-, přicházím, prosebně žádám

obeo obcházím, hledím si čeho (*nē-gōtium, mūnus*)
*pereo*¹⁾ scházím, hynu

¹⁾ *pereo* je pass. k slovesu *perdo* (§. 135, 15); part. perf. pass. *perditus*.

<i>praetereo</i> jdu mimo, pomlám (<i>prae-</i>	<i>subeo</i> podstupuji n. p. <i>pericŭlum</i>
<i>teritus</i> minulý §. 431, P. 2)	(<i>subitus</i> náhlý)
<i>prōdeo</i> předstupuji	<i>vĕneo</i> ¹⁾ (slož. z <i>vĕnum eo</i>) přicházím
	na prodej.

Ambio, ambire, ambivi, ambitum ²⁾ obcházím, ucházím se oč časuje se pravidelně dle *audio*: *ambiunt, ambiam, ambiebam, ambirem, ambiens, ambiens, ambiendus etc.*

VI. Queo a nequeo.

§. 154. *Queo, quire, quāvi, quātum* mohu a *nĕqueo, nequĕre, nequĕvi, nequātum* nemohu časují se jako *eo*, avšak vyjma *praes. indic. a coni.* užívá se tvarův ostatních po řídku; některých tvarů nedostává se docela.

Præsens Indicativi.

Sing. <i>queo, quis, quit</i>	Sing. <i>nequeo, nequis, nequit</i>
Plur. <i>quĕmus, quĕtis, queunt.</i>	Plur. <i>nequĕmus, nequĕtis, nequeunt.</i>

Imperfectum Indicativi.

Sing. <i>quĕbam, quĕbas, quibat etc.</i>	Sing. <i>nequĕbam, nequĕbas, nequibat etc.</i>
--	--

Futurum I.

Sing. <i>quĕbo</i> — Plur. <i>quĕbunt.</i>	Sing. — Plur. <i>nequĕbunt.</i>
--	---------------------------------

Perfectum.

Sing. <i>quĕvi</i> — <i>quĕvit</i>	Sing. <i>nequĕvi, nequĕisti, nequĕvit (vit)</i>
Plur. — — <i>quĕverunt.</i>	Plur. — — <i>nequĕverunt</i> č. <i>nequĕerunt.</i>

Plusquamperfectum.

Sing. — — <i>nequĕerat</i>
Plur. — — <i>nequĕerant.</i>

Præsens Coniunctivi.

Sing. <i>queam, queas, queat</i>	Sing. <i>nequeam, nequeas, nequeat</i>
Plur. <i>queāmus, queātis, queant.</i>	Plur. <i>nequeāmus, nequeātis, nequeant.</i>

Imperfectum Coniunctivi.

Sing. <i>quirem, quires, quiret</i>	Sing. <i>nequirem, nequires, nequiret</i>
Plur. — — <i>quirent.</i>	Plur. <i>nequiremus, nequiretis, nequirent.</i>

¹⁾ *vĕneo* je pass. k slovesu *vendo* §. 136, 15; part. perf. pass. *venditus*.

²⁾ avšak *ambitus* postranně a nezákonitě ucházení se o úřad.

Perfectum.

Sing.	—	—	<i>quivērit.</i>	Sing.	<i>nequivērim</i> — <i>nequivērit</i>
				Plur.	— — <i>nequivērint.</i>

Plusquamperfectum.

Sing.	—	—	—	Sing.	— — <i>nequisset</i>
Plur.	—	—	<i>quissent.</i>	Plur.	— — <i>nequissent.</i>

Infinitivus.

Praes. <i>quire.</i>	Praes. <i>nequire.</i>
Perf. <i>quivisse (quisse).</i>	Perf. <i>nequivisse (nequisse).</i>

Participium.

Praes. <i>quiens (queuntis).</i>	Perf. <i>nequiens (nequeuntis).</i>
----------------------------------	-------------------------------------

Poznam. Z trpných tvarů naskytají se *quitur* jest možno a *nequitur* jest nemožno, *nequitum est* bylo nemožno a *quita est*, leč jen spojeno-li s inf. pass.: *Forma in tenebris nosci non quita est.*

VII. Fio.

§. 155. *Fio, fiēri, factus sum* činěnu býti, stávati se, dlti se casuje se pravidelně dle IV. konjugace s tou toliko výjimkou, že v konj. imperf. a v inf. praes. zkracuje *i* a za ním vsouvá *ē*: *fiērem, fiēri.*

Praes. Indic.

Sing. <i>fio, fis, fit</i>
Plur. <i>simus, fitis, fiunt.</i>

Praes. Coniunc.

Sing. <i>fiam, fias, fiat</i>
Plur. <i>fiamus, fiātis, fiant.</i>

Imperf. Indic.

Sing. <i>fiēbam, as, at</i>
Plur. <i>fiēbamus, atis, ant.</i>

Imperf. Coniunct.

Sing. <i>fiērem, fiēres, fiēret</i>
Plur. <i>fiērēmus, ētis, ent.</i>

Fut. Indic.

Sing. <i>fiam, fies, fiet</i>
Plur. <i>fiēmus, fiētis, fient.</i>

Imperativus.

Sing. <i>fi.</i> Plur. <i>fiēte.</i>

Infinitivus.

Praes. <i>fiēri.</i> Perf. <i>factum (am, um) esse.</i>
Fut. <i>fiēre</i> č. <i>futurum (am, um) esse.</i>
(<i>factum iri</i> jen pass. k <i>facio</i>).

Poznam. Vedené od perfekta tvary jsou zcela pravidelný: *factus sum, factus sim, factus eram, factus essem, factus ero.*

Konjunktiv futuri nahrazuje se tvarem *futurus sim.*

Fio je zároveň passivum slovesa *facio* činím, dělám (nikdy *facior* §. 134, 2).

Hlava XXXI. Verba defectiva.

§. 156. *Verba defectiva* totiž *schoďní* č. *kusí* slovou ona slovesa, kterým nedostává se buďto času přítomného nebo tvarův od něho vedených, anebo kterých užívá se jen ve tvarech některých.

I. *Coepi, meminī, novi, odi.*

§. 157. *Coepi*¹⁾ počal jsem je perfectum zastaralého slovesa *coepio*; též *memini*, *nōvi*, *odi* jsou perfecta, avšak mají do sebe význam přít. času: *mēmīni* pominám (vl. vzpomněl jsem si). *nōvi* znám (vl. seznal jsem). *odi* nenávidím (vl. zanevřel jsem). Protož má plusquamperf. těchto tří sloves do sebe význam imperfekta: *odēram* nenáviděl jsem; fut. exact. má do sebe význam prostého budoucího času: *odēro* budu nenáviděti.

Perfectum.

Ind. <i>coepi, coepisti</i> etc.	<i>memini, meministi</i> etc.	<i>novi, novisti</i> etc.	<i>odi, odisti</i> etc.
Coni. <i>coeperim</i>	<i>meminerim</i>	<i>noverim</i>	<i>oderim.</i>

Plusquamperfectum.

Ind. <i>coeperam</i>	<i>memineram</i>	<i>noveram</i>	<i>oderam</i>
Coni. <i>coepissem</i>	<i>meminissem</i>	<i>novissem</i>	<i>odissem.</i>

Futurum II.

Ind. <i>coepero</i>	<i>meminero</i>	<i>novero</i>	<i>odero.</i>
---------------------	-----------------	---------------	---------------

Imperativus.

schází	Sing. <i>memento</i>	schází	schází.
	Plur. <i>mementote</i>		

Infinitivus.

Perf. <i>coepisse</i>	<i>meminisse</i>	<i>novisse</i>	<i>odisse</i>
Fut. <i>coepturum esse</i>	schází	schází	<i>osurum esse.</i>

Participium.

Perf. pass. <i>coeptus</i> započat	schází	schází	<i>perōsus, exōsus</i> velmi nenávidějící č. vele- nenáviděný
Fut. act. <i>coepturus</i>	schází	schází	<i>osurus.</i>

Poznam. V trpném rodě *coeptus sum* zvlášť spojeno-li s infinit. pass. *pons institui coeptus est* most počal se stavěti v. §. 407.

¹⁾ Praesens k tomuto perfectu jest *incipio* §. 134. 1.

II. Aio a inquam.

§. 158. Aio pravím, tvrdím, jistím. Slovesa toho užívá se ve tvarech těchto:

Indic. Praes.

Sing. *āio, āis, āit*
Plur. — — *āiunt.*

Coniunc. Praes.

Sing. — *āias, āiat*
Plur. — — *āiant.*

Indic. Imperf.

Sing. *āiēbam, as, at*
Plur. *āiēbāmus, ātis, ant.*

Indic. Perf.

Sing. — — *āit.*

Poznam. *Ut aiunt, quod aiunt* jak říkávají; *quid ais?* co že? *aisne?* skrác. *aiŋ?* pravda-li? možno-li? tak?

§. 159. Slovesa *inquam* dím, řku v užívání jsou formy tyto:

Indic. Praes.

Sing. *inquam, inquis, inquit*
Plur. *inquimus, inquitis, inquitunt.*

Indic. Imperf.

Sing. — — *inquibat.*

Futurum.

Sing. — — *inquiet.*

Indic. Perf.

Sing. — *inquisti, inquit.*

Poznam. *Inquam* vkládá se jako naše „já řku“ do věty: *est vero, inquam, notum signum* jesti to ovšem, já řku, znímá pečef. — *Inquit* uvádí řeč přímou a klade se vždy za jedním neb i několika slovy: *Themistocles: „Universi Graeci,” inquit, „pares sunt Persis.”* Aio uvádí obyčejně řeč nepřímou: *Themistocles universos Graecos pares e-se Persis iniebat.* Avšak přece i: *Graeci universi, ut ait Themistocles, pares sunt Persis.*

III. Fari.

§. 160. Sloveso *fari* praviti se svými složeninami: *affari* osloviti, *effari* vyřknouti, *proffari* prosloviti vyskytá se téměř výhradně v mluvě básnické. Zachovalo jen něco málo tvarův, z nichžto závor-kami opatřené jen složeným sluší.

Praes. Indic.

Sing. — — *fatur*
Plur. *(fāmur, fāmini, fantur).*

Imperf.

Indic. Coniunc.

Sing. *(fābar).* *(fārer).*

Futurum.

Sing. *fābor, (fābēris, fābitur)*
Plur. *(fālimur).*

Perf. a plusquamperf. celé:

Sing. *fātus sum, sim, eram, essem*
Plur. *fati sumus etc.*

Imperat.

(fāre mluv).

Participium.

Praes. *(fāns).* Perf. *fātus* mluviv.

Infín.

Praes. *fāri.*

Gerundium.

Gen. *fādi.* Abl. *fādo (fādo audiri* mluví to od slyšení).

Supinum.

(fā'u).

IV. Osamotnělé tvary.

§. 161. **Age!** plur. **āgīte!** vl. dělej! dělejte! Imperativu tohoto užívá se též k vybízení: nuže! honem! vzhůru!

Apāge! pryč s někým! *apage istum hominem!* pryč s tímto člověkem! *apage te!* anebo jen *apage!* klič se! táhni! hýbej!

§. 162. **Ave!** buď zdrav! **salve!** buď zdrav! buď vítán! **vale!** s Bohem! buď zdrav!

Imperativus.

Sing. <i>āve</i> buď zdrav	<i>salve</i> buď zdrav	<i>vāle</i> buď s Bohem
Plur. <i>avēte</i> buďte zdraví	<i>salvēte</i> buďte zdraví	<i>valēte</i> buďte s Bohem.

Indicativus Futuri I.

Sing. —	<i>salvēbis</i> buď zdrav	<i>valēbis</i> buď s Bohem.
---------	---------------------------	-----------------------------

Infinitivus.

Praes. <i>avēre</i>	<i>salvēre</i>	<i>valēre</i> .
---------------------	----------------	-----------------

Poznam. Tyto tři infinitivy naskytají se jen spojeny jsouce se slovesem *iubeo*: *salvēre te iubeo!* *valēre te iubeo!* buď mi zdrav! *valēre eum iubeo* dávám ho pozdravovati. Též praví se: *Salve* č. *salvebis a meo Cicerone* = můj C. vzkazuje tě pozdravovati.

§. 163. **Cēdo** ¹⁾ dej sem, sem s tím, rei: *cedo aequum manibus!* sem s vodou (dej sem vodu) na ruce! *Cedo, quid faciam!* Rei, co mám činiti! Též v plur.: **cette** (u. *cedite*) dejte sem, rcete.

Poznam. Úplně jiné jesti *cēdo* ustupuji §. 135, 25.

§. 164. **Quaeso** prosím, **quaesumus** prosíme užívá se větším dílem jen ve spůsobě věty vkladné a možno přeložiti je též slovem „medle“: *Quid, quaeso, faciam?* Co mám, prosím tě, učiniti? anebo: Co mám medle učiniti? *Aggredere, quaesumus, et sume ad hanc rem tempus!* Počni, prosíme, a vezmi si k tomu čas!

§. 165. **Fōrem** byl bych; mimo to ještě *fores, foret, forent* a inf. *fōre* = *futurum* (am, um, os, as, a) esse.

¹⁾ *Cedo* a *cette* vzniklo složením demonstrativného *ce* (§. 95, P. 1) se slovesem *dāre*, tudýž *cedo* staženo ze *cē-di-to*, *cētte* ze *cē-di-te*.

Hlava XXXII. Verba impersonalia.

§. 166. Verba impersonalia t. slovesa neosobná vyskytají se toliko ve třetí osobě jednotu.

1. Taková, jichž vždy užívá se neosobně.

<i>pluit</i> prší	<i>tōnat</i> hrní
<i>ningit</i> padá snít	<i>fulgurat, fulmīnat</i> blýská se
<i>grandīnat</i> padají kroupy	<i>lapīdat</i> prší kamení.
<i>lucescit, illucescit</i> svítá	perf. <i>illuxit</i>
<i>respērascit, advespērascit</i> šerí se	<i>advesperāvit</i>
<i>miseret (me)</i> líto mi	<i>miseritum est</i> zželelo se mi
<i>piget (me)</i> mrzí mne	<i>piguit i pigitum est</i>
<i>parnitet (me)</i> pykám	<i>parnituit</i>
<i>pūdet (me)</i> stydno mi (stydím se)	<i>pūdēt i puditum est</i>
<i>tuēdet (me)</i> hnuší se mi	<i>pertūesum est</i>
<i>oportet</i> vhodno jest, má se	<i>oportuit</i>
<i>libet (libet)</i> líbí se	<i>libuit i libitum est</i>
<i>licet</i> dovoluje se	<i>licuit i licitum est</i>
<i>liquet</i> zřejmo jest	<i>licuit</i>
<i>decet</i> sluší se	<i>decuit</i>
<i>dedecet</i> nesluší se	<i>dedecuit</i>
<i>refert</i> záleží na tom	bez perfekta.

2. Taková, kterých užívá se neosobně jen v jistém smysle.

<i>fit</i>	} přihází se	<i>fallit</i>	} (me) tajno mne ostává
<i>accidit</i>		<i>fūgit</i>	
<i>contingit</i>		<i>praetērit</i>	
<i>venit</i>		<i>interest</i> záleží (na čem)	
<i>conducit</i> hodí se, prospěšno jest	} těší mne	<i>iūvat (me)</i>	}
<i>accidit</i> k tomu přístupne		<i>delectat (me)</i>	
<i>apparet</i> } jest na jevě	} pozůstává, zbývá	<i>restat</i>	}
<i>pātet</i> } jest na hledni		<i>superest</i>	
<i>constat</i> jisto jest		<i>placet</i> líbí se, schvaluje se, perf.	
<i>prospicit</i> prospěšno jest	<i>placuit i placitum est</i>	<i>praestat</i> jest lépe	
		<i>sufficit</i> dostačuje	
		<i>est (ut)</i> bývá, stává se (že).	

Poznam. Verba impersonalia mají jako jiná slovesa všechny časy; nemají však imperativu a obvyčejně ani participia; imperativ nahrazuje se konjunktivem: styďte se za svou nedbalost *pudeat te negligentiae*; styďte se *pudeat vos*.

Participium nejvíce s významem adjektivním vytvářejí tato:

<i>dēcens</i> slušný, sličný	— <i>dēcens</i> fācijas
<i>libens, lūbens</i> rád	— <i>ánimo lubentissimo</i> s největší radostí (ochotností)
<i>licens</i> zvolný, rozpustilý	— <i>licentior dithyrambus</i> *)
<i>licitus</i> dovolený	— <i>licitus sermo</i>
<i>pūdēns</i> stydlivý, mravný	— <i>femina pudentissima</i>
<i>pudendus</i> stydký, ostudný	— <i>pudendum est</i> jest se hanbiti
<i>paenitēns</i> pykající, kající	— <i>optimus est portus</i> **) <i>paenitenti mutatio consilii</i>
<i>paenitendus</i> čeho komu pykati jest	— <i>paenitendum est</i> jest čeho pykati (litovati).

Ta, která vytvářejí partic. ve *ndus*, mají též gerundium: *pudendo, ad pudendum; vis paenitendi, ad paenitendum, paenitendo*.

Hlava XXXIII. Částice.

A. Adverbia. Příslovce.

§. 167. Dle významu svého dělí se adverbia:

1. v adverbia temporis.

<i>hōdie</i> dnes	<i>postea</i>	} potom, poté
<i>hēri</i> včera	<i>posthac</i>	
<i>nūdius</i> ¹⁾ <i>tertius</i> předevčirem	<i>iam</i> již	
<i>crās</i> zítra	<i>nūper</i> nedávno, ondyno	
<i>pērendie</i> pozejtří	<i>nunc</i> nyní	
<i>přídie</i> den před tím	<i>etiamnunc</i> ještě nyní	
<i>postrdie</i> den po tom	<i>semper</i> vždy	
<i>prōpēdiem</i> v nemnohých dnech	<i>interdum</i> někdy	
<i>illico</i>	<i>nunquam</i> nikdy	
<i>stātīm</i> { hned na místě	<i>vespēri</i> večír	
<i>actūtum</i> {	<i>interdiu</i> za dne	
<i>mo.e</i> brzy	<i>mane</i> ráno	
	<i>noctu</i> v noci a t. d.	

*) *dithyramb*, lyrická báseň původně ku pochvle Bacchově.

**) přístav, útočiště, útulek.

¹⁾ = *nunc dies*, tedy = nyní je den třetí.

2. v adverbia loci.

<i>comminus</i> zblízka ¹⁾	<i>ubi?</i> kde?
<i>eminus</i> zdaleka ¹⁾	<i>ibi</i> tu, tam
<i>procul</i> daleko	<i>hic</i> zde
<i>fōris</i> vůč, venku	<i>nusquam</i> nikde
<i>fōras</i> ven	<i>retro</i> zpět a t. d.

3. v adverbia modi.

Sem náležejí hlavně adverbia vedená od adjektiv, o nichž v §. 169—171. Mimo to i jiná, jako:

<i>sic</i> , <i>ita</i> tak	<i>frustra</i>	{ marné, darmo
<i>item</i> rovněž	<i>nequidquam</i>	
<i>perinde</i> právě tak	<i>saltem</i> alespoň	
<i>aliter</i> , <i>sēcus</i> jinak	<i>parve</i> , <i>prope</i> téměř, skoro	
<i>satis</i> dosti	<i>fortasse</i> , <i>forsitan</i> snad	
<i>calde</i>	<i>clam</i> kradmo, tajno	
<i>admōdum</i> { velmi, tuze	<i>pālam</i> zjevně	
<i>perquam</i> {	<i>nempe</i> totiž	
<i>nimis</i> , <i>nimium</i> příliš	<i>nimirum</i> {	{ totiž
<i>praecipue</i> { zvlášť	<i>scilicet</i>	
<i>imprimis</i> {	<i>videlicet</i>	
<i>vix</i> sotva	<i>ne</i> v pravdě, ba a t. d.	

§. 168. Dle původu svého dělí se adverbia:

1. v adverbia nominalia (jmenná): *pulchre*, *sapienter*, *crebro*, *facile*, *funditus*.

2. v adverbia pronominalia (náměstková): *ubi*, *unde*, *hic*, *illic* v. §. 101.

3. v adverbia verbalia (slovesná): *raptim* úchvatem.

4. v adverbia praepositionalia (předložková): *ante*, *post*, *propter*, *contra*.

Tvoření adverbil z adjektiv.

§. 169. 1. Z adjektiv končících se v *us* (*er*), *a*, *um* tvoříme příslovce (adverbium), proměňující genitivnou samohlásku *i* v *ē*: *altus* gen. *alti*, adv. *altē* vysoko; *pulcher* gen. *pulchri*, adv. *pulchrē* pěkně; *liber* gen. *liberi*, adv. *liberē* svobodně. Pamatuj: *bēnē*, *mālē*, *prōbē* hodně.

¹⁾ zvlášť o bojujících: *cominus pugnare e*, *com. vulnerare aliquem*; naopak *eminus pugnare*, *eminus tēlu iacere*.

2. Z adjektiv třetí deklinace tvoříme adverbium, proměníme-li genitivnou souhlásku *s* v *ter*: *fortis* gen. *fortis*, adv. *fortiter* udatně; *ferox* gen. *ferocis*, adv. *ferociter* divoce.

Adjektiva končící se v nom. v *ns* proměňují při přetvořování v adverbia genitivnou koncovku *tis* v *ter*: *prudens* gen. *prudens*, adv. *prudenter* opatrně; *elégans* gen. *elegantis*, adv. *eleganter* ozdobně.

Pamatujme po různu: *audax* gen. *audācis*, adv. *audacter* směle; *difficilis* zřídka kdy *difficulter* nebo *difficiliter*; za to obyčejně: *non facile* nebo *vix*, *aege* sotva, těžší.

Poznam. Od některých adjektiv končících se v *us*, *a*, *um* tvoří se adverbium dvojí, v *e* i *ter*. Sem náleží:

dūrus, *hūmānus*, *fīrmus*, *lūcūlentus*,
nāvus (*gnavus*), *largus*, *turbūlentus*. Tudyž:

<i>dur-e</i> i <i>-iter</i> tvrdě	<i>ignav-e</i> liknavě a <i>nav-iter</i> (<i>gnav-iter</i>)
<i>human-e</i> i <i>-iter</i> lidsky	úsilně
<i>fīrm-e</i> i <i>-iter</i> pevně	<i>large</i> i <i>-iter</i> *) štědře
<i>luculent-e</i> i <i>luculen-ter</i> ¹⁾ čistě, výborně	<i>turbulent-e</i> i <i>turbulen-ter</i> zmatečně.

Podobně má různosklonné *hilarus* neb *hilaris* (§. 64, 4) *hilare* i *hilariter* vesele; *violentus* ²⁾ pak jen *violenter* násilně.

§. 170. U některých adjektiv užívá se za adverbium ablativu neutr. končícího se v hlásku *o*:

<i>cito</i> rychle	<i>fortuito</i> náhodou	<i>perpētuo</i> neustále
<i>continūo</i> nepřetrženě	<i>improviso</i> } nenadále	<i>secreto</i> soukromě
<i>cotidianō</i> každodenně,	<i>inopinato</i>	<i>sēro</i> pozdě
den co den	<i>intestato</i> beze závětu	<i>sūbito</i> náhle
<i>falso</i> křivě	<i>mērito</i> dle zásluhy, prá-	<i>tūto</i> bezpečně.
	vem	
	<i>mūto</i> vzájemně	

Pamatuj: *compōsite* správně, *composito* dle úmluvy; *rāre* řídce, *rāro* zřídka; *vēre* v pravdě, *vēro* avšak; *certo* i *certe* jistě, u významu „alespoň“ jen *certe*.

§. 171. Mnohá adverbia rovnají se střednímu rodu adjektiv:

<i>multum</i> velice	<i>primum</i> nejprve	<i>triste</i> smutně
<i>paulum</i> něco málo, po-	<i>postrēmum</i> naposled	<i>sublīme</i> do výše i u
někud	<i>pōtissimum</i> nejraději	výši
<i>nīmium</i> příliš	<i>fācile</i> snadně	<i>impūne</i> beze trestu.
<i>cēterum</i> ostatně	<i>dulce</i> sladce	

¹⁾ *luculente scribere*, *luculenter Graece scire*. ²⁾ *largiter posse apud aliquem* velikou vážnost míti u někoho. ³⁾ bás. *violens*, *entis*.

Jiné koncovky adverbí nominalných a verbalných.

§. 172. Méně obyčejné koncovky, jimiž odvádějí se adverbia zvlášť ode jmen a sloves, jsou:

1. itus.

<i>funditus</i> ze základu, z kořen, zcela (<i>fundus</i>)	<i>antiquitus</i> od starodávna
<i>radicitus</i> z kořen (<i>radix</i>)	<i>divinitus</i> ¹⁾ řízením božím, božsky
<i>stirpitus</i> skořenem, z kořene (<i>stirps</i>)	<i>pénitus</i> hluboko, u vnitř, skrz na skrz.

2. sim, tim, ātim.

<i>caesim</i> ²⁾ sečmo, jedním rázem (<i>caedo</i>)	<i>certatim</i> o závod (<i>certo</i>)
<i>cursim</i> během, honem (<i>curro</i>)	<i>cātervātīm</i> po zástupech. valen (<i>caterva</i>)
<i>passim</i> všudež (<i>pando</i>)	<i>cūriatim</i> po kuriích (<i>cūria</i>)
<i>carptim</i> škubmo, po kusech (<i>carpo</i>)	<i>centūriatim</i> po centuriích. po set- ninách (<i>centūria</i>)
<i>contemptim</i> potupně (<i>contemno</i>)	<i>nōmīnatim</i> zejména (<i>nōmen</i>)
<i>raptim</i> úchvatem (<i>rapio</i>)	<i>singillatim, singulātīm</i> ³⁾ po jeduom (<i>singuli</i>)
<i>punctim</i> ⁴⁾ bodmo (<i>pungo</i>)	<i>privātīm</i> soukromě, o své ujně (<i>privo</i>)
<i>stātīm</i> ihned (<i>sto</i>)	<i>sēpārātīm</i> rozdílně (<i>sēpāro</i>).
<i>furtim</i> kradmo (<i>fūr</i>)	
<i>tribūtīm</i> po trájích (<i>tribus</i>)	
<i>vīritīm</i> po mužích, od muže k muži (<i>vir</i>)	

Stupňování adverbí.

a) vedených od adjektiv.

§. 173. *Komparativ* těchto adverbí rovná se komparativu adjektiv v rodě středním čísla jednotného; *superlativ* zakončen bývá hláskou *e*:

<i>alte</i>	<i>altius</i>	<i>altissime</i>
<i>facile</i>	<i>facilius</i>	<i>facillime</i>
<i>audacter</i>	<i>audacius</i>	<i>audacissime</i>
<i>bene</i>	<i>melius</i>	<i>optime</i>

¹⁾ *vir divinitus ad nos delatus*; d. loqui, dicere, scribere (t. výborně).

²⁾ *caesim petere hostem* (opak *punctim*), *caesim dicere* (opak *membratim* t. v malých větách). ³⁾ *singillatim respondere ad aliquid* (opak *generatim* t. všeobecně).

<i>māle</i>	<i>pēius</i>	<i>pessime</i>
<i>non multum</i> {	<i>mīnus</i> {	<i>minime</i> {
<i>mālo</i> {	<i>méně</i> {	<i>nejméně.</i> {
Dále: <i>multum</i> velice,	<i>plus</i> více,	<i>plūrimum</i> nejvíce;
<i>magnōpère</i> velmi,	<i>māgis</i> více,	<i>maxime</i> nejvíce.

b) jiných.

§. 174. Některá jiná adverbia zvláště času a způsobu mají též komparativ a superlativ.

diu dlouho, *diūtius*, *diūtissime*
saepe často, *saepius*, *saeptissime*
nuper nedávno. bez komp., *nuper-*
rime

satīs dosti, *satius* lépe, hodněji
 (též adj.) bez superl.
*secus*¹⁾ jinak, *setius*: *nihiło* *setius*
 nic méně.

B. Praepositiones. Předložky.

I. Předložky s akkusativem.

§. 175. *ante*, *apud*, *ad*, *adversus*,
circum, *circa*, *citra*, *cis*,
contra, *erga*, *extra*, *infra*,
intra, *inter*, *iuxta*, *ob*,
pēnes, *pōne*, *post* a *praeter*,
prōpe, *propter*, *per*, *secundum*,
supra, *versus*, *ultra*, *trans*.

ante před
apud u
ad k
adversus (*adversum*) proti
circum, *circa* okolo
citrā, *cis* s této strany
contrā proti (nepřátelsky)
ergā k (přátelsky)
extrā vně, mimo
infra pod
intra vnitř, v
inter mezi

iuxta podle, vedle
ob pro
pēnes při, v držení, v moci

ante hortum, *ante* vespērum
apud oppidum, *apud* Homērum
ad urbem, *ad* meridiem
adversus hostes, *adversus* montem
circum fōrum, *circa* Cāpuam
citra Rhēnum, *cis* Rhēnum
contra deos (*disputare*)
divina *erga* homines *bōnitas*
extra prōvinciam, *extra* consuetūdinem
infra lūnam
intra pāriētes, *intra* dēcem annos
inter dūces, *inter* hōram tertiam
 et quartam
iuxta viam
ob eam causam
penes dōminos

¹⁾ *secus* od koř. *seg-* znam. pŕiv. „váhavě“ (srov. *seg-ni* váhavý); komp. *setius* (m. *setius*, *sectius*) znam. pŕiv. „váhavěji“, pozd. = *minus*.

pōne za, po (zřídka)
post za, po
praeter mimo
 // *prōpe* při, blízko u
propter vedle, u, pro

per skrz, po
secundum vedle, podle, po
suprā nad, přes
versus stranou k, proti
ultrā nad, přes
trans s druhé strany

pone *castra*
post castra, post diem tertium
praeter castra, praeter opinionem
prope aquam
insulae propter Siciliam, propter dolorem
per aquam, per te saluus sum, per domos
secundum naturam
supra lunam, supra vires
Rōmam versus
ultra eum locum
trans Tiberim.

Poznam. *Versus* klade se vždy za akk., a to 1. při jménech měst za pouhý akkus.: *Romam versus*; 2. při jiných jménech poměr prostorový naznačujících za akkus. spojený s předl. *ad* neb *in*: *ad Octānum versus, ad Alpes versus, in Italiam versus. in forum versus.*

2. Předložky s ablativem.

§. 176. *absque, a, ab, abs* též *de,*
cōram, cum, pak *ex a e,*
sine, tēnus, pro a prae.

absque (zastaralé) Bez, místo toho *sine*
a, ab, abs od
de s, o
cōram u přítomnosti, před
cum s
e, ex z
tēnus až k, až po
prae před, pro
pro za, pro

a patre, ab urbe, abs te
de mūro deicere, disputatio de fāto
coram iudice
cum patre
e (ex) campo, ex urbe
Tauro tenus
prae se, prae lacrimis
pro patria.

Poznam. 1. *a* jakož i *e* kladou se jen před souhláskami; *ab a ex* před samohláskami, před *h* i před souhláskami; *abs* klade se jen ve spojení s *te*.
 2. *tēnus* klade se za ablativem.
 3. *meum, tecum, secum* etc. v §. 93. ku konci.

3. Předložky s akkusativem a s ablativem.

§. 177. *in, sub, super, subter.*

Na otázku *kam?* s akkusativem, na otázku *kde?* s ablativem.

<i>in</i> do, v	<i>in castra</i> do tábora	<i>in castris</i> v táboře
<i>sub</i> pod	<i>sub potestate</i> pod moc	<i>sub potestate</i> pod mocí
<i>super</i> nad, o	<i>super ripam</i> (o místě jen s akk. i na otázku: kde?)	<i>super re scribere</i> o věci psati
<i>subter</i> pod	<i>subter praecordia</i> pod osrdí	s abl. téměř jen u básníkův.

Poznam. Místo *subter* obyčejně *sub* neb *infra* se klade.

Předložky ve složení.

§. 178. Přemnohé předložky skládají se se slovesy, některé též se jmény, při čemž poslední souhláska některých předložek před začáteční souhláskou následujícího slova se měnívá. Nejobyčejněji poslední souhláska předložky činí se podobnější začáteční souhlásce následujícího slova, což nazýváme spodobováním (*assimilatio*): *al-lōquor* m. *al-loquor*.

a, *ab*, *abs* od (pryč); *a* klade se před *m* a *v*: *amōveo*, *avōco*; *ab* před samohláskami a před ostatními souhláskami: *abeo*, *abdūco*; *au* *v*: *aufūgio*, *aufēro*; avšak: *afui*, *afōre*; *abs* před *c* a *t*: *abscondo*, *abstrāho*; *b* vysouvá se před *p*: *asporto*.

ad při zůstává beze změny před samohláskami, jakož i před souhláskami *d*, *i* (*j*), *m*, *v*: *adūro*, *addisco*, *adicio*, *admōveo*, *advēnio*; jinak se obyčejně spodobuje: *accēdo*, *affēro*, *aggrēdior*, *allicio*, *annuo*, *appōno*, *arripio*, *assidēro*, *attrāho*; *d* mění se v *c* před *qu*: *acquiro*; *d* odsouvá se před *gn*: *agnosco*, rovněž často i před *sc*, *sp*, *st*: *ascisco*, *aspīro*, *asto*.

circum kolem, o. ob: *circumāgo*, *circumsto*; před *eo* a veděnými odtud slovy často *m* se odsouvá: *circumeo*, *circueo*; *circumitus*, *circuītus*.

com, *con* spolu, se-, sou-: *combibo*, *commisceo*, *compello*; *m* spodobuje se před *l* a *r*: *collōquor*, *corruo*; *m* odsouvá se před samohláskami a před *h*: *coācervo*, *co'mo*, *coītio*, *coopto*, *cohībeo*; vyjímá se: *comēdo* a *comīitium*; jinak se klade *con*: *concēdo*, *condo*, *confēro*, *congēro*, *coniūro*, *conscendo*, *contrāho*, *converto*.

e, *ex* vy- (pryč, ven): *ex* před samohláskami a před *c*, *p*, *qu*, *s*, *t*: *exeo*, *eximo*, *excerpo*, *expugno*, *exquiro*, *exsēro*, *extrāho*; *ef* před *f*: *effēro*, *efficio*, *effluo*; jinak *e*: *ebibo*, *edico*, *emitto*, *egēro*.

in ve, do, na; hláska *n* spodobuje se obyčejně před *l* a *r*: *illabor*, *irrumpto*; před retnicemi *b*, *m*, *p* mění se v *m* (srov. *com*): *imbuo*, *immitto*, *impōno*; jinak zůstává beze změny; *incūbo*, *indūco*, *infēro*, *inīcio*, *inscribo*.

inter mezi: *intercēdo*, *interpōno*, *interrex*; hláska *r* spodobuje se v *intellēgo* (*intelligo*).

ob ob, proti: *obdūco*, *obicio*; hláska *b* spodobuje se před *c*, *f*, *g*, *p*: *occurro*, *offēro*, *oggēre*, *oppōno*. Pamatuj: *ōmitto* m. *obmītto*, *ostendo* m. *obtendo*.

per skrz, přes, pře-: *perdūco*, *perlēgo*; hláska *r* spodobuje se v *pellicio*.

post za, vzadu: *postpōno*; *st* se odsouvá v *pōmērium* záhrad(*) a v *pōmērdianus* odpolední.

pro před, v před: *prōcēnio*, *prōpello*, *prōhibeo*; před samohláskami *prod*: *prōdeo*, *prōdesse*.

sub znamená 1. pod: *subicio*. 2. pod: *subduco*. 3. na místo něčí: *subsortior*. 4. někdy umírňuje význam: *subrideo* usmívám se. *subobscurus* přitmavý. *subraucus* trochu chraplivý. Hláska *b* spodobuje se nejvíce před *c*, *f*, *g*, *m*, *p*, někdy též před *r*: *succēdo*, *suffodio*, *suggestum* výstupek (*sub-gero*). *summergo*, *suppōno*. *surrīpio*; *b* odsouvá se před *sp*: *suspicio*; *sus* m. *sub*s ve slovích: *suscipio*, *sustineo*, *suspendo* a pod.

trans pře-: *transeo*, *transmitto*; odvrhuje někdy *ns* zejména v těchto slovech: *trādo*, *trādūco*, *trāicio*, *trāno*; před *s* odvrhuje *s*: *transcribo*, *transilīo*.

Nerazpojité, totiž jen ve složeninách užívané *předpony* (*praepositiones inseparabiles*) jsou:

amb (ἀμφί) oh, o, kolem: *ambio*, *ambāges* (plur.) oklika; *b* odsouvá se před *p*: *amplector*, *ampūto*; někdy místo *amb* klade se *an*: *inquiro* vůkol hledám. *anfractus* ohýb, *anceps* dvouhlavý.

dis a *dī* roz-: *discurro*, *dispōno*, *distrāho*, *dissēco*, *dūdūco*, *dūābor*; *s* spodobuje se před *f*: *diffēro*, *diffundo*.

rē zpět, opět: *recipio*, *refringo*, *redūco*, *reicio*; před samohláskami *rēd*: *redāmo*, *redō*; též *reddo*.

sē stranou, od, bez: *sedūco*, *seīungo*, *seōūrus*; *sēd* ve slově: *sēditio*; *sō* ve slovech: *socors* a *sobrius* m. *se-cors*, *se-ebrius*.

in ne, bez skládá se toliko se substantivy a adjektivy a participiemi: *inermis* (in-arma), *indoctus*, *impiger*, *immātūrus*.

ne ne: *nescio*, *nēfas*.

C. Coniunctiones. Spojky.

§. 179. Spojky jsou buď *souřadné* t. j. spojující dvě slova nebo dvě věty rovné váhy a platnosti, anebo *podřadné* t. j. spojující větu vedlejší s větou hlavní.

1. Spojky *souřadné* jsou:

a) *copulativae* slučovací: *et*, *ac*, *atque*, *-que* a, i; *nēc*, *nēquē* ani; *etiam*, *quōquē* i, také;

*) t. prostora podle hradeb městských vně i vnitř.

et — *et* i — i; *cum* — *tum* jakož — tak obzvláště; *tum* — *quom* tak — jako; *modo* — *modo* brzy — brzy; *tum* — *tum* tu — tu; *non modo* (*non solum, non tantum*) — *sed etiam* (*verum etiam*) netoliko — nýbrž i;

neque — *neque, nec* — *nec, neque* — *nec, nec* — *neque* ani — ani; *neque* — *et* ani — i; *non modo non* — *sed etiam* netoliko ne — nýbrž i; *non modo non* — *sed ne* ... *quidem* (*sed vis*) netoliko ne — nýbrž ani (nýbrž sotva).

Poznam. 1. *Ac* neklade se ani před samohláskami ani před *h*.

2. *quē* je příklonné: *terra marique, senātus pōpulusque Rōmānus*.

3. *quōque* klade se za slovem důrazně proneseným: *illum quoque fēfellissem*.

b) *disiunctivae* rozlučovací: *aut, vřl. -vř, sřvř* (*sen*) neb. nebo. aneb;

aut — *aut* buďto — nebo; *vřl* — *et* aneb — aneb; *sřvř* — *sive* (*sen* — *sen*) buď — buď.

Poznam. *-ve* je příklonné: *duābus tribusve hōris, plus minusve*.

c) *adversativae* odporovací: *sēd, vřrum, vřro* ale. než. však; *autem* ale. pak; *at, atqui* než. však; *tāmen* přec; *attāmen* a přece; *veruntāmen, sedtāmen* přece však; *neque tamen* přece však ne.

Poznam. 1. *Sed, vřrum* mají do sebe význam „nýbrž“ po negacích.

2. *autem* a *vřro* kladou se vždy za slovem, jímž protiva se vynáší: *hic vero, hic autem*.

d) *causales* odůvodňovací: *nam, namque* neboť; *enim* neboť, zajisté; *etēnim* neboť, a v skutku.

Poznam. *Enim* klade se obvyčejně na místě druhém ve větě. *Etenim* stává v čele věty.

e) *conclusivae* výsledné: *ergo, itaque, igitur* tedy; *eo, ideo* tudý, odtud; *idcirco, propterea* protož.

2. Spojky **podřadné** jsou:

a) *causales*: *quā* poněvadž, *quod* že, *cum* když, *quoniam* když.

b) *consecutivae* sousledné: (*ita*) *ut* (tak) že, *ut non* tak že ne, *quā* že ne.

c) *comparativae* přirovnávací: *ut, uti* jak, jako; *sicut* tak jako; *quam* než; *tamquam, quāsi, ac si, vřlut, ut si, vřlut si* jakoby.

d) *condicionales* podmiňovací: *si* -li, *sin* pakli. *nisi* (ni) leč, ne-li.

e) *concessivae* připouštěcí: *etsi, tāmetsi, etiamsi, quamquam* ač, ačkoli; *quamvis* byť, byť i; *licet* třeba, třeba i; *ut at; cum* ačkoli, jakkoli.

f) *finales* účelné: *ut* abych a t. d., *ne* abych ne-, *nēve* a abych ne-, *quo* abych tūm, *quominus* abych ne-; zároveň spojka práci (*optativa*): *dummodo* abych jen, jen když.

g) *temporales* časové: *ut*, *ubi* jak, *cum* když, *ut primum*, *ubi primum*, *cum primum*, *simulac*, *simulatque* jak mile, jak brzy; *postquam*, *postquam* kdy, když; *antequam*, *priusquam* dříve než; *dum* an, co. až; *dōnec*, *quoad* pokud, až; *quādo* kdy.

D. Interiectiones. Citoslovce.

§. 180. Nejčastěji se vyskytující citoslovce jsou:

1. radost vyjadřují: *iō*, *euhoe*, *euae*;
2. bolest: *vae*, *heu*, *cheu*, *pro*;
3. podivení: *o*, *en*, *ecce*, *hui*, *atat*;
4. ošklivost: *phui*;
5. povzbuzení: *heus*, *o*, *ěho*, *ěhodum*, *pro*;
6. pochvalu a umilení: *heia* (*vīa*), *euge*.

Mnohdy i jiné části řeči berou na sebe moc citoslovců, a to:

1. Substantiva i adjektiva: *pac*! ticho! *mālum*! u všech všudy! *nēfas*! hrůza! *indignum*! hanba! *miseram*! bohužel! *mastr*! na zdar! (§. 64, 1).

2. Verba: *quaeso*! *oro*! *prēcōr*! *prosm*! *obsecro*! *prosm*! *zapřísahám*! *āge*! plur. *agite*! *muže*! *vzhůru*! *āgēdum*! *muže tedy*! *apāge*! *pryč*! *čědo*! (§. 163) *dej sem*! *rei*! *sōdes*! (u. *si audes* = *si avīdes* = *si vis* §. 401, P. 2) *libo-li*!

I vzývání bohův mají do sebe moc citoslovci: *mehercule*! *mehercules*! *těž mehercle*! *hercle*! při sám Herkules! *meccastor*! *živtě Kastor*! *pōl*! *ěděpōl*! při sám Pollux! *per Iōvem*! pro Jova! *per deum*! *per deos*! *probůh*! *medius fidius*! při sám Bůh!

Dicēmus: „*Io triumphe!*“¹⁾ *Euhoe Bacche!*²⁾ *Vae misēro mihi!*³⁾ *Heu, hercle, odiōsas res!*⁴⁾ *Eheu fūgāces lābuntur anni!*⁵⁾ *En foedērum interprētes!* *Ileus tu, quid tibi in mentem vēnit ita respondēre!* *Heia āge, rumpe mōras!*⁶⁾ *Quae, malum! est ista tanta audācia?* *Age, ambūla ergo!* *Age*⁷⁾ *vēro, cētēris in rēbus quālis sit temperantia, considerate!* *Pol me occidistis amici!* *Ne*⁸⁾ *ille, medius fidius, vir sapiens laetus ex his tenebris in lūcem illum excessit!*

¹⁾ Budeme volati: „Sláva!“ *Triumf*, slavný vjezd do Říma vítěznému vůdci a vojsku senatem povolený. Vůdce, sedě na voze bílými koni taženém, býval provoděn na kapitol, při čemž vojínové jásali, *io triumphe!* pokřikujíce. ²⁾ Radostný výkřik bakhantek t. nadšených průvodkyň Bakcha, boha vína a nadšenosti. ³⁾ v. §. 234, P. 1. ⁴⁾ Ach, při sám Bůh, těch odporných věcí! *Ostat.* v. §. 234. ⁵⁾ Žel, jak přechává ubíhají léta! ⁶⁾ Vzhůru tedy, neotálej! ⁷⁾ pozbylo svého slovesného významu; protože i *age redeamus* a t. d. m. *agite*. ⁸⁾ *ne* (řec. *vī, vai*) před ná-městkou *ego, tu, ille* etc. = *zujistě, věru*.

Hlava XXXIV. Něco o tvoření slov.

§. 181. Slova jsou týkající se jejich tvoření:

a) *prostá (simplicia)*: *navis* loď, *frango* lomím, *troskotávám*;

b) *složená (composita)*: *naufrāgium* ztroskotání lodi.

Slova prostá jsou:

a) *prvotná (primitiva)*: *vēr*, *vānus*, *rēgo*;

b) *odvozená (derivata)*: *cordatus*, *vanitas*, *rējina*.

Slova odvozená jsou:

a) *slovesná (verbalia)* vedená od sloves: *doctor*, *dōcilis* od *dōceo*;

b) *jmenná (denominativa)* vedená ode jmen (substantiv a adjektiv): *doctrīna*, *seminarium*, *libero* od *doctor*, *sēmen*, *liber*.

Poznam. 1. *Kmen* nazývá se ta část, ku které se koncovky přiřazují.

Slova *mensa*, *fructus*. āmo. mōneo, audio

mají kmen *mensa*, *fructu*, *ama*, *mone*, *audi*.

2. Neda-li se kmen dále odvoditi, sluje *kořen*, který jest obvyčejně jednoslabičný. Tak je *cord* kmen i kořen slova *cor*; *leg* je kmen i kořen slova *l'go*.

3. Jenom zřídka se stává, že prostý kořen zároveň i užívaným bývá slovem, jako: *sol*, *sal*. Obvyčejně vzniká z kořene slovo přiřazením jistých koncovek, které *přítvorky (suffixa)* nazýváme; tak z kořene *reg* slova: *rex* (*reg-s*), *reg-ina*. *re* g-imen, *reg-num* a t. d.

Odvozování substantiv.

A. Substantiva verbalia.

§. 182. Jména *osob zaměstnávajících se (stále, z povolání) činnosti slovesem naznačenou* vytvářejí se těmito přítvorky:

1. *tor*, *sor*. Přítvorky tyto vstupují na místo koncovek *supina tum*, *sum*:

salto - *saltatum* - *saltator*
hortor - *hortatum* - *hortator*
dōceo - *doctum* - *doctor*
vinco - *victum* - *victor*
adiūvo - *adiutum* - *adiutor*

rēgo - *rectum* - *rector*
condo - *conditum* - *conditor*
conduo - *conductum* - *condutor*
censeo - *censum* - *censor*
dēfendo - *defensum* - *defensor*.

Denominativa jsou:

alea - *alētor* karhaník
fundā - *funditor* prakovník
glādius - *gladiator* šermíř

iānuā - *iānitor* vrátný
via - *viātor* pocestný
vinum - *vinitor* vinař.

Poznam. Některá substantiva verbalia v *tor* a *sor* vytvářejí femininum v *trix*: *adiutor*, *adiutrix*; *victor*, *victrix*; *erpulsor*, *expultrix*; *tonsor*, *tonstrix*. Jiná nemají feminina: *auditor*, *monitor*.

2. a, us, o:

scribo - *scriba* písař
cōquo - *cōquus* kuchař

erro - *erro* gen. *errōnis* tulák
bībo - *bībo* „ *bībōnis* piják.

§. 183. Jména znamenající buď *činnost* anebo *stav* způsobené činností slovesem naznačenou vytvářejí se těmito přítvorky:

1. **io** a **us**, gen. **us**. Přítvorky tyto též místo koncovky supina přistupují:

largior - *largitum* - *largitio*
divido - *divisum* - *divisio*
lēgo - *lectum* - *lectio*

strēpo - *streptum* - *streptus*
consentio - *consensum* - *consensus*
rideo - *risum* - *risus*.

2. ium:

gaudeo - *gaulium* radost
ōdi - *ōdium* nenávisť
incendo - *incendium* požár

collōquor - *collōquium* rozmluva
stūdeo - *stūdium* snaha
aedifico - *aedificium* stavba.

3. **ura** přistupuje místo koncovky supina:

pingo - *pictum* - *pictura*
mercor - *mercatum* - *mercatura*

censeo - *censum* - *censura*
dicto - *dictatum* - *dictatura*.

4. or:

dōleo - *dolor* bolest
clamo - *clamor* křik
horreo - *horror* hrůza

tīneo - *tīmor* strach
āmo - *āmor* láska
sāpio - *sāpor* chut.

5. ēla, tēla:

quēror - *quērela* stížnost
mēdeor - *medela* léčení

corrumpo - *corruptela* zkáza
tūeor - *tūela* ochrana.

6. igo:

ōrior - *origo* původ
prurio - *prurigo* svrbění

rūbeo - *rubigo* rez
certo - *vertigo* závrať.

§. 184. *Nástroj* a *prostředek*, jímž něčeho nabýváme, a podobné znamenají se přítvorky:

1. **men** a **mentum**:

mēdicor — *medicamen* i *medicamentum* něco k léčení. lék;
tēgo — *tegūmen* (*tegūmen*) i *tegūmentum* střecha;
vēlo — *velamen* i *velamentum* závoj;

<i>nosco</i> - <i>nōmen</i>	jméno	<i>ālō</i> - <i>alīmentum</i>	potrava
<i>orno</i> - <i>ornāmentum</i>	ozdoba	<i>vestiō</i> - <i>vestīmentum</i>	šat
<i>docēo</i> - <i>docūmentum</i>	důkaz	<i>monēo</i> - <i>monūmentum</i>	pomník.

2. ůlum, būlum, cūlum:

<i>iūcio</i> - <i>iuculum</i>	kopí	<i>cūbo</i> - <i>cubīculum</i>	ložnice
<i>cīngo</i> - <i>cīngulum</i>	opasek	<i>vēho</i> - <i>vehīculum</i>	vůz
<i>cēnor</i> - <i>venabulum</i>	oštěp lovecký	<i>fēro</i> - <i>ferculum</i>	nosítka.

3. erum:

<i>fulcio</i> - <i>fulcrum</i>	podpora	<i>laro</i> - <i>lavacrum</i>	koupel
<i>simŭlo</i> - <i>simulacrum</i>	podobizna	<i>sēpēlio</i> - <i>sepulcrum</i>	hrob.

B. Substantiva denominativa.

§. 185. *Místnost, schránku* naznačují slova končící se ve přítvorky:

1. ārium:

<i>arma</i> - <i>armariūm</i>	skříň	<i>ars (aeris)</i> - <i>aerariūm</i>	pokladnice
<i>cōlumba</i> - <i>columbariūm</i>	holubník	<i>planta</i> - <i>plantariūm</i>	byliniště
<i>granum</i> - <i>granariūm</i>	obilnice	<i>sēmen</i> - <i>seminariūm</i>	semeniště.

2. ētum a tum přistupuje ke jménům rostlin:

<i>myrtus</i> - <i>myrtum</i>	myrtovní	<i>vinum</i> - <i>vinetum</i>	vinice
<i>quercus</i> - <i>quercetum</i>	doubrava	<i>arbor</i> - <i>arbutum</i>	stromová, křoví
<i>palmus</i> - <i>palmetum</i>	háj palmový	<i>salix</i> - <i>salictum</i>	vrbovina.

3. ile:

<i>bos</i> - <i>bōvile</i> č. <i>būbile</i>	kravín	<i>ōvis</i> - <i>ovile</i>	ovčín.
<i>ēquus</i> - <i>equile</i>	koněrna		

4. īna, īnum:

<i>sutor</i> - <i>sutrina</i>	ševcovna	<i>tonsor</i> - <i>tonstrina</i>	holčrna
<i>sal</i> - <i>salinae</i>	solné doly	<i>testor</i> - <i>tertrinum</i>	tkalcovna.

§. 186. Jména *vlastnosti* a *stavu* někomu vlastního vedou se nejvíce od adjektiv těchto přítvorky:

1. ťas, tus:

<i>carus</i> - <i>caritas</i>	drahota	<i>sēnex</i> - <i>senectus</i>	stáří
<i>gravis</i> - <i>gravitas</i>	těžkost	<i>vir</i> - <i>virtus</i>	mužnost, etnost
<i>pauper</i> - <i>paupertas</i>	chudoba	<i>servus</i> - <i>servitus</i>	otroctví.

2. tūdo:

<i>altus</i> - <i>altitudo</i> výše	<i>pulcher</i> - <i>pulchritudo</i> krása
<i>sōlus</i> - <i>solitudo</i> samota, poušť	<i>fortis</i> - <i>fortitudo</i> udatnost
<i>similis</i> - <i>similitudo</i> podobnost	<i>solicitus</i> - <i>sollicitudo</i> kormoucení.

3. ia, itia:

<i>audax</i> - <i>audacia</i> smělost	<i>avarus</i> - <i>avaritia</i> lakomost
<i>constans</i> - <i>constantia</i> stálost	<i>laetus</i> - <i>lartitia</i> veselost
<i>prōdus</i> - <i>prudencia</i> opatrnost	<i>iustus</i> - <i>iustitia</i> spravedlnost.

4. mōnia, mōnium:

<i>castus</i> - <i>castimonia</i> cudnost	<i>tēstis</i> - <i>testimonium</i> svědectví
<i>parvus</i> - <i>parsimonia</i> spořivost	<i>pāter</i> - <i>patrimonium</i> otcovské dědictví.

§. 187. Jména znamenající *působení* osob anebo *soubor* (*soujem*) osob vedou se ode jmen osobných přívorkem **ium**; znamenající *působení* čili *obor činnosti* osob, přívorkem **atus**:

<i>minister</i> - <i>ministerium</i> služba	<i>servus</i> - <i>servitium</i> otroctví i otroctvo
<i>sacerdos</i> - <i>sacerdotium</i> kněžství	<i>collēga</i> - <i>collēgium</i> shor
<i>augur</i> - <i>augurium</i> věštění	<i>consors</i> - <i>consortium</i> družstvo.
<i>consul</i> - <i>consulatus</i> konsulství	<i>triumvir</i> - <i>triumviratus</i> třípanství
<i>tribunus</i> - <i>tribūnatus</i> tribunství	<i>decemvir</i> - <i>decemviratus</i> desítpanství.

§. 188. Jména *zdrobnělá* (*diminutiva*) zachovávají pravidelně rod svých jmen základných. Vyjadřují *zmenšení*, někdy též *opovržení*. Přívorky, jimižto se vytvořují, jsou:

1. **ulus, ůla, ůlum**. Přívorek tento přiráží se nejvíce ku kmenům prvé a druhé, někdy i třetí deklinace:

<i>nidus</i> - <i>nidulus</i> hnízdečko	<i>ādūlescens</i> - <i>ādūlescensulus</i> mládeček
<i>hortus</i> - <i>hortulus</i> zahrádka	<i>rex</i> - <i>rēgulus</i> králík, králevič.
<i>rivus</i> - <i>rivulus</i> potůček	
<i>puer</i> - <i>puerulus</i> hošík	
<i>mensa</i> - <i>mensula</i> stoleček	<i>ara</i> - <i>arula</i> oltářík
<i>raua</i> - <i>rauidula</i> žabka	<i>vox</i> - <i>vōcula</i> hlásek
<i>silva</i> - <i>silvula</i> lesík	<i>avus</i> - <i>aetātula</i> útlinký věk.
<i>villa</i> - <i>villula</i> stateček	

<i>sacrum</i>	—	<i>saxidum</i>	skalka
<i>scutum</i>	—	<i>scutulum</i>	štítek
<i>oppidum</i>	—	<i>oppidulum</i>	městečko
<i>caput</i>	—	<i>capitulum</i>	hlavička.

Poznam. 1. Někdy vypadává *u* a nastupuje spodobení assimilace):

<i>liber</i>	—	<i>(libernus</i>	—	<i>liber - lus)</i>	<i>libellus</i>	knížka
<i>lapis</i>	—	<i>(lapidulus</i>	—	<i>lapis - lus)</i>	<i>lapillus</i>	kamének
<i>côrôna</i>	—	<i>(coronula</i>	—	<i>coron - la)</i>	<i>corolla</i>	víněk
<i>câtena</i>	—	<i>(catenula</i>	—	<i>caten - la)</i>	<i>catella</i>	řetizek
<i>ôpera</i>	—	<i>(operula</i>	—	<i>oper - la)</i>	<i>opella</i>	prácička.

Kde by při této assimilaci přede zdvojeným *ll* jiti měla souhláska, vsouvá se *e* (někdy *i*); slova končící se v *ulus*, *ula*, *ulum* mění kmenové *u* v *e* (někdy v *i*):

<i>âger</i>	—	<i>(agrus</i>	—	<i>agr - lu)</i>	<i>âgellus</i>	políčko
<i>capra</i>	—	<i>(caprula</i>	—	<i>capr - la)</i>	<i>câpella</i>	kůzlečka
<i>flagrum</i>	—	<i>(flagrulum</i>	—	<i>flagr - lum)</i>	<i>flagellum</i>	bičik
<i>lucrum</i>	—	<i>(lucrum</i>	—	<i>lucr - lum)</i>	<i>lûcellum</i>	získek
<i>signum</i>	—	<i>(signulum</i>	—	<i>sign - lum)</i>	<i>sigillum</i>	soška
<i>tignum</i>	—	<i>(tignulum</i>	—	<i>tign - lum)</i>	<i>tigillum</i>	trámeč.
<i>ôculus</i>	—	<i>(oculus</i>	—	<i>ocul - lu)</i>	<i>ocellus</i>	očko
<i>pôpulus</i>	—	<i>(populus</i>	—	<i>popul - lus)</i>	<i>pôpellus</i>	národek, chatra
<i>tâbula</i>	—	<i>(tabula</i>	—	<i>tabul - la)</i>	<i>tâbella</i>	tabulka
<i>bâcûlum</i>	—	<i>(baculum</i>	—	<i>bacul - lum)</i>	<i>bâcillum</i>	hůlka.

2. Opakováním přívorku vznikají nová deminutiva:

<i>cistu</i>	—	<i>cistula</i>	truhlice, truhlička;
<i>cistula</i>	—	<i>(cistulula — cistul - la)</i>	<i>cistella</i> ;
<i>cistella</i>	—	<i>cistellula</i> .	

2. **cûlus, cûla, cûlum.** Přívorek ten přiráží se nejvíce ku kmenům 3., 4. a 5. deklinace:

<i>ignis</i>	-	<i>igniculus</i>	ohníček	<i>culpes</i>	-	<i>culpêcula</i>	liška
<i>frâter</i>	-	<i>fraterculus</i>	bratříček	<i>mûliêr</i>	-	<i>muliêrcula</i>	ženština
<i>passer</i>	-	<i>passerculus</i>	vrabčák	<i>pars</i>	-	<i>particula</i>	částka, částice
<i>dens</i>	-	<i>dentîculus</i>	zoubek	<i>ôrâtio</i>	-	<i>oratiuncula</i>	nepatrná reč
<i>flos</i>	-	<i>flosculus</i>	kvítek	<i>arbor</i>	-	<i>arbuscula</i>	stromek
<i>hômô</i>	-	<i>homunculus</i>	človíček	<i>versus</i>	-	<i>versiculus</i>	veršík
<i>rumor</i>	-	<i>rumusculus</i>	klep	<i>artus</i>	-	<i>articulus</i>	článek
<i>nâvis</i>	-	<i>navicula</i>	loďka	<i>dômus</i>	-	<i>domuncula</i>	domeček
<i>âvis</i>	-	<i>avicula</i>	ptáček	<i>spes</i>	-	<i>spêcula</i>	nadějčka
<i>plêbes</i>	-	<i>plêbêcula</i>	cháska obecná	<i>dîrs</i>	-	<i>diêcula</i>	dníček.

<i>rēte</i>	—	<i>reticulum</i>	sítka
<i>mūnus</i>	—	<i>munusculum</i>	dárek
<i>vas</i>	—	<i>vasculum</i>	nádobka
<i>cor</i>	—	<i>corculum</i>	srdéčko.

Poznam. Též některá adjektiva vyskytají se ve formě zdrobnělé:

<i>tēner</i> - <i>tenellus</i> útlounký	<i>aureus</i> - <i>aureolus</i> zlatounký
<i>acūtus</i> - <i>acutulus</i> vtipalek	<i>levis</i> - <i>leviculus</i> lehounký.

Rovněž v komparativě: *māiusculus* poněkud větší; tak: *minusculus*, *dāriusculus*, *mēliusculus*.

§. 189. Jména *rodinná* (*patronymica*) znamenající původ od otce (praotce) vytvářejí se těmito přítvorky:

1. **ides**, gen. **idae** nejvíce ode jmen končících se v *us* a *or*:

<i>Priāmus</i> - <i>Priamides</i> Priamovec	<i>Agēnor</i> - <i>Agenorides</i> Agenorovec
<i>Dānaus</i> - <i>Danaides</i> Danaovec	<i>Cecrops</i> - <i>Cecropides</i> Cekropovec.

2. **ides**, gen. **idae** ode jmen končících se v *us* a *es*:

<i>Atrous</i> - <i>Atrides</i> Atreovec	<i>Neorles</i> - <i>Neorides</i> Neokleovec
<i>Pēlous</i> - <i>Pelides</i> Peleovec	<i>Hēracles</i> - <i>Heracrides</i> Herakleovec.

3. **ades** i **iades**:

<i>Aenēas</i> - <i>Aeneades</i> Aeneovec	<i>Laērtēs</i> - <i>Laertiades</i> Laértovec
<i>Anchīsēs</i> - <i>Anchisiades</i> Anchisovec	<i>Tēlāmon</i> - <i>Telamoniades</i> Telamónovec
<i>Thestius</i> - <i>Thestiades</i> Thestiovec	<i>Atlas</i> - <i>Atlantiades</i> Atlantovec.

4. **is**, gen. **idis**; **iās**, gen. **iādis** (feminina):

<i>Priāmus</i> - <i>Priamis</i> - <i>idis</i> Priamovna	<i>Nēreus</i> - <i>Nērēis</i> - <i>idis</i> Nereovna
<i>Dānaus</i> - <i>Danais</i> - <i>idis</i> Danaovna	<i>Thestius</i> - <i>Thestias</i> - <i>adis</i> Thestiovna.

Odvozování adjektiv.

A. Adiectiva verbalia.

§. 190. Přítvorky, jimiž vytvářejí se adjektiva ze sloves, jsou:

1. **ax** k označení *přirozené náklonnosti* ke konání toho, co znamená sloveso základné:

<i>auleo</i> - <i>auleax</i> smělý	<i>lōquor</i> - <i>loquar</i> hovorný
<i>ēdo</i> - <i>edaax</i> žravý	<i>rāpio</i> - <i>rapax</i> dravý
<i>fēro</i> - <i>ferax</i> výnosný	<i>tēneo</i> - <i>tenax</i> držlivý
<i>fūgio</i> - <i>fugax</i> plachý	<i>vōro</i> - <i>vorax</i> hltavý.

Podobný význam mají adjektiva vytvořená přítvorkem

2. ūlus:

<i>bībo</i> - <i>bībulus</i> pijácký	<i>quēror</i> - <i>querulus</i> stýskavý
<i>crēdo</i> - <i>credulus</i> lehkověrný	<i>sēdo</i> - <i>sēdulus</i> bedlivý.

Poznam. *Homo bibulus* humbálek, *homo credulus* věřilek, *homo querulus* stýskálek, skuhrálek.

3. **ilis a bilis.** Přítvorky těmito vytvářejí se adjektiva obvykle s významem trpného, znamenající *možnost* děje slovesem naznačeného:

<i>facio</i> - <i>facilis</i> snadný	<i>amo</i> - <i>amabilis</i> milostný
<i>frango</i> - <i>fragilis</i> křehký	<i>laudo</i> - <i>laudabilis</i> chvalitebný
<i>utor</i> - <i>utilis</i> užitečný	<i>fleo</i> - <i>flēbilis</i> žalostný.

Poznam. Smysl činný do sebe mají: *horribilis* hrozný, *terribilis* strašný, *desns*, *fertilis* úrodný.

4. **bundus.** Adjektiva taková rovnají se participiū praesentis často s významem poněkud *vzmocněným*: *errans* právě bloudící, avšak *errabundus* stále bloudící, bludný.

<i>grātūlor</i> - <i>gratulābundus</i> horlivě štěstí žádající	<i>fūro</i> - <i>furibundus</i> pln vzteku
<i>laetor</i> - <i>laetābundus</i> pln radosti	<i>lūdo</i> - <i>ludibundus</i> hravý
<i>mīror</i> - <i>mirābundus</i> pln udivení	<i>mōrior</i> - <i>moribundus</i> k hodince pracující
	<i>trēmo</i> - <i>tremēbundus</i> třasavý.

5. **cundus.** Přítvorek ten znamená *bytnou* vlastnost, náklonnost:

<i>iūco</i> - <i>iucundus</i> příjemný	<i>īrascor</i> - <i>iracundus</i> prehlivý
<i>fāri</i> - <i>fācundus</i> výmluvný	<i>vēreor</i> - <i>verecundus</i> cudný.

6. **idus** k označení trvalé vlastnosti:

<i>arreo</i> - <i>aridus</i> suchý	<i>hūmo</i> - <i>humidus</i> vlhký
<i>madēo</i> - <i>madidus</i> mokrý	<i>cūpio</i> - <i>cupidus</i> žádostivý
<i>tūmo</i> - <i>timidus</i> bázlivý	<i>fluo</i> - <i>fluidus</i> tekutý
<i>valēo</i> - <i>validus</i> mocný	<i>rāpio</i> - <i>rapidus</i> dravý.

B. Adiectiva denominativa.

§. 191. Nejobyčejnější přítvorky, jimiž adjektiva ode jmen se vedou, jsou tyto:

1. **ēus** k vytváření přídavných jmen *látkových*:

<i>argentum</i> - <i>argenteus</i> stříbrný	<i>lignum</i> - <i>ligneus</i> dřevěný
<i>aurum</i> - <i>aureus</i> zlatý	<i>pice</i> - <i>piceus</i> smolný
<i>ferrum</i> - <i>ferreus</i> železný	<i>vitrum</i> - <i>vitreus</i> skleněný.

Týž význam má přítvorek

2. **nus a něus**, jímžto se vedou adjektiva látková zvlášť ode jmen stromův:

querens - *quernus* i *quernus* du-
bový

ficula - *ficulneus* fikový

ilcr - *iligneus* dubový; rovněž
čbur - *cburnus* i *cburneus* ze slo-
nové kosti.

3. **acěus a icěus** označuje buď látku buď příslušnost nebo podobnost:

charta - *chartaceus* papírový

rōsa - *rosaceus* růžový

lāter - *latēricus* cihlový

tribūnus - *tribunicus* tribunský.

4. **ius, icus, ilis, ālis, āris, ensis, ānus, īnus**. Adjektiva vedená těmito přítvorky znamenají příslušnost k něčemu:

ius.

pāter - *patrius* otcovský
rex - *regius* královský
imperātor - *imperatorius* velitelský
sōror - *sororius* sesterský.

icus.

aula - *aulicus* dvorský
hostis - *hosticus* nepřátelský
civis - *civicus* občanský
classis - *classicus* lodní, námořský.

ilis.

servus - *servilis* otrocký
civ - *civilis* mužský, mužný
civis - *civilis* občanský
hostis - *hostilis* nepřátelský.

ālis.

annus - *annalis* výroční
nāvis - *navalis* námořský
rēx - *regalis* královský
virgo - *virginalis* panenský
mors - *mortalis* smrtelný.

āris.

pōpulus - *popularis* národní
consul - *consularis* konsulský
miles - *militaris* vojenský
salus - *salutaris* spasitelný.

ensis.

fōrum - *forensis* veřejný
castra - *castrensis* polní
Caninae - *Caninusis* Kanenský
Athēnae - *Atheniensis* Athenský.

ānus.

urbs - *urbanus* městský
mons - *montanus* pohor. ý, hor-
natý
Sulla - *Sullanus*
Rōma - *Romanus*.

īnus.

māre - *marinus* mořský
fēmīna - *femininus* ženský
capra - *caprinus* kozí
citulus - *citulinus* telecí
lēpus - *leporinus* zajecí.

5. **ārius**. Adjektiva taková znamenají též příslušnost; zvláště pak zaměstnávání se něčím (zhusta substantivně):

argentum - *argentarius* co ke stří-
bru náleží, peněžník

classis - *classarius* lodní, lodník
stātua - *statuarius* sochařský, sochar

sica - *sicarius* kdo dýkou zachází, | *grex* - *gregarius* na př. *miles*
vrah sprostý voják
legio - *legionarius* k legione č. pluku *ager* - *agrarius* role se týkající.
náležitý. plukovní rolní.

Adjektiva taková stávají často spojená se substantivem *faber* k označení *řemeslníků* díla hmotného z látek tvrdých: *faber lignarius* tesař, *f. ferrarius* kovář, *f. aerarius* kotlář.

Poznam. 1. *Res frumentaria* věc obilní, žpíce; *res nummaria* mincovství; *res pecuaria* dobytkařství; *res argentaria* peněžnictví.

2. Přívorek *arius* přistupuje též k číslovkám distributivním: *quinarius* pětník, *denarius* desetník, *versus senarius* verš šestistopý, *homo tricenarius* třicetník, *sexagēnarius* šedesátník.

6. **ösus** a **ülentus** (**ölentus**) označují *hojnosť* toho, co základné slovo znamená:

<i>äqua</i> - <i>aquosus</i> bohatý na vodu.	<i>impërium</i> - <i>imperiosus</i> pánovitý
vodnatý	<i>mons</i> - <i>montosus</i> hornatý
<i>änimus</i> - <i>animosus</i> srdnatý	<i>läpis</i> - <i>lapidosus</i> kamenitý
<i>piscis</i> - <i>piscosus</i> rybnatý	<i>turba</i> - <i>turbulentus</i> pln zmatku.
<i>portus</i> - <i>portuosus</i> bohatý na	zmatečuy
přístavy	<i>frans</i> - <i>fraululentus</i> podvodný
<i>ëtium</i> - <i>ëtiosus</i> vadný	<i>öps</i> - <i>opulentus</i> mohovitý
<i>incüdia</i> - <i>invidiosus</i> pln závisi,	<i>ënum</i> - <i>ëmolentus</i> opilý, vtnák
závistivý	<i>vis</i> - <i>violentus</i> násilný.

7. **tus** (*ätus*, *ëtus*, *ütus*) znamená *opatření* tím, co jméno základné označuje:

<i>ius</i> - <i>iustus</i> spravedlivý	<i>dens</i> - <i>dentatus</i> zubatý
<i>önus</i> - <i>onustus</i> obřemenený	<i>fäls</i> - <i>falcatus</i> srpy opatřený
<i>scëlus</i> - <i>scelestus</i> ohavný	<i>auris</i> - <i>auritus</i> ušatý
<i>fünus</i> - <i>funestus</i> záhubný	<i>pellis</i> - <i>pellitus</i> koží pokrytý
<i>älä</i> - <i>alatus</i> křídlatý	<i>turris</i> - <i>turritus</i> věžatý
<i>barba</i> - <i>barbatus</i> vousatý	<i>mel</i> - <i>mellitus</i> medový
<i>töga</i> - <i>togatus</i> togou oděný,	<i>astus</i> - <i>astutus</i> schytralý
řimský občan	<i>cornu</i> - <i>cornutus</i> rohatý
<i>calceus</i> - <i>calceatus</i> obutý	<i>näsus</i> - <i>nasutus</i> nosatý.

8. **as**, gen. **ätis**; **is**, gen. **itis**. Témito přívorky velou se adjektiva (velmi zhusta substantivně kladená) naznačující *původ*:

<i>Ärpinum</i> - <i>Arpinas</i> -ätis Arpinian	<i>Urbium</i> - <i>Urbinas</i> -ätis Urbinian
<i>Füdenae</i> - <i>Füdenas</i> Fidenian	<i>Samnium</i> - <i>Samnis</i> -itis Samnian.

Poznam. Sem náleží: *cūias*? jaký krajan? *nostras* našinec. *optīmas* velmož (nejvíce jen v plur. *optimates*).

Též od příslovceí zvláště času vedou se adjektiva (adiectiva adverbialia). Nejobyčejnější takové přívorky jsou:

9. *rimus, ternus, tīnus.*

<i>hōdie</i> - <i>hodiernus</i>	dnešní	<i>hēri</i> - <i>hesternus</i>	včerejší
<i>diu</i> - <i>diurnus</i>	podenní	<i>cras</i> - <i>crastīnus</i>	zejtřejší
<i>noctu</i> - <i>nocturnus</i>	ponoční	<i>diu</i> - <i>dīdīnus</i>	dlouhotrvalý
<i>semper</i> - <i>sempiternus</i>	věčný	<i>prius</i> - <i>pristīnus</i>	dávnověký.

Odvozování sloves.

A. Verba verbalia.

§. 192. Slovesa od jiných sloves vedená dělí se ve čtyři třídy.

1. Verba iterativa (frequentativa) a intensiva t. opětovací a zdůrazňující vytvářejí se ze supina; mění se totiž *atum* v *itare*, ostatně *um* v *are*:

<i>clamo</i> — <i>clamatum</i> — <i>clamitare</i>	opětne křičeti t. křikati. povykovati
<i>rogo</i> — <i>rogatum</i> — <i>rogitare</i>	dotazovati se
<i>volo</i> — <i>volatum</i> — <i>volitare</i>	poletovati
<i>habeo</i> — <i>habitu</i> — <i>habitare</i>	pevně držeti, obývati
<i>cāno</i> — (<i>cantum</i>) — <i>cantare</i>	(zvučným hlasem) zpívati
<i>volvo</i> — <i>volutum</i> — <i>volutare</i>	povalovati (něčím)
<i>pello</i> — <i>pulsu</i> — <i>pulsare</i>	(silně) tlouci.

Verba deponentia svého tvaru passivního nepozbývají: *amplecti* — *amplexari*; *sequi* — *sectari*; *tueri* — *tutari*.

Některá slovesa opětovací vedou připojenímu přívorku opětovacího tvaru nové:

<i>cānere</i> — <i>cantare</i>	— <i>cantitare</i> prozpěvovati
<i>dicere</i> — <i>dictare</i>	— <i>dictitare</i> říkávati
<i>venire</i> — (<i>ad</i>) <i>venire</i> — <i>venitare</i>	přicházivati.

(Od některých sloves užívá se jen tvarů těchto: *légere* — *lectitare* (nikoli *lecture*), *haerere* — *haesitare*, *scribere* — *scriptitare*).

Poznam. Někdy vede se forma iterativní neb intensivní od času přítomného: *ago* — *agitare*, *fluo* — *fluitare*, *nosco* — *noscitare*. *quaero* — *quaeritare*.

2. Verba inchoativa t. počínavá (v. §. 141) končí se v syllabu *scō*: *lābo* — *labare* viklám se, *labasco* — *labascere* počínám se viklati.

<i>caleo</i> - <i>calesco</i>	<i>gēmo</i> - <i>ingemisco</i>	<i>cūpio</i> - <i>concupisco</i>
<i>ferveo</i> - <i>effervesco</i>	<i>trēmo</i> - <i>contremisco</i>	<i>sāpio</i> - <i>resipisco</i>
<i>timeo</i> - <i>extimesco</i>	<i>vivo</i> - <i>revivisco</i>	<i>dormio</i> - <i>obdormisco</i> .

Mnohá inchoativa jsou denominativa: *puer* — *puērasco*; *matūrus* — *matūresco*.

3. Verba desiderativa znamenající bažení po něčem vytvořují se ze supina; koncovka *um* mění se tu v *ūrio*, inf. *ūrīre*:

<i>ēdo</i> - <i>esum</i> - <i>esurio</i> chce se mi jísti ¹⁾	<i>dormio</i> - <i>dormitum</i> - <i>dormiturio</i>
<i>pēto</i> - <i>petitum</i> - <i>petiturio</i> mám úmysl	chce se mi spátí.
(chuť) ucházeti se oč	Ostatně v. §. 142. Poznam.

4. Verba diminutiva naznačují děj slovesem základným označený v mšře nepatrně, tedy se zhrzením jakýmsi. Končí se v *illo*, inf. *illare*; *canto* — *cantillo* cvrlikám; *scribo* — *scribillo* škrtám.

Poznam. Též složením slovesa s předl. *sub* naznačuje se význam diminutivný: *subtimeo* poobávám se, *subnēgo* poněkud odepírám, *suppādet me* poněkud (trochu) se stydím. Srov. §. 178, *sub*, 4.

B. Verba denominativa

§. 193. Slovesa vedená ode jmen končí se v *are*, *ēre* a *īre*; inchoativa denominativa v *ēre*. Verba denominativa končící se v *are* a *īre* jsou obvykle přechodná, končící se pak v *ēre* z většího dílu nepřechodná.

<i>cōrōna</i> - <i>coronare</i> věnčiti	<i>finis</i> - <i>finire</i> končiti
<i>macūla</i> - <i>maculare</i> skvrniti	<i>custos</i> - <i>custodire</i> hlídati
<i>onus</i> - <i>onērare</i> obtěžovati	<i>mollis</i> - <i>mollire</i> měkčiti.
<i>albus</i> - <i>albēre</i> běleťi	
<i>flos</i> - <i>florēre</i> kvěťi	
<i>frons</i> - <i>frondēre</i> zeleněťi	
— - <i>frondescēre</i> lupenatěťi.	

¹⁾ též: jedl bych, spal bych, rád bych se ucházel a t. d. *Gnaeus sullatūrit et proscriptūrit iamdiu* (Gn. byl by rád Sullou a rád by propisoval již dávno.

B. Skladba.

Syntaxis.

Hlava XXXV. O shodě částek věty.

O podmětu a výroku.

§. 194. Každá prostá věta skládá se z *podmětu* (*subiectum*) a z *výroku* (*praedicatum*).

Podmětem bývá pravidelně jméno podstatné; avšak může jím též býti náměstka, přídavné jméno nebo přídělné sloveso neb i celá věta, konečně každé slovo, ano i jednotlivé syllaby a zvuky, pokud nehledíce k významu právě jen o tvaru jejich výrok nějaký pronášíme.

✓ *Avia cantat. Ille lactatur, ille maeret. Omnes oculos in Antonium coniecerunt. Beati sunt possidentes. Errare humanum est. Vincere turpe est. Opportunum accidit, quod venisti. Cum nobis non dicitur, sed nobiscum.*¹⁾ *A aut longum est aut breve.*²⁾

§. 195. Podmět vynáší se v lat. na otázku *kdo? co?* vždy *nominativem*. *Deus regit mundum.*

Poznam. 1. Latinský nom. podmětový leckdy překládáme pádem jiným, zvl. *genitivem* s výrokem neosobným: *Mémoria minuitur*. Paměti ubývá. *Hostium opes animique creverunt*. Nepřítelům moci a srdnatosti přibýlo. *Cononi praecipuus honor habitus est*. Kononovi obzvláštní cti se dostalo. *Tempus mihi non suppetit*. Nedostává se mi času (nemám kdy). *Non melior vir fuit Scipione Africano*. Nebylo lepšího muže nad S. *Malum nullum est sine aliquo bono*. Není žádného zla a t. d. *Ad octingenti homines caesi sunt*. K osmi stům lidí pobito jest.

2. Při vazbě *akusativu s infinitivem* vytýká se podmět *akusativem*, při *ablativu absolutním* vynáší se *ablativem*.

§. 196. Podmět nevyslovuje se vždycky obzvláštně, nýbrž bývá i *ukryt ve výroku*, jako v češtině:

1. Když vynáší se náměstky osobními, na nichž důrazu uení; na př. *Vivo*. Při důrazném rčení, což zvláště v protivách místo mívá,

¹⁾ *Cum nobis* se neříká, nýbrž *nobiscum*. ²⁾ *A* buď dlouhé jest buď krátké.

klásti dlužno náměstky osobné jako v jazyce našem. *Ego nio, tu nēgas. Vos mānētis, ēgo abeo.*

2. Když zamlčí se podmět všeobecný *homines* (jako v češtině *lidé*); na př. *dicunt, trādunt, fērunt.*¹⁾

3. Při slovesech neosobných (§. 107, Poznám. a §. 166), kterými ličí se úkazy přírodní anebo hnutí duševní; na př. *Illūcescit. Misēret me.*

Při slovech, jimiž ličí se úkazy přírodní, přimysliti dlužno za subjekt nějaké božstvo nebo jiné substantivum, jako *caelum, dies*, což čítá se někdy skutečně: *Iuppiter tonat, Iōve tonante. dies lūcescit (illūcescit), caelum (dies) vesperascit, Aurōra rōrat.*

4. Ve třetí osobě sloves nepřechodných (§. 102, 1), užívá-li se jich trpně. *Dormitur.*²⁾ *Ventum est.*³⁾

§. 197. Výrokem bývá pravidelně sloveso, avšak může jím býti i jméno podstatné nebo přídavné (přičestí). Výrokové jméno takové spojeno bývá se svým podmětem slovesem *esse*, které v té případnosti nazývá se *cōpula (spona)*.

Arbor viret. Arbor est dēcus horti. Arbor est procēra. Discipulus laudatus est.

Poznám. 1. Sponové sloveso *esse* hlavně ve třetí osobě zhusta se vypouští, nejvíce v obecných průpovědích, jako v češtině: *Quot homines, tot sententiae. Summum lūs, summa iniūria*⁴⁾. *Incundi acti labores*⁵⁾. *Hinc illae lacrimae!*

2. *Esse* obsahuje někdy výrok plný; pak slove *verbum existentiae (sloveso j-oucnosti)*. *Homērus fuit ante Rōmam conditam.* V tom případě bývá spojeno i s příslovci: *Si vāles, bene est. Omnia rectissime sunt. Inceptum frustra est. Mihi nunquam in vita melius fuit*⁶⁾.

§. 198. Sloveso, je-li výrokem, srovnává se s podmětem svým v osobě a čísle, ve sklonných pak částech (ve přičestích) i v rodě a pátě.

Varietas delectat. Divitiae dilabuntur. Ego cālro, si vos valetis. Daciūs ab Alexandro Magno dēvictus est. Carthāgo a Scipione delata est. Metalla sub terrā reconditā sunt. Litterae tuae mihi allatae sunt.

§. 199. Jméno nějaké, je-li výrokem, pak jest jméno to:

¹⁾ Povídají. ²⁾ Spí se. ³⁾ Přišlo se. ⁴⁾ Vrch práva, vrch křivdy. ⁵⁾ Po práci milo odpočinouti. Srov.: Trpká práce, pokoj sladký, po práci jsou milé svátky. ⁶⁾ Lépe se nevedlo.

K §. 197, P. 2. U básníkův a u Tacita o podmětu infinitivem slovesa vyjadřeném výrok *est* tak se propovídá, že rovná se prosaickému *potest* nebo *licet*; řec. *ἔστιν, ἔστι*. Ovid.: *quod tangere non est (= quod tangi non potest)* čeho dotknouti se nelze; (diti) *quos fallere non est*. — Verg.: *Tityon cernere erat* Titya bylo viděti. — Tac.: *Est videre apud Germanos argentra vāsa. Thrāsea cum Demetrio, ut conectare erat. de nātūra animae inquirēbat* Th. s Dem., jak bylo lze dohadati se, pátral po povaze duše.

1. *přidavné* (*přířecí, náměstka*). a tu srovnává se s podmětem svým v rodě, pádě a čísle; spona řídí se podmětem v osobě a čísle.

Equus est alacer. Virtus clara est et aeterna. Vër est amoenum. Columbae sunt timidae. Omne corpus mutabile est. Verba consulis haec fuerunt.

Poznam. 1. Je-li podmětem infinitiv anebo celá věta, přidavné jméno výrokové kladé se do střed. rodu jednočtu. *Dulce et decòrum est pro patria mòri. Mihi pergratum est, quod librum ad me misisti.*

2. Někdy bývá výrokové příd. jméno v rodě středním, ač je podmět rodu mužského anebo ženského. Vazbu tuto lze vysvětliti, přimyslíme-li k příd. jménu *quiddam* (cosi č. nějaká věc). *Triste lùpus stùbulis t. j. triste quiddam* ¹⁾. *Mors omnium rerum extremum est* ²⁾.

3. Co o sponě *esse* platí, platí též o slovesech, která se dvojím nominativem se poji: *fiò, videor, existimor* atd. (§. 212).

2. *Podstatné*, a to musí srovnávati se s podmětem svým jen v pádě, v rodě pak jen tenkrát, má-li pro mužský i ženský rod tvary zvláštní (subst. mobile §. 12, 5).

Usus est tyrannus. Virtus est summum bonum. Somnus est imago mortis. Pulvis et umbra sumus ³⁾. *Ròmani fuerunt pòpùlus fortissimus. Usus est optimus magister* ⁴⁾. *Vitu rustica parsimòniae magistra est* ⁵⁾. *Aquila est rēgina àvium* ⁶⁾. *Sòl temporum ac siderum rector* ⁷⁾ *est. Athenae omnium doctrinarum incentrices* ⁸⁾ *fuerunt.*

Poznam. 1. Číslo výrokového substantiva může býti rozdílné od čísla podmětu. *Captivi militum praeda fuerant. Gaudia saepe sunt initium doloris.*

2. Spona (jakož i slovesa *fiò, videor, existimor* atd. §. 212) neřídí se v čísle vždy svým podmětem, nýbrž častokrát i stojícím blíže ní substantivem výrokovým. *Consulatus tui fuit initium lùdi compitálitii* ⁹⁾. To stává se pravidelně, je-li infinitiv podmětem věty. *Contentum suis rebus esse macinae sunt divitiae.*

3. Je-li rod výrokového substantiva od rodu podmětu rozdílný, přičestí slovesa řídí se substantivem bližším. *Non omnis error stultitia est dicenda* č. *dicendus est non omnis error stultitia. Paupertas mihi onus visum est* č. *onus mihi paupertas visa est.*

§. 200. *Jméno výrokové* vytýká se v latině vždy *nominativem*, jak z uvedených příkladů vysvítá. V češtině pak vynáší se ono jméno

¹⁾ Smutného cosi (č. smutná hodina) vlk ovčínám. ²⁾ Smrt je věc nejposlednější ze všech. — Nabylo tedy v té případnosti adjektivum výrokové úplně moci substantivně. ³⁾ Srov.: *O dives, dives, non omni tempore vives!* a čes.: Pamatuji, člověče, na to, že jsi popel a bláto. ⁴⁾ Zkušenost jest . . . učitelkyně. ⁵⁾ Život jest . . . učitel. ⁶⁾ Orel je král ptactva. ⁷⁾ zprávcem. ⁸⁾ nálezkyně. ⁹⁾ Počátkem konsulatu svého byly hry komptální t. slavnosti konané na rozcestích (compitum) ke cti Larů t. bůžků stražných a ochranných. Srov. čes.: *A pokrm jeho byl kobylky. Rciž, at kamení toto chlebové jsou.* Zikm. Skl. str. 37.

též instrumentalem na otázku *čím někdo bývá?* což ovšem v latině místa mít nemůže. *Eo tempore Cicero consul fuit*¹⁾. *Popilius cum cívís tigrēgius, tum non indisertus fuit*²⁾.

Rovněž šetření jest rozdílu mezi vazbou latinskou a českou, jsou-li podmětem čísla určitá *od pěti až do tisíce* anebo neurčitá *mnoho, málo, kolik, několik* a t. d. V češtině klade se v té případnosti ve výroku rod střední jednočtu; ovšem jinak v latině, kdežto i v takovém případě podmět vynáší se nominativem mnohočtu, a výrok řídí se jím v čísle a rodě. *Trecenti Spartani* *špud Thermopylas* *a Persis interfecti sunt*³⁾. *Pauci homines sua sorte contenti sunt*⁴⁾.

§. 201. Je-li podmět *jméno souborné (collectivum)*, pronáší se výrok někdy mnohočtem (*constructio ad sensum* č. *κατὰ συνῆσιν* t. j. vazba dle smyslu). *Magna multitudo lapides ac tela coniecerunt*⁵⁾.

Rovněž často i rod výroku řídí se ne grammatickým tvarem jména kolektivního, nýbrž přirozeným rodem myšlených při tom předmětů, jmenovitě při *milia*, rozumějí-li se tím lidé. *Pars (hostium) per agros dilapsi, pars urbes petierunt finitimas. Caesi sunt hostium duo milia ducenti*⁶⁾.

Podobně: *Uterque dux exercitum e castris educunt. Hoc idem generi humano contigit, quod in terra collocati sunt* (vov. homines). *Capita coniurationis virgis caesi ac secūri percussi sunt*.

Pamatujme zvlášť: *partim* — *dilem* — *dilem*, kteréžto spojeno jsou s *genit. plur.* anebo s předl. *ex* významem svým slovcem *alii* — *alii*, *alia* — *alia* se rovná a za *podmět množ.* čísla se pokládá: *Eorum partim Pompeii castra sunt secūti, partim domi remanserunt. Partim e nobis timidi sunt, partim a republica aversi. Bonorum partim necessaria sunt, partim non necessaria*.

§. 202. Při dvou nebo více *podmětech* pronáší se výrok slovesný z pravidla mnohočtem. *Romulus et Remus Romam condiderunt. Beneficium et gratia homines inter se coniungunt*.

Označují-li však *podmětové* ti části celku jednoho, anebo mají se naznačiti, že výrok rozuměti se má o každém *podmětě zvlášť*, výrok slovesný vynáší se jednočtem. *Senatus populusque Romanus*⁷⁾ *intelligit bello opus esse. Cibo et potione famēs sitisque depellitur. Cum tempus necessitasque postulat, decretandum manu est. Cōnon plurimum Cypri, Iphicrātes in Thrācia, Chabrias in Sigō vivit*.

Je-li však některý z *podmětův* čísla množného, vynáší se výrok

¹⁾ byl *konšulem*. ²⁾ jakož *výborným* byl *oběhanem*, tak *nikoli nevýmluvným*.

³⁾ Tři sta *Spartanův* . . . *usmrceno* jest. ⁴⁾ Málo lidí svým osudem spokojeno jest. ⁵⁾ Srov. *Mnohý* zastup *stlali roucha*. ⁶⁾ Srov. *Pět tisíc* na *viru* se *obrátili*.

⁷⁾ *nerozdílné* to *jedno*.

téměř vždy mnohočetem. *Vita, mors, divitiae, paupertas omnes homines vehementissime permovent. Frons, oculi, vultus persaepe mentiuntur.*

Poznam. Rozlučují-li se dva nebo více podmětů částicí *aut*, sloveso klade se buď do jednočtu buď do mnohočtu. *Si Socrates aut Antisthenes diceret* nebo *dicerent*. Rovněž i při částicích: *et — et, neque — neque, aut — aut.*

§. 203. Co týče se rodu výrokového jména příslavného (anebo přičestí), při dvou nebo více podmětech mají místo tato pravidla:

1. Jsou-li podmětové názvy osob a téhož rodu, jméno výrokové mnohočetem vyčtené v rodě s nimi se shoduje; jsou-li však rodu rozličného, jméno výrokové pronáší se mnohočetem rodu mužského. *Pater et filius mortui sunt. Mater et filia mortuae sunt. Pater et mater mortui sunt. Cērere nātī sunt Liber et Libera.* Rovněž při zvířatech: *Aquila et āper inēdia sunt consumpti. Pavōnes et columbae amīci sunt.*

2. Jsou-li podmětové jména věcná ať rodu téhož ať rozličného, jméno výrokové z pravidla pronáší se mnohočetem rodu středního. *Stultitia et tēmēritas et iniustitia et intemperantia fugienda sunt. Beneficium et iniūria inter se contraria sunt. Secundae res, honōres, victōriae fortuita sunt.*

Poznam. 1. Jsou-li podmínky veskrze jména věcná rodu ženského, vyjadřuje se někdy výrokové adjektivum mnohočetem téhož rodu. *Grammaticae quondam et musice iunctae fuerunt. Iustitiae sunt adiunctae pietas, bonitas, benignitas.*

2. Při nestejném rodě jmen věcných výrok shoduje se zhusta se jménem toliko jedním, k ostatním pak pouze se připomýšlí. *Error in hac causa atque invidia versata est. Tibi omnium salus, liberi, fortunae sunt carissimae. Visae sunt nocturno tempore faeces ardorque caeli.*¹⁾

3. Při řádkém spojení jmen osobných a věcných shoduje se společný výrok jmenný obvykle s podmětem osobním a připomýšlí se k věcnému. *Thrasylbulus contemptus est*²⁾ atque eius solitudo.

§. 204. Jsou-li osoby podmětův rozličny, výrok vytýká se číslem množným; pak první osoba přednost má přede druhou a třetí, druhá pak přede třetí. *Haec neque tu neque ego fecimus. Si tu et Tullia volitis, ego et suavissimus Cicero valemus. Tu et pater in convivio eratis*³⁾.

Poznam. 1. I zde výrok často klade se k jednomu z podmětův a připomýšlí se při ostatních. *Vos ipsi et senatus frequens restitit. Et ego et Cicero meus flagitabit. Et tu et omnes homines sciunt.*

2. Je-li *uterque nostrum* my oba a *uterque vestrum* vy oba podmětem (srov. §. 256, P. 1), výrok pronáší se vždy jednočetem osoby třetí: *uterque nostrum audivit* my oba jsme slyšeli (nikoli snad *audivimus*); *uterque vestrum probat* vy oba schvalujete (nikoli *probatis*); *uterque nostrum hanc defensionem sibi suscepit* my oba tuto obranu na sebe jsme vzali (nikoli snad *nobis suscepimus*).

¹⁾ ohnivě sloupky a záře nebes. ²⁾ v pohrdání byl. ³⁾ Srov. Bart. Skl. str. 10.

Přívlastek a přístavka.

§. 205. Pojem jména podstatného omezujeme *přívlastkem* (*attributum*) t. j. přičiňujíce k němu jméno přídavné (příčestí, číslovku, adjektivnou náměstku), jako: *orator clarus, leo rugiens, legio prima, haec terra*; anebo *přístavkou* (*appositio*) t. j. pripojujíce k němu jiné jméno podstatné v témž pádu, jako: *Cicero consul, Simōnides poēta, Sequēna flūmen*.

§. 206. *Přívlastek* (*attributum*) shoduje se v rodě, čísle a pátě se svým substantivem. *Prāva societas nocet. Fūgūt irrepārābile tempus. Amicus certus in re incertu cernitur*¹⁾.

Vztahuje-li se *přívlastek* ke dvěma podstatným jménům rodu rozdílného, tu se buď opakuje při každém, anebo jen jednou jsa kladen, v rodě se shoduje s podstatným nejbližše stojícím. *Homīnis utilitatī agri omnes et maria* (*agri et maria omnia, omnes et agri et maria*) *parent*.

§. 207. *Přístavka* (*appositio*) srovnává se s podstatným jménem svým nezbytně jen v pádě. *Socrātem, supientissimū vīrum, Athenienses interfecerunt*.

Číslo *přístavky* může rozdílně býti od čísla příslušného substantiva. *Coriōli oppidum, Athēnae urbs, pisces signum*²⁾.

Rod *přístavky* jen tenkrát shodovati se musí s rodem příslušného substantiva, je-li *přístavka* substantivum mobile (§. 12, 5): *Pompeius, lūmen civitātis*; avšak *ansēres, Capitōlii servatores; philosophia, vītae magistra; Athenae, omnium doctrīnarum inventrīces; vōluptates, blandissimae dōminae*.

Rovněž musí shodovati se rod *přístavky* s rodem příslušného substantiva, je-li *přístavka* jméno obourodé (commune §. 12, 4): *mēmōria, fida custos; pax, iucunda cōmes*.

Poznam. K důraznějšímu vytknutí *přístavky* užívá se mnohdy výrazu: *dico pravím, totiž; hoc est, id est to jest*, aniž mění se při tom pád *přístavky*; toliko při *dico* místo nominativu klade se akkusativ. *Quam hesternus dies nobis, consularibus dico, turpis illuxit. Parens histōriae, Herōdōtum dico, Halicarnōsi nātus erat. Vos, hoc est (id est) populus Romanus*.

Výrokové přímětky substantiva.

§. 208. Rozdílná od pravé *apposice* a vlastního *attributa* je ta případnost, že jméno buď podstatné buď přídavné k některému substantivu v témž pádě se připojí, kteréžto připojené jméno vyjadřuje

¹⁾ Srov. V nouzi a potřebě přitele poznati. Neštěstí ukazuje, kdo pravdivě miluje. ²⁾ znamená nebeské, souhvězdí.

se v češtině buď větou adverbialnou nebo jmény podstatnými na předložkách závislými aneb i příslovci. Zvláště připojují se takto:

1. *substantiva* znamenající stáří neb úřad: *Cato senex* = K. když starcem byl, starcem jsa, ve svém kmetství (nikoli co stařec); *Cicero consul* = C. když byl konsulem, konsulem jsa, za svého konsulatu. *Cato senex scribere historiam instituit. Furius puer didicit, quod discendum fuit. C. Iulius Brutus aedem Salutis,¹⁾ quam consul eoverat, censor locaverat, dictator deditavit. Virtutum amicitia adiutrix data est, non vitiorum comes.*

2. *adjektiva*, jako často i v češtině, a to:

a) adjektiva označující buďto tělesný nebo duševný stav nebo nějakou náladu myslí.

vivus živ, za živa, za živobyť; *mortuus* mrtev, po smrti;
praesens přítomen jsa, osobně; *absens* nepřítomen jsa, v nepřítomnosti;
sciens, prudens věda, vědomě; *inscius, imprudens* nevěda, nevědomky;
laetus, hilaris vesel, vesele; *tristis* smuten, smutně;
libens rád; *invitus* nerad;
trepidus třesa se; *intrepidus, interritus* neohrožen, neohroženě;
sobrius střízliv, v střízlivosti; *ebrius* opilý, v opilosti.

Hortensium vivum amavi. Crassum non odi mortuum. Athenienses Alcibiadi absenti magistratum abrogarunt²⁾. Di immortales urbi pulcherrimae praesentes³⁾ auxilium ferent. Sciens (prudens) te laedere nolui. Socrates venum latus⁴⁾ hausit. Mortem nemo hilaris excipit, nisi qui se ad illam diu composuerat. Sapiens nihil facit invitus, nihil dolens, nihil coactus. Puer intrepidus (interritus) respondit. Nemo fere saltat sobrius. Servi ebrui confessi sunt de interficiendo Pompeio conituisse.

b) adjektiva počet nebo pořádek nějaký označující.

primus, princeps; prior, posterior; superior, inferior; proximus, ultimus, postrēmus, extrēmus, medius; unus, solus, totus; frequens, rarus.

Socrates primus⁵⁾ hoc docuit. Hannibal princeps in proelium ibat, ultimus⁶⁾ discedebat. Priori⁷⁾ Remo augurium venit. Hannibal quotiescunque cum populo Romano congressus est, semper discessit superior⁸⁾. Ubique proximi⁹⁾ Rhenum incidunt. Hispania postrema omnium provinciarum perdomita est. Honestate una¹⁰⁾ vita continetur beata. Sapiens solus¹¹⁾ sine aegritudine et metu vivere potest. Totum¹²⁾

¹⁾ chrám bohyně Spásky. ²⁾ vrchní velitelství odňali. ³⁾ osobně, mocně, účinně. ⁴⁾ vesel jsa, vesele, s veselou myslí. ⁵⁾ první m. nejprve. ⁶⁾ poslední m. naposledy. ⁷⁾ prve. ⁸⁾ vrch podržel, zvítězil. ⁹⁾ velmi blízko Rýna, při samém Rýně. ¹⁰⁾ zakládá se jedině na . . . ¹¹⁾ Můžec samotný č. toliko (jen) můžec. ¹²⁾ celého čili zcela se odevzdávám.

me do philosophiae. Senatus frequens ¹⁾ convenit. Hostes rari ²⁾ se ostendere coeperunt ³⁾.

Substantiva a adjektiva taková nazýváme *výrokovými* č. *praedikativními* přímětky substantiva, poněvadž opsati se dají větou, ve kteréžto pak výrokem býti se objevují. *Cato senex fuit, quum historiam scribere instituit. Socrates primus fuit, qui hoc docuit. Sapiens solus est, qui sine aegritudine vivere potest.*

Pozuam. Pozoruj rozdl:

Māter epistulam prima lēgit Matka první četla list t. matka byla první, jež list četla (po ní třebas otec).

Mater epistulam primam legit. Matka četla nejprve list t. list byl první, co matka četla (po něm třebas knihu).

Mater epistulam primum legit. Matka list nejprve četla (a pak jej třebas opsala).

Frāter solus mihi hoc dixit. Bratr samotn mi to řekl (nikdo jiný).

Frater soli mihi hoc dixit. Bratr to řekl mně samotnému (toliko mně a nikoli jinému).

Shoda náměstek.

§. 209. 1. Vztahuje-li se náměstka vztažná neb ukazovací k nějakému slovu věty jiné, řídí se tímto slovem v rodě a čísle; v pádě pak řídí se poměrem svým k oné větě, ve které se naskytá. *Nullus dōlor est, quum longinquitas temporis non mīnuat. Arbores sērūt agrīcōla, quarum adspīciēt bacam ipse nunquam. Magna ris est in virtutibus: eas excita, si forte dormiunt.*

Corinthus, ubi fui, unde vēni, quo vēni aneb: *Corinthus, in qua urbe fui, ex qua urbe veni, in quam urbem veni*, a tak vždy při jménech měst.

2. Vztahuje-li se náměstka vztažná k celé větě, klade se do jednoctu střed. rodu jako v češtině (*quod* = což, často též *id quod*). *Lācēdaemōnii Agīm rēgem, quod (id quod) nunquam antea āpud eos accēderat, necāvērunt. Timōleon, id quod diffīcilius putatur, multo sapientius tulit secundam quam adversam fortūnam.*

¹⁾ valně. ²⁾ po řídku, po různu, sem tam. ³⁾ K §. 208, 2. Basníci a Tacitus užívají zhusťa způsobem řeckým adjektiv m. rčení *adverbialných*, zvl. adjektiv udávajících čas nebo místo. Hor.: *Vespertinus pēte tectum* (m. *vespere*, ἐσπεριος) za večera pod střechu se ubírej. *Sērus in caelum redeas* (m. *sēro*) pozdě do nebe se vrať. *Domesticus ōtior* (m. *dōmī*, ὀπίσθιος) doma zahálím. — Verg.: *Grēgibus nocturnus obambūlat* (m. *noctu*, νυκτεριος č. νύχτιος) kolem stád v noci obchází. *Aenēas se mātūtinus agēbat* (m. *mane*, ὀρθριος) Ae. z rána sem krácel. — Tac.: *Trapēzuntē subitū irritūpīt* (m. *subito*) do Tr. z čista jasna vtrhl. *Nec Agrīcōla unquam per ālios gesta āvidus intercēpīt* (m. *avide*) aniž Ag. kdy, co jinými vykonáno, lakotně před ůsty vzal. Tak: *pergit prōpērus ubirī* se spěšně, *diversi interprētābantur* rozličně vykládali atd.

3. Má-li podstatné, ku kterému se *qui* odnáší, při sobě appositioni, náměstka vztažná může i touto se řídit. *Flūmen Rhēnus, quod (qui) agrum Helvētium a Germānis dividit.*

4. Vztahuje-li se náměstka vztažná ke dvěma nebo více jménům, platí o ní pravidla v §§. 202 a 203 vytknutá: *pāter et māter, qui mihi sunt mortui; divitiāe et honores, quae cadūca sunt.*

5. Jde-li za výrazem *ex (in) eo numero (genere)* věta relativná, relativum *qui* vytyká se mnohočtem, ježto onen výraz = *ex (in) eorum numero (genere)*. *Archias poēta est ex eo numero, qui semper apud omnes sancti sunt habiti.*

Zřídka *ex (in) eorum numero, qui ... Thucydīdem non ex numero accēpimus eorum, qui causas dictarent.*¹⁾

6. Je-li ve vztažné větě substantivum výrokové, náměstka vztažná řídí se nejvíce tímto substantivem: *Pompeius, quod impērii lūmen fuit; Thēbae, quod Boeōtiarū cāput est; iusta glōria, qui est fructus vērāe virtutis honestissimus.*

Říději, a to nejvíce, je-li subst. výrokové slovo řecké nebo jméno vlastní, shoduje se relativum se subst. předcházejícím, k němuž se odnáší. *Iōvis stella, quae Φαίδων appellatur; mōtus ānīmī, quos Graeci πᾶθη nominant* (vedle: *morbī, quae vōcant illi νοσήματα*); *est gēnus quoddam hominum, quod Hilōtae²⁾ vocantur; castellum Phrygiarū, quod Nōra appellatur; flūmen, quod appellatur Tāmēsis.*

7. Osoba slovesa ve vztažné větě, ve které *qui* je podmětem, řídí se vždy onou osobou, ku které náměstka ta se odnáší. *Ego non is sum, qui mortis mētū terrear; tu non is es, qui — terrearis* atd.; tudíž i: *ego et tu non ii sūmus, qui — terreamur; tu et frāter tuus non ii estis, qui — terreamini* atd. dle §. 204.

§. 210. Náměstka ukazovací nebo vztažná, která odkazuje k výrokovému substantivu své věty, shoduje se s ním v rodě, čísle a pádě. V češtině pronáší se rodem středním jednočtu; avšak při náměstce ukazovací i téže vazby, jaké v latině, užití možná.³⁾

Huc⁴⁾ est nōbilis ad Trāsūmēnum pugna. Huc⁵⁾ sunt fēre de ānīmīs sententiāe. Idem velle atque idem nolle, ea dēmum firma est amicitia. Quae⁶⁾ harmonia a mūsicis dicitur, ea⁷⁾ est in civitate concordia. Si omnia faciēda sint, quae amīci vellent, non amicitiae tales,⁸⁾ sed conspirationes putandae sint.

Totéž platí o akkusativu řízeném činnými slovesy znamenajícími: *jmenovati, za něco pokládati* (§. 227, a, c). *Sapientiam Stoici eam⁹⁾ interpretantur, quam¹⁰⁾ adhuc nemo mortālis est consecutus.*

¹⁾ pře líčiti. ²⁾ též *Ilōtae* řec. εἰλωται t. porobenci Spartanův. ³⁾ Srov. Ta (m. to) jest byla nejprvnější příčina zlého. ⁴⁾ tot anebo ta. ⁵⁾ tot anebo tat asi jsou zláni. ⁶⁾ co. ⁷⁾ to. ⁸⁾ takového eos. ⁹⁾ moudrosti vyrozumívají to, čeho atd.

Hlava XXXVI. O pádech.

Nominativ a Vokativ.

§. 211. *Nominativem* vyjadřuje se netoliko podmět jmenný na otázku *kdo?* neb *co?* (§. 195), nýbrž i také jmenný výrok, byť i tento v jazyce českém byl v pádě jiném. *Avus Murēnae praetor* ¹⁾ *fuit*. *Somnus est imāgo* ²⁾ *mortis*. *Qualis* ³⁾ *in ālios fueris, tales* ⁴⁾ *hi in te ērunt*.

§. 212. **Dvoji nominativ.** Nejen sloveso *esse*, nýbrž i mnohá jiná mají výrokové jméno při sobě v nominativě a vymáhají tudíž dvojího nominativu.

1. Slovesa obměnu „býti“ v sobě držící: *fiō, efficior, exado, exsisto* stávám se, *māneo, permāneo* zůstávám, setrvávám, *videor* zdám se, vidím se, *appareo* jeví se, *nascor* rodím se, *mōrior* umírám. V češ. klade se instr. výrokový ⁵⁾.

Nēmo fuit cāsus bōnus. Dicimus aliquem hīlāre vīvere; ergo si sēm̄el tristior effectus est, hīlara vīta amissa est? Brūtus hōmo magnus evāserat ⁶⁾. *Exstitit* ⁷⁾ *Brutus vindex nostrae libertatis. Animus patris immōtus mansit. Puerorum amīcitiāe stābiles non permānent. Terra si tibi parva videtur, caelestia semper spectato. Sol māior appāret quam lūna. Nemo nascitur dives, paupēres moriuntur multi* ⁸⁾.

Poznam. Státí se z něčeho něčím vyjadřuje se *fieri ex*. *Ex paupere dives factus sum. Dii ex hominibus facti sunt.* Pod.: *Plerumque in calamitate ex amicis inimici existunt.* Srov. §. 227, b), P. 2.

2. *Dvojího nominativu* vymáhají dále mnohá slovesa *passivná*, která v rodě aktivním při sobě mají dvojí akkusativ (srov. §. 227), a to:

a) slovesa *passivná* s významem *nazývati se*; *kdo se nazývá a jak (čím) se nazývá?* *Nōminor* jmenuji se, *vōcor, dicor* říká se mi, *appellor* nazývám se, *inscribor* jsem nadepsán ⁹⁾. *Sōcrātes pārens philōsōphiāe iure dicitur. A Cicerone Catilina pestis patriae appellatus est* ¹⁰⁾. *A Xenophonte agricultūra laudatur in eo libro, qui Occōnōmicus inscribitur.*

¹⁾ praetorem byl §. 200. ²⁾ obrazem. ³⁾ jakým. ⁴⁾ takovými. ⁵⁾ Bart. Skl. str. 64. ⁶⁾ vl. vyšel j. veliký muž, vyspěl ve vel. muž. t. stal se (znenáhla) vel. mužem. ⁷⁾ vl. vyvstal, povstal jakož obráncem. ⁸⁾ Nikdo nerodí se bohatcem (nikoli co bohatč), chudými (č. chudi jsouce) umírají mnozí. Bart. Skl. str. 64, b, Pozn. ⁹⁾ Būs. též *audio* (ἀκούω) vl. slyším o sobě t. j. sluji. Hor.: *Ipse iūdex audis. Rex pāterque audisti.* U Cic. *bñě, mālě audire* ve zlé nebo dobré pověsti býti. ¹⁰⁾ Od Cic. Katilinovi spíláno zhoubců vlasti. Srov. §. 227, a), Pozn.

b) slovesa passivná s významem za někoho nebo za něco volen býti; kdo je volen a zač (čím) je volen? *Lēgor, eligor, deligor, creor* jsem volen, *designor* jsem ustanovován, *dicor* jsem jmenován, *renuntior, declaror* jsem vyhlášován, prohlašován, *sufficior* jsem na místo někoho za něco volen. *Post Rōmulum Numa Pompilius rex est creatus. Sulla dictator dictus est. Consul omnibus centuriis Sulla renuntiatus est.*

c) slovesa passivná s významem za něco jmn, pokládán býti; kdo je jmn a zač (čím) je jmn? *Habeor, putor, existimor, iudicor. Scytharum gens antiquissima semper habita est. Unversus hic mundus una civitas hominum existimatur. Socrates est omnium sapientissimus oraculo Apollinis iudicatus.*

Poznam. Místo výrokového nom. užívá se zde též předložek *pro* nebo *in* s abl., nebo též slovcí *loco* (in loco), *numero* (in numero) s genit. (Srov. §. 227, c, P. 1). *Audacia pro muro habetur. Chabrias in summis habitus est ductibus. In Gallia plēbēs paene servorum habetur loco. In fortuna quadam est illa mors, nōn in poena putanda Qui supplicibus deorum nocent, sacrilegorum numero habentur. Socii fidelissimi in hostium numero existimati sunt.*

Podobně při *esse* = býti čím, býti za: *Sicilia nobis pro aerario fuit. Quaestor praetori suo parentis loco esse debet.*

§. 213. Dvojího nominativu vymáhají dále:

d) slovesa passivná s významem za něco dáván, brán, přijímán býti; kdo je dáván a zač (čím) je dáván? *Dor, addor, adiungor, capior, sumor, adsciscor* a pod. (Srov. §. 228, d). *Monitor* ¹⁾ *officii aliquis datur, additur, sumitur. Tu mihi socius adiunctus es. Ab Aricinis* ²⁾ *atque Ardeatibus* ³⁾ *pópulus Romanus iudex capitur. Boi ab Helvetiis socii adsciscuntur.*

e) slovesa passivná s významem něčím shledáván a poznáván býti; kdo je shledáván a čím je shledáván? *Invenior, repërior, cognoscor. Homines raro in victoria grati reperiuntur, cognoscuntur. Argivae sacerdotes, Cleobis et Bitō, filii mæne inventi (repti) sunt mortui.*

§. 214. *Sum* a ostatní právě jmenovaná slovesa držl, i když jsou v infinitivu, výrokové jméno v nominativě,

1. závisí-li infinitiv ten na slovesech, jež znamenají:

moci, musiti, opovážiti se
počnati, pokračovati, přestati
zvykati si, učiti se, uměti
chtěti, přát si, ustanoviti

posse, debere, audere etc.
incipere, pergere, desinere etc.
assuescere, discere, scire etc.
velle, cupere, statueret etc.

¹⁾ za připomínatele povinnosti t. aby povinnost na paměť přiváděl. ²⁾ Aricia město v Latii; obyvatelé Aricini Ariciané ō. Aricijští. ³⁾ Ardea staré město Rutulův; obyv. Ardeates Ardeané.

Possum liber esse jako liber sum; possum liber fieri jako liber fio; incipimus liberi esse, vólumus liberi esse etc. (Srov. §. 406).

Nemo potest beatus esse sine virtute. Uracula exaudiverunt, postquam homines minus creduli esse coeperunt. Desinant ii, qui omnia videntur, nimium esse timidi. Dionysius a Zenone fortis esse didicerat. Graecia semper eloquentiae princeps esse voluit. Malui videri nimis timidus quam parum prudens. Cato esse quam videri bonus malebat.

2. závisí-li infinitiv oněch sloves na slovesc *videor* zdám se, vidím se, kteréhožto v latině vždy jen *osobně* se užívá. V češtině praví se

buď *osobně*:

zdám se nemocen býti
zdáš se nemocen býti
zdá se nemocen býti
zdáme se nemocni býti
zdáte se nemocni býti
zdají se nemocni býti

nebo *neosobně*:

zdá se, že jsem nemocen
zdá se, že jsi nemocen
zdá se, že jest nemocen
zdá se, že jsme nemocni
zdá se, že jste nemocni
zdá se, že jsou nemocni.

V latině pak jen *osobně*:

videor aegrotus esse
videris aegrotus esse
videtur aegrotus esse

videmur aegroti esse
videmini aegroti esse
videntur aegroti esse.

Rovněž: Zdálo se, jako bys byl nemocen = zdál jsi se býti nemocen: *videbaris aegrotus esse* atd. *Nōn ad iocum facti esse videmur. Miltiades non videbatur posse esse privatus.*

Tak i v mezivětcích: *consilio, ut videor, bono ůtor; consilio, ut vidēris, bono utēris* atd.

Jako *videor* připouštějí v latině jen *osobnou* vazbu, avšak toliko v časech *prostých*, *passiva*: *dicor, trādor, fēror, perhibeor, pūtor, existimor*. V češtině říkáme:

praví se, že jsem šťasten
praví se, že jsi šťasten
praví se, že je šťasten atd.

myslí se, že jsem šťasten
myslí se, že jsi šťasten
myslí se, že je šťasten atd.

aneb:

jsem prý šťasten
jsi prý šťasten
jest prý šťasten atd.

aneb:

o mně se praví (myslí), že jsem šťasten
o tobě se praví (myslí), že jsi šťasten
o něm se praví (myslí), že je šťasten atd.

V latině pak jen *osobně*, jako: *pravím (myslím) se býti šťasten, pravíš (myslíš) se býti šťasten* atd.

dicor (putor) beatus esse
diceris (putaris) beatus esse
dicitur (putatur) beatus esse

dicimur (putamur) beati esse
dicimini (putamini) beati esse
dicuntur (putantur) beati esse.

Aristaeus inventor olei esse dicitur. Aristides omnium iustissimus fuisse traditur. Hercules et Liber reges Orientis fuisse traduntur. Xanthippe, Socratis philosophi uxor, mōrōsa admōdum fuisse fertur et iurgiosa. Tyndaridae fratres¹⁾ non mōdo adiūtōres victōriae pōpuli Rōmāni, sed etiam muniti fuisse perhibentur. Atticus prūdens esse in iure civili putabatur. V. §. 422, 2—4; a o vazbě neosobné při těch a takových slovesech §. 423.

§. 215. *Vokativ*, jehož užíváme volajíce na osobu nebo věc osobně představovanou, klade se jako nějaké citoslovce zcela mimo větu. *Vokativ* místo mívá v řeči obyčejně za jedním nebo několika slovy; jen na označení prudkého hnutí myslí zaujímá ve větě místo prvé. V této případnosti přičiňuje se k němu často citoslovce o. 2)

Quo usque tandem abutēri, Catilīna! patientia nostra! Quae res unquam, pro sancte Iuppiter, est gesta maior! Pro dii immortales! quem ego hominem accūso! O tenebrae! o lūtum! o sordes! o paterni generis oblīte! !

Akkusativ.

§. 216. *Akkusativ* je pádem předmětu a klade se jako v češtině na otázku *koho? co?* při všech slovesech *přechodných* (verba transitiva §. 102), aby se jím pojem jejich doplnil. *Akkusativ* takový slove *předmětem* (obiectum). *Deus mundum edificavit. Scipio delevit Carthaginem. Bōni cīves amant patriam.*

Akkusativem předmětným vyjadřuje se předmět dvoji, buď 1. *vnější*, kterýž, jsa hotov už před činností slovesní, touto jest zasažen: *verbero servum* bijí otroka; aneb 2. *vnitřní*, kterýž není hotov před činností slovesní, touto teprve vzniká, v ní obsažen jest: *infēro vulnus* zasazují ranu; *vītam iucundam vīvo* příjemný život vedu.

Poznam. Převádějice větu aktivnou v *passivnou* proměňujeme 1) *akkusativ* (předmět) v *nominativ* (podmět); 2) sloveso aktivné v *passivné*, kteréž klademe do téhož času a způsobu a srovnáme je s novým podmětem co do osoby a čísla;

¹⁾ bratři Tyndareovci t. Kastor a Pollux, synové Tyndareu, krále spartského. ²⁾ K §. 215. a) Výrokové adj. nebo partic. básníci někdy vytýkají vokativem m. nominativu (attrakce). Verg.: *Quibus, Hector, ab oris expectate venis? m. expectatus. Quo morituro ruis? m. moriturus*. Tibullus: *Sic renas hodiernē! m. hodiernus* t. *hodie* (v. str. 150. pod čarou 3). Pod. Hor.: *Matutine pater, seu Iane libentius audis* (= *appellaris* v. str. 152. pod čarou 9) m. *Ianus*. — b) Místo vok. básníci zhusta a tu i tam pozdější prosaisté užívají nominativu. Hor.: *Vos, o Pompilius sanguis, carmen reprehendite*. Liv.: *Audi tu, populus Albanus!*

3) podmět věty aktivně, je-li jméno osobné, měníme v ablativ s předložkou *a* č. *ab*; je-li jméno věcné, tedy jen v pouhý ablativ. *Mundus a Deo aedificatus est. Patria a bonis civibus amatur. Arbores ventis eradicantur.*

§. 217. Mnohá slovesa jsou v latině brzy nepřechodná brzy přechodná. Sem náleží zejména slovesa vyjadřující pocít nějaký aneb jevení se jeho (*verba affectuum*).¹⁾

doleo mám bolest, bolestím: ¹⁾ *aliēna laude, de Atticae febricula, ex commutātione rerum*; — *doleo cāsum patris.*

lūgeo, maereo truchlím, žalostím: *senatus luget, maerent homines alienis bonis*; — *lugeo, maereo mortem filii.*

lacrimo. fleo slzím, pláči: *ecquis fuit, quin lacrimaret (flet)? — lacrimo (fleo) cāsum alicuius.*

lāmentor běduji, hořekuji: *Ulixes lamentatur in vulnere*; — *l. impērii calamitatem.*

queror stěžuji si: *queror de iniuriis amicorum*; — *q. iniuriam.*

horreo hrozím se, děším se: *horreo animo*; — *horreo minas alicuius.*

fastidio mám ošklivost: *f. in recte factis*; — *fastidio preces alicuius.*

rideo směji se, vysmívám se: *Quis temporibus his ridere possit? — rideo inconstantiam hominum.*

despēro nemám naděje, zoufám: *d. de rebus tuis. salutis tuae*; — *d. pacem; desperatis rebus* pustiv naději, vida nezbyti.

Nemo unquam tūci filii mortem magis doliit, quam ille maeret patris. Conqueri fortunam adversam, non lamentari decet. Sequenti Ariovisti crudelitatem horrebant. Ioca tua risisse me satis nihil est necesse rescribere. Simōndem arbitror desperasse omnem veritatem.

§. 218. Mnohá zvlášť nepřechodná slovesa mohou spojovati se s akkusativem **vnitřního předmětu**:

1. Je-li tento akkusativ vyjádřen substantivem kmene totožného nebo souznačného s kmenem příslušného slovesa a opatřen nad to vhodným přívlastkem: *vītam iucundam viro příjemný život žiji* (vedu); *tertiam iam aetatem hominum Nestor vivebat* třetí již věk lidský N.

¹⁾ K §. 217. Básníci velmi mnoho jiných sloves, která jinak nepřechodná jsou, užívají ve smyslu přechodném. Verg.: *Formosum pastor Corydon ardebat Alexin.* Ke sličnému pastýř K. láskou hořel Alexiovi. (*Achilles*) *iura fidemque supplicis erubuit.* A. styděl se nešetřiti práv a věrnosti k prosebníku. (*Iuvenis*) *arma frēmit.* Jinoch hlasitě zhraní žádá. Hor.: *Vix durare carinae possunt imperiosius aequor.* Sotva lodi mohou snést příliš pánovitého moře. Tak *laborem* důhře Verg.; avšak *membra durare* Hor. tužiti údy. — Pamatuj zvl. slovesa pohybu: *Cuncta festinat mātus* Hor. se vším pospíchá ruka. Tak *propinquare augūrium* znamená uspišiti t. k rychlému vyplnění přivěsti, *ruere divitias* shrabovati bohatství a t. d. ²⁾ V češ. přemnohá z těchto sloves buď s pouhým *genit. příčiny* anebo s pádem na *předložce* závislým se spojují: bolestím pádu otcova, žalostím smrti synovy, pláči (kvílím) nehody něčí, žaluji (toužím) křivdy své někomu a t. d.; avšak i: mám žalost z bídy jiného, nad hříchy svými; pláči za své hříchy, nade svými hříchy a pod. Viz Zik. Skl. §. 82.

žil (trávil); *insuŕandum vŕissimum ũro* přísahu přepravdivou vykonávám; (*longam viam eo dlouhou cestu konám*¹⁾); pass. *hac pugna pugnata* po této bitvě. Pamatujmež mimo to: *servitatem servio* jsem otrokem ve smyslu vlastním, avšak *servitatem turpissimam servio* otročím na př. rozkošem.

2. Je-li tento akkusativ vyjádřen substantivem sloveso zevrubněji určujícím: *iudicium vinco* vyhrávám soud (při) t. *victoriam in iudicio vinco*; *stadium curro* běžím o závod t. *cursum in stadio curro*. To stává se zvláště při slovesech znamenajících „voněti, páchnouti něčím; chutnati zachutnávati něčím“: *olerere ceram* páchnouti voskem t. *olere odorem ceræ*; *sapere mella* chutnati medem t. *sapere sapore mellis*. Tak: *olere mælitiam*, *redolere doctrinam*; *sapere cræcum*, *resipere ferrum*. *Cætônis orationes antiquitatem redolent*. *Piscis mære sapit*. *Vinum piceum resipit*.

Sem náleží též: *pluit sanguinem* přli krví, vedle: *pluit sanguine*.

3. Je-li akkusativ onen vyjádřen rodem středním nějaké ná-městky: *hoc tibi assentiri non possum* v tom s tebou souhlasiti nemohu, nikoli však: *hanc rem*, nýbrž *in hac re*; *id operam do* o to se vynasuažuji, avšak: *ei rei operam do*; *non possum idem gloriari* nemohu se touže věci chlubit, honositi, avšak: *non possum eadem re gloriari*; *hoc dubito* o tom pochybuji, avšak: *de hac re dubito*; podobne: *quid mihi es auctor?* k čemu mi radíš? *idne estis auctores mihi?* k tomu-li mné radíte? Rovněž: *unum omnes student*, avšak: *uni rei o. st.*; *utrumque lactor* (avšak: *utraqve re, de utraqve re l.*) *et sine dolore corporis te fuiss et animo vâluisse*.

§. 219. Veliká část sloves žádajících v češtině genitivu spojuje se v latině s akkusativem.

1. Prechodná slovesa záporná, k nimž přísluší též: *nehati, nenávideti, zanedbati*²⁾: *Gentem nullam video* žádného národu nevidím. *Largitio fundum non habet*. *Nummos non exarat arator*. *Linquamus naturam*³⁾ *artisque videmus*. *Omnes homines conditionem servitutis oderunt*.⁴⁾ *Thémistocles rem familiarem negleget*.⁵⁾

2. Neobsahuje-li činnost slovesa předmětu zcela, nýbrž týče-li se jen některé jeho části, anebo táhne-li se činnost slovesa ku každé části předmětu k jedné po druhé oddělně. Zvláště často bývá to při

¹⁾ V češ. též *instrum.*: životem příjemným živ jsem, těžkým bojem bojuji a t. d. Zik. Skl. §. 67, P. 2 a §. 113, 6. Podobně někdy v lat.: *Laetatur amicorum laetitiae ut nostrae*. *Pápirius triumphavit insigni triumpho*. ²⁾ Srov. Bart. Skl. str. 42. ³⁾ nechejme přirody. ⁴⁾ stavu otrockého nenávidí. ⁵⁾ domácnosti zanedbával. Srov. doleji č. 4, 3.

slovesech s předložkami *u*, *na*, *při*, *po* a *j.* složených: *pānem do alicui* chleba dávám někomu, *immīno ius alicuius* ujímám práva někomu, *haurio vīnum de dōlio* nabírám vína ze sudu, *coacervo pēcūniā* uahromažuji peněz, *praebeo (do) aurem alicui* nakloňuji (nachyluji) komu ucha svého, *affero āquam* přináším vody, *addo ānīmum alicui* přidávám (dodávám) srdce někomu. *Sāturnus ex se natos comēsse fingitur sōlītus*. Bájí se o Sat., že měl ve zvyku pojídati děti svých (roz. jísti jedno po druhém).

3. Mnohá slovesa s předl. do složená spojující se s genitivem cile, ¹⁾ jako jsou: dostici, dojítí, doběhnouti, dopadnouti, dobytí a pod.

assequor, consequor,
adipiscor, nanciscor,
impetro, deprehendo,
oppugno, expugno.

assequor magistratum docházím úřadu.
adipiscor (consequor) summos honores
docházím největších důstojenství.
nanciscor locum naturā munitum do-
cházím místa přírodou opevněného.
impetravi id quod vōlui domohl jsem
se žádosti své (záměru svého).

deprehendo cives in manifesto scēlère
dopadám (dostihuji) občanů při zjev-
ném zločinu.

oppugno urbem dobývám města; *ex-*
pugnaui urbem dobyl jsem města.

Si stātim nāvīgas, nos Leucāde²⁾ consequere. Q. Pompeius summos honores sine ulla commendatione maiorum est adeptus. Demetrio Dōlabella civitatem a Caesare impetravit³⁾. Bāsīlus multos in agris inopinantes deprehendit. Caesar locum duabus ex partibus oppugnare contendit. Iugurtha ubi Cirtam⁴⁾ armis expugnare non potest, vallo atque fossa moenia circumdat.

4. Slovesa znamenající

- ¹⁾ žádati a ²⁾ hledati,
³⁾ dbáti a ⁴⁾ ostrážati,
⁵⁾ následovati a ⁶⁾ unikati,
⁷⁾ očekávati a ⁸⁾ zkoušeti

spojují se v lat. s akkusativem předmětu, jehož kdo žádá, hledá a t. d.

¹⁾ Že čes. genitiv cile při mnohých takových slovesech i akkusativem na předložkách *ad*, *in* závislým se vynáší, o tom v. §. 288, předl. *ad* pod čarou a §. 290, předl. *in* pod čarou. ²⁾ *Leucas*, ostrov v moři ionském s hl. městem téhož jména. ³⁾ Demetriovi Dolabella práva občanského na Caesarovi dobyl (vymohl). ⁴⁾ *Cirta*, město v Numidii.

¹⁾ *pěto* *) (*postulo*) *auxilium a Rōmānis* žádám pomoci na Římanech (hledám pomoci u Ř.); (*peto Itāliam* táhnu do Italie, *p. aliquem gladio* dorážím na někoho mečem).

appeto aliēnos agros jsem žádostiv cizích pozemkův, chce se mi c. p. *expeto mortem pro vita* žádám smrti místo života.

dēsidero in Catone eloquentiam pohřešuji výmluvnosti při K.; (*d. amicū* toužím po příteli, stýská se mi po př.). *precor vñiam a diis* prosím od bohův odpuštění, prosím bohův za odpuštění; opak

dēprecor mortem (prosbou) hledím se zbaviti smrti, (prosbou) hledím smrt odvrátiti.

sitio sanguinem žízním krve (po krvi); *s. honores* jsem žádostiv důstojenství.

²⁾ *quaero occasiōnem* hledám (vyhledávám) příležitosti. **)

magnam res diligētiām requirīt věc ta žádá (vymáhá) veliké opatrnosti. *capto sōlūtudinē in animi dolore* hledám samoty v zármutku.

³⁾ *cūro vālētudinē meam* dbám (hledím si) zdraví svého. ***)

servo consuētudinē dbám, šetřím zvyku; zachovávám zvyk.

obseruo tribūles meos dbám (vážím si) trůjníků svých; *o. lēges* dbám (šetřím) zákonův; opak

neglēgo lēges nedbám (nevšímám si) zákonův.

⁴⁾ *custōdio iter alicuius* střežu cesty něčí.

dēfendo prōvinciām a cālāmitate hájím

(bráním) provincie od pohromy (proti pohromě).

tueor (tutor) castra ochraňuji táboru.

⁵⁾ *sēquor sententiām Scīpionis* následuji (držím se) mínění Scipionova.

sectantur ii servi Chrysogōni následuji ti otroci Chrysogona (jsou v jeho družině).

imitor consuetudinē mēdicorū následuji zvyku (dělám po zv., napodobuji zvyk) lékařův.

aemulor Agamemnonē snažím se dostihnouti Agamemnona (v dobrém†) smyslu).

⁶⁾ *fugio labores* unikám práci.

defugio proelium utíkám boje.

efugio dolores znikám bolestí.

subterfugio poenam aut calamitatem unikám trestu nebo nehody.

⁷⁾ *exspecto a te omnia* všeho od tebe očekávám.

māneo adventum hostiū čekám příchodu nepřátel.††)

spēravit Pompeius victōriām nadál se P. vítězství.†††)

oppērior tempora mea čekám svého (t. příhodného) času.

praestolor alicuius adventum čekám něčího příchodu; u Cic. jen s dat.: *p. tibi* očekávám tebe (chtěje ti býti k službám).

⁸⁾ *gusto aquam* okouším vody.

tento iter per provinciām zkouším cesty (pokouším se o cestu) skrze provincii.

expēior amorem tuum zkouším tvé lásky; *exp. (audeo) ultima* zkouším (odvažuji se) věci nejposlednějších (nejhorších).

pēriclitor fortunam zkouším štěstí a t. d.

*) 1) dvojím akk. při slovesech žádání a prošení viz §. 230, 1. 2. 0 *supplico* pokorně prosím s *dativem* §. 238.

**) *Quaero alqd ex aliquo* v. §. 230, 3.

***) *Parcere* s dat.: *parco valetudini* §. 238.

†) ve zlému smyslu „žehravě na někoho pohližeti“ poji se z pravidla s dat.: *Aemulamur iis, qui ea habent, quae nos habere cupimus.*

††) srov. §. 242, 10.

†††) *bene spero de aliquo* dobrého se naději o někom.

Periculum est nullum, quod pro libertate aut refugium aut deprecet. Satia te sanguine, quem sitisti¹⁾. Omnes cives Rōmāni vestrum auxilium requirant. Publius me sicut alterum parentem et observat et diligit. Flaccus periculum fortunarum et capitis sui²⁾ pro mea salute neglerit. Tuemini castra et defendite diligenter. C. Caesar rempublicam libertatemque vestram suo stūdio, consilio, patrimonio denique tutatus est et tutatur. Omnes ea, quae bona videntur, sequuntur fugiuntque contraria. Ulixem insimulant tragoediae, simulatione insanae militum subterfugere voluisse. Omnia acerba indignaque victos manent. In fūga salutem sperare, quum arma, quibus corpus tegitur, ab hostibus averteris, ea vero dementia est. Opperiā hominem hic. Ita ieiūnus fui, ut ne āquam quidem gustarem. Galba saepius fortunam tentare volebat. Par est omnes omnia experiri. Homines in proeliis, non in convivis belli fortunam periclitari solent.

5. Porůzná slovesa

abnuo, měreo, něgo.

miseror commiseror.

abnuo Iugurthae pācem odpírám Jurguthovi míru; a. impērium odpírám se vlády, vzpouzím se proti vládě. mereo (též mereor) laudem, praemium zasluhuji chvály, odměny; mereo č. mereor stipendia sub aliquo jsem (sloužím) na vojně, kouám službu vojenskou pod někým v. §. 144, 2.

nego (děnego) miseris alimenta odpírám ubožákům výživy.

miseror (commiseror) fortunam Graeciae jest mi žel osudu Řecka; commiseratus sum fortunam zželelo se mi osudu.

Scīpio collōquium haud abnuerat. Caesar cohortatus est Haeduos, ut bello servirent eaque, quae meruissent praemia, ab se expectarent. Non minorem laudem exercitus quam ipse imperator meritis videtur. Ariovistus id, quod antea petenti Caesari denegaverat, ultro pollicebatur. Ita sum ānimo affectus, ut non quācunq; sātis Mūrēnar eventum fortunamque miserari.

6. Slovesa zvratná, a to:

a) která složením s předložkou *do* ze přechodných vzuikají (srov. nah. č. 3):

assēquor aliquid přecibus dodělávám se čeho prosbami (doprošuji se). exsēquor iūs meum dohledávám se práva svého.

committo facinus dopouštím se zločinu. concilio³⁾ mihi grātiam alicuius adūlando dodělávám se přízně něčí lichocením (dolichocuji se přízně něčí).

¹⁾ Nasytiž se krve, již jsi žžnil. Zik. Skl. str. 127. ²⁾ t. nebezpečenství, které jmění a životu jeho hrozilo. ³⁾ též opatřuji si přízeň.

ēdāco *) *ēgrēgios filios* dochovávám se
výborných synův.

implōro misericordiam vestram dovo-
lávám se vaší útrpností.

b) slovesa, jež znamenají

1) *būti se* a 2) *varovati*,

3) *tknouti se* a 4) *zpřevovati*.

1) *formido irācundiam tuam* hrozím se
hněvivostí tvé.

reformido bellum strachuji se války.

mētuo (tīmeo) perfidiam Iugurthae bojím
se věrolomnosti Jugurthovy.

vēreor periculum obāvām se (štítím se)
nebezpečenství.

*) *cāveo honoris cupiditatem* střehu se
ctižádosti.

vīto (ēvīto) suspīcionem chráním se (stra-
ním se) podezření. **)

*) *tango (attingo) terram pēdibus* týkám
se (dosáhám) země nohama.

contingo terram oscūlo týkám se země
ústý t. líbám zemi.

tracto vulnus dotýkám se rány; (*tracto*

reporto; *Hannibal victoriam reportavit*
ab Romanis II. dobil se (dobojoval
se) vítězství na Římanech.

testor deos dokládám se bohův a t. d.

aliquem nakládám s někým n. p. li-
bérálně, *pārum pie* etc.).

attracto librum mānibus týkám se knihy
rukama.

perstringo solum arātro dotýkám se půdy
pluhem t. orám ji.

capesso rempublicam chytám se stát-
nictví, dávám se na vyšší službu státní.

*) *recūso lāhorem* zdráhám se práce;
avšak i: *r. de stipendio, de tributis,*
de poena zdráhám se (zpirám se) po-
platku, dávek, trestu.

detrecto pugnam zpěčuji se (zbraňuji se)
boje. ***)

abdico magistratum, avšak i *abdico me*
magistratu vzdávám se (zříkám se)
úřadu a pod.

Multa praetereo consulto, sed ea vos coniecturā perspicite 1). *Ci-
cero Catilinae coniurationem investigavit* 2). *Non hostem veremur, sed
angustias itineris et magnitudinem silvarum. Nonnulli, ut timoris suspi-
cionem vitarent, in castris remanserunt. Verres simulac tetigit (attigit)
provinciam* 3), *stātim Messana litteras dedit. Sextus Roscius fundos
decem et tres reliquit, qui Tiberim fere omnes tangunt (attingunt, con-
tingunt* 4). *Brutus terram osculo contigit. Ista sunt ipsa vulnera, quae
non possum tractare sine marino gemitu. Eras tu quaestor; pecuniam
publicam tu tractabas* 5). *Reliquum vitae cursum celeriter perstringam.
Profitentur Carnutes se nullum periculum communis salutis causa re-
cūsare. Antiochus, ne suorum animos minueret detrectando certamen,
copias eduxit. Plebs decemviros abdicare magistratum (abdicare se ma-
gistratu) coegit.*

*) též: vychovávám syny.

**) srov. č. 4. 6) *fugio* etc.

***) sr. též *abnuo* nahore 6.

1) avšak toho vy se dohádějte (domyslete). 2) dostopoval se spiknutí.
3) t. jakmile do provincie (Sicilie) vkročil. 4) t. mezuji s Tib. 5) t. s penězi
obecnými měl jsi ty činiti, měl jsi je pod svou rukou.

§. 220. Tato slovesa žádající v češtině dativu pojí se v latině s akkusativem:

*aequipéro, aequo, crêdo,
intellêgo, iuvo, laedo,
declino, impêdio,
disco a prohibeo,
deficio, admîror,
veneror i adulor.)*

aequipero (aequipáro) te dignitate ro-
vnám se ti vážností.

aequo Demosthenem eloquentiā vyrovná-
vám se D-ovi výmluvností.

credimus libenter id, quod vólumus vè-
říme rádi tomu, čemu chceme; avšak:
mihi crede věř mi, na mou věru.

id nōn intellego tomu nerozumím.

iuvat me, te a t. d. líbí se mi, těší mě.

adiuvo (iuvo) fortem pomáhám zmuži-
lému (podporuji ho).

laedo amicum ubližuji příteli.

declino mînas vyhýbám se hrozbám.

impedio utilitatēs amicorum překážím
(vadím) prospěšnostem přátel.

disco (addisco) litteras Graecas učím
(přiučuji) se řeckému písemnictví.
edisco poëtas učím se básníkům na
paměť.

prohibeo exercitum itinere překážím
vojsku v cestě.

deficiunt me vires nepostačují mi síly,
nedostává se mi síl (opouštějí mě síly).

miror (admiror) Dei sapientiam divím
se (obdivuji se) moudrosti Boží.

veneror deos klaním se bohům.

adulor principem (řídějeji *principi*) lí-
sám se (pochlebuji) knížeti.

Alcibiádem nēmo labore corporisque viribus arquiparare pōtērat.
Fortes fortuna adiuvat ¹⁾. *Qui iure suo ūtitur, neminem laedit.* *Brun-*
diſium veni vel pōtius ad moenia accessi; urbem ūnam ²⁾ *mihi amīcis-*
simam declinavi. *Mea quaedam dubitatio* ³⁾ *impedire profectionem*
meam videbatur. *Druīdes magnum numerum versuum* ⁴⁾ *ediscere di-*
cuntur. *Prospectum āger arbustis consitus prohibebat.* *Me dies, vox,*
lātēra ⁵⁾ *deficiunt.* *Diōn Sýracūsānus Plātōnem ādeo admīratus est at-*
que adamavit, ut se tōtum ei trāderet. *Cānes mītissimi fūrem quōque*
adulantur.

§. 221. Některá slovesa pojí se v češtině s *instrumentalem*,
v latině pak s *akkusativem* *předmětným*. Sem náležejí:

1. Slovesa *pohybování* nějaké a *házení* něčím znamenající:

*mōveo, commōveo,
trūdo, vibro, torqueo,
• prosterno et quātio,
iacto rovněž iacio.*

¹⁾ Cic. i Liv.; avšak Verg.: *Audentes fortuna iuvat*. Smělým štěstí pomáhá.

²⁾ daleko, nad jiná v. §. 306, 3. ³⁾ nejistota. ⁴⁾ průpovědi. ⁵⁾ plíce, prsa.

moveo (commoveo) castra ex aliquo loco
hýbám tábořem z nějakého místa t.
dále táhnu.

trudimus alter alterum strkáme jeden
druhým.

vibro sicam, hastam máchám dýkou,
oštěpem; *venti vibrant vestes* (za-
brávají).

torqueo oculos točím (kroutím) očima;
t. *manus* lomím rukama.

prostravi hūmi dūcem hostium mejl
(praštil) jsem o zemi vůdcem nepřátel-
ským.

quatio ensem máchám (potřásám) me-
čem.

iactat eum febris zimnice jim lomcuje
(háží).

iacio lapides házím kamením; *iacio tā-
los* metám kostkami.

Oratio ita flexibilis, ut sequatur, quocumque (eam) torqueas. Mihi
frigidus horror membra quatit. Antonius leges Caesaris, easque ¹⁾ *prae-*
claras, ut rempublicam concutere posset, evertit. Hostes fāces atque āri-
dam māteriē de mūro in aggērem iaciebant. Pudor commovit āciem,
et clamōre sublato undique in unum hostem tēla coniciunt.

2. Slovesa *zhrdání, hrozbu* a pod. znamenají. Taková jsou:

contemno, despicio,
aspēnor a respuo,
rovněž *minor, mīnior.*

contemno mortem zhrdám smrtí.
despicio divitias opovrhují bohatstvím.
spēnor pēces tuas pohrdám prosbami
tvými.

respuo condicionem opomítám výminkou.
minor, mīnior hosti perníciem vybro-
žují nepříteli záhubou; avšak: *minor*
ferro ignique, gladio, lapide (abl.
instr.).

Hennensium quērimōniās, per deos immortales, nolite aspernari,
nolite contemnere ac negligere, iūdices! Homines despiciunt eos et con-
temnunt, in quibus nihil virtutis putant. Nemo civis est, qui vos non
oculis fugiat, auribus respuat, animo aspernetur. Mortemne mihi mī-
nitaris?

§. 222. Některá slovesa doplňují se v češtině pádem na před-
ložce závislým, v latině pak *akkusativem* předmětu. Sem náležejí:

1. Slovesa, jež znamenají *nač hleděti* a *po čem se ohlížeti, po*
čem bažiti ²⁾ a o něco se děliti:

contemplor, intueor;
specto i *aspicio,*
circumspecto, circumspectio;
affecto a *cūpio;*
communico, divido,
partior a *sortior.*

¹⁾ §. 316. ²⁾ vyjmi *studeo*, jež spojuje se s dat. v. §. 238.

contemplor caeli pulchritudinem pohlížím (patřím) na krásu nebe (pozeruji krásu nebe).

intueor opulentium fortunam pohlížím na osud boháčův.

contueor totam terram patřím (hledím) na celou zemi.

specto ludos dívám se na hry (d. se hrám); *nilhil s. nisi fugam* na nic nehledím (nebijí) leč na útek; *pars collis orientem solum č. ad¹⁾ orientem s. též in orientem s. spectat* část pahorku hledí k východu t. leží proti východu.

adspicis me iratus hněvivě na mne pohlížíš.

inspicio libros nahlížím do knih (v knihy).

respicio oppidum (ad oppidum) ohlížím se na město; *di homines respiciunt* bohové mají zření k lidem (dbají o lidi).

suspicio caelum (in caelum) vzhlížím k nebi.

circumspecto omnia dívám se po všem (ze strachu).

prospecto mare pohlížím na moře.

circumspicio auxilium ohlédám se po pomoci.

affecto regnum bažím po moci královské; *a. viam (iter)* dávám se cestou, klestím si cestu: *aliquo, ad alqm, ad alqd.* *cupio novas res* bažím po novotách (zamýšlím novoty).

concupisco pccunia rozbažuji se po penězích²⁾.

communico omnia cum hoc homine sdílím se o všechno (vším) s tímto člověkem.

partior bona patria cum aliquo dělím se s někým o statky otcovské.

diviserunt (dispartiverunt) inter se bona publicata rozdělili se o zabavené statky (zabavenými statky).

sortiuntur³⁾ consules provincias konsulové dělí se losem o provincie (metající losy o provincie); *consules provincias comparant inter se* k. dělí se úmluvou o provincie (srovnávají č. smlouvají se o prov.).

Caelum suspeximus caelestiaque contemplati sumus. Adspicite Sulam, contumini os, conferte crimen cum vita. Philippus, rex Macedonum, Aegis⁴⁾ a Pausania, quum spectatum ludos iret, iuxta theatrum occisus est. Alius alium, ut proclium incipiant, circumspectant. Demosthenes eius artis, quam affectabat, primum litteram dicere non potuit. Nunquam tu non modo otium, sed ne bellum quidem nisi nefarium concupisti. Verres furta cum quaestore suo communicavit. Consules exercitus inter se diviserunt. Senatus decrevit, ut consules duas Gallias sortirentur.

2. Porůzná slovesa

commentor, commemořo;

impugno a urgeo,
ulciscor a poenior.

commentor měcum *futuras miseras* přemýšlím u sebe o budoucích psotách. *commemoro direptionem urbis* zniňuji se o drancování města (vzpomínám d. m.). *impugno hostes* obořuji je na nepřátele, utkářám nepřátele bojem.

urgeo te litteris meis dorážím (naléhám) na tě listem svým.

ulciscor (poenior) proditor instím se nad zrádcem, avšak *u. patrem, iniuriam* instím otce, krůvdy.

¹⁾ podob. *ea ad religionem spectant* to týká se náh. ²⁾ srov. §. 219, 4, 1 *peto* a pod. ³⁾ bás. *regna vini sortiere talis* o předsednictví při vině budeš vrhati kůtky t. budeš losovati o důstojenství stolního krále č. symposiarchovo. ⁴⁾ *Aegae*, město v Macedonii.

Te ipsum, qui multos annos nihil aliud commentaris, docebo profecto, quid sit humaniter vivere. Beneficia non debet commemorare is, qui contulit. Scaurus acerrime Iugurtham impugnaverat. Hostis septimam legionem urget. Dui hominibus, quos pro eorum scelere ulcisci volunt¹⁾, secundiores interdum res concedere solent. Multi inimicos etiam mortuos poeniuntur.

§. 223. Slovesa nepřechodná znamenající pohybování, nějaké s místa na místo, jako:

curro, eo, fluo, gradior, mro, nato,
scando, vado, vago, venio, volo a pod.

jsouce složena s předložkami, nabývají významu sloves přechodných jako často v češtině. Pravidelně přichází se to ve složení s předložkami

circum, per, praeter, trans:

circumfluo obtékám, *percurro* probíhám, *praetereo* pomíjím, *transeo* přecházím.

percurro agrum.

praetereo hortos, aliquid silentio.

transeo flumen, modum.

circumfluit Eurötus Spartam.

transgradior Alpes.

permeat Euphrätis Babylöniam.

transnato Gangem.

transcendo muros.

pervadit rumor urbem.

pervagor montes.

circumvenio

circumsisto } *hostes.*

praetervolat sententia acuta non acutorum hominum sensus.

Taurus mons Ciliciam praeterit. Hannibal Pyrenaeum transgreditur. Timores omnium mentes pervagantur. Caesar Corfinium circumvenire instituit.

Poznam. 1. Též slovesa poklidné trvání na místě označující, jako *sto, sedeo*, jsouce složena s předložkou *circum*, stávají se přechodnými: *circumsedeo* (obléhám) *Syracusas, circumstant te summae auctoritates.*

2. *Transduco* (tráduco), *transicio* (traicio), *transporto*, kterážto slovesa i mimo složení jsou transitiva, mohou mít při sobě dva akkusativy, jeden předmětný, druhý předložkou *trans* způsobený: *traduco, traicio, transporto copias flumen*; pročež i pass.: *Belgae Rhenum traducti sunt; flumine traiecto* nebo *transmisso.*

Někdy se *trans* opakuje: *traducq multitudinem hominum trans Rhenum.*

§. 224. Též složena jsouce s jinými předložkami, zejména s *ad, cum, in* puji se některá z vytčených sloves nepřechodných s akkusativem, než obyčejně jen ve významu přeneseném (tropickém). Opakuje-li se předložka, drží onano slovesa svůj vlastní (nepřechodný) význam.

¹⁾ nad nimiž nešlechtného skutku mstítí chtějí; též *quorum scelus ulcisci volunt*; rov. *ulciscor alicuius iniurias* mstím nad někým křivd.

adeo senatum obracím se k senatu (s prosbou, s otázkou); *adeo urbes* cestuji po městech; *a. pericula* dávám se v nebezpečení; *a. labores* podstupuji práce; — *adeo ad urbem* blíží se k městu, *a. ad amicum* jdu k příteli.

coeo societatem vcházím ve spojení; — *coeo tecum* scházím se s tebou.

ineo magistratum uvazuji se v úřad; *i. proelium* počínám boj, svádím bitvu; *i. consilium* ustanovuji se na čem; — *ineo in urbem* vcházím do města.

obeo urbes obcházím, objíždím města; *o. negotia, res meas* hledím si svého; *o. diem (supremum)*, též *obeo (occumbo) mortem* umírám č. skonávám.

aggredior, addior hostem udeřuji na nepřítele; *ag. bellum* mám se k válce; — *aggredior ad te* přistupuji k tobě.

ingredior iter nastupuji na cestu, dávám se na cestu; *i. orationem* počínám řeč; — *ingredior in urbem (urbem)* vcházím do města.

convénio legatum navštěvuji legata, též mluvím s leg.; *convénit mihi aliquid (ad, in aliquid)* hodí se mi něco (k čemu); *convénit mihi tecum de aliqua re* nebo *res convénit mihi tecum* nebo *convénit inter nos* shodli jsme se; — *convénio cum amico* scházím se s přítelem.

invado hostes obyč. *in hostes* pouštím se (dávám se) do nepřátel.

anteo (též *praecedo*) *aliquem auctoritate* převyšuji někoho (předčím nad někoho) vážností.

Z ostatních sloves majících do sebe význam „převyšovati“ spojují se

antecedo a praecurro s dat. i s akk.: *antecedo fratri aetate* č. *fratrem aetate*; *praecurritis mihi studio* č. *me studio*.

praesto, excello, antecello, antesto dle nejlepšího zvyku v mluvení vždy s dat.: *praesto omnibus humanitate, excello ceteris oratione, antecello omnibus ingenii gloria; antestat eloquentia innocentiae; praesto a excello* též s předl. *inter: praesto inter omnes, excello inter ceteros*¹⁾.

*Legati Hennenses Verrem adeunt. Pro communibus commodis adire inimicitias debemus. Utinam, Cn. Pompei, cum C. Caesare societatem nunquam coisses! Nolite exspectare, dum*²⁾ *omnes obeam oratione mea civitates. Quis audeat*³⁾ *bene comitatum*⁴⁾ *aggredi? Convénio cottidie multos viros, qui valetudinis causa Baeas*⁵⁾ *convéniunt. Non omnia omnibus conveniunt. Erant in epistula, quae inter regem Pausaniamque convenerant. Metus atque maeror civitatem invasere.*

*Thrasybulum nemo virtutibus antebat. Natura hominis peccidibus reliquisque bellis longe antecedit. Věti scientia atque usu rerum nauticarum*⁶⁾ *ceteras gentes antecēdebant. Duabus maxime rebus homo bestis praestat, ratione et oratione. In his iocis tu longe alius (inter ceteros) excellis. Crōtōniatae*⁷⁾ *multum omnibus corporum viribus antesteterunt.*

Poznam. Ze složených s předl. *ex* čte se jen *egredi* u Caesara s akk.: *egredi fines. munitiones* překročiti hranice, hradby, kterýžto zvyk v mluvení u po-

¹⁾ V češtině: vynikati, sahati, vévoditi, znamenitým (slovutným) býti, předčiti čtm nad koho, v čem nad koho; převyšovati koho čím, koho v čem. ²⁾ §. 386, II, 2. ³⁾ §. 364, I, 1. ⁴⁾ §. 431, Poznam. 1. ⁵⁾ *Baeae* znamenité lázeňské místo na pomorí kampanském. ⁶⁾ zběhlostí a zkušeností svou v námořnictví. ⁷⁾ Krotonané, obyvatelé městu Krotona (Crōto, ōnis) v jižní Italii.

zdějších velikého rozdílení došel. *Excēdere modum*, místo čehož u Cicerona *transire modum*, *ultra modum progredi* čteme, bylo v obecné řeči v užitku.

§. 225. S *akkusativem osoby* pojí se slovesa neosobně užívaná

fallit, fugit, praeterit,
deceat atque dedecet.

<i>fallit</i>	} me {	jest mne tajno	<i>deceat</i> me sluší mi, jest mi slušno. ¹⁾ <i>dedecet</i> me nesluší mi.
<i>fugit</i>		jest mi neznámo	
<i>praeterit</i>		nevím.	

To, co zůstává tajno a t. d., co se sluší či nesluší, vyjadřuje se: 1. infinitivem; 2. akkusativem c. inf.; 3. nepřímou otázkou; 4. nominativem zvlášť adjektiv a náměstek středního rodu.

De Dionysio fugit me ²⁾ *ad te antea scribere. Oratorem irasci minime deceat, simulare non dedecet. Non me fallit plerisque homines emolumento dūci. Te non praeterit, quam difficile sūt, sensum in republica praesertim rectum et confirmatum depōnere. Aliena me non decent. Haec Dionysium non fugiebant. Id maxime quemque deceat, quod est cuiusque maxime proprium.*

Poznam. *Nisi me fallit*, jsouc větou vsutou, často značí: nemýlím-li se jinak též: *nisi res (spes, opinio) me fallit, nisi me fallit animus, nisi omnia me fallunt, nisi fallor. Fallit me aliquid* značí: klame mě něco, klanu se v něm: *haec spes me fefellit.*

§. 226. S *akkusativem osoby* pojí se též slovesa neosobná označující nějaký pocit. Jest pak jich pět:

piget, pudeat, paenitet,
taedet atque miseret.

Substantivum vyjadřující původ pocitu vytýká se *genitivem*.

<i>piget me stultitiae meae</i> mrzí mne moje pošetilost.	<i>paenitet me intemperantiae meae</i> pykám své nestřídmosti.	
<i>pudeat te negligentiae tuae</i> styď se za svou nedbalost.		<i>taedet me vitae</i> hnusí se mi život.
		<i>miseret me illius senis</i> lituji onoho kmeta.

Eos, qui secus quam decuit vixerunt, peccatorum suorum maxime paenitet. Sunt homines, quos libulini infamiaeque suae neque pudeat neque taedeat. Nunquam suscepti negotii Atticum pertaesum est. Eorum nos magis miseret, qui nostram misericordiam non requirunt, quam qui illam efflagitant.

Poznam. 1. Místo substantiva v genitivu může též klásti se infinitiv anebo věta s *quod*: *Non me paenitet vixisse* anebo *quod vixi*.

¹⁾ avšak: sluší na mne = jest mým úkolem, mon povinností = *meum est*, sluší na mladíka = *adulescentis est* a t. d. (§. 252). V. Bart. Skl. str. 78, b, 2.

²⁾ zde — opomenul jsem, zapomněl jsem.

2. Místo genitivu náměstky střed. rodu klade se nominativ: *hoc, id, quod, quid?* *nihi.* *Hoc me paenitet; id me pudet; nihil facio, quod me pudeat.*

3. I osobné *miserere* ¹⁾ spojuje se s genitivem: *miserere nostri* smiluj se nad námi; *miseremini sociorum.*

4. *Pudet me tui* netoliko „stydím se za tebe“, nýbrž i „stydím se tebe“: *Nonne te huius templi pudet?* Což se nestydiš tohoto chrámu? Častěji bez *akk.*: *pudet decorum hominumque!* hanba to před bohy a lidmi! *pudet huius legionis!* hanba to před touto legií! a t. d.

§. 227. Dvoji akkusativ, předmětný a výrokový. klade se při slovesech aktivních, jež znamenají

a) *nazývati*; *koho nazývám a jak (čím) jej nazývám?* *Nomino, dico, voco, appello, inscribo* a pod. (srov. §. 212, 2, a). *Cato Sicilium nominavit (dixit, appellavit) nutricem plebis Romanae. Libros rhetóricos inscribo* ²⁾. *Quem intellegimus* ³⁾ (*interpretamur, dicimus, appellamus*) *beatum?*

Poznam. Je-li akkusativem výrokovým jméno *hanlivé*, lze v češt. místo „nazývati“ užiti výrazů „nadávati. spílati komu, přezdívat komu“: *timidum, mendacem, tyrannum voco aliquem* (též *timidum* etc. *increpans voco alqm*) *nadávám* (spílám) někomu zbabelců, lhářů, tyranů č. přezdívám komu bázlivec, lhář, tyran. *Mater Timoleontem nunquam adspexit, quin eum fratricidam impiumque detestans compellaret* aby mu klnouc nespílala bratrovrahův a bezbožníkův.

b) *voliti* (činiti); *koho volím (číním) a čím jej volím (číním)?* *Lego, eligo, deligo, creo, designo, dico, renuntio, declaro; facio, efficio, reddo* (srov. §. 212, 2, b). *Thebani Philippum, Macedoniarum regem, ducem eligunt. Ancum Marcium regem populus creavit. Ciceronem universa civitas consulem declaravit (renuntiavit). Porci Hamilem imperatorem fecerunt. Homines caecos* ⁴⁾ *reddit (facit, efficit) cupiditas et avaritia. Gaudam Micipsa testamento secundum heredem scripserat* ⁵⁾.

Poznam. 1. *Reddo* spojuje se z pravidla jen s adjektivy, než nikdy v rodě *passivném*, v němž užívá se *fit* neb *efficior*: *reddo aliquem divitem* činím bohatým (obohacuji) někoho, avšak *fit dives* stávám se bohatým (bohatnu); *reddo aliquem caecum* oslepuji někoho, avšak *caecus fit* slepnu. Než říká se jen vždy: *facio aliquem certiores alicuius rei* nebo *de aliqua re* (nikoli *reddo*) zpravuji někoho (dávám někomu zprávu) o něčem; *pass. certior fit* dostávám zprávu.

2. Činím někoho něčím z něčeho = *facio ex, reddo ex*: *facio aliquem divitem ex paupere, regem ex praefecto; homines ex feris et immanibus mites reddo et mansuetos* (srov. §. 212, 1, Poznam.).

3. Pamatujeme tato zvláštní rčení se slovesy majícími do sebe význam *voliti*: *dictatorem dico, flammam prodo, senatorem (in senatum) lego, virginem (Vestalem) caput pontifex maximus, augurem coopto* (*nomino* = navrhuji).

c) *miti* (pokládati); *koho mám a zač (čím) jej mám?* *Habeo, puto, existimo, iudico, dico, arbitror* (srov. §. 212, 2, c). *Nemo credit*

¹⁾ nesmí se zmatiti s *miseror* §. 219, 5. ²⁾ dávám knihám nadpis (název) „rhetorické“. ³⁾ Co vyrozumíváme člověkem šťastným? ⁴⁾ slepy činí, slepými činí, zaslepuje. Bart. Skl. str. 36, a). ⁵⁾ druhým dědicem ustanovil.

nisi ei, quem fidelem putat. Senatus Antōnium hostem iudicavit. Timōleon eam victōriam praeclaram dūcebat (arbitrabatur), in qua esset clementia.

Poznam. 1. Říká se též:

<i>aliquem pro hoste</i>	} <i>habeo (duco, puto). Srov. §. 212,</i>
<i>aliquos loco hostium</i>	
<i>aliquem in parentis loco</i>	
<i>aliquos (in) numero hostium</i>	
<i>aliquos inter hostes</i>	c) Pozn.

Rovněž: *pro certo habeo aliquid, pro nihilo puto (duco).*

2. *Habeo* s dvojím akk. má do sebe často význam skutečného „měni“: *Epaminondas philosophiae praeceptorem habuit Lysim Tarentinum* E. měl učitele filosofie Lysia Tarentského; *cārum te habeo* mám tě rád. Pročež: *hostem aliquem habeo* = *hoste aliquo ůtor* mám někoho nepřítelem (t. j. někdo jest mým nepřítelem).

§. 228. *Dvojí akkusativ*, předmětný a výrokový, klade se dále při slovesech aktivních znamenajících

d) *dāti, vzíti, přijati*: *do, addo, adiungo, cāpio, sūmo, adscisco* a pod. (Srov. §. 213. d). *Augūrem alicui assessorem do* ptakopravce někomu za přísedícího dávám; *aliquem cōmitem mihi adiungo (addo), te generum capio* беру si tě za zetě, *aliquem collegam impērii mihi sumo (adsumo, adscisco)* беру sobě někoho za společníka vládaření. *Atheniensibus Pythia praecepit, ut Miltiadem sibi dūcem sumerent. Iugurtha Scaurum participem nēgōtiī accepit. Philippus Aristōtēlem Alexandro filio doctōrem accēvit.*

e) *seznati a ličiti (vyobraziti)*: *cognosco, fingo. Te bōnum virum cognosco* shledávám tě býti dobrým mužem; *te fautorem cognosco* seznávám (shledávám) v tobě příznivce; *sapientem te fingo. Homērus Polyphēmum immānem fērumque finxit.*

f) *proukazovati se*: *praebeo me, praesto me, exhibeo me, impertio me. Te praebeo superbum; praesta te virum* prokaž se mužem; *exhibeo me auctorem salutis tuae; qualem te iam antea pōpūlo Rōmāno prae-buisti, talem te etiam nobis hoc tempore impertias.*

Sem náleží též řeční: *abicio me alicui supplicem pro aliquo* skláním před někým pokorně kolena za někoho. *Ego me plurimis pro te supplicem abiēcī¹⁾.*

Poznam. 1. *Praesto me* značí: prokazuji se tím, čím býti mám, a nepojí se tudyž nikdy s výroky majícími do sebe význam hanlivý; nikdy tedy: *praesto me ignāvum, crudēlem, imprōbum* a t. d.

2. *Gēro me* chovám se, počínám si nějak, spojuje se s adverbii: *fortiter, honeste, contumācius, turpissime me gero. Quanto superiores sūmus, tanto nos geramus summissius.*

¹⁾ srov. *abicio me alicui ad pēdes* č. *abicio me ad alicuius pedes.*

3. „Prokazuji se velmi udatným“ anebo „počínám si (vedu si) velmi udatně“ může se přeložiti:

- a) *fortissimus sum, appāreo,*
- b) *fortissimum me praebeo (praeesto),*
- c) *fortissime me gero,*
- d) *summa fortitudine ūtor.*

4. „Dělám se (stavím se, trávím se) chorobným č. jako bych byl chor. (ač nejsem) č. předstírám chorobu“ vyjádří se:

- simūlo* ¹⁾ *aegrum* (bez *me*) nebo
- simulo me aegrum esse* nebo
- simulo aegritudinem.*

„Dělám se a t. d., jako bych nebyl chorobným (ač jsem) č. tajím se s chorobou“ vyjádří se:

- dissimulo* ¹⁾ *aegrum* (bez *me*) nebo
- dissimulo me aegrum esse* nebo
- dissimulo aegritudinem.*

Rovněž: *Sōlon fūrentem simulavit* nebo: *S. fūrere se sim.* nebo: *S. furorem sim.* ²⁾ *Sānum simula. Germani reverti se in suas sēdes simulaverunt. Simulo mētum, dēditionem, stūdiūm cōnīrātionis* ³⁾. *Iuppiter, Neptūnus, Mercūrius deos dissimulant* ⁴⁾. *Dissimulo metum, tram, dōlorem, ēlōquentiam* etc.

§. 229. Dvojiho akkusativu, osoby a věci, žádají slovesa:

{ *doceo, edōceo,*
 cēlo a dēdōceo. }

<i>doceo, edoceo puerum mūsicam</i> učím (vyučuji) chlapce hudbě. <i>dedocet nos multa necessitas</i> odučuje nás mnohých věci potřeba.	<i>celo te sermonem</i> tajím před tebou rozmluvy, tajím se ti s rozmluvou.
--	--

Fortuna belli artem victos docet. Catilīna iuventūtem mālā fācīnōra edocebat. Sapienter nos dīvīna prōvidentiā futūra celavit.

Poznam. 1. Místo akk. věci může *docere* pojiti se též s infinitivem: *doceo te saltare, cānere, latine loqui* etc.

2. Místo passiva *doceri, edoceri* u významu „vyučován býti něčemu“ říká se *discere aliquid ab aliquo* učiti se něčemu od někoho, aneb *institui (imbui, instrui) aliqua re*, zvláště místo perfekta *doctus sum*: *Pericles a Dāmōne mūsicam didicit* aneb *musicā (musicis) institutus est. Didici latine loqui.*

3. Partic. *doctus* klade se buď bez věcného předmětu: *nos a Graecis docti* my od Řeků vyučeni, *calamitate doctus* neštěstím zmudřelý, anebo s ablativem: *Graecis litteris doctus*, anebo s infinitivem: *Graece loqui doctus* zkrác. *Graece*

¹⁾ Jak *simulo* a *dissimulo* významem se liší, to vytknuto šestiněrem: *Quae non sunt, simulo; quae sunt, ea dissimulantur.* ²⁾ V češt. též: stavěl se (dělal se, činil se na oko) *třestě*; rov. stavím se (dělám se, činím se) *nevěda, nevida, neslyše.* ³⁾ t. stavím se a t. d., jako bych se bál, jako bych se vzdával, jako bych byl horlivým přivržencem spiknutí a pod. ⁴⁾ božství na sobě znáti nedávají a pod.

doctus, jakož *fidibus doctus* vycvičený ve hře na strunách, *equo doctus* vycvičený v jízdě na koni ¹⁾.

4. Znamená-li sloveso *docere*, *edocere* „zpravit, zprávu dáti“, označuje se věc, o které zpráva se dává, ablativem závislým na předložce *de*: *aliquem de statione, de adventu hostium docere (edocere)*. Vělm *de omnibus rebus me diligentissime edoceas*. Rovněž v passivě: *Caesar de omnibus hostium consiliis edoctus fuit*.

5. Při slovese *cēlare* bývá v činném rodě někdy věcný předmět také v ablativě závislém na předložce *de*: *Bassus noster me de hoc libro celavit*. Klade-li se sloveso to passivně, užívati jest jediné ablativu s předložkou *de*: *Maximis de rebus a fratre celatus sum*. *Non est de illo venēno celata māter*.

§. 230. S dvojím akkusativem, osoby a věci, mohou se pojiti:

1. slovesa žálaní: *posco*, *reposco*, *flagito*, než bývá při nich osoba též v ablativě s předl. *a* č. *ab*.

posco deos vēniam anebo *p. a diis vēniam* žádám bohů za milost č. žádám milosti od bohů (na bozích).

reposco te (a te) vitae rationem žádám od tebe (na tobě) počtu ze života.

flagito te (a te) frumentum (usilovně) žádám od tebe (na tobě) obilí.

Avšak jen

postulo a te nil nisi honestum nežádám od tebe (na tobě) ničeho leč co slušno jest.

Poposci eorum aliquem, qui adērant, causam disserendi ²⁾. *Non dubitabam* ³⁾ *abs te litteras poscere*. *Cottidie Caesar Haeduos frumentum flagitabat*. *Nōli postulare ab amicis, quod rectum non sūt*.

2. slovesa prošení: *oro* a *rōgo* mají při sobě velle akkusativu osoby téměř jen akkusativ náměstky středního rodu: *hoc, illud, nihil aliud te oro (rogo)*; — *pēto* (a řídceji *quaeso*) má osobu jen v ablativě s předl. *a* č. *ab*, tudýž jen: *peto a Lacedaemoniis auxilium*; — říká se: *precor deos i precor aliquid a dis*.

Nihil aliud vos oro, quam ut memōres sūtis officiū. Deos precari, venerari atque implōrare debētis. A dis veniam precari debemus.

3. slovesa dotazování se: *rōgo* a *interrogo* mají rovněž jako slovesa prošení při sobě velle akkusativu osoby téměř jen akkusativ náměstky střed. rodu: *hoc te rogo*; ⁴⁾ *quod te interrogo, responde*; jinak klade se při nich věc do abl. s předl. *de*: *ego te iisdem de rebus interrogo*.

Říká se: *percontor aliquem de aliqua re* č. *aliquid ab n. ex aliquo, quaero, sciscitor ab n. ex aliquo*.

¹⁾ též skrácenina při *scio*: *scio latine, graece* umím latinsky, řecky (roz. *loqui*); *scio fidibus* umím na housle (roz. *cānēre*). ²⁾ o látce k přednášení. ³⁾ §. 382, 2, Poznám. 1. ⁴⁾ čes. 1. toho (o tom) se na tobě ptám č. táži; 2. o tom (o to, na to) se tebe ptám č. táži. „Po někom se tázati“ = *quaerere alqm*; srov. §. 219, 4, 2).

Quid multa me rogas de rebus insuāvibus ac molestis? Ego illum de suo regno, ille me de nostra rēpublicā pręcontatus est. Liscum Caesar retinet: querit ex sōlo ea, quę in conventu dixerat. Non quero abs te, quare patrem Sēc. Roscius occiderit. Epicūri sententiā ex Velleio sciscitabar.

Poznam. 1. Jen v úředním řízení: *rogare aliquem sententiā* je pravidlem akkusativ věci; jinak překládá se naše „někoho o zdání (mínění) se tážati“, „podati na někoho“: *interrogare (rogare) aliquem, quid sentiat*. Sem náleží též výraz: *aliquis* (n. př. *consul*) *pōpūlum* (plēbem) *rogat magistratum aliquem* vl. někdo táže se lidu o úřadě nějakém t. navrhuje lidu k volbě úřad nějaký. *Factum est senatus consultum, ut duo viros aediles ex patribus dictātor populum rogaret.*¹⁾

2. Ve větě passivné, vzdělané na základě vazby aktivné s dvojím akkusativem, podrží se akk. věci: *aliquis stipendium flāgitatur, aliquis sententiā rogatur*.

3. Pamatujme též dvojí akkus. při slovese *vōlo* ve řízení: *Num quid me vis?* Chceš se mnou o něčem mluvit? Chceš mi (na mně, ode mne) něco? *Si quid me vis, te ad me venire oportet*. V témž významu jen *vōlo aliquem*: *Quis me vult?* Kdo se mnou chce mluvit? Kdo mě chce (volá)? *Centūriones me volunt. Volo te paucis*. Přál bych si několik slov s tebou promluvit č. prosím za slovíčko²⁾.

§. 231. Akkusativem naznačují se jako v češtině rozměry prostorové a časové:

1. akkusativ naznačuje rozměry prostorové k otázkám: *jak daleký? jak dlouhý? jak široký? jak vysoký? jak hluboký?*

tridui viam prōcēdo postupuji tři dni cesty.

silvae lātītudo novem dierum ūter pāter šířka lesa 9 dní cesty se rozkládá.

digitum transversum (transversum unguem) non oportet discēdere a re ani za píd (ani za nehet, ani za vlas) nesmí se od něčeho ustoupiti.

fossa viginti pēdes longa příkop 20 stop dlouhý (20ti stop zdlělý).

agger lātus pedes trēcentos, altus pedes octoginta hráz 300 stop široká (tři set stop zšíři), 80 stop vysoká (80ti stop zvyši).

*fossa sex cūbīta alta*³⁾ příkop 6 loket hluboký (šesti loket zhloubí).

*perpetuae fossae quīnos pedes altae*³⁾ důcěbantur nepřetržité (souvislé) příkopy po pěti stopách zhloubí se vedly.

Poznam. Při *distare* a *abesse* vzdálen býti vytýká se míra vzdálenosti akkusativem, někdy též ablativem: *Hadrūmētum distat (abest) a Zūma miliū passuum trecenta* nebo *milibus passuum trecentis* (abl. mensurae §. 281). Avšak jen: *pāri intervallo absum* jsem ve stejné odlehlosti nebo dálce.

¹⁾ *rogo pōpūlum, rogo lēgem* anebo prostě *rogo* znam. „táži se národa o zákoně, podávám na národ zákon, navrhuji č. předkládám zákon“. ²⁾ Avšak: *Num quid vis Rōmam. in Sardiniam?* Vzkážeš něco do Říma, do Sardinie? *Quid tibi vis?* Co zamýšlíš? *Quid sibi vult pāter?* A o věcech: *Quid sibi vult (res)?* Co to jest č. znamená? Co se tím chce? *Quid stātuae illae sibi volunt?* ³⁾ Tak vždy *altus* k naznačení rozměru hloubokosti, nikdy *profundus*.

2. akkusativ naznačuje *prodlení časové* na otázku: *jak dlouho?* *Quaedam bestiolae unum diem vivunt. Socrates triginta dies in carcere et in expectatione mortis fuit. Urbs Vei decem aestates hiemesque obsessa est.*

Pamatujme též: *Dies quindecim supplicatio* ¹⁾ *decreta (indicta) est* patnácté dní trvati mající (patnáctidenní) děkovací slavnost ustanovena (ohlášena) jest; *supplicatio diem unum Romae, alterum in Cápēnate agro* ²⁾ *indicta est* děkovací slavnost jeden den (na j. d.) v Římě, druhý (na d.) v Kapensku ohlášena jest. Vedle toho i: *in* ³⁾ *unum diem supplicatio decreta est a supplicatio quindecim dierum* ⁴⁾ *decreta est.*

Poznam. 1. K označení delšího nepřetrženého prodlení může i předložka *per* (čes. po) k akk. se připojiti: *Ludi per decem dies facti sunt.*

2. Věk (léta) něčí Latinik vyjadřuje:

a) slovem *natus*: *puer novem annos natus.*

b) genitivem jakosti: *puer novem annorum.*

c) slovy *annum agens* spojenými se řadovou číslovkou běžícího roku stáří: *puer decimum annum agens.*

Čes.: chlapec devítiletý; chl. devíti let, mající devět let; chl., kterému je devět let, kterému jde na desátý rok.

Rovněž:

a) *Cato annos quinque et octoginta natus excessit e vita.*

b) *Cato senex annorum quinque et octoginta excessit e vita.*

c) *Cato annum sextum et octogésimum agens excessit e vita.* Avšak i: *Cato sexto et octogésimo aetatis anno excessit e vita* (abl. temp. §. 285).

3. „Jsa starší nebo mladší než devět let“ vyjádří se:

a) *natus plus, amplius, minus (quam) novem annos;*

řídicěji: *natus plus, minus novem annis;*

b) *maior, minor (quam) novem annos natus;*

aneb: *maior, minor novem annis* obyč. bez *natus*;

c) *maior, minor novem annorum.*

§. 232. O jménech měst pamatovati sluší:

1. Na otázku *kam? quo?* kladou se všechna jména měst do akkusativu bez předložky: *Rōmam* do Říma, *Corinthum* do Korintha, *Lacedaemōnem* do Lacedaemona, *Athēnas* do Athen, *Delphos* do Delf.

2. Na otázku *odkud? unde?* kladou se všechna jména měst do ablativu bez předložky: *Romā* z Říma, *Corintho* z Korintha, *Lacedaemone* z Lacedaemona, *Athenis* z Athen, *Delphis* z Delf.

3. Na otázku *kde? ubi?* kladou se singularia první a druhé deklinace do tvaru genitivního, ⁵⁾ pluralia pak a všechna jména třetí

¹⁾ Slavnost vděčnosti po válce se značným výsledkem ukončené, semo tam i po jiných šťastných pro stát událostech. Počet dní určoval senat. ²⁾ *Cápēna*, město tusciské, odtud *Cápēnas*, *ātis* adj. = kapenský. ³⁾ §. 290, předl. *in*, 2. ⁴⁾ §. 258. Genitivu jakosti užívá v této případnosti Cicero vždy. ⁵⁾ Je to původně starý lokal, jehož příznakem v jednotu byla samohl. ž přistupující přímo ku kmenům: *Roma-i* = *Romae*, *Corintho-i* = *Corinthi*.

deklinace do ablativu: *Romae* v Římě, *Corinthi* v Korintu, *Athenis* v Athenách, *Delphis* v Delfech, *Babylone* v Babyloně.

4. Jména menších (ba někdy i větších) ostrovů řídí se týmiž pravidly, kterými jména měst: *Delum* na Delos, *Delo* z Dela, *Delu* na Delu ¹⁾).

Demaratus, Tarquinius regis pater, fugit Tarquinius Corintho. Pompeius Luceria proficiscitur Causium. Caesar Tarracone discessit atque inde Massilian pervenit. Alia Romae, alia Tusculi evenit tempestas. Dionysius tyrannus, Syracusis expulsus, Corinthi pueros docebat. Ut Romae consules, sic Carthagine quotannis bini reges creabantur. Cimon plurimum Cypri vixit, Iphicrates in Thracia, Timotheus Lesbi. Aeschines Athenis cessit et se Rhodum contulit.

Poznam. 1. Předložka *ad* přede jmény měst značí buď a) směr k místnosti: *iter dirigere ad Mutinam* zaměřiti č. cestou se obrátiti k Mutině, *tres viae sunt ad Mutinam* tři cesty vedou k Mutině; anebo b) trvání v blízkosti: *ad Capuam* na blízkou, blíž, u Kapue, *pugna ad Cannas* bitva u Kanen.

Předložka *a* č. *ab* přede jmény měst značí buď a) rozhraní, od kterého něco se počíná: *a Dianio usque ad Sinopen* nāvīgārunt od Diania až k Sinopě popluli; tak říká se vždy *longe a* daleko od: *longe ab Athenis esse, non longe a Syracusis*; anebo b) okolí nějakého města: *Caesar a Gergovia discessit* C. odtáhl od Gergovie (kterou obléhal).

2. Jdou-li bezprostředně *přede* jménem města appellativa: *urbs, oppidum, municipium, colonia* a j., klade se tu vždy před appellativum předložka: *in urbe Roma, in urbem Roman, ex urbe Roma*.

Jdou-li uvedená appellativa za jménem města, klade se sice jméno města do příslušného pádu bez předložky, appellativum pak klade se a) na otázku *kam?* s předložkou *in* v akkusativ: *Tarquinius, in urbem Etruriae florentissimam*; b) na otázku *odkud?* s předl. *ex* v ablativ: *Tarquinius, ex urbe Etruriae florentissima*; c) na otázku *kde?* v ablativ buď s předložkou *in* aneb i bez předložky: *Tarquinius, in urbe Etruriae florentissima* nebo *Tarquinius, urbe Etruriae florentissima*.

Cimon in oppido Clitio mortuus est. Consul pervenit in oppidum Cirtam. Vercingetorix expellitur ex oppido Gergovia. C. Claudius Regillum, antiquam in patriam, se contulerat. Fonteius genus Tusculum, ex clarissimo municipio, profectum erat. Nobilissimos adulescentes Neapoli, in celeberrimo oppido, cum mitella ¹⁾ saepe vidimus. Archias Antiochiae natus est, celebri quondam urbe et copiosa.

§. 233. Týmž pravidlem jako jména měst řídí se též substantiva *domus* a *rus*, tudyž:

¹⁾ K §. 232. U básníkův a často i ve prose pozdější jakákoliv udání místa na otázku *kam?* vyfyzují se pouhým akkusativem a na otázku *odkud?* pouhým ablativem. Verg.: *Quascunque (me) abducite terras. Hac iter Elysium nobis (est). Italiam fato profugus Laviniaque venit litora.* — Ovid.: *Verba referens aures non pervenientia nostras.* — Tac.: *Campos propinquabant.* Příklady o abl. v §. 282 pod čarou. ²⁾ *mitella* dem. z *mitra* točenice okolo hlavy, turban asijský, jež i v Řecku a později též v Římě osoby ženské, časem i zženštilí mužští nosovali.

<i>dōmum</i> domů	<i>rus</i> na venkov
<i>domo</i> z domova	<i>rūre</i> z venkova
<i>domi</i> ¹⁾ doma	<i>rūri</i> na venkově.

Domum eo, domo vēnio, domi mōror. Rus ex urbe evōlo, rure in urbem rēdeo, ruri vītam āgo.

Pamatujme: **humī** na zemi, po zemi, též na zem, o zem: *iāceo hūmī* ležím na zemi, *strātus hūmī* po zemi se rozprostřev, *prosterno hūmī* porážím na zem, *lēgātī hūmī procubuerunt* (se prostraverunt) proštěli se (vrhli se) na zemi, *lōcus duōdēcīm pēdes hūmī depressus* místo zhloubí 12ti stop do země vykopané ²⁾.

Poznam. 1. Spojují-li se adjektiva se slovem *domus*, užívá se předložek *in* a *ex*: *in domum veterem remigro e novā.*

Je-li však *domus* spojeno s náměstkou přivlastňovací nebo s genitivem majetníka, může užití se vazby obojí, s předložkou i bez předložky: *domi meae, tuae, suae, nostrae, vestrae* (alienae) aneb *in domo mea, tua, sua, nostra, vestra* (aliena); *domum meam, tuam* atd., aneb *in domum, meam, tuam* atd.; *domum Caesaris* aneb *in domum Caesaris*; *domo Manlii* aneb *e domo Manlii*.

2. Sem bledí též rčení: *domi bellique, domi militiaeque* doma i ve válce č. za míru a války; *vel belli vel domi* buďto doma nebo ve válce: *nec domi nec militiae* ani doma ani ve válce. Každé o sobě: *in bello, in militia, in pace.*

3. Tvary *domi, humi, belli, militiae* jsou staré lokaly (§. 232, 3). Takový starý lokal je též *animi* ve rčení *animi pendeo* ³⁾ jsem v pochybnosti (v nejistotě): *animi pendeo et de te et de me.*

§. 234. Akkusativ spojený se jménem přídatným klade se při **zvolání**. Někdy se i citoslovce *o, heu, cheu, pro* k němu přičinují. *Me miserum! Me caecum! qui haec ante non viderim. O fallacem hominum spem fragilemque fortunam! Ilen me perditum!* ⁴⁾ *Pro deum fidem atque hominum* ⁵⁾.

Poznam. 1. Oslovujeme-li osobu, klademe při o vokativ. *O fortunāte adulescens, qui tuae virtutis Homērum praeconem inveneris!* (Srov. §. 215).

2. Citoslovce *ei* a *vae* spojují se s dativem. *Ei mihi! Vae victis!*

3. Citoslovce *en* a *ecce* pojí se obvykle s nominativem. *En vobis iuvenis!* Tut vám mladík! *Ecce nuntius!* Hle, tuť posel!

§. 235. Akkusativ klade se **přísluvečně**, a to:

1. akkusativ střed. rodu náměstek a adjektiv: *aliquid tibi succenseo* poněkud na tebe nevražím; *litteris lectis aliquantum acquievi* přečet list valně utěchy jsem nabyl; *multum* (velmi), *plus, plurimum*,

¹⁾ též *domui*; v. str. 27 pod čarou. ²⁾ *hūmo* je básnický abl. separativus (§. 282); místo něho užívá se v prose *de terra* (na př. *tollere aliquid*). ³⁾ řídčeji: *animo, animis*. ⁴⁾ V češtině genitiv: Rozmazanějšího tebe! Ach mne smutného! O předivně poniženosti! V. Zikm. Skl. str. 125. Též jiné obraty, na př.: *O me felicem!* Blaze mi! a pod. ⁵⁾ Žel toho budiž pravdě Boží i lidské!

nimium te diligo, te metuo, tibi trascor; hodie aut summum cras dies anebo nanejvýš (nejpozději) zejtra; *ego me in Cūmano praeterquam quod sine te, ceterum satis commode oblectabam* já jsem na statku u Kum kromě že bez tebe, ostatek (ostatně, jinak) dosti dobře se bavil; *vir cetera egrēgius*¹⁾).

2. v obrazech: *magnam partem* na muoze, *maximam partem* na největším díle: *Suebi maximam partem lacte atque pecore vivunt*; mimo to: *id genus alia* jiné takové (vl. toho druhu m. *eius generis*); *orationes aut aliquid id genus scribo* něco takového píši; *homo id aetatis* člověk v tom věku, *id aetatis iam sumus*; *id temporis profectus est* té doby se odebral; *quid hoc noctis venis?* proč přicházíš této noční doby?

§. 26. **Accusativus Graecus.** Akkusativu užívají básníci volněji, řecká v tom následující, a to:

1. Slovesa oblékání a svlékání se

*induor, amīcior,
cingor i accingor,
exuor, recingor* a pod.

u básníků v trpných tvarech podržují akkusativ té věci, ve kterou se někdo obléká nebo ze které se svléká. Tato vazba zakládá se na tom, že passivum to má do sebe výraz vzrtný (reflexivní) jako řecké medium. Akt.: *induor vestem* oblékám oděv; pass.: bás. *induor vestem oblékám se v oděv, oblékám si oděv* (řec. *ἐνδύομαι στολὴν*); rovněž partic. *indutus vestem* (v prose: *indutus veste*) obleknuv se v oděv, obleknuv si oděv (řec. *ἐνδυσάμενος στολὴν*), avšak i passivně: *jemuž oděv byl oblečen*. Tak: *Tisiphōne rūbentem induitur pallam* T. červenající obléká si plášť. *Priāmus inūtile ferrum cingitur* P. neužitečný opásá si meč (neužitečným opásá se mečem). *Exuitor cornua* svléká si rohy (odkládá rohy). *Erinyes recingitur anguem* E. odpásá si hada. *Iris vārios induta colores* I. pestrými oděna jsouc barvami.

Častěji přistupuje k tomu akkusativu ještě ablativ, aby se vyjádřila ona část, která v něco oblékána nebo z něčeho svlékána bývá: *Induta cornibus aurum victima* obětní dobytče, *jemuž byly rohy zlatem potaženy* (majíc rohy zlatem potaženy č. pozlacený). Podob. *Eumēnides caerūleos implexae crinibus angues* E. majíce vlasy modravými hady propleteny. *Pueri laevo suspensi lōcūlos tabūlamque lacerto* chlapci majíce na levém rameni zavěšenu kabelku na kameny počítací (*loculi*) a psací tabulku.

¹⁾ Zhusta u básníků, někdy též u Tacita potkáváme se s takovými akkusativy adjektiv buďto v sing. nebo v plur., které by ve prose vyjádřily se výhradně příslovcem. Verg.: *bēlua horrendum stridens* obluda hrozně syčící, *comētae lūgūbre rūbent* smutně se rdí, *ēquus pede terram crebra fērit* často tepe, *venti transversa frēmunt* na přič hučí (vějí). Hor.: (*licet*) *longum clāmet* ačkoli hlasitě volá. Tac.: *Tibērius falsum renidens* potměšile usmívaje se. A tak: *dulce ridere, fēbile quēri, vāna tumēre* (marně se nadýmati) etc.

2. Akkusativ u básníkův označuje (jako řecký akk. vztahový) často tu část něčí, na kterou připadá a vzhledem k níž se propovídá stav nebo vlastnost nějaká. Sbíhá se pak akkusativ tento:

a) při slovesech nepřechodných a passivních: *Equus trēmit artus*¹⁾ kůň se třese na údech. *Cāpita*²⁾ *phrygio velāmur amictu* zahalujeme si hlavu frygickým rouchem.

b) při adjektivech a participiích: *Os hūmērosque*³⁾ *deo simlilis* ústy a plecema podoben jsa bohu. *Hiems cānos hirsūta capillos*⁴⁾ zima šedivými vlasy (t. jiním) kostrbatá. *Picea tectus cāligine vultum*⁵⁾ jsa pokryt ve tváři mrákotou černou (maje tvář pokrytu m. č.).

D a t i v.

§. 237. *Dativ* klade se nejprve, jako v češtině, na otázky *komu?* *čemu?* při slovesech jak nepřechodných tak i přechodných, předmětem opatřených.

1. *Nepřechodná* slovesa taková jsou, jež značí: *prospírati* nebo *škoditi*, *přízniv býti* nebo *protiviti se*, *líbiti* nebo *nelíbiti se*, *hověti* nebo *sloužiti*, *důvěřovati* nebo *nedůvěřovati* a j.

prōsum reipublicae prospívám obci.
nōceo (obsum) alteri škodím bližnímu.
officio tuis commōdis překážím (vadím) tvým prospěchům.
faveo adūlescentium industriae jsem přízniv (přeji) přičinlivosti mladíkův.
adversor (repugno, resisto) consiliis tuis protivím se (odporuji) záměrům tvým.
plāceo bōnis libin se dobrým.
displiceo mālīs nelibím se zlým.

indulgeo gūlae hovím své chuti.
servio nulli cupiditati nesloužím (neotročím) žádnému chťci: *servio (cēdo) tempori* hovím času (době).
*fido (confido) Deo*⁶⁾ důvěřuji Bohu.
difido hominibus nedůvěřuji lidem.
blandior sensibus lahodím smyslům.
invideo superioribus závidím výše postaveným atd.

Homines hominibus plurimum prosunt et obsunt. Themistoclis consilium plerisque civitatibus displicebat. Fide Deo; hominibus confidere non tutum est. Probus invidet nemini.

„Záviděti komu něčeho“ vynáší se: 1) slovesem *invidēre* spojeným s *dativem věci*, pro kterou závist máme proti někomu, a s *genitivem osoby*, které něčeho závidíme: *Haud equidem ullius civis fortunae aut condicioni invideo*. Tak: *invideo commōdis hominum, i. aliorum laudi, glōriae, divitiis etc.*⁷⁾ 2) u *Livia* a pozdějších spisovatelů též vazbou: *invidere alicui aliquā rē (abl. causae)*: *Non inviderunt laude sua mulieribus viri Rōmāni. Ne hostes quidem occisis sepultūrā invident*. 3) vyjádřena-li věc, které někomu závidíme, náměstkou, vynáší se *abla-*

¹⁾ srov. u Cic. *artubus omnibus contremiscere; tremere toto corpore*. ²⁾ srov. u Cic. *capite velato*. ³⁾ v prose: *ore humerisque*. ⁴⁾ t. *hirsuta canis capillis*. ⁵⁾ t. *cuius vultus tectus est picea caligine*. ⁶⁾ též s abl. *fido pecuniā, non confido corporis firmitate*. ⁷⁾ Srov. Otcovským chvalám záviděl. Žik. Skl. str. 131.

tirem s předl. *in*; osoba pak vyjadřuje se *dativem*. *Adfers purpāram Tȳriam, in qua tibi invideo* ¹⁾. *In hoc Crasso paulum inrideo* ²⁾.

Passivně: *invidetur commōdis hominum; aliorum laudi atque glōriae maxime invideri sōlet*.

2. Slovesa *přechodná* toho druhu jsou, jež značí: *dáti a vzíti, přislíbíti, zaopatřiti, ukázati komu něco* a mnoho jiných.

do me tōtum reipublicae dāvám se zcela na státnictví.

trādo tibi filium meum odevzdávám ti syna svého.

adīmo vitam alicuī odnímám (beru) život někomu.

prōmitto (polliceor) tibi auxilium přislubuji ti pomoc.

pāro (compāro) exercitui commēatum opatřuji vojsku špiží.

monstro erranti viam ukazuji bloudícímu cestu atd.

Attici neprem Caesar Tibērio Claudio Nerōni despondit. Chāronidas et Zālencus civitatibus suis lēges scripserunt. Hannibalis belli gesta multi mēmōriae prodidērunt ³⁾.

Poznam. Ne každému českému slovesu nepřechodnému spojujícímu se s *dativem* odpovídá i v latině, co do vazby, každé sloveso podobného významu. Tak na př. s českým *pomáhati někomu* srovnávají se sice, co do vazby s *dativem*, v latině slovesa: *ōpītūlor, auxilior, subvenio, succurro*, nikoliv pak *iūvo, adiuro* (§. 220).

Ze sloves poroučení označujících (*impēro, mando, praecipio alicui* a pod.) vyjímá se *iūbeo*, jež poji se s *akk.* a *inf.*; rovněž i *vēto* zapovídám. *Mēdicus me vinum bibere iussit, me v. b. vetuit*. V. §. 416.

§. 238. Některá slovesa latinská libují si vazbu s *dativem*, ježto my volněji překládající spojujeme s pády jinými. Nejdůležitější jsou tato :

pāreo, oboedio,

obsequor, obtempēro;

nūbo, parco, stūdeo,

obtrecto, persuādeo;

supplicō, incommōdo,

obviam fīo, occurro;

mēdeor, patrōcinor,

succenseo, trāscor.

pareo (oboedio, obtempero) lēgibus poslouchám zákonův.

obsequor voluntati tuae jsem poslušen tvé vůle.

nubo vīro vdávám se za muže, vl. zahaluji se muži; též *nupta sum cum aliquo* ⁴⁾.

parco valētūdini šetřím zdraví svého.

¹⁾ Přicházíš s rouchem ze šarlatu Týrského, kterého tobě závidím. ²⁾ *invidēre alicuī aliquit* je básnické nebo pozdější. ³⁾ = paměti poručili t. o válečných činech Hannibalových mnozí zprávu podali. V *passivě* vedle *mēmōriae proditum est* též *abl. memoriā proditum est* vl. paměti (t. vypravování) vyhlášeno jest.

⁴⁾ ženiti se = *in mātrimonium dūcere*.

studeo litteris horlím o vědy, oblibuji si vědy; *st. novis rebus* bažím po novotách; *st. rebus (partibus) alicuius* stojím k něčí straně, stojím k někomu. *obtreto bonis hominibus* zlehčuji dobré lidi, utrham na cti dobrým lidem. *persuadeo civitati* přemlouvám anebo přesvědčuji obec. *supplico potenti* pokorně prosím velmože. *incommodo alteri* obtěžuji druhého.

obviám fio patri potkávám se s otcem. *occurro hostium legioni* potkávám se s nepřátelskou legií. *medeor morbo* léčím nemoc ¹⁾. *patrocino non crimini, sed homini* zastávám se ne zločinu, nýbrž člověka. *succenseo Atheniensibus* nevražím na Ath. *irascor inimicis* hněvám se na své nepřátele.

Apes parent reginae suae. Venus nupsit Vulcano. Parcite dignitati Lentuli. Galli nocis imperiis ²⁾ *studebant. Obtreto aliis quid habet utilitatis? Cursari pro te libenter supplicabo. Silex saepe impenetrabilis ferro occurrit* ³⁾. *Philosophia medetur animis. Irasci amicis non temere soleo, ne si mereantur quidem.*

Poznam. 1. Ke slovesům vytčeným náleží též *comitor* provázím, kteréžto ve přeneseném smysle, znamenajíc, že věc nějaká k někomu nebo k něčemu se *přidružuje*, s někým nebo s něčím *spojena jest*, u Cicerona s dativem se pojí: *Tardis mentibus virtus non facile comitatur*. Jinak *comitor aliquem: Propinqui Induciomari Germanos comitati e.c. civitate exceperunt.*

2. Po způsobu sloves *parere, oboedire* a pod. spojuje se též *audiens sum* s dativem ve řeči: *dicto sum audiens* na slovo jsem poslušen, k čemuž ještě přistoupení může dativ osoby, které jsem poslušen: *dicto sum audiens tibi, domino, patri* atd.

3. Ve vazbě *passivné* slovesa tato jsou *neosobná* t. dativ zůstává a sloveso klade se do třetí osoby jednotu: *mihi parcityr, mihi persuadetur, mihi obtreto* *dicto parcityr; laudibus ducis obtreto*.

Mihi persuasum est (též *persuasum habeo* bez *mihi*) znamená: nabyl jsem přesvědčení, jsem přesvědčen. *Omnibus hominibus de immortalitate animi persuasum est.*

Místo *perfekta pass.* slovesa *parco* užívá se *temperatum est: ne templis quidem deorum ab hoste temperatum est.*

§. 239. Dativ klade se, rovněž jako v češtině, na otázku *komu?* *čemu?* při *adjektivách*, která jsouce spojena se sponou *esse* významem svým rovnají se slovesům nepřechodným v §. 237, 1 vytčeným: *utilis sum = prosum*. Adjektiva taková jsou:

prospěšný a *potřebný* ¹⁾,
příznivý ²⁾ a *příjemný* ³⁾,
vhodný ⁴⁾, *rovný* ⁵⁾, *podobný* ⁶⁾,
snadný ⁷⁾, *blzký* ⁸⁾, *příbuzný* ⁹⁾

a jiná významu podobného a protivného.

¹⁾ perf.: *sanari morbum, vulnus, dolorem* etc. V. §. 141, 8. ²⁾ po nové vládě, po novém zřízení. ³⁾ s motykou se potkává.

¹⁾ *Utilis, inūtilis, sālūtāris, noxiū, perniciosus, necessarius*; — ²⁾ *amicus, inimicus, aequus, iniquus, familiāris, fidus*; — ³⁾ *iūcundus, iniūcundus, grātus, ingrātus, acceptus*; — ⁴⁾ *aptus, accommodātus, idōneus*; — ⁵⁾ *par, impar, dispar*; — ⁶⁾ *similis, dissimilis*; ⁷⁾ *fācilis, difficilis*; — ⁸⁾ *prōpior, proximū, propinquus, finitimus, vicinus*; — ⁹⁾ *affinis, cognātus* etc. Sem náležejí i některá příslovce od takových adjektiv odvozená: *amicē, pārīter, proximē* etc.

Liber puero ūtilis, necessarius, grātus, aptus est. Non fortunat, sed hominibus amicus sum. Somnus morti similis est. Verba reperire innocenti facile est. Sapientis est naturae convenienter (congruenter) vivere. Mihi constanter dico ¹⁾).

Poznam. 1. Mnohá z vytřených adjektiv kladou se zcela substantivně a spojují se pak s genitivem, zvláště:

*amicus, inimicus, familiaris, adversarius,
aequalis, affinis, necessarius, propinquus,
finitimus, vicinus, supplex a superstes.*

amicus patri přízniv otcí.

aequalis Bruto současný Brutovi nebo s Brutem.

affinis mihi spřízněný se mnou.

finitimus Belgis pohraničný Belgům.

supplex iudicibus ponížený soudcům (poníženě soudců prose).

superstes parentibus po smrti rodičů pozůstalý (jenž rodiče své přečkal, přežil).

amicus patris přítel otcův.

aequalis Bruti vrstevník Brutův.

affinis meus můj příbuzný.

finitimus Belgarum soused Belgův.

supplex iudicum ponížený prosebník soudcův.

superstes omnium suorum pozůstalý po smrti všech svých (příbuzných).

2. Adjektiva označující smýšlení přátelské nebo nepřátelské mívají osobu, jež předmětem je takového smýšlení, též v akkusativě s předložkami *erga* (ve smyslu přátelském), *adversus* a *in* (ve sm. buď přátelském buď nepřátelském). *Cyrus minor cōmis erga Lysandrum atque hūmānus fuit. Servi animo fideli in dominum fuerunt. Iniquus es in me iūdex. Placatus in aliquem animus* ¹⁾).

3. K jakému účelu něco užitečno, potřebno a vhodno jest, vynáší se při adjektivech

ūtilis, necessarius, aptus, idōneus, accommodatus a p.

akkusativem s předložkou *ad*: *liber ad multas res utilis, res ad vitam necessariae, lignum ad naves aedificandas aptissimum, locus ad pugnam idoneus, oratio ad persuadendum, ad consolandum accommodata*

²⁾ Bús. též *idem* (řec. ὁ αὐτός): *Invitum qui servat idem facit occidenti* (= *idem quod occidens, idem atque occidens, ac si occidat*. Hor.). Proti vůli kdo koho živí, činí totéž, co jeho ubijež, t. jedná rovněž, jako by ho ubijel (vl. jedná stejně s jeho ubiječem). *Vir tuus est epulas nobis auditurus eadem* (= *eadem quas nos, eadem atque nos*. Ovid.).

¹⁾ Mluvíím důsledně; srov. *mihi consto* jsem důsledným. ²⁾ vl. usmiřená s někým t. nakloněná někomu mysl. Srov. *plāco alqm reipubl. č. in rempubl.* smiřuji někoho s obcí.

4. *Similis* a *dissimilis* spojují se při předmětech věcných s dativem anebo s genitivem: *somnus mortis similis* anebo *mortis similis est*; při předmětech osobných obyčejně s genitivem: *Dionysius tyrannus Neronis simillimus*¹⁾ fuit. — Pročež „jest“ anebo „není mi roven“ vyjadřuje se vždy: *mei similis* anebo *dissimilis*, rovněž: *tui, sui, nostri, vestri similis* anebo *dissimilis*. Podobně jen výhradně: *věři simile* k pravdě podobně. — Při částečné podobnosti pojí se *similis* a *dissimilis* s dativem osoby: *filius in hoc patri similis est*.

5. Adjektiva *communis* společný a *contrarius* protivný pojí se též s genitivem: *Caelum omnium hominum commune est* nebe je společným vlastnictvím všech lidí. *Virtutis contraria est vitiositas* ctnosti protivna (odporná) jest nešlechtnost.

Osobné náměstky kludou se při řečených adjektivech do dativu: *mihi contrarium est*; *commune est mihi aliquid cum aliquo*²⁾.

6. *Proprius* vlastní spojuje se v přesné prostomluvě téměř vždy s genitivem: *Eloquentiae studium erat proprium Athenarum*. *Viri propria maxime est fortitudo*.

Místo náměstek osobných užívá se tu nejvíce přivlastňovacích: *omnia, quae nostra erant propria*; *ad vestra propria venire* málo.

7. *Sacer* zasvěcený spojuje se ve přesné prostomluvě též skoro vždy s genitivem: *insula deorum sacra*. Místo toho též *consecratus* s dativem: *Sicilia Céreri et Proserpinae consecrata*.

8. *Propior* a *proximus* pojí se buď s dativem buď s akkusativem buď s ablativem závislým na předložce *a* č. *ab*: *propior urbi, p. urbem, p. ab urbe*.

§. 240. Dativ označuje na otázku *komu? pro koho?* osobu neb osobně představovanou věc, kteréž ve prospěch (k vůli) anebo kteréž na ujmu něco se děje. Nazývá se **dativus commodi** a **incommodi**. *Non scholae, sed vitae discimus*. *Domus domini aedificata est, non muribus*. *Da hoc patriae*³⁾. *Caesar praeclara se Divitiaco fratri condonare*⁴⁾ dicit. *Filius meus mihi*⁵⁾ peccat. *Verris Dionem quendam Siculum Věněři*⁶⁾ absolvit, sibi⁷⁾ condemnat.

Poznam. Pamatujeme zvláště dativ substantivně kladených participií, jenž znamenají osobu neurčitě pomýšlenou na otázku *komu? pro koho?* a rozvésti se dá na větu *podmiňovací* (*dativus condicionalis*). *Gomphi est oppidum primum Thessaliae venientibus ab Epiro*. (t. je první město Thessalské přicházejícím z Epira (= přicházi-li kdo z E.). *Hercyniae silvae latitudo novem dierum iter expedito patet*. Šířka Hercynského lesa devět dní cesty pro dobrého chodce (= dobře-li by kdo vykračoval) se rozkládá.

§. 241. Dativ náměstek osobných, zvláště *mihi* a *nobis*, naznačuje někdy živé účastenství osoby při činu nějakém. Slove **dativus ethicus**⁸⁾. *Quid mihi Celsus agit? Ille mihi quisquam misericordiam nominat!*

¹⁾ živý obraz. ²⁾ srov. *communico aliquid cum aliquo* §. 222, 1 a §. 243. Pozn. 1. ³⁾ učin to pro vlasť. ⁴⁾ bratru Divitiakovi k vůli že promíjí. ⁵⁾ mně na ujmu. ⁶⁾ Venuši na ujmu soudu osvobodí. ⁷⁾ ve svůj prospěch odsoudí. ⁸⁾ Rovněž v češtině: *Co jsi nám to učinil? Co mi otec laješ?*

§. 242. Některá slovesa jiného nabývají významu jsouce spojována s *akkusativem*, a opět jiného, když pojí se s *dativem* anebo s nějakou *předložkou*. Sem náleží:

1. *animadverto aliquid* pozoruji, kárám něco (*in aliquo, in aliqua re*): *a. Serapionis subscriptionem in Africani imagine* ¹⁾, *a. scelus in Pompeio*; *animadverto in aliquem* kárám, trestám někoho.

2. *caveo pericula* varuji se nebezpečenství; *caveo amicis* pečuji o přátely; *caveo ab insidiis, ab homine nefario* střehu še, varuji se, hledím se úkladů, člo- věka nešlechtného.

3. *consulo Apollinem* beru Apollina na radu; radím se, tážím se s Apollinem (*de re* o nějakou věc); *c. reipublicae* starám se o obec; *c. graviter in hostem* nakládám ukrutně s nepřitelem.

4. *cūpio rem* žádám, přeji si čeho; *c. tibi* přeji tobě.

5. *metuo, timeo te* bojím se tě; *metuo, timeo libertati, de republica* bojím se o svobodu, o obec.

6. *mōdēror* nāvem spravuji loď; *m. animo, linguae, irae* beru na uzdu (kro- tím) mysl, jazyk, hněv.

7. *prospicio prōvideo tempestatem futuram* předvídám bouři budoucí; *p. alicui frumentum* opatřuji obilí někomu; *diu hominum vitae prospiciunt* (*provident*) bohové starají se o život lidský (přilhládají k životu L).

8. *tempero civitatem* spravuji obec; *tempero pōtum* míchám nápoj; *tempero irae* krotím hněv; *t. hostibus* šetrím nepřátel; *t. ab iniuria, a lacrimis* zdržuji se křivdy, slz.

9. *vāco philosophiae* mámu kdy na filosofii; *vaco lābore* č. *a labore* jsem bez práce. Srov. §. 283, 2 a Pozn. 1.

10. *manet nos omnes ūna nox* očekává nás všech jedna noc; *manet mihi hoc solātium* zůstává mi tato útěcha.

§. 243. Mnohá slovesa složená s předložkami

ad, ante, cum (con), in, inter,

ob, post, prae, sub a super

jak transitivná tak intransitivná pojí se s *dativem* předmětu.

addo alicui animum dodávám někomu srdce.

accēdit mihi animus nabývám myslí.

antefero | *virtutem divitiis* dávám

antepono | přednost ctnosti před bo-

praefero | hatstvím. ²⁾

antecellimus bestiis vynikáme

(předělime nad zvířata rozumem

(§. 224).

confero parva magnis přirovnávám (při- podobňuji) malé věci k velkým.

cohaeret aēr caelo souvisí vzduch s nebem.

infero alicui bellum zdvímám válku proti někomu.

incidit timor exercitui padl strach na vojsko.

interpōno gaudia cūris míchám radosti mezi péče.

¹⁾ čes. pozoruji podpis „Serapion“ na obraze Afrikanové. Oddělené *animum* (*animos*) *adocertare* buď *alqd* aneb *ad alqd*. V. §. 243. P. 4. ²⁾ též: předkládám ctnost bohatství (nad h.); představuji ctnost před h. V. Zikm. Skl. §. 56, c); též: stavím (kladu) ctnost nad h.

intersum pugnae účastním se boje.
oppōno alicui formīdines stavím někomu
strašáky před oči.
obrēpit senectus adulescentiae kmetství
kradmo překvapuje věk mladý.
posthābeo, postpōno divitias virtuti sta-
vím bohatství za ctnost v pozadí, méně
vážím si bohatství než ctnosti.

praeficio imperatorem exercitui stavím
náčelníka v čelo vojska.
praesum reipublicae jsem v čele obce.
subicio ignem tectis zakládám oheň pod
střechy.
succumbo doloribus klesám pod bolestmi.
supervēno hostibus překvapuji ne-
přátely.
supersum patri žiji déle než otec.

*Nātūra sensibus rationem aliūvit. Antonius lēges civitati per-
vim impōsuit. Ne offeramus nos periculis sine causa. Animus corpori
oppōsitus est. Sabinum bellum coeptis intervēnit* ¹⁾).

⌋ **Poznam.** 1. Při mnohých z těchto sloves, zvláště při těch, která s před-
ložkami *ad, con, in* složena jsou, opakuje se předložka s příslušným pádem. Říká
se pak jen: *commūnicio aliquid cum aliquo* sdílím se o něco (něčím) s někým,
oznamuji někomu něco, *appello classem ad terram* přistávám s loďstvem ke břehu
(doplavuji se břehu), *interest inter* jest rozdíl mezi: *inter hominem et bellum*
hoc maxime interest, quod etc.; skoro vždy říká se jen: *inesse in: in hac vita*
nil inest nisi miseriae (perf. *fuit* nikoliv *infuit*), *incumbo in gladium* naléhám
na meč, mečem se proklávám (prolínám) a *incumbo in litteras* (ad *litteras*) od-
dávám se na vědy; *incumbo in rempublicam* oddávám se na státnictví.

2. Předložka *cum* obyč. se opakuje při: *consēro, compōno, compāro, con-
tendo* přirovnávám (někomu nebo něčemu č. k někomu nebo k něčemu): *Rōmānos*
cum Graecis; congrēdiōr potkávám se: *lūna congrēditur cum sōle; coniungo*
spojuji: *sententiam meam cum altērius sententia; congruo a consentio* souhlasím:
cum Cŷrēnāicis de voluptate consentio, eius sermo cum tuis litteris valde congruit.

3. Předložka opakuje se z pravidla při složených slovesech nepřechodných,
směřování k někomu nebo k něčemu znamenajících, užívá-li se jich ve vlastním
(doslovném) významu. Protož:

accēdo ad urbem blížím se k městu.

admōveo cōpias. exercitum in locum,
ad urbem.

adsum in senatu, ad iudiciū (jsem
přítomen).

accido ad pēdes alicuius; vox, sōnus
accidit ad aures meas (doráží, doniká).

incido in hostem (připadám, vrážím
na . . .); *i. in morbum, in periculum,*
in invidiam (upadám).

infero signa in hostem ženu na nepřítele
s korunhvemí.

4. Pamatujme vzhůu těchto sloves:
attendo animū ad aliquid anebo jen
attendo aliquid obracím pozornost

his mālis nōva accesserunt = *addita*
sunt (přidružila se).

admoveo alicui stimūlos, cruciātus (uží-
vám při . . .).

adsum misēro (pomáhám).

accidit mihi calamitas (potkává mne).

incidit terror exercitui (padl na vojsko,
zmocnil se vojska).

infero bellum ho ti, iniūriam pauperi

k něčemu, pozoruji co. Podobné: *ani-
mum adverte ad aureum illud dic-*

¹⁾ v podniky vkročila t. přerušila je.

tum obrat mysl ke zlaté oné připovědi, *animum adverti columellam* zpozoroval jsem sloupec ¹⁾. *illud praecepta* nebo *praeceptis alicuius* (posmívám se).

assuefactus a *assuetus* zvyklý poji se nejlépe s ablativem: *assuefactus scelerum exercitatione, puro sermone, nullo officio aut disciplina; assuetus labore assiduo*; rov. *assuefacere, assuescere aliquem aliqua re, assuefieri aliqua re* ²⁾.

§. 244. Slovesa

adspergo, inspergo,
circundo, circumfundo,
dono a impertio,
induo a exuo

připouštějí vazbu dvojí: *alicui aliquid* nebo *aliquem (aliquid) aliqua re* ³⁾.

adspergo, inspergo kropím, trísím, posypávám: *gravitati comitatem ads.* (= *addo* přimíchávám), *ads. āram sanguine.*

circundo obháním, obklopuji: *urbi murum* aneb *urbem muro.*

circumfundo oblévám, obklopuji: *circumfundunt se equites dūci, circumfundo corpus cērā.*

dono dařím, daruji: *pōpulo frumentum* nebo *populum frumento.*

impertio uděluji, propůjčuji: *puero laudes* aneb *puerum laudibus.*

induo oblékám: *induo mihi torquem* (dávám si); obyč. bez *mihi*: *induo vestem, indutus veste.*

exuo svlékám: *hosti arma* neb *hostes armis; exuo vestem* bez *mihi*.

Parthi folia inspergunt potionibus. Oleum sāle inspergito. Dionysius, insidias timens, fossam lātam cubiculāri lecto ⁴⁾ *circumdēdit. Rōmanorum lēgati dōmam Hannibālis multitudīne circumdederunt. Ignis nātūris omnibus salūtārem impertit* ⁵⁾ *calorem. Pāter Attici omnibus doctrīnis, quibus puerilis aetas impertiri debet, filium erūdivit.*

Pamatujmež mimo to:

intercludo hostibus commeātum nebo *hostes commeatu* zabývají nepříteli špiži. *Caesar ab exercitu suo intercluditur* (jest održen).

dēdico aedem deo zasvěcuji chrám bohu, též *dedico aedem dei, dedico deum. interdico alicui āqua et igni* zapovídám

někomu užívání vody a ohně t. j. dávám jej do klatby.

macto diis victimas (zabývám, porážím); *macto deos victimis* ctím bohy obětmi, bohům k oslavě obětuji. Avšak: *Iuppiter hostes patriae aeterni suppliciiis mactabit* (věčnými tresty stihati bude); rov. *morte mactare aliquem.*

¹⁾ O slož. *animadverto* v. §. 242, 1. ²⁾ čes. zvyklý, (navyklý, přiv.) něčemu; navykatí někoho něčemu; zvyknouti (navyknouti, přiv.) něčemu. Bart. Skl. str. 52, 2, b). ³⁾ srov. čes. zapatřuji někomu něco neb někoho něčím. ⁴⁾ postel v ložnici své. ⁵⁾ V klass. prose užívá se téměř jen vazby *impertio alicui rem*. Tak: *Oneris mei partem impertio nemini. Terentia impertit tibi multam salutem* (přeje ti štěstí a zdraví). Vazba *impertio aliquem re* je více předklassická nebo pozdější. Tak: *impertire aliquem nuntio* dáti někomu zprávu (Plaut.), i. *aliquem donis* (Suet.)

§. 245. *Esse* s dativem osoby a s nominativem věci nabývá, jako v starší češtině ¹⁾, významu *míti*: *sunt mihi libri* jsou mi knihy = *habeo libros* mám knihy. *Sex nobis filii sunt*. *Non idem semper floribus color est*.

Poznam. 1. K označení vzájemného poměru mezi dvěma osobama, z nichž jedna vyjádřena jest ablativem s předl. *cum*, užívá se z pravidla slovesa *esse* s dativem: *Est mihi tecum amicitia, consuetudo, hospitium, contentio, controversia; tecum mihi res est* ²⁾; *aliquid mihi tecum commune est*.

Mimo to pak běžny jsou i obraty, jako: *habeo controversiam cum aliquo de fundo; nunquam cum sorore fui in simultate*.

2. Vazby slovesa *esse* s dativem neužívá se:

a) má-li se vyjádřiti „do sebe mítí, v sobě držeti, obsahovati.“ *Habet haec res difficultatem, iniquitatem. Profectio voluntatem habuit non turpem* ³⁾. *Haec oratio habet tres partes*.

b) je-li důraz na majetníku t. j. na tom, čí co jest, nikoli na majetku t. j. na tom, co kdo má. *Haec domus mei est patris* jest mého otce (nikoli jiného); avšak: *patri domus est* otec má dům. Srov. §. 251.

c) naznačují-li se vlastnosti duševní a tělesné, které při někom jsou. *In Caesare magna fuit clementia. Caesar magnae fuit clementiae. Caesaris magna fuit clementia. Summa erat in Māstnissa siccitas corporis*.

§. 246. Při frasi: *est mihi nomen (cognomen)* mám příjmi, jmenuji se, jméno vlastní obyčejně srovnává se s *mihi*, řídicí s *nomen*. *Est mihi nomen Caio (Caius); Scipioni cognomen fuit Africano (Africanus)*.

Rovněž při: *do, indo tibi nomen Caio (Caium), nomen est mihi inditum Caio (Caius)*.

Duo sunt Roscii, quorum alteri Capitori cognomen est. Syracusis est fons aquae dulcis, cui nomen Aréthusa est. Tarquinio cognomen Superbo datum. Amphictyon primus Minervae urbem sacravit et nomen civitati Athenas dedit.

§. 247. Dvoji dativ. *Dativ věci* na otázku *nač? k čemu?* (účelový ^{*}) obyčejně spojený s *dativem osoby* vyskytá se při těchto slovesech:

1. při *esse* býti nač, býti s něčím, k čemu.

Est mihi aliquid

<i>dēcori</i> na okrasu, s okrasou	<i>detrimento, fraudi</i> na škodu, na újmu	<i>ēmōlūmento</i> ku prospěchu
<i>dēdecori</i> na potupu, s potupou	<i>dōcūmento</i> na důkaz	<i>honori</i> ke cti
		<i>impedimeto</i> na zavadu

¹⁾ Ruk. Král. „kdyby tobě bylo srdce udatno.“ Zbyh. ²⁾ mám s tebou co jednati. ³⁾ Cesta neměla do sebe zlého úmyslu.

^{*} K §. 247. Dativ účelový naskytá se u básníků častěji tam, kde ve prose užívá se akkusativu s předl. *ad*: *Bello animos accendit* (= *ad bellum*). Verg. *Iuvandis animis nātum poema* (= *ad iuvandos animos*). Hor.

<i>laudi</i> na pochvalu	<i>ornāmento</i> na ozdobu	<i>testimōnio</i> na důkaz
<i>ōnēri</i> na obtíž	<i>salūti</i> na spásu	<i>ūsui</i> hodí se mi co.

Rovněž: *Est mihi aliquid cordi* mám něco na srdci; *est mihi aliquid (magnae, maiori, maximae) cūrae* mám o něco starost; *cui bono (est)?* komu je to k dobrému?

Magno mālo est hominibus āveritā. Nīmia fidūcia calamitatī sōlet esse (hominibus). Pomprii filiis pietas fraudi¹⁾ esse non debuit. Multa praetereo, quae tui mihi maiori stōmācho²⁾ quam ipsi Quinto fuerunt.

Zvláště pamatujeme: *odio sum* jsem v nenávisti, *admirationi sum* jsem na odiv, *ūsui sum* jsem k potřebě, jež zastupují passivum sloves: *ōdi, admiror, ūtor*. Srov. §. 340.

2. při *dāre, dūcere, habere, tribuere, vertere* klásti, pokládati. vykládati někomu něco nač nebo zač.

<i>do (duco) tibi laudi aliquid</i> dávám ti z čeho chválu.	<i>habeo (duco) tibi aliquid probro (op-probrio)</i> kladu ti něco za potupu.
<i>do (verto) tibi vitio aliquid</i> vykládám ti něco na zlou stránku.	<i>tribuo tibi aliquid ignāviae, superbiae</i> vykládám ti něco za zbabělost, za přepych.
<i>do tibi crimini aliquid</i> vytýkám ti něco.	

Sēquere ūl, quod honori ducitur. Postquam divitiae honori esser corporunt, paupertas probro haberi coepit. Vitio mihi dant, quod mortem hominis necessariū tam graviter fero.

3. při *dāre, accipere, relinquere, mittere, venire, habere* a podl. k označení konce, k jakému se něco dává, běře, ostavuje, posílá a t. d.

<i>do (dōno) tibi aliquid mūneri</i> dávám ti něco darem.	<i>habeo aliquem ludibrio</i> tropím si šašky z někoho, mám někoho za blázna.
<i>do alicui pecūniā faenori</i> dávám někomu peníze za úrok, přijímu někomu p. na lichvu.	<i>habeo aliquem despiciatui (contemptui)</i> opovrhují někým.
<i>accipio aliquid dōno</i> beru něco darem.	<i>habeo aliquid religioni</i> dělám si z čeho svědomí.
<i>relinquo milites castris praesidio</i> ostavuji vojáky tábora na posádku.	<i>habeo quæstui rempublicam</i> zneužívám obre na vydělkování.
<i>venio tibi auxilio</i> přicházím ti na pomoc.	<i>huic vix tantulae epistulae tempus</i> habui sotva k tomuto tak skrovnickému dopisu kdy jsem měl.
<i>mitto tibi aliquem auxilio</i> posílám ti někoho na pomoc.	

Podobuě: *cāno (signum do) receptui* troubím (dávám znamení) zpět č. ke zpátečnému odchodu; *diem constituo (diem dico) colloquio* ustanovuji den k rozmluvě; *diem peto indūtiis* žádám na den za přiměří; *locum capio castris* volím místo k táboru; *adhūeo aliquem consilio* přibírám někoho k radě.

¹⁾ naopak: *quod sine mea fraude fiat, facio*. ²⁾ k větší zlosti t. čím jsem byl více popuzen než sám Q. Srov.: *Stomachum alicui facere, movere*.

Virtus sola neque datur dono neque accipitur. Caesar quinque cohortes castris praesidio reliquit. Titus Labienus decimam legionem subsidio nostris misit. Non est habendum religioni¹⁾ aliquando, modo ne nefarium impiumque, defendere.

§. 248. Dativ osoby místo předložky *a* č. *ab* musí klásti se při partic. futuri passivi: *iter mihi faciendum est* cestu mi konati jest, *moriendum est omnibus* všechněm umříti jest. *Sua cuique utilitati servendum est.* Srov. §. 446.

Dosti často vyskytá se takovýto dativ i při jiných passivních tvarech, zvláště při časlech participiém perfecti opsaných: *Mihi consilium captum iam diu est. Cui non sunt auditae Demosthenis vigiliae! Dissimillimis bestiis communiter cibis quaeritur* (t. *bestiae sibi cibum quaerunt* a tak při *quaeri* častěji).

Poznam. 1. Aby překazil se dvojsmysl, klade se i při part. fut. pass. místo dativu ablativ s předl. *a* č. *ab*: *mos a me gerendus est adolescentibus.* Srov. §. 446. Pozn.

2. *Res a me probatur* něco se ode mne za dobré uznává; *res mihi probatur* něco se mi líbí (*probo alicui rem* doporučuji č. poroučím komu co, spojují koho čím, *probo me alicui* líbím se někomu). *Orationes Caesaris mihi vehementer probantur. Libros, quos in manibus habeo, tibi valde probabo. Episcopus multis se probavit.*

G e n i t i v.

§. 249. Genitiv jest buď:

A. Genitivus subiectivus t. *podmětný*, jímž označuje se osoba nebo věc, od kteréž něco původ svůj má, anebo které něco náleží: *amor patris* láska otcova t. j. láska mající svůj původ od otce (*patris amat*); *hortus regis* zahrada králova t. j. zahrada, jež náleží králi (*regi habet hortum*); anebo jest:

B. Genitivus obiectivus t. *předmětný*, jímž vyjadřuje se osoba nebo věc, k níž nějaká činnost se odnáší: *amor patris* láska k otcovi čili láska, kterou někdo chová k otcovi (*aliquis amat patrem*).

Poznam. Mnohdy jen ze souvislosti možná rozeznati genitivus subjektivný a objektivný. Jako jest *amor patris* i láska otcova i láska k otcovi, tak může býti *metus hostium* i strach nepřátel (*hostes metuunt*) i strach z nepřátel (*aliquis metuit hostes*), *admiratione hominum* i divení se lidem (*homines admirantur*) i divení se lidem (*aliquis admiratur homines*).

¹⁾ Člověk nesmí se štítiti.

A. Genitivus subiectivus.

§. 250. Sem náleží:

1. *Genitivus possessivus*: *dŏmus patris* dům otcův.
2. *Genitivus auctoris, causae*: *Ciceronis oratio* řeč Ciceronova, *calamitas belli* škoda válečná.
3. *Genitivus determinativus*: *arbor fici* strom fíkový.
4. *Genitivus partitivus*: *doctissimus omnium* nejučenější ze všech.
5. *Genitivus quantitatis*: *multitudo hominum* množství lidí.
6. *Genitivus qualitatis*: *homo magni ingenii* muž velké duševní schopnosti č. velmi nadaný.
7. *Genitivus prťtŭi*: *magni facio* velice si vážím.

B. Genitivus obiectivus.

Ten kladen bývá:

1. při *substantivech*: *cupĭditas glŏrie* chtivost slávy.
2. při *adjektivech*: *cupĭdus glŏrie* chtivý slávy.
3. při *participiích praes.*: *patriae amans* vlasti milovavý.
4. při *slovesech pamatovacnĭ (verba memoriae)*: *memini beneficii tui* pomnĭm tvého dobrodĕnĭ.
5. při *slovesech soulnĭho řĭzení (genitivus criminis)*: *accuso proditiŏnis* pohánĭm ze zrady.

A. Genitivus subiectivus.

§. 251. I. *Genitivus possessivus* t. *gen. prĭsvojovací*, kterýžto, je-li osobnĭ a nenĭ-li opatřen prĭvlastkem, v ěĭstinĕ vĭnahrazuje se prĭdavnĭmi jmĕny prĭvlastnovacnĭmi: *hortus patris* zahrada otcova, avšak *hortus patris tui* zahrada tvého otce, *domus Caesaris* dĭm Caesarův, *opera Dei* skutky božské, *templum Domini* chrám Pĕnĕ, *castra hostium* tĕbor nepřĕtelskĭ.

I vĕcnĭ genitiv possessivnĭ lze v ěĭstinĕ ěasto prĭdavnĭm jmĕnem vyjĕdřiti: *rex Macedŏniae* krĕl Macedonskĭ, *moenia urbis* hradby mĕstské.

Poznam. Osobnĕ nĕmĕstka nevĭtvŏrĭje genitivu possessivneho, mĭsto toho užíva se nĕmĕstek possessivnĭch: *liber meus, tuus, suus, noster, vester*. Apposice vyřĭzuje se při nĕmĕstkĕch tĕchto genitivem: *meae praesentis prĕces, meā unius (solius, consulis) operā; nostrā ipsorum, vestrā duorum (paucorum) operā* prĭĭnĕnĭm mne jedinĕho, nĕs samĭch atd.

Mĭsto *noster (vester) omnium* klade se obyějnĕ *nostrum (vestrum) omnium*: *omnium nostrum sĕlus; omnium vestrum fortĭna*.

§. 252. *Genitivus possessivus* klade se tĕž *prĕdikativnĕ* (a proto sluje tĕž *gen. prĕdicativus*) se slovesem *esse, fieri* a se slovesy zna-

menajšími za to pokládati. *Haec domus patris est. Omnia victoris sunt, fiunt, putantur.* Též: *facio aliquid dicionis meae* č. *potestatis meae* podrobuji si něco, beru něco ve svou moc; *lucri facio aliquid* činím sobě zisk z něčeho.

*Præter Capitolium atque arcem omnia hostium erant*¹⁾. *Petulantia magis est*²⁾ *adulescentium quam senum, nec tamen omnium adulescentium, sed non proborum. Si pater familiæ intestato moritur, familia pecuniæque eius agnatum gentiliūque esto*³⁾. *Ex altera parti sacrarii erat Hercules ægrægiæ factus ex aere; is dicebatur esse*⁴⁾ *Myronis. Iam ne Pompeii totum esse*⁵⁾ *scis. Thæbæ populi Romani iure belli factæ sunt*⁶⁾. *Scipio omnem oram Romanæ dicionis fecit. Popilius claves portarum custodiamque mûrorum suæ potestatis fecit. Alcibiades universa Thrasybuli facta fecit lucri. A Verre omnis illa ex aerario pecunia lucri facta est*⁷⁾.

Zvláště klade se takto possess. genitiv tu, kde v češtině se říká: *jest vlastnost, zvláštnost, povaha, věc, úloha, povinnost, znamení, důkaz a pod.*

Často lze takový genitiv přeložiti: *sluší na koho, připadá (náleží) na koho. prozrazuje něco, svědčí o něčem, musím, mám, mohu a p.*

*Discipuli est*⁸⁾ *magistro oboedire. Cuiusvis hominis est*⁹⁾ *errare. Adulæcentis est*¹⁰⁾ *maiores natu vereri. Fortis animi et constantis est*¹¹⁾ *non perturbari in rebus asperis. Tempori cedere semper sapientis est habitum*¹²⁾.

Poznam. Místo genitivu náměstek osobných užívá se i zde příslušných náměstek possessivných. *Haec domus mea est.*

Rovněž: *meum (tuum, nostrum, vestrum) est magistro oboedire* jest mou (tvou a t. d.) povinností, sluší na mne (na tebe a t. d.), připadá na mne (na tebe a t. d.).

§. 253. **1.** *Genitiens* klade se při ablativěch za předložky užívaných: *causâ* za příčinou, k vůli (zřídka *ergâ*) a *gratiâ* k libosti, vlék. kteréžto ablativy obvyčejně za genitivem se kladou: *quæstus causa* za příčinou zisku, pro zisk; *hominum gratiâ* lidem k libosti,

¹⁾ všechno (kde co) v moci nepřátel bylo. ²⁾ bujnost více je při mladících a t. d. ³⁾ příbuzným a rodákům at se dostane (at náleží). ⁴⁾ ten pravidlo se že pochází od Myrona (že je dilem Myronovým). *Myro* slavný obrazník z Eleutheræ (Eleutheræ, Ἐλευθερά) v Boeotii, ok. 130 před Kr. ⁵⁾ že jsem zcela oddán P. ⁶⁾ dostaly se pod moc národa ří. ⁷⁾ k vlastnímu zisku obráceny jsou. ⁸⁾ je povinností žakovou, žák má... ⁹⁾ každý člověk může pohlouiti. ¹⁰⁾ na mladíka sluší, mladík má... ¹¹⁾ prozrazuje statečnost a stálou mysl, svědčí o statečnosti a stálé mysli. ¹²⁾ Okolnostem ustoupiti vždy pokládáno za znamení mudrce.

lidem vděk; *animi causa* neb *animi gratia* pro potešení mysli, z kratochvil, k zábavě; *aurium causa* pro potešení uší, pro sluch; *dicis* ¹⁾ *causa* nebo *gratia* na očistu, na oko; *exempli (verbi) causa* nebo *gratia* na příklad, ku příkladu: *victoriae ergo* za příčinou vítězství. *Non contumeliam causa describam quumquam.*

Poznam. I zde užívá se příslušných náměstek possessivních místo osobních: *meā (tuā, suā, nostrā, vestra) causā* mně k vůli, tobě k vůli a t. d. Rovněž: *meū unius (solius, consulis) causā; nostrā ipsōrum causā* a t. d.

2. I nesklonné *instar* na způsob, jako (vl. obraz) spojuje se s genitivem: *saepes instar mīri* ohrada na způsob zdi, jako zeď; *epistula instar voluminis* psaní takové jako kniha. *Plāto mihi unus instar est omnium* jediný Plato jest mi za všechny.

§. 254. II. Genitivus auctoris, causae t. původce a příčiny, kterýžto též vyjadřován bývá v češtině jmény přídavnými (srov. §. 251). *Ciceronis oratio* řeč Ciceronova t. řeč, již původce je Cicero, řeč Ciceronem sepsaná neb od něho činěná; *calamitas belli* škoda válečná t. škoda, již příčinou je válka, škoda válkou způsobená. Rovněž: *fabulae Terentii, coniuratio Catilinae, morsus doloris* bolestné bryzení atd.

§. 255. III. Genitivus determinativus též explicativus, appositivus t. určovací, jnuž druží se zvláštější pojmenování nějaké věci k obecnějšímu pojmenování téže věci: *virtus perseverantiae* ctnost vytrvalosti ²⁾, *vitium arrogantiae* vada domýšlivosti, *monstrum mulieris* nestvůra ženská, *nomen amicitiae* jméno „přátelství“, *verbum voluptatis* slovo „rozkoš“, *arbor fici* strom fíkový.

Poznam. Vyřizuje-li se zvláštější pojmenování osoby nebo věci jménem vlastním, má místo vazba appositionální: *Tarquinius rex, urbs Rōma, flūmen Rhēnus.*

Zřídka: urbs Antiōchiae, prōmuntūrium Misēni.

§. 256. IV. Genitivus partitivus t. celkový naznačuje celek, z něhož vyutlí anebo vytknouti se má nějaká část. V češtině buď též genitiv se klade, anebo předložky *ze, mezi, nad, ve*. Sblíhá se pak tento genitiv:

1. při komparativech a superlativech: ³⁾ *nōbiliōres Rōmanorum,*

¹⁾ osamotnělý genitiv v. §. 52, a). ²⁾ = ctnost, a to vytrvalost, nebo = ctnost t. j. vytrvalost. Bart. Skl. str. 40, 3. ³⁾ a) Zřídka kdy básníci, častěji Livius a spisovatelé pozdější kladou gen. celkový i při pozitivěch: *sancte deorum, delecti peditum, expediti militum, lēves cohortium* etc. — b) Avšak i u básníkův i u pozděj-

maximus discipulorum, nobilissimus civitatis. Plāto totius Graeciae fuit doctissimus. Gallorum omnium fortissimi sunt Belgae.

2. při všech slovech vyjadřujících pojem číselný. ať jsou to již číslovky samy aneb adjektiva neurčitý počet znamenající aneb i pronomina: *primus, solus, nemo, nullus, multi, pauci. quis? aliquis. ůter? alter, alius, hic, ille* a pod., rovněž i při *pars*.

<i>tertius discipulorum</i>	<i>alter discipulorum</i>	<i>uter discipulorum?</i>
<i>multi discipulorum</i>	<i>aliquis discipulorum</i>	<i>pars discipulorum etc.</i>

Omnium nationum exterarum princeps Sicilia se ad amicitiam populi Romani applicuit. Nemo mortalium omnibus hōris sapit. Neque stultorum quisquam beatus neque sapientium non beatus est.

Poznam. 1. Při *uterque* klade se substantivum vždy do stejného s *uterque* pádu: *uterque frater diligentissimus fuit* oba bratři byli velmi pilní; náměstka pak klade se do genitivu: *uterque eorum, quorum uterque, uterque nostrum*¹⁾.

Avšak i při náměstce nastupuje shoda 1) spojena-li náměstka ta se subst.: *uterque ille dux, quod utrumque exemplum*; 2) při relativě střed. rodu: *quod utrumque pessimum est*; 3) je-li *uterque* v plur. (srov. §. 334): *hi utrique, his utrisque, quos utrosque, ab utrisque nobis*.

2. Místo gen. partitivního kladou se též předložky *ex, inter* (někdy *de*): *optimus ex omnibus, optimus inter omnes, quadraginta de suis*. Říká se pravidelně *ůnus ex, unus de: unus ex multis, unus de multis* jeden z mnohých t. j. sprostý člověk; avšak klade se při *unus* obyč. genitiv, je-li protiva *alius, alter: Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam incolunt Belgae, aliam Aquitanni, tertiam Galli*.

„Jeden z obou“ = *alteruter*; „j. z nás obou“ = *alteruter nostrum*; „j. z těchto obou“ = *alteruter horum* č. *alter de duobus*.

3. Nevytýká-li se protiva celku k částem, nesmí klásti se genitiv partitivný: *multi milites* četní vojáci, *multi militum* mnozí z vojákův. Protož i: *nos sumus tres* my jsme tři, *nos sumus quinque* nás je pět, *nos sumus multi, pauci* nás je mnoho, málo, *quot vos estis?* kolik je vás? *amici, quos habeo multos* přátelé, jichž mám mnoho.

4. Genitivы *nostrum, vestrum* jsou partitivné (*multi nostrum, multi vestrum* srov. §. 263. P. 2).

šich prosaistův od Livia počínajíc je velmi rozsáhlé užívání celkového genit. při adjektivech střed. rodu jednočetných i mnohočetných místo vazby attributivné. Verg.: *operta telluris* = *opertae partes telluris* skrýše země. (Ovid.: *intra temporis exiguum* = *intra tempus exiguum* v malé době. Liv.: *per aversa urbis* = *per aversam partem urbis* zadní stranou města. Tac.: *asperissimo hiemis* za velmi tuhé doby zimní. A tak čte se: *extrēmo aetatis, in mēdio mēris, in serum noctis* etc.; ano i beze všeho pojmu partitivního pouze k důraznějšímu vytknutí vlastnosti: *obscurum lunae* = *obscura luna* zatmění měsíce, *lubricum paludum* kluzkost bařinaté půdy, *tacta suspicionum* tajné podezírání, *cuncta camporum* všechna plánina a t. d. ¹⁾ O čísle a osobě slovesného výroku při podmětech *uterque nostrum, uterque vestrum* v. §. 204. Pozn. 2.

§. 257. V. Genitivus quantitatis též mensurae zvaný t. *gen. kolikosti* nebo *míry* klade se:

1. při substantivech určitou nebo neurčitou míru nějakou udávajících, jako v češtině.

modius ¹⁾ *sālis* bečka soli.
medimnum tritici korec pšenice.
libra olei libra oleje.
ala equitum tlupa (četa) jezdců.
magna vis auri velká síla zlata.
sex talenta pecūniae šest talentů peněz.

magnum pondus argenti velká síla stříbra.
nāvis auri loď zlata.
magnus numerus frumenti velké množství obilí.
sex dies spātii šest dní lhůty.

Cōnōn pecuniae quinquaginta talenta civibus suis dōnavit. Cicero in summa caritate maximum numerum frumenti Rōmānīs mīsīt. In iūgero Leontīni ²⁾ *agri medimnum fere tritici seritur.*

2. klade se *genit. quant.* při nominativě a bezpředložkovém akkusativě střed. rodu adjektiv a náměstek quantitativních, substantivně užívaných:

tantum, quantum, aliquantum,
multum, plus, plurimum,
nihil, minus, minimum,
dimidium, paulum, reliquum,
hoc, idem, illud, id,
quidquam, aliquid, quod, quid.

tantum spei tolik naděje.
multum iucunditātis.
nihil praemii žádná odměna.
minus viae méně cesty.
plus viaticī více peněz na cestu.
dimidium facti polovic díla.

aliquid laboris něco práce.
hoc onēris ta obtíž.
id consilii, id aetatis.
quod opērae cūraeque jaká snaha a péče.
quid causae est? jaká je příčina?

Tibi idem consilii do, quod mihi met ipsi. Quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in urbibus Siciliāe fuit, id Verres abstulit. Da opēram, ne quid mihi fiat iniuriāe.

Pozuam. 1. Téměř stejného významu jsou výrazy: *tantum, nihil, aliquid laboris* a t. d. s výrazy: *tantus, nullus, aliquis labor*; *quid consilii* a *quod consilium*, *multum pecūniae* a *magna pecunia*, *quid causae est?* a *quae causa est?*

2. Při vytčených slovech klade se i střední rod adjektiv 2. deklinace do genitivu: *aliquid novi, nihil novi*, ale nikoliv adjekt. 3. deklinace: *aliquid memorabile, nihil melius*; rovněž jen: *nihil aliud*. Avšak: *aliquid (quiddam, nihil) novi ac memorabilis* nebo *aliquid (quiddam, nihil) memorabile ac novum*.

¹⁾ *modius* vl. míra na obilí; ze šesti modíů vznikalo *medimnum*. ²⁾ *Leontīni-ōrum* město na vých. pobřeží sicil.; adj. *Leontīnus, a, um. Iūgerum* v. Dod. §. 48, 4.

Závisí-li na adjektivě 2. deklinace ještě nějaký pád, nesmí ono adjekt. vynášeti se genitivem: *nihil te dignum invenio, nihil fide sua indignum fecit.*

Pamatuj: *quid hominis est?* jaký je to člověk? (s opovržením), *quid hoc rei est?* co to znamená? *nihil reliqui est* nic nezbyvá, *nihil reliqui facio* ničeho neponechávám, nepomijím, neobmeškávám.

3. Vytčená neutra kladou se jen bez předložky; tudíž jen: *ad tantam op̄eram.* Avšak říká se přece: *ad multum diei* vedle *ad multum diem* daleko na den, do bilého dne; *ad id loci (locorum)* k tomu místu, po ten čas, po tu dobu.

3. klade se *genit. quant.* při některých příslovcích v nominativě i akkusativě substantivně užívaných.

abunde potentiae moci v hojnosti.
affatim hominum s dostatek lidí.
nimis insidiarum příliš mnoho úkladů.

parum virium po skrovnu síly.
satis temporis dosti času.

Pamatujme též: *pridie eius diei* den před tím dnem, *postridie eius diei* den po tom dni, na zejtrí.

Cimon habebat satis eloquentiae. Terrorum et fraudis abunde est. Habetis affatim lignorum. Satis superque est sibi suarum cuique rerum¹⁾. Multum clamoris, parum laetiae²⁾.

4. klade se *genit. quant.* při adverbích místa:

ubi, ubicunque, unde,
huc, huc, eo, aliquo, longe,
nusquam, usquam;

než kladou se zde pouze genitiv: *gentium, terrarum, loci, locorum, rerum: Ubi gentium? ubi terrarum?* kde na světě? ve kterém koutě světa? *aliquo terrarum* někam do světa, *longe gentium* předaleko. kraj světa, *nusquam gentium* nikde na celém světě. *Ubinam gentium sumus? Virtutem qui adeptus erit, ubicunque erit gentium, a nobis diligitur. Res est in manibus³⁾, tu autem abes longe gentium. Eo rerum centum est* tak daleko to přišlo.

Poznam. Misto *eo (huc) impudentiae processit* aneb *eo amentiae progressus est* tak daleko dospěl ve své nestydatosti anebo ve svém nerozumu říká se lépe: *ad eam impudentiam, ad tantam amentiam* anebo *tantum impudentiā, tantum amentia processit.*

Pamatujmež: *quoad eius facere possum* pokudž to činiti mohu, *quoad eius fieri potest* pokud se to státi může.

§. 258. VI. Genitivus qualitatis t. jakosti. Označuje jakost anebo povalu nějaké osoby nebo věci a žádá k sobě vždy nějakého

¹⁾ Dosti a více než dosti má pro sebe každý svých věcí; t. každý má s sebou až nazbyt co činiti. ²⁾ Srov. čes. Iluby nazbyt, ale skutek utek. ³⁾ t. na blízku.

přívlastku. *Homo magni ingenii* aneb *homo ingeniosus* vtipný člověk (nikoli snad *homo ingeni*), rovněž: *homo magnae constantiae* aneb *homo constans* člověk pevné povahy aneb rázný¹⁾.

vir spectatae virtutis muž dokázané statečnosti, spolehlivý.

iactans mitis ingenii jinoch tiché mysli, tichomyslný.

virgo erimiae pulchritudinis dívka obzvláštní slínosti, přesličná.

oppidum maximae auctoritatis město největší důležitosti, před důležitě.

ludi apparatissimi, sed non tui stomachi

hry velmi úpravné, avšak nikoli podle tvé chuti (tvého vkusu).

multa eius generis mnohé věci toho druhu.

res eius modi (huius modi) věci toho způsobu, takové věci; rov. *illius modi, cuius modi, cuiusque modi, cuiuscunque modi*.

Titus vir fuit maximae facilitatis et liberalitatis. Omnis iuventus omnes etiam gravioris aetatis concenerant. Volusenus erat tribunus militum, vir et consilii magni et virtutis.

K jakosti náleží též určení předmětu nějakého dle počtu, míry, váhy, ceny, dle jeho rozsáhlosti ve prostoru nebo v čase a t. d.

classis trecentarum navium loďstvo mající tři sta korábů, skládající se ze tří set k.

fossa pedum quindecim příkop 15 stop dlouhý nebo široký (15ti stop zděli nebo zšíři).

colossus centum viginti pedum kolos (socha) 120 stop zvýši.

saxa magni ponderis balvany mající velkou tíži (váhu).

bibliotheca multorum nummorum knihovna stojící mnoho peněz.

exsilium decem annorum vyhnanství trvající 10 let (desítiletě).

cibaria trium mensium potrava na tři měsíce (tříměsíční).

supplicatio quindecim dierum patnáctidenní slavnost děkovací (v. §. 231, 2.).

via bidui, tridui = via duorum, trium dierum dvoudenní, třidenní cesta.

Quinctius trans Tiberim colebat agrum quattuor iugum. Caesar in extremo ponte²⁾ turrim tabulatorum quattuor³⁾ constituit. Hamulcar in Hispaniam secum duxit Hannibalem, (puerum) novem annorum.

§. 259. Genitivus qualitatis klade se jako gen. possessivus (§. 252) též prae-dikativně se slovesem *esse* a *ferri*, jakož i se slovesy, jež znamenají za to pokládati. *Non est virtus tantarum virum⁴⁾, ut se ipsa tuatur. Senonum civitas est magnae inter Gallos auctoritatis⁵⁾. Xerxis classis mille ducentarum navium longarum fuit⁶⁾. Vix cum sanae mentis⁷⁾ existimem.*

Poznam. Misto genitivu qualitatis klásti se může též ablativ: *Iuvenis miti ingenio. Epaminondas erat animo maximo. Cato in omnibus rebus singulari fuit prudentia et industria.*

¹⁾ Srov. Bart. Skl. 40, 4. ²⁾ na pokračí mostu §. 300. ³⁾ věž o čtyřech patrech. ⁴⁾ nemá do sebe tolik síly. ⁵⁾ jest ve veliké vůznosti. ⁶⁾ loďstvo skládalo se z . . . ⁷⁾ za člověka zdravého rozumu.

Z pravidla *ablativ* klade se: 1. je-li řeč o jakosti těla a jeho částí: *homo humili statūra, albis capillis, terribili faciē. Britanni sunt capillo prōmisso*; 2. je-li řeč o pomíjející náladě myslí: *bōno ānimo sum; laeto, tristi animo sum; este animo forti et ērecto; ea mente non semper fuisti.*

Z pravidla *genitiv* klade se: 1. k označení požadavku: *res magni laboris* věc velmi namáhavá t. j. která velkého namáhání žádá, *hospes non multi cibi host*, jenž není velký jedlík t. j. jenž mnoho jídla nežádá; 2. opatřeno-li podstatné jméno jménem číselným: *stēx annorum octōginta.*

§. 260. VII. Genitivus pretii. Při slovesech přechodných majících do sebe význam *vážiti si čeho*, *ceniti co*, jakož i při jejich *passivech*. k nimž náleží i *sum mám cenu*, *jsem za . . .*, klade se na otázku, *jak velice si čeho vážím*, *jak vysoko něco cením*, *genitiv* jmen přídavných.

Slovesa ta jsou :

aestimo, existimo,
pūto rovněž hábeo,
dūco, pendō, faciō.

magni, pluris, maximi a plurimi ali-
quid aestimo.
parvi, minoris, minimi aliquid aestimo.
quanti? tanti, nihili aestimas.
magni sum, magni habeo.

Genitivy ty jsou :

magni, pluris, maximi (plurimi);
parvi, minoris, minimi;
quanti — tanti, nihili.

vážím si něčeho velice, více, nejvíce;
cením něco vysoko, výše, nejvýše.
vážím si něčeho málo, méně, nejméně.
jak velice? tolik, nic si nevážím.
jsem za mnoho, jsem veliké váhy (dů-
ležitosti).

Nulla possessio pluris quam virtus aestimanda est. Divitiae a me minimi putantur. Voluptatem virtus minimi facit (nihili ducit). Pravi homines sua parvi pendere, aliena cupere solent. Parvi foris sunt arma, nisi est consilium domi¹⁾. Quanti quisque se ipse facit, tanti fit ab amicis. Mea mihi conscientia pluris est quam omnium sermo.

Poznam. 1. Nikdy neužívá se v tom případě *genitivů multi a maioris*. Místo *nihili facio, habeo* zhusta též užívá se *pro nihilo facio, habeo*.

2. „Vážiti si koho“ vždy *diligere aliquem* anebo *magni aestimare aliquem*, nikdy pouze *aestimare*.

3. *Tanti est* ²⁾ stojí za to s infinitivem: *est mihi tanti subire hanc tempestatem. Hunc hominem flocci* ³⁾ *non facio* ani za chlup (za mák, za babku, za zhlo) si nevážím; rov. *nauci* ⁴⁾ *non habeo, facio; nauci non esse*.

4. Sem náleží též frase: *aequi boni(que) facio (consulo)* vážím si něčeho jak sluší a patří t. přijímám něco za vděk, přestávám na čem.

¹⁾ Srov. čes. Chceš-li býti bez vady, nepočínej nic bez rady, a u Hor.: *Vir consilii expertus mole ruit sua*. ²⁾ srov. *operae pretium est* §. 403, 1. ³⁾ *floc-*
cus = chloupek létavý od vlny a pod. ⁴⁾ vl. něco malicherného, bezecenného.

§. 261. Při slovesech

*kupovati, prodávati.**býti zač a najímati*

a pod. kladou se k označení *ceny* jenom tyto čtyři genitivy přirovnávacích adjektiv:

, tanti, quanti, pluris a minoris.

Naznačuje-li se cena jinými adjektivy anebo též substantivy, vynáší se ablativem. Slovesa taková jsou:

= habetis

emo, vendo ¹⁾, *veneo*,
consto, sto, sum, liceo,
conduco, lūco, aestimo.

Emo (vendo) frumentum magno, parvo, duobus talentis kupuji (prodávám) obilí draze, lacině, po dvou talentech; *emo (vendo) frumentum pluris, minoris, duplo pluris quam ceteri* kupuji (prodávám) obilí draže, laciněji, dvojnásobně draže než ostatní; *emo (vendo) frumentum tanti, quanti ceteri* kupuji a t. d. tak draze jako ostatní; — *frumentum venibat quam plurimo* obilí prodávalo se co nejdraže; — *quanti constat (stat, est) frumentum?* po čem jest obilí? *quanti licebit frumentum?* po čem bude obilí na prodej? — *mercēde conduco aliquem* za mzdu najímám někoho; — *parvo locas dōmum tuam* lacině pronajímáš dům svůj; — *quanti lis aestimata est?* magno, parvo, quinquaginta talentis jak vysoko odhádána je pře? vysoko, nízko, na 50 talentův.

Emi hortos tanti, quanti voluit. De Drūsi hortis scribis, quanti licuerint. Viginti talentis unam orationem Isocrātes vendidit. Venditori expēdit rem vēnire quam plurimo. Třitici mōdius duobus sestercis est. Multo sanguine Poenis victoriā ²⁾ *stētit. Subiciunt se homines impērio altērius et potestati saepe mercēde conducti.*

§. 262. Při neosobném *interest* záleží na tom vyjadřuje se genitivem *osoba*, kteréž na něčem záleží, anebo věc, jejíž prospěch něčeho vymáhá. *Patris interest* záleží na tom otci, *communis salutis interest* vymáhá toho (žádá toho, chce tomu) prospěch obecného blaha; avšak: *mea, tua, sua, nostra, vestra interest* záleží na tom mně, tobě a t. d.: *mea solius. vestra ipsorum interest* a t. d. (§. 251. Pozn.).

Neosobně *refert* = *interest* pojí se téměř jen s ablativy *mea, tua, sua, nostra, vestra refert*, velmi zřídka pak s genitivy, ale obecně bez označení osoby: *nihil refert* nic na tom nezáleží, *quid refert?* co na tom záleží?

¹⁾ v. str. 95 (pod čarou). ²⁾ rov. *certamen stat magno detrimento* boj spojen je s velikou ztrátou.

Avšak: „mně konsulovi na tom záleží“ nikoliv *mea consulis interest*, nýbrž *mea, qui consul sum, interest*; rov.: vám otcům na tom záleží = *interest vestra, qui patres estis*, mně nejstaršímu nikoliv na tom nezáleží = *id mea minime refert, qui sum nātū maximus*.

Mnoho-li komu na něčem záleží, vyjadřuje se:

1. příslovci: *magnōpěre, māgis, maxime; valde, vehementer; quantōpěre — tantopere; pārūm, minime*.

2. adjektivy střed. rodu: *multum, plus, plurimum; quantum — tantum, aliquantum; nihil, aliquid, minus*.

3. genitiv: *quantī— tanti; pluris, minoris; magni, parvi, nihili*. Iťc, na které někomu záleží, nepronášívá se substantivem, nýbrž:

1. infinitivem: *interest mea recte facere*.

2. akkusativem s infinitivem: *interest mea te recte facere*.

3. větou s *ut* nebo s *ne*: *mea interest, ut recte facias, ne pecces*.

4. větou tazací: *plurimum interest mea, utrum recte facias, nec ne*.

5. náměstkou středního rodu: *id, hoc mea interest*.

Protož: Velmi záleží mně na blahu vlasti: *magnopere mea interest patriam esse salvam aneb ut patria salva sit*. Co nám je do přemožení Antonia? *quid nostra refert victum esse Antonium?* Na vyvrácení a odstranění pověry musí nám všem velmi záležeti: *omnium nostrum multum (magni) interesse debet, ut superstītio refellatur atque remōveatur aneb superstitionem refelli atque removeri*.

Clōdii intererat Mīlōnem perire. Multum salutis commūnis interest duos consules in republica esse. Illud mea magni interest, ut t. videam. Maxime interest, quemadmōdum quaeque res audiat. Non scripsi id, quod tui nihil refrerebat. Ipsi animi, magni refert, quali in corpore locati sint.

Poznam. Pamatuj na rozdíl: *Tiberis inter eos interest* T. jest mezi nimi, dělí je; *inter hominem et bēluam hoc maxime interest* (§. 243, P. 1); *intersum pugnae, consilio* (§. 243); *intersum in convivio etc.*

B. Genitivus obiectivus.

§. 263. I. *Genitivus obiectivus* při **substantivech**. Nejčastěji přihází se gen. obi. při substantivech vedených od sloves přechodných, avšak i zhusta při takových, jež vedena jsou od sloves pojícelch se s jinými pády než s akkusativem. V češtině užívá se zhusta pádu nějakého s předložkou¹⁾.

¹⁾ Avšak i: vítězitel světa (= nad světem), strach smrti (= ze smrti) a t. d.; při subst. *bázeň* a *strach* hývů za genit. též adjekt.: *bázeň boží, strach židovský*. Bart. Skl. str. 10.

amor patris láska k otci (*āmo patrem*).
desiderium otii bažení po prázdné chvíli
 (*desidero otium*).

remedium doloris lék proti bolesti (*mē-
 deor dolori*).

cūra rerum alienarum starost o cizí
 záležitosti (*cūro res alienas*).

vacatio militiae osvobození od služby
 vojenské (*vāco militia*).

memoria praeteritorum malorum upo-
 minka na minulé nehody (*memini prae-
 terita mālā*).

taedium vitae omrzlost života (*taedet
 me vitae*).

potentia sui vláda nad sebou (*pōtens
 est sui*).

transitus fluminis přechod řeky č. přes
 řeku (*transeo flumen*).

fiducia virium suarum důvěra ve své
 síly (*fido viribus meis*).

miser cordia nostri milosrdenství s námi
 (*aliquis miseretur nostri*).

laetitia victoriae radost z vítězství (*lae-
 tor victoria*).

studium litterarum zabývání se vědami
 (*studeo litteris*).

societas sceleris účastenství v nešlech-
 nosti (*socius sum sceleris*).

Spojen je subjektivný genitiv s objektivným ve rčení: *reteres Helvetiorum iniuriae populi Romani* staré bezprávi Helvetiův národu římskému učiněné; *iuvēnis studium vērītatis* jinochova snaha o pravdu; *Hannibalis odium Romanorum* Hannibalovo zášti proti Římanům; *fratris repulsa consulatus* bratrovo odstrčení od konsulatu; *universae Galliae consensio libertatis vindicandae* veškeré Gallie souhlas uhájiti svobody¹⁾.

Quam multos divini supplicii mētus a scelere revocavit! Corrupti mōres deprāvātique sunt admirātione divitiarum. Lucullus delectabatur mīrifice lectione librorum. Inēitus est menti cognītionis amor.

Poznam. 1. Místo genitivu objektivného připouští latina i výrazy s předložkou: *iudicium de te meum*; zvláště při substantivech, která nějaké s někým neb o někom smýšlení znamenají, kladou se zhrsta předložky *adversus*, *erga*, *in*: *odium adversus Rōmānos*, *amor erga Deum*, *nostra in amicos benevolentia*.

2. *Nostrum* a *vestrum* jsou genitivы celkové (§. 256, P. 4), *nostri*, *vestri*, (*mei*, *tui*, *sui*) objektivné: *nemo nostrum*, *nemo vestrum* nikdo z nás, nikdo z vás; *memoria nostri*, *vestri*, *mei*, *tui*, *sui* upomínka na nás, na vás atd.; *māior pars nostrum* většina z nás (jakožto mnohoty), *mēlior pars nostri* lepší naše část (jakožto jednoty i. e. *animus*). Ve spojení s *omnium* říká se vždy: *omnium nostrum*, *omnium vestrum*.

3. Místo genitivu objektivného náměstek osobných kladou se též náměstky přisvojovací, které místo subjektivného genitivu *possessoris* jsou pravidlem (v. §. 251, Poznám.). *amor noster* buď naše láska (subj.) anebo láska k nám (obj. m. *amor nostri*); *odium tuum* buď zášti tvé (subj.) anebo zášti proti tobě (obj. m. *odium tui*); *iniūria vestra*²⁾ buď vaše bezprávi (subj. t. bezpráví, které jste vy učinili) anebo bezprávi vám učiněné (obj.).

¹⁾ Všimni si obvyčejného tu pořádku slov, že řídící subst. z pravidla místo mívá uprostřed mezi genitivem subjekt. a objekt. Rov. v češ.: Vidiš, kterak jedněch rodičův nejednostejně milování dětí jest. Zik. Škl. str. 168. ²⁾ rov. v češ.: Velicí páni svých křivd náhle mstivají t. křivd sobě učiněných. Zik. Škl. str. 306.

§. 264. II. *Genitivus obiectivus* přiházívá se mimo to při tak zvaných **adjektivech vztažných** (*adiectiva relativa*) t. j. takových, která k lepšímu vyměření svého pojmu ještě jiného slova žádají. Sem náležejí adjektiva, jež zuamenají

¹⁾ *žálost*, ²⁾ *znalost*, ³⁾ *paměťlost*,

⁴⁾ *účastenství*, ⁵⁾ *moc* a ⁶⁾ *přítomnost* anebo jejich protivu.

¹⁾ *avidus, cupidus glōriae* žádostiv slávy.

aemulus laudis suazen chvály.

studiosus eloquentiae pilen výmluvnosti.

fastidiosus litterarum pohrdatel věd.

²⁾ *peritus belli* zběhlý ve válce.

gnarus loci znalý místa.

prudens rei militaris zkušen ve vojenství.

providus rerum futurarum budoucnost předvidající.

rudis artium nehoněn v uměních.

insolens, insuetus laboris nezvyklý práci.

consciūs faciēdis svědom činu (též *facinorī*); *mihi consciūs sum nullius*

flagitii nejsem sebe svědom v žádné mrzkosti.

³⁾ *mēmōr, immēmōr beneficii* pamětliv, nepam. dobrodění.

⁴⁾ *particeps libertatis* účasten svobody. *consors laboris* spoluúčasten práce.

expers rationis neúčasten rozumu, bez roz., nerozumný.

⁵⁾ *compos mentis* mocen rozumu, při paměti.

potens sui mocen sebe, pán nad sebou.

impotens irae v hněvu nemírný (prudký).

⁶⁾ *plēnus timoris* pln strachu.

inops, egēnus amicorum chud na přátely. *fertilis fructuum* úrodný na ovoce.

Sem náleží též: *certiorem facio alicuem alicuius rei* (též *de aliqua re*) dávám někomu zprávu o něčem; *pass. certior fio alicuius rei (de aliqua re)* dostávám zprávu o něčem.

Multi homines contentiones sunt cupidiores quam veritatis. Themistocles peritissimos belli navalis fecit Athenienses. Omnes immorem beneficii oderunt. Bestiae rationis et orationis sunt expertes. Medicamentorum salutarium plenissimum¹⁾ sunt terrar.

¹⁾ V češ. *plenus* též = samý, -á, -é: *Arbores plenae sunt florum* stromy jsou samý květ; *hic homo plenus est officii*, *plenus fraudis* ten člověk je samá nslužnost, samý podvod; *erant plena laetitia et gratulatione omnia* všechno bylo samá veselost a samé plesání. Bart. Skl. str. 33, 7.

K §. 264. U básníkův a pozdějších prosaistů (zvlášť u Tacita) jest užívání genitivu při adjektivech rozsáhlejší nežli ve prose tak zvaného věku zlatého. Užívá se genitivem tímto, *vzhledem k čemu* adjekt. se propovídá (*genitivus relationis*). Tak na př. u Verg.: *fessus rerum unaven trampotami*, *fortunatus laborum* šťasten v bidách, *ingratus salutis* nevděčen spásy, *locus laetissimus umbrae* místo přetěšené stínou, *maturus aevi* zralý věkem, *trépīdus rerum* jsa v úzkosti o své věci a t. d. — u Hor.: *integer vitae* neuhonný životem, *sēri studiorum* lidé rozumu opozdělého (teprve ke stáru něčemu se přiučívši), *timidus procellae* boje se bouře a t. d. — u Tac.: *ambiguus consilii* neuměje sobě dáti rady, *ferox linguae* jedovat jazykem, *modicus pecuniae* máje peněz po skrovnu, *loca secūra eiusmodi casuum* místa bezpečná takovýchto nehod a t. d.

Poznam. 1. *Plenus* plný někdy, *vacuus*, *inānis* prázdný obyčejně s ablativem se pojí: *plenus negotiis* velmi zaměstnán, *cūris vacuus* starostí prost, *epistula inanis aliqua re suāvi* (v. §. 283).

2. *Refertus* přeplněný pojí se s ablativem věci, avšak obyč. s genitivem osoby: *dōmus referta divitiis*, *Gallia referta negotiatorum* (v. §. 283).

3. Říká se: *iūris consultus* a *iure consultus*, *iuris peritus* a *iure peritus* znalec práva, dovedný právník. Při *prudens* a *rudis* klade se též *in*: *in iure civili*.

§. 265. III. *Genitivus obiectivus* klade se též při **participiích** času *přítomného* vedených od některých sloves přechodných, nenaznačuje-li se jimi toliko činnost nějaká pomtější, nýbrž označují-li vlastnost nějakou stálou. Nejčastěji při:

amans, diligens, neglegens,
appetens, colens, fugiens,
metuens, efficiens, sitiens,
patiens, impatiens.

vir patriae amans muž vlasti milový,
vlastenec.

amans sui samolibý.

diligens veritatis pravdy milový.

neglegens religionis nedbalý náboženství.

appetens laudis, glōriae bažící po chvále,
slávě.

colens religionum ctitel náboženství.

fugiens laboris vyhýbající se práci.

metuens dei bohabojný.

virtus efficiens voluptatis ctnost původ-
kyne rozkoše.

sitiens virtutis prahnoucí po ctnosti.

patiens frigoris k snášení zimy otrlý.

impatiens veritatis pravdy snéstí ne-
mohoucí; *māre mortuum nāvigātionis*
impatiens moře mrtvé nesplavné.

‘Cum commode per caetudinem poteris, ad nos amantissimos tui¹⁾ věni. Animus Catilinae alieni appetens fuit. Cōnon Atheniensis et prudens rei militaris et diligens erat impērii²⁾. Corpus Catilinae inēdiae, algōris, cūgiliar patiens fuit.

§. 266. IV. *Genitivus obiectivný* mají při sobě mimo to tak zvaná **verba memoriae** t. j. taková, jež znamenají pamatovati koho nač rozpomínati se nač, pomníti (vzpomínati) čeho, nač zapomínati čeho, nač

admōneo, commoneo, commonefacio;
memini, reminiscor, recordor;

obliscor.

*Admoneo te beneficii mei. Memini beneficii tui. Obliscor beneficii tui. Catilina admonēbat alium egestatis, alium cupiditatis suae, complures periculi aut ignominiae. Homo improbus aliquando flagiti-
orum suorum recordabitur. Est proprium stultitiae aliorum vitia cernere, obliscisci suorum.*

¹⁾ k nám, svým největším ctitelům. ²⁾ bedlivý velitel.

Slovesa *memini*, *reminiscor*, *recordor*, *obliscor* pojí se též s akkusativem věci: *Memini beneficia*. *Obliscor iniurias*.

Slovesa přechodná *admoneo*, *commoneo*, *commonefacio* pojí se též s předložkou *de*: *Admoneo eum de beneficio*. Avšak vždy jen: *id*, *hoc*, *illud*, *multa*, *cetera*, *omnia te admoneo*. Srov. §. 235, 1.

Poznam. 1. *Recordor* vzpomínám si má při sobě věc nejčastěji v akkusativu, osobu pak jen s předložkou *de*: *Recordor beneficia, r. de te*.

2. *Venit mihi in mentem* připadá mi na mysl *Platōnis, pugnae, oris tui* (tvoje drzost); řidčeji nominativ: *venit mihi in mentem pugna*; avšak vždy jen: *hoc, illud mihi in mentem venit*; *multa mihi in mentem veniunt*.

3. *Memini patrem* pamatuji otce č. pamatuji se na otce t. j. mám ho ještě v paměti; *memini patris* jsem pamětliv otce t. j. myslím naň; *meminero de patre* zmíním se o otci.

§. 267. V. Genitivus obiectivus při slovesech soudního řízení čili **genitivus criminis**. Při slovesech *soudního řízení* vynáší se vina nebo zločin genitivem. Slovesa ta jsou:

accūso, *āgo*, *arguo*,
incūso a *insimulo*;
arcesso též i *postulo*;
convincō a *coarguo*;
condemno, *damno*, *iudico*;
absolvo, *pargo*, *libero*.

žalují, viní;
poháním;
usvědčují, dovozují na koho něco;
odsuzují;
propouštím ze žaloby a pod.

Takové genitivy jsou: *sceleris, furti, criminis, ambitus* (tření se na úřad), *pēculātus* (zpronevěření), *prōditionis* (velezrada), *repetundarum* (vydírání), *pecūniae captae* (úplatek), *audāciae, avāritiae, inhūmānitatis, iniquitatis, iniuriarum, lēvitatīs* a j.

Miltiades accusatus est proditiōis. Quīdam equitī Romano quīdam ex armatis resistenti glādio mānuū praecidit: agit is, cui manus praecisa est, iniuriarum. Caesar Dōlabellam repetundarum postulavit¹⁾. Cicero Verrem nimiae avāritiae coarguit. Themistōcles proditiōis est damnatus. Caelius iudex iniuriarum absolvit eum, qui Lucilium poētā laeserat. Sempronius perduellionis iudicavit Fulvio²⁾.

Poznam. 1. Často klade se *de*: *damno aliquem de repetundis, de māiestate* (pro uražení veličenstva), *nōmen alicuius dēfero* (udávám někoho) *de parricidio, reum facio aliquem de vi* (viním násilím nebo z násilí), *accuso aliquem de veneficiis* (trávením nebo ze trávení jedem).

¹⁾ pohnal z vydírání. ²⁾ S. odsoudil Fulvia pro velezradu; *tēz tibi perduellionem iudico*.

2. Užívá se též ablativu *crimine* nebo *nomine* s genitivem: *accuso aliquem crimine furti* (zločinem krádeže), *damno aliquem nomine coniurationis*; anebo pouze *crimine aliquo accuso*.

„Z úkladné vraždy někoho obžalovati“: *inter sicarios aliquem accusare* ¹⁾).

3. „Na smrt odsouditi“ č. „hrdla odsouditi“ slove: *capitis* nebo *capite damnare, condemnare*; rovněž *capitis accusare* na život a na smrt obžalovati. *capitis* (č. *iudicio capitis*) *arcessere* na život a na smrt (k soudu, k právu) pohnati. *capitis absolvere* trestu smrti zprostiti.

4. *Peněžitá pokuta* vynáší se genitivem při neurčitých jménech střed. rodu: *quanti damnatus est?* k jak veliké pokutě byl odsouzen? *tanti* k tak veliké. *quadrupli* k čtvernásobně (v. §. 260).

Určita pokuta na penězích anebo jmění vytýká se ablativem: *quindecim milibus aeris damnatus est* k zaplacení 15ti tisíc assův odsouzen jest, *tertia parte agri* ke ztrátě třetiny pozemkův.

5. Pamatujemež: *multare* pokutovati: *vinculis, verberibus, exsilio, bonis, pecuniis, morte*; *condemnare aliquem ad bestias, ad (in) metalla* odsouditi koho k zápasu se šelmami, ku práci v báních; *voti damnari* ²⁾ žádosti své dojiti.

6. „Viníti někoho nedbalostí“ t. stěžovati si do něho pro nedbalost č. vytýkati mu nedbalost (mimo soud) ohyč. = *accusare, incusare negligentiam aliquis*; a tak: *accusare inertiam adolescentium, scelus Pompeii, alicuius luxuriam, avāritiam, perfidiam, naturae infirmitatem* a t. d.

Avšak i *accuso aliquem de* aneb *in aliqua re: acc. aliquem de epistularum negligentia, in eo te accuso, in ea re Sulla accusatur*.

A b l a t i v.

§. 268. Tyto jsou druhy ablativu:

1. *Abl. causae*: *fāne pēro* hynu hladem.

2. *Abl. instrumenti*: *ocūlis cerno* vidím očima.

3. *Abl. modi*: *hoc modo* tímto způsobem.

4. *Abl. limitationis*: *claudus altero pēde* chromý na jednu nohu.

5. *Abl. comparisonis*: *māior fratre* větší bratra.

6. *Abl. mensurae et differentiae*: *multo maior* mnohem větší.

7. *Abl. separationis*: *lūco mōveo* hýbám z místa.

8. *Abl. copiae et inopiae*: *abundo* opřibus oplývám bohatstvím.
ēgre pecūnia potřebuji peněz.

9. *Abl. temporis*: *arstat* v létě, *nocte* v noci.

10. *Abl. loci*: *loco opportuno* na příhodném místě.

11. *Abl. pretii*: *magno* čmo kupuji draze.

12. *Abl. qualitatis*: *homo magna industria* člověk velké usilovnosti.

¹⁾ V. předl. *inter* §. 268, 16. ²⁾ vl. odsouzenou nebo zavázanu býti k vyplnění slibu bohům učiněného v naději prospěchu nějakého.

§. 269. I. **Ablativus causae** klade se bez předložky k označení působící příčiny *věcné*, a to předně:

na otázku *čím?* při slovesech *passivních*, jakož i nepřechodných a adjektivech, která významem svým rovnají se slovesům *passivním*, jako: *interire* = *interfici*, *crescere* = *augeri*, *fessus* = *fatigatus*. V češ. buď *instrum.* nebo *genit.* s předl. *od*. *Sole mundus illustratur. Exercitus fame interiit. Concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur. Multi boni invidiae incendio conflagraverunt* (= *absumpti sunt*). *Milites fessi inedia*.

Sem připočísti dlužno též *ablativ* (obyč. *virtute*) při defektivním adjektivě *macte* ¹⁾. *Macte virtute esto!* Sláva (chvála, blaze) tvé statečnosti! ²⁾ *Iubeo te macte virtute esse!* Přejí ti štěstí ke tvé zmužilosti!

Příčina *osobná* čili *původce* klade se na otázku *kým? od koho?* s předl. *a* č. *ab*: *A Deo omnia facta sunt. Exercitus ab hostibus interiit. Est hominis ingenium velle bene audire* ³⁾ *a parentibus, a propinquis, a bonis etiam viris*.

Rovněž klade se předložka *a* č. *ab* při *zvláštěch* a *osobně myšlených* příčinách: *corpus a leonibus laniatum, occasio a fortuna data, a natura ducimur* od přirozenosti, než *aliquid natura fit* přirozeně.

Poznam. 1. Při *participiích*: *natus* zrozen, *ortus* pocházející, *pošlý*, *genitus* zplozen klade se k označení *rodičův* a *stavu*, z něhož kdo *původ* vzal. obyčejně *ablativ* bez předložky (*abl. originis*). *Maiā natus, eodem patre natus, nobili genere natus, summo loco natus*. Avšak i *de*, *ex*, zvláště při *jméně* *matčině*. Na označení však *původu* *vzdálenějšího* klade se *a* č. *ab*: *Cato Uticensis ortus a Censorio. Belgae a Germanis orti*.

2. *Látka*, z níž se něco *dělá* nebo z níž něco se *skládá*, *pronáší* se obyč. *ablativem* s předložkou *ex* spojeným při slovesech *facio*, *fiō*, *consto*: *stātua ex aere facta*, ⁴⁾ *homo ex animo constat et corpore*; při *consto* *zhusta* též *pouhým* *ablativem*: *homo animo constat et corpore* ⁵⁾.

§. 270. **Ablativus causae** klade se kromě toho při slovesech a *jménech* *přídavných* nějaký *pocit* označujících a udává *důvod* *takového* *pocitu*. Sem náleží na př.:

¹⁾ *mactus* vl. *partic. perf. pass.* zastaralého slovesa *magere* = *augere*, jen ve vok. *macte* (§. 64, 1) ve spojení s *imperat.* aneb *inf. slovesa esse*, když někoho chválíme nebo mu štěstí přejeme. ²⁾ vl. buď *veleben* svou *statečností*. ³⁾ U bás. a u *Tacita* též *pouhý abl.*: *Deseror coniuge. Ovid. Desertus suis. Tac.* ⁴⁾ *dobrou pověst* (dobré *jméno*) *míti* u *rodičův* a t. d.; podl. *málo audire, minus commode audire ab aliquo* *zlou*, méně *dobrou pověst* *míti* u *někoho*. Srov. str. 152, pod *čarou* . . . ⁵⁾ též jen: *poculum ex auro* *čiše* ze *zlata*, *vinarium ex una gemma* *pergrandi nádoba* na *vino* z *jediného* *převelkého* *drahokamu*; vedle toho: *signum aëneum, marmoreum, eburneum* etc. ⁶⁾ *constare* u. *consistere* *in aliqua re* *záležeti* v *něčem*: *Vita omnis Germanorum in venaticibus consistit. Téhož význ. jest contineri: Honestas his quattuor virtutibus continetur.*

*delector, laetor, gaudeo,
labōro, dōleo, maereo,
maestus et contentus,
aeger atque laetus.*

delector libris mám zálibu ve knihách.
laetor recta conscientia veselím se z dobrého svědomí.

gaudeo victōria těším se z vítězství ¹⁾.
laboro grāvi morbo trpím těžkou nemocí, těžce stůni.

doleo dēlicto rmoutím se ze svého přechinu (srov. §. 217).

maereo interītu amīci mei mám žalost ze záhuby přítele svého (srov. §. 217).
maestus clāde porážkou zkormoucen, zarmoucen.

contentus est sorte sua jest spokojen svým osudem, přestává na svém osudu.
aeger vulnere nemocen od rány.

laetus victōria rozveselen vítězstvím.

*Nilhil tam absurdum est quam delectari multis inānibus rebus.
Hoc proprium est animi bēne constituti et laetari bōnis rebus et dolere contrāriis. Themistocles aeger erat vulneribus.*

Poznam. Některá z těchto a podobných sloves spojují se též s předložkami.

1. *gaudeo, laetor, doleo de aliqua re* stran nějaké věci (*oculus, pes mihi dolet*). Spůsobuje-li se pocit osobou, dlužno klásti předložky *de* neb *ex*: *doleo de Hortensio; doluisti ex me*.

2. *laboro ex* vždy o části těla, odkud pocit pochází: *laboro ex cāpite* stůni na hlavu, *l. ex pēdibus, l. ex intestinis, l. ex rēnibus* mám bolesti v nohou, ve vnitřnostech, v ledvinách. Rovněž: *laboro ex aere alieno* vězím v dluzích, *l. a re frumentaria* jsem v nesnazi týkající se špíže, *l. ex invidia* trpím nenávistí.

3. *acquiesco* (vl. odpočívám) pojí se ve přenes. smysle „mám v něčem útěchu (zálibu), kojím se, těším se něčím“ skoro vždy s *ablat.* závislým na předl. *in*: *acq. in aliquā re. In tuis dēclis, in tuo dōre vultūque acquiesco. Sēnes in adolescentium cārītāte acquiescunt*. Zřídka kdy pouhý *abl.*: *acq. morte alicūius*.

4. *stāre aliqua re* státi na čem, v něčem, k čemu; přestávati na čem: *Ius non stat exolētis vetustate exemplis*. Právo nepřestává (nezákládá se) na dávno zvetšělých příkladech z letopisův. Tak *stare suo iūdicio, suis iūdiiciis* přestávati na svém soudu t. činiti podle své hlavy, *stare fāmā rerum* přest. na pověsti a t. d. — Též *pass.*: *Scriptor non exstat, quo sātis certo auctore stetetur*. Není spisovatele, na němž by přestati se mohlo jakožto na dosti spolehlivém jistiteli. Tak *lēgibus non statur* k výminkám se nestojí t. výminky se neplní. *co stabitur consilio* na tom bude státi se úmyslu a t. d.

§. 271. *Ablativus causae* klade se za třetí k označení příčiny, pro kterou někdo něco činí (*abl. causae moventis* pohnutky). *Utilitatibus amīcitiū cōlinimus* za příčinou výhod, pro výhody. *Themistoclis consilio triplex Piraei portus constitūtus est* radou Themistokleovou. *Pācio aliquid dolore* z bolesti.

¹⁾ těším se, raduji se, rád jsem čemu. Bart. Skl. str. 52, 2, c).

Facio aliquid: mollitiā animi z chonlostivosti, *laboris fugā* ze štítění se práce, *mētū supplēii* ze strachu (strachem) trestu, *dēsīdērio tui* z touhy po tobě; *irā, stūdiū, ōdio, cupiditate, avāritiā, spe, misericordia, benevolentia, amore, taedio; exsultu gaudio* skáči radostí; *ne idco quidem mentior* ani žertem nelžu.

Sem náležejí též ablativy: *adventu* příchodem ¹⁾, *iussu* rozkazem, k rozkazu, *iniussu* bez rozkazu, *rogatu* k žádosti, na žádost, *admōnitu* ponuknutím, *impulsu* pobídkou a j.

Poznam. 1. K ablativu pohnutky přičinuje se často vhodné part. perf. pass.: *spe ductus, adductus, permōtus* vl. naději veden, přiveden, pohnut t. naděje se; *amore captus* láskou jat t. z lásky; rovněž: *timore perterritus* strachem zděšen; *ira incensus, inflammatus* hněvem rozpálen, roznicen, rozlícen; *cupiditate ductus, inductus* žádostí veden, puzen, podjat; *desperatione fractus* zoufalstvím zdrcen a p. *Orgetōrii regni cupiditate inductus coniūrātionem nobilitatis fecit.*

2. Příčina překážející, aby se něco nestávalo, vynáší se ablativem s předl. *prae: prae dolore loqui non possum.* V. §. 289, 4, 3.

§. 272. *Ablativus causar* klade se konečně k označení důvodu, kterým, po kterém anebo ze kterého se něco poznává (důvod poznatku). *Amicitia amore cernitur (cognoscitur), brevitatē epistolae scio* krátkostí, z krátkosti dopisu vím, *litteris tuis intellexi* z listu tvého jsem seznal. *Quam cārus civitati fuerit Scipio, maiore funēris iūdicatū est* bylo lze ²⁾ souditi ze zármutku při jeho pohřbu.

Poznam. Důvod poznatku označen bývá zhusta předložkami *ex* a *de: ad-ventum Caesaris ex colore vestitus cognosco; de gestu intellego, quid respondeas.*

§. 273. II. Ablativus instrumenti, jímžto se označuje nástroj (prostředek), kterým se co činí, na otázku *čím?* V češtině instrumental. *Cernimus oculis* vidíme očima. *Cornibus tauri, apri dentibus, morsu leones se tūtantur.*

Pamatujme abl. instr. zvláště v těchto rěčích:

carru vehor vezu se (jedu) na voze; *navi (navibus) vehor* plavím se na lodi; *pēdibus, nave (navibus), classe proficiscor* cestuji pěšky, na lodi. *capite* (též *in capite*) *fero* nesu na hlavě. *teneo me castris* držím se v táboře (nečině výpadu); *teneo aliquid memōriā* držím (chovám) něco v paměti. *occulto me silvā* (též *in silva*) skrývám se v lese (do lesu); *abdo me litteris*

(též *in litteras*) zabírám, zahrabávám se do nauk (§. 287, 2). *inclūdo alqm carcere* (též *in carcere* a *in carcerem*) zavírám někoho do žaláře. *recipio alqm civitate* (též *in civitatem*) přijímám někoho do obce; *r. alqm caelo* (*in caelum*), *r. alqm tecto, portu, finibus* atd. *cāno tūbā* troubím na (v) troubu; *c. tibis* pískám na flétnu; *c. fidibus, cithārā* hraji na housle ³⁾, na citaru.

¹⁾ *Dēcimae lēgionis adventu magna rerum commutatio facta est* t. příchodem (abl. causae) 10té leg. veliká změna nastala; avšak: *Lucilli adventu Mithridātis cōplae omnibus rebus ornatae fuerunt* t. za příchodu L. (abl. temp. §. 286, 1). ²⁾ v. §. 342, P. 2. ³⁾ *fides, -ium* strunný nástroj: housle, citara, loutna.

Je-li prostředníkem nějaká osoba na otázku *kým? skrze koho?* užívá se přeložky *per* skrze aneb i způsobu opsaného ablativy *operā* neb *auxilio* přičiněním, úsilím, pomocí: *Per nuntium certior factus sum. Patris opera (mea opera) factum est. Fratris auxilio (tuo auxilio) periculo sum liberatus.*

Poznam. Jsou-li osoby jen pouhým nástrojem v rukou něčích, užívá se ablativu: *Locum obsideo armatis hominibus (copiis, legione).*

Rovněž: *comitatus¹⁾ puero, stipō sicāriis saepio armatis* etc.

§. 274. Zvláštního povšimnutí hodno je sloveso *afficere* přičiniti komu co, opatřiti koho čím, a přídatvé *praeditus* opatřen, kterážto spojena jsouce s *ablativem instrumenti* v češtině zhusta vyjadřují se obratem jiným:

afficio aliquem
honore ¹⁾ vzdávám čest komu
beneficio prokazuji dobrodění
laetitia působím radost
dolore smoutím koho
iniuria křivdím komu
poena trestám koho
clade porážím
praemio odměňuji.

afficio
admiratione jsem u vytržení
laude docházím uznání
contumelia doznávám pohanění
morbo upadám v nemoc.
praeditus
virtute člověk šlechetný, ctnostný
crudelitate ukrutný, ukrutník
perfidia věrolomný atd.

Magnitudo periculi summo timore hominem afficit. Caesar magna difficultate afficiebatur, qua ratione ad exercitum pervenire posset. Verres singulari cupiditate, audacia, scelere praeditus erat.

§. 275. S *ablativem* spojují se slovesa *krytočinná*

potior et utor,
glorior et nitor,
fruor, fungor, vescor

i se svými složenými.

potior urbe zmocňuji se města.
utor beneficio užívám dobrodění; *utor bona valētudine* těším se dobrému zdraví.
abutor patientia tua nadužívám tvé trpělivosti.
glorior victoria honosím se vítězstvím.
nitor tuo consilio spoléhám na tvou radu.

fruor pace užívám pokoje.
fungor munere servi zastávám službu otroka, sloužím za otroka.
defungor bello dokonávám válku, d. *vita* umírám.
perfungor periculo přetrpuji nebezpečenství.
vescor carne živím se masem.

¹⁾ §. 431, Pozn. 1. ²⁾ vl. opatřuji koho poctou.

Augustus Alexandria brēvi potitus est. Divitiis multi mālē utuntur. Sālus hominum non vērītate solum, sed etiam fāma nūtitur. Nāmīdāe plerumque lacte et ferīna carne vescebantur. Sāpiens fruītur praesentibus. Lacedaemōnii trēs legatos functos summis honoribus Athenas miserunt.

Poznam. 1. *Potior* pojí se někdy s genitivem: *potior Galliae, p. impērii*. Výhradně: *rerum potior* svrchované moci nabývám, docházím.

2. *Utor* znam. často miti, zvláště je-li ablativ opatřen přivlastkem: *patre utor diligente* mám pečlivého otce; *adverso vento utor* mám protivný vítr; *te utor doctore* mám tě učitelem; (*utor aliquo familiāriter. multum* obcuji s někým důvěrně, mnoho).

3. *Glōrior victoria* též *de victoria* honosím se vítězstvím; avšak *glorior in virtute* hledám chvály své ve ctnosti.

4. *Nitor, innitor in aliqua re* zakládám se na něčem: *in concordia sālus nūtitur*; *nitor ad gloriam* dychtím po slávě.

§. 276. Ablativu žádají přídavná *fretus, dignus, indignus*

a tímto podobné sloveso *dignor*.

fretus numero cōpiarum spoléhaje na
počet branného lidu.
dignus laude chvály hoden.

indignus luce nehoden světla.
dignor ¹⁾ *honore* jsem uznáván cti hodným.

Adherbal fretus multitudine militum parabat armis contendere. Virtus imitatione, non invidia digna est. Homines aliqui dignitate antecēdentes cultu quodam et honore dignantur ²⁾).

§. 277. Ablativus modi. K označení *spůsobu, jakým* se co děje, klade se

A. ablativ bez předložky:

1. při slovech, která sama významem svým pojem způsobu vyjadřují (*mōdus, rātio, mōs, rītus*): *hoc modo, hac ratione* tím způsobem, tím činem, *alio quodam modo* zcela jiným způsobem, *antiquo mōre* po starém zvyku, *bestiarum more, pecūdum ritu* obyčejem zvířat.

2. při jiných substantivech opatřených attributivním adjektivem: *summa aequitate* s největší slušností, *summa celeritate*, *Epaminondas a iudicio capitis maxima discessit gloria*; zvláště při těch, která *smýšlení, výminku, úmysl* znamenají: *legiones profectae sunt*

¹⁾ *digno* (act.) jesti zastaralé; *dignor* ve smysle aktivním „někoho za hodna uznávati“ neužívá se ve přesné prose. ²⁾ Lidé nějak výše postavení šetrnosti jakési a cti hodnými jsou uznávání.

ālacri animo et erecto; aequo animo klidnou myslí, *libenti animo* od srdce rád, *hac mente, hoc consilio* za tím úmyslem; *hac lege, ea condicione* s tou výminkou; *salvo officio, salva fide* bez porušení povinnosti, s dobrým svědomím, *optima fide* s největší svědomitostí.

Simili modo, pari modo, avšak *hostilem in modum, servilem in modum, mirum in modum*.

B. Předložka *cum* se klade:

1. Není-li substantivum opatřeno nižádným attributivným adjektivem: *cum dignitate* důstojně, *cum laude* poctivě, *cum gloria* slavně, *cum ignominia* potupně, *cum cura ac diligentia* pečlivě a správně, *cum fide* věrně, *cum voluptate* s potěšením, *cum ira, cum dolore* recorder. *Beate vivere et honeste, id est cum virtute vivere*.

2. Často též při substantivech opatřených attributivným adjektivem: *magno hoc dico cum dolore, multis cum lacrimis te obsecro*.

Nezbytno užívati v této případnosti předložky *cum*, má-li se naznačiti stav, který z děje nějakého pochodí: *magna cum offensione civium redeo* s velikým pohoršením, t. z mého návratu plyne občanům veliké pohoršení: *cum magna calumniate civitatis venio* k velikému neštěstí. *Cum summa reipublicae salute et cum tua peste ac perniciie proficiscere, Catilina, ad impium bellum ac nefarium*.

3. Udává-li se osoba, která někoho doprovází, anebo věc, kterou někdo při sobě má: *cum omnibus amicis meis ex urbe profectus sum, cum magna pecunia venio. Adherbal cum paucis equitibus Cirtam profugit. Ingurtha cum auro et argento multo legatos Rómam mittit*.

Poznam. 1. Při pochodu vojska kladou se zástupy náčelníka provázející, opatřeny-li jsou adjektivem, též bez předložky: *Dictator cum ingenti exercitu* aneb *ingenti exercitu profectus est*; avšak výhradně: *cum exercitu*.

Podstatné *comitatus* klade se v tom případě bez *cum*: *venit magno comitatu, muliebri comitatu* přišel u velikém průvodu, v ženském průvodu.

2. Části těla kladou se na otázku *jak?* jen bez *cum*: *nudo capite incedo* s obnaženou hlavou.

3. Oděv klade se buď s *cum* anebo bez předložky: *cum pallio purpureo sedeo, pulcherrimo restitui sedeo. Sabinae mulieres crinibus passis scissaque veste se inter tela volantia intulerunt*.

4. Místo abl. modi klade se často i předložka *per* s akk.: *per vim* násilně, *per dolum* lstivě, *per ludum et iocum* z pouhé kratochvile, *beze všeho všudy, per iniuriam* bezprávně, *per insidias* úkladně, *per occasionem* příležitostě, *per litteras aliquem certiores feci* písemně.

5. Jen v některých výrazech a obratech užívá se pouhého ablativu modi též při substantivech nižádným adjektivem attributivným neopatřených:

iūre právem
 iniuriā bezprávím
 mērito dle zásluhy, vším právem
 ordine řádně, po sobě
 rātione rozumně
 iūdicio rozvázně
 cāsu náhodou
 vi násilím
 vitio (*creatus*) chybon č. vadně (zvolen)
 clamore (*cum clam.*) křikem
 silentio praetereo aliquid mlčením
 (mlčky) pomijím

spēcie, simulātione pod záminkou
 voluntate dobrovolně (*ex vol.* dle vůle)
 sponte dobrovolně, sám od sebe (*mea,*
tua, sua sponte)
 páce nebo bōna vēnia alicuius aliquid
 dico s odpuštěním, s dovolením (pod.
bona cum venia verba mea audite
 s dobrotivým dovolením č. laskavě)
 nullo negōtio rem conficio beze vši ob-
 tíže atd.

Num tibi hoc recte atque ordine factum videtur? Dant ordine omnes fidelem ¹⁾. *Quod dōmi te inclūsisti, ratione fēcisti. Quis ea casu fiēri dicat? Duobus modis, aut vi aut fraude, sit iniūria. Censores vitio creati gērere magistratum non potuerunt. Mors eorum, quorum vita laudabitur, silentio praeteriri non dēbēbit. Brūti iūdicium, pace tua hoc dixerim* ²⁾, *longe antepōno tuo. Hostes nullo ordine fūgerunt.*

§. 278. IV. Ablativus limitationis. Pouhým ablativem vyjadřuje se při jménech a slovesech věc, stran které mluvčí nějaký výrok činí, anebo kterou obyčejná platnost výroku se omezuje (*abl. omezovací*). V češtině buďto pouhý instrumental nebo nějaký pád s předložkou.

numěro děcem vzhledem k počtu, počtem 10.
claudus altero pēde chromý na jednu nohu.
corpore sēnex, ānimo iūvēnis tělem (co do těla) stařec, duchem mladík.
homo non re sed nōmine člověk ne skutkem nýbrž jménem.

nātione Mēdus rodem Mešan.
gēnere princeps pokolením první.
Hūmilcar cognōmine Barca příjímím.
supero aliquem fide. constantia etc.
 překonávám někoho stran věrnosti atd.
grandis ²⁾ *nātu* letitý, *māior natu* starší, *maximus natu* nejstarší, *mīnor natu*, *minimus natu*.

Neminem Thrasybūlo praefero iule, constantia, magnitudine animi, in patriam amore. Ista sēcūritas spēcie blanda est. Ennius fuit maior nātu quam Plautus et Naevius.

Celou větu omezují ablativy, jako: *sententia, opinione, iudicio, testimoniō* podle mluvení, úsudku, svědectví a pod. *Isōcrātis glōriam nēmo meo quīdem iudicio (mea quīdem sententia) est postea consecutus. Sōcrātes omnium erūdītōrum testimoniō totiusque iudicio (Traeciae cum prūdentiā tum vērō eloquentia omnium) fuit facile princeps.*

¹⁾ dávají slib všickni po sobě. ²⁾ odpust, že se tak vyjadřuji; vl. necht to pravím s tvým odpuštěním. ³⁾ nikoli: *magnus natu*, avšak dobře: *magno natu*. *Natu* se vypouští při *maior* a *mīnor*, přirovnávají-li se dvě osoby ne dle toho, kolik jim bylo let, nýbrž dle toho, kdo z nich byl dříve živ: *Scīpio maior, minor*.

Poznam. Sem náleží rčení: *Quid hoc homine faciam?* Co sobě s tím člověkem počnu? *Quid me fiet (futurum est)?* Co se bude se mnou dít? Co ze mne bude? Obvyčejnější je dativ: *Quid huic homini faciam?* *Quid mihi fiet (futurum est)?* Též klade se *de*: *Quid de hoc faciam?* Co s tím počnu? *Quid de me fiet?*

§. 279. V. Ablativus comparationis t. srovnací, jímž vy-
náší se přirovnaný předmět při komparativech adjektiv i adverbí¹⁾.
Rovná se částici *quam* s nominativem neb akkusativem, tak jako v če-
štině místo částice *než* v podobné případnosti genitiv (též předl. od.
nad, mimo) se klade. *Major es fratre* větší jsi bratra (nad bratra) =
quam frater; *melius scribis fratre* lépe píšeš bratra = *quam frater*.
Nihil est amabilius virtute. Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
Tullus Hostilius ferocior etiam²⁾ Rómulo fuit.

Poznam. 1. Místo *quam* s akkusativem klade se abl. comp. pravidelně jen
ve vazbě akkusativu s infinitivem a při slovesech s významem *za to pokládati*. *Puto*
te esse maiorem fratre = *quam fratrem*. *Sapientia omnia inferiora virtute³⁾ ducit*
= quam virtutem. Jinak skoro jen ve větách záporných: *Neminem me miseriorem*
terra tulit.

2. Při jiném pádě nepřímém než při akk. neuzívá se abl. comp. Tedyž jen:
hominis doctioris quam Claudius fuit.

Často i dvojsmysl je příčinou, že se ablativu comp. užiti nemůže. Tedyž
jen: *Hibernia dimidio⁴⁾ minor quam Britannia.*

3. Jedině ablativu comp. může dáti se místo při náměstce vztažné v zá-
porných větách relativních. V té případnosti užíváme předl. *nad*. *Phidiae simulacra,*
quibus nihil vidimus praestantius nad než jsme nic nespátřili dokonalejšího;
Cato, quo nemo fuit doctior; amicitia, qua nihil melius habemus.

4. Po komparativech *plus, minus, amplius, longius* vyponší se obvyčejně
quam před substantivem opatřeným číslovkou určitou anebo před číslovkou sub-
stantivně kladenou, při čemž nemění se nic pád přirovnaného předmětu. Onyno
komparativy samy zůstávají beze změny po působu adverbí. *Ceciderunt plus*
(minus) decem milia hostium; spatium, quod non est amplius pedum sescentorum;
plus viginti vulncribus acceptis cecidit.

Jen mohl-li by přirovnaný předmět vyjádřiti se nominativem neb akkusa-
tivem, může místo tohoto nominativu neb akkusativu klásti se abl. comp.: *ceci-*
derunt plus decem milibus hostium. Protož:

Milites amplius quam horas quattuor fortissime pugnaverunt.

"	"	horas quattuor	"	"
"	"	horis quattuor	"	"

Quinctius tecum plus annum⁵⁾ vixit. Horam amplius demoliendo signo
permulti homines molebantur⁶⁾. Per triginta dies raro unquam nix minus quattuor

¹⁾ Též při *malle* a při *aliis* nejvíce ve mluvě básnické. Hor.: *Nullos his (= quam hos) mallet ludos spectasse. (Vereor, ne) putes alium sapiente bonoque beatum.* ²⁾ §. 306, 1. ³⁾ vše za špatnější mimo ctnost pokládá. ⁴⁾ v. §. 280.
⁵⁾ přes rok. ⁶⁾ strháváním sochy přemnoho lidí se hmoždilo.

p̄des alta iacuit. Thrasybūlus non plus habuit ſc̄um triginta de ſuis. Capti ſunt hoſtium quattuor milia et ſeptingenti cum equis plus quingentis. Roscius nunquam plus triduo Rōmae fuit. Catilina initio nōn amplius duobus milibus militum habuit.

5. Pamatnjme zvláſtĕ rĕnĕí, jako: *Vēnit opinione, ſpe, exſpectatione celerius* p̄ſiſel rychleji než ſe myſlilo, než ſe kdo nadál, než kdo očekával č. rychleji nad pomýſlení, nad očekávání; *ſerius ſpe* později než ſe kdo nadál; *exſpectatione maior, tranquillior* nad očekávání větſí, pokojnějš.

Tak i: *plus aequo, iuſto* více než ſluſno, ſpravedlivo č. až p̄líſ; *ſolito māgis* více než obyčejně, nadobyčejně; *dicto citius* rychleji než ſe říci mohlo; *longius neceſſario* dĕle než třeba. Cicero užívá raději věty ſ *quam: magis quam ſolet; plus quam aequum (quam par) eſt.*

§. 280. VI. Ablativus mensurae nebo differentiae t. *ablativ míry* nebo *rozdílu*. Ten klade ſe na označení míry, oč která věc kterou p̄edčl: *dimidio maior* o polovici větſí.

Zvláſtĕ: *multo* mnohem neb o mnoho, *paulo* něčím neb o něco, poněkud, *nihiſo* ničím, o nic, *quanto — tanto* oč — o tolik, o to; čím — tím, podobně *quo — eo (hoc) čím — tím*, *aliquanto* značne, o hoĕně, *altero tanto* jeſtĕ o jednou tolik.

Ablativus mensurae má místo.

1. při komparativech: *biennio maior, triennio minor, mensis uno die longior. Verres Segestanis¹⁾ quidquid erat ōnĕris impōnebat, aliquanto amplius quam ferre possent. Homines quo (quanto) plura habent, eo (tanto) cūpiunt ampliora.* (O jiném vyjadřování českého čím — tím viz §. 306, Pozn. 3).

2. při slovesech zavírajících v sobě pojem komparativný: *multo malo, multo praeſtat, multo (paulo) antecēdo. Meo iudicio multo stare malo, quam omnium reliquorum²⁾. Diogenes disputare solebat, quanto regem Persarum vitā fortunāque superaret.*

Poznam. 1. Při slovesech p̄člĕčítí znamenajících české *daleko* z pravidla slove *longe* a jen výjimkou *multo: longe antecēdo*. Často i: *multum, tantum, quantum, aliquantum antecēdo*.

2. Při superlativech české *daleko* též z pravidla vyjadřuje ſe p̄slovcem *longe*, časem i *multo: Alcibiades fuit longe (multo) formosissimus* (v. §. 306, 2).

§. 281. Ablativus mensurae klade ſe též při komparativných p̄slovcích *ante* a *post* na otázku: *o jaký čas dříve nebo později?*

Tudýž „o tři léta dříve nebo později“ vyjadří ſe:

tribus annis ante (post) anebo tertio anno ante (post).

tribus ante (post) annis anebo tertio ante (post) anno.

¹⁾ *Sēgesta* mě. na sev. břehu sicilském; obyv. *Segestani -orum* Segestané.

²⁾ Či mnohem raději podle své hlavy činiti, než podle hlavy všech ostatních. V. §. 270, P. 4.

„O tři léta později než otec umřel“ vyjádří se:

<i>tribus annis post</i>	<i>(tribus post annis)</i>	} <i>quam pater</i> <i>decesserat</i> ¹⁾ .
<i>tertio anno post</i>	<i>(tertio post anno)</i>	
<i>post tres annos</i>	<i>(tres post annos)</i>	
<i>post tertium annum</i>	<i>(tertium post annum)</i>	

Podobně: *pridie, postridie quam pater decesserat* o den dříve, o den později než otec umřel.

*Themistocles fecit idem, quod viginti annis ante apud nos fecerat Coriolanus. Biduo post Ariovistus ad Caesarem legatos mittit. Aristides secto fere anno, postquam expulsus erat, in patriam restitutus est. Dion post diem tertium, quam Siciliam attigerat, Syracusas introiit. Undecimo die, postquam a te discesseram, hoc litterarum ad te exaravi*²⁾.

Jsou-li *ante* a *post* předložky, kladou se za určením časovým před akkusativem na nich závislým: *Homerus annis multis fuit ante Romulum. Caesar paulo post mediam noctem naves solvit.*

Poznam. 1. Někdy příslovce *post* při ablativě, zvláště je-li opatřen číslovkou řadovou, před *quam* se vypouští: *tertio anno, quam pater decesserat.*

2. Místo *quam* klade se někdy *cum* anebo náměstka vztažná v abl.:

<i>tribus annis, quam, cum, quibus</i>	} <i>pater decesserat.</i>
<i>tertio anno, quam, cum, quo</i>	

3. „Minulo tomu dnes anebo teď tři leta, co otec umřel“ (t. j. před třemi lety, počítá-li se ode dneška) vyjádří se:

abhinc tres annos | *pater de-* zřídka: *abhinc tribus annis* | *pater*
his tribus annis | *cessit.* ještě řidčeji: *ante hos tres annos* | *decessit*³⁾.

Demosthenes abhinc annos prope trecentos fuit. Hoc factum est ferme abhinc biennium. Roscius litteris decidit abhinc annis quattuor.

§. 282. VII. Ablativus separationis. Při slovesech označujících nějaké odlučování klade se na otázku, *odkud se něco odlučuje*, *ablativ odluky* buď bez předložky aneb i s předložkami *a, de, ex*, při osobách vždy *a*. V češtině klade se genitiv buďto bez předložky nebo s předl. *od, ze*.

¹⁾ Stran času v. §. 349, P. 1. ²⁾ naškrtnal jsem. ³⁾ srov. též: *A Scipionis morte tertius hic et tricesimus annus est. Cic.*

K §. 282. Básníci a pozdější prosaisté od Livia počínajíc pouhým abl. odluky vynášejí určení místa jakékoli na otázku *odkud* Verg.: *deprömere tela pharetris* (= *ex pharetris*) vyndavati, *effundere manibus habenas* pouštěti, *columba exterrita tecto* vystrašená ze svého bylla; — Hor.: *carcēribus mittere currūs* z ohrady pouštěti; — Ovid.: *cānis fluit unda capillis, densi funduntur vertice (roz. caeli) nimbi* hustí dešťové lijí se z výše, *pectore sollicito repetens suspiria* z hloubi prsou zkormoucených vyvozuje povzdechy; — Tac.: *tela testudine labuntur* po štítnici se svázejí, *contuberniis progredi* a t. d. Zvláště pamatovati

A. Slovesa taková jsou, jež znamenají:

¹⁾ vzdáliti a se vzdalovati z nějakého místa;

²⁾ zdržeti a se zdržovati něčeho;

³⁾ osvoboditi čeho.

¹⁾ *pello aliquem regno (ex regno)* svrhnuji s trůnu; *patria, civitate* vypovídám. *de pello hostes loco, e loco, ab urbe, de moenibus*; d. *aliquem de spe, de cōnātū, de suscepta causa, de sententia* nutím někoho, aby se vzdal naděje atd. *mōveo aliquem loco* vytiskuji někoho z postavení, *tribū, senātū* vyvrhuji, vylučuji z trůje, ze senátu.

de turbo hostem de moenibus srážím; d. *aliquem de spe, de sāmitate ac mente* zbavuji.

deicio honore, principātu vytiskuji z úřadu, z prvního místa, *de grādu* z pevného postavení.

cēdo, excedo urbe (ex urbe), vitā (de vita). *ab eo magistratu, abdico me magistrātū, dictatūrā* (též *abdico magistrātū, dictaturam*) vzdávám se (děkuji se z) úřadu atd. v. §. 219, 6, b).

ex eo aere aliēno zbavuji se dluhů.

²⁾ *arceo aliquem tecto (a t.)* odvracuji koho od přibytka, nelávám mu tam. *prohibeo hostem fūga, rapinis* překážím

nepříteli v útěku, v loupežení; *aliquem calamitate* vystřihám; *p. hostem a pugna, aliquem ab iniūria*.

exclūdo aliquem moenibus nepouštím někoho do města; *excl. aliquem a re frumentāria* odtiskuji (odrážím) někoho od špiže, *a reditu* zamezují někomu návrat.

abstineo iniūriā zdržuji se křivdy.

dēsisto cōnātū, ab incepto upouštím od podniknutí.

supersēdeo labore nechávám práce.

³⁾ *libero aliquem mētū*.

lēvo aliquem ōnere, cūris zbavuji.

solvo civitatem religione sprostuji obec náboženské pochybnosti; *solco aliquem legibus*.

expēdio me omni molestia (ab o. m.) vyplétám, vymotávám se.

(solūtus, liber omni cura, ab omni molestia).

(prōcul patria č. p. a patria; rov. procul dubio = sine dubio).

Viri bōni lapidibus fōro (e foro) pulsī sunt. Vercingētōrix (ab) oppugnatione destitit atque obviam Cēsari proficiscitur. Timōtheus Cŷzicum obsidione liberavit. Lacedaemōniū de diuturna contentione destiterunt. Ego somno solutus sum.

Poznam. Téměř vždy s předl. *a* spojuje se v klass. prose sloveso *absūm* jsem vzdálen: *absūm a culpa, a vitiis, a cupiditate pecūniae* etc. Vyjímají se některá určení místní, kterážto při *absūm* vytykají se též ablativem bez předložky: *absūm dōmo, fōro, urbe, patria* vedle *absūm a domo, a foro, ab urbe (ex urbe), a patria*.

ještě u Tac. abl. při udj. *recens* m. klass. *r. ab č. r. ex: recentia caede vestigia* stopy od vraždění ještě čerstvé, *recens victōriā miles* účinky vítězství živé na sobě cité, *mīlites stipendiis recentes* kteří právě žold obdrželi. *Afer recens praetūra* A. jsa nedávno praetorem, *Germanicus recens dolore et ira* G. jsa ještě rozechvěn bolestí a hněvem a t. d.

B. Slovesa znamenající:

1) oddělití, 2) odciziti,

3) rozeznati, 4) se lišiti

obyčejně s předložkou *a* se spojují*).1) *sēgrēgo, seiungo publicam causam a privata.**sēcerno me a mālīs.**sēparo meum consilium a reliquorum consilio.*2) *aliēno, abaliēno a te voluntatem meam* odvracuji od tebe svou náklonnost; (*aliēnus ab aliquo* odcizen, nepřítel někomu; *alienus a litteris*; *alienum est a dignitate*, též *dignitati* nesrovnává se s důstojností, jest proti d.).2) *distinguo, discerno vērā a falsis.*4) *poētae diffērent ab orātoribus.**mālītia plurimum distat a prūdētia. hoc multum discrepat ab hūmānitate. discordo, discrepo, dissentio, dissideo ab aliquo (cum aliquo) nesrovnávám se (sváším, nesnadním se) s kým. mōres tui a meis non abhorrent nerůzní se; rovněž: tēmēritas non prōcul abhorret ab insānia.**Alpes Itāliam a Gallia seiungunt. Lacedaemōnii timore ab Alcibiāde alienati sunt. Voluntatem a facto distinguimus. (Cato Censorius a Scipione Africāno perpētua dissensit vita.*

§. 283. VIII. Ablativus copiae et inopiae klade se při slovesech, jež znamenají:

1. oplývati něčím: *abundo, redundo* 1), *affluo, circumfluo*.2. nedostatek míti něčeho n. v něčem: *cāreo, ēgeo, indigeo, vāco*.3. naplniti něčím: *compleo, impleo, expleo, refertio, cūmulo, ōnēro, sātio*.4. zbaviti čeho: *orbo, prīvo, spōlio, nūdo, fraudo*.Abl. copiae toliko za zvláštní druh *ablativu instrumentálního* (§. 273), abl. inopiae za druh *ablativu separativního* (§. 282) pokládati dlužno.*abundo, redundo auro* oplývám zlatem; *abundo ōtio* mám času nazbyt; *dīgito uno redundat* má o jeden prst více.*affluo, circumfluo* ōpibus.*cāreo consuetūdine amicorum* jsem bez důvěrného obcování s přátely; *tēge carens civitas* obec beze zákonů.*ēgeo paucis rebus* potřebuji málo věcí.*indigeo pecūnia* jest mi třeba peněz. *vaco culpa, sōlātio* jsem prost viny, útěchy; *vacans corpore* beztělný. *compleo, expleo nāces militibus* naplňuji lodi vojskem.*refertio civium aures sermonibus.**cumulo āras dōnis* zanáším (vl. hromadím) oltáře dary.*) Básníci spojují slovesa významu tohoto i s dativem (srov. διαφύγομαι τινι). Hor.: *Comedia differt sermoni. Distat inertiae virtus. Longe mea discrepat istis et vox et ratio.* Ano i u Cic.: *Ipsi sibi singuli discrepantes.*1) *redundare in (ad) alqm* na něk. přejiti (se vyliti), někomu se dostat, někoho zasáhnouti: *nullum in me periculum ex hoc beneficio redundat; ad servos aliquantum ex cottidianis sumptibus redundat.*

*onero nāves commeātu obřemeňuji lodi
špiži.*

*satiari non possum delectātione hūius
rei nemohu se této věci dosti nakochati.
privo aliquem oculis zbavuji někoho oči.*

orbo filium pātruo regno.

spolio aliquem fortunis.

nudo urbem praesidio.

fraudo aliquem fructu victōriae.

Sem náležejí též adjektiva, která se slovesy jmenovanými stejného jsou významu:

*dives dōnis dary (na dary) bohat
ōpulentus (opimus, onustus) praeda.
rācuus cūris starosti prost.*

*orbus omnibus rebus zbaven všech věcí.
urbs nuda praesidio město bez posádky.
epistula inānis aliquā rē suďvi.*

Germānia rivis flūminibusque abundat. Mortui carent sensu. Vacare culpā¹⁾ magnum est solātium. Africanus eloquentia cumulavit²⁾ bellicam glōriam. Democritus dicitur oculis se privasse. Tullus Sabinis bellum indicit, genti opulentissimae viris armisqur.

Poznam. 1. Sloveso *vaco* a pak adjektiva *nedostatek* označující: *vacuus, orbus, nudus, inanis* pojí se též s předložkou *a*, zejména při osobách: *vaco ab opere* jsem prost práce (hradebni), *oppidum vacuum a defensoribus, respublica nuda a magistratibus, contio ab optimatibus orba*. O *vacare* srov. §. 242, 9.

O *plenus* a *refertus* §. 264, P. 1. 2.

2. *indigeo* potřebuji spojuje se často s genitivem: *indigeo consilii*, zřídka také *egeo*: *egeo auxilii* *).

§. 284. Při výrazu *opus est* třeba jest označuje se osoba nebo věc, které třeba jest: 1. ablativem, neosobně-li se onen výraz klade, 2. nominativem, klade-li se *opus est* osobně. Přidává-li se osoba, které něčeho třeba jest, vynáší se dativem: *opus est mihi dūce, ducibus; opus est mihi dux, opus sunt mihi duces*.

Osobně užívá se vždy *opus est*, označuje-li se potřebná věc středním rodem adjektiva nebo náměstky: *multa opus sunt, quod opus est, quae opus sunt, quantum opus est, aliquantum temporis nobis opus est*.

Auctoritate tua nobis opus est et consilio. Corpori multo cibo, multa pōtione opus est. Hūius rei multa nobis exempla opus sunt. Verres aiebat multa sibi opus esse, multa cānibus suis. Themistōcles celēriter, quae opus erant, inveniebat.

¹⁾ též *abesse a culpa*. ²⁾ dovršil. *) Verba i adjekt., jež znamenají plnost, dostatek nebo jeho protivu, spojují se též po způsobě řec. s genitivem, nejvíce ve mluvě básnické. Verg.: *implentur veteris Bacchi* do syta napíjí se starého vína, *ānimum explere ultricis flammae* ducha nasytiti plamenou (horoucí) pomstou; — Horat.: *dives pecoris, pauper argenti et auri* a t. d. Avšak i u (ic.: *convivium vicinorum complere, ollam dēnāriorum implere, completus mercātorum carcer* a pod. Srov. §. 264, 6.

Poznám. 1. Ve větách buďto skutečně nebo smyslem záporných jest vazba neosobná pravidlem: *nihil simulātione opus est; quid opus est verbis?*

2. Označuje-li se věc potřebná slovesem, klade se:

a) infinit. praes.: *Quid opus est multa dicere?*

b) akk. s infinit.: *Quid opus est te tam multa dicere?*

c) ablativ neutrius participii perf.: *consulto, facto, mātūrato, propērato opus est* třeba jest, aby se dobře rada vzala, aby se něco stalo, aby se pospíšilo č. třeba jest porady (rozvahy), činn, urychlení. Někdy klade se takovéto partic. k substantivu v ablativě jsoucímu: *mihi hoc homine convento opus est* musím toho člověka navštívit.

d) supinem v u (řidčeji): *opus est factu.*

Quid opus est de Dionysio tam valde affirmare? ¹⁾ Opus est te corpori valere, ut vigere possis animo. Prusquam incipias consulto, et ubi consulueris mātūre facto opus est. Opus fuit Hirtio convento. Non longius, quam quod scitu opus est, in narrando procedetur.

§. 285. IX. Ablativus temporis. Tento klade se bez předložky a udává se jím čas:

1. na otázku *kdy?* věre na jaře. *aestate* v létě, *supremo vītae die* posledního dne života, *die nātali* v den narození, *nocte* v noci.

Quinto quōque anno každého pátého roku; *anno trecentesimo* roku třístého: *horā nonā* o deváté hodině; *caelo serēno* za jasného nebe (počasí); *adventu, discessu hostium*; *comitiis* v čas komicí, za komicí; *lūdis* v čas her; *Cereālibus* o slavnosti Cereřině (nom. *Cerealia*); *bello, pāce* za války, za míru (avšak *in bello cecidit* padl ve válce bez vedlejšího pojmu časového; *bello superatus est* abl. instr.).

Abeunt hirundines hibernis mensibus. Quo anno Carthago dēlēta est, eōdem interiit Graccia. Socrātes supremo vītae die multa de immortalitate animi disputavit.

Na otázku *kdy?* klade se předložka *in* s abl.:

a) při subst. *tempus*, znamená-li tolik co *stav, poměry, potřeba*: *in tali tempore, in illo tempore. Hoc in tempore* (v této náhlé potřebě) *nulla civitas Atheniensibus auxilio fuit praepter Plataeenses. (In tempore venire* nebo jen *tempore venire* v čas přicházeti.)

b) udává-li se věk lidský nebo podobné poměry časové: *in pueritia* za pacholetství, *in iuventute, in senectute, in rēta*. Tolikéž řká se výhradně: *in praesentia* neb *in praesenti* v tomto okamžení, té chvíli, právě. Než s adjektivy obyčejně bez předložky: *prima iuventute, extrema senectute*.

¹⁾ K čemu takové ujišťování str.: Dionysia?

Někdy též: *in initio, in principio, in omni aetate, in qua aetate, in omnibus saeculis.*

2. klade se ablativ bez předložky na otázku: za jaký čas? *Agamemnon vix decem annis¹⁾ unam cepit urbem.*

V této případnosti klade se též *intra: intra decem annos*; též *in*, jmenovitě z pravidla ve spojeních jako: *bis in die* dvakrát za den. *ter in mense* třikrát za měsíc, *ter in anno* třikrát do roka.

O abl. mensurae na otázku: o jaký čas dříve nebo později? v. §. 281.

§. 286. X. Ablativus loci. Udání místa na otázku *kde?* z pravidla pronáší se ablativem s předl. *in*: *in Asia, in urbe.*

Pouhý ablativ klade se:

1. vyřizuje-li se udání místa slovem *locus* spojeným s adjektivem anebo s adjektivnou náměstkou, anebo vyřizuje-li se udání místa kterýmkoliv jiným substantivem spojeným s přívlastkem *totus multis locis, tota Asia, tota urbe. Non eodem semper loco sol oritur aut occidit. Totis castris testamenta obsignabantur.*

Hoc loco na tomto místě, *opportuno (idoneo) loco* na příhodném místě. naopak *aliéno loco*, a tak zejména ve smyslu přeneseném: *eo loco, meliore (pěiore) loco res sunt nostrae* tak, lépe (hůře) mají se věci naše²⁾; *loco* (též *in loco*) anebo *suo loco facere aliquid* v hod, vhodnou dobou, ve svůj čas něco činiti: *loco* neb *in loco alicuius* jest velmi běžné opsání předložky *pro*: *parentis loco* neb *in parentis loco aliquem habeo* za otce si vážím koho, *nullo loco numero* nic si nevážím (*parentis numero habeor* nebo *sum* za otce jsem pokládán; avšak *in eorum numero habeor* mezi bohy jsem počítán). Srov. §. 227, c) Pozn. 1.

Sem dlužno připočísti obraty: *terra marique* po vodě i po suše (avšak jednotlivě: *in terrā prospērem proclium fuit, Marcellus periit in mari*); *dextrā* po pravici, *laevā, sinistrā* po levici, *quā* na které straně, *hac* na této straně, *zde*, *illā* na oné straně, *tam*.

Poznam. 1. Má-li naznačiti se, že čini se něco na jednotlivých místech prostoru nějakého, dlužno klásti vždy předl. *in*. *Diplōmata³⁾ in tota provincia passim data sunt.*

¹⁾ sotva za deset let t. sotva dobou desíti let. ²⁾ též: *eo statu res erat* věci byly v té míře; *res vestrae quo státu sunt?* ³⁾ doporučovací listy státní.

K §. 286, 1. Ve *mluvě básnické* a v *pozdější prostomluvě* od *Livia* počínajíc jest užívání ablativu lokálního bez předložky na otázku *kde?* mnohem rozšířenější než u pros. spisovatelů doby klassické a zejména u Cic. Ovid.: *nec verba minācia fixo aere legebantur; silvis agrisque vixque corpōra foeda iacent*; — Verg.: *habitabant vallibus imis*; — Liv.: *carpento sedere, devio quōdam tūgurio vivere, plaustrō coniugem ac liberos habere, puro et patenti campo dimicare*; — Tac.: *Pucarius bullneis interficitur, colonia plano sita osada na rovině ležící, cohortes campo stetere* a t. d.

2. Rovněž praví se o knihách a částech knih: *de amicitia dictum est hoc libro, hoc volumine, hac epistula* t. j. celý spis jedná o přátelství; *de amicitia dictum est in hoc libro, in hoc volumine, in hac epistula* t. j. jednotlivá místa ve spise nějakém jednají o přátelství.

O jménech měst v. §. 232.

2. Pouhý ablativ klade se k označení místa mimo to na otázku: *kterou cestou? kterým směrem? kudy?* *Appiā viā profectus sum* Ap-pijskou silnicí, *portā Collinā* branou Kollinskou, *flūmine Arārī frū-mentum subvēhitur* po řece Araru. *Erant omnino itinera duo, quibus itineribus dōmo exire Heleētii possent. Egressus est non viā, sed trā-mitibus.*

hōc itinere, eōdem itinere; hāc viā, eādem viā, recta viā nebo jen *rectā* rovnou cestou, zrovna; *quā* kterou cestou, kudy; *hāc, eā* tou cestou, tudy.

§. 287. 1. Mnohá slovesa pojí se v latině na otázku *kde?* s ablativem loci závislým na předložce *in*, kdežto my zvykli jsme tá-zati se slovem *kam?* I starší čeština užívala zde *lokalu* závislého na nějaké předložce (*ve, na*) na otázku *kde?* Jsou to slovesa znamenají- cí *položiti, postaviti, sednout* neb *se posaditi, napsati* a pod.

*pōno, lōco, collōco,
stātuo, constātuo,
consisto, consīdo,
inscribo, incīdo,
insculpo, dēfigo.*

pono, repono spem in virtute skládám naději svou ve ctnosti (ve ctnost); *pono aliquid in oculis conspectuque* stavím něco před oči a pohled, zná-zorhuji něco.

loco milites in munimentis umísťuji vo-jáky na hradbách, stavím je na hradby. *colloco exercitum in hibernis.*

statuo captivos in mēdio.

constituo praesidia in oppidis.

consisto in suggesto stavím se na lešení.

consido in ara sedám si na oltář.

inscribo (incido, insculpo) nōmen in stātua píši etc. jméno na sochu.

figo, defigo sīcam in corpore vrážím dýku do těla.

Aegyptiū ac Babylōniū omnem cūram in sūlerum cognitiōne pō-suerunt. Platōni in cūnis dormienti āper in lābellis consēderunt. Sūt inscriptum in fronte unūscūiusque cīvis, quid de republica sentiat.

2. Naopak pojí se slovesa znamenající *přijíti, sjíti se, shro-mážditi, hlásiti* jakož i *ubytovati se* a *přistati* v latině na otázku *kam?* s akkusativem závislým na předložkách *in* a *ad*, jako z většho dflu i v češtině (*do, k*)

advēnio in urbem přicházím do města.
convēnimus in portum sešli jsme se do přístavu, ve přístavě.

cōgo, contrāho cōpias in unum locum sháním, shromažďuji branný lid na jedno místo.

congregamus nos in unum locum sbíráme se na jednom místě.

condo (abdo) me in silvam schovávám se do lesa (v lese); avšak jen *abditus in silvis* ¹⁾.

abstrūdo (= *condo*) *me in silvam*; avšak i: *nātūra in profundo vērītātem pēnītus abstrūsit* příroda v hlubině nevystižné pravdu ukryla.

nuntiatum est Rōmam došla zvěst do Říma, rozhlásilo se v Římě.

appello nāvem (classem), appellor ad ōram přistávám (přirážím) ku břehu, doplavuji se břehu.

dēvertor ad villam, ad te zastavuji se v domě venkovském, u tebe.

Ciceronis servandi causa in urbem tōta Itālia convēnit. Cives unum se in locum ad ²⁾ *cūriam congrēgabant. Thrasybūlus cum praetor classem ad Ciliciam appūlisset, a barbaris interfectus est. Ex Hispania fugientes ad Siciliam appulsi sunt.*

Poznam. 1. Při *conscendere* vstoupiti na loď určují latiníci místo, kde někdo na loď vstupuje, na otázku *odkud?* Protož *conscendere Ostiā* č. *ab Ostia* vstoupiti na loď v Ostii; *unde* (a quo loco) *conscendisti?* kde (na kterém místě) na loď jsi vstoupil? *inde* (ab eo loco) tam (na tom místě).

2. Spojena-li jsou onano slovesa s příslovci místními, rovnají se předložce *in* s *abl.* přísl.: *ibi, ubi, hic*: *Hic, ibi (Romae) fortunae meas pōsuī.*

" *in* s *akk.* " : *eo, quo, huc*: *Quo convenistis? eo, huc (Romam).*

3. Pamatujme řeční: *in potestatem esse* v moci býti t. *in potestatem venire in eaque esse*; *in potestatem habere* ve své moci míti t. *in potestatem accipere in eaque habere. Qui illam partem urbis tenebunt, in eorum potestatem portus erit. Cum talem virum in potestatem habuero, tum foedus fiet.* Podobně: *in amicitiam populi Romani esse.*

XI. *Ablativus qualitatis.* Srov. Gen. qual. §. 259. Poznam.

XII. *Ablativus pretii.* Srov. Gen. pretii §. 261.

Hlava XXXVII. O předložkách.

Předložky pojící se s akkusativem §. 175.

1. Ad naznačuje

§. 288. 1. poměr prostorový, a to a) směřování k nějakému předmětu na otázku *kam?* *ad urbem exercitum dūco* k městu, *usque ad urbem* až k městu, *nocturnus ad urbem adventus*; *proficiscor ad*

¹⁾ Ostatně srov. *occulto* §. 273. ²⁾ před.

bellum (nikoliv *in b.*, avšak dobře *prof. in pugnā*¹⁾); *b*) trvání ve blízkosti osoby nebo věci na otázku *kdě?* *Corinthus sita erat ad duos maria* na (při) dvou mořích, nade dvěma moři²⁾. *Senatus ad aedem Bellonae habitus est* v předchrámlu.

2. poměr časový: *ad constitutam diem* věnujím v ustanovený den, *ad Idus Apriles* ke dni 13. dubna, *ad summam usque senectutem* až do nejstarších let, *ad tempus* buď na čas anebo v určitý čas. *ad multum diem* do bílého dne.

3. účel: *ad mōnimentum Ciceronis pecūniam decerno* na pomník.

4. užívá se předložky této, udává-li se počet číslem toliko příbližným: *fuimus ad ducentos* bylo nás ke dvěma stům, okolo dvou set, skoro (asi, bez mála) dvě stě; avšak *ad unum omnes* všickni do jednoho (bez výjimky).

5. udává ředidlo konání nějakého: *homines fallaces omnia ad voluntatem loquuntur* k libosti, *ad exemplum* dle příkladu; *ad tibicinem* často zpívám jsa doprovázen pištcem.

Vzhledem k... co do..., týká se...: *vir ad labores belli impiger, ad pericula fortis*; — ve přirovnáních = proti: *vir bonus et non illiteratus, sed nihil ad Persium*; — *ad mortem caedere* na smrt, do smrti; — *ad verbum* do slova, doslovně; *ad summam* zkrátka, vůbec; — *ad senatum referre* návrh podati senatu, vznésti něco na senat; — *ad populum dicere* k lidu mluvit; *ad populum prōvocare* k lidu se odvolati (*provocare alqm ad alqd* vyzvati); — *quid ad me?* co mi do toho?

2. *apud* na blízku, u, při: *apud Caesarem, pugna apud* (= *ad*) *Martinum*; — u přítomnosti, před: *verba facere apud senatum, apud populum, apud iudices*³⁾.

apud Platōnem *legimus* u Platóna t. j. v jeho spisech (nikdy *in Platone*, než dobře: *in Platonis scriptis*).

3. *ante* před; o místě a času: *ante portam, ante mortem, ante Romam conditam* (§. 439); někdy i o přednosti (nikoliv u Cic. ani

¹⁾ V češ. užití lze často slovesa složeného s předl. *do*, spojeného s genitivem cíle: *adfectus est ad urbem* dojel města, *pervenit ad regem nuntius* došla (donesla se) krále zpráva, *ad libios mercatores ventitant* Ubiřv docházejí kupci. *pervenit ad annum sexagesimum* dožil se 60ho roku a t. d. ²⁾ srov. Usti nad Labem, nad Orlicí a pod. ³⁾ Tacitus užívá často *apud* 1. o místě m. *in* s abl.: *parta apud Germaniam triumphalia*; *spirans Augustus apud urbem Nolam* (mě. v Kampánii); *Quirinius ortus apud municipium Lanuvium* (mě. v Latii); 2. o čase m. *sub* s abl.: *alia apud Fabricios, alia apud Scipiones pecunia fuit* jinak mělo se jmenův za Fabriciův, jinak za Scipioniův, *Galvia* (jm. ženy) *apud Galbam illaesa fuit* za Galby.

u Caes.): *ante alios carissimus* nad jiné, *ante omnes, ante omnia*. Opak předložky té jest

4. **post** za, po: *post portas, post mortem; post hominum memoriam* (*post homines natos, post genus hominum natum*) za (od) paměti lidské, od paměti světa, co svět světem stojí: *post Christum natum* (§. 439).

5. **adversus** (u pozdějších *adversum*) proti. k: o místě: *adversus montem*; — ve přátelském i nepřátelském smysle: *fides adversus Romanos, pietas adversus deos, adversus hostem pugnare, adversus rempublicam facere*. Srov. §. 263, Pozn. 1.

6. **contra** proti; o místě: *insula, quae contra Brundisium portum est*; — ve smysle nepřátelském: *est aliquid contra me* (opak: *pro me*), *disputo contra aliquem, facio contra legem; contra omnium opinionem* mimo nadání, *contra ea* tomu naproti, naopak.

7. **erga** k; na označení přátelského smýšlení: *pietas erga parentes, divina bonitas erga homines*. Srov. §. 263, Pozn. 1¹⁾.

8. **circa, circum** okolo, kolem; o místě: *circa urbem laevis est, terra circum axem se convertit, circum (circa) oppida mittere legatos* po městech; — někdy též na označení neurčitěho času: *circa horum tertiam* (u Cicerona *circiter*)²⁾.

9. **circiter** okolo, k, asi o: *circiter meridie* okolo poledne; — častěji adverbialně: *media circiter nocte* asi o půl noci. *circiter sexcenti* okolo šesti set.

10. **cis** s této strany; nejvíce na otázku *kde?* *incōlo cis Rhenum* v Předříni, *cis Alpes*. Opak toho

11. **trans** s oné (druhé) strany, za: *incōlo trans Rhenum* v Záříni, *trans Alpes*; — též na otázku *kam?* ob onu stranu, za, přes: *exercitum trans Rhenum transduco* (srov. §. 223, Pozn. 2).

¹⁾ Ve prose pozdější, zvl. u Tacita, též ve smysle nepřátelském: *perpetuum erga Romanos odium, invidia erga viventem, fastus erga patrias epulas, sinistra erga eminentes interpretatio* etc. ²⁾ U Tac. často na označení osoby nebo věci, k níž vztahuje se nějaká činnost = týkajíc se, co do, vzhledem k... a pod.: *publica circa bonas artes concordia* všeobecná nevšimavost týkajíc se dobrých zařízení; *Nervii circa affectionem Germanicae originis ambitiosi* N. co do bažení po germánském původu marniví; *Nero circa summa scelera distentus* t. největšími zločiny zaměstnaný; *circa consilium eligendi successoris in duas factiones scindebantur* týkajíc se porady č. při poradě o volbě nástupníka na dvě strany se rozštěpovali.

12. **citra** s této strany; na otázku *kde?* *Caesar citra Rúbicōnem substitit*; též na otázku *kam?* na tuto stranu: *citra flūmen exercitum dūco*. Opak

13. **ultra** s oné (druhé) strany, za; a) o prostoru: *Ariovistus ultra Caesarem castra fecit* za Caesarem; b) o míře: *ultra mōdum* prohráli přes míru, *ultra spem* mimo nadání.

14. **extra** vně, mimo: *latrōcīnia extra fines civitatis fiunt*, *extra portas*; *extra mōdum* přes míru; *extra ordinem* mimo pořádek. Opak

15. **intra** uvnitř, ve; o místě: *intra pāriētes*, *se recipere intra fines*; *epulamur intra legem* v mezích zákonem vyměřených; — o čase: *intra decem annos*. (Srov. §. 285, 2).

16. **inter** u prostřed, mezi; o místě: *mons est inter Sēquanos et Helvētios*, *inter hostium tela versor*; — o čase: *inter hōram tertiam et quartam*, *inter cenam* mezi jídlem, u jídla; — o vzájemnosti: *amamus inter nos* milujeme se mezi sebou t. vespolek, na vzájem, *colloquantur inter se*, *cohortantur inter se* (nikoli *se inter se* §. 311, Pozn. 2).

inter sicārios alqm accusare (§. 267, P. 2); *dēfendere alqm inter sicarios* obhajovati někoho vraždy úkladné; *quaestio inter sicarios* vyšetřování pro vraždu úkladnou; *inter falcārios* * ulici srpařské (vl. mezi srpaři).

17. **supra** nad, přes; o místě: *supra lūnam omnia aeterna sunt*; — o čase: *paulo supra hanc memōriam* krátce před tím; — o míře a čísle: *supra vires* přes moc, *supra viginti milia*. Opak

18. **infra** pod; o místě: *infra lūnam nihil est nisi mortale et cadūcum*; — o čase: *Homērus non infra Lycurgum fuit* H. ne po Lykurgovi t. ne později než L. živ byl; — o míře: *ūri sunt magnitudīne paulo infra elephantos* po slonech t. j. jsou o málo menší než slonové.

19. **iuxta** naznačuje blízkost, u nebo vedle samé věci: *iuxta mūrūm*.

20. **ob** před; o místě ve rčepf: *ob oculos mihi versatur* kmitá (mlhá) se mi před očima; — obyč. ve smysle příčinném: pro, skrze: *ob egrēgiam virtutem*, zvláště s *res* a *causa*: *ob eam rem*, *ob eam causam* proto, pro tu příčinu, *quam ob rem*, *quam ob causam*; *ob hoc ipsum* právě proto.

21. **penes** při t. j. v moci a držení: *pēnes praetorem est iudicandi potestas*; *penes me est arbitrium* hūius rei.

22. **per** skrze; o místě: *per mēdios hostes* ire středem nepřátel, *per fōrum ferre* přes trh, *sanguis per vēnas diffunditur* po žilách, ži-

laní, *per oram mārītīmam* po břehu mořském, *per mānus* z ruky do ruky; — o čase: *per noctem*, *per somnum* ve snách; — o prostřednictví osoby nějaké: *per legatūm* skrze legata (§. 273); — o způsobu: *per dōlum* lstivě (§. 277, Pozn. 4); — o osobě, která je závadou něčeho, zvláště při *licet* a *posse* (čes. pro): *si per actatē, per valetudinē licet*; *per me licet* pro mne, *per me stat* záleží na mně; — při zaklínáních a přísahách: *iūro per deos* přísahám při bozích, skrze bohy, dokládám se bohův.

23. **praeter** mimo označuje 1. místně: pomíjení nebo nedotýkání se nějakého předmětu: *praeter castra exercitū dūco*; — 2. výjimku: *omnes praeter unum*; — 3. přednost: *praeter ceteros iustus* nad jiné spravedlivý; — 4. přílišnost: *praeter modum* nad míru; rovněž: *praeter consuetudinē* mimo obyčej, *praeter opinionem*, *praeter spem*, *praeter expectationem*.

24. **prope** blízko, komp. *prōpius* blíže, sup. *proxime* nejbliže: *prope oppidum*, *prope me*, *propius urbem*, *proxime Pompēiūm*.

esse prope ab urbe nedaleko města (od města), *abesse propius ab urbe*; *proximus ab aliquo* nejbližší po někom (srov. §. 239, Pozn. 8).

25. **propter** 1. jako *prope*: *propter oppidum*; — 2. o příčině čes. pro. k vůli: *propter frīgora*.

26. **secundum** 1. o místě čes. podle, podél: *secundum flūmen exercitū dūco*; — 2. o čase čes. hned po: *secundum comitiā*; — 3. posloupanost v ceně neb hodnotě čes. vedle, po: *secundum deos homines hominibus maxime utiles esse possunt*; — 4. ředidlo (= *ad*): *secundum naturā vivere*; — 5. ve smyslu soudním: *secundum praesentem iudicare* ve prospěch přítomného souditi, *secundum se deoerere* ve svůj prospěch, *vindicias dare secundum libertatem* dáti někomu svobodu až do konečného věci rozsouzení.

27. **versus** stranou, směrem k... klade se za akkusativem obyčejně přijímajíc k sobě (vyjma jména měst) ještě předložky *ad* neb *in*: *verti me Arpinūm versus, dōmum versus*; *ad Oceanum versus proficiscor*, *in Italiā versus nāvigo*.

Předložky pojící se s ablativem §. 176.

§. 289. 1. a před souhláskami.

ab před samohláskami a před *h* vždy, dosti často i před souhláskami.

abs poněkud zastaralé a toliko před *te* (*abs te*).

Předložky *a* č. *ab* užívá se: 1. o místě čes. od: *ab urbe proficiscor*; *a tergo* od zadu, *a fronte* od předu, *a laterē* od boku, *ab imis unguibus usque ad verticem summum* od paty nohy až do vrchu hlavy; — 2. o čase čes. od: *a prima aetate me philosophia delectat*; *ab infante*, *a puero* (*a pueris*, *a pueritia*), *ab adolescentulo* (*ab adolescentia*), *a teneris*, *ut Graeci dicunt*¹⁾, *unguiculis* od prvního dětinství, od útlého mládí; *ab initio*; *ab urbe condita* (§. 439); též hned po, často ve spojení se *statim*: (*statim*) *a cena*, *ab itinere facere aliquid*; — 3. udává původce při slovesech passivních anebo význam passivný do sebe majících: *occidi*, *interire*, *ortum esse ab aliquo* (§. 269); — 4. při slovesech nějaké odlučování znamenajících: *desisto* *ab incepto*, *distinguo* *vera a falsis* (§. 282, A).

Stran, týkajíc se, hledíc k..., co do: *firmus ab equitatu*, *cōpiōsus a frumento locus*, *mediocriter instructus a doctrina*; — *ab aliquo stare, esse* nebo *facere* na straně něčí býti; *qui sunt a Zenone*, *a disciplina Zenonis* přívrženci, stoupenci Zenonovi.

2. *de* klade se:

1. o místě na označení směru shora dolů, č. s: *de muro cedere*; též o odlučování se věci od věci: *de sella surgere*, *de foro discedere*, *de vita decedere* č. *exire*, *de manibus effugere*; — 2. o čase: *de media nocte* s půl noci, *multa de nocte* za čiré noci, *de tertia vigilia profectus est* za třetí hlídky, *diem de die* (též *diem ex die*) den ode dne; — 3. o celku, z něhož se část vyjímá: *homo de plebe* muž z lidu, *pauci de nostris*, *unus de multis* (§. 256, Pozn. 2); — 4. o osobě nebo věci, o níž mluvíme nebo píšeme, čes. o: *dicere*, *agere*, *disputare*, *scribere de officiis*, *disputatio de fato*, *liber de republica*, *questio de aliquo* (též *in aliquem*) soudní vyšetřování někoho; *iudicare de aliquo* a) souditi (t. domnívati se) o někom, b) souditi někomu (ve smysle soudním); *iud. aliquem (aliquid) de (ex) aliqua re* souditi o někom z něčeho; — 5. o příčině: *pater de filii morte flet* oplakává smrti (srov. §. 217); *qua de re*, *qua de causa* (srov. *quam ob rem. quam ob causam*); *gravi de causa* z důležité příčiny; — 6. o přiměřenosti čes. podle; *de consilio*, *de sententia*, *de more patris aliquid agere*.

de integro, denuo (= *de novo*) znovu, *de improvviso* z nenadání, *de industria* naschvál; *audire de aliquo* buď slyšeti od někoho (srov. *quaerere de aliquo* §. 230, 3) aneb o někom; *liber non de puero scriptus est, sed a puero* ne o chlapci, nýbrž od chlapce.

¹⁾ též: *ut in Graecorum proverbio est*; a tak vždy s takovýmto příslavkem, poněvadž je to přísloví řecké: *ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων*.

3. **e, ex** 1. o místě čes. z, s: *ex urbe, ex vita decedere* (§. 282, 1), *ex equo pugnare* s koně t. na koni bojovati; *ex arbore pendere* se stromu t. na stromě viseti; *gladius e lacinari seta equina aptus* meč od stropu (na stropě) za žltni viseti; — 2. o čase: *ex eo tempore* od toho času (počínajíc), *ex quo* od té doby, co; *ex consulatu profectus est in Galliam* hned po konsulatě, *oppidum ex itinere oppugnare coeperunt* ještě na pochodu, *diem ex die expectare* den ode dne, den jako den (srov. *diem de die*); — 3. o původu a příčině: *aliquid ex aliquo audire, cognoscere* (srov. *de*); *appellari ex aliquo* po někom pojmenovati; *ex doctrina nobilis* učností proslulý; *ex pedibus laborare* (§. 270, Pozn. 2); *ex ea causa, ex ea re, qua ex causa, qua ex re* (srov. *ob a de*); — 4. o látce: *stātua ex aere facta, pōcūlum ex auro* (§. 269, Pozn. 2); — 5. v dělivém smysle: *unus ex multis* (srov. *unus de multis*); — 6. o přiměřenosti čes. podle: *ex sententia* (srov. *de sent.*); *ex lege; ceteros ex sua natura fingere* jiné dle sebe posuzovati.

ex memoria dicere, respondere z paměti, *ex adverso* naproti, z protější strany, *ex animo* upřímně, *ex improviso* (srov. *de improv.*), *ex tempore* ihned, na místě, z patra, *ex compōsito* dle úmluvy, *ex industria* (srov. *de ind.*), *ex parte* z části, *ex vestigio* ihned, *ex regione* naproti (buď s dat.: *e r. castris*, anebo s genit.: *e r. castrorum*); *triumphare ex (de)* vítězství slaviti nad, *victōriam reportare ex a)* vítězství dohyti nad; — *e republica est, e re mea est* jest ve prospěch obce, v můj prospěch; *ex usu est* je prospěšno; *verbum e verbo exprimere* (jinak *ad verbum exprimere, verbum pro verbo reddere, totidem verbis transferre*); *hēres ex asse* hlavní dědic (v. Dod. II. §. 46).

4. **prae** 1. místně čes. před téměř jen ve rčeních: *prae se agere* na př. *hostes* před sebou huáti a *prae se ferre* před sebou nositi (držeti) na př. *pugnātem*; zvláště „na odiv stavěti, na jevo dávati, osvědčovati“: *fulūciam, scēlus prae se ferre*; — 2. ve přirovnání čes. proti, při: *prae se omnes contemnūt, homīnem prae se nēmīnem putāt, prae me beatus est*; — 3. o překážce v záporných větách: *prae gaudīo, prae lacrimis scribere non possum* (§. 271, Pozn. 2).

5. **pro** 1. o místě čes. před liší se od *ante* tím, že toto předmet ke předmětu tváří obráceným ličí, *pro* zády: *pro castris stare*; — 2. o ochraně (stupují před něco, abych toho chránil); *dimicare pro legibus* za zákony (t. k ochraně zákonův) bojovati; naopak *contra: hoc non mōdo pro me, sed contra me est*; — 3. znam. čes. na místě, za při zastupování někoho, ano i při změtení osob nebo věcí: *pro patre esse alicui* býti někomu za otce; *silva pro nativo maro obiecta*; zvláště při osobách úředních: *pro consule, pro praetore, pro questore profectus est*; — 4. o přiměřenosti čes. vedle, dle, na: *pro dignitate*

laudare aliquem, pro (na) multitudine hominum angustos fines habere; pro viribus seč síly jsou, *pro tua prudentia* při tvé opatrnosti (v. §. 319, 3), *pro tempore ac re* dle času a okolností, *pro parte* dle určitého dílu, *pro mea, pro tua parte* mou měrou, tvou měrou, *pro sua quisque parte* každý svou měrou, *pro virili parte* seč někdo jest, dle síly, *pro mea tenui infirmaque parte* seč mé skrovné a slabé síly jsou; *pro portione* vedle míry.

pro suggestu pronuntiare s výstupku (s řečiště t. j. ve shromáždění) ohlásiti. rov. *pro rostris dicere, pro contione laudare; pro testimonio dicere* při výslechu svědků vyprávěti, za svědectví vyprávěti.

6. **coram** tvář v tvář, před: *cōram iudice, coram omnibus*.

Jsouc příslovkou překládá se často českým *osobně, ústně*: *coram adesse, coram agere* osobně tu býti, osobně č. ústně vyjednávati.

7. **tenuis** klade se za slovem řízeným čes. až po: *Tauro tenuis regnare, verbo tenuis acute disserere* jen co do slova č. jen slovem ¹⁾ vtípne promlouvati (naop. *re* co do věci); *hactenus* až sem.

Tenus pojí se též s genit.: *rumores Cumarum tenuis caluerunt* pověsti jen až po Kumy horlivě byly roztroušeny.

8. **cum** s 1. o spolubytí, doprovázení: *cum omnibus amicis meis ex urbe profectus sum; cum magna pecunia venio; cum império esse* vrchní velitelství míti: *bellum cum Persis* ²⁾ válka s Peršany ³⁾; — 2. o způsobu: *cum dignitate vivere, cum offensione* s pohoršením. k pohoršení (§. 277, B, 2); — 3. o čase: *cum prima luce* s úsvitem. na úsvitě. Opak

9. **sine** bez: *sine patre, sine gladio proficisci, sine dubio* ⁴⁾ bezpochyby, *sine ulla dubitatione* beze vši pochybnosti (nikoli pak *sine ullo dubio*. Srov. §. 331, Pozn.).

Předložky pojící se s akkusativem i ablativem §. 177.

§. 290. 1. *a) In* s akkusativem značí 1. místo na otázku *kam?* čes. do, na: *ire in urbem, in montem, in Graciam; in longitudinem*.

¹⁾ nikoliv snad „do slova, doslovně“, o čemž v. předl. *e, ex* lin. ²⁾ též: *bellum cum Persis gestum, b. Persarum, b. Persicum*. ³⁾ Místo *cum* s abl. klade mluva básnická častěji dativ při slovesech znamenajících *stýkati se s někým* (přátelsky nebo nepřátelsky). Verg.: *Equus pressis pugnare habēnis. Solus tibi certet Amintas*. — Hor.: *Luctantem Icaris fluctibus Africanum*. A tak: *se miscere viris, par iungatur pari, serpentes non geminantur avibus* nepáti se s ptáky etc. ⁴⁾ též: *procul dubio* §. 282, A.

*in altitudinem*¹⁾); — 2. čas čes. na: *invitare aliquem in posterum diem*; *in diem vivere* ze dne na den, na zlařbůh žiti; *in dies* den ode dne, čím dále tím více; *in praesens, in futurum (in posterum)*, *in perpetuum* na ten čas, na příští čas, na věky; — 3. konec a cíl²⁾ čes. na: *pecūniam dare in rem militarem*; *nubere in familiae luctum* vdáti se na zármutek rodiny; *in matrimonium ducere* v manželství pojati; *hoc in rem est* to vede k cíli; *in vicem* na vzájem, *in spēciem* na oko; — 4. poměr přátelský neb i nepřátelský čes. k, proti: *amor in patriam* láska k vlasti, *oratio in Catilinam* řeč proti K. (srov. §. 263, Pozn. 1); — 5. rozdělení: *dividere in tres partes*; — 6. způsob: *hostilem, servilem, mirum, admirabilem in modum* (srov. §. 277, A, 2).

Senatus decretum factum est in sententiam Marcelli ve smysl Marcellův; *locutus est in hanc sententiam, in hunc modum, in haec verba* v ten smysl, v ten způsob, v ta slova.

b) *in* s ablativem značí 1. místo na otázku *kde?* čes. v, na: *esse in urbe, in monte, pontem facere in Istro flumine* most přes řeku vystavěti; — 2. čas čes. za, ve: *in consulatu, in bello, in pueritia, ter in anno* (§. 285, 2); — 3. třídu nebo množství, ku kterému někdo neb něco náleží nebo se čítá: *Thales in septem sapientibus fuit, numeratur, habetur*; *aliquid in malis ducere*; — 4. poměry a okolnosti, stav a postavení, v němž někdo aneb něco jest: *in magna paupertate decedere, in magna copia rerum; magno in aere alieno magnas etiam possessiones habere* při velkých dluzech.

in te hoc laudo to při tobě chválím; *in eo est, ut faciam aliquid* jest na tom, abych něco učinil (§. 379, 6); *in fide alicuius manere* věrným někomu zůstávati; *in ditione, in potestate alicuius esse* poddaným býti.

2. a) *sub* s akkusativem označuje 1. místo na otázku *kam?* čes. pod: *ire sub tectum, sub montem succedere; sub ictum venire* na ránu přijíti; — 2. čas: *sub vesperum* pod večer, *sub noctem* na noc, *sub lucem* k ránu, ke dni; řidčeji čes. hned po: *sub eas litteras statim recitatae sunt tuae*; — 3. podřízení pod něco: *sub potestate reducere* pod se podbiti č. podmaniti.

¹⁾ *cadere in terram* dopadnouti země, *adocere telum in litus* dostřeliti břehu a t. d. Srov. předl. ad §. 288 pod čarou. Místo předl. *in* s akk. užívají básníci často *dativu cile*. Verg.: *It clamor caelo (= in caelum)*. *Pelago Danaum dona praecipitare iubent. Multos Danaum demittimus Orco*. — Ovid.: *(Lut) praecipitatur aquis*. — Hor.: *Iam satis terris nivis misit pater*. ²⁾ U básníkův a u Tacita *in* s akk. někdy znam. účel. Verg.: *In flammis ingulunt boves t. iug. b., ut flammis iniciant. Taurus irasci in cornua discit t. irascens exercet se ad cornuum usum*. — Tac.: *Agricola nihil appetebat in iactationem t. po ničem nebažil za tím účelem, aby se tím honosil*.

b) **sub** s ablativem *pod* na otázku *kde?* *esse sub tecto, sub monte, sub regno, sub império alicuius*; o čase: *sub ipsa projectione* právě za pochodu.

sub corōna vendere (zajatce) v otroctví prodávati ¹⁾; *sub hasta vendere* dražbou (veřejně) prodávati ²⁾).

3. **subter** s akkusativem na otázku *kam?* i *kde?* *subter mūrum* pod zeď i pode zdi. S ablativem téměř jen u básníku se spojuje.

4. a) **super** s akkusativem na otázku *kde?* i *kam?* čes. nad, přes (opak *sub*): *super aspīdem considere* na znuji se posaditi (vl. nad znuji): *super vallum praecipitari* přes násep se vrhnouti, *super Sūnium navigare* nad S. se plaviti.

b) **super** s ablativem v dobré prostomluvě téměř jen ve smysle předložky *de*: *scribere, disputare super aliqua re*.

Poznam. Mnohých předložek užívá se též adverbialně beze všeho pádu: *ante* = *antea*, *post* = *postea*; *sed contra*, *at contra* než naopak; *extra et intus hostem habere*; *satis superque dictum est* dosti a více než dosti se řeklo; *ut supra dixi* jak jsem dříve pověděl a t. d.

Hl. XXXVIII. Zvláštnosti latinské řeči v užívání jmen a náměstek.

O jméně podstatném.

§. 291. Latinář užívá jmen srostitých (konkretných) místo odtažitých (abstraktných):

1. udává-li věk, ve kterém aneb ode kterého počínajíc něco se stalo: *puer, adulescens* (*admodum adulescens, adulescentulus*), *iuvenis, senex* (*admodum senex, grandis* ³⁾ *natus*) III. *in pueritia, in adulescentia, in iuventute* etc.; — *ab infante, a parvulo, ab adulescentulo* (o několika osobách v plur.: *ab infantibus* a t. d.) od dětinství, od mladosti; *nobis pueris* (abl. absol.) za našeho chlapectví. Srov. §. 208, 1.

2. udává-li dobu dle úřadování konsulův, praetorův a jiných osob zastávajících úřady státní: *Cicerōne consule* za konsulatů Ciceronova, *Sulla praetore* za praetury Sullovy, *ante* nebo *post Ciceronem consulem* před konsulem Ciceronovým anebo po konsulatě Ciceronově.

Poznam. Je-li úřední osoba podmětem, označuje se úřad její obyčejně jménem konkrétním, než i také abstraktním: *lōdus tribūnus plebis* (též *in tribūnātu plebis*) *lēges civitatī perniciosissimas tulit* K. jsa tribunem lidu (nebo za svého tribunátu) zákony státu velmi záhubně navrhl.

¹⁾ Venčili Římané ty válečné zajatce, kteří za otroky prodáni býti měli.

²⁾ Dřevce (*hasta*) zatlýkalo se k vyznamenaní místa, kde dražba se dala. ³⁾ v. §. 278.

§. 292. Latinář užívá někdy naopak jmen **abstraktných** místo konkrétných jako my v češtině:

iuventus mládež m. *iuvens* (nikoliv *adulescentia*), *nobilitas* šlechta m. *nobiles*, *vīcīnitas* sousedstvo m. *vīcīni*, *lēgatio* poslanectvo m. *lēgati*, *custōdia* stráž m. *custōdes*, *coniūratio* spiklenstvo m. *coniūrati*! *latrōcinium* lotrovstvo m. *latrones*, *servitium* otroctvo m. *servi*, *gravis* a *lēvis armātūra* těžké a lehké zbrojenstvo m. *graviter* a *leviter armati*, *nigrae macimae* největší větroplaši a j.

Podobně klade se *nihil* m. *nemo* a *quid* m. *quis* zvláště při komparativech: *Nihil est insipiente fortunāto intolerābilius. Tarquīnio vĕro quid impudentius?*

§. 293. **Abstraktná** substantiva kladou se s důrazem místo adjektiv, jako v češtině: *diligentiā discipulorum laudatur* m. *diligentes discipuli laudantur*; rovněž: *in hac tanta varietate studiorum* v takové různotě náchylnosti, při tak různých náchylnostech; *fortunae temeritate fidere* na slepé štěstí spoléhati; *cereri magnitudinem silvarum* velikých lesů se báti; *opinionum vanitas* marné domněnky, *imbecillitas animorum* slabé mysli, *lenitas orationis* řeč povlovná a j.

§. 294. **Jednočet** některých konkrétných klade se ve smysle *souborném* (kollektivním):

1. jmen osobných: *mīles*¹⁾ vojsko (*mīlite cingitur domus*), *hostis*¹⁾ nepřítel (*hostis adest*), *equus* jezdeckto (*equiti admōti sunt equi*), *pēdes* pěchota, *Rōmānus* vojsko římské (*Romanus irā odioque pugnabat*).

2. jmen věcných zejména rostlin jakož i domácích zvířat:¹⁾ *fāba vesci* hoby se živiti, *in rōsa dormire* na růžích spáti, *abundare porco*, *haedo*, *agno*, *gallina* tuři nazbyt prasat, kůzlat a t. d.

§. 295. **Mnohočet** užívá se místo jednočtu odchylně od češtiny:

1. **Abstrakta** pronášejí se mnohočtem, má-li mluvci jednotlivé případy nebo spůsoby na mysli, kterými abstraktum se jeví: *insāniae* šílené kousky, *praesentiae deorum* jevení se bohův, *omnes ignōmīniae* všeliká potapa, *somnus et cēterae quīetes* spaní a ostatní spůsoby odpočinku, *mortes* smrti t. spůsoby smrti, *ānīmi ac spīritus* vysokomyslné a hrdé počínání, *domesticae fortitūdines* hrdinské skutky v čas míru; naopak *fortitūdines militāres*.

Jindy mnohočtem abstrakta význam jednočtu se vzmočňuje (*pluralis intensivus* vzmočňující) t. j. ukazuje se jím neobyčejný stupeň toho, co jednočtem substantiva se vyjadřuje: *incurrere in odiū ho-*

¹⁾ Spojení adj. *multus* s jednočtem jmen *mīles* a *hostis* je básnické: (*Helēnam*) *multo repetet Graecia mīlite*. Hor. Podob.: *trudit . . . multa cane apros* šve četnou hájí kance.

minum ublíhati v jízlivou nenávisť, *invidiae multitudinis* zjevná závisť obecného lidu: podobně, udává-li se počasí: *calōres* parno, *frigora* mráz, *nives* metelice, *chumelice*, *plūviae* deštivé počasí, *sloti*, *imbres* přival, *grandines* silné krupobití a j.

2. Jména *hmotná* (*materialia*) kladou se druhdy do mnohočtu, aby označily se buď jednotlivé druhy nebo jednotlivé kusy látky: *vīna* vína t. j. druhy vína, *pīces* druhy smůly, *ligna* polena, kusy dříví, *carnes* kusy masa, *aera* kovové desky, *cērae* desky voštěné.

3. Jak jména konkrétná tak i abstraktná pronášejí se mnohočtem, aby naznačilo se, že věci náležejí po jedné několika osobám (*pluralis distributivus* podtlný): *mīlites terga dant* (*vertunt*) paty ukazují t. utíkají (vl. hrbety obracejí), *corpōra cūrant*, *lāvant* hovějí sobě (údlm, kostem), *myjī se*, *cāpita mīlitum praecidere* hlavy vojnům stiti, *animos addere mīlitibus* mysli (srdce) dodati vojákům, *mentes iūdicium impellere*.

§. 296. *Mnohočet jmen vlastních* značí buď členy rodu nějakého: *Metelli* Metellové, anebo muže, kteří se jmenovanému podobají: *Ca-tōnes*, *Scīpiōnes*, *Brūti* mužové jako Kato, Scipio, Brutus.

O jméně přídavném.

§. 297. Adjektiva a participia zhusta mívají do sebe platnost substantiv:

1. v rodě *mužském* obvyčejně jen v mnohočtu, by označila se jistá třída lidí. Připomýšlí se při nich jméno *homines*: *bōni* dobří (v politickém smysle: dobře smýšlející, konservativní), *māli* zlí, *zlo-synové*, *divītes* bohatci, *paupēres* chudí, *chudásové*; *nōbiles*, *ignōbiles*; *summi*, *infimi*; *mei*, *tui*, *sui*, *nostri*, *vestri* a t. d. *Quid est tam commūne quam spīritus vīvis, terra mortuis, mǎre fluctuantibus, litus ēiectis?*

V jednočtu rodu mužského klulou se adjektiva a participia substantivně toliko v pádech nepřímých, zvláště při protivách: *Lēgationis ius externo, non cīvi comparatum est. Maximum est in amicitia superiorem pārem esse inferiori. Qui¹⁾ distinguit artificem ab inscio? Plūrimum in faciēdo interst̄ inter doctum et rūdem. Facilius est currentem incitare, quam commocere languentem*; — pak v genitivu při *est*: *stulti est, dementis est, constantis est, ignōrantis est* etc. (§. 252).

¹⁾ jak. — K §. 295. I živání mnohočtu konkr. i abstrakt. substantiv je v řeči básn. daleko rozsáhlejší nežli ve prose. Často mnohočtem takovým výraz se rozvádí (amplifikuje) t. vylučuje se jím velikost, vznešenost, velebnost a neobyčejnost aneb i rozšířenost předmětův (*pluralis maiestaticus*): *Priami regna; adspicis in timidā fortia tela mānu; laena, dives quae munerā Dido fecerat; clipeus, Didymaonis artes; alta Capitolia; amores, metus* a t. d.

Poznam 1. V nominativě rodu mužského přistupuje k adjektivu podstatné *vir* neb *homo*, protož: učenec = *homo doctus* anebo *vir doctus*; boháč = *homo dives*; Říman = *homo Rōmānus*. České určité přechodníky substantivně položené opisují se v nom. větami vztaznými: řečníci č. řečník = *is, qui dicit*, poslouchající = *is, qui audit*, milující = *is, qui amat* etc.

2. Učenci neb učený svět = *homines docti* anebo jen *docti*, velký učenec = *homo doctissimus*, pravý učenec = *homo vere doctus*, mnozí učenci = *multi et ii docti*, všickni učenci = *omnes docti homines, quivis doctus, doctissimus quisque* (§. 332, 1), žádný učenec *nemo doctus* (§. 336).

3. *Epaminondas Thēbanus* Ep. Thebský (Theban, z Theb); jinak slove „Theban“ *homo Thebanus* anebo *Thebanus quidam*, pravý Theban *homo vere Thebanus*.

2 v rodě *středním*, a to:

a) v singularu, jako v češtině, na označení pojmu abstraktného: *bonum* dobré (šlechtnost), *malum* zlé, *honestum* počestné (počestnost), *utile* užitečné, *inane* prázdňný prostor, *par pari referre* (redděre) stejné stejným spláceti. Vždy praví se *verum* ¹⁾ ve smysle čes. slova „pravda“: *verum dicere*.

Velmi běžně jest neutrum sing. substantivně kladeného adjektiva v genitivě: *natura iusti et aequi* matky spravedlivosti a smírnosti matka, *quidquid novi* cokoli nového, jakož i po předložkách: *de medio tollere* se světa sprovoditi, odkliditi, *in medio relinquere* zatím ponechat, jiným k uvážení a rozsudku zůstaviti č. připustiti, *in praeeptis dare* v nebezpečení uvrcti, *naves in aridum subducere* loď na sucho (na břeh) vytáhnouti, *in tuto esse, in tuto collocare*; rovněž: *in publico* u veřejnosti, na ulici, *de suo* ze svého, ze své kapsy, *de alieno* z cizího, z cizích peněz, *sine dubio* bez pochyby, avšak nikdy *sine ullo dubio*, nýbrž jen *sine ulla dubitatione* beze vši pochybnosti (§. 289, *sine*), *in dubium vocare* bráti v pochybnost.

b) v plurálu na označení více nebo všech jednotlivých věcí téhož druhu. V jazyce českém tento plural buď singularem adjektiva se vynáš, aneb užívá se opisného způsobu pomocí podstatného „věci“ anebo substantiva nějakého odtažitého neb i jiného: *multa* mnoho, mnohé věci, *omnia* všechno, všechny věci, *utilia* věci užitečné, užitečnost, *iusta* spravedlivost, *pulchra* krása, *mea* můj statek a t. d. *Omnia pravděra rara*.

Poznam. Zhusta místo neutr. plur. bývá opsání substantivem *res*, zvláště v pádech nepřímých, aby zamezil se dvojsmysl: *res aduersae* věci protivné, protivnosti, *res secundae* štěstí, *res leuiōres* třetí, a *rebus turpibus abhorrere, rerum futurarum scientia*.

§. 298. Mnohá adjektiva i participia jsou významu čistě substantivního. Taková jsou: *amicus* přítel, *familiaris* důvěrník, *inimicus* ne-

¹⁾ *veritas* = pravdivost.

přítel. *adversarius* protivník, *amulus* sok, *adulescens* mladík, *iuvēnis* jinoch, *senex* kmet, *cognatus* příbuzný, *peregrinus* cizinec, *viciuus* soused — *malum* zlo, *bonum* dobro, *lulicrum* kratochvil, hříčka. *dictum* slovo, *prūpověď*, *praeceptum* předpis, *responsum* odpověď, *peccatum* hřích a j.

Pročež: *amicus meus*, *prūbus adulescens*, *doctus senex*, *magnum bonum* etc.: však i: *amicissimus meus* můj nejlepší přítel, *familiarissimus meus* můj velmi důvěrný přítel.

§. 299. Jako v jazyce českém adjektiva přítvorky *ský* a *ňv* tvořená, tak v latině adjektiva tvořená přítvorky *ius*, *icus*, *ilis*, *alis*, *inus*, *anus*, *ensis* a pod. ráda zastupují místo buďto pouhého genitivu nebo pádu nějakého závislého na předložce: *gestus oratorius* tváření se řečníkovo, *turba praetoria* družina praetorova, *bellum Punicum* válka punská, *oratio Philippica* řeč proti Filippovi, *pugna Marathonia* bitva Marathonská, *Hercules Xenophonteus* H. Xenofontův, *fabulae Livianae* Liviovy kusy č. hry divadelní, *bellum servile* válka s otroky, *iter Brundisium* cesta do Brundisia, *iter campestre* cesta přes pole (přespolní).

Zhusta potkáváme se v latině i s genitivem, kde v jazyce českém klade se jméno přídavné: *castra hostium* tábor nepřátelský, *domicilia hominum* obydlí lidská, *omnium gaudium* všeobecná radost, *praecepta philosophiae* nebo *praecep. philosophorum* předpisy filosofické, zvláště, když v latině příslušného adjektiva se nedostává: *corporis dolores* tělesné bolesti, *animi mollitia* duševní zmalátnelost, *studia litterarum* zaměstnání vědecké, *rerum capitalium quaestiones* pře hrdelní, *sermonis communicatio* ústní rozmlouvání, *memoria rerum* paměť věcná, *interpretatio verborum* výklad slovní.

§. 300. Adjektiva *primus*, *extremus*, *postrēmus*, *ultimus*, *infimus*, *summus*, *medius* překládají se adjektivy, přirovnávali se náležejci k nim substantivum k jiným předmětům téhož druhu. — avšak dlužno přeložiti je substantivy na předložkách závislými, označují-li se jimi jen části náležejceho k nim substantiva. Jestli tedy: *in summo mont.* na nejvyšší hoře (proti jiným horám) i na vrcholu hory; *in infimo monte* u paty hory; *in media via* na prostřední cestě a u prostřed cesty. Tak: *primo vere* počátkem jara, *medio vere* u prostřed jara, *extremo vere* na konci jara (konce jara); *in summa aqua* na povrchu vody, *in summa arbore* na vršku stromu, *prima nocte* z počátku noci (počátkem noci), *prima luce* na úsvitě (*primo die* prvněho dne); *extremo anno* koncem roku, *in extrema urbe habitare* bydleti

na konci města; *agmen primum, medium, extremum (novissimum)* přední stráž, střední vojsko, zásobní vojsko ¹⁾).

Podobně při jménech svátků, které slaví se po několik dní, říká se na př. místo *primus dies Saturnālium* obyč. *prima Saturnalia*, a tak i *secunda, tertia* první, druhý, třetí den č. svátek Saturnalií.

§. 301. V latině přistupuje adjektivum přímo ke jménu vlastnmu pravidelně jen na rozlišenou dvou nebo více osob společného jména: *Cato Maior* K. starší, *Alexander Magnus* Alexander Velký, *Laelius Sapiens* L. Moudrý (příjmí) a t. d.; jinak vyjádří se na př. „moudrý Plato“ *Plato, homo sapientissimus*, „udatný Kato“ *Cato, vir fortissimus*, „slavný Pompejus“ *Pompeius, vir clarissimus*. „bohatý Korinth“ *Corinthus, urbs opulentissima*. Avšak též: *sapiens ille Plato, doctus ille Varro*. (Srov. §. 312 *ille*, Poznám. 1).

§. 302. Komparativ klade se v latině často i beze zřejmého přirovnání. Takový komparativ překládáme buď *positivem* spojeným se slovem *příliš*, anebo komparativem spojeným se slovcí *něco. poněkud*. *Themistocles liberius vivebat* Th. žil příliš volně. *Senectus est natura loquacior* stáří jest povahou něco (poněkud) hovornější.

Poznám. *Pro multitudīne hominum angustos fines habere* na množství lidí příliš úzké území mít; *longum est* bylo by příliš obsírně; rovněž: *durum, magnum, difficile est* (srov. §. 362, 2).

§. 303. Přirovnávají-li se dvě vlastnosti mezi sebou, vytýkají se, jako v češtině, buď obě *komparativem*, anebo vynášejí se *positivem* spojeným se slovcí *magis* — *quam* čes. spíše (raději, více) — než. ne tak — jako. *Romani in nonnullis bellis fortiores quam feliciores fuerunt* byli statečnější nežli šťastnější, anebo *magis fortes quam felices* spíše (raději, více) stateční než šťastní č. ne tak šťastní jako stateční. *Pestilentia minacior fuit quam periculosior* nebo *magis minax quam periculosa*. *Temeritatis est calidius quam callidius agere* nebo *calide magis quam callide*.

§. 304. Přirovnávají-li se dva předměty, vynáší se v latině, jako obvyčejně i v češtině, adjektivum *komparativem*: *Uter fratrum maior natu est?* Rovněž: *pars prior* a *pars posterior* (č. *altéra*), skládá-li se na př. kniha ze dvou částí, *librum superius et inferius*, *Italia superior et inferior*, *Gallia citerior et ulterior*, *Asia minor* etc.

Pamatujme komparativ s *quam pro*: *Proclium atrocius quam pro numero pugnantium* editur bitka příliš krátká na ten počet bojujících.

¹⁾ srov. §. 256 pod čarou.

§. 305. Latinský **superlativ** často přeložiti dlužno do češtiny *positivem* spojeným s předponou *pře* nebo se slovcí *velmi*, *nad míru*, *neobyčejně*, *náramně* a pod.: *vir doctissimus*, *flūmen latissimum atque altissimum*, *pedites velocissimi atque fortissimi*, *homo tui simillimus* tobě zcela (úplně) podobný.

§. 306. I ke komparativu i k superlativu přistupují slova *vzmocňovací*:

1. České *ještě* při komparativě buďto se nepřekládá, nebo vyjadřuje se slovcem *etiam*; tudíž „ještě učenější“ buď pouze *doctior* aneb *etiam doctior*, nikoli snad *adhuc* ¹⁾ *doctior*.

2. České *mnohem*, *daleko* při komparativě slove *multo*, české *daleko* při superlativě *longe*, někdy též *multo*: *multo maior* mnohem, *daleko* větší, *longe maximus* daleko největší. (Srov. §. 280, 1. a Pozn. 2).

Poznam. Slove *longe* a *multo* užívá se též ke vzmacňování adjektiv, advverbii a sloves znamenajících *rozdílnost*, *vzdálenost*, *přednost*: *longe alius*, *diversus*, *dissimilis*; *hoc longe alio spectat* to daleko (zcela) jinam míří (čeli. bje); *longe abesse*, *abhorrere*, *dissentire*; *longe antecellere*, *praestare*; — *multo aliter*, *non multo secus*; *multo praestat*, *multo antepōno*, *multo mālo* a t. d. V. §. 280.

3. Superlativ vzmacňuje se slovem *unus* čes. *daleko*, *nač jině*, a ještě důrazněji *unus omnium* čes. *nade všechny jiné*: *Scarrōlam unum nostrae civitatis et ingenio et institia praestantissimum audeo dicere. Eloquentia res una est omnium difficillima*. Též slovem *vel* čes. *asi*, *snad*, i: *sophistes vel maximus*. *Hei domus est vel optima Alessandriae*.

4. Superlativ vzmacňuje se slovem *quam* čes. *co*, nebo slovem *quam* spojeným se slovesem *possum* anebo *fieri potest*:

Caesar quam maximis itineribus in Galliam contendit anebo
Caesar quam maximis potest itineribus in Galliam contendit; též
(*Caesar quantis maximis potest itineribus in Galliam contendit*)

anebo

Caesar quam maximis fieri potest itineribus in Galliam contendit; čes. Caesar *co* (možná) *největšími* pochody do Gallie spěchá.

Poznam. 1. České „jak jen někdo může, jak jen možná“ vynáší se v latinské slove *tam* — *quam qui* neb *ita (sic)* — *ut qui* spojenými se superlativem. *Tam sum amicus reipublicae, quam qui maxime* ²⁾. *Tam mitis sum, quam qui lenissimus* ³⁾. *Te semper sic colam, ut quem diligentissime* ⁴⁾.

¹⁾ *adhuc* = do nynějška, posavad: *adhuc semper tacui*. ²⁾ rozuměj *amicus* *est* t. jsem přítelem obce, jak jen někdo nejvíce jím býti může é. jak jen komu nejvíce možná. ³⁾ roz. *est* t. jsem krotký, jak jen kdo (jak jen člověk) nejmírnější býti může. ⁴⁾ roz. *colam* t. ctíti tebe budu vždy, jak jen koho nejpečlivěji ctíti mi možná.

2. Pamatuj: *Pisónia amor in omnes nos tantus est, ut nihil supra possit* č. *ut nihil supra possit addi* č. *ut nihil possit accēdere*. Pisonova láska k nám všem je svrchovaně velká č. taková, že nic nad ni býti nemůže.

3. *Čím kdo* — *tím* v souvětích úměrných přede dvěma komparativy vynáší se v latině:

a) *quo quisque (quis) — eo, (hoc)* nebo *quanto quisque (quis) — tanto* se dvěma komparativy.

b) *ut quisque — ita* se dvěma superlativy.

c) vypusti se *ut — est, ita* a klade se jen *quisque* se dvěma superlativy. Zní tedy souvěti: „Čím kdo jest učenější, tím bývá skromnější“ v latině bud

a) *Quo (quanto) quisque (quis) est doctior, eo (hoc, tanto) est modestior* aneb

b) *It quisque est doctissimus, ita est modestissimus* anebo

c) *Doctissimus quisque est modestissimus* (v. §. 322, 2.).

O náměstce.

a) Náměstky osobné a přivlastňovací.

§. 307. Jako zamlčují se náměstky osoby první a druhé v nominativě: **ego, tu, nos, vos**, jsou-li bez důrazu (§. 196, 1), tak nekladou se v latině ani odvozená od nich possessiva: **meus, tuus, noster, vester** jakož i **suus**, jsou-li bezdůrazná a možná-li snadno přimysliti je ze souvislosti: *Filius patrem amat*. Tak: *tollere oculos* očí svých pozdvihnouti, *extendere manus*, *operire os*, *advertere animum*, *attendere animum*, *aetatem consumere* etc.

Kde by jich ze souvislosti nebylo možná přimysliti, nebo kde pronášejí se důrazně, tuť nesmějí se zamlčeti, nýbrž kladou se, jsou-li důrazná, vždy před substantivem, jinak po něm: *Frater meus sororem tuam amat*. *Tu tuam utilitatem proponis publicam*. *Haec mea* ¹⁾ *manu scripsi*. Pročež vždy: *sua sponte* dobrovolně. sám od sebe, *meo Marte* *aliquid ago* o své moci, *mea quidem sententia* dle mého mínění, *meo iure* *respondeo* právem, jež mi přísluší. *Mei* moji t. příbuzní č. přátelé, a tak *tui, sui* atd.

O rozdílu mezi genitiv *nostri* a *nostrum*, *vestri* a *vestrum* v. §. 263, Poznám. 2.

§. 308. Osobná náměstka zvrátaná *sebe, sobě* a t. d. jen tehdyž vyjádřiti smí se v latině reflexivem **sui, sibi, se**, odnáší-li se k podmětu osoby třetí.

Odnáší-li se však česká náměstka *sebe, sobě* a t. d. k podmětu osoby první nebo druhé, dlužno klásti v latině pády nepřímé náměstek osobných osoby první nebo druhé.

¹⁾ nikoli *propria*!

memor sum mei pamětliv jsem sebe
memor es tui pamětliv jsi sebe
memor est sui pamětliv je sebe

memores sumus nostri pamětlivi jsme sebe
memores estis vestri pamětlivi jste sebe
memores sunt sui pamětlivi jsou sebe.

laudo me chválím se
laudas te chválíš se
laudat se chválí se

laudamus nos chválíme se
laudatis vos chválíte se
laudent se chválí se.

noceo mihi škodím si
noceas tibi škodíš si
nocet sibi škodí si

nocemus nobis škodíme si
nocetis vobis škodíte si
nocent sibi škodí si.

Rovněž: *a me ipse dissideo* nesouhlasím sám se sebou, *a te ipse dissides*, *a se ipse dissidet* etc.; *mecum discordo*, *tecum discordas*, *secum discordat* etc.

§. 309. Přisvojovací náměstka zvrtná *scáj*, *svá*, *své* a t. d. jediné tehdaž vyjádření smí se v latíně reflexivem *suus*, *sua*, *suum*. vlastní-li se něco podmetu osoby třetí.

Vlastní-li se však českou náměstkou *scáj*, *svá*, *své* atd. něco podmetu osoby první nebo druhé, dlužno klásti náměstky *meus*, *tuus*, *noster*, *vester*.

<i>laudo amicum meum (filios meos)</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{chválím přítele svého} \\ \text{chválíš přítele svého} \\ \text{a t. d.} \\ \text{(chválím syny své)} \\ \text{(chválíš syny své)} \\ \text{a t. d.} \end{array} \right.$
<i>laudas amicum tuum (filios tuos)</i>	
<i>laudat amicum suum (filios suos)</i>	
<i>laudamus amicum nostrum (filios nostros)</i>	
<i>laudatis amicum vestrum (filios vestros)</i>	
<i>laudent amicum suum (filios suos)</i>	

Poznam. České náměstky *jeho*, *její*, (*jejího*, *jejímu* atd.), *jejich* přivlastňující něco osobě třetí, která není podmětem, vynášejí se v latíně genitivu *eius* (*jeho*, *její*, *jejího* atd.), *eorum*, *earum* (*jejich*).

Civis necatus est; domus eius incendio conflavit.

Cives necati sunt; domus eorum incendio conflavarunt.

Māter aegrōtat; filius eius vālet.

Matres aegrotant; filii earum valent.

Rovněž: *dám jejího syna shořel* = *eius filii domus incendio conflavit*; *odpustil jsem jejímu synu*, *jejím synům* = *ignōvi eius filio, eius filiis*; *odcestoval jsem s jejím synem*, *s jejími syny* = *profectus sum cum eius filio, cum eius filiis* etc.

§. 310. Zvrtná náměstka osobná *sui*, *sibi*, *se*, jakož i possessivum *suus*, *sua*, *suum* klade se tedy, naznačuje-li se vztah k podmetu osoby třetí téže věty. Čes. *sebe*, *sobě*, *si*, *se*, *sebou* a *scáj*, *svá*, *své* (§. 308 a 309). *Omne ānimal se diligit* sebe miluje. *Lustitia propter sese colenda est* pro sebe. *Bestiis homines ūti possunt ad suam utilitatem* ke svému užitku.

Avšak oddílně od českého jazyka klade se:

1. náměstka **suus, sua, suum** tam, kde znamenajíc české *jeho* (*jejich*) vlastní označuje vztah i k jinému jménu téže věty, a ne toliko k podmětu osoby třetí: *Desinant insidiari dōmi suar consuli at přestanou strojiti úklady konsulovi v jeho vlastním domě. Hannibālem sui cives e civitate vīcērunt. Sua quumque fraus erat*¹⁾. *Sui* znamená přibuzenstvo, rod. *Fuit hoc luctuosum suis*. (Srov. §. 307 fin.)

2. náměstky **sui, sibi, se** a **suus** kladou se při vazbě akkusativu s infinitivem (§. 414, 1), ve větách účelných (§. 376 sled.), rozkazovacích (§. 377) a závislých tazacích, má-li označiti se náměstkou osoba tatáž, která je podmětem věty řídící. V češtině užívá se v té případnosti náměstky třetí osoby: *on, ona, ono, jeho, jemu* a t. d. *Caesar semper affirmabat se non sibi vixisse, sed patriae* že (*on*) sobě nežil. *Ubi orabant, ut sibi Caesar auxilium ferret* aby jim pomoci poskytl. *Orator sagaciter pervestigat, quid sui cives cogitent* co jeho spoluobčané myslí.

3. náměstky **sui, sibi, se** a **suus** kladou se vůbec ve všech konjunktivních větách závislých, jestliže se těmito větaní pronáší úsudek podmětu řídící věty, odnášejí-li se náměstky ony k tomuto podmětu. V češtině i zde náměstky třetí osoby: *jeho, jemu* a t. d. *Themistocles quietem capere non poterat, quod se Miltiādis tropaea e somno suscitarent* poněvadž prý ho vítězná znamení Miltiadova ze sna budila (úsudek to Themistokleův; avšak: *quod eum — suscitabant* byl by úsudek osoby píšící nebo mluvící).

Srovnej: *Pactus omnes libros, quos frater suus reliquisset, mihi donavit* a *Pactus omnes libros, quos frater eius reliquerat, mihi donavit. Socrātes cūta, quae sibi insita essent (quae ei insita erant), magno stūdio emulavit* (§. 392).

Poznam. 1. Ve větách konsekutivních (§. 379), jakož i v časových s *cum*, označuje se vztah k podmětu hlavní věty náměstkou *is*: *Antōnius pētiit, ut senatus sibi crēderet, sed ita ēgit, ut nemo ei posset fidem habere. Alcibiādes, cum ei nuntius missus esset, ut dōmum rediret, trirēmem conscendit*.

2. Někdy osoba, ku které náměstka zvrtná zpět se nese, jen podle smyslu bývá podmětem věty řídící (logický, nikoli grammatický to podmět): *A Caesar invitō, sibi ut sim legatus* t. c. *Caesar me invitāt, sibi* etc.

3. Náměstky *sui, sibi, se* a *suus* mohou v tétož větě odnáseti se k podmětům rozličným, k podmětu totiž téže věty i k podmětu věty řídící: *Ariovistus ait, nēmīnem secum sine suā pernīcie contendisse* že nikdo s ním (s Ariovistem) bezo své záhuby (odnáší se k *nēmīnem*) nezapasil.

¹⁾ Srov. Svá vlast každému nejmilejší, a mně má. Burt. Skl. str. 32.

4. Někdy klade se méně správně místo reflexiva demonstrativum *is*: *Helvetiū persuādent finitimis, ut oppidis suis exustis unā cum iis* (m. *secum*) *proficiscantur*.

§. 311. K označení **vespolnosti** užívá čeština buď náměstky zvratné (*sebe* se otazovali, tážali se *mezi sebou*) nebo výrazů: *vespolek, spolu, jeden druhého* (druhému a t. d.), *druh druhu* (druhu a t. d.), *člověk člověka* (člověku a t. d.). Podobně vyjadřuje se v lat. jazyce vespolečnost:

1. výrazy: *inter nos, inter vos, inter se, inter ipsos*: *Obhortamur inter nos. Respublica nos inter nos reconciliat* smiřuje nás mezi sebou. *Pueri inter se amant, inter se certant, inter se obtrectant. Res inter se diversae, mores inter se dissimiles.*

Poznam. 1. *Pueri se amant* chlapci se milují t. každý sebe, *pueri amant inter se* chlapci se milují mezi sebou t. j. jeden druhého.

2. Nepřímé pády náměstky osobné při výrazech *inter nos, inter vos* etc. se vypouštějí, jsou-li osoby vespolečně jednající zároveň podmětem slovesa té věty: *amamus inter nos* (nikoli snad: *nos inter nos*) milujeme *se* mezi sebou; *inter vos contemnitis* s vysoka *na sebe* vespolek (druh na druhu) hledíte; *inter se coniungunt* spojují *se* mezi sebou; *inter nos prorsum* (nikoli snad: *nobis inter nos pr.*) prospíváme *sobě* vespolek (druh druhu); *inter vos nocetis* škodíte *sobě* vespolek; *obsides inter se dederunt* č. *caverunt inter se obsidibus* dali si mezi sebou zastavence, zaručili se vespolek skrze zastavence a t. d.

Avšak nejsou-li osoby vespolečně jednající zároveň podmětem slovesa té věty, nepřímé pády náměstky osobné se kladou: *respublica nos inter nos coniungit*.

2. opakováním téhož slova: *Mānus manum lavat. Cives civibus proulesse oportet. Magni iudicis est statuere, quid quemque cuique¹⁾ praestare oporteat. Uter utri²⁾ insulias fecit? Alter alterum³⁾ complevissumus. Uterque utrique cordi est⁴⁾.*

Poznam. Ne vždy opakováním takovým vespolečnost se naznačuje: *ex domo in domum migrare* dům od domu choditi; to platí zvlášť o *alius alium* (v. §. 335).

b) Náměstky ukazovací.

§. 312. *Hic tento* jest ukazovací náměstkou osoby prvé t. ukazuje se jí na předmět, který místem a časem mluvící osobě blízký jest, a protož často významem svým rovná se náměstkám *meus* a *noster*, aneb i s těmito náměstkami spojeno bývá: *hic meus liber, hic noster liber, haec urbs* t. j. naše město, *haec tempora* t. j. naše č. nynější časy,

¹⁾ každý každému. ²⁾ kdo komu. ³⁾ druh druhu. ⁴⁾ též: *uterque alteri cordi est* oba druh druhu na srdci jsou. Srov. §. 335 fin.

hi mores duch našeho č. nynějšího věku. *Tiberine pater! haec arma et hunc militem proptitio flumine accipias*¹⁾. — Pročež znamená *hic* často svěřence (při soudě), *hi* soudce.

To (č. tolik) jest jisto: *Hoc (nikoli tantum!) certum, exploratum est.*

Iste *tenhle*, *ten* jest ukazovací náměstkou osoby druhé t. označuje se jím všechno, co oslovené osobě buď náleží, anebo vůbec nějak s ní spojeno jest, a protož často tolik co *tuus* anebo *vester* aneb i s těmito náměstkami spojeno: *iste tuus liber*, *iste vester liber*, *ista vestis* t. j. tvůj oděv. *Perfer istam militiam*. Často jmenují se náměstkou tou protivníci (při soudě), z čehož vyvinulo se užívání náměstky té ve smysle potupnému (čes. *ten*). *Exponam, Quirites. ex quibus generibus hominum istae copiae comparentur.*

Ille *onen* jest ukazovací náměstkou osoby třetí t. označuje se jím vše, co třetí (nepřítomné) osobě náleží, aneb nějak s ní je spojeno, co však místem a časem od mluvčí osoby je vzdáleno, protož také tolik co tamejší, tehdejší: *ille eius liber*, *māre illud* ono (vzdálené, dříve jmenované) moře, *tempora illa* ony (tehdejší) časy.

Poznam. 1. Náměstkou *ille*, jako v češtině náměstkou *onen*, označuje se osoba nebo věc vůbec známá, proslavená, na slovo vzata neb i pověstná. V té příčině klade se zhusta za subst., aneb opatřeno-li subst. ještě adjektivem, mívá *ille* místo mezi oběma prostřední: *Socrātes ille*. *Medea illa*. *Praeclārum illud*²⁾ *Solōnis*. *Antipāter ille Sidōnius*. *Magnus ille Alexander*. *Antiquo illo mōre*.

Jinak kladou se náměstky ukaz. z pravidla před subst.: *Huic Militiādi tālis honos tribūtus est*. *Veneramini illum Iōvem*. *Istam artem totam dimittemus*. Přistupuje-li náměstka possessivná, klade se demonstrativná před tuto: *his meis litteris*, *huic meae laudi*, *huic nostro stūdio*, *ista tua cupiditas effrēnāta*.

2. Co o náměstkách *hic*, *iste*, *ille* povědino, platí též o adverbích *hūc*, *istūc*, *illūc*; *hīc*, *istīc*, *illīc*; *hūc*, *istūc*, *illūc*; *hinc*, *istinc*, *illinc*; pročež:

<i>hic</i> zde (u mne, u nás)	<i>istic</i> tam (u tebe, u vás)	<i>illic</i> tam (u něho, u nich)
<i>hucsem</i> (ke mně, k nám)	<i>istuc</i> tam (k tobě, k vám)	<i>illuc</i> onam (k němu, k nim)
<i>hinc</i> odsud (ode mne, od nás)	<i>istinc</i> odtamtud (od tebe, od vás)	<i>illinc</i> odonud (od něho, od nich).

Prius hic te nos, quam istic tu nos videbis. Huc ades. Dabo operam, ut istuc veniam. Ego hinc perendie māne cōgito.³⁾ *Num istaec mulier illinc venit?*

¹⁾ Tak vzývá Horatius Cocles u Livia (II, 10, 11) boha řeky Tibera, v jehož proud se vrhl: Otče Tiberine! tuto (t. mou) zbraň a tohoto vojina (t. mne) ve svůj milostivý proud přijmi. ²⁾ Výtečná ona výpověď Solonova. ³⁾ Já odsud pozejtří ráno zamýšlím (roz. odcestovatí *discēdere*), a tak zhusta *cogito* o zamýšleném na cestu se vydání ve slohu listovním: *In Cumanum statim cogito. Lepidus hinc: eras cogitabat.*

3. ~~Pericles~~, největší muž své doby“ vyjádří se: *Pericles, summus vir illius aetatis* č. *P., quo nemo tum fuit clārior* č. *P., vir omnium, qui tum fuerunt, clarissimus*.

§. 313. Ukazující ke slovíům něčím nebo k větě nějakému, klademe v češtině zhrsta přčestí *následující* místo správnějšího *tento*. V latině klade se v té přčíně z pravidla *hic*: ~~locutus est hoc modo~~, *in (ad) hunc modum* promluvil v ten způsob (smysl, rozum); *verba eius haec fuerunt; hoc contendo*.

Jen má-li se naznačiti, že to, co následuje, buď něco vubec známého neb obzvláštní důležitosti jest, anebo má-li se vytknouti protiva k předešlému, klade se náměstka *ille*: *Sed haec* (t. co povědno jest) *leviora, illa* (co následuje) *vero graviora et magna*.

§. 314. Odnášej-li se náměstky *hic* — *ille* ke dvěma rozličným dříve jmenovaným předmětům, naznačuje se obyčejně, jako v češtině, náměstkou *ille* předmět dříve jmenovaný (tedy vzdálenější), náměstkou *hic* předmět později jmenovaný (čili bližší): *Caesar beneficiis atque munificentia magnus habebatur, integritate vitae* (Čto. *Ille* (i. e. Caesar) *mansuetudine et misericordia clārus factus, huic* (i. e. Catōni) *severitas dignitatem addiderat*.

Poznam. 1. Někdy ukazuje *hic* k prvému předmětu, zdá-li se tento mluvčímu býti důležitějším: *Melior est certa pax, quam spērāta victōria; haec* (pax) *in tuā, illa* (victoria) *in deorum manibus est*.

2. Neodnášejce se ke dvěma předmětům znamenají náměstky *hic* — *ille* též jeden — druhý: *Homines alii aliis studiis ducuntur: hic honoribus petendis opēram dat, ille quaestui deditus est*.

§. 315. *Is* ten klade se:

1. spojeno-li s *qui* čes. *ten, který; ten, jenž*: *Somnus recreat eos, qui fessi sunt laboribus*.

2. odkazujeme-li k osobě nebo věci dříve jmenované. *Ad eas res conficiendas Orgēthōria deligitur. Is* ¹⁾ *sibi legationem ad civitates suscepit. In eo itinere persuadet Castico etc.*

3. zastupuje osobnou náměstku třetí osoby, které se latíně nedostává, avšak jen v pálech nepřímých; čes. *jeho, jemu (mu), jejich* a t. d. *Deum agnoscimus ex operibus eius. Hannibal quamdiu in Itālia fuit, nemo ei in acie restitit*.

Poznam. 1. Spojeno jsou s *qui* vypouští se *is* často, zvláště v nominativě, často též za relativem *qui* se klade: *Maximum ornāmentum amicitiae tollit, qui ex ea tollit verecundiam. Male se res habet, cum, quod virtute effici debet, id* ²⁾ *tentatur pecunia*.

¹⁾ *ten*, nikoli *týž*. ²⁾ §. 319, 1.

2. Vypouští se obyčejně *is*, kdyby se slovem dříve jmenovaným. ku kterému odkazuje, býti mělo v též pádě: *Deum cōlit, qui nōvūt* (m. *qui eum novit*). *Ignāvia corpus hēbētāt, lābor firmat. Virtus conciliat amicitias et conserrat.*

§. 316. České výrazy: *a sice, a to*, záporně *a sice ne, a to ne*, donášeli se jimi příznak nějaký ke jménu podstatnému, vyjadřují se v latině slovy: *et is, et is (hic) quidem, atque is, isque*, záporně *neque is, nec is. Unam rem explicabo eamque maximam. Erant in Torquāto plurimae litterae nec eae vulgares*¹⁾.

Náleží-li příznak takový ke slovesu, klade se *idque, atque id* (*hoc*), *neque id: Apollōnium doctum hominem cognōvi ulque a puero.*

§. 317. *Idem* *týž, tentýž* ukazuje jednakost nějakého předmětu, a překládá se do češtiny slovy *zároveň (i), spolu (i)*, když totiž přičinují se k téže osobě nebo věci dva rozličné příznaky. *Quidquid honestum est, idem*²⁾ *est ūtile. Nihil ūtile, quod non idem honestum. Inventi sunt multi, qui vitam prōfundere pro patria parati essent, iidem*³⁾ *glōriae iactūram ne minimam quidem facere vellent. Quīdam nimis magnum stūlium in res obscuras atque difficiles confērent easdemque non necessārias. Srov. §. 460, Pozn.*

Poznam. 1. Jsou-li osoby rozdílny, a přičinuje-li se k nim týž příznak, klade se *item* čes. *tolikéž, rovněž: Aderat Rōmulus augur cum fratre item augure.*

2. Zhusta spojuje se *idem* s náměstky *hic, ille, iste* čes. *tentýž, zrovna týž, právě týž: Quod prōbat multitudo, hoc idem doctis probandum est.*

§. 318. *Ipsē sām, on sām* t. j. ten a nikdo jiný. klade se při udáních časových a při číslovkách m. českého *právě, zrovna: ipso illo die právě onoho dne, nunc ipsum zrovna teď, právě nyní, tum ipsum tu právě, v tu dobu právě; trīgintā erant dies ipsi, cum has dābam litteras právě třicet dní, ne více a ne méně.*

Ipsō nōmine terruit hostes pouhým jménem postrašil nepřátely, *valvae se ipsae aperuerunt* dvě se samy od sebe otevřely; *ipse mea, tua, sua sponte* (§. 277, Pozn. 5).

Spojeno jsou s náměstky osobními klade se *ipse*, jako české *sám*, do téhož pádu, ve kterém protiva jeho býti by měla: *Me ipse consolor* těším se sám t. j. sám a nikdo jiný; *me ipsum consolor* těším sebe sama roz. a nikoho jiného. *Nosce te ipsum* znej sebe sama t. nejprve sebe a pak teprv jiné. *Mater Dārii ipsa sibi mortem conscivit.*

¹⁾ mnohostranná učenost, a to ne všední. ²⁾ buď: totéž jest užitečno, nebo: zároveň i jest užitečno. ³⁾ zároveň pak ani za mák slávy své pozbyti nechtěli.

Mnohdy však klade se nominativ *ipse* i tam, kde protiva by žádala pádu jiného: *Te consolator, cum ipse me non possim*. Tak: *per me ipse, per se ipse. Per nos (no-met) ipsi bellum gessimus*.

Genitiv náměstky *ipse* spojen jsa s náměstkami possessivními vyjadřuje české adj. *vlastní* (srov. §. 251, Pozn.): *meam ipsius legem neglego* svého vlastního zákona si nevšímám, *tuam ipsius legem neglegis* *nostram ipsorum legem neglegimus* etc. Avšak: *meam ipse legem neglego* já sám nevšímám si svého zákona, *tuam ipse legem neglegis* ty sám nevšímáš si svého zákona, *nostras ipsi leges neglegimus* my sami nevšímáme si svých zákonů a t. d.

Poznam. *et ipse* překládá se do češtiny také výrazy *copněž, též*, propovídal-li se totéž o dvou rozličných osobách nebo věcech: *Luci urbs desciverat et ipsa ad Pornos*. Město L. přistoupilo i samo č. přistoupilo rovněž (roz. jakož ostatní města k P. *Victor ex Volscis in Aequos transiit et ipsos bellum molientes* kteří i sami č. kteří rovněž (roz. jako Volskové) válku obmyšleli.

c) Náměstka vztažná.

§. 319. Jméno, k němuž by relativum *qui, quae, quod* odkazovati mělo, pošine se zhusta do věty relativné a shoduje se v pádě s náměstkon relativnou:

1. Jde-li věta relativná před hlavní; tu klade se ve větě hlavní *is* neb *hic*. Podobně v češtině na místě: „Budeme pracovati hlavně v těch věcech, ku kterým nejschopnější budeme“ může se říci: „Ku kterým věcem nejschopnější budeme, v těch hlavně budeme pracovati“; lat.: *Ad quas res aptissimi erimus, in iis potissimum elaborābimus. Quam quisque nōrit artem, in hac se exerceat. Quibus rebus efficiuntur voluptates, hae non sunt in potestate sapientis*.

2. Učínje-li se podstatně jakési jméno názvem nějakým obecnějším po způsobu appositione, pošine se apposice tato do věty relativné jako ve správné prose české. Tak místo: „Amannus Syrii od Cilicie odděluje, hora to, kteráž plna byla nepřátel“ řekne se správněji „kterážto hora plna byla“ a t. d., v latině pak jen: *Amannus Syriam a Cilicia dēvidit, qui mons erat hostium plenus. Firmi et constantes amici deligendi sunt, cuius generis est magna pēnūria. A Campanis Cūmae, quam Graeci tum urbem tenebant, capiuntur*. Tak: *Cūto qui vir, quae res, qui dies, quo tempore* etc.

3. Opisuje-li se předložka *pro* (vůli) větou relativnou. Místo *pro tua prudentia* můžeme říci buď *quae est tuā prudentiā* jakáž je tvá obezřelost, anebo *qua ex prudentiā* jaké jsi obezřelosti, obojí ve smysle: „jakož do tvé obezřelosti nadíti se jest“ nebo „vedle tvé

obežřelosti“, kterýžto poslední způsob proslovení Čechovi je nejoblíbenější. Rovněž: *quae tua est hūmānitas* anebo *qua es humanitate*, *qui meus amor in te est* anebo *quo sum in te amore*. *Aliar, quo animo fuisse traditur* etc. Ajax vedle povahy, kterou prý měl. *Quanta ingenia in nostris hominibus inesse video, non despéro* etc. Podle znamenitých schopností, jež vidím a t. d. (Srov. §. 289 předl. *pro*).

4. Má-li nějaký superlativ, k němuž náместka *qui* odkazuje, býti pronesen důrazně, pošine se do věty relativně: *Themistocles de servis suis, quem habuit fidelissimum, ad Xerxem misit* kterého měl nejvěrnějšího m. nejvěrnějšího, kterého měl. *M. Popillius in tūmulo, quem proximum cāpere pōtuit, vallum dūcere coepit* na nejbližším pahorku, který osaditi mohl. *Decōverat, quod pulcherrimum nātum esset* co nejkrásnějšího vyrostlo.

§. 320. České rčení „tak zvaný“ nikdy jinak než větou relativnou: *qui dicitur, vocatur; quum dicimus, dicunt (qui dicebatur, vocabatur* etc.) se nevyjadřuje. *Vestra, quae dicitur, cūta mors est*.

Rovněž: „svrchu připomenutý“ nebo „dotčený“ vyjádří se: *quem supra (ante) dixi (diximus), nōminavi, mēmōravi* a podl.

Totěž platí o slově „budoucí“: *qui orator est futurus* budoucí řečník, *qui reipublicae praefuturi sunt* budoucí státníci.

§. 321. Vztažná náместka mnohdy zaujímá místo náместky ukazovací spojené s některou spojkou souřadnou, jako v češtině: *qui* = *et is, is autem, is igitur* etc. Vztažnou náместku takovou nazýváme *relativem spojovacím*. *Res loquitur ipsa, quae (et ea) semper vālet plurimum. Nihil est amābilius virtute, quam (eam igitur) sequere, quareso, studiōse*.

Poznam. Takové též platnosti býti mohou jiná slova vztažná, jako: *qualis* = *et talis, talis autem* etc., *ubi* = *et ibi, ibi autem* etc., *unde* = *et inde* etc.

§. 322. Aby těsněji přilnuly k větám předcházejícím, počínají se v latině velmi zhusta věty ode vztažné náместky *qui*, jako ve starší přesné prose české: *Cimōn dēcem annorum exsilio multatus est. Cūius facti celērius Athenienses quam ipsum praenituit. Tak: Quare, Quinobrem, Quāpropter, Qua de causa, Quo facto,*¹⁾ *Quo (Quibus rebus) factum est, ut . . . , Quae cum ita sint.*

Poznam. Mnohdy za týmž účelem přede spojkami klade se *quod*, jež na jazyk český ani se nepřekládá; tak zvl. *quodsi*, řídkěji *quodnisi*, *quod etsi*, *quod cum*,

¹⁾ načež.

quod ubi etc. Coluntur tyranni simulātione dumtaxat ad tempus. Quodsi forte ceciderint, tum intelligitur, quam inopes fuerint amicorum.

§. 323. Ve větách *přirovnacích* užívá se v latině na označení jednakosti čili totožnosti slov souvztažných *idem* — *qui* čes. *týž* — *který*, neb i méně přesně *týž* — *co* (*jako*). *Servi iisdem mōribus erant, quibus¹⁾ dominus. Eadem est utilitatis, quae honestatis regula.*

Podobně klade se na označení shody *co* do vlastnosti: *talis* — *qualis* čes. *takový* — *jaký* (*jako*), na označení shody *co* do velikosti nebo stupně síly: *tantus* — *quantus* čes. *tak veliký* — *jaký* (*jako*), na označení shody *co* do počtu: *tot* — *quot* čes. *tolik* — *kolik* (*co*), *totidem* — *quot* čes. *přívě tolik* — *kolik* (*co*). *Talis est quaeque res publica, qualis eius aut natura aut voluntas, qui illam regit. Aliquid tale, quale de Homēro scribit Ennius. Tanta dimicatio, quanta nunquam fuit. Tot populi, quot defecerunt. Quot orationum genera sunt, totidem oratorum reperiuntur.*

§. 324. Místo *přirovnacího qui, qualis, quot* může za slovy *idem, talis, totidem* následovati i spojka *ac* neb *atque*. *Virtus eadem in homine ac Deo est. Cum totidem navibus atque erat profectus Athēnas rediit.*

Podobným způsobem kladou se spojky *ac, atque* za všemi přídavnými jmény a příslovci znamenajícími *stejnost* a *podobnost* aneb opak toho.

<i>aequus, pār, dispar, diversus, alius, similis, dissimilis, contrārius, perinde, aequae, iuxta, pariter, proinde, contra, secus, aliter.</i>	<i>perinde ac, aequae ac, iuxta ac, pariter ac tak jako; proinde ac tou měrou jako; contra ac zcela jinak než; secus ac, aliter ac jinak než.</i>
--	---

Simile fecit atque alii. Non dici secus ac sentiebam. Aliter atque ostenderam facio. Longe alia ac tu scripseras narrantur. Res tibi est aequae nota ac mihi. Omnia fere contra ac dixisti evenerunt.

Poznam. *Alius, aliter, secus, contra* kladou se obvykle se spojkou *quam* ve větách záporných. *Atticus multas hereditates nulla alia re quam bonitate est consecutus. Nic jiného než t. právě to = nihil aliud quam; nic jiného leč (kromě) t. jen to = nihil aliud nisi. Virtus nihil aliud est. quam in se perfecta natura. Erat historia nihil aliud nisi annalium confectio.*

d) Náměstky tazací.

§. 325. **Quis? kdo? quid? co?** Náměstkou substantivnou *quis?* tážeme se po osobě, náměstkou *quid?* po věci, žádající, aby se na ně ukázalo, aneb aby se pojmenovaly. *Quis hoc dixit? — Hic, ille, Plāto*

¹⁾ nikoli: *quam* anebo *ut* dominus.

dixit. Quid dixit? — Hoc, illud dixit. Quis Diōnem Syracūsium doctrinis omnibus expolivit? Non Plāto?

§. 326. Quis? quae? quod? který? která? která? Náměstkami těmito adjektivními se jmény podstatnými spojenými tážeme se po osobách anebo věcech, rovněž žádajíce, aby se na ně ukázalo, aneb aby se pojmenovaly (srov. §. 325). *Quis vir? — Hic, ille vir; Caius. Quod oppidum? — Hoc, illud oppidum; Tibur. Quis rex unquam fuit, quis pōpulus, qui nōn iteretur praedictione divina?*

§. 327. Qui? quae? quod? ký? jaký? Náměstkou touto adjektivnou tážeme se po podstatné vlastnosti osoby nebo věci. *Qui rex? — Hic est rex sapiens. Quae regina? — Haec est regina potentissima. Quod oppidum? — Hoc est oppidum opulentissimum. Qui huius dolor, qui illius maeror erit? quae utriusque lamentatio?*

e) Náměstky neurčité.

§. 328. Aliquis někdo, aliquid něco (substantivně), **aliqui(s), aliqua, aliquod nějak-ý, -á, -é** (adjektivně) označují předmět neurčitý. *Sit aliquis, qui nihil máli hábeat. Ego tibi aliquid de meis scriptis mittam. Mitte ad nos de tuis aliquem tabellarium.*

Poznam. *Ego quōque sum aliquid* i já jsem něco (protiva *nihil*), *in aliquo numero sum* stojím za něco, *aliquid tibi succenseo* poněkud se na tebe horším (na tebe nevražím §. 235).

§. 329. Quis (ně)kdo, quid (ně)co a quis, quae, quod (ně)kter-ý, -á, -é nestává nikdy od počátku věty a je zcela bezlůrazné. *Fieri potest, ut recte quis sentiat. Alienum est a iustitia detrāhere quid de aliquo.*

Zvláště klade se *quis* po slovcích *si* -li, jestliže, *nisi* ne-li, jestliže ne, *cum* když, *ne* aby ne, *neu* a aby ne, *quo, quanto* čím, *num* zda, zdali a po jiných relativech. *Iustitiae primum mūnus est, ne cui quis noceat. Num quae¹⁾ te vexat cūra?*

Poznam. Po slovcích právě uvedených klade se *aliquis* m. *quis*, má-li náměstka s důrazem se pronéstí (protiva : mnoho, všecko): *Timebat Pompēius omnia, ne aliquid vos timeretis* t. něčeho i sebe menšího. *Si alicuius iniūriae sibi conscius fuisset populus Rōmānus, non difficile fuit cavere* t. nějaké i sebe menší křivdy. *Si aliquid dandum est voluptati* jestliže v skutku něco dopřáti jest rozkoši. A tak vždy, znamená-li *aliquid* „poněkud“ (§. 235). *Vereor, ne aliquid mihi succenseas.*

¹⁾ Zda jaká tě trapi starost?

§. 330. Quidam *některý, jeden, jistý, jakýsi*, jehož zevrubněji označiti buď nechceme buď nemůžeme. *Scriptores quidam, quidam ex advocatis; Pythius quidam* jakýs Pythius. osoba jen ledabylo známá.

Spojeno jsou s přídavnými jmény značí *quidam* zhusta stupeň vlastnosti, který se určitě nedá, často s připojeným *quāsi*; čes. jaksi, ať tak dím, abych řekl. *Iustitia mīrifica quaedam multitudinē videtur. Nonnulli virtutem dūram et quasi ferream quandam vōlunt.*

§. 331. Quisquam (ně)kdo, **quidquam** (ně)co (substantivně) a **ullus, ulla, ullum** (ně)kter-ý, -á, -é (adjektivně), jakož i adverbia **usquam** (ně)kde, **quōquam** (ně)kam, **unquam** (ně)kdy kladou se:

1. nejvíce ve větách záporných a v řečnických otázkách, které smyslem rovnají se větám záporným. *Veni Athēnas, neque me quisquam (neque me ullus hōmo) ibi agnōvit* t. j. *nemo (nullus homo) me Athenis agnovit. Estne quisquam omnium mortalium sapientior?* t. j. *nemo est omnium mortalium sapientior. (Neque quiescam usquam noctu neque interdū. Nemo unquam audivit). Neque quisquam = et nemo; neque quidquam = et nihil.* Srov. §. 474. 2 a §. 475.

Pozuam. Tak po slovesech: *nēgo, vēto, nescio, ignōro*, jakož i po předložce *sine*: *Negat sine furōre Dēmocritus quemquam poetam magnum esse posse. — Sine ulla spe* beze vši naděje (*non sine aliqua spe = cum aliqua spe* ne beze všeliké naděje); srov. *sine ulla mora, sine ulla dubitatione, sine ulla facultate navium etc.*

2. ve větách výmínečných, přirovnávacích a jiných vedlejších větách, jež mají do sebe smysl záporný. *Si quisquam, certe Sōcrates sapiens fuit* jestliže vůbec kdo (t. j. nebyl-li kdo), byl zajisté S. moudrý. *Verres tetrīor tyrannus Syracūsānis fuit, quam quisquam superiorum* t. j. nikdo z dřívějších tyranův nebyl Syrakusským tak protivný jako Verres. (*Si unquam in dicendo fuimus aliquid*).

§. 332. Quisque *každý (pro sebe)* je bezdůrazné a opírá se vždy o slovo jiné. *Laudati omnes sunt donatique pro mērito quisque.* Klade se pak zvláště:

1. za náměstkami zvrátivými *sui, sibi, se* a *suus*. *Sibi quisque proximus est. Suae quisque fortunae fāber est. Suum cuique* každému své.

2. za superlativy¹⁾. V té příležitosti v češtině ani se nepřekládá, superlativ však vyjadřuje se mnohočtem spojeným se slovcem právě: *optimus quisque et gravissimus confitetur* právě nejvýtečnější

¹⁾ U básníků a pozdějších prosaistů někdy též za *positivy*. Hor.: *Singula quaeque locum teneant*. Všechno a každinké stůj na místě. — Tac.: *Trepidatione vulgi invalidus quisque obtriti (sunt)*. Bázlivým lidu pospechem kde kdo mdlý pošlapán. Klass. místo toho *quicis* neb *omnis*.

V mnohočtu obyč. klade se jen při slovech, kteráž mají v jistém významu toliko množné číslo: *utraque castra*, *utraeque litterae* oba dopisy, aneb užívá se ho tak o dvou stranách, když na každé aneb alespoň na jedné několik jest osob: *Utrique, Rōmāni et Graeci* oboji, Římané i Řeci; *utrique, Demosthēnes et Graeci*; *utrique dūces* vůdcové na oboji straně; *vos utrique mihi placetis* vy na obou stranách a t. d.

Alius jiný, alter druhý.

§. 335. 1. Při rozličných výrocích značí *alius* — *alius* jiný — jiný, *alii* — *alii* jiní (někteří) — jiní: *alius iam capta castra pronuntiat*, *alius dēlēto exercitu atque imperātore victores barbaros vīnisse contendit*. *Alii glōriar inserviunt*, *alii pecūniae*. — *Alter* — *alter*, též *unus* — *alter* jeden — druhý (o dvou): *consulum alter exercitum perdidit*, *alter vendidit*; *alteri* — *alteri* jedni — druzí (o dvou stranách): *alteri dīmīcant*, *alteri victorem timent*.

2. Při též výroku vynáší se druhé *alius* aneb *alter* pádem nepřímým: *alius alium* jiný jiného, *alii alios* jiní jiné, *alter alterum* jeden druhého, druh druhu. *Alius alio mōre vivit* jiný jiným způsobem žije č. jeden tím, jiný oním způsobem; *alii aliud plācet* jinému jiná věc se líbí č. jednomu líbí se to, jinému ono; *alius in alia est re māgis ūtilis*.

Rovněž: *aliter alii vivunt* jiní jinak žijí č. jedni tak, jiní onak; *alii alio missi sunt* jiní jinam č. jedni sem, jiní tam; *aliis aliunde est periculum* jiným odjinud aneb jedněm odtud, druhým odonud hrozí nebezpečství.

Pamatuji: *uterque* — *alter*: *uterque alteri obicit* oba sobě vespolek (oba jeden druhému, oba druh druhu) vytýkají; tak: *uterque contemnit alterum*, *utraque res sine altera dēbilis est*.

Rovněž: *uterque* — *uterque*: *uterque utrique exercitus est in conspectu* obe vojska stojí proti sobě (jedno proti druhému), *uterque utrumque vituperato* a t. d. Srov. §. 311, 2.

§. 336. **Nemo** ¹⁾ *nikdo* klade se v latině někdy i tam, kde v češtině adjektivního *žádný*, *nižádný* užíváme:

1. při adjektivech substantivně kladených: *nemo sapiens* nižádný mudrlec (vl. nikdo moudrý); *nemo doctus* nižádný učenec; v záporných větách *nec quisquam sapiens*.

¹⁾ V genit. nikdy a v ablat. zřídka kdy se užívá. V. §. 98 (na konci).

2. při jménech národův, i když skutečnými substantivy jsou: *nemo Athēniensis, nemo Rōmānus, nemo Gallus, nemo Mācēdo*.

3. zhusta při jménech, která jsou názvy osobními: *nemo adūlescens, nemo poēta, nemo pictor*.

Poznam. *Nonnemo* někdo; *nemo non* každický; *nemo non vīdet* každický vidí (bije to v oči); podobně *nonnihil* něco, *nil non* vše dočista; *nonnulli* někteří, *nullus non* všecek. Srov. §. 477, 2.

Hlava XXXIX. O rodě slovesa.

A c t i v u m.

§. 337. Rod činný znamená někdy to, co podmět někým jiným činiti dává. *Pompēius frūmentum exercitui nāvibus supportabat* dovážeti dával. *Cimon complūres paupēres mortuos suo sumptu extulit* pohřbiti dal. Tak: *sibi anulū fācere* dáti sobě udělati prsten, *secūri aliquem percūtere* dáti sekerou odpraviti, *convivium apparare* dáti hostinu připraviti a t. d.

§. 338. Některá slovesa mají v činném rodě i nepřechodný (zvrtný) význam vedle přechodného¹⁾; na př.:

muto sententiam měním své mínění;

abstineo milites direptione zdržuji vojáky ode drápežení; *a. mānus ab aliquo, a. me cibo* etc.;

deflecto aliquem de via schyluji někoho s cesty; *d. me de curriculo* dávám se s závodiště;

habeo coronam in capite mám věnec na hlavě; *res ita (bene, praeclare) se habet*;

praecipito equitem ex equo srážím jezdce s koně; *p. me de turri, ex saxo*;

offendo existimationem alicuius škodím dobré pověsti něčí;

suppedito alicui pecuniam zakládám někomu penězi;

annona nihil mutavit cena obilní nic se nezměnila.

abstineo iniuriā, vitia zdržuji se křivdy, vad.

deflecto de via, q. veritate uchyluji se s cesty (obrazně), od pravdivosti.

bene habet dobře jest.

Nilus praecipitat ex altissimis montibus lítí se, valí se; *sol, hiems praecipitat* k náklonku se schyluje.

offendo apud plebem vzbuzuji nevoli lidu; *offendo* (též *offendor*) *in aliquo* urážím se na někom.

vires suppeditant sil jest hojnost (dostatek, s dostatek); *vita suppeditat* život dostačuje.

¹⁾ pod. v češtině: hnati dobytek a huati na nepřítele, udeřiti někoho a zima udeřila, táhnouti pluh a táhnouti do boje a t. d.

Poznam. 1. Rovněž některá participia praes.: *minuente aestu* ¹⁾ při ubývání vlnobití (ubýváním vlnobití, *res mōrentes movitē statq̃, ceteris exercentibus* když druzi se cvičili.

2. Některá slovesa toliko zdánlivě mají význam nepřechodný, kterýžto doplněním předmětu v akkusativě vysvětlení svého dochází: *appello ad ripam* přirážím ku břehu (doplavuji se břehu, obvyčejněji *appello nārem (classem)* na př. *in Itāliam*; *mōreo* hýbám se odněkud, obyč. *mōreo castra*; *solco* odražím odněkud, roz. *solvo ancōram narem*; *Mētius dūcit quam proxime ad hostem potest* táhne, roz. *ducit exercitum, cōpias, legiones*; rov. *Vercingētōrix ex oppido ēdūcit*.

P a s s i v u m.

Rodu trpného se užívá:

§. 339. 1. při slovesech přechodných ve všech osobách: *āmor, amaris, amatur* etc. *Fābius Cunctātor imperiū scītum vocābatur. Cibo et pōtione fāmes sītisque dēpellitur.*

2. při slovesech nepřechodných, avšak jen ve třetí osobě jednotu: *itur* jde se, *dormiebatur* spalo se, *ventum est* přišlo se. *hosti par-cetur* nepřítele bude šetřeno ²⁾.

§. 340. *Verba deponentia* rodu trpného nemají; místo něho užívá se buď rodu činného: jsi mnoh doprovázen *te comitor*, anebo způsobu nějakého opisného. Měla-li by se na př. latinsky vyjádřiti věta: „Dobroděti má zapomenuta jsou,“ řekne se:

Beneficia mea in oblivionem venerunt (adducta sunt),

in oblivione iacent, oblivione obrůta sunt,

ex hominum animis efflaverunt.

ex hominum memōria exciderunt (dilapsa sunt) etc.

Podobně: „Výmluvnost s nemalým jest podivením“: *Eloquentia magnae est admirationi* (§. 247. 1), nebo *in magna est admiratione*, nebo *magna admiratione afficitur* (§. 274), nebo *eloquentiae magna est admiratio*. — „Zasluh tvých vděčně vzpomínáno bývá“: *Merita tua grata recordatione renorantur* etc.

Poznam. Že participia pert. některých deponentií mají trpný význam, o tom v. §. 431, Pozn. 1.

¹⁾ opak: *cum aestus se incitarisset* když vlnobití se rozproudilo, když proud se přivilil. ²⁾ Bůsnici za příkladem řečtiny tvoří passivum osobné i od sloves nepřechodných, zvláště takových, jež spojují se s dativem. Hor.: *Ego cur invidetur?* (= *Mihi cur invidetur?*). *Haec ego procurare imperor.* (= *Mihi imperatur, ut haec procurarem*). — Verg.: *Cassandra non unquam credita Teucris.* (= *C., cui nunquam creditum est a Teucris*). *Fātis nunquam concessa moveri appāret C-amarina.* (= *C., cui fātis nunquam concessum erat, ut moveretur*). — Ovid.: *Vix equidem credur.* (= *Vix mihi credetur*). *An dea sim, dubitor* (= *de me dubitatur*) etc.

V jazyce českém vynáší se rod trpný jen v některých případech přičestím trpným spojeným s pomocným slovesem *býti* (*bývati*): *laudor* jsem (bývám) chválen, *laudaris* jsi (býváš) chválen atd.

Častěji stává se, že latinské *passivum* v jazyce českém vynášíme rodem činným, buď

1. větu trpnou v činnou měníce: *discipuli a magistro laudantur* učitel chválí žáky, *lupi ab ignis timentur* ještěba bojí se vlků; buď

2. rod činný se zvratnou náměstkou *se* spojujice: *tempora mutantur* časy se mění; *cibi sale conduntur* jídla soli se koření; buď

3. jiných obrátiv užívajice, nejvíce sloves: *býti*, *bráti*, *vzítí*, *přijítí*, *dojítí* s příslušnými jmény slovesnými: *qui alios contemnit, ipse contemnitur* kdo jinými pohrdá, sám v pohrdání bývá; *laedor* beru úraz, *praemio donati sumus* vzali jsme odměnu, *auctoritas eius non minuetur* vážnost jeho nevezme umenšení; *urbs delēta est* město na zkázu přišlo, *tribunicia potestas restituta est* moc tribunská k obnově přišla, *ad amplio rem gradum promotus est* přišel k povýšení, *amphitheatri casu multa milia hominum obrita sunt* sesutím amfiteatru mnoho tisíc lidí k rozmačkání přišlo atd.

Činnost zvratná (reflexivná).

§. 341. V češtině vyjadřuje se činnost zvratná (reflexivná) formou činnou s náměstkou zvratnou *se*: *bráním se*, *bavím se* atd. V jazyce latinském ji vyjadřujeme:

1. formou činnou spojenou s pády nepřímými osobné a zvratné náměstky. *Me libris delecto* bavím se. *Terra circum arem se convertit*. *Confer té, Catilina, ad Manlium*. *Aduatūci a finitimis se defendere non possunt*.

2. pouze činnou formou mnohých nepřechodných sloves: *annua nihil mutavit* etc. V. §. 338.

Poznam. Některá slovesa jsou v českém jazyce zvratná, nikoli však v jazyce latinském: *timeo*, *metuo* bojím se, *gaudeo* raduji se, *rideo* směji se, *oro* modlím se, *pudet me* stydím se atd.

Někdy srovnává se české sloveso zvratné s latinským krytočinným: *admīror* divím se, *adversor* protivím se, *fāteor* přiznávám se, *reor*, *arbītror* domnívám se, *irascor* hněvám se atd.

3. formou trpnou:

augeri veličiti se
congregari shromáždit se
delectari bavit se
effundi vylévati se
exerceri cvičiti se

extendi, *porrigi* táhnouti se.
rozprostírati se
falli klamati se
ferri nésti se, hnáti se
offerri naskytnouti se
lavari mýti se, koupati se

mutari měniti se
moreri hýbati se
praeicipitari svrhnouti se
propagari rozšiřovati se
verti obracet se atd.

Aër movetur. Suævi lavantur in fluminibus. Pæres cum paribus facillime congregantur ¹⁾. *Mære neque redundat unquam neque effunditur* ²⁾.

§. 342. České sloveso *zvrtné* v latině dlužno vždy vynášeti formou *trpnou*, kdykoli činnost slovesem tím vyjádřená nikoli nevychází od podmětu, nýbrž příčina její spíše jest mimo podmět. „Kajus bavil se divadlem tím“ = *Caius hoc spectaculo delectabatur*. (Bavení se nevyšlo od Kaja samého, jako spíše příčinou jeho bylo divadlo). *Litteris sustentor ac recreor* posiluji se a osvěžuji. *Boni pudore ad virtutem incitantur* pobádají se. *Multi inveniuntur, reperiuntur* nalézají se. A tak téměř vždycky, je-li podmětem věc neživotná: *occasio offertur* příležitost se naskytuje, *spes ostenditur* naděje se ukazuje, *vulgi voluntas mutata est* vůle sprostého lidu se změnila.

Poznam. 1. Činnou formou spojenou s nepřímými pády náměstky zvrtné a osobné samočinnost podmětu staví se v popředí. Srov. *impium unum se in locum ad curiam congregabant a improbi unum in locum congregentur*; *hoc se labore durant adulescentes atque hoc genere venationis exercent a pueri amant inter se, discunt, exercentur*; *Iuppiter in imaginem tauri se vertit a omnia in pectore partem versa sunt*.

2. Česká náměstka zvrtná *se* spojuje se často s fraseologickými ³⁾ slovesy: *viděti, souditi, cititi, dáti, býti lze*. V latině v té případnosti pouhé *passivum* dostačuje: *vidim, soudím, citím se býti pohnuta*, k tomu přivedena *commoveor, adducor*; *vidim se býti nucena cogor*; *vidim se býti zklamána deceptus sum*; *prosbami mými dal se pohnouti precibus meis commotus est*; *nesnadno dá se rozeznati láska pravá a tvářená non facile diiudicatur amor verus et fictus*.

Mimo to vyjadřuje se české *dáti a býti lze* s infinitivem:

a) pouhým aktivem, když podmět něco někým vykonávati dává. V. §. 337.

b) slovesem *posse* spojeným s infinitivem *passivním* zvláště ve větách záporných: *Praeterita mutari non possunt* věci minulé nedají se změnit č. věci minulých nelze změnit. *Res diutius dissimulari non potuit* věc nedala se déle tajiti č. věci nebylo lze déle tajiti.

c) slovesy *iubere a vetare* (nedati): *Cicero principes coniurationis interfici iussit* dal odpravit. *Dux quemquam exire a castris vetuit* nedal nikomu z ležení vyjít. *Lycurgus urbem muniti vetuit*. (§. 416).

d) slovesem *cūrare* spojeným s *gerundivem*: *Caesar pontem faciendum curavit* C. dal most dělati. (§. 447).

e) slovesy *pāti a sinere*, znamená-li *dáti tolik co dopustiti, nechati*: *Caesar pontem fieri passus est. Lycurgus nullo se negotio implicari passus est* L. nedal se zaplésti žádnou věcí (válečnou). *Venatores solis calore uri se patiuntur. Læges civem Rōmānum verberari non sinebant*. (§. 416).

¹⁾ se stovaryšují. ²⁾ ani nepřetéká nikdy ani se nevylévá. ³⁾ t. takovými, jimižto se sice řeč šíří, ale která bez ujmy smyslu vypustiti by se mohla.

Hlava XL. O užívání časův.

Praesens.

§. 343. *Praesens* je čas děje v přítomnosti trvajícíchho t. j. tvarem *praesentis* označuje se to, co právě nyní, co obvyčejně, co každého času se přihází. V českém jazyce užíváme přítomného času sloves prostě trvajících a opětovacích. *Lēgo* ¹⁾ *hunc librum*; *gaudio afficior*, *dum lego*. *Cottidie lego* ²⁾ *Platonem*. *Tempestat nōcrt* ³⁾ *frīgibus*.

Poznam. Tvarem *praesentis* uvádíme též mínění a výroky spisovatelův. *Zēno aliter iūdicat*. *Chrýsippus dispūtat aethera esse iōvem*.

§. 344. V živém vypravování označují se *praesentem* *uděllosti minulé* (*praesens historicum*). V češtině má místo buď přítomný čas sloves trvajících, anebo budoucí sloves končících a jednodobých. *Caesar ea, quae sunt ůsui ad armandas nāves, ex Hispānia adportari ůbet* ⁴⁾. *Ipse in Illýriam proficiscitur* ⁵⁾; *civitatibus milites imperat* ⁶⁾ *certumque in locum convenire ůbet* ⁷⁾.

§. 345. Spojka *dum* čes. *co* ve větách časových spojuje se i na označení děje minulého obvyčejně s tvarem *praesentis* místo očekávaného tvaru *imperfecti*. *Dum obsēquor adūlescentibus, me sēnem esse oblitus sum*. *Dum pauca retinere vōlo, omnia perdidī*. *Dum haec in colloquio geruntur, Caesari nuntiatum est etc.*

Dum haec geruntur možná přeložiti často slovem *zatím*.

Poznam. Přece však spojuje se *dum* též s *imperfektem* na označení současného trvání: *Dum Sulla in aliis rebus erat occupatus, erant intērea, qui suis vulneribus medērentur*. — Méně zhusta bývá *dum* spojeno s *perfektem*: *Mūrēna, dum ůnum ascendere grādum dignitatis conatus est, vēnit in periculum, ne omnia amittat*.

§. 346. Spojky *antēquam* a *priusquam* čes. dříve než spojují se s tvarem *praesentis* i k vyjádření děje vlastně budoucího. V hlavní větě bývá v té případnosti buď *praesens* anebo *futurum I*. *Antēquam de Sicīliae incommodis dico* ⁸⁾, *pauca mihi videntur esse de provinciāe dignitate dicenda*. *Dābo operam, ut istūc* ⁹⁾ *veniam, antequam plane ex ānimo tuo effluo* ¹⁰⁾. *Priusquam de ceteris rebus respondeo* ¹¹⁾, *de me pauca dicam*.

Ostatně viz o *antequam* a *priusquam* §. 385.

¹⁾ čtu, roz. nyní. ²⁾ čtám. ³⁾ škodí, roz. každého času. ⁴⁾ káže. ⁵⁾ se odeběře. ⁶⁾ postaviti káže. ⁷⁾ poručí. ⁸⁾ dříve než promluví. ⁹⁾ tam k tobě §. 312, Pozn. 2. ¹⁰⁾ dříve než zcela z paměti tvé vymiznu. ¹¹⁾ dříve než odpovím.

Perfectum.

Perfectum je dvojit:

§. 347. 1. *Perfectum praesentiae*, kterým naznačuje se děj vzhledem k přítomnosti dovršený. Stav dovršením takovým vzniklý trvá ještě v době, kdy vypravující osoba mluví, a protož obyčejně i jinak časem přítomným vyjádřiti se dá. *Didici litteras Graecas* naučil jsem se řecké literatuře t. j. mé učení nyní je dovršeno, stav pak učení tím vzniklý nyní ještě trvá t. j. znám se v řecké literatuře. Tak: *constiti* stanul jsem, *stojim*; *consedi* posadil jsem se (a nyní ještě) *sedim*; *vici* dožil jsem, jsem s žitím u konce; *perii* zahynul jsem, je po mně. *Et opera et oleum philologiae nostrae periit* ¹⁾ čas a práce na vědecké učení naše vynaložená je marna. *Is mos usque ad hunc diem permansit* zvyk ten až podnes zůstal, až podnes ještě trvá. *Fuit Ilium* bylo Ilium, a nyní je po něm. nyní ho už není. Pročež i: *memini* pomněl, vl. uvedl jsem si na paměť, *novi* znám, vl. seznal jsem, *odi* nenáviděl, vl. vzal jsem si v nenávisť, zanevřel jsem.

Poznam. 1. *Partic. perf. pass.* spojeno jsou se slovesem *sum* pozbývá často významu perfektného a znamená pouhý stav podmětů způsobený dovršením trpného děje t. j. rovná se úplně pouhému adjektivu. Tudyž znamená *navis armata est* netoliko: „loď se ozbrojila“, nýbrž i: „ještě ozbrojena“ t. j. „trvá ve stavu ozbrojení“; *navis armata erat, fuit, fuerat* etc.

2. Mocněji vyjadřuje se *stac* dovršením děje vzniklý participiem perf. pass. spojeným se slovesem *habeo* nebo *teneo*: *perspectum habeo, coniurationem constrictam teneo* (v. §. 438).

2. *Perfectum historicum*, jímžto vypravují se, jako řeckým aoristem, události minulé t. j. sběhlí se před dobou, ve které vypravující osoba mluví, když nepřihlíží se ani ke krátkosti nebo délce jejich trvání ani k jinému ději minulému. V češtině klademe minulý čas sloves jednodobých a končících, anebo hledíce k prodlouženějšímu trvání

¹⁾ podobně: *et operam et oleum perdidit*.

K §. 347, 2. Básníci užívají perfekta hist. po způsobu řec. aoristu na označení děje do kterékoli doby časově padajícího, který že stal se již jednou i podruhé, může kdykoli státi se zase. V češ. praesens sloves buď trvácích nebo jednodobých. Ilor.: *Plerumque gratiae dicitibus vices sollicitam explicuere frontem* zkormouceně vyjasňují čelo. *Fortuna hinc apicem sustulit, hic posuisse gaudet* odtud korunu odnese a tu ruda ji postaví. *Non domus et fundus, non aeris acervus et auri aegroti domino deducit corpore febres* horécky z těla nevyžene. Rovněž ve přirovnáních. Verg.: *Improvisum aspris celati qui sentibus anguem pressit humi nitens trepidusque repente refugit: haud secus Androgeos visu tremefactus abibat*.

děje, i minulý čas sloves trvacích. *Caesar Pompeium dēvicit*¹⁾. *Rēgūlus in senatum vēnit*²⁾, *minulata expōsuit*³⁾. *Caesar ad oppidum Noriodūnum contendit*⁴⁾; *id expugnare non potuit. Duodequadraginta annos Dionysius Syracūsīs regnāvit*⁵⁾. *Graeci Trōiam dēcem annos obsessam tenuerunt*⁶⁾.

Poznam. Perfekta hist. užívají Latini u vypravování někdy místo *plusquamperfecta*, chti-li děj před jiným minulým dějem dovršený naznačiti pouze jakožto událost minulou nehledíce ke vzájemnému poměru jednoho děje ke druhému. *Bello perfecto ab iis Caesar haec facta cognovit, qui sermōni interfuerunt. Paucis data cēnia est qui inermes in dēditionem venerunt*⁷⁾.

§. 348. *Perfektum* ve větách *vztahujících, časových a podmínovacích* označuje často *děj opěťovaný*; v hlavní větě klade se v tom případě *praesens*. Čestina vyjadřuje takové *perfektum* časem přítomným sloves jiný opěťovacích jiný končících. *Quocunque adspexisti*⁸⁾. *ut fūriae, sic tibi tuae occurrunt iniūriae. Cum fortuna reflat*⁹⁾, *affligimur. Si ad luxūriam libidinum intemperantiā accessit*¹⁰⁾, *duplex mālum est.*

§. 349. Spojky mající do sebe význam *jak, jak mile, jak brzy*: *ut, ubi, ut primum, ubi primum, cum primum; simul ut, simulac*¹¹⁾, *simulatque; postquam, posteaquam* spojují se u vypravování s *perfektem historickým* na označení děje minulého, za němž jde děj hlavní věty v zápětí. *Ubi de Caesaris adventu Helvētīi certiores facti sunt, legatos ad eum mittunt. Cingētōria, simulatque de Caesaris adventu cognitum est. ad eum venit. Postquam Xerxes in Graeciam descendit, Aristides in patriam restitutus est.*

Poznam. 1. Nenastoupil-li děj věty hlavní po ději věty časové ihned bezprostředně, klade se při *postquam* *plusquamperf.* To zvláště bývá, když vyměřuje se čas určitěji dle dní, měsíců, roků. *Hannibal tertio anno, postquam dōmo profugerat, in Africam venit.* Srov. §. 281.

2. Na označení činův opěťovaných spojují se vytknuté spojky buď s *imperfektem* (§. 350, 2), anebo s *plusquamperfektem* (§. 351, Pozn.). V hlavní větě bývá obyč. *imperfektum*: *Messānam ut quisque venerat*¹²⁾, *haec visere solebat. Alcibiades simulac se remiserat neque causa suberat*¹³⁾, *cur animi dolorem perferret, dissolutus reperiebatur.*

¹⁾ přemohl. ²⁾ přišel. ³⁾ vyložil. ⁴⁾ pospíšil. ⁵⁾ panoval. ⁶⁾ v obleženosti drželi. ⁷⁾ Tak zvláště ve mluvě básnické ve větách vedlejších, vyjadřuje-li se děj hlavní tvarem *praesentis historici*. Verg.: *Iamque dies alterque dies processit: et aurae vela vocant.* ⁸⁾ kamkoli pohlédneš, pohlédni kam pohlédni. ⁹⁾ kdykoli se zvrtně. ¹⁰⁾ se přidruží. ¹¹⁾ *simulac* neklade se v klass. prose před samohláskami ani před *h*. Srov. ac §. 457. ¹²⁾ t. pokaždě jak mile tam kdo přišel. ¹³⁾ pokaždě jak se zotavil a přičiny nebylo.

Imperfectum.

§. 350. Imperfektem označuje se děj v minulosti trvající. V češtině užíváme času minulého sloves trvajících a opětovacích.

Latinské imperfectum klade se:

1. aby se vyjádřilo, že nějaký děj trval ještě, když se dělo aneb událo něco jiného. *Cum haec scribebam, in expectatione erant omnia. Haec scribebam, cum amicus venit.*

Zvláště klade se imperfectum v historickém vypravování, mají-li vytknouti se vešlejší okolnosti, které událost nějakou (historickým perfektem vyjádřenou) současně doprovázely, jakož i má-li se něco zevrubněji vypisovati nebo lčiti. *Regulus Carthaginem rediit. Nēquē vērō tum ignorabat se ad exquisita supplicia proficisci, sed iniurandum conservandum putabat. — Cimon celeriter ad principatum pervenit. Habebat enim satis eloquentiar. — Themistocles, quod non satis tutum se Argis videbat, Coregram demigravit. — Pausanias non mores patrios solum, sed etiam cultum vestitumque mutavit. Apparatu regio utebatur, satellites subsequebantur, epulabatur more Persarum, aditum petentibus conveniendi non dabat, superbe respondebat, crudeliter imperabat. Spartam redire volebat. Colonas se contulerat; ibi consilia cum patriae tum sibi inimica capiebat. Il postquam Lacedaemonii rescierunt, legatos ad eum miserunt ¹⁾. — Caesar Alésiam circumvallare instituit. Ipsum erat oppidum in colle summo, cuius radices duo duabus ex partibus flumina sublabant; ante oppidum planities medio-cris patebat, reliquis omnibus ex partibus colles oppidum cingebant.*

2. aby se vyjádřily děje v minulosti opětované, jako: mravy, obyčeje, zvyklosti, zřízení a pod. *Ut Romae consules, sic Carthagine quotannis bini reges creabantur. — Themistocles saepe in iudiciis versabatur, saepe in contionem prodibat; nulla res maior sine eo gerebatur, celeriterque, quae opus erant, inveniebat. — Socrates dicebat (dicere solebat) ²⁾. — Dicebat melius quam scripsit Hortensius ³⁾. — In Graecia musici floruerunt ⁴⁾, discabantque ⁵⁾ id omnes.*

Poznam. 1. Imperfectum de conatu naznačuje děj započatý, který dovršení svého nedospěl. Srov. čes. chystal ale nechtyl, kupoval ale nekoupil atd. *Quid est Catilina? Num dubitas id me imperante facere, quod iam tua sponte faciebas* ⁶⁾?

¹⁾ perfektem dále se vypravuje. ²⁾ též: *dicere solitus est* beze zvláštního rozdílu významu; nikdy však *plusqupf.* ³⁾ mluvil lépe než psáno zůstavil, než to v jeho spisech shledáváme §. 347. ⁴⁾ vzkvetli, vynikli. ⁵⁾ učivali se. ⁶⁾ pokoušel jsi se o to.

2. *Infinitivus historicus*. Jako místo historického perfektu klade se v živějším vypravování často *praesens historicum* (§. 344), tak klade se infinitivus praesentis místo imperfekta. má-li se něco živěji vypisovati nebo líčiti. *Cottidie Caesar Haeduos frumentum, quod essent publice polliciti, flagitare; diem ex die ducere Haedui; conferri, comportari. adesse dicere.*

Plusquamperfectum.

§. 351. *Plusquamperfektem* vyjadřuje se děj v minulosti dříve dovršený, než nastal minulý děj jiný. *Scripteram epistulam, cumamicus adfuit. Pausanias eodem loco sepultus est, ubi vitam posuerat. Themistocles domicilium Magnesiae sibi constituit: namque hanc urbem ei rex donaverat.*

Poznam. O plusqmpf. po spojkách *ut, ubi* etc. na označení opětování v. §. 349, Pozn. 2.

§. 352. V *dopisech* přenáší se latínk zhusta duchem v tu dobu, kdy list jeho má býti čten, a klade ty časy, kterých by příjemce listu užil, kdyby příběhy v dopisu oznamované vypravoval sám. Užívá tedy

1. imperfekta místo praesentu o ději v době spisování listu právě se rozvíjejícím;

2. perfektu rovněž místo praesentu, avšak o ději, který ieviti se má čtoucímu událostí hotovou;

3. plusquamperfekta místo perfektu o ději v době spisování listu dovršeném.

Při tom vyjádří se *včera* slovcem *pridie*, *dnes* slovcem *co die*, *užij* a *posud* jak obyčejně slovcem *nunc* a *adhuc*.

Tak píše Cicero Attikovi: *Nihil habebam, quod scriberem¹⁾; neque enim novi quidquam audieram et ad tuas omnes epistulas rescripseram pridie²⁾*. Attikus, obdržev list, vypravoval by příběhy ty takto: *Cicero nihil habebat, quod scriberet; neque enim novi quidquam audierat et ad meas omnes epistulas rescripserat pridie. Hanc epistulam dictavi³⁾ sedens in raeda⁴⁾. Haec scripsi⁵⁾ properans.*

Rovněž: *hanc scribebam media nocte* toto píši o půl noci; *novi nihil erat apud nos* nového nic není u nás; *co die novi nihil acciderat* dnes nového nic se nepřihodilo; *co die apud amicum meum eram cenaturus* dnes hodlám u přítele svého obědvati.

Avšak jen: *Marini te semper feci et facio*, ponevadž by příjemce listu řekl: *Marini me semper fecit et facit.*

¹⁾ Nemám ti co psáti. ²⁾ včera jsem odepsal. ³⁾ diktuji. ⁴⁾ raeda vůz cestovní o čtyřech kolech. ⁵⁾ Toto píši na spěch.

Poznam. 1. Spojky *ut, ubi* etc., které jinak s perfektem se poji (§. 349), spojují se při takovémto líčení s plusqpf. *Ut Athēnas veneram, expectabam ibi iam quartum diem Pomptinum.*

2. Mimo to i velmi zhusta obyčejné časy: *Plāne deest, quod ad te scribam; nec ipse habeo, quod a te expectem.*

Futurum I. (simplex).

§. 353. *Futurum proste* označuje každý děj budoucí. V jazyce českém užívá se futura sloves brzy trvácích, brzy jednodobých a končících. *Nec te Crassus defendet¹⁾ nec poteris²⁾ adhibere Demosthēnem. Cārus omnibus expectatusque venies³⁾. Prius Boeōtia Leuctra tollentur⁴⁾, quam pugnae Leuctricae glōria.*

Futurum II. (exactum).

§. 354. Tvarem *futuri exacti* vyjadřuje se děj v budoucnosti dříve dovršený, než jiný děj v budoucnosti může nastati. V češtině klade se futurum sloves jednodobých a končících. *Ut sementem feceris⁵⁾, ita mētēs.*

§. 355. Je-li v hlavní větě *futurum I.* (též *imperativ* anebo místo něho *konjunktiv*), klade se ve větě vedlejší

1. *futurum I.*, je-li děj věty vedlejší s dějem věty hlavní některými dobami současný. V češtině klade se v té případnosti futurum sloves trvácích. *Nātūram si sequemur⁶⁾ dūcem, nunquam aberrabimus. Fortasse a nobis plura scribentur, si vita suppetet.*

2. *futurum exactum*, je-li děj věty vedlejší dovršen dříve než děj věty hlavní. V češtině klade se futurum sloves jednodobých a končících. *Cum rus venero⁷⁾, tibi scribam. Cum rus veneris, mihi scribito.*

Poznam. 1. Futurum I. slovesu *volo* ve větě vedlejší přeložiti lze zhusta i časem přítomným: *Qui adipisci vēram glōriam vōlet⁸⁾, institūae fungatur officiis. Tribus meis libris tantum temporis, quantum vōles.*

2. Ve větách podmiňovacích označuje se děj budoucí *praesentem*, ma-li se vyjádřiti, že děj věty podmiňovací jižž nastati může. *Si vincimus⁹⁾, omnia tūta erunt.*

3. Místo futura I. klade se druhdy futurum II.:

¹⁾ hájiti bude. ²⁾ budeš moci. ³⁾ přijdeš. ⁴⁾ budou vyhlazena. ⁵⁾ jak zaseješ. ⁶⁾ následovati budeme. ⁷⁾ přijdu. ⁸⁾ kdo dojití chce vl. chtiti bude. ⁹⁾ jestliže (ynf) zvítězíme.

a) *si voluero, si potuero, si licuerit, si placuerit* bývá často tam, kde bychom očekávali: *si volum, si potero* etc.

b) *videro a viderimus* (ve větě hlavní) místo *videbo, videbimus* ve spojení se slovy: *mox, postea, alias, alio loco: Quae fuerit causa, mox videro*).

c) má-li se naznačiti, že děj věty hlavní ihned za dějem větě vedlejší skutkem se stane, klade se v obou větách futurum II. V jazyce českém v té příčině ve hlavní větě perfekta slovesa jednodobého užití možná: *Qui Antonium oppresserit, is bellum confecerit*. Kdo Antonia potlačí, ten válku dokoná. Podobně: *Da mihi hoc (= si mihi hoc dederis): iam tibi maximam partem defensionis praecideris* ²⁾. Připust mi toto: a v tu chvíli jsi se připravil o nejdůležitější částku obrany.

4. Pozoruj na poměr časový v těchto souvětích:

cum Rōmam venero, tibi scribam

(§. 355, 2).

cum Romam venissem, tibi scripsi

(§. 351).

cum Romam veni, scribo tibi (§. 348).

cum Romam veneram, scribebam tibi

(srov. §. 349, Poznám. 2. a §. 387, II, 2).

až do Říma přijdu, budu ti psáti.

když jsem do Ř. přišel, napsal jsem ti list.

kdykoli do Ř. přijdu, píši ti.

pokaždé jak jsem do Ř. přišel, psal jsem ti.

Hlava XLI. O souslednosti časův. Consecutio temporum.

§. 356. Sloveso věty vedlejší, je-li v konjunktivě, závisí co do času na slovese věty hlavní t. j. na jisté časy ve větách hlavních mohou výhradně jen jistí časové ve větách vedlejších následovati, a okolnost ta zove se *sousledností časův* (*consecutio temporum*).

Konjunktivné takové vedlejší věty počínají se buď

1. od spojek podřadných, jako: *ut, ne, quin* etc. (vedlejší věty spojkové); aneb

2. od vztažných náměstek a příslovčí (vedlejší věty vztažné); anebo konečně

3. od tazacích náměstek a příslovčí (vedlejší věty tazací).

§. 357. Souslednost časů řídí se těmito hlavními pravidly:

1. Je-li v hlavní větě *praesens, perfectum praesentiae, futurum I.* anebo *futurum II.*, může ve větě vedlejší následovati jediné konjunktiv *praesentis, perfecti a praesentis coniugationis periphrasticae activae*.

2. Je-li v hlavní větě *imperfectum, perfectum historicum* anebo *plusquamperfectum*, může ve větě vedlejší klásti se toliko konjunktiv

¹⁾ brzy uhlídám. ²⁾ Všimni si toho, že za takovým imperativem, jenž zastupuje místo věty vedlejší, jde fut. exact. bez spojky *et*. (Srov. §. 374, Pozn. 3, a).

imperfecti, plusquamperfecti a imperfecti coniugationis periphrasticae activae.

Konjunktiv *praesentis a imperfecti* se klade, je-li výpověď věty vedlejší s výpovědí věty hlavní *současní*.

Konjunktiv *perfecti a plusquamperfecti* se klade, jde-li výpověď věty vedlejší co do času *před* výpovědí věty hlavní.

Konjunktiv *opisné konjugace* se klade, jde-li výpověď věty vedlejší co do času *za* výpovědí věty hlavní.

<i>audio</i> doslýchám se	{	<i>quid agas</i> co děláš,
<i>audivi</i> doslechl jsem se (vim)		<i>quid egeris</i> co jsi dělal (udělal),
<i>audiam</i> budu slyšet (uslyším)		<i>quid acturus sis</i> co dělati budeš (uděláš).
<i>cum audiero</i> až uslyším		
<i>audiebam</i> slyšel jsem	{	<i>quid ageres</i> co děláš (co bys dělal),
<i>audivi</i> uslyšel jsem		<i>quid egisses</i> co jsi udělal (co bys byl udělal),
<i>cum audissem</i> když jsem uslyšel		<i>quid acturus esses</i> co budeš dělati uděláš.

Quid est, Catilina, quod te iam in hac urbe delectare possit? in qua nemo est, qui te non metuat, nemo, qui non oderit. Non est provincia, quam non adierit Augustus. Membris utimur prius quam didicimus (= scimus), cuius ea utilitatis causa habeamus. Oblitus es (= nescis), quid initio dixerim. Nemo erit, qui censeat a virtute esse recedendum. Morari melius erimus, cum didicerimus, quae natura desideret. Ignoramus, quam longa nostrum cuiusque vita futura sit.

Quaerere solebat Socrætes, quid bonum malumve esset. Accusabatur Alcibiades, quod Hermas¹⁾ deiecerisset. Miltiades accusatus est proditiōis, quod cum Pærum expugnare posset²⁾, a rege corruptus infectis rebus discessisset. Cura incesserat patres, ne plebs tribunos militum ex plebe crearet. Non dubitabam, quin hanc epistolam fama esset ipsa sua celeritate superatura.

Poznam. 1. Je-li verbum věty hlavní *praesens historicum* (§. 344), mohou ve větě vedlejší klásti se časové řady první nebo druhé.

<i>Caesar cognoscit, quid hostes</i>	{	<i>fāciant, fēcerint, facturi sint,</i>
	{	<i>facerent, fecissent, facturi essent.</i>

Ubi pētunt atque orant, ut Caesar sibi pareat. Bomilcar Iugurtham mōnet, ut aliquando sibi prōvideat. Mittuntur ad Metellum legati, qui Iugur-

¹⁾ Hermas t. sloupý Hermovy, hlavy a poprsí jeho nemají ani rukou ani nohou, postavené na sloupcích; stávaly zvl. v Athenách na veřejných prostorách.
²⁾ ačkoli by dobytí mohl m. ačkoli by byl dobytí mohl za příčinou současnosti dějů §. 371, 3. Pozn. 2.

tham imperata facturum dicerent. Marius, uti suis receptui locus esset, colles duos propinquos inter se occupat.

2. Je-li verbum věty hlavní *perfectum praesentiae* (§. 317, 1), kladou se ve větě vedlejší velmi zhusť a časově řady druhé, zvláště ve větách účelných a tazacích. *Haec propterea de me dixi, ut mihi ignoscere. Satis multas causas attuli²⁾, cur bellum gerendum esset; nunc de belli duce dicam.*

§. 358 Věty *sousledné (konsekutivní)* t. j. obsahující výsledek z děje věty hlavní (počínající se od *ut* = tak že, *quin*, *qui* = *ut is*) nejsou po praeteritech pravidly právě vytknutými vázány, nýbrž v nich bývá též čas, který by položiti bylo, kdyby věta sousledná proměnila se v samostatnou větu hlavní. I klade se v nich:

1. *coniunctivus praesentis*, náleží-li výsledek přítomnosti. *Verres Siciliam per triennium ita vexavit ac perdidit, ut ea restitui in antiquum statum nullo modo possit³⁾. Ita vixi, ut non frustra me nuntium esse existinem⁴⁾.*

2. *coniunctivus perfecti*, náleží-li výsledek minulosti a představuje-li se jako nyní dovršený. *Ardebat Hortensius cupiditate dicendi sic, ut in nullo unquam flagrantius studium viderim⁵⁾. Adeo excelebat Aristides abstinencia, ut unus post hominum memoria cognomine Iustus sit appellatus⁶⁾.*

3. *coniunctivus imperfecti*, náleží-li výsledek minulosti a představuje-li se jako současný s dějem hlavní věty. *In Miltiade erat cum summa humanitas, tum mira comitas, ut nemo tam humilis esset, cui non ad eum aultus pateret. Timoleonem mater nunquam adspexit, quin cum fratricidam appellaret.*

Než i v této případnosti klade se často *coni. perfecti*, srovnává se zcela s perfektem historickým. *Aristides in tanta paupertate decessit, ut qui afferretur vir reliquerit⁷⁾.*

Poznam. 1. Při dvou větách, jejichž děj do minulosti padá a z nichž jedna je konsekutivní (s *quin*, *qui* = *ut is*), užívá čeština mnohdy *optativu min. času*, kterýžto v lat. nikoli snad konjunktivem plqmpfcti. nýbrž buď *konjunktivem pfcti* při ději dovršeném (v. č. 2), anebo *konjunktivem impfcti* při ději s hlavní větou současném (č. 3) vyjádřiti jest: Žádného téměř místa nebylo, kam by jméno římské nebylo se dostalo. *Nullus fere locus fuit, quo nomen Roma-*

¹⁾ asi = „to proto nyní ode mne slyší.“ ²⁾ asi = „tu jsou přičiny dosti četné.“ ³⁾ i. e. *Verres Siciliam vexavit ac perdidit, itaque ea restitui nullo modo potest.* ⁴⁾ i. e. *recte vixi, itaque non frustra . . . existimo.* ⁵⁾ i. e. *in nullo unquam . . . vidi, quam in Hortensio (jsem nespatriil).* ⁶⁾ i. e. *Arist. propter abstinenciam cognomine I. appellatus est (jest nazván).* ⁷⁾ i. e. *Arist. in summa paupertate decessit, itaque . . . vix reliquit (pfc. hist.).*

num non pervenerit (nikoli *pervenisset*). Nic nebylo, co by jej bylo mohlo pohoršiti. *Nihil erat, quod animum eius offendere posset* (nikoli *potuisset*).

2. V substantivných větách sousledných, obsahujících *podmět* nebo *předmět* věty hlavní (*factum, perfectum est — ut, accidit — ut; feci — ut, assecutus sum — ut* srov. §. 379, 3 et 4), nemůže, náleží-li výsledek minulosti, po praeteritech klásti se leč *coni. imperf.* *Aristidis aequitate factum est, ut summa imperii maritimi ab Lacedaemoniis transferretur ad Athenienses. Römulus tantum est consecutus, ut deorum in numero collocatus putaretur* ¹⁾).

§. 359. Mimo uvedená hlavní pravidla o souslednosti časů pamatujeme ještě zvláště:

1. Závisí-li konjunktivná vedlejší věta na jiné konjunktivné vedlejší vědě, řídí se souslednost druhé vedlejší věty větou vedlejší prvou.

Nescio, quidnam causae sit, cur nullas ad me litteras des.

cur nullas ad me litteras dederis.

Nescio, quidnam causae fuerit, cur nullas ad me litteras dāres.

Nesciebam, quidnam causae esset, cur nullas ad me litteras dāres.

cur nullas ad me litteras dedisses.

Nesciebam, quidnam causae fuisset, cur nullas ad me litteras dāres.

Quaeramus, quae tanta vitia sint in filio, quare is patri displiceat.

Quaeramus, quae tanta vitia fuerint in filio, quare is patri displiceret.

2. Závisí-li věta konjunktivná na *infinitivě* buďto *praesentis* nebo *futuri*, na *participiū* nebo zastupujícímu je *adjektivě*, na *supině* nebo *gerundiū*, řídí se sloveso v ní, co do času, slovesem věty hlavní.

<i>Volo eum interrogare</i>	{ <i>quid agat,</i> <i>quid egerit,</i> <i>quid acturus sit.</i>	<i>Volui eum interrogare</i>	{ <i>quid ageret,</i> <i>quid egisset,</i> <i>quid acturus esset.</i>
-----------------------------	--	------------------------------	---

<i>Negat Aristides</i>	{ <i>quidquam utile esse,</i> <i>quidquam se facturum,</i>	{ <i>quod cum honestate pugnet.</i>
------------------------	---	-------------------------------------

<i>Negabat Aristides</i>	{ <i>quidquam utile esse,</i> <i>quidquam se facturum,</i>	{ <i>quod cum honestate pugnaret.</i>
--------------------------	---	---------------------------------------

Animadverto quendam scribentem, ut patria pellaris.

Animadverti quendam scribentem, ut patria pellereris.

Stat rex incertus, quantum sit hostium.

Constitit rex incertus, quantum esset hostium.

Mitto (mittam) Delphos consultum, quidnam faciam de rebus meis.

¹⁾ avšak: *Ego hoc sum assecutus, ut bonum nomen existimer* že za pořádného dlužníka jsem pokládán (výsledek náleží přítomnosti §. 368, 1.).

Misi Delphos consultum, quidnam facerem de rebus meis.

Incedit omnes libido sciscitandi, ad quem regnum venturum sit.

Incessit omnes libido sciscitandi, ad quem regnum venturum esset.

3. Pravidlo to místo má i při infinitivě perfecti, spojen-li je s časem nějakým minulosti: spojen-li však infinitivus perfecti s prae-sentem, klademe v závislé na tomto infinitivě větě konjunktiv imperfecti anebo plusquamperfecti, jestliže bychom přeměnice infinitiv v perfectum finitum klásti musili též imperfectum anebo plusqpf.

Satis mihi multa verba fecisse videor, quare esset hoc bellum necessarium.

Přeměněno: *Satis multa verba feci, quare esset etc.*

Quomadmōdum officia dūcerentur ab honestate, satis explicatum esse arbitror.

Satis explicatum est, quemadmodum — dūcerentur.

Quam multos fuisse putatis, qui, quae ego deferrem, non crederent.

Quam multi fuerunt, qui non crederent.

Avšak: *Sapientissimum Solōnem dicunt fuisse, cum, qui leges scripserit*; přeměněno: *Sapientissimus Solōn fuit is, qui leges scripsit. Scito me, posteaquam venerim, rediisse*; přeměněno: *Posteaquam veni, redii.*

§. 360. Latinská řeč nemá žádného *konjunktivu futuri*; vynáší jej buď opisováním nebo konjunktivem časů jiných.

1. *Opisování* má místo nejvíce jen ve větách vedlejších počínajících se od částice *quā* a v nepřímých větách tazacích. Konjunktiv futuri I. activi nahrazuje se tu opisou (perifrastickou) konjugací (-urus sim, -urus essem) aneb opsáním *futurum sit (esset)* *ut* s následujícím konjunktivem praesentis neb imperfecti.

Buď *Non dubito, quā hanc rem brevi confecturus sis.*

Non dubitabam, quā hanc rem brevi confecturus esses.

neb *Non dubito, quā futurum sit, ut hanc rem brevi conficias.*

Non dubitabam, quā futurum esset, ut hanc rem brevi conficeres.

Nepochybuji, nepochyboval jsem, že tu věc brzy ukončís.

Opsáním *futurum sit (esset)* *ut* jest nezbytno:

a) má-li nahraditi se konjunktiv fut. I. activi sloves supina nemajících.

b) má-li nahraditi se konjunktiv fut. I. passivi.

c) má-li nahraditi se konjunktiv fut. II. activi; tu klade se rovněž *futurum sit (esset)* *ut*, avšak s konjunktivem perfecti nebo plusquamperfecti.

a) *Non dubito, quin futurum sit, ut diligenter discas.*

Non dubitabam, quin futurum esset, ut diligenter disceres.

b) *Non dubito, quin futurum sit, ut haec res brevi a te conficiatur.*

Non dubitabam, quin futurum esset, ut haec res brevi a te conficeretur.

c) *Non dubito, quin futurum sit, ut hanc rem brevi confeceris.*

Non dubitabam, quin futurum esset, ut hanc rem brevi confecisses.

Má-li nahraditi se konjunktiv futuri II. passivi, tu užívá se pravidelně výrazu zkráceného. Tedy místo:

Non dubito, quin futurum sit, ut res celeriter sit confecta.

Non dubitabam, quin futurum esset, ut res celeriter confecta esset, řekne se zkráceně:

Non dubito, quin celeriter confecta res futura sit.

Non dubitabam, quin celeriter confecta res futura esset.

Rovněž:

Nescio, num sententiam meam omnibus probaturus sim.

Nesciebam, num sententiam meam omnibus probaturus essem etc.

Agamemnon non dubitat, quin Trōia brevi sit peritura. Belli eventus qualis futurus sit, ne eos quidem dubitatis. (Non est dubium, quin futurum sit, ut libri tui a me diligenter legantur). Diceremus, si res postularet, quanta spectacula animus in locis caelestibus esset habiturus. (Nunquam dubitabam, quin futurum esset, ut hominibus virtuti praeditis aditus in caelum pateret. Non dubito, quin futurum sit, ut, dum tu haec legas, ego Atticum convenerim¹⁾). Nemini dubium esse poterat, quin futurum esset, ut, si tibi recta probanti placeres, tum non modo tete viceris²⁾, sed omnes et omnia). Non dubito, quin legente te has litteras confecta iam res futura sit.

2. Jinými časy nahrazuje se konjunktiv futuri v takových vedlejších větách, které spojeny jsou s jinými závislými větami futurum v sobě obsahujícími. I nahrazuje se tu:

a) konjunktiv fut. I. konjunktivem praes. neb imperfecti;

b) konjunktiv futuri II. konjunktivem perfecti nebo plusquamperfecti:

¹⁾ Nepochybují, že, co ty toto čísti budeš, já u Attika budu (byl jsem na návštěvě. Nezávisle: *Dum tu haec leges, ego Atticum convenero.* ²⁾ Nikomu nemohlo býti pochybno, že, budeš-li to, co právě jest, zkoušeje sobě se libiti. tu netoliko nad sebou samým zvítězíš (jsi zvítězil), nýbrž nade všemi i nade vším. Nezávisle: *Si tibi recta probanti placebis, tum non modo tete viceris, sed omnes et omnia.*

V češtině konjunktiv takových vedlejších vět indikativem budoucího času překládati dlužno, a to:

a) konjunktiv praes. a imperf. indikativem bud. času sloves trvajících;

b) konjunktiv perf. a plusqpf. indikativem bud. času sloves jednodobých a končících.

a) *Si obsides Helvetiū dābunt* (budou-li dāvati), *Caesar pacem cum eis faciet.*
Si obsides ab Helvetiis dābuntur (budou-li dāváni), *C. pacem cum eis faciet*

<i>Pollicetur</i>	{	<i>si obsides Helvetiū dent,</i>	{	<i>sese cum eis pacem</i>
<i>Caesar,</i>		<i>si obsides ab Helvetiis dentur,</i>		<i>facturum.</i>

<i>Pollicitus</i>	{	<i>si obsides Helvetiū darent,</i>	{	<i>sese cum eis pacem</i>
<i>est Caesar,</i>		<i>si obsides ab Helvetiis darentur,</i>		<i>facturum.</i>

b) *Si obsides Helvetiū dederint* (dají-li), *Caesar cum eis pacem faciet.*
Si obsides ab Helvetiis dāti erunt (budou-li dáni), *C. cum eis pacem faciet.*

<i>Pollicetur</i>	{	<i>si obsides Helvetiū dederint,</i>	{	<i>sese cum eis pacem</i>
<i>Caesar,</i>		<i>si obsides ab Helvetiis dāti sint,</i>		<i>facturum.</i>

<i>Pollicitus</i>	{	<i>si obsides Helvetiū dedissent,</i>	{	<i>sese cum eis pacem</i>
<i>est Caesar,</i>		<i>si obsides ab Helvetiis dati essent,</i>		<i>facturum.</i>

Caesar Helvetiorum legātis respondet, si Allobrogibus satisfāciant, sese cum iis pacem esse facturum. Lentulus consul senātui reique publicae se non defuturum pollicetur, si audacter ac fortiter sententias dicere vēlint. Catilina sperabat, si consul designatus fōret, fācile se ex voluntate Antonii ūsurum. Speramus nos, quae petierimus, impetraturos. Plāto tum dēnique fōre beatas respublicas putavit, si docti ac sapientes homines eas rēgere coepissent. Oraculum erat dātum, si Codrus interfectus esset, victrīces Athenas fore.

Rovněž ve větách vedlejších, jichžto hlavní věta zavírá v sobě pojem budoucnosti: *Ita res est, ut nisi deus aliquis nobis subvenerit, salvi esse nequeamus*¹⁾. *Xerxes praemium prōposuit*²⁾, *qui invenisset novam voluptatem*. *Alcibiades domino navis multa pollicitus est*³⁾, *si se conservasset*⁴⁾.

¹⁾ Přímě: *nisi deus aliquis nobis subvenerit, salvi esse non poterimus.*

²⁾ *proposuit* = *se daturum esse dixit.* ³⁾ *pollicitus est* = *se daturum dixit.*

⁴⁾ zachráni-li ho.

Hlava XLII. O užívání indikativu.

§. 361. *Indikativ* klademe v latině, jako v češtině, když něco prostě anebo tvrdíme anebo popíráme anebo zpřímá po něčem se tážeme. Indikativ značí tedy vždy něco skutečného aneb alespoň takového, co mluvčí za skutečné pokládá. *Deus est. Non me paenitet vixisse. Estne Deus? (Odp.: Est). Si Deus est, sempiternus est.*

§. 362. V lat. jazyce užívá se vždy indikativu v těchto případech, ve kterých v jazyce českém může klásti se vedle indikativu i optativ, a to:

1. při pojmech *povinnosti, nutnosti, slušnosti a možnosti*. Pojmy takové bývají vyjádřeny

a) slovesy příslušného významu: *dēbeo, necesse est, oportet, convenit, dēcet, possum, licet.*

b) opisnou konjugací s partic. futuri pass. spojeným se *sum*.

c) adjektivy příslušného významu spojenými se sponou *sum*: *aequum, par, iustum est; aequius, melius, utilius est* a pod.

Čas indikativu řídí se pravidly o užívání časův.

a) *Potes aliam viam ingredi, sed non vis.* Můžeš anebo mohl bys nastoupiti na jinou cestu (ještě nyní); avšak nechceš. *Poteras aliam viam ingredi, sed volebas.* Mohl jsi anebo byl bys mohl nastoupiti na jinou cestu (tenkrát); avšak jsi nechtěl; anebo mohl bys a můžeš na jinou cestu nastoupiti; avšak nenastupuješ (*sed non ingrederis*). *Potuisti aliam viam ingredi, sed nunc non potes.* Mohl jsi anebo byl bys mohl na jinou cestu nastoupiti; avšak nyní to možno není. *Potueras aliam viam ingredi, sed non fecisti.* Mohl jsi na jinou cestu nastoupiti anebo byl bys mohl na jinou cestu nastoupiti (tehdy); avšak tys toho nečinil. — *Quos tueri debes¹⁾, desēris. Ad mortem te, Catilina, duci iam pridem oportebat²⁾. Irritari Antonium non oportuit. Catilinam omnino vivum e senatu eicere non oportuerat. Video me desertum, a quibus minime conveniebat. Multos possum³⁾ viros nominare, qui doloribus podagrae⁴⁾ cruciabantur.*

¹⁾ máš — bys měl. ²⁾ měl jsi býti veden — byl bys měl býti veden, anebo máš býti veden, ale nejsi veden (*sed non duceris*). ³⁾ mohu — mohl bych. ⁴⁾ bolestmi dnou v nohách spůsobenými.

b) *Optandum est*¹⁾, *ut aliquando aliam viam ingrediare. Alia via tibi ingredienda fuit*²⁾. *Haec condicio fuit non accipienda potius, quam patria relinquenda.*

c) *Philosophi ad rempublicam fere non accedunt nisi coacti; acquies autem erat*³⁾ *id voluntate fieri. Quanto melius fuerat*⁴⁾ *in Phaëthonte promissum patris non esse servatum.*

Poznam. Pamatuji me též: *non putaram* to jsem si nepomyslil, to bych si nebyl pomyslel; *rov. nunquam putavi, non putabam, non arbitrabar. Nunquam ego ratus sum fore, uti rex maximus in hac terra privato homini gratiam deberem.* A tak *credo, opinor, puto* myslím (tuším), myslil bych, zvláště často jakožto vstávky s příchutí ironie (= snad): *Non, credo, id praecipit Apollo.* To. myslil bych, (to tuším, to snad) neporoučí A. *Illa, opinor, tu quodque concedis letia esse.* To, myslil bych, i ty uznáváš, že malicherné jest.

— 2. zcela po způsobě adjektiv, jimiž pojem slušnosti, nutnosti a t. d. se označuje, užívá se indikativu při výrazech: *longum est* bylo by příliš obštno (nikoli *longius!* srov. §. 302, Pozn.), *magnum, immensum, infinitum, difficile, grave est* a pod. *Longum est mulorum perssequi utilitates et asinorum.*

— 3. při *paene* a *prope* čes. *skoro, málem*, bez *mála* klade se indikativ perfecti: *Paene dixi* skoro bych byl řekl; *id paene praecepi* toho bych byl málem opomenul; *paene concedi* bez *mála* bych byl sklesl; *prope oblitus sum* málem bych byl zapomněl.

— 4. ve větách uvedených *vztahnými* náměstkami nebo *příslorci*, jež buďto *zdvojením* nebo *příponou cunque* nabyla významu zevšeobecňujícího: *quisquis, quotquot, utut; quicunque, quantuscunque, quādiscunque; utcunque, ubicunque, undecunque, quotienscunque* etc. V češtině v té příčině klade se jindy indikativ, jindy optativ, jindy imperativ. *Utut est, utcunque est, quoquo modo (quocunque modo, quo modo cunque) res se habet* jakkoli se to má, buď tomu jakkoli, buď tomu jak buď. *Quidquid erit* buď co buď, ať bude co bude. *Homines qualescunque sunt* lidé ať jsou jacíkoli, buďtež si jacíkoli, buďtež si takoví anebo takoví. *Ubi-cunque eris* buď si kde buď, ať budeš kde budeš. *Thēsauri, quotquot et quantiscunque sunt* poklady buďtež si sebe množší a sebe větší a t. d.

— 5. při částicích *sive* — *sive* (*seu* — *seu*): *sive verum est sive falsum* ať je to pravda ať lež, ať by to pravda byla ať lež, budiž to pravda nepravda. *Illo loco libentissime uti soleo, sive quid nuncum ipse cogito, sive quid aut scribo aut lego* to jest mé nejzamílovanější mštecško, buď si že o něčem přemýšlím, buď si že něco anebo píši anebo čtu.

¹⁾ jest přátel, bylo by přátel. ²⁾ bylo ti nastoupiti -- bylo by ti bývalo nast.

³⁾ pravěji by však bylo. ⁴⁾ bylo by bývalo.

Hlava XLIII. O užívání konjunktivu.

§. 363. *Konjunktiv* je způsob *možnosti, přání, nejistoty, připouštění* t. j. činnost konjunktivem vyjádřená ani s jistotou netvrdí se ani nepopírá, nýbrž toliko za možnou, nejistou se pokládá, přeje se anebo připouští. Řeknu-li na př. *eamus*, netvrdím ani že jdeme ani že nejdeme, nýbrž označuji toliko, že jítí je možno, že si toho přeji a t. d.

Konjunktiv ve větách hlavních.

§. 364. I. *Coniunctivus potentialis* t. *konj. možnosti*, a to *praesentis* a *perfecti*. Záporně klade se před něj *non*. V češtině klademe nejvíce buď optativ, buď indikativ futuri s částicí *snad* anebo bez ní, aneb obrat *možná* č. *credat quispiam* věřil by někdo, bude (snad) někdo věřiti, možná, že někdo bude věřiti.

Konjunktiv možnosti klade se:

1. k označení děje o sobě možného ve větách s podmětem všeobecně pomýšleným, náměstkou tazací *quis?* nebo neurčitou *aliquis, quispiam* etc. vyjádřeným. *Quis neget?* kdo by popíral? *Quis dubitet?* kdo by pochyboval? *Quis rem tam veterem pro certo affirmet?* kdo by věc tak starou s jistotou tvrdil? *Hic quaerat quispiam* tu se (snad) někdo bude tázati. *Dicat aliquis* někdo bude říkati; *dixerit aliquis* někdo řekne a t. d.

2. ku pronesení úsudku skromného neb opatrného. *Censeam* soudil bych; *dicam* říkal bych, *dixerim* řekl bych; *hoc ego nunquam laudaverim* toho bych já nikdy nepochválil; *repērias multos, qui* etc. nalezl bys mnoho těch, kteří a t. d. *Frangas potius quam corrigas, quae in pravum induruerunt. Platōnem nec nimis valde nec nimis saepe laudaveris.*

Poznam. 1. Chceme-li vyjádřiti, že *snad* č. že *asi něco v skutku jest*, bylo, bude, klademe *fortasse* s indikativem anebo *forsitan* s konjunktivem. *Haec longiora fortasse sunt (fuerunt)* to je (bylo) snad příliš obsérno. *Fortasse dices* snad řekneš. *Tu fortasse in sententia permānes. Forsitan qua-ratis* možná, že se budete tázati. *Haec forsitan verint non necessaria.*

Častěji užívá se v této případnosti vazeb s *nescio an*, *haud scio an* (§. 399, Pozn. 1-3) nebo s *puto, arbitror* a pod. Tudyž m. *frater iam fortasse venit* č. *frater iam forsitan venerit* častěji: *nescio an* (*haud scio an*) *frater iam venerit* č. *puto fratrem iam venis-c.* Poslední vazba nezbytna je ve větách tazacích:

Quid hunc cōgitasse putas (arbitraris)? Co si tento asi pomyslel? *Spectatores stantes plauderant in re facta; quid arbitramur in vēra* ¹⁾ *fuisse facturos?* Diváci stojíce tleskali při věci smyšlené; co pak by byli asi (teprve) při pravdivé činili?

2. Děj v minulosti možný vyjadřuje se konjunktivem *imperfecti*; zvláště zhusta vyskytají se tak výrazy: *dicerēs. crederēs. putares* byl bys řekl, myslil, soudil (bylo lze říci, mysliti, souditi); *viderēs, cernerēs* byl bys viděl (bylo lze viděti). *Pedites maesti — crederes victos — redeunt in castra. Confecto proelio cernerēs, quanta audacia fuisse! in exercitu Catilinae.*

§. 365. II. *Coniunctivus optativus* t. konj. přací, a to *praesentis* a *perfecti* k označení přání, jehož uskutečnění mluvčí možným býti pokládá, *imperfecti* pak a *plusquamperfecti* k označení přání, jehož uskutečnění nemožným býti soudí. Zápornost vyjádří se tu částicí *ne*. Velmi zhusta opírá se konj. přací o částici *utinam* ²⁾, záporně *utinam ne* čes. *kéž, budež*. V češtině indikativ, optativ, imperativ.

Utinam errēs! kéž se mylíš! č. kéž bys se mylí! (t. j. možná, že se mylíš, a já si toho přeji). *Utinam erraveris!* kéž jsi se zmýlil! č. kéž bys se byl zmýlil! (t. j. možná, že jsi se zmýlil). *Utinam errares!* kéž bys se mylí! (avšak to není možná, ty se nemylíš: pročež i = ach, že se nemylíš!). *Utinam errasses!* kéž bys se byl zmýlil! (avšak to není možná, ty jsi se nezmylíl; pročež i = ach, že jsi se nezmylíl!) *Valeant* ³⁾ *cives mei, sint incolūmes, sint beati! Hoc ōmen avertat Iuppiter* ⁴⁾! *Utinam Catilina suas secum copias eduxisset! Illud utinam ne vēre scriberem!*

Poznam. 1. Přání, jichž uskutečnění mluvčí možným býti pokládá, opisují se též konjunktivy *velim, nōlim, mālīm* spojenými s konj. *praes.* a *perf.*; přání, jichž uskutečnění nemožným býti soudí, opisují se i konjunktivy *vellem, nollem, mallem* spojenými s konj. *imperf.* a *plusquamperf.*: *velīm rēdeas* vl. chtěl bych, abys se vrátil. *velīm rediēris, velīm mihi ignoscās. scribas velīm. nolīm ita existēs; vellem adesce possēs, vellem verum fuisset, nollem dixissem* etc.

2. Konj. přací klade se též v zařkánicích: *mōriar (inteream. peream, ne vivam, ne saluus sim), si verum non dico* at umru (at zahynu, at nejsem živ, at nejsem zdrav), nemluvim-li pravdy. *Sollicitat, ita vivam, me tua valētudo* znepokojuje mne, jakť jsem živ, tvoje zdraví. *Peream, nī* ⁵⁾ *ita est* at zahynu, není-li tomu tak.

§. 366. III. *Coniunctivus inssivus (imperativus)* t. konj. rozkazovací, a to *praesentis* na označení ménějšího rozkazu a pobídnutí, a *jen re třetí osobě*. Zápornost *ne*. *Suum quisque noscat ingē-*

¹⁾ *si res vera fuisset* t. co myslíme, že by byli . . . činili. V. §. 384. 3.

²⁾ bás. též *o si*. Verg.: *O mihi praeteritos referat si Iuppiter annos!* ³⁾ at jsou zdraví. ⁴⁾ toho uchovej bůh! ⁵⁾ *nī* v takovýchto zařkánicích větách pravidelně m. *nisi*.

nium poznávej (ať poznává) každý svou přirozenost. *Dōnis impiū ne placare audeant deos.*

V druhé osobě jak jednočtu tak mnohočtu užívá se v této případnosti z pravidla imperativu. Avšak klade se přece konjunktiv, a to:

1. *praesentis* ve 2. osobě *sing.* při podmětě zcela povšechně (neurčitě) pomýšleném něm. *man:* *Fēras, quod vitare non potes* snášej, čemu vyhnouti se nemůžeš č. snášeti se má, čemu se člověk vyhnouti nemůže.

2. *perfecti* ve 2. osobě *sing.* spojený se záporností *ne, nihil* etc. při podmětě určitém, když důrazně něco zapovídáme. V češtině klade se tu *ať* s indik. futuri sloves jednodobých a končících: *Hoc ne feceris* ať toho neučiníš. *Ne transieris Ibērum.* *Nusquam te vestigio moveris* nikam ať se z místa nelmeš. *De me nihil timueris.* Srov. §. 402, 2.

§. 367. IV. Coniunctivus hortativus t. vybízecí, a to *praesentis* jen v 1. osobě mnohočtu, jímž mluvčí sám sebe spolu s jinými k něčemu vybízí. Zápornost *ne.* *Amemus patriam!* milujmež vlast! *Imitemur maiores nostros!* *Ne expectemus, dum ab amicis ope nostra indigentibus rogemur.*

§. 368. V. Coniunctivus deliberativus (dubitativus), a to pro přítomnost *praesentis*, pro minulost *imperfecti* nebo někdy též *perfecti*, klade se v otázkách na označení pochybnosti a podivení, kdežto my v češtině užíváme buď optativu nebo pomocného slovesa *míti* s infinitivem, ba druhdy též prostého futura ¹⁾. Zápornost *non.* *Quid faciam?* co mám činiti? *Quid facerem?* co jsem měl činiti? *Quid enumerem artium multitudinem?* nač bych vypočítával (nač mám vypočítávati) množství umění? *Antonio cedamus?* *Ego irascerer, mi frater?* já že bych se byl hněval, bratře? *Ego te videre noluerim?* já že bych tě nebyl chtěl viděti?

§. 369. VI. Coniunctivus concessivus t. připouštěcí, a to pro přítomnost *praesentis*, pro minulost *perfecti*, někdy spojen s částicí *ut*, záporně s *ne*, kterýžto klademe, když druhému v něčem povolujeme nebo jemu leacos připouštějce, přece vyrčení své tvrdíme. V češtině užívá se indikativu neb optativu spojeného se slovcí: *ať, třeba, kdyby třeba, byť i, dejme tomu že* aneb imperativu. *Hacc sint falsa saue, invidiosa certe non sunt* ať to je v skutku nepravo, v ne-návisť zajisté to neuvozuje. *Ut desint vires, tamen est laudanda vo-*

¹⁾ Mistře dobrý, co učiním, abych života věčného obdržel? (= co učiniti mám?) Bart. Skl. str. 101, 4.

luntas třeba by nedostávalo se sil, přece jest chvály hodna vůle. *Ne sit summum malum dolor, malum certe est* nebudiž si největším zlem bolest a t. d. *Malus civis Cn. Carbo fuit. Fuerit aliis, tibi quando esse coepit?* byt i to byl jiným a t. d.

Poznam. Z uvedených příkladů vidno, že čeština nemajíc konjunktivu latinský konjunktiv hlavně čtvrtým způsobem vynáší, a to:

1. indikativem: *servet te Deus!* at tě zachová Bůh!
2. optativem: *utinam pater veniat!* kéž by otec přišel!
3. imperativem: *ne serviamus pecūniae!* neslužme penězům!
4. způsobem opisným t. j. slovesem nějakým pomocným (míti, moci a pod.) spojeným s infinitivem: *quid faciam?* co mám dělati?

Konjunktiv ve větách podmiňovacích.

§. 370. *Podmiňovacími* (kondicionalními, hypotetickými) periodami slovou ona souvětí, jichž věta vedlejší vyjadřuje nějakou podmínku, na jejíž platnosti záleží i platnost výroku věty hlavní čili podmíněné.

Věta vedlejší čili podmiňovací uvedena bývá částicí *si* nebo některou její složeninou, a slove *predvčtim* (*protāsis*); věta hlavní čili podmíněná nazývá se *zāvčtim* (*apodōsis*).

§. 371. Latinská řeč má tyto tři hlavní formy souvětí podmiňovacích: 1. *skutečnosti* č. *indikativné*; 2. *možnosti* č. *potentialné*; 3. *neskutečnosti* č. *irrealné*.

1. **indikativné.** V předvětí klade se indikativ, v závětí též indikativ aneb imperativ. Mluvíce vyznačuje poměr mezi předvětím a závětím za naskrze nezbytný, skutečný. V češtině kladou se v předvětí spojky *-li, jestliže, ač* s indik., v závětí indikativ aneb imperativ.

Si id crēdis, erras

Si id credebās, errabās

Si id credidisti, erravisti

Si id credes, errabis

Si id credideris, errabis | v. §. 355.

věříš-li tomu, klameš se.

věřil-li jsi tomu, klamal jsi se.

uvěřil-li jsi tomu, zklamal jsi se.

budeš-li tomu věřiti, zklameš se.

uvěříš-li tomu, zklameš se.

Si dies est, lūcet. Si tibi hoc accidere potuit, quid nobis fit?
Si quis sibi plus appetet, violabit ius humanae societatis. Si de me ipso plura videbor dicere, ignoscitote. Si crederis e natura rerum benevolentiae inunctionem, nec domus ulla nec urbs stare poterit.

2. **potentialné.** V předvětí i v závětí klade se konjunktiv *praesentis* anebo *perfecti* (coni. *potentialis* §. 364). Jak podmínka tak i věc podmíněná vyznačuje se úmyslně za nejistou, pouze možnou. V češtině jak v předvětí tak v závětí optativ se klade.

Si id credas, erres

Si id credideris, erraveris

jestliže bys (dejme tomu, že bys) tomu
věřil, klamal bys se.

jestliže bys (dejme tomu, že bys) tomu
uvěřil, zklamal bys se.

Si quis ita agat, imprudens sit. Si quis ita fecerit, imprudentem eum dixeris. Sim imprudens, si plus postulem. Si me omnia recte fecisse dicam, nimium mihi sumam (arrogans sim). Si scieris aspidem occulte latere uspiam et velle aliquem imprudentem super eam assidere, cuius mors tibi emolumentum futura sit; imprube feceris, nisi monueris, ne assideat.

3. irrealné. V předvěti i v závěti klade se konjunktiv imperfecti nebo plusquamperfecti. Jak podmínka tak i věc podmíněná označuje se za neskutečnou. Přimysliti možná protivu: „avšak tomu tak není (nebylo).“ V češtině klade se v předvěti spojka *kdy* s optativem, v závěti optativ:

Si id crederes, errares (sed non credis)

Si id credidisses, errarisses (sed non credidisti)

kdybys tomu věřil, klamal bys se.

kdybys tomu byl uvěřil, byl bys se zklamal.

Médici si omnibus morbis uideri possent, felicissimi essent hominum. Quae vita fuisset Priamo, si ab adolescentia scisset, quos Perentis senectutis esset habiturus. Facerem, si possem (nemohu). Fecissem, si potuissem (nemohl jsem).

Poznam. 1. Věc nemožná může se časem přítomným v obor možnosti posínouti: *Tu si hic sis, aliter sentias*

2. Imperf. coni. bývá někdy místo plusqpf. coni. obvykle k naznačení trvání neb současnosti: *Non iam heroicis temporibus tantum laudis in dicendo Ilixi tribuisset Homerus, nisi iam tum esset (m. fuisset) honos eloquentiae.*

§. 372. Oba členy podmínovacího souvětí nezávisí na sobě toumerou, že by jeden určité formy druhého nezbytně vymáhal. Pamatovati je totiž, že, vyjímouc konjunktiv ve větách irrealných, forma hlavní věty je vždy taková, jakou by vyjadřovala se věta bez podmínky vyslovená.

Si id credis, erres

Si id credas, erras

věříš-li tomu, mýlíš bys se.

věřil-li bys tomu, mýlíš se.

Si quid habes certius, velim scire (§. 364, 2). Quid timeam (§. 368), si aut non miser post mortem aut beatus etiam futurus sum¹⁾. Mémoria minuitur, nisi eam exerceas. Vitis, nisi fulta sit, ad terram fertur.

¹⁾ býti mám §. 444, b).

§. 373. Ve *hlavní větě (v závěti) irrealných* souvětí podmiňovacích klade se *indikativ*, aby se označilo, že děj věty této jižž byl na tom, aby skutkem se stal. *Labebar longius, nisi me retinuissem.* Spouštěl jsem se (jižž) ještě dále (do řeči), kdybych se nebyl zdržel. *Præclare ciceramus, nisi fugientem Læpidus recepisset Antonium.* Zvítězili jsme zuamenitě (byli jsme vítězi), kdyby nebyl útočiště poskytl L. utíkajícímu Antoniovi.

Zvláště klade se *indikativ* ve případech v §. 362 naznačených, a to:

1. při pojmech *porinosti, nutnosti, slusnosti, možnosti*: *Delevi potuit exercitus, si quis aggredi ausus esset. Si ulla in te pietas esset, patris cum lōco cōlere dēbēbas. Respublica poterat esse perpētua, si patriis cīveretur institutis et moribus.*

Tak i při opisné konjugaci jak aktivně tak *passivně*: *Si id credidisses, erraturus fuisti* kdybys tomu byl uvěřil, byl jsi na tom, abys se zmýlil. *Cyprus grāve bellum passurus fuit, si quid in Croesum crudelius consuluisset. Si vērū respondēre velles, hæc erant dicenda.*

2. při *paene a prope*: *Pons sublicitus iter paene hostibus dedit, nisi unus vir fuisset, Horatius Cocles.*

§. 374. Stane-li se podmiňovací souvětí *závislým*, pamatovati jest:

1. *Indikativně* předvětí přemění se na *konjunktivně* a užije se v něm toho času, kterého souslednost časů vymáhá. Co se *futura* týče v. §. 360.

<i>Si id credis, erras)</i>	<i>Dico te, si id credas, errare.</i>
	<i>Dixi te, si id crederes, errare.</i>
<i>(Si id credidisti, errasti)</i>	<i>Dico te, si id credideris, errasse.</i>
	<i>Dixi te, si id credidisses, errasse.</i>
<i>Si id credes, errabis)</i>	<i>Dico te, si id credas, erraturum esse.</i>
	<i>Dixi te, si id crederes, erraturum esse.</i>
<i>(Si id credideris, errareris)</i>	<i>Dico te, si id credideris, erraturum fuisse.</i>
	<i>Dixi te, si id credidisses, erraturum fuisse.</i>
<i>(Si id credis, erras)</i>	Non $\left\{ \begin{array}{l} \text{si id credas, crres.} \\ \text{si id credas, erraturus sis} \\ \text{si id credideris, errareris.} \end{array} \right.$
<i>(Si id credes, errabis)</i>	
<i>(Si id credidisti, errasti)</i>	

(*Cæsar nescio quo lōco*¹⁾ *apud Sallustium dicit, si lubido animum possideat, eam dominari, animum nihil valere. Præceptor noster sæpe dicebat, si bōna existimatio divitiis præstaret et pecunia tanto*

¹⁾ nevím kde u Sall. t. kdesi u Sall.; srov. §. 393, Pozn. 2.

pere expeteretur, eo magis gloriū expectandam esse. Inter omnes constat urbem nostram, si quando liberalibus studiis floruerit, nunc maxime florere). Miltiades dixit, si interisset Darius, Europam fore tutam.
Ostatně v. §. 360, 2.

2. *Potentialné* předvěti řídí se v závislosti rovněž pravidly o souslednosti časů. Tu ze způsobu slovesa vidno není, bylo-li předvěti původně indikativné čili potentialné.

Dico te, si id credas, errare.

(Si id credas, erres)

Dixi te, si id crederes, errare.

Non dubito, quin, si id credas, erres.

(Certum est me Thucydidis orationes imitari neque posse, si velim, nec velle fortasse, si possim. Non dubito, quin, si tibia inflata non refērat sonum¹⁾, abiciat eam tibicen). Rōmāni Fābios ad caelum laudibus ferunt: si sint (dicunt) duae rōboris eiusdem in urbe gentes²⁾, omnes finitimos subigi populos posse. Menēnius vociferatus est, si iniusti domini possessione agri publici cederent, se mōram delectui non facere³⁾.

3. Stane-li se závislou *irrealná* podmiňovací perioda tou měrou, že v ní má užiti se vazby akkusativu s infinitivem, *zůstane předvěti vždy* beze změny; v závěti pak místo konjunktivu imperfecti a plusquamperfecti activi klade se *partic. fut. act. s esse à fuisse*; ale v pasivě, a nemá-li sloveso supina, klade se způsob opisný s *futurum esse, ut* anebo s *futurum fuisse, ut* a s konjunktivem imperfecti.

(Si id crederes, errares)

Dico) te, si id crederes, erraturum esse.
Dixi)

(Si id credidisses, errasses)

Dico) te, si id credidisses, erraturum fuisse.
Dixi)

(Si id crederes, decipereris)

Dico) si id crederes, futurum esse, ut decipereris.
Dixi)

(Si id credidisses, deceptus esses)

Dico) si id credidisses, futurum fuisse, ut decipereris.
Dixi)

(Si id crederes, te paeniteret)

Dico) si id crederes, futurum esse, ut te paeniteret.
Dixi)

(Si id credidisses, te paenituisset)

Dico) si id credidisses, futurum fuisse, ut te paeniteret.
Dixi)

Fuit apertum, si Cōnon non fuisset, Agēsilaum Asiam Tauro tēnus regi Persarum fuisse erepturum. Hannibal si diūtius vixisset,

¹⁾ t. kdyby flétna, fonká-li se do m, nevydávala zvuku. ²⁾ kdyby byly dva rody v městě těžší síly, že by a t. d. ³⁾ kdyby nepraví panové z dědiny ustoupili, že by odvodu nezdržoval.

certum est, eo dūce Poenos arma Itāliae illāturos fuisse. Sōlon dicere solebat, si in unum lōcum cuncti sua māla conferrent, futurum esse, ut quisque propria deportare dōmun, quam ex eo miseriarum acervo portionem suam ferre mallet. Nisi quīdam nuntii de Caesaris victōria essent allati, plērique existimabant, futurum fuisse, ut urbs amitteretur. Theophrastus dixit, si hominum aetas potuisset esse longinquior, futurum fuisse, ut omnibus artibus hominum vita erūdiretur. Cicero videbat, si Catilinam mortē multasset, futurum fuisse, ut eius socios invidia oppres-sus persequi non posset. (Scito, si te stābilem in amīcīa praestitisses, futurum fuisse, ut te nunquam eius constantiae paeniteret).

Poznam. Ani zde nelze vždy rozeznati z pouhé formy, byla-li závislá pe-rioda podmiňovací původně indikativná čili irrealná. *Dixi, te, si id crederes, erraturum esse* může povstati tak dobře ze *si credes, errabis*, jako ze *si crederes, errares*.

4. Stane-li se závislou irrealná podmiňovací perioda na spoj-kách *ut, ne, quin* anebo na náměstce tazací (příslovci tazacím), zůstane předvětí i tu beze změny, rovněž i závětí; toliko místo konjunktivu plusquamperfecti activi v závětí z pravidla zaujímá místo konjunktiv perfecti coniugationis periphrasticae (— *urus fuerim*).

(Si id crederes, errares, de-	Non dubito	} quin, si id crederes, errares.
cipereris)	Non dubitavi	
(Si id credidisses, deceptus	Non dubito	} quin, si id credidisses, deceptus
esses)	Non dubitavi	
(Si id credidisses, errasses)	Non dubito	} quin, si id credidisses, erraturus
	Non dubitavi	

(*Non est dubium, quin, si diligentior esses, omnes difficultates superares. Non est dubium, quin, si diligentior fuisses, omnes difficultates superaturus fueris*). *Si id facere voluisses, non dubito, quin omnis ad te conversura fuerit multitudo. Adeo inopia coactus est Hannibal, ut, nisi tum fugae speciem abrundo timuisset*¹⁾, *Galliam repetiturus fuerit. Tanta desperatio illata Poenis est, ut, nisi in exercitu Agathoclis orta seditio fuisset, transiturus ad eum Bomilcar, rex Poenorum, fuerit. (Quaeritur, num ita graviter erraturus fueris, si puer dūcem et moderatorem habuisses). Ostendis, qualis tu, si ita forte accidisset, fueris illo tempore consul futurus.*

• <O konjunktivě plusquamperfecti v závětí pamatujme ještě:

2a) že i v aktivě zůstává někdy beze změny, zvláště nemá-li sloveso supina (— *urus fuerim*), — *urus fueris*.

¹⁾ t. kdyby se nebyl bál, že odchod jeho tvářnost útěku mítí bude.

Non dubito (dubitavi), quin, si id credidisses, errasses.

Non dubito (dubitavi), quin, si id dixisses, te paenituisset. >

b) že místo téhož konjunktivu klade se též způsob opisný *futurum fuerit (fuisset)* ut s následujícím konjunktivem imperfecti, zvláště v *passivě* a u sloves *supina* nemajících i v *aktivě*.

(Si id credidisses, deceptus esses.)

Si id credidisses, non dubito, quin futurum fuerit, ut decipereris.

Si id credidisses, non dubitavi, quin futurum fuisset, ut decipereris.

(Si dixisses, te paenituisset.)

Si dixisses, non dubito, quin futurum fuerit, ut te paeniteret.

Si dixisses, non dubitavi, quin futurum fuisset, ut te paeniteret.

c) závisí-li *irrealná* podmiňovací perioda jakožto otázka na čase *historickém*, že klade se místo konjunktivu *plusquamperfecti activi plusquamperfectum coniugationis periphrasticae* (— *urus fuisssem*).

Apparet, quantopere, si id credidisses, erraturus fueris (dle čís. 4).

Apparuit, quantopere, si id credidisses, erraturus fuisses.

(Non est dubium, quin epulari Hannibal in Capitōlio potuisset, si uti victoria scisset. Si imperatores cautiores fuissent, non est dubium, quin futurum fuerit, ut hostes loco perirentur. Nesciebamus, num ita graviter erraturus fuisses, si puer dūcem et moderatōrem habuisses). Subibat cōgitatio animum¹⁾, quōnam mōdo tolerabilis futura Etrūria fuisset, si quid in Samnio adversi evenisset.

Poznam. 1. *Nescio an* (= *fortasse* §. 399, P. 1) na vazbu nepříteli. *Eloquentia nescio an Gracchus pārem habuisset nēmīnem, si diūtius vixisset.*

2. Podmiňovací větu čelící proti jině, částici *si* již uvedené podmínce uvádí se částicemi *sin, sin autem*, ve kratších protivách jeví *si* čes. *pakli, pakliže*. *Hunc mihi timorem ēripe: si verus est, ne opprimar, sin falsus (sin autem falsus, si falsus), ut tandem aliquando timere desinam.*

3. Výminka může též vyslovena býti:

a) Hlavní větou: *Negat quis, nego: ait, aio*. Po imperativu výminku v sobě obsahující klade se velmi zhusta *indik. futuri* bez spojky, kdežto v češtině obvyč. spojky *a* užíváme: *Recognosce mecum noctem illam: iam intelliges me vigilare ad salutem reipublicae*. Rozpomení se se mnou na onu noc: a pak vyrozumíš, a t. d. (= *si recognoveris, intelliges*).

b) Vzážnou větou: *Qui videret, urbem captam diceret* (= *si quis videret*).

c) Participiém: *Nihil potest evenire nisi causa intercedente* (= *nisi causa intercedit*).

d) Nějakou jinou částkou věty: *Agricultura sine hominum opera nulla esse potuisset* (= *si hominum opera non fuisset*).

¹⁾ *subit cog. animum* = připadá na mysl.

Nisi a si non

čes. *leč, leda-li, kdy ne-, jestliže ne-, ne-li.*

§. 375. Podmínovací věty uvádějí se částicí *nisi*, vztahuje-li se zápornost k celé větě; zápornost *si non*, táhne-li se zápornost jenom ke slovesu nebo k jinému jednotlivému slovu. Někdy obou výrazů beze značného rozdílu užití možná. *Nisi id confestim facis, ego te traham magistratui. Acquitas tollitur omnis, si habere suum cuique non licet. Actum est de te, nisi provides (si non provides).*

Si non klade se vždy:

1. při protivě *ne-li*—*toť přece: si non*—*at, certe, tamen, at tamen, at certe*; není-li zvláštního slovesa ve větě vedlejší, klade se též *si minus*. *Si mihi republica bona frui non licuerit, at carebo mala. Si non (si minus) praescens periculum, at certe longinqua obsidione fames est timenda;*

2. jdou-li dvě podmínovací věty za sebou, z nichž první je tvrdivá, v druhé pak sloveso se záporností se opakuje; vynechá-li se v druhé větě sloveso, klade se *si (sin) minus*: *Si id feceris, magnam habebo gratiam; si non feceris, ignoscam. Dolores, si tolerabiles sunt, feramus; sin minus, aequo animo e vita exeamus.*

Poznam. 1. *Nisi* nebo *nisi tamen* přičiňuje k záporné větě omezující přídavek ve smysle českého: *jediné, toliko, přece: De re nihil possum iudicare, nisi illud mihi persuādeo* *jediné tím jsem jist.*

2. Odnáší-li se *nisi* k nějaké negaci, má význam českého *leč*; a žeť obě negace na vzájem se ruší, vzniká odtud smysl čes. *jen, jediné, toliko. Nihil aliud fecerunt, nisi rem detulerunt. Nisi in bonis vtrius amicitia esse non potest.* Rovněž mají do sebe význam čes. *jen, jediné, toliko* spojení: *nemo — nisi, nullus — nisi, nusquam — nisi, nunquam — nisi: nemo nisi improbissimus* *jen nejnepoctivější, nusquam nisi in calidis regionibus* *toliko v teplých krajinách.*

3. *Nisi quod* *leda že, jen že, nisi si leč-li: Tusculanum et Pompeianum valde me delectant, nisi quod me acre alieno obruerunt. Ad neminem longiores epistulas scribo, nisi si quis ad me plura scripsit.*

4. *Nisi forte* *leč snad* (s indikativem) často s příchutí ironie: *Nemo fere saltat sobrius, nisi forte insānit.* Mocnější jest a vždy ve smysle ironickém se klade *nisi vero* *leč snad naposled* (též s indikativem). *Plenum forum est corum hominum, quos ego a vestris cervicibus depuli, iudices, a meis non removi. Nisi vero paucos fuisse arbitramini, qui conari aut sperare possent, se tantum imperium posse delere.*

Konjunktiv po spojkách.

Spojky účelné a sousledné (coniunctiones finales et consecutivae):

ut, ne, quo, quin, quominus.

§. 376. Ut finale. *Věty účelné (finalné)*, jež znamenají, za jakým účelem něco se děje, počínají se, jsouce kladny, od částice *ut* čes. bych, abych (*ut final*), jsouce pak záporny, od částice *ne* čes. bych ne, abych ne.

Tvary časové ve větách účelných jsou toliko dva: *konjunktiv praesentis* a *imperfecti*, o jichžto užívání platí pravidla o souslednosti časův (§. 357).

Edere oportet, ut vivas, non vivere, ut edas. Athenienses legatos miserunt, ut consulerent oraculum. Aves foveant pullos, ne frigore laedantur. Dionysius tyrannus, ne tonsori collum committeret, tondere filias suas docuit.

O větách účelných pamatujmež:

1. Ve hlavní větě bývá často *eo, ideo, idcirco, ob hanc causam* etc. čes. proto, za tím účelem. *Legum idcirco servi sumus, ut liberi esse possimus.*

2. Místo *ne* klade se též *ut ne* aneb odděleně *ut . . ne*, což bývá zvláště ve spojení *ut ne quis* etc. *Ludendi est quidam modus retinendus, ut ne nimis profundamus. Iustitiae primum munus est, ut ne cui quis noceat.*

3. Záporná věta účelná ku předcházející účelné druží se částicí *neve* č. *neu* (= *et ne* čes. a ne, ani), nikoli pak částicí *neque* (= *et non*). *Praesidium in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam iniussu suo neve inde egredi posset.*

4. Ve větách účelných překládá se

aby nikdo ne — <i>ne quis</i>	aby nikde ne — <i>ne usquam</i>
aby nic ne — <i>ne quid</i>	aby nikam ne — <i>ne quo</i>
aby žádný ne — <i>ne ullus</i>	aby nikdy ne — <i>ne unquam</i>

5. *Ut non* bývá v účelné větě, táhne-li se *non* k jednotlivému slovu (*ut non — sed, ut non tam — quam* a pod.): *Confer te, Catilina, ad Manlium, ut a me non eiectus ad alienos, sed invitatus ad tuos videaris. Darius Cyri regis filium in matrimonium duxit, ut non tam in extraneum translatus, quam in familiam Cyri reversum regnum videretur.*

Poznam. O vztazných větách účelných v. §. 391, 1.

§. 377. Ut imperativum. Touže vazbu, jakou věty účelné, mají též závislé věty *žadací* (*rozkazovací*), jež vyjadřují, čeho podmět věty řídící si žádá, aby se stalo nebo nestalo. I v nich klade se konjunktiv *praesentis* aneb *imperfecti* závislý na částici *ut* (*ut imperativum* čes. aby) anebo na částici *ne* (čes. aby ne). V hlavní větě bývají:

1. slovesa znamenající: *žádati* a *prositi*, *napominati* a *raditi*, *pobízeti* a *nutiti*, *poroučeti* a *veleti*, *ustanoviti* a *usněsti se na čem*.

<i>peto ut</i>	<i>hortor ut</i>	<i>addūco ut</i>	<i>consilium cāpio ut</i>
<i>postulo ut</i>	<i>suādeo ut</i>	<i>cōgo ut</i>	<i>consilium est ut</i>
<i>flāgito ut</i>	<i>persuādeo ut</i>	<i>impero ut</i>	<i>constituo ut</i>
<i>oro ut</i>	<i>auctor sum ut</i>	<i>praecīpio ut</i>	<i>decerno ut</i>
<i>rōgo ut</i>	<i>incito ut</i>	<i>mando ut</i>	<i>mihi propōsītum est ut</i>
<i>prēcōr ut</i>	<i>impello ut</i>	<i>ēdico ut</i>	<i>plācet ut</i>
<i>obsecro ut</i>	<i>commōveo ut</i>	<i>praescribo ut</i>	<i>convēnit ut.</i>
<i>mōveo ut</i>	<i>permoveo ut</i>	<i>stātuo ut</i>	

Illud te oro et hortor, ut diligentissimus sis. Obsecro vos, ut diligenter attendatis. Themistocles persuasit pōpulo, ut classis centum navium aedificaretur. Senatus Lentulum, ut se abdicaret praeura, coegit. Placuit mihi, ut Graecas orationes explicarem. Convēnit¹⁾, ut maior pars tribunorum militum ex plebe crearetur. Hoc te rogo, ne demittas animum nec te obrui magnitudine negotii sinas. Caesar milites cohortatus est, uti suar pristinae virtutis memoriam retinerent ne perturbarentur animo. Sūbito consilium coepi, ut, antequam lucret, exirem.

Rovněž po slovesech *vyhlašování* (*verba declarandi* §. 413), která jinak vazby *akkusativu* s *infinitivem* vymáhají, klade se *ut* a *ne*, vyhlašuje-li se *vůle* nebo *žálost*, aby se něco stalo nebo nestalo: *Atheniensibus Pythia respondit²⁾, ut moribus ligneis se munirent. Philosophia docuit, ut nosmet ipsos nosceremus. Scipioni scribendum est, ne bellum remittat* (srov. §. 414, 5).

Částice *ut* často se tu vypouští: *Caesar Labieno mandat, Remos reliquosque Belgas ulent.*

¹⁾ Stalo se usnesení. ²⁾ t. j. odpovědí svou projevila vůli, aby . . .

K §. 377. Básníci a Tacitus místo *ut imperat.* s *konj.* zhusta po způsobě řeckém kladou *infinitiv*. Ovid.: *Delubra vestra tueri poscimus. Sunt, qui praecipiant herbas sumere.* — Hor.: *Stomachus flagitat refici.* — Tac.: *Togonius principem orabat deligere senatores Corbulo suadet Tiridati precibus Caesurem aggrēdi.*

2. v hlavní větě bývají slovesa znamenající: *præcavati* nebo *staturati se*, *usilovati* a *uklíněti oč*.

<i>cūro ut</i>	<i>video ut</i> přihlížím, aby	<i>contendo ut</i>	<i>nilhil antiquius ha-</i>
<i>prævideo ut</i>	<i>lābōro ut</i>	<i>nitor ut</i>	<i>beo quam ut</i> ne-
<i>prospicio ut</i>	<i>opĕram do ut</i>	<i>id āgo (id spectro) ut</i>	mám nic pilnějši-
<i>consūlo ut</i>	<i>curam adhibeo ut</i>	<i>stūdeo ut</i>	ho, než abych.

Da operam (cura), ut cāleas. Omne ānīmāl id agit¹⁾, ut se conservet. Nilhil antiquius habui, quam ut Pansam convenirem. Videant (dent operam) consules, ne quid respublica detrimenti cāpiat.

3. v hlavní větě bývají slovesa znamenající: *chtíti a přáti*, *dovolovati*, *dopouštěti* a *trpěti*.

<i>vōlo (ut)</i>	<i>opto ut</i>	<i>concēdo ut</i>	<i>sino ut</i>
<i>mālo (ut)</i>	<i>cūpio ut</i>	<i>permitto ut</i>	<i>non pātior ut</i>

Phāēthon optavit, ut in currum patris tolleretur. Caesar Haeduis concessit, ut Boios in finibus suis collocarent. Illud nātūra non patitur, ut aliorum spōliis nostras facultates augeamus.

I tu vypouští se často *ut: Volo, (ut) mihi respondeas. Malo t. sapiens hostis mētuat, quam stulti cives laudent. Sine te exōrem.*

Poznam. 1. Po některém z uvedených sloves klade se též *infinitiv*, a to:

a) při slovesech *monco* a *hortor*, nemají-li při sobě žádného předmětu: *Rātio ipsa monet amicitias comparare*, jakož i po slovese *cōgo*: *Vis nos facere omnia cogit.*

b) po slovese *contendo*: *Caesar locum duabus ex partibus oppugnare contendit. Milites in hostium nāres transcendere contendebant.*

c) po slovesech *volo*, *nolo*, *malo*, *cupio*, jakož i *studeo*, *statuo* a pod., je-li podmět věty vedlejší totožný s podmětem věty hlavní, o čemž v. §§. 405. 415.

2. Jiná z vytčených sloves mohou míti při sobě též vazbu *akkusativu* a *infinitivem*.

a) slovesa *iūbeo* kaži a *vĕto* zakazují z pravidla jen vazbu *akkusativu* s *infinitivem* při sobě mají, o čemž v. §§. 416. 417. Touž vazbu připouští někdy i sloveso *impero*, avšak jen s *infinitivem* *passivním*, není-li zřejmě vytknuta osoba, které se poroučí. *Non hunc in vincula duci imperabis? Pro Serāpiōnis libro tibi praesentem²⁾ pecūniam solvi imperavi.*

b) *sino* a *patior* obě, s *akkusativem* a *infinitivem* se pojí, o čemž v. §. 416. Ostatně připouští *patior* jen tehdyž *ut*, je-li při něm zápornost; v. nah. 8. poslední příklad.

3. Některá z vytčených sloves nabývají druhdy významu sloves *vyhlášení* (*verba declarandi* §. 113); závislé na nich věty nejsou věty *žadací* (rozkazovací), nýbrž *vypravovací* a musí tudíž vnušeti se *akkusativem* a *infinitivem*. Zvláště pamatujeme:

¹⁾ dbá o to. ²⁾ hotové peníze.

moneo, admoneo ut napomínám někoho, aby něco činil; *moneo s akk. a inf.* uvádím na pamět, že něco jest.

persuadeo ut přemlouvám někoho, aby něco činil; *persuadeo s akk. a inf.* přesvědčuji někoho, že něco jest.

concedo ut dovoluji, aby někdo něco činil; *concedo s akkus. a inf.* připouštím, že něčemu tak jest.

statuo, constituo ut ustanovuji, aby se něco stalo (při stejnosti podmětův obýc. infinitiv; v. Pozn. 1, c); *statuo, constituo s akk. a inf.* pokládám za věc jistou (pokládám za to), že něčemu tak jest.

Monuit Caesar eius diei victoriam in equitum virtute constare. Mihi nunquam persuaderi potuit, animos, cum exissent ex corporibus, emori. Concedo haec, quae dicis, vera esse. Laudem sapientiae statuo esse maximam.

§. 378. Po výrazech *bázně* a *obavy* klade se ve větě vyjadřující, čeho podmět se obává, konjunktiv závislý na částici *ut*, boji-li se podmět, že *něco se nestane*, na částici *ne*, boji-li se, že *něco se stane*, aneb *aby se něco nestalo*.

Výrazy takové jsou: *timeo, metuo, vereor, horreo; pauculus, sollicitus sum; metus est, in metu sum, metus mihi incidit; periculum est, pavor me capit, cura me incessit* etc.

Latinář při výrazech *bázně* zření má k tomu, čeho podmět se bojíci sobě přeje. Je tedy: *bojím se, že otec nepřijde* t. c. *přeji si, aby přišel* *timeo, ut pater veniat*; *bojím se, že otec přijde* t. c. *přeji si, aby otec nepřišel* *timeo, ne pater veniat*.

Tvar časový ve větách takových řídí se sousledností času (§. 357): nikdy však nesmí v latině, jako často v češtině, závislé sloveso klásti se do futura.

*Timeo, ut omnes labores sustineas. Metuo, ne frustra laborem susceperis. Unum illud extimescebam, ne quid turpius facerem vel iam fecissem*¹⁾. *Pavor cep erat milites, ne mortiferum esset vulnus Scipionis.*

Místo *ut* klade se po výrazech *bázně* též *ne non* (*ne nullus* etc.): *Timeo, ne non pluat* m. *ut pluat. Vereor, ne consolatio nulla possit vera reperiri.* Je-li výraz *bázně* záporný nebo tazací se smyslem záporným, smí místo *ut* ve smysle českého *že ne...* (t jistě to bude) klásti se jediné *ne non*. *Non timeo, ne non pluat.* Nebojím se, že nebude pršet t. j. jistě bude pršet. *Non vereor, ne tua virtus opinioni hominum non respondeat. Non est periculum, qui leonem aut taurum pingat egrégie, ne idem in multis aliis quadrupedibus facere non possit. Quid est, cur verear (= non est, cur v.), ne ad eam sententiam non possim accommodare Torquatos nostros?*

¹⁾ že jsem činil anebo již učinil; abych nečinil anebo již neučinil.

Poznam. 1. Při *cavere* chrániti se, míti se na pozor klade se *ne* ve smysle českého *aby ne*: *Cavendum est. ne assentatoribus patefaciamus aures*. Často vypouští se *ne* zvláště po imperativě: *cave putes, cave dixeris, cave facias* (srov. §. 402, 1).

2. *Vide, videamus, videndum est ne* anebo *ne non* (téměř = *vereor ne* anebo *ne non*) k mírnějšímu, zdvořilejšímu tvrzení neb odepření, při čemž *ne* = čes. *ne-li, ne non* = čes. *-li*. *Vide, ne dici verius possit* nevím (vl. hled), nedalo-li by se pravěji říci t. j. dalo by se snad pravěji říci. *Vide, ne non sit necesse omnia credere* nevím, je-li třeba všemu věřiti t. j. sotva je (hude) třeba všemu věřiti. (V. §. 377, 2 poslední příkl. a §. 399, 2).

3. *Vereor* ¹⁾ poji se s infinitivem, má-li do sebe význam *ostýchat se, býti na vákách č. na rozpacích*. *Vereor te laudare praesentem*.

§. 379. Ut consecutivum. Věty sousledné (konsekutivné), znamenající výsledek nějakého děje, počínají se jsouce kladny od částice *ut* čes. *že*, *aby* (*ut consecutivum*), jsouce pak záporny od částic *ut non* (*ut nemo* etc.) čes. *že ne*, *aby ne*.

Co týče se *tvář časových*, věty sousledné řídí se pravidly o souslednosti časův, avšak po praeteritech nejsou jimi vázány, o čemž v. §. 358.

Ve hlavní větě předcházejí:

1. výrazy zahrnující v sobě slovece *tak*:

ita, sic, eiusmodi,
pak *adeo, tantopere,*
též *talis, tantus, tam* a *is,*
když místo *talis* kladeno.

Quis est tam dēmens, ut sua voluntate maereat? Græcos ita non²⁾ amas, ut ne ad villam quidem tuam viā Græcā ire sōleas. Atticus ita vixit, ut universis Athēniensibus mērito esset cārissimus. Erat Alcibiades ea sāgacitate, ut dēcipi non posset. Prigora et tempestates ita patienter tulit Hadrianus, ut nunquam cāput tēgeret.

Často tak ve hlavní větě přimysliti dlužno: *Arboribus consita Italia est, ut tota pōmārium videatur.*

Poznam. Po neosobném výrazu *tantum abest* čes. *daleko je toho* chyba následují dvě věty s *ut*. Při druhém *ut* může sice klásti se *contra* (čes. *naopak*), *etiam* (čes. *i*), nikdy však *pōtius* (spíše). *Tantum abest, ut prōbem sententiam tuam, ut eam maxime impugnandam censeam.*

Místo druhého *ut* může položiti se i hlavní věta: *Tantum abest, ut prōbem sententiam tuam: contra maxime eam impugnandum censeo.*

¹⁾ u Livia a u básníků též jiná *verba timeudi* (*timeo, metuo*). ²⁾ tak málo. Srov. §. 471, Pozn.

V češtině těchto obrátův užiti možná:

Daleko je toho chyba,	{	abych schvaloval minění tvé,	{	že myslím,	{	že proti ně-
Odstup ode mne,				nýbrž myslím,		mu velmi
Vzdal se ode mne,				naopak myslím,		opíráti se
Daleko budíž ode mne,						jest.

Tak málo schvaluji minění tvé, že myslím, že proti němu atd.

Netoliko neschvaluji minění tvého, nýbrž i myslím, že proti němu atd.

Užívá-li se místo první věty s *ut* předložky *a* se substantivem, tu *tantum abesse* klade se *osobně*. Tudyž buďto neosobně: *Tantum abest, ut gloria insolens sim factus, ut me fortunae tuae misereat* aneb osobně: *Tantum absum ab insolentia gloriae, ut me* etc. Tak vzdálen jsem hrdosti, jaká se slávou spojena bývá, že mi žel jest osudu tvého.

2. klade se *ut* *konsekutivně* po komparativě s *quam*. Komparativ takový často na jazyk český překládá se positivem opírajícím se o slovece *příliš*, *quam* pak u překladě obyčejně se vypouští. *Chabrias vivebat lautius, quam ut invidiam vulgi posset effugere* Ch. žil nádherněji, (než) aby, anebo žil příliš nádherně, aby a t. d.

3. klade se *ut* *konsekutivně* po slovesech znamenajících učiniti, *spůsobiti*, *dosíci* že.

facio ut, efficio ut, perficio ut, impetro ut, asséquor ut, conséquor ut, adipiscor ut. Ke slovesům znamenajícím „spůsobiti“ sblížují se výrazy: *natura fert* ¹⁾ *ut* jde přirozeným během že, *consuetudo fert ut* nese zvyklost že a pod.

Sol efficit, ut omnia floreant. Splendor vestis facit, ut peccare sine summo reipublicae periculo non possitis. Nihil aliud assequeris, nisi ut ab omnibus mortalibus audacia tua cognoscatur. Natura fert ¹⁾, *ut bonis hominibus favcamus*.

Ve smysle *spůsobiti*, *aby se něco stalo* nebo *nestalo* t. j. je-li výsledek podmětem hlavní věty zamýšlen (ve větách *finalně* *konsekutivních*), překládá se *ut* po vytčených slovesech slovcí: *abych, abys* a t. d. a zápor označuje se částicí *ne* (*ut ne*) čes. *aby ne*. *Nihil aliud vis asséquí, nisi ut ab omnibus lauderis. Vos adepti estis, ne quem (ut ne quem) civem timeretis*.

Poznam. 1. *Fac* ve smysle *dej tomu, pomysli si* vymáhá vazby akkusativu s infinitivem: *Fac animos remanere post mortem*. — Rovněž i *efficio* u významě *dokazují, dovozují*: *Dicaearchus vult efficere, animos esse mortales*.

2. *Efficitur* jde na jevo má při sobě buď *ut* aneb akkus. s infinit. Toužé dvoji vazbu má *sequitur* ²⁾ jde, plyne z něčeho: *Ex hoc efficitur* (anebo pouze *sequitur*) *omnia régi divina providentia. Ex hoc efficitur (sequitur), ut haec falsa sint*.

¹⁾ tak: *tempus fert, res fert, fortuna fert* etc. nikdy *secum* ²⁾ *sequitur* naskytá se samo, netrpíc při sobě přímětkův, které bývají při *efficitur*, jako jsou: *hinc, inde, ex hoc, ex eo, ex quo*.

4. klade se *ut* *konsekutivně* po výrazech neosobných: *bývá, stává se, přihází se, sbíhá se, daří se* *že* a *podl.*

fit ut, accidit ut, evēnit ut, contingit ut. ůsu vēnit ut.

Fieri potest, ut recte quis sentiat, et id, quod sentit, polite elōqui non possit. Persuap: accidit, ut ůtilitas cum honestate certet. Soli hoc contingit sapienti, ut nihil faciat invitus.

Poznam. 1. Výrazy *facio ut, fit ut* opisuje se častokráte děj závislého slovesa. *Invitus feci, ut Flāminium e senatu eicerem* m. *invitus Fl. eieci. Faciendum mihi putavi, ut tuis litteris breviter responderem* m. *respondendum putavi* *Non faciam, ut tuum animum angam querēlis* m. *non angam tuum anim. quer.* Zvláště často klade se tak *factum est ut.*

2. K opisování deje užívá se též výrazu *est ut*: *Quando fuit, ut, quod licet, non liceret* m. *quando non licuit?* Odtud opisné výrazy: *futurum esse ut, fore ut* etc.

3. *Accedit ut*, též *huc, eo, eodem accedit ut* ¹⁾ k tomu přistupuje *že* (nad to pak) klade se u vypravování (*accedebat ut, accessit ut* etc.), možná-li opsati je výrazy: *praeterea accedit ut, praeterea est ut, praeterea fit ut, praeterea fieri sōlet ut.* Mnohem častěji vyskytá se však *accedit quod* k tomu přistupuje ta okolnost (ten důvod) *že*: *Ad Apīi Claudīi senectutem accedebat etiam, ut caecus esset* = *Claudio sēni praeterea acciderat, ut* etc. *Accedit, quod Caesar mīrifice ingēniis excellentibus delectatur.*

4. Výrazy *mos est* a *mōris est* obyčej jest, *consuetudo est* a *consuetudinis est* zvykem, zvyklostí jest, znamenajíce tolik co *fieri sōlet*, mají při sobě obych. *ut*; avšak i *infinitiv.* *Mos est hominum, ut nōlint eundem plūribus rebus excellere. Mos erat patrius Acadēmae adversari semper omnibus in disputando.* Avšak i *mos, consuetudo adversandi* (§. 451, Pozn. 1).

5. *Non est integrum mihi* není již v mé moci, není při mně, rovnajíc se smyslem výrazu *fieri non potest*, spojuje se s *ut*: *Dionysio ne integrum quidem erat, ut ad iustitiam remigraret* t. j. *Ne fieri quidem poterat, ut Dionysius ad iustitiam remigraret.*

6. klade se *ut* *konsekutivně* po výrazech neosobných znamenajících: *následuje, zbývá, blízko jest, daleko jest* *že*.

Když výsledek mluvčí osobou je zamýšlen (ve větách *finalně* *konsekutivních*), překládá se *ut* do češtiny *aby*, a zápornost vyjadřuje se slovcem *ne* čes. *aby ne* (srov. nah. 3).

sequitur ut, restat ut, relinquitur ut, reliquum est ut, superest ut, prope est ut, proximum est ut, extremum est ut, longe abest ut. O *sequitur ut* z toho jde, plyne *že* v. nah. 3. Pozn. 2.

Sequitur, ut ²⁾ *sidera sua sponte moveantur. Restat, ut* ³⁾ *doceam; reliquum est, ut doceam; proximum est, ut doceam; extremum est, ut*

¹⁾ nikoli snad: *huic* č. *ad hoc*, *ei* č. *ad id*, *eidem* č. *ad idem*. ²⁾ *že*. ³⁾ *abych.*

*te oram. Iam prope erat, ut ne consulum quidem maiestas coëreret
 iras hominum¹⁾. Ille longe aberit, ut credat philosophis. Reliquum est,
 ne quid tēmere dicam contra potentes.*

6. klade se *ut* konsekutivně, má-li zevrubněji vyložiti se obsah
 podmětu nebo předmětu nějakého ve hlavní větě, vyjádřeného buď ná-
 městkou ukazovací střed. rodu, anebo substantivem s náměstkou uka-
 zovací buď zřejmě anebo jen myšleně spojeným. *Ut* takové slove
 též *ut explicativum* (vykladací).

I tu bývá obsah věty mluvící osobou spolu zamýšlen, ve kte-
 réžto případnosti *ut* = čes. *aby*, a zápor *ne*, *ut ne* čes. *aby ne*.

*Est hoc commune vitium in magnis liberisque civitatibus, ut²⁾
 invidia gloriæ cōmes sit. Habet hoc virtus. ut²⁾ etiam in hoste delectat.
 Amicitiae vis est in eo, ut³⁾ unus quāsi animus fiat e pluribus. Per-
 ditae civitates hos solent habere exitus exitiales, ut damnati in integrum
 restituantur. Caesar hanc sibi commodissimam belli rationem iudicavit,
 uti⁴⁾ castra ex eo loco moveret. Consuetudo Lusitanorum est (roz. haec),
 ut⁵⁾ sine utribus ad exercitum non eant. L. Pūnariu plus in eo, ne⁶⁾
 posset decipi, quam in fide Siculorum reponerat.*

In eo est ut jest na tom. *aby* — vždy neosobně se klade: *In
 eo est, ut proficiscamur.*

§. 380. Quo s konjunktivem klade se ve větách účelných místo
ut čes. *aby* tím. zvláště pak před komparativem. *In funeribus a So-
 lōne sublata erat celebritas virorum ac mulierum, quo lamentatio mi-
 nueretur. Lēgem brevem esse oportet, quo facilius ab imperitis teneatur.*

Non quo č. *non quod* s konjunktivem znamená v češtině: *ne že
 by*; *non quo non* č. *non quod non*. též *non quin* znamená: *ne že by ne* —.

Větami od částic *non quo* etc. se počínajícími popírá se důvod pouze myšlený:
 vetu protivná, kterou pravý důvod místo popíraného se klade, počíná se z pravidla
 od sloví *sed quia*, *sed quod* s indikativem čes. *nýbrž že*; aneb udá-li se účel
 jednání místo důvodu, od sloví *sed ut* čes. *nýbrž aby*; anebo vyjadřuje se pro-
 tiva ta větou nezávislou počínající se od sloví: *sed, sed tamen*.

*Pugiles ingemiscant, non quod (non quo) dōleant, sed quia (sed
 quod) profundenda vōce corpus intenditur. Litteras ad te dēdi, non
 quo (non quod) haberem magnōpēre, quod scriberem, sed ut loquerer*

¹⁾ Již by nebyla málem ani velebnost konsulů zuřivosti lidu na nzdě ndržela;
 vl. již bylo blízko toho, již bylo na tom, že by nebyla ani atd. Srov. §. 362, 3
 a §. 382, 2. ²⁾ že. ³⁾ záleží v tom, že. ⁴⁾ aby. ⁵⁾ že. ⁶⁾ více spoléhal na to, aby
 nemohl býti oklamán.

tecum absens. Iisdem de rebus vólui ad te saepius scribere, non quin (non quo non, non quod non) confiderem diligentiae tuae, sed (sed quod, sed quia) rei magnitudo me movebat.

§. 381. **Quominus** (vl. = *ut eo minus* aby tím méně, aby dokonce ne) spojuje se s konj. klade se po výrazech majících do sebe význam *zbraňování, překážení, vzpěčování* anebo *zdržování se*. V češtině že *ne, by ne* aneb *infinitiv*. Místo *quominus* může klásti se i *ne*.

impedio, prohibeo, deterreo; obsto, obsisto; officio, recuso; per me stat, per me fit, quominus na mně záleží, jsem tím vinen, jest moje vina, že ne — t. já zabránuji, aby ne —.

*Aetas non impedit*¹⁾, *quominus agri colendi studia teneamus ad ultimum tempus senectutis. Ignavia impedit, quominus (ne) pueri bonos in litteris progressus faciant. Tribūnus plebis obstitit, quominus (ne) res conficeretur. (Per Afranium stetit (factum est), quominus proelio dimicaretur. C. Mārio religio non fuit*²⁾, *quominus C. Glauciam praetorem occideret.*

Poznam. 1. Některé z oněch výrazů, jsou-li záporny, spojují se i s částicí *quin*: *Germani non recusant, si lacessuntur, quin armis contendant*. Tak: *non deterreo quin, per me non stat quin*. Vlastní však slovesa překážení: *impedio, prohibeo, intercedo, interdico* pojí se v této případnosti skoro vždy s *quominus* anebo s *ne*.

2. *Impedio a prohibeo aliquem a recuso* pojí se často i s infinitivem. *Male faciunt, qui peregrinos urbibus uti prohibent (impediunt). Nondum repertus est quisquam, qui mōri recusaret*. Rovněž pass. *deterreor*: *Nefarias Verris libidines commemorare deterreor*.

§. 382. **Quin** klade se toliko po výrazech záporných anebo smysl záporný do sebe majících, a to:

1. lze je zaměnití za *qui (quae, quod) non* čes. kdo by ne —, co by ne —, který by ne —, nebo za *ut non* čes. že ne —, aby ne —.

Nemo est (nemo invenitur) quin. Quis est quin (= nemo est quin). Nihil est quin. Repertus est nemo quin. Nihil est causae quin. Quid est causae quin?

Nemo est tam fortis, quin (qui non) rei novitate perturbetur. Quis est, quin sciat, quanta vis sit in sensibus. Nihil est, quod sensum habet, quin (quod non) intreat. Nihil unquam vobis praecepi, milites,

¹⁾ Před *impedio, prohibeo quominus (ne)* osobné náměstky v akkus. (*me, te, nos, vos*) Latinci rádi vypouštějí. ²⁾ C. Marijs nebral si z toho svědomí usmrtní C. Glaucia = *nihil obstitit, quominus Marius Glauciam praet. occideret*; jinak též: *C. Marius religiosum non habuit C. Glauciam occidere*.

quin (ut non) primum me periculis obiecerim. Quid est causae, quin (cur non) respondeas ¹⁾).

Poznam. Co týče se souslednosti časů v. §. 358.

2. klade se *quin* po záporných výrazech znamenajících: *pochybovati, dalek něčeho býti, minouti čeho, zdržeti se čeho* a pod.

non dubito quin, non est dubium quin, quis dubitat quin? nepochybují že, není pochybnosti že atd. ²⁾).

non multum (paulum) abest quin, nihil abest quin o málo chybí, nic nechybí, na mále jest že ne (aneb že by), málem, o málo, bez mála že ne (aneb že by).

nihil praetermitto quin, nihil intermitto quin nepominím ničeho, abych (aneb infuit).

temperare mihi non possum quin, retineri non possum, non (vix, aegre) abstineo quin, vix me contineo quin nemohu se zdržeti, abych ne (aneb infinitiv); *facere non possum, quin te laudem (ut te non laudem)* nelze mi (není mi možná) tebe nechváliti t. musím tě chváliti ³⁾), rov. *feri non potest, quin te laudem (ut te non laudem)*; avšak *feri non potest, ut te laudem* nelze mi (není mi možná) tebe chváliti atd.

Non debet dubitari, quin fuerint ante Homērum poētae. Non multum abfuit, quin Fābius Vārum interficeret ⁴⁾). *Nihil Cicero praetermisit, quin Pompēium a Caesaris coniunctione avōcāret. Germāni retineri non poterant, quin in hostes tela conicerent. Facere non potui, quin tibi et sententiam et voluntatem declarārem meam.*

Poznam. 1. Pamatujmež rozličné významy a vazby slovesa *dubito*:

dubito pochybují bez zápornosti s následující nepřímou otázkou: *dubito num, quis etc. Dubito, num idem tibi suādēre dēbeam. Honestumne factu sit an turpe, dubitant. Dubito, quid mihi agendum sit. Dubito an = puto, fortasse* (§. 399, 2 a Pozn.).

dubito s infinitivem = rozmýšlím se, rozpakuji se. (*Non*) *dubito respondere* ⁵⁾). Avšak i: *Nōlite dubitare, quin Cn. Pompeio uni credatis omnia*; a nutně *quin* v tomto případě, je-li *dubitare* v *passivé*, zvláště v *gerund.*: *Dōmitius sibi dubitandum non putavit, quin proelio decertaret.*

2. *Quin* s indikativem, užíváno jsouc v otázkách vybizecích, znamená čes.

¹⁾ proč bys neodpovídal? ²⁾ Z pravidla u Nepota, zhrsta u pozdějších spisovatelův od Livia počínajíc potkáváme se s *akk. a inf.* po *non dubito* nepochybují. *Miltiades non dubitabat ad regis aures consilia sua perventura.* Nep. (Nikdy u Caesara, jen jednou u Cic.). ³⁾ též: *non possum te non laudare* §. 477, 1.

⁴⁾ O málo chybil, že Fabius Vara nezabil.

O málo chybilo, že by byl Fabius Vara zabil.

Málem (že) Fabius Vara nezabil.

Málem (že) by byl Fabius Vara zabil.

⁵⁾ *non dubito resp.* možná též přeložiti „neze všeho odpovídám.“

proč ne? *Quin conscendimus equos?* Proč nesedáme na koně ¹⁾? — S imperativem anebo s konjunktivem vybízecím (§. 367) znam. *pak přece: Quin conscendite equos! Quin conscendamus equos!* — Jsouč částic sesilovací znam. *quin, quin etiam, quin pōitus, quin immo, quin contra* anobř: *Non te rōgo, ut dōmum redeas, quin hinc ipse irolare cūpio.*

§. 383. Spojky přirovnávací (coniunctiones comparativae):

quasi, quam si ²⁾, *ac si* ³⁾, *tamquam, ut si, velut si*

srovnávající případnosti pouze myšlené s něčím skutečným, spojují se s konjunktivem. čes. *jako by, nic jinak než jako by*. Tvar časový řídí se pravidly o souslednosti časův (§. 357).

Quid ego testibus aīor, quāsi res dubia sit? Xēnōmēnes tam te diligit, quam si vixerit tecum. Similiter facis, ac si me rōges. Tuas res ignoramus: tamquam enim clausa sit ⁴⁾ *Asia, sic nihil perfertur ad nos. Sequāni absentis Ariovisti crudelitatem, velut si cōram adesset, horrebant. Brūtus, velut si prolapsus cecidisset, terram osculo contigit.*

Poznam. 1. Při *ac si* mohou klásti se časové výminečných vět irrealných §. 371, 3), i když ve hlavní větě je praesens anebo futurum. *Perinde habeo (habeo), ac si scripsisses t. ac haberem, si scripsisses. Egnātiū absentis rem ut tuare aeque a te peto. ac si mea negotia essent.*

2. Spojky *ut (uti), sicut, quemadmodum* (řidějí *tamquam*) s následujícími demonstrativními *istā, sic, item* (rovněž, tolikéž) srovnávající případnosti skutečné mezi sebou na spřísob slovesa nepřísobí. *Ut agri non omnes frugiferi sunt, qui coluntur, sic animi non omnes culti fructum ferunt.*

Spojky připouštěcí (coni. concessivae):

quamvis, licet.

§. 384. *Quamvis* jakkoli by, ať by, byť i a *licet* třeba, třebas i — spojují se s konjunktivem. Sloveso věty spojkou *quamvis* uvedené, co do tvaru časového, závisí na větě hlavní. *licet* však spojuje se jen s konj. praesentis nebo perfecti.

¹⁾ 1. j. Nuže, sedněme na koně! = *Age, conscendamus equos!* Sloveč *cur non?* tužeme se po příčině očekávající odpovědi. ²⁾ klade se, předchází-li *tam*.

³⁾ klade se po slovech znamenajících podobnost: *perinde ac si, aeque ac si, similiter ac si* etc. v. §. 323. ⁴⁾ jako by zanedbána byla Asie.

K §. 384. *Quamvis* spojují básníci a pozdější prosaisté s indik., naopak *quamquam*, byť i něco skutečného se připouštělo, s konj. Hor.: *Quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atque optimus est modulator.* — Láv.: *Haec de tanto viro, quamquam et opinionibus et monumentis litterarum nārlārent, prōpōncenda erant.* (Zřídka v klass. prose).

Quod turpe est, id quamvis occultetur¹⁾, tamen honestum fieri nullo modo potest. Illa quamvis ridicula essent, mihi tamen risum non moverunt. Licet frēmant omnes²⁾, ego non tacebo. Non est magnus pūmilio, licet in monte constiterit.

Poznam. 1. Ve větách, jako: „Bys byl (budiž) sebe pilnější, přece něčeho nepořídíš“ klade se pozitiv: *Quamvis diligens sis³⁾, nihil tamen proficies. Assentatio, quamvis pernicioosa sit⁴⁾, nocere tamen nemini potest, nisi qui ea delectatur.* Pochlebování, byť i sebe záhubnější bylo atd.

2. *Quamquam* ač, ačkoli — spojuje se s indikativem: *Quamquam omnis virtus non ad se allicit, tamen iustitia et liberalitas id maxime efficit.*

3. „Etsi, tametsi, etiamsi“ řídí se pravidly o větách výmínečných §. 370 a sled.

4. O *ut concess.* v. §. 369, o *cum concess.* §. 387, I, 2.

1880
9-

Spojky časové (coni. temporales):

Antequam, priusquam.

§. 385. *Antequam, priusquam⁵⁾* než, dříve než. po záporu též dokudž ne... spojují se:

I. s *indikativem*, udává-li se při nich doba dějem skutečným, před nímž děj věty hlavní se sbíhá, a to s *indikativem praesentis* §. 346), *perfecti a futuri exacti*: *priusquam (antequam) video, priusquam vidi, priusquam videro.*

Antequam de ceteris rebus respondeo⁶⁾, de me pauca dicam. Membris utimur prius, quam didicimus, cuius ea utilitatis causa habeamus. De Carthagine non ante vereri desinam, quam illam excisam cognovero. Epaminondas non prius bellare destitit, quam urbem Laedae-moniorum obsidione clausit⁷⁾.

II. *Antequam* a *priusquam* spojují se s *konjunktivem*, a to *praesentis, imperfecti a plusquamperfecti*: *priusquam (antequam) videam, priusquam viderem, priusquam vidissem.*

1. *konj. praesentis* málo rozdílný od *indikativu praesentis* klade se, je-li ve hlavní větě *praesens* nebo *futurum*. *Antequam de praeceptis oratoris dicamus⁸⁾, videtur dicendum de genere ipsius artis⁹⁾.*

¹⁾ t. byť i ukryvalo se č. budiž si ukryváno č. ukryvej se neukryvej. ²⁾ t. třeba všickni reptali č. reptajte si kde kdo jest. ³⁾ vlastně: budiž (ať jsi) pilen, jak chceš. ⁴⁾ vl. pochlebování, budiž si ono záhubno, jak chceš. ⁵⁾ též odděleně: *ante — quam, prius — quam*, při čemž *ante* a *prius* ve hlavní větě se kladou: *non ante — quam, non prius — quam* ne dříve — než až, ne — dokudž ne. ⁶⁾ dříve než odpovím. ⁷⁾ Srov. *E. bellare destitit, postquam clausit; tum demum bellare destitit, cum clausit.* ⁸⁾ dříve než bychom mluvili, téměř = dříve než promluvíme srov. nah. I. příklad 1. ⁹⁾ o umění vůbec.

I ve všeobecných přípovědích, zvláště ve 2. osobě jednotu: *Prisquam incipias, consulto, ubi consulueris, matüre facto öpus est. Ante videmus fulguritionem, quam sönüm audiamus.*

2. konj. *imperfecti* a *plusquamperfecti* klade se v historickém vypravování. je-li ve hlavní větě perfectum anebo praesens historicum, a má-li označeno býti větou časovou, že děj jejt podmětem hlavní věty je zamýšlen (čes. aby dříve ne —). *Numidae prisquam ex castris subveniretur*¹⁾, *in proximos colles discēdunt. Achaei non ante ausi sunt capessere bellum, quam ab Roma revertissent*²⁾ *legati.*

Poznam. 1. Konjunktiv po *antequam, prisquam* tak se rozmohl, že užívalo se ho v historickém vypravování i při událostech skutečných, kteréžto pak na vůli osudu závislé mysliti se mohou. *Aristides interfuit pugnae nāvāli, quae facta est prius, quam poena liberaretur*³⁾.

Než v této případnosti klade se též indikativ perfecti, zvláště při *non antequam, non prisquam*. V. nah. I. poslední příklad.

2. Přehlédnouti lze spojení částic *antequam* a *prisquam* v tomto obrazci:

Caesar Gallos audet aggredi, prisquam auxilia vñiunt, veniant.

Caesar Gallos aggreditur, prisquam auxilia veniunt, veniant, vñerint.

Caesar Gallos aggressus est, prisquam auxilia vñērunt.

Caesar Gallos non prius aggressus est, quam auxilia vñērunt.

Caesar Gallos aggressus est, prisquam auxilia vñirent.

Caesar Gallos non prius aggressus est, quam auxilia vñissent.

Dum, donec, quoad.

§. 386. I. *Dum, donec* a *quoad* znamenajice české *pokud* (= *quamdiu*) spojují se s indikativem. *Lacedaemoniorum gens fortis fuit, dum Lycurgi lēges vñgebant. Donec öris felix, multos numerabis amicos. Cäto, quoad vixit, virtutum laude crēvit.*

O *dum* čes. *co* = zatím *co* s indik. praes. v. §. 345; o *dum* čes. *jen když* s konj. v. §. 389.

II. *Dum, donec* a *quoad* ve smysle českého *až* spojují se:

1. s *indikativem*, obsahuje-li věta časová děj skutečný. V té přičině označuje perfectum událost, futurum exactum děj budoucí, praesens děj jenjen skutkem státi se mající: *Agis rex missilibus pe-*

¹⁾ dříve než by se šlo na pomoc = aby se dříve nešlo na pomoc = *ne prius subveniretur* (úmysl Numidianův). ²⁾ dříve než by se vrátili = aby se dříve nevrátili (úmysl Achaeův). ³⁾ dříve než dle vůle osudu osvobozen býti měl.

tebatur, donec¹⁾) lancea nūdo pectōri infixa est. Expectabo, dum venerit. Expectandum est, dum, quid de Hispania agamus, scitur.

2. s konjunktivem spojují se dum a quoad (nikoli donec), je-li děj věty časově zamýšlen (v češ. až by = aby zatím). Horatius Cocles impetum hostium sustinuit, quoad ceteri pontem interromperent²⁾). Tak často po expectare a morari: Expecta, dum Atticum conveniam. Caesar summae dementiae esse iudicabat expectare, dum hostium copiae augerentur. Consules paucos dies morati sunt, dum socii ab nomine³⁾) Latino venirent.

Co se tearā časových týče, řídí se tu věty konjunktivně pravidly o souslednosti časů. Věty indikativně mají obyč. týž časový tvar, který má věta hlavní:

(dokud)	(až)
scribo, dum licet.	scribo, dum pater venit.
scribebam, dum licebat (též scripsi, dum licebat).	scripsi, dum pater venit.
scripsi, dum licuit.	scribam, dum pater venit (veniat) ⁴⁾ .
scribam, dum licebit.	scribam, dum pater venerit ⁴⁾ (fut. exact.).

2 Cum. /

§. 387. I. S konjunktivem spojuje se cum (quum) v těchto případech:

1. Uvádí-li se jím věta příčinná (cum causale); čes. když, poněvadž, protože. Cum sit in nobis consilium, ratio, prudentia, necesse est, deos haec ipsa habere maiora. Cum Athenas sis profectus, in tium redire turpissimum est. Quae cum ita sint procež (srov. quae si ita sunt v té případnosti).

2. Uvádí-li se jím věta připouštěcí (cum concessivum); čes. ač, ačkoli, jakkoli. Phocion fuit perpetuo pauper, cum divitissimus esse posset. V tomto případě bývá často támen ve větě hlavní. Praedones cum hostes communes sint omnium, tamen aliquos sibi instituunt amicos. Cum unum procul tot manus peterent, nemo tamen propius audebat accedere.

¹⁾ Donec spojuje Tacitus s konj., i když věta časová obsahuje děj skutečný: Rhenu servat nomen et violentiam cursu, qua Germaniam praevehitur, donec Oceano misceatur. ²⁾ až by strhli = aby zatím strhli. ³⁾ nomen opisuje předmět jmenovaný: nomen Latinum veškeré Latinstvo, nom. Romanum veškeré Římanstvo; vestrum nomen = vos. ⁴⁾ až otec přijde (až by otec přišel). Nikdy nesmí se dum ve smysle až s futurem I. spojovati.

3. Uvádí-li se jím věta *odporovací* (*cum adversativum*); čes. ježto, an-a-o. *Solus homo particeps est rationis, cum cetera sint omnia expertia. Cur Lysias et Hyperides amator, cum penitus ignoretur* (čto¹⁾).

4. Uvádí-li se jím věta *časová u vypravování* (*cum historicum*), a může-li dej věty takové spolu pokládán býti za okolnost příčinnou. Tu klade se *cum* s konj. *imperf.* na označení děje současného s minulým dějem věty hlavní, a s konj. *plusqpf.* na označení děje dovršeného před minulým dějem věty hlavní. *Agēsilaus cum ex Aegypto reverteretur vniissetque*²⁾ *in portum, qui Menelai vocatur, in morbum implicitus decessit.*

II. S *indikativem* spojuje se *cum* v těchto případech:

1. Uvádí-li se jím věta *časová*, jižto určuje se výhradně jen doba deje (*cum temporale*). Ve větě hlavní kladou se často slove: *tum, eo tempore, ille dies cum* etc. Nejčastěji naskytá se *cum* v této případnosti spojeno s *indikativem praesentis, futuri* nebo nějakého *praeterita* (nejvíce *perfecti*). *Is qui non defendit iniuriam, cum potest*³⁾, *iniust facit. Cum proclium inibitis, meminertis decus, gloriam, libertatem in manibus vestris esse. Mucina laetitia sum affectus, cum audivi*⁴⁾ *te consulem esse factum. Credo tum, cum Sicilia florebat opibus, magna artificia*⁵⁾ *fuisse in ea insula.*

2. Uvádí-li se jím věta *časová*, jižto označuje se děj *opětovaný* (*cum iterativum*); čes. kdykoli = pokaždé jak (*quoties*). *Poëtarum libros, cum est otium, legere solco. Cum fortuna reflat, affligimur. (Cum fortuna reflaverat, affligebamur* v. š. 348 a š. 349, Pozn. 2). *Oracula Graeci consulebant, cum bella erant inituri.*

3. Uvádí-li se jím věta obsahující v sobě okolnost, jižto děj hlavní věty se *vysvětluje* (*cum explicativum*). V hlavní i vedlejší větě kladou se obvyčejně stejné tvary časové. V češtině užívá se, je-li podmět věty vedlejší a hlavní společný, *transgressivu*. *Præclare facis, cum Lucelli memoriam tenes*⁶⁾. *Tribuniciam potestatem cum poscebat populus, iudicia poscebat. Improbus fuisti, cum accepisti*⁷⁾, *quod non licebat. Expectationem nobis non parvam attuleras, cum scripseras.*

4. Uvádí-li se jím věta, k jejímužto ději spisovatel obrátiti chce čtenářovu pozornost zvlášť. Taková věta vedlejší spojkou *cum* ave-

¹⁾ ježto o Katonovi svět zhořel vědět nechce. ²⁾ když se vracel a když přišel. ³⁾ když může, moha, jsa s to. ⁴⁾ když jsem uslyšel, uslyšev. ⁵⁾ dílny umělcův. ⁶⁾ zachovávaje. ⁷⁾ přijav.

dená, držíce místo věty hlavní, vždy za hlavní větou se klade (*cum inversum*). Tvar časový při částici *cum* jest anebo perfectum anebo praesens historicum; ve větě hlavní klade se z pravidla imperfectum anebo plusquamperfectum často spojené se slovi: *iam* již, *vix, tantum quod* ledva že, sotva že, *commōdum* právě, *nondum* ještě ne; částice *cum* (čes. a již, když) často spojena bývá se slovi *subito, repente*. *Commodum discesseras hēri, cum¹⁾ Trebatius venit* i. e. *cum discessisses, Trebatius venit. Iam lux appetebat, cum²⁾ rex alacres milites arma cāpere et exire in āciem iubet (iussit)* i. e. *cum lux appeteret, rex — iubet. Hannibal iam scālis subibat Locrorum mūros, cum repente³⁾ in eum ěrumpunt Rōmāni. Tantum quod ex Arpinātī⁴⁾ veneram, cum mihi a te litterae redditae sunt.*

§. 388.

Cum — tum

čes. *jak — tak, jest-liže — tot (tu), jakož — tak*. Často věta částicí *cum* uvedená obsahuje něco všeobecného; proti ní klade se věta s částicí *tum* (*tum maxime, tum praecipue, tum imprimis, tum vero, tum etiam*, nikoli *potissimum*), obsahující něco zvláštního. V této případnosti spojuje se *cum*:

1. s *indikativem* z pravidla. *Cum omnium rerum simulatio est vitiosa, tum amicitiae repugnat maxime.*

Často klade se *cum* beze slovesa: *In Miltiade erat cum summa hūmānitas tum mīra cōmitas. Volventi sunt libri cum aliorum tum imprimis Catonis. Cum multi saepe tum Cicero⁵⁾.*

2. s *konjunktivem* klade se *cum* ve spojení *cum — tum* ve smysle připoštěím. *Cum maximam cēpissē lacitiam ex hūmānissimī patris epistula, tum vero iucundissimae tuae litterae cumulum mihi gaudiū attulerunt⁶⁾.*

Nezbytno klásti konj. při *cum*, mají-li věty obě totěž sloveso. *Cum te a pueritia tua ānice dilexerim, tum hoc tuo facto multo acrius diligo.*

¹⁾ a již. ²⁾ když tu. ³⁾ když tu najednou. ⁴⁾ *Arpinum*, město v Latii. *Arpinas* -ātis adj. arpinský, subst. masc. Arpínan, subst. neut. statek Ciceronův u Arpina. ⁵⁾ jak mnozí jiní tak Cicero t. mezi mnohými jinými i Cicero; všimni se, že vypouští se tu slovo *alius*. ⁶⁾ radost moji dovršil.

§. 389. Spojky přáci (coni. optativae):

*dummodo, dum, modo; dummodo ne, dum ne,
modo ne*

čes. *by jen, aby jen, jen když*; záporně: *by jen ne, aby jen ne, jen když ne* spojují se s konjunktivem. Tvar časový řídí se pravidly o souslednosti časův; jenom chce-li mluvící naznačiti, že přání jest nevyplnitelné, klade konjunktiv imperfecti i tenkrát, když sloveso hlavní věty vynáší se tvarem praesentis. Srov. §. 365.

Multi omnia recta et honesta neglegunt, dummodo potentiam consequantur. Rex pollicitus est omnia se facturum modo ne cogeretur corpus suum dedere. Interpellent me inimici, quominus honoratus sim, dum ne interpellent, quominus respublica a me commode administrari possit. Mediocritas in puniendo placet Peripateticis et recte placet, modo ne laudarent iracundiam.

Nedum.

§. 390. Od *dum ne* dobře rozeznávati sluší *nēdum* čes. *natož pak aby, nerci-li aby, at nedím aby*, jež spojuje se též s konjunktivem. Téhož významu je často i spojka *ne* sama o sobě. *Vir in ipsis tectis frigus vitatur, nedum in mari et in via sit facilius abesse ab iniuria temporis. Vix incēdo intus, ne ire me posse cum onere existimes.* Též beze slovesa, jako v češtině: *Vix in ipsis tectis frigus vitatur, nedum (ne) in mari*¹⁾.

Konjunktiv ve větách vztahných.

§. 391. Ve větách vztahných t. j. počínajících se od náměstky vztahné *qui, quae, quod* aneb od vztahných příslovci *quo* kde, *ubi*, *unde* etc. klade se konjunktiv:

1. označuje-li se větou vztahnou nějaký účel: *qui = ut is, quā = ut ea, ubi = ut ibi, unde = ut inde*, čes. který by = aby (on), kde by = aby tam, odkud by = aby odtud. *Missi sunt legati cum Leonida, qui Thermopylas occuparent*²⁾. *Artaxerxes Iphicratem ab Atheniensibus petivit ducem, quem praeficeret exercitui conductitio. Artaxerxes Themistocli Lampasacum donaverat, unde vinum sumeret.*

¹⁾ natož pak na moři. ²⁾ kteří by obsadili t. aby obsadili; *qui occuparunt* = kteří obsadili (událost, nikoliv účel).

2. označuje-li se větou vztažnou výsledek aneb účinek vlastnosti oné osoby nebo věci, k níž vztažná náměstka se odnáší; velmi zhusta po slovech: *tam, talis, eiusmodi, tantus, is* etc. (§. 379, 1), avšak i bez nich. *Nulla gens tam fera est, cuius (= ut eius) mentem non imbuerit decorum opinio. Talem te esse oportet, qui te ab impiorum civium societate sejungas. Non ego is sum, qui¹⁾ mentitur. Non ii sumus, qui mentiamur.*

Poznam. 1. Pamatuj rozvádění naměstky vztažné z tohoto příkladu:

non sum is, cui (ut mihi)
non es is, cui (ut tibi)
non est is, cui (ut ei)
non sumus ii, quibus (ut nobis)
non estis ii, quibus (ut vobis)
non sunt ii, quibus (ut iis)

} *nihil vĕrum esse videatur.*

Podobně: *non sum is, cuius (ut meus) animus rãgetur errore.*

non es is. cuius (ut tuus) " " etc.

2. Po komparativě s *quam* klade se obvyčejně *ut* (§. 379. 2), avšak též *qui*: *Maiora deliquerant, quam quibus* ²⁾ *ignosci posset*. Někdy klade se tu pouhý konj. bez *ut*, zvláště často po *pōtius quam* raději než, spíše než a po nezřídka v témž významě se objevujícím *citius quam*, *prius quam*. *Pausanias epulabatur luxuriosius, quam. qui aderant, perpeti possent*. *Zēno Eleates, perpersus est omnia potius, quam conscios delendae tyrannidis indicaret* ³⁾. *Crōtōniātae* ⁴⁾ *morituros se affirmabant citius, quam in alienos ritus certerentur* ⁵⁾. *Aegyptiū quamvis carnificinam prius subierint* ⁶⁾. *quam ibi violent.*

3. Od těchto a takových vět *výsledkových* rozeznávati dlužno věty počínající se v češtině od sloví „než aby, než že“ a zastupující buďto podmět anebo předmět.

Nihil māgis cūpio, quam te mihi fācere (§. 415).

Nihil magis opto, quam ut mihi faveas (§. 377, 3).

Nihil me maiore gaudio afficit, quam quod mihi fates (§. 118).

3. při adjektivech *dignus* hoděn, *indignus* nehoděn, *aptus* příležitý, vhodný, *idoneus* spůsobilý^{*)}). *Dignus sum, qui lauder* hoděn jsem, abych chválen byl, *dignus es, qui lauderis* etc. *Indignus es, cui*^{*)}

¹⁾ nejsem ten člověk, abych lhal. ²⁾ *inquam ut iis*. Příliš těžce se provinili, aby jim odpuštěno býti mohlo. ³⁾ Elejský č. Eleau t. z Eleje (Ἐλεα) v Lukánii.

⁴⁾ raději, než aby důvěrníky spiknutí na zrušení (odstranění) samovlády vyžradil.

⁷¹⁾ Krotoňané, obyvatelé města Krotona v Dolní Itálii. ⁷²⁾ spíše, než aby cizím řá-

dům se podvolili. ¹⁾ všeliké katování raději by podstoupil, než aby a t. d. ²⁾ U bá-

apiklův a ve prose pozdější klade se tu zhrsta infinitiv. Ovid.: *Non domus una*

perire digna fuit. Hor.: *Indiani fraternum rumpere foedus. Eous etiam rivo*

dare nomen idoneus Tib: *(Circe ante veteres mutare figuras* Liv: *(auctores)*

quibus dignius credi est. ²) aby se ti věřilo.

fides habeatur. Res digna est, quam¹⁾ diu multumque consideremus. Nulla videbatur aptior persōna, quae de senectute loqueretur, quam Cātōnis. Acadēmici et Pērīpātētici mentem solam credebant idoneam, cui crederetur.

Po těchto příd. jménech bylo by *at* méně správně.

4. po výrazech: *sunt qui* jsou lidé, kteří, *non desunt qui, existunt qui, inveniuntur qui, reperiuntur qui*, zvláště po záporných výrazech: *nemo est qui* nikdo není kdo by, *nil est quod, nihil (non) habeo quod*, jakož i po tazacích: *quis est qui? quotusquisque est qui? quid est quod? Sunt, qui censeant, inu animum cum corpore interire. Fuere, qui Albinum consulem haur ignotum Iugurthae consilii existimarent. Inveni sunt multi, qui vitam profundere pro patria parati essent. Nemo est orator, qui se Demosthenis similem esse velit. Nihil est, quod tam miseris faciat, quam impietas et scelus. Quis est, qui non oderit libidinosam adolescentiam? Quotusquisque est, qui voluptatem neget esse bonum? Senex ne quod speret quidem habet.*

Avšak i: *Quis est, quin oderit etc. Nemo est, quin etc.* v. §. 382. 1.

Rovněž klade se konjunktiv po výrazech: *est quod, non est quod. est cur, non est cur, nihil est quod, non habeo quod, nihil habeo quod nihil est causae cur (quare), quid est causae cur? (quare?)* čes. je proč, není příčiny proč, není proč, jaká je příčina? čím to jest? a t. d. *Non est, quod te pudeat (cur te pudeat) sapienti assentiri. Nihil habeo, quod²⁾ accāsem (cur accusem) senectutem. Quid fuit causae, cur in Africam Caesarem non sequerere?*

Poznam. Po výrazech *sunt, reperiuntur etc.*, jsou-li spojeny buď s ná-městkou *quidam* anebo s nějakým slovcem početným, jako: *duo, nonnulli, pauci etc.*, mívá místo indikativ, pomyslí-li mluvící na určité osoby nebo věci. *Duae sunt artes, quae possunt locare homines in amplissimo gradu dignitatis, uno imperātoris, altera oratoris boni. Sunt bestiae quaedam, in quibus inest aliquid simile virtutis. Sunt nonnullae disciplinae, quae officium omne pervertunt.*³⁾

5. *Quod* s konjunktivem klade se v omezovacích mezivětech *quod sciam* nebo *quod ego sciam* co já vím, pokud já vím, *quod intellegam* co (pokud) já rozumím, *quod meminerim* co (pokud) já pamatuji, *quod saltem fide possim* co (pokud) já s dobrým svědomím (bez porušení povinnosti) mohu, *quod commodo republicae facere possim* co (pokud) beze škody obce (bez ublížení obci) učiniti mohu, *quod int-*

¹⁾ abychom ji uvažovali. ²⁾ nemám si proč stěžovati. ³⁾ Ve mluvě básnické klade se tu zhrsta indikativ, kde by v klassické prose kládl se konjunktiv. Hor.: *Sunt, quos curriculo pulverem Olympicum collegisse iuvat.*

nos liceat dicere mezi námi řečeno a pod., někdy i tenkrát, když vztážná věta táhne se k některému jménu hlavní věty. *Omnium oratorum, quos quidem ego cognoverim* ¹⁾, *acutissimum iudico A. Sertorium*.

Avšak jen: *quantum scio, quantum perspicio, quantum ego existimare possum, quantum efficere et consequi possum, quantum in me est, quoad facere potui, quoad fieri potest*.

6. označuje-li se větou vztážnou příčina nebo připuštění: *qui* = *cum ego, cum tu, cum is* etc. *O magna vis veritatis, quae facile si ipsa defendat. Alexander, cum ad Achillis tumultum adstisset: O fortunate, inquit, adolescens, qui tuae civitatis praecorem Homerum invenis. Ego, qui sero Graecas litteras attigissem, tamen, cum Athenas venissem, complures ibi dies sum commoratus*.

Poznam. Příčina ještě určitěji se vytýká, předrazí-li se vztážné naměstec slove *quippe, utpote, ut*: *quippe qui, utpote qui, ut qui* čes. který totiž. *Nihil te a me impetrare oportebat, quippe qui ne belli quidem in me iura servaveris. A Catilina Antonius haud procul aberat, utpote qui magno exercitu sequeretur. Magna pars Eidenatium, ut qui coloni additi Romanis essent, latine sciebant*.

Konjunktiv nepřímé závislosti a nepřímého představování.

§. 392. 1. Konjunktiv klade se ve větách *vedlejších*, závisí-li na vedlejších větách konjunktivních nebo infinitivních (akk. s inf.), a jsou-li nerozpojnou částí těchto vět. Zvláště jde pravidlo toto ke větám podmiňovací a relativním. Konjunktiv tento můžeme nazvat *konjunktivem nepřímé závislosti*. V češtině vkládáme někdy do vedlejší věty *prý*.

Mos est Syracusis, ut, si qua de re ad senatum referatur, dicat sententiam, qui cult ²⁾. *Mos est Athenis laudari in contione eos, qui sint in procliis interfecti* ³⁾. *Difficile est in philosophia pauca esse ei nota, cui non sint aut pleraque aut omnia* ⁴⁾. *Memoria erat tanta Hortensius, ut quae secum commentatus esset, ea sine scripto verbis eisdem redderet, quibus cogitaverat* ⁵⁾.

Poznam. Indikativ klade se:

1. Není-li věta podmiňovací nebo relativní nerozpojná od věty konjunktivní neb infinitivní, nýbrž obsahuje-li jen jako mimochodem prohozenou my-

¹⁾ které jsem já alespoň znal. ²⁾ Naopak s indikativnou větou hlavní *Syracusis, si qua de re ad senatum refertur, dicit sententiam, qui cult*. ³⁾ *Athenis laudantur in contione ii, qui sunt in procliis interfecti*. ⁴⁾ *Vix in philosophia pauca ei sunt nota, cui non sunt aut pleraque aut omnia*. ⁵⁾ čes. že to, co prý si promyslel a t. d. Přímě: *Hortensius, quae secum commentatus erat, ea sine scripto verbis eisdem reddebat, quibus cogitaverat*.

slénku spisovatelovu. *Irāti rogandi sunt, ut, si quam habent ulciscendi vim, differant in tempus aliud.*

2. Obsahuje-li věta vedlejší něco skutečně jsoucího, což obzvláště přihází se ve větách relativních: *Tanta vis probitatis est, ut eam vel in iis, quos nunquam vidimus, diligamus.*

Zvláště náležejí sem věty relativně obsahující pouhé opsání jisté třídy osob anebo věcí: *is qui dicit řečník, ii qui audiunt posluchači, ii qui praesunt vyšší úředníci, ii qui intellegunt znalci; id quod quis expētit něčí úmysl nebo záměr, ea quae exportantur zboží vývozně, ea quae scimus věci nám známé, ea quae ignoramus věci nám neznámé a t. d. Epistulae proprium est, ut is ad quem scribitur ¹⁾ de iis rebus quas ignorat certior fiat.*

O konjunktivu v závislých větách výmínečných v. §. 374.

2. Konjunktiv klade se mimo to ve všech větách *vellejších*, jimiž uvádějí se *myslénky* nebo *tvrzení jiného*, nikoliv pak tvrzení nebo přímětky spisovatelovy. Konjunktiv ten může nazván býti *konjunktivem nepřímého představení*. V češtině vkládáme do vedlejší věty obyčejně slovece *prý*.

Socrātes dicere solebat omnes in eo, quod sciunt ²⁾, satis esse eloquentes. Caesar Helvētiis imperavit, ut, si sibi purgati esse vellent ³⁾, fugientes reducerent. Socrates execrari cum solebat, qui primus utilitatem a iure seiunxisset ⁴⁾. Socrates accusatus est, quod corrumpere ⁵⁾ iuventutem.

Poznam. Obsahuje-li věta vedlejší tvrzení spisovatelovo, klade se v ní indikativ. *Explōrātōres Caesari referunt, apud Suēvos esse silvam infinita magnitudine, quae appellatur ⁶⁾ Bacēnis. Caesar Helvētiis in fines suos, unde erant profecti ⁷⁾, reverti iussit.*

Hlava XLIV. O větách tazacích.

§. 393. Tazací věty jsou buď *přímé*, na žádné jiné větě nezávislé, anebo *nepřímé*, závislé na větách jiných.

V tazacích větách *přímých* klade se:

1. indikativ: *quis dubitat?* kdo pochybuje? (§. 361).

2. konjunktiv potentialný: *quis dubitat?* kdo by pochyboval? (§. 364, 1).

¹⁾ příjemce listu. ²⁾ co prý vědí. Přímě představen zněl by výrok Sokratův: *Omnes in eo, quod sciunt, satis sunt eloquentes.* ³⁾ Rozkaz zněl by přimě: *Si mihi purgati esse vultis, fugientes reducite.* ⁴⁾ Přímá kletba Sokratova: *Qui primus utilitatem a iure seiunxerit* (§. 360, 2), *sacer esto.* ⁵⁾ Tvrzení to žalobníků: „že prý mladož kazí.“ ⁶⁾ Tvrzení Caesara jakožto spisovatele: *quae appellatur* bylo by tvrzení vyzvědačův. ⁷⁾ Rozkaz Caesara jakožto náčelníka: *Revertimini in fines vestros; unde erant profecti* je přímětek Caesara jakožto spisovatele.

3. konjunktiv deliberativný: *quid faciam?* co mám činiti? *quid facerem?* co jsem měl činiti? (§. 368).

4. konjunktiv kondicionální (impfcti a plusqpfcti), je-li věta tazací spolu závetím podmínovacího souvětí irrealního: *quid facerem, si pater adesset?* co bych činil, kdyby otec byl přítomen? *quid fecissem, si pater adfuisset?* (§. 371, 3).

V tazacích větách *neprímých* klade se vždy konjunktiv¹⁾: *dic mihi, quid facias; nescio, quis venerit; dixit mihi, quomodo se res haberet.*

— **Poznam.** 1. Neprímé věty tazací liší se tím od vět *vztahných*, že onyň odnášejí se obyčejně ke slovesu a lze je proměnití ve přímou otázku; věty vztahné naopak odnášejí se buď k nějakému substantivu, adjektivu, zjevnému nebo zamlčenému korrelativu anebo k jiné náměstce. Srov. na př. věty: *novi, quibus amicis utāris* a *novi amicos, quibus utēris; dic, quid sentias?* co myslíš? mluv! a *dic, quod sentis* mluv to, co myslíš; *scio, quantum tu scias* vím, mnoho-li ty víš. t. j. vím, jak rozsáhlé je tvé vědění, a *scio, quantum tu scis* = *scio tantum, quantum tu scis* vím tolik jako ty.

2. Výruzy: *nescio quis* a *nescio quid* právě tak jako české *nevím kdo, nevím co* bez působení na modus kladou se místo náměstek *aliquis, aliquid. Nescio quis ex me quaesivit. Nescio quid mihi animus praesagit mali.*

Podobně klade se: *nescio qui* (*quae, quod*) nevím jaký, *nescio unde* nevím odkud, *nescio quomodo, nescio quo pacto* nevím jak, *mirum quantum* nebo *mirum quam* div jak, až ku podivu, *nimum quantum* přespříliš. *Istam nescio quam indolentiam magnopere laudant. Cāsu nescio quo in ea tempora aetas nostra incēvit. Sententiae nescio unde ex abdito erūtae. Bōni nescio quomodo tardiores sunt. Id mirum quantum profuit ad concordiam civitatis²⁾. Sāles in dicendo nimium quantum³⁾ valent.*

§. 394. Jak přímé tak i nepřímé věty tazací mohou býti buď *jednočlenné* anebo *vícčlenné* (*disjunktivné*).

Quis hoc fecit? — Tunc hoc fecisti an frater?

Quaero, quis hoc fecerit. — Quaero, tunc hoc feceris an frater.

§. 395. Jak přímé tak i nepřímé otázky uvádějí se:

1. tazacími náměstkami a příslovci, jako: *quis? quid? qui? quae? quod? ūter? qualis? quantus? quōtus? quot? ubi? unde? quō? kam? quā? kudy? quando? quāmlin? cur? quidni? proč pak ne? a t. d.* Takové otázky slovou otázkami *sločnými*, poněvadž se jimi tážeme

¹⁾ U básníků naskytuje se tu i tam *indikativ* v taz. větách nepřím. Verg.: *Qui iuvenes? quantas ostentant, adspice, vires.* ²⁾ též: *Id mirum (est), quantum profuerit.* ³⁾ U bás. a u Tac. též *immāne quantum* hrozné, strašné, náramné. *Vino et lūcernis Mēdus acināces immune quantum discēpat. Civitīs lapsu equi prostrātus immune quantum suis parā is indit.*

po jednotlivých slovech věty. *In quo loco est animus! — Credo equidem in capite. Quid sit ipse animus, aut ubi, aut unde, magna dissensio est.*

Poznam. 1. České jak překládá se:

a) v otázce, znamená-li tolik co „jakým způsobem?“ sloví *qui? quomodo? quemadmodum?* (nikoliv *ut*). *Qui potest esse in eiusmodi trunco sapientia? Quomodo se res habet? Quemadmodum dux praedonum est asservatus?*

b) při zvolání, označuje-li zvláštní jakost výroku, překládá se *jak!* slovcem *ut!* *Ut ille tum humilis, ut demissus erat! ut ipse sibi displicebat!* Rovněž v závislosti, zvláště často na slovese *videre*. *Videsne, ut humilis, ut demissus sit, ut ipse sibi displiceat.*

c) znamená-li tolik co „jak velmi!“ označují *vyšoký stupeň*, překládá se, náleží-li k adjekt. nebo k adverb., slovcem *quam*, náleží-li ke slovesu, sloví *quam, quantum, quantopere*: *Quam multa quam paucis!* *Quam saepe forte eveniunt, quae non audeas optare! Quam cupiunt laudari! Quantum me iuvat te videre! Quantopere gaudeo!*

d) „jak málo“ při zvolání překládá se sloví *quam non, quam nihil* (nikoli *quam parum*). *Quam hoc non curo! Quam nihil praetermittis in consilio dando.* (Srov. §. 471, Pozn.).

2. V téže větě může několik otázek spojeno býti. *Uter utri insidias fecit?* Který kterému úklady nastrojil? *Considera, quis quem fraudasse dicatur?* Uvažuj, kdo koho as obelstil?

3. „Kdo“ vynáší se často způsobem opisným: *quis est qui?* rov. „proč“ zní: *quid est quod?* č. *quid est cur?* *Quis est qui nesciat?* kdo by nevěděl? *quid est quod fleas?* proč bys plakal? (§. 391, 4).

2. uvádějí se otázky jak přímé tak nepřímé částicemi: *ne, nonnum, si, utrum, an*. V češtině: -li, zda, zda-li, či, či-li; často pak jen hlasem otázka se naznačí. Takové otázky slovou otázkami *vřtovými*. poněvadž se činí za rozhodnutí o platnosti celé věty. Odpovídáme na ně buď k obsahu věty přisvědčujíce nebo jej popírajíce.

§. 396. *Jednotlivé přímé otázky uvádějí se:*

1. částicí přiklonnou *ne*, kterážto k tomu slovu přistupuje, ku kterému v češtině -li. Odpověď na otázku částicí *ne* uvedenou očekává mluvčí buďto kladnou nebo zápornou. *Vidistine elephantum? Elephantumne vidisti? Estne frater intus? Fraterne intus est? Intusne est frater? In nostrane potestate est, quid meminimus?*

2. částicí *num* *zda? zda-li?* chce-li mluvčí naznačiti, že očekává odpověď zápornou. *Num negare audes? Zda opovažuješ se popirati?* *Num quis Thebanorum Epaminondae par fuit eloquentia?*

¹⁾ roz. *scripsisti*. Jak velmi mnoho, jak velmi málo slovy (jsi napsal)! ²⁾ t. j. tyť pak se přece neopovažuješ popíratí.

Poznam. Na místě *num quis, num quid* může i *ecquis, ecquid* se klásti: *Ecquis hoc vidit?* Viděl-li to kdo? Zda to kdo viděl? *Ecquam terram vidisti cultiorem Italia?* Viděl-lis kterou zemi atd. *Ecquid habes, quod dicas?* Máš-li co říci? — *Numquid a ecquid* často = což pak? *Numquid duas habetis patrias?* *Ecquid attendis?*

3. částicí **nonne** ne-li? což ne? chce-li mluvčí naznačiti, že očekává odpověď kladnou. *Cūis nonne similis est lūpo?* *Nonne Iho. Cadmi filia, dīcīno honore fruitur?*

Jde-li více otázek za sebou, na které mluvčí očekává odpověď kladnou, uvede se první částicí *nonne*, ostatní pak částicí *non*. *Eiusmodi faciūsus nonne publice vindicavimus? non bello persequeremur?*

Poznam. Na místě *nonne* klade se i *ne* zvláště v otázkách: *videsne? videmusne? videtisne? Videtisne, ut impios agitent fūriae?* Srov. §. 395. Pozn. 1, b.

4. *nīcūlnon* částicí nebývají uvedeny otázky, kterými mluvčí za mínění své naznačiti chce právě opak toho, čeho se na oko dotazuje. V češtině klade se v té příčině často částice *že* obvyčejně před samým slovesem určitým. *Clodius insulias fecit Miloni?* K. úklady že nastrojil Mil.? *Verres Africani mōnumentis dōmum suam ornabit?*

Často znamenají otázky bez částice položené nevoli anebo podivem mluvčího. *Non respondebis?* Že neodpovíš? *Tu hoc non vides?* A ty toho nevidíš?

§. 397. Jednočlenné nepřímé otázky uvádějí se:

1. částicemi **ne** a **num** bez rozdílu významu; čes. -li, zda-li. a částicí **nonne** čes. ne-li, zda-li ne¹⁾. *Nescio, siue frater intus. Hannibal imperavit puero, ut prōpēre sibi muntiaret, num undique consideretur.* *Quaero ex te, cūis nonne similis sit lūpo.*

2. částicí **si** čes. jestliže, zvláště po slovesech *očekávati* a *usilovati* ož znamenajících, jakož i bez nich ve spojení s konjunktivem sloves *posse* a *velle*. *Expectabam, si quid de eo ad me scriberes.* *Helvēti, si perirumpere possent conati — hoc conatu destiterunt.* *Te adjuvant ferē omnes, si quid vālis.*

§. 398. *Vícečlenné* (vzpojujé, disjunktivné) otázky (čes. -li — či) řídí se tímto obrazcem:

¹⁾ Ve mluvě bás. a ve prose pozdější od Livia počínajíc též částicí *an*. Hor.: *Reges dicuntur multis urgere culullis et terquere mero, quem persperisse laborant, an sit amicitia dignus.* Králové prý mnohými dotírají poháry a trýzní vinem toho, ježž prohlédnouti se snaží, hoden-li je přátelství.

přímé:

~~Utrum~~ *verum an falsum est?**Verumne an falsum est?**Verum an falsum est?*nepřímé: *Quaero,*~~utrum~~ *verum an falsum sit.**verumne an falsum sit.**verum an falsum sit.**Verum falsumne sit* ¹⁾.

Třetí i čtvrtý člen připojuje se částicí *an*. *Utrum hōc tu pārūm meministi, an ego non sātis intelleri, an mūtasti sententiam? Perturbabantur Galli, cōpiasne adversus hostem dūcere, an castra defendere, an fugā salūtem pētere praestaret.*

České čili nic vyjadřuje se:

a) ve přímých otázkách obyčejně částicemi *an non?*

b) v nepřímých otázkách obyčejně částicemi *nec ne*. *Utrum hoc verum est an non? Nescio, utrum hoc verum sit nec ne.*

§. 399. 1. **An** uvádí z pravidla druhý člen disjunktivné otázky (§. 398). Často však stává se v otázkách přímých, že první člen ze souvislosti dlužno doplniti, a tudíž zdá se, jakoby *an* v této případnosti uvádělo otázku jednočlennou. Tu překládá se *an*

a) částicemi *či, či snad*: *Invitus te offendi. An pūtas* ²⁾ *me delectari laedendis hominibus?* i. e. *Utrum id ita esse credis, an putas etc. Quid ad me vēnitis? an speculandi causa* ³⁾? i. e. *aliusne rei causa an speculandi causa?*

b) částicemi *ne-li*. *Quidnam beneficio provocāti fācere debemus? An imitari agros fertiles, qui multo plus effērent quam acceperunt?* i. e. *utrum aliud an imitari etc.*

Poznam. Poněvadž otázka částicí *an* uvedená má do sebe smysl záporný, užívá se v ní náměstek a příslovčí, která jinak v záporných větách jsou v užitku: *An quisquam pūtat? An putas quemquam esse, qui etc. An unquam auditum est?* Srov. §. 331.

2. **An** v jednočlenných nepřímých otázkách klade se v dobré prostomluvě jen při výrazech znamenajících pochybování a nejistotu, zvláště po *nescio, haud scio, incertum est, dubito, dubium est* ve smysle českého *ne-li*, kloní-li se mluvící spíše ke tvrzení než k popírání: *Haud scio an hoc verum sit* ⁴⁾ *nevím, není-li to pravda t. to je tuším pravda.*

¹⁾ U bás. též *an — an*. Verg.: *animo nunc huc nunc fluctuat illuc, an sese mucrone... induat... fluctibus an iaciat.* ²⁾ či myslíš? ³⁾ či snad na výzvědy?

⁴⁾ avšak: *haud scio an non verum sit* nevím, je-li to pravda t. to není tuším pravda, kloní-li se mluvící spíše k popírání; srov. §. 378, Pozn. 2.

Poznam. 1. Výrazy: *dubito an, haud scio an, incertum est an* mohou vykládati se na český jazyk slovcí: *asi, troufám, tuším, třím, bohdá, snad, pochovil* a p. a rovnají se významem svým příslovci *fortasse*. *Haud scio an pietate adversus deos sublata fides etiam et societas generis hūmāni tollatur.*

2. Po výrazech *nescio an, haud scio an* etc. kladou se obyčejná slova zaporna: *nōn, nemo, nullus* etc. jako při *fortasse*. *Eloquentia quidem C. Gracchus, si diūtius vixisset, nescio an habuisset parem nēminem.*

3. Někdy užívá se těch výrazův i beze závislého slovesa, jako příslovci čes. *snad, asi*: *Tanti tibi honores habiti sunt, quanti haud scio an nemini.*

(§. 400. Odpověď **ano** na přímé otázky vynáší se:

1. opakováním slova označujícího představu, které se kdo dotazoval, jako v češtině. *Vidistine eum? — Vidi. Nonne huius libri lectio te delectavit? — Me vero¹⁾ delectavit.*

2. slovy: *ita ano, ita est* tak jest, *ita vero est* věru tak jest.

3. slovem *vero* obyčejně s předloženou náměstkou: *Ego vero, ille vero; —* slovcí: *etiam, sane* arcí, *sane quidem* arcíže, *omnino* ovšem, *certe* dojista.

Odpověď **ne** vyjadřuje se:

1. opakováním slova, na němž v otázce kladen důraz, ve spojení se slovcem *non*. *Solusne venisti? — Non solus. Possūmusne tūti esse? — Non possumus.*

2. slovcí: *non ita*.

3. důrazněji slovy: *non vero* věru ne, *minime* dokonce ne, *minime vero* věru dokonce ne.

České **ano** i a neopak vyjadřuje se slovcí: *immo, immo vero. Catilina tamen vicit. Vivit? Immo vero in senatum venit. Num ille tibi familiaris est? — Immo alienissimus.*

Hlava XLV. O imperativě.

§. 401. 1. *Imperativus praesentis* (*ama, amate; amare, amamini*) klade se, vybízeli-li mluvící přítomnou (tedy druhou) osobu k neodkladnému konání nějakého rozkazu, napomenutí nebo prosby. *Perge, quo corpisti; egrēdere ex urbe. Cūra, ut valeas. Patres conscripti, subvenite misero mihi. Venramini locum.*

2. *Imperativus futuri* (*amato, amatores, amanto; amator, amantor*) klade se, vynášeli-li mluvící vůli svou ve způsobě předpisu nebo přikázání, kterého se i budoucně má šetřiti. Pročež zvláště místo

¹⁾ věru.

uvá, kde vyplnění předpisu nebo rozkazu závisí na nějaké výmínce, a pak v zákonech a povšechných pravidlech života. Závísí-li vyplnění předpisu nebo rozkazu na nějaké výmínce, přistupuje k imperativu v češtině zvrtná náместka *si*: *Cum celsitudini tuæ consulueris, tūm consulito*¹⁾ *navigatōni*. *Hæc si vobis non probabuntur, vestram iniquitatem accusatote*²⁾. *Rēgio impērio duo sunt, iique consules appellantur*. *Apud iudices vērā loquitur*. *Cælestia semper spectato, hūmana contemnit*.

Poznam. 1. „Věz“ vždy *scito*; „vězte“ obyč. *scitote*, a v témž smysle: *habeto, sic habeto, sic habetote*. *Ego!* buďž! nu dobře! nikoliv *sit* v témž smysle: avšak *sit ita!* buďž tak! dobře!). — „Jen“ při imperat. překládá se *modo*. *Tace modo! Sedete hic modo! Vide modo!*

2. Mírnější rozkaz vynáší se slovem *řelim* spojeným s konjunktivem: *dicas relim* (srov. §. 365, Pozn. 1), anebo přičiní se k imperativu slovo: *quaeso* (*quaesumus*) prosím (prosíme), *sis* (= *si vis*) chřeš-li, libo-li tobě (§. 151, Pozn. 1), *sodes* (= *si audes*³⁾) libo-li, medle, přece. *Omitte ista, quaeso* (*quaesumus*). *Refer animum sis ad veritatem*⁴⁾. *Tace sodes*.

3. Ostří se imperativ praes. slovem *fac* spojeným s konjunktivem: *Fac renias* dělej, ať přijdeš. *Fac, ut valeas*.

4. Místo imperativu klade se též indikativ futuri. Zápornost tu jest *non*. *Tu non cessabis et ea, quæ habes instituta, perficies*.

Místo imperativu třetí osoby užívá se, vyjma v zákonech, obyčejne konjunktivu. V. §. 366.

§. 402. Záporčel táhnoucí se k osobě druhé ve přesné prostomluvě vyjadřuje se

1. slovy *noli, nolite*⁵⁾ spojenými s infinitivem: *Noli timere* neboj se. *Noli oblivisci* nezapomínej. *Nolite id velle, quod fieri non potest* nechtějte tomu, co státi se nemůže č. nechtějte věcem nemožným.

Místo *noli* s infinit. klade se i *cave* s konj. *Cave credas, cave credideris* (§. 378, Pozn. 1). Rovněž *fac ne*: *Fac, ne quid omittas*⁶⁾.

2. částicí *ne* spojenou s konj. perfecti: *Ne dubitaveris; ne diveris; misericordia commotus ne sis*. V. §. 366, 2.

¹⁾ měj si starost. ²⁾ tužte si na svou nespravedlnost. ³⁾ = *si vis*; neboť *audere* (z *avidere* t. *avidum esse*) často = *velle*. ⁴⁾ obrat. libo-li, mysl svou ke skutečnosti. ⁵⁾ staročes. nerod, nerodte má též význam a touž konstrukci: nerod se báti, nerodte spěti v pahubu. Básníci kladou tu velmi zhusta *ne* s imperat., zřídka *non*. Verg.: *Nimum ne crede colori*. *Tu ne cede malis*. Ovid.: *Vos quoque non caris aures onerate lapillis*. ⁶⁾ Básníci užívají též imperativův: *absiste, fuge, mitte, omitte, parce* spojených s infinitivem. Verg.: *Absiste moveri*. Hor.: *Quid futurum sit eras, fuge quaerere. Omitte tueri*. Ovid.: *Pro nobis mitte precari*. Verg.: *Parce pius scelerare manus. Parcite oras nimum procedere*.

Zápověď tálhnoucí se k osobě třetí vyjadřuje se částicí ne s konj. Puer tēlum ne hābeat. Ne te pūdeat. Jenom v zákonech a povšechných pravidlech života klade se ne s imperativem futuri: Nocturna sacrificia ne sunt. Bōrea flante ne arato, sēmen ne iācito.

Záporný imperativ druží se k imperativu jinému částicí *nece*¹: *Hominem mortuum in urbe ne sepelito, užve ůřito.*

Hlava XLVI. O infinitivě.

§. 403. *Infinitiv praesentis a perfecti* bývá ve větě buďto *podmětem* anebo *předmětem*.

Podmětem bývá:

1. při slovese *est, erat* etc., je-li výrokem věty adjektivum nebo substantivum. *Dulce est pro patria mōri. Imperare sibi maximum est impērium. Operae prētium erat* *) *neglegentiam Erucii in accusando considerare.* (O *tanti est* s infinit. v. §. 260, Pozn. 3).

2. při neosobných slovesech, jako: *piger, pūdet, parnitet, taedet* (§. 226, Pozn. 1); *dēct, dēdēct* (§. 225); *opus est, necesse est, oportet; iuvat, delectat; placet, displicet; videtur mihi* (= *placet*); *libet, licet; interest, refert* (§. 262); *nilhil attinet* nic nezáleží na ...; *praestat* jest lépe. *Iūvit me tibi tuas litteras profuisse. Interest omnium recte facere. Visum est mihi aliquid ad te de secretate scribere. Nihil attinet dicere. Accipere quam facere praestat iniūriam.*

Poznam. 1. I výrokem muže inannitv býti, je-li podmětem rovněž infinitiv: *Docto homini vivere est cogitare.*

2. Některá z právě vytčených sloves neosobných připouštějí i vazbu jinou jako *oportet, necesse est*, o čemž v. §. 412, Pozn. 1; *opus est* v. §. 284, Pozn. 2; *interest* a *refert* §. 262; *licet* §. 412, Pozn. 2.

§. 404. Je-li infinitiv podmětů opatřen jménem výrokovým (substantivem, adjektivem), vyjadřuje se toto *akkusativem*. *Sēnem ante tempus fieri miserum est. Magnis in laudibus fuit victorem Olympiae citari. Contentum suis rebus esse maximum sunt certissimaeque divitiarum. Aliud est iracundum esse, aliud iratum. Mēlios esse iam non licebit.*

§. 405. **Předmětem** bývá infinitiv při slovesech:

*moci*¹), *musiti*²), *odvážiti se*³).

¹) U básníků též *nec* (*neque*). Ovid.: *Cadmus capere arma parabat: Ne cape, de populo unus exclamat, nec te civilibus insere bellis.* ²) Stalo to za práci.

pokoušeti se ¹⁾, *usilovati* ²⁾, *spěchati* ³⁾,
počínati ⁴⁾, *pokračovati* ⁵⁾, *přestávati* ⁶⁾,
zvykati ¹⁰⁾, *učiti se* ¹⁾, *uměti* ¹²⁾,
chtěti ¹³⁾, *přáti si* ¹⁴⁾, *usnėti se* ¹⁵⁾ a pod.

¹⁾ <i>possum, queo, nēqueo</i> (nikoli váleo ^{*)})	¹⁾ <i>incipio, instituo, coepi</i>	¹¹⁾ <i>disco</i>
²⁾ <i>dēbeo</i>	²⁾ <i>pergo, persevero</i>	¹²⁾ <i>scio, nescio</i>
³⁾ <i>audeo</i>	³⁾ <i>dēsino, desisto, inter-</i> <i>mitto, ōmitto, super-</i>	¹³⁾ <i>vōlo, mālō, nōlo naop.</i> <i>aspernor, grāvor</i>
⁴⁾ <i>stūdeo, cōnor</i>	<i>sēdeo</i>	¹⁴⁾ <i>cūpio, gestio</i>
⁵⁾ <i>contendo</i>	¹⁰⁾ <i>assuesco, assuefio, con-</i>	¹⁵⁾ <i>stātuo, constituo, dē-</i> <i>cerno, consilium cāpio.</i>
⁶⁾ <i>matūro, festino, prōpěro.</i>	<i>suesco, consuēvi, sōleo</i>	

Nemo mortem effugere potest. Suos quisque debet tueri. Cares Miltiadi resistere ausi non sunt. Caesar maturat (párat) ab urbe proficisci. Dolabella iniuriam facere perseverat. Desine quēri. Demosthēnes summa voce versus multos uno spírítu prōnuntiare consuescebat. Gestio scire omnia. Ariovistus gravatus est ad Caesarem venire. Tu consilium cepisti hominis propinqui fortunas funditus evertere.

Poznam. Opto nejvíce s ut: *Tantum nunquam sum ausus ut haberem optare* (§. 377, 3); fiději s acc. cum infinit.: *Videor talis, qualem me esse opto* (§. 415, Pozn. 3).

§. 406. Je-li infinitiv předmětný opatřen jménem výrokovým (substantivem, adjektivem), vyjadřuje se toto nominativem: *Beātus esse sine virtute nemo potest. Omnes homines stūdent beati fieri*. V. §. 214.

Poznam. 1. O infinitivě při slovese (non) dubito v. §. 382, Pozn. 1; při vereor §. 378, Pozn. 3; při impedio, prohibeo, recuso §. 381, Pozn. 2; při moneo, hortor §. 377, Pozn. 1. a).

2. O akkus. s inf. při slovesech volo, malo, nolo, cupio v. §. 415; o spojce ut při týchž slovesech §. 377, 3; o contendo ut §. 377, 2; statuo ut a pod. §. 377, 1.

3. Doceo aliquem sūpere, doceo aliquem latine loqui etc. §. 229, Pozn. 1.

4. Pamatuj: *Catilina váluat ad evertendas lēges* K. byl způsobným (pomáhal) k vyvrácení zákonův, *id multum valet ad pōnendum dolorem* to mnoho pomáhá (přispívá) k odstranění bolesti; *aggrēdiōr dicere* aneb *aggrēdiōr ad dicendum* počínám mluvit, *aggr. ad disputandum* pouštím se do rozprávký.

5. *Nihil habeo* ¹⁾ *scribere* nemám co psáti; *quid habes* ¹⁾ *oppōnere*? co můžeš namítnouti? *Haec ferē dicere habui de nātūra deorum.* — Podobně: *do alicui bibere* dávám někomu píti; *bibere mihi iūbeo* dāři poroučím, aby se mi dalo píti; *Gānymēdes Iōri bibere ministrabat* G. Jovišovi píti podával (přinášel).

^{*)} *valco* s inf. čte se u básníkův a od časův Augustových též u prosaikův.

¹⁾ též: *non habeo, quid scriham*; avšak: *non habeo, quod scribam* nemám proč psáti. §. 391, 1. fin. ²⁾ též: *quid habes, quod oppōnas*?

§. 407. Perfekta *coepi* a *desii*, doplňující se *infinitivem passivním*, majícím do sebe význam čistě *passivní*, berou na sebe též tvar *passivní*: *coeptus -a -um sum*, *desitus -a -um sum*. V češtině výrazy počínání a přestávání označující ostávají tu *aktivními*. *Oratio legi coepta est* řeč čísti se počala. *Oratio legi desita est* řeč čísti se přestala. *De republica consuli coepti sumus*. *In mūrum lapides iāci coepti sunt*. *Pugnari desitum est*. *Milonis consulatus Clōdio mortuo tentari coeptus est*.

Avšak klade se vždy *perfektum coepi* *aktivně*, je-li doplňovací *infinitiv* toliko *tvarem* *passivní*, *významem* pak *aktivní*. *Ār moveri coepit*. *Fiducia augeri coepit*. *Fieri aliquid coepit*. Počalo se něco dít. A tak vždy při *inf. pass.* s významem *reflexivním* §. 341, 3.

Accusativus cum infinitivo a spojka quod (čes. že).

§. 408. Ve větách vedlejších, počínajících se v češtině od částice *že*, užívá *latinik* zhusta tak zvané *vazby akkusativu s infinitivem*.

Vazba *accusativi cum infinitivo* záleží v tom, že *podmět* takévéto vedlejší věty vytkne se *akkusativem* (*akkusativ* *podmětu*), *výrokové* pak *sloveso infinitivem*; částice *že* nepřeloží se. „Jisto jest, že Kajus lže“ *Caium mentiri certum est*; rov. *Caium mentiri cognosco* poznávám, že K. lže. V prvním příkladě jest *akk.* s *inf. podmětem*, ve druhém pak *předmětem*.

Jména výroková vynášejí se též *akkusativem* a shodují se s *akkusativem* *podmětu*: *Caium esse mendacem certum est*.

Poznam. Vazby *akk.* s *inf.* užívá se druhdy i v češtině: *Boha na nebi býti* poznává. Uznávám se k tomu *nedostatečna býti*¹⁾.

¹⁾ V. Zkm. Skl. str. 414. Bart. Skl. str. 108.

K §. 408. a) Ve mluvě bás. vypouští se někdy dle řec. způsobu *akkusativ* *podmětu*, vytčen-li je náměstkou osobnou označující touž osobu, která je *podmětem* věty řídící, a jméno *výrokové*, táhnouc se přímo k *podmětu* řídící této věty, označuje se *nominativem*. Verg.: (*Androgeos*) *sensit medios delapsus in hostes* (= *se delapsus esse*, řec. ἤσθητ' ἐμπεσών). *Sperasti posse tacitus meā decedere terrā* (= *te posse tacitum*). — Hor.: *Uxor invicti Iovis esse nescis* (= *te uxorem esse*). — Ovid.: *Rettulit Ajax esse Iovis prōnepos* (= *se esse Iovis prōnepotem*). — b) Jindy jméno *výrokové*, táhnouc se ku *předmětu* věty řídící *dativem* vytčenému, označuje se rovněž *dativem*. Hor.: *Quo tibi fuit* (= *profuit*) *fieri tribuno?* (= *te fieri tribunum*). *Mediocribus esse poetis non di, non homines, non concessere columnae*. Ovid.: *Vobis immunibus huius esse mali dabiur*. Srov. §. 312, P. 2.

§. 409. Co se týče času, jsmž infinitiv při vazbě akk. s inf. vytknouti se má, tu platí tato pravidla:

1. *infinitivus praesentis* klade se, má-li se vyjádřiti děj, jenž trvá ještě v době označené slovesem určitým věty:

<i>confiteor</i>	{	<i>me multa</i>	{	přiznávám se, že mnohému nerozumím.
<i>confessus sum</i>		<i>non</i>		přiznal jsem se, že jsem (tehduž) m. nerozuměl.
<i>confitebor</i>		<i>intellegere</i>		přiznám se, že mnohému nerozumím.

Rovněž passivně: *confiteor (confessus sum, confitebor) a me multa non intellegi.*

2. *infinitivus perfecti* klade se, má-li se vyjádřiti děj, jenž dovršen byl v době označené slovesem určitým věty:

<i>confiteor</i>	{	<i>me multa non intellexisse</i>	{	přiznávám se,	{	že jsem mno
<i>confessus sum</i>				přiznal jsem se,		hému nepo-
<i>confitebor</i>				přiznám se,		rozuměl.

Rovněž passivně: *confiteor (confessus sum, confitebor) a me multa non esse intellecta.*

3. *infinitivus futuri* (vl. *inf. praesentis coniugationis periphrastica*) klade se, má-li se vyjádřiti děj, jenž nastane teprve po době označené slovesem určitým věty:

<i>scio</i>	{	<i>te aliquid</i>	{	vím, že hodláš něco říci č. že něco řekneš.
<i>sciebam</i>		<i>dicturum</i>		věděl jsem, že jsi hodlal něco říci č. že (tehduž) něco řekneš.
<i>sciam</i>		<i>esse</i>		budu vědět, že hodláš něco říci č. že něco řekneš.

Rovněž passivně, avšak zřídka *scio (sciebam, sciam) a te aliquid dictum iri.* V. §. 410.

Poznam. Při slovese *memini* a při frasi *memoria teneo* klade se *infinitivus praesentis*, pamatuje-li se podmět. *jak* děj, jemuž on sám byl přítomen, *se rozvijel*. V češtině klademe slove *jak* s min. časem sloves trvajících aneb opětovacích. *Memini Pamphilum mihi narrare* pamatuji se, jak mi P. vypravoval. *Memini Catonem mecum disserere.* *Memoria teneo Scaerolam cottidie facere omnibus conveniendi potestatem* ¹⁾.

Ve větě nezávislé bylo by položiti v tom případě *imperfectum*: *Pamphilus mihi narrabat, ut memini.* *Cato mecum dissererebat, ut memini.* *Scaerola cottidie omnibus conveniendi potestatem faciebat, ut memoria teneo.*

Avšak: *Meministis me ita distribuisse initio causam* ²⁾ = *ego ita causam distribuī, ut meministis.* Dlužno klásti nezbytně infinitiv perfecti, nebyl-li podmět ději přítomen: *Memineram C. Marium corpus pulidibus occultasse.*

§. 410. *Infinitivus futuri I.* jak activi tak passivi opisuje se obratem *fōre ut, futurum esse ut* s následujícím konjunktivem *praesentis* neb *imperfecti*. Tedy na místě:

¹⁾ dával kde komu slyšeti. ²⁾ látka, předmět, o který jde řečníkovi.

scio (sciebam) te aliquiū dicturū esse, aneb
scio (sciebam) a te aliquiū dictū iri může se říci:
scio (sciebam) fore, ut aliquiū dicas (dicerēs),
scio (sciebam) fore, ut a te aliquiū dicatur (diceretur).

Opsánf toto má místo:

1. *nezbytě, nemá-li sloveso žádného supina:*
crēdo fore (futurum esse), ut te huius facti pœniteat;
credebam fore (futurum esse), ut te huius facti pœniteret.

2. *velmi zhusta tam, kde by infinitiv passivi býti měl. Tedy na místě:*

Rōmāni putabant Gallos a Caesare victū iri, obyčejněji:
Romani putabant fore, ut Galli a Caesare vincerentur.

Poznam. Infinitivy praesentis *posse* a *velle* kladou se bez opisování i tam, kde by vlastně infinitiv futuri býti měl. *Tantum quisque laudat, quantum se posse sperat.*

§. 411. *Infinitivus futuri II.* opisuje se obratem *fore ut, futurum esse ut* s následujícím konjunktivem *perfecti* a *plusquamperfecti* (srov. §. 360). Tak na př. nezávislá věta aktivná: *Tacterrimum bellum confecerit (qui M. Antōnium oppresserit)* v poměru závislosti zníti bude:

spēro fore (futurum esse), ut tacterrimum bellum confecerit, qui M. A. oppresserit;

speravi fore (futurum esse), ut tact. bellum confecisset, qui M. A. oppressisset.

A passivná věta nezávislá: *Tacterrimum bellum confectum erit ab eo (qui M. Antōnium oppresserit)* v poměru závislosti zníti bude:

spēro fore (futurum esse), ut tact. bellum confectum sit ab eo, qui M. A. oppresserit;

speravi fore (futurum esse), ut tact. bellum confectum esset ab eo, qui M. A. oppressisset.

Aneb i kratceji s *fore* a *participiū perfecti*:

spēro tacterrimum bellum confectum fore ab eo, qui M. Antōnium oppresserit (rov. *tacterrimum bellum confectum fore videtur*).

Poznam. O infinitivě zastupujícím místo konjunktivu imperfecti i pluspfecti v podmiňovacích větách irrealných v. §. 374, 3.

§. 412. Akkusativ s infinitivem drží místo buď *podmětu* anebo *předmětu*. Místo *podmětu* drží:

1. při *est* (*erat, fuit* etc.), spojeno-li sloveso to s výrokovým adjektivem anebo substantivem. V češtině užívá se brzy spojky *že*, brzy *aby*. *Verum est amicitiam nisi inter bonos esse non posse. Fācinus est vinciri civem Rōmānum.*

Tak při: *aequum, pār, iustum est* slušno, spravedливо jest; *fācile, difficile est* snadno, nesnadno jest; *pulchrum, honestum, turpe, indignum est* krásno, počestno, hanebno, nedůstojno jest; *fas, nefas, fācinus, scēlus est* dovoleno jest, hřích, zločin, mrzkost jest a t. d.

2. při neosobných slovesech. *Lēgem brēvem esse oportet. Omnibus bonis expēdit salvam esse rempublicam.*

Tak při: *condūcit, expēdit, prōdest* prospěšno, užitečno jest, *convēnit* sluší, *plācet, displicet, necesse est, oportet, ōpus est, interest, rēfert* etc.

3. závisí-li na passivě sloves uznamenání a vyhlašování (*verba sentiendi et declarandi* §. 413). *Facile intellegitur, quod verum, simplex sincerumque sit, id esse hominis naturae aptissimum.*

Poznam. 1. Při *necesse est* a *oportet* klade se také konjunktiv. *Necesse est te hoc facere* nebo *necese est hoc facias. Sulpicius magistratum ineat oportet Nōnis Decembribus.*

2. Při *licet*, spojeno-li s dativem osoby, vynáší se jméno výrokové u infinitivu obyčejně dativem, zřídka kdy akkusativem. *Patrício Romano tribūno plebis fieri non licebat* fiději: *tribunum plēbis f. n. l. Licuit esse ōtiōso Themistocli*).

(3. O *interest* a *rēfert* v. §. 262.)

§. 413. Místo předmětu drží akkusativ s infinitivem:

Předně po slovesech uznamenání a vyhlašování (*verba sentiendi et declarandi*), je-li věta závislá na těchto slovesech vypravovací t. j. označující, že něco jest nebo se děje²⁾.

Slovesa uznamenání jsou taková, která mají do sebe význam: znamenati, poznávati, mysliti, věděti, souditi, domnívati se a pod. *sensio, audio, video, cognosco, crēdo, scio* etc.

Slovesa vyhlašování jsou taková, která mají do sebe význam: ohlašovati, říci, praviti, zvěstovati a pod. *dico nuntio, narro, affirmo, prōmittō* etc.

Při passivě těchto sloves drží akkusativ s inf. místo podmětu (§. 412, 3); rovněž při výrazech *constat* známo jest, *apparet* zřejmo jest, *viscitur*, *apertum est* jest na bledni, *opinio est, fama est, spes est.*

¹⁾ srov. čes.: Nelze lidskému životu býti dlouhému. Zikm. Skl. §. 117, 3, Pozn. ²⁾ Ve větách *judicium* klade se po slovesech *vyhlašování* spojka *ut* neb *ne*. V. §. 377, 1. fin. a §. 414, 5.

sentio; audio, vīdeo, animadverto; compērio, accipio, intelligo. cognosco; cōgito, censeo, crēdo, pūto, opīnor, arbitror, existimo, iūdico; spēro, suspīcor, scio, nescio, ignōro; mēmīni, recordor, obliviscor.

dico, nēgo, affirmo. scribo, respondeo; fāteor, declāro, demonstro. significo. narro, trādo, (memōriae trado nebo prōdo), nuntio, indico; ostendo, dōceo; prōmitto, polliceor, mīnor.

auctor sum, testis sum, fāmam affero, lēgātos mitto; certiorē fācio; nuntius affertur; perspicuum, manifestum, apertum est; crēdibile, vērissimile est, mēhi conscius sum, non me fūgit etc.

Pūto	<i>discipulum diligētem esse</i>	že žák jest pilen.
Scio	<i>discipulum scribere</i>	že žák píše.
Dico	<i>discipulum scripsisse</i>	že žák psal.
Nēgo	<i>discipulum scripturum esse</i>	že žák bude psáti.
Apertum est	<i>(fōre, ut discipulus scribat)</i>	
Non me fūgit	<i>epistulam a discipulo scribi</i>	že list od žáka psán jest.
Constat	<i>epistulam a discipulo scriptam esse</i>	že list od žáka napsán jest.
Opinio est	<i>(epistulam a discipulo scriptum iri)</i>	že list od žáka psán (napsán) bude.
	<i>fore, ut epistula a discipulo scribatur</i>	

Poznam. Mají-li *verba sentiendi* a *declarandi* stejný podmět se závislou na nich větou, a je-li v této sloveso býti v indikativě praesentis, klade se v češtině místo věty počínající se od spojky *že* někdy pouhý infinitiv; v latině pak vždy *akk. s inf.*

pūto me diligētem esse domnívám se pilným býti
putas te diligētem esse domníváš se pilnými býti
pūtat se diligētem esse domnívá se pilným býti
putamus nos diligētes esse domníváme se býti pilnými
putatis vos diligētes esse domníváte se býti pilnými
putant se diligētes esse domnívají se býti pilnými.

Sentimus calēre ignem, nūvem esse albam, dulce mel. Pompēios, celebrem Campaniae urbem, dēsēdisse terrae mōtu aulicimus. Nervii confirmabant se nēque lēgātos ad Cēsarem missuros neque ullam conditionem pācis accepturos (esse). Non spēraverat Hannibal fōre, ut tot in Itālia pōpuli ad se deficerent. Libertatem naturā etiam mātis animalibus esse dātā reperīmus. Orpheum pōētā dōcet Aristōtēles nunquam fuisse. Constat ad salutē cīvium inventas esse lēges. Bibŭli litteris omnia certiora perlaturū iri ad senatū putabam. Omnes id fōre putabant, ut Šōpāter virgis caderetur. Dicitācus dixit futurum esse paucis annis, ut omnes Galli ex finibus suis pellerentur atque omnes Germani Rhēnum transirent.

§. 114. Při vazbě akk. s inf. vůbec, jakož i zvláště po slovesech uznamenání a vyhlásování pamatujeme:

1. České náměstky *on, ona, ono, jeho, její* atd. vyjadřují se při vazbě akk. s inf. náměstkami zvratnými *sui, sibi, se* a *suus*, odnášejí-li se k podmětu věty řídící (§. 310, 2), jinak ale náměstkami *cum, eam, eos, eas* etc.

Caesar existimabat se victum esse že on t. Caesar přemožen jest.

Caesar existimabat cum victum esse že on na př. Pompejus přemožen jest.

Allobroges Caesari demonstrant sibi nihil esse reliqui že jim t. Allobrogům nic nezbyvá.

Allobroges Caesari demonstrant iis nihil esse reliqui že jim na př. Centronům nic nezbyvá.

Non ignorat Caesar milites suos fortes esse že jeho t. Caesarovi vojáci udatní jsou.

Non ignorat Caesar milites eius fortes esse že jeho na př. Ariovistovi vojáci udatní jsou.

2. Stýká-li se při vazbě akk. s inf. akkusativ podmětu s akkusativem předmětu, povstává často dvojsmysl¹⁾, k jehož zamezení užije se vazby *passivně*. „Jde pověst, že naši nepřátely přemohli“ nikoli: *fama est nostros hostes vicisse*, nýbrž: *fama est hostes a nostris victos esse*. Avšak dobře: *Sic habeto, nullam me epistulam accēpisse*.

3. Přirovnávají-li se dva podměty, o kterých propovídá se výrok týž buď komparativem s *quam* anebo slovy souvztažnými: *idem — qui, tantus — quantus*, vynášejí se při vazbě akk. s inf. oba akkusativem. *Dēcet cāriorem esse patriam nobis quam nosmet ipsos. Platōnem fē-runt idem sensisse quod Pythāgōram.*

4. Místo: „Povídají, že Pythagoras do Itálie přišel“ praví se často v češtině: „Povídají o Pythagorovi, že do Itálie přišel,“ anebo: „Pythagoras, jak povídají, přišel do Itálie.“ V latině pak vždy jen: *Pythāgōram in Itāliam venisse dicunt* (trādunt, fē-runt), nikoli snad: *de Pythagora dicunt cum — venisse*, ani: *Pythagoras, ut dicunt, in Itāliam venit*.

Rovněž: „Pythagoras, o kterém povídají, že do Itálie přišel,“ anebo: „Pythagoras, který, jak povídají, do Itálie přišel,“ v latině zní: *Pythagoras, quem in Itāliam venisse dicunt* (trādunt, fē-runt).

Překládej tedy: Jak se naději, brzy se vrátíš: *spēro te mox rediturum esse*; jak známo, byl Cicero toho času konsulem: *Cicconem constat eo tempore*

¹⁾ Známa je dvojsmyslná věstba, již prý Apollo dal Pyrrhovi, králi epirskému: *Aio te, Aeacida, Romanos vincere posse*.

consulem fuisse; čas přišel, jak vidíš: *tempus venisse vides*; Gallové, o kterých je známo, že první přes Alpy přešli, anebo kteří, jak známo, první přes Alpy přešli: *Galli, quos primos Alpes transisse constāt* etc.

5. Ve větách zádacích (rozkazovacích) klade se i po slovesech vyhlásování *ut* aneb *ne* (§. 377, 1 fin.): *Equidem censeo Carthaginem esse delendam*, nezávisle: *Carthago delenda est* (výpověď), avšak: *Equidem censeo, ut Carthaginem deleatis*, nezávisle: *Delete Carthaginem* (rozkaz). *Frater mihi scribit, ut domum veniam, patrem esse aegrotum*. nezávisle: *Veni domum, pater aegrotus est*. (V. též §. 377, Pozn. 3).

§. 415. Místo předmětu drží akkusativ s infinitivem:

Za druhé při slovesech *volo*, *nolo*, *malo*, *cupio*, když podmět věty závislé, která v češtině od spojky *aby* se počíná, rozdílný jest od podmětu věty řídící. *Corpora iuvenum firmari labore volūmus. Tibi favemus, te tua frui virtute cupimus*.

Jsou-li podměty obou vět stejny, klade se tu obyčejně infinitiv (§. 405): *tua frui virtute cupis*; avšak i v této případnosti klade se akk. s inf., je-li sloveso věty vedlejší buď *passivum* aneb *esse* (*videri*) se jménem výrokovým: *Timoleon maluit se diligi quam metui*, též: *Timoleon maluit diligi quam metui*. *Cupio me esse clementem*; *cupio me non dissolutum videri*, též: *cupio esse clemens, cupio non dissolutus videri*.

Totéž platí o slovese *studeo*: *Gratum me videri studeo omnibus*, též: *gratus videri studeo omnibus*.

Poznam. 1. *Volo*, *malo*, *cupio* (nikoli *nolo*) kladou se též s *ut* (§. 377, 3): *Volo, ut mihi respondeas. Equidem mallem, ut ires*. — *Volo, nolo, malo* též s pouhým konj.: *Malo te sapiens hostis metuat* (§. 377, 3). Obzvláště zhusta vyskytá se pouhý konj. při *velim*, *vellem* etc. (§. 365, Pozn. 1): *velim redeas, vellem adesce posses, nollem dixisses* etc. (V. též §. 401, Pozn. 2).

2. *Volo* (říději *nolo*, *cupio*) spojuje se též s partic. perf. pass. *Liberis consultum volumus* chceme, aby o děti bylo postaráno. *Nunc illos, qui in urbe remanserunt, monitos etiam atque etiam volo. Patriam extinctam cupit*.

3. O slovese *opto* v. §. 377, 3 a §. 405, Pozn.

§. 416. Místo předmětu drží akkusativ s infinitivem:

Za třetí po slovesech *iubeo* a *ceto* poručím a zapovídám, *sino* a *pätior* dávám (= připouštím).

Abý vysvitlo, aktivního-li či passivního infinitivu v latině užití se má, dlužno častokráte českou větu přeměnití; *poručím aby, zapovídám aby, připouštím aby*.

Poručím Kajovi, aby přišel t. j.	<i>Caium venire iubeo</i> ¹⁾ .
poručím, aby Kajus přišel	

¹⁾ srov. čes. vyhlázím Kaja přijítí.

Poroučím Kaja přivéstí t. j. poroučím, aby Kajus přiveden byl	}	<i>Caïum addūci iubeo.</i>
Zapovídám Kajovi, aby nepřicházel *) t. j. zapovídám, aby Kajus nepřicházel		
Zapovídám Kaja přiváděti t. j. zapovídám, aby Kajus přiveden nebyl	}	<i>Caïum adduci veto.</i>
Nešlechetnost nedává člověku oddech- nouti si t. j. nešlechetnost nepřipouští, aby si člo- věk oddechl		
{ Germanové nedávají víno k sobě do- vážeti t. j. ∞ Germanové nepřipouštějí, aby víno k nim dováženo bylo	}	<i>Imprōbitas hominem respirare non sinīt. Germani vīnum ad se importari non sinunt.</i>

Cicero Flaccum praetorem scriñium cum litteris in aedem Concordiae afferre iubet. Baebius, tribūnus plebis, Iugurtham tacere iubet. Caesar legatos ab opere discēdere vetuerat. Lacrimae scribere me non sinunt. Nolite pati me frustra a vobis auxilium petere. Metellus iubet omnes perfugas vinctos addūci. Duodēcim tabulae fletum in funeribus adhiberi vetuerunt. Dionysius te amat nec tui mentionem intermittere sinīt²⁾. Nervii non patiuntur quidquam tui inferri. Septicius imbri frumentum corrumpi in aëra patiebatur.

Vůbec říci se může, že slovesa řečená spojují se s infinitivem *aktivným*, je-li osoba *zřejmě* vytknuta, které se něco poroučí, zapovídá, činiti dává; s infinitivem pak *passivným*, není-li osoba tato *zřejmě* vytknuta. Avšak i beze zřejmého vytknutí osoby té spojují se *iubeo a veto* s pouhým infinitivem *aktivným*:

1. vynášejí-li se rozkazy a záповědi povšechnou platností mající.
Lex recte facere iubet, vetat delinquere (roz. homines).

2. při některých slovesech, při nichž podmět rozumí se sám sebou. *Caesar receptui cānere iussit* (roz. tubicines; nikoli snad cani); *totā aëie prōnuntiare iubet* (roz. praecones); *castra mūniri iussit* (roz. milites).

) Po čes. *zapovídati* bývá ve větě závislé počínající se spojkou *aby* zápornost ne, po lat. *vetare* nikoli. To je tím, že čes. *zapovídati* vl. má význam *poroučeti*; cizími slovy *zapovídá* (= poroučel). Řuk. Král. Libuše sném valný *zapovědě* (= nařídila). Dal. ²⁾ upomínce na tebe přestati nedává; vl. nedopouští, aby opuštěna byla zmínka o tobě.

Poznam. 1. *Impero Caio. ut vēniat; impero militibus, ut Caium addūcant* (§. 377, 1); *impero Caium adduci* (§. 377, Pozn. 2, a).

2. Při *non patior* klade se někdy *ut*: *Ne in turpi quidem reo patiendum est, ut eius adversarii quidquam se minis profecisse arbitrentur.* ¹⁾ Rovněž i někdy *sino ut*: *Sivi animum ut expleret* ²⁾ *suum filius* (§. 377, Pozn. 2, b).

3. *Concedo, permitto, ut hoc facias* aneb *concedo, permitto tibi hoc facere* (§. 377, Pozn. 3).

§. 417. V *passivě* užívá se sloves *iūbeo, vĕto, sino osobně*:

iubeor aliquid facere poroučí se mi, abych něco činil.

vetor aliquid facere zapovídá se mi, abych něco nečinil.

non sinor aliquid facere nedovoluje se mi, ahych něco činil.

iubeor poroučí se mi

iuberis poroučí se ti

iubetur poroučí se mu

iubemur poroučí se nám

iubemini poroučí se vám

iubentur poroučí se jim.

Rovněž: *vetor* zapovídá se mi, *vetaris* zapovídá se ti a t. d.; *iussi estis* poručilo se vám; *iubebimur* poručí se nám; *vetiti estis* zapovědělo se vám a t. d. — Osobně užívá se též *partic. iussus-a-um: iussus hoc feci* učinil jsem to k rozkazu, *iussi hoc fecimus* etc.

Mīlites, quod iussi sunt (roz. facere), faciunt. Nōlāni mūros portasque adire vetiti sunt. Consules iubentur exercitum scribere.

Osobně vazby při slovesech iubeo, impero, vĕto, sino užívá se v *passivě* i tenkrát, když není zřejmě vytknutá osoba, které se něco poroučí, zapovídá, dovoluje:

iubetur Caius addūci } káže se, aby K. přiveden byl.
imperatur Caius adduci }

vetatur Caius adduci zapovídá se, aby K. se nepřiválěl.

sinitur Caius adduci dovoluje se, aby K. přiveden byl.

Poznam. O *coeptus sum* a *dēsitus sum* s *pass. inf.* v. §. 407.

§. 418. Místo **předmětu** drží **akkusativ** s **infinitivem**:

Za čtvrté při slovesech označujících *hnutí mysli* (*verba affectuum*); avšak klade se při nich i věta počínající se od spojky **quod**.

gaudeo, laetor, me iuvat; miror, admiror; lūgeo, dōleo, angor, sollicitor; succenseo, indignor, quēror, aegre (moleste, indigne) fero.

1. *Akkusativ* s *inf.* klade se při těchto slovesech, má-li se jen prostě označiti *předmět* pocitu. V češtině klade se věta počínající se od spojky *žr.* *Gaudeo id te mihi suādere* ³⁾). *Te hilari animo esse*

¹⁾ t. ani při sprostém vinníku trpěti se nesmí, aby jeho protivníci se domýšleli, že hrozbami něco pořídili. ²⁾ *explēre animum suum* žádost svou vykonati.

³⁾ t. tvoje rada je předmětem mé radosti.

calde me iūvat. Minime miramur te tuis praeclāris operibus laetari. Nemo erat aratorum, qui iniuriā sibi factam quēri posset. Macedōnes Eumēnem sibi antepōni indigne ferebant.

2. *Quod* klade se při oněch slovesech, má-li se označiti příčinu nebo důvod pocitu. V češtině klade se věta počínající se rovněž od spojky *že* = protože, poněvadž. *Glaudio, quod id mihi suades¹⁾. Dolebam, quod socium amiseram.*

Poznam. 1. Při slovesech majících do sebe význam chváliti a haněti, viniti a odsouditi, štěstí přáti a děkovati klade se z pravidla *quod*: *laudo, vituperō, reprehendo; accūso, damno: grātulor, grātiās āgō* etc. *Laudat Panaetius Africanum, quod fuerit²⁾ abstīnens. Num reprehendis, quod libertus patronum iuvabat? Grātulor tibi, quod ex provincia salcem te ad tuos recepisti.*

2. *Indikativ* klade se při *quod*, udává-li mluvící příčinu svou, důvod svůj; *konjunktivem* vyjadřuje se příčina nebo důvod jiného (§. 392, 2). *Cūto mirābatur, quod non rideret³⁾ haruspex, haruspicem cum vidisset.*

§. 419. Mimo případnost v §. 418 uvedenou klade se spojka *quod*:

1. uvádějí-li se věty označující *okolnost* nebo *skutek*, o kterém pronáší se úsudek větou hlavní (čes. *že*). Obvyčejně bývá ve větě pronom. demonstr.: *hoc quod* aneb *haec res quod, eo quod* (tím že). *Inter inānimum et animal hoc maxime interest, quod inānimum nihil āgit, animal agit aliquid. Ilōc űno praestamus vel maxime fēris, quod exprimere dīcendō sensa possumus. In hoc sūmus sapientes, quod nātūram sequimur. Vitium est, quod quādam nīmīs magnum stūdium in res obscuras confērunt.*

Poznam. Demonstrativa: *hoc, illud, id, si,* ita jsoucí při slovesech uznávaní a vyhlášení (§. 413) a při takových, která žádají spojky *ut*, na vazbu nepřisobí: *Drudēs imprimis hoc vōlunt persuādere, non interire animos. Illud te hortor, ut patriae grātiām referre ne obliviscaris.*

Pročťž klade se *quod* i při slovese *facere* spojeném s adverbium (běne, mále, *grātum facere*), jakož i po *accidit, fit, evēnit* etc. (379, 4), spojena-li jsou slovesa tato s adverbium (*bene, male, opportūne, commōde accidit* etc.), poněvadž adverbia ta zajmají v sobě úsudek o větě počínající se od spojky *quod*: *Bene facis, quod litteras voluptatibus antepōnis. Bene accidit, quod Allobrogum legāti de suis rēbus Rōmam venerunt. Accidit perincommode, quod fratrem meum nusquam vidisti.*

¹⁾ t. tvoje rada je příčinou mé radosti. ²⁾ o tomto a podobném konj. po *quod* v. §. 392, 2 a následující poznámenání. ³⁾ že prý se nesměje; důvod to Katonův.

Pamatujmež: *adde quod, huc adde quod* přidej (k tomu tu okolnost) že.

Poznam. 1. *accēdit quod a accēdit ut* §. 379, 4, Pozn. 3.

2. *nisi quod* §. 375. Pozn. 3.

2. uvádí-li se věta, kterou přičinuje se *poznámenání* nějaké k výroku dříve od někoho pronesenému, což místo mívá zvláště v dopisech (čes. *že* = co se toho týče. *že*). *Quod mihi de nuptiis filiae gratularis, agnosco humanitatem tuam. Quod scribis, te velle scire, qui sit reipublicae status, summa dissensio est.*

§. 420. *Akkusativ s infinitivem* konečně klade se na pohled nezávisle při zvoláních a otázkách označujících nějakou nevoli, buď s příklonnou částicí *ne* nebo bez ní. V češtině uvádí se taková věta slovcí: *Je, že, žeť pak, že bych* a pod. *Te in tantas aerumnas propter me incidisse! ó že jsi do takových trampot skrze mne upadl. Me non cum bonis esse! já že bych nemel býti s dobrými? Tene hoc dicere, tanta prudentia praeditum? Huncine hominem tantis delectatum esse nūgis!*

Poznam. 1. V skutku může takovýto akkusativ pokládati se za závislý na větě nějaké zamlčené, jako: *Quantópěre dūleo, te in tantas aerumnas propter me incidisse. Estne crēdibile, me non cum bonis esse? Num cogitari potest, te hoc dicere etc. Nonne mirum est, hunc hominem etc.*

2. V podobném smysle klade se *ut*: *Te ut ulla res frangat? tu ut unquam te corrigas? Egone ut mentiar? Einc ego ut adverser? t. j. potestne fieri, ut etc.*

Nominativus cum infinitivo.

§. 421. Při některých slovesech, která jsouce aktivná žádají vazby akkusativu s infinitivem, klade se, užívá-li se jich passivně, vazba *nominativu s infinitivem* čili *vazba osobná*. Subjekt věty začíná se od spojky *že* zůstane v *nominativě*, a passivně sloveso shoduje se s ním v osobě a čísle. *Hic vir inter omnes excellere dicitur* praví se, že tento muž nade všechny vyniká. *Hi viri inter omnes excellere dicuntur* praví se, že tito muži nade všechny vynikají.

Jména výroková zůstávají též v *nominativě* a shodují se se svým subjektem: *Hic vir mendare esse dicitur. Hi viri mendaces esse dicuntur.*

Poznam. Vazby nominativu s infinitivem užívá se někdy i v češtině. Místo: „praví se, že je nevinen“ může se říci: „praví se býti nevinen.“

Avšak mimo obyčejné: „Praví se, že tento muž nade všechny vyniká,“ vazba ta v jazyce českém vymáší se též:

1. způsobem v §. 114, 4 naznačeným: O tomto muži se praví, že nade všechny vyniká, aneb: Tento muž, jak se praví, nade všechny vyniká.

2. slovcem *prý*: Tento muž *prý* nade všecky vyniká.

3. při slovese *videri* viděti se, zdáti se, způsobem latinskému podobným: Tento muž nade všecky zdá se vynikati, aneb obratem: Zdá se, jako by tento muž nade všecky vynikal.

§. 422. Vazba *nominativu s infinitivem* čili vazba **osobná** má místo:

1. při *videor* ve všech osobách a časech: *sāpiens esse videor*, zdá se, že jsem moudrý, nebo zdám se býti moudrý, *sapiens esse videris*, *sapiens quibusdam visus sum* etc. §. 214, 2.

2. při *dicor* a *putor* ve všech osobách časů prostých: *dicor sapiens esse* praví se, že jsem moudrý, nebo jsem *prý* moudrý, *putaris sapiens esse* etc. §. 214, 2.

3. při *fertur*, *feruntur*; *traditur*, *traduntur* jenom v těchto třetích osobách: *hostis victus esse fertur*, *traditur* praví se, že nepřítel je přemožen, *hostes victi esse feruntur*, *traduntur*. §. 214, 2.

4. při *perhibeor*, *credor*, *existimor*, *arguor* v časech prostých: *Occidisse patrem Roscius perhibetur* (*creditur*, *existimatur*). *Occidisse patrem Roscius arguitur* R. vinl se, že otce zabil.

5. při *ūbeor*, *vētor*, *śnor* §. 417.

6. při *coeptus sum*, *dēsitus sum* §. 407. \

Poznam. České *prý* možná také vytknouti obratem *dicunt*, *ferunt*, *tradunt*, *putant* (i. e. *homines*). Tudyž místo: *Homērus caecus fuisse dicitur*, *fertur*, *traditur*, *putatur* může se i říci: *Homerum caecum fuisse dicunt*, *ferunt*, *tradunt*, *putant*.

§. 423. **Neosobná** vazba *akkusativu s infinitivem* má místo:

1. Obyčejně při slovesech, která významem svým s právě vytčenými jsou spříbuznělá: *audiri*, *cognosci*, *demonstrari*, *indicari*, *intellegi*, *memorari*, *negari*, *nuntiari*, *ostendi*, *perspici*, *reperiri*, *scribi*. *Nuntiatum est fugisse Antōnium*. *Scribitur nobis magnam veteranorum multitudinem Romam convenisse*.

Avšak i: *Bibŭlus nondum audiebatur esse in Sýria*. *Nihil mihi optabilius fuit, quam ut abs te ipso grātissimus erga te esse cognoscerer*. *Dŭ beati esse intelleguntur*. *Ibi vis facta esse negabitur* ¹⁾. *Ad esse equites nuntiabantur*. *Regnante Turquīnio Superbo Sýbārim et Crōtōnem Pythāgōras venisse reperitur*.

2. při slovesech znamenajících *praví se*, *myslí se* ve tvarech opisných:

¹⁾ řekne se, že tam nebylo násilí. V. §. 473, Pozn. 2.

<i>Memoriae prōditum est</i> ¹⁾	}	<i>Sōcrātem doctum et sapientem vī-</i> <i>rum fuisse.</i>
<i>Memoriae traditum est</i>		
<i>Existimandum est</i>		
<i>Dicendum est</i>		

3. při *dicitur*, znamená-li tolik co *tvrdí se*, obyč. *recte*, *věre*, *non sine causa dicitur*, *matrem timidi flēre non solēre*.

4. Vypravuje-li se po nominativě s infinitivem dále způsobem nepřímým, klade se v dalším tom vypravování akkusativ s infinitivem: *Peregrīna res traditur eo anno facta; Vulturnum, Etruscorum urbem, ab Samnitibus captam. Mihi non videbatur quisquam esse beatus posse, cum in malis esset; in malis autem sapientem esse posse.*

§. 424. O slovese *videor* pamatujeme zvláště:

1. v mezivětech s částicí *ut* (čes. jak se zdá) klade se osobně: *Consiliis, ut videmur, bonis utimur. Consiliis, ut videmini, bonis utimini. Philargyros omnia fidelissimo animo, ut mihi quidem visus est, narravit.* V. §. 214, 2.

2. ke slovesu *videor* druží se přecasto dativ náměstky osobné a zvrtné: *Felix mihi esse videor* zdá se mi (= domýšlím se), že jsem šťasten. *Recte fecisse mihi videor, recte fecisse tibi videris, recte fecisse sibi videtur* etc.

3. *videtur* (neosobně) je často tolik co *plácet* líbí se, libo jest: *Zēnōnis disciplinam, si videtur, explicabo. Senātui visum est mittere legatos* nebo *legatos mitti* aneb *ut mitterentur legati*.

Oratio obliqua.

§. 425. Pronášejí-li se slova nebo mínění jiného *bez proměny*, nazývá se takové pronášení *řečí přímou* (*oratio recta, directa*); pronášejí-li se však slova nebo mínění jiného jen *dle obsahu* anebo *spůsobem vypravovacím*, nazývá se pronášení *to řečí nepřímou* (*oratio obliqua, indirecta*).

Řeč nepřímá závisí vždy na nějakém buďto zřejmě položeném aneb alespoň snadno doplnitelném slovese uznamenání nebo vyhlásování (*verbum sentiendi* nebo *declarandi*): *audivit, iudicavit, putavit, respondit, ait* ²⁾ a pod., anebo na slovese označujícím projevení vůle

¹⁾ v. str. 178 pod čarou 1). ²⁾ *inquit* klade se v řeči přímé, a to po jednom nebo více slovech. V. §. 169, Poznám.

nebo žádosti (verbum voluntatis et desiderii): *imperavit, hortatus est, cōlūt, pētiūt* a pod. Sloveso, na němž nepřímá řeč závisí, nazývá se slovesem *řídícím* (verbum *rēgens*).

V češtině začíná se řeč nepřímá od spojek *že, aby*, jimžto se přidává i slovece *prý*: *že prý, aby prý*, anebo naznačena bývá nepřímou pouze slovcem *prý*.

Oratio recta.

Animi hominum divini sunt.

Scipio vir praeceps est.

Oratio obliqua.

Socrates dicebat animos hom. esse divinos.

Scipionem Hannibal praestantem esse virum credebatur.

Poznam. O *inquam* a o *ait* srov. §. 159. Mimo to pamatuj:

1. Podmět vložený do věty slovesa *inquam* místo mívá obyč. za tímto slovesem: *Nemo, inquit Solon, ante obitum beatus est.* Spojen-li je tento podmět s nějakým participiem, kladou se obě tato slova napřed: *Solon interrogatus: Nemo, inquit, ante obitum beatus est.*

— 2. *Aio* spojeno jsou s *ut* může rovněž vložiti se do věty, při čemž kladu se podmět též obyč. za tímto slovesem: *Nemo, ut ait Solon, ante obitum beatus est.*

§. 426. Převádí-li se řeč přímá na řeč nepřímou, je při tom šetřiti těchto pravidel:

1. *Hlavní věty vypracovací* vynášejí se v řeči nepřímé akkusativem a infinitivem (čes. že, že prý):

Oratio recta.

Res ad bellum necessariae parandae sunt.

Oratio obliqua.

Dixit res ad bellum necessarias parandas esse.

2. *Hlavní věty rozkazovací (žadací)* vynášejí se v řeči nepřímé konjunktivem (čes. aby, aby prý):

Oratio recta.

Parate res ad bellum necessarias.

Noli parare (ne paraveris) res ad bellum necessarias.

Oratio obliqua.

Dux hortatus est milites, (ut) res ad bellum necessarias pararent.

Hostes cum Caesare egerunt, ne pararet res ad bellum necessarias.

3. *Hlavní věty tazací* vynášejí se v řeči nepřímé rovněž konjunktivem. V češtině může se tu nepřímou slovcem *prý* naznačiti:

Oratio recta.

*Quando parabitis res ad bellum
necessarias?*

Oratio obliqua.

*Dux ex militibus quaesivit, quando
res ad bellum necessarias pa-
raturi essent.*

4. *Vedlejší věty, které jsou nerozpojnou částí výpovědi, rozkazu (žádosti) aneb otázky jiného. vynášejí se konjunktivem. V češtině i tu může naznačiti se nepřímou slovcem přj:*

Oratio recta.

*Res, quae ad bellum sunt necessa-
riae, parandae sunt.*

*Parate res, quae ad bellum neces-
sariae sunt.*

*Noli parare (ne paraveris) res,
quae ad bellum necessariae sunt.*

*Quando parabitis res, quae ad
bellum necessariae sunt?*

Oratio obliqua.

*Dixit res, quae ad bellum necessa-
riae essent, parandas esse.*

*Dux hortatus est milites, (ut) res,
quae ad bellum necessariae essent,
pararent.*

*Hostes cum Caesare egerunt, ne
res, quae ad bellum necessariae
essent, pararet.*

*Dux ex militibus quaesivit, quando
paraturi essent res, quae ad bel-
lum essent necessariae.*

5. *Námětky, které se odnášejí k podmětu řídicího slovesa a v řeči přímé první osobou vyjádřeny jsou, vynášejí se v řeči nepřímé z pravidla náměstkou zvratuou sui, sibi, se a suus, sua, suum:*

Oratio recta.

*Omnia, quae mihi ad bellum ne-
cessaria sunt, summo non solum
meo, sed etiam amicorum studio
parabo.*

Oratio obliqua.

*Caius dixit se omnia, quae sibi ad
bellum necessaria essent, summo
non solum suo, sed etiam ami-
corum studio paraturum esse.*

Jiné příklady:

Oratio recta.

*Quidquid magnam utilitatem ge-
neri affert humano, id non sine
divina bonitate erga homines fit.*

Oratio obliqua.

*Maiores nostri, quidquid magnam
utilitatem generi humano afferret,
id non sine divina bonitate erga
homines fieri arbitrabantur.*

Alexander ad Parmeniōnem conversus: Ego, inquit, cum Darius terram ūreret, mei compos non eram.

Caesar ad Helvētios conversus: Si mihi, inquit, purgati esse vultis, fugientes reducite.

Nōli bibere medicamentum, quod medicus dāre constituit.

Quid mihi vult? cūr in meas possessiones vēnit?

Alexander ad Parmenionem conversus dixit sese, cum Darius terram ureret, sui compotem non fuisse.

Caesar imperavit Helvetiis, si sibi purgati esse vellent, fugientes reducerent.

Parmenio detertere voluit Alexandrum, quōminus (ne) biberet medicamentum, quod medicus dāre constitueret.

Ariovistus ad postulata Caesaris respondit: quid sibi vellet? cur in suas possessiones veniret?

§. 427. Pravidla ve předešlém §. obsažená docházejí svého doplnění těmito:

K č. 1. Věty *relativně*, které smyslem rovnají se vypravovacíím větám hlavním, v nichž tedy *qui* = *et is*, *nam is*, *ubi* = *et ibi*, *nam ibi*, *unde* = *et inde*, *nam inde* etc. (§. 321), vynášejí se v řeči nepřímé, jak se samo sebou rozumí, akkusativem a inf. *Themistocles dixit Atheniensium urbem ut prōpugnaculum oppositum esse barbaris, apud quam (= nam apud eam) iam bis classes regiās fecisse naufragium.*

K č. 2. Věty *rozkazovací* (žadací), nejsou-li záporny, pronášejí se pouze konjunktivem (obyč. imperfecti); *ut* přičinuje se obvykle jen tenkrát, předchází-li sloveso takové jako: *imperavit*, *hortatus est*, *pētiit* etc. Záporné věty rozkazovací (žadací) kladou se do konjunktivu (obvykle imperfecti) s částicí *ne*. Další věty záporného obsahu přičinují se částicí *nēve*.

Oratio recta.

It nēve diūtius moramini.

Λ

Oratio obliqua.

✓ *irent nēve diūtius morarentur.*

K č. 3. *Řečnické otázky* t. j. věty, které ve spůsobě otázky vlastně zápornou větu vypravovací vyjadřují, vynášejí se akkusativem a infinitivem.

Oratio recta.

Si veteris contumeliae oblivisci velim, num etiam recentium iniuriarum memoriam deponere possum? (= non etiam — possum).

Oratio obliqua.

Caesar Helveticis respondit: si veteris contumeliae oblivisci vellet, num etiam recentium iniuriarum memoriam (se) deponere posse? (= non etiam — [se] deponere posse).

Konjunktivné otázky t. j. takové, které již v řeči přímé konjunktiv mají, drží konjunktiv i v řeči nepřímé, jen že místo konj. praes. řeči přímé klade se v řeči nepřímé obyč. konj. imperf.

Oratio recta.

*Quis sibi hoc persuadeat? (coni. potent. §. 364, 1).
Cur fortunam periclitetur? (coni. delib. §. 368).*

Oratio obliqua.

*Quis sibi hoc persuaderet?
Cur fortunam periclitaretur?*

K č. 4. Věty *vedlejší*, které nejsou nerozpojnou částí výpovědi, rozkazu, žádosti, otázky jiného, nýbrž které jsou mínění a vysvětlivky osoby vyprávětelci (příšici), označují se *indikativem* (srov. §. 392, Pozn.). Pozoruj rozdíl:

<i>Exploratores Caesari referunt</i>	<i>apud Suevos esse sil-</i> <i>eam,</i>	<i>quae appellatur Bacenis; quae appellatur Bacenis; quam appellari Bacenim.</i>
--	---	--

K č. 5. *První osoba* řeči přímé (*ego*) vyjadřuje se v řeči nepřímé, má-li býti v nominativě, vždy náměstkou *ipse*.

Oratio recta.

Si ego populo Romano non praescribo, quemadmodum suo iure utatur, non oportet me a populo Romano in meo iure impediri.

Oratio obliqua.

Ariovistus respondit: si ipse populo Romano non praescriberet, quemadmodum suo iure uteretur, non oportere sese a populo Romano in suo iure impediri.

Mimo to kladou se pády nepřímé náměstky *ipse* m. *sui, sibi*, se buď s důrazem ve protivách, aneb aby zamezil se dvojsmysl.

Oratio recta.

Oratio obliqua.

*Quid tandem verēmini? aut cur
de vestra virtute aut de mea di-
ligentia desperatis?*

*Caesar grāciter suos incūsavit:
quid tandem vererentur? aut cur
de sua virtute aut de ipsius di-
ligentia desperarent?*

Druhá osoba řeči přímé (*tu, vos*) vynáší se v řeči nepřímé oby-
čejně náměstkou *ille* (zvláště s důrazem) nebo též náměstkou *is*
(bez důrazu).

Oratio recta.

Oratio obliqua.

*Si quid me vis, te ad me venire
oportet.*

*Ariovistus Caesari respondit: si
quid ille se vēlit¹⁾, illum ad se
venire oportere.*

*Cāre Arethūsiam āquam: ibi fatis
tuis terminus dātur.*

*Pyrrho a Dōdōnaeo lōre dāta dictio
est: caveret Arethusiam aquam:
ibi fatis eius terminum dari.*

§. 428. *Tvary časové* ve větách konjunktivních řeči nepřímé
spravují se slovesem řídícím po zákonech o tak zvané souslednosti
časův (§. 357), a poněvadž řídící sloveso obyčejně jest nějaké *prae-*
teritum, jsou imperfectum anebo plusquamperfectum z pravidla tvary
časové ve větách konjunktivních řeči nepřímé.

Avšak osoba vyprávějící (příščí), přenášející se v myšlénkách v onu
dobu, kdy řeč nějaká činěna byla, užívá někdy i po praeteritech tvaru
praesentis a *perfecti* ve větách konjunktivních řeči nepřímé. Stává se
též časem, že v témž obvěti konjunktiv imperfecti a plusquamperfecti
s konjunktivem praesentis a perfecti se střídají.

Zvláště pak klade se konjunktiv *praesentis* a *perfecti* ve větách
konjunktivních řeči nepřímé i po praeteritech v těchto případech:

1. ve větách rozkazovacích (žadacích):

Oratio recta.

Oratio obliqua.

*Stūdium coniurationis vehementer
simulate, ceteros adite, bene pol-
licemini.*

*Cicero legatis praecipit: studium
coniurationis vehementer simu-
lent, ceteros adeant, bene polli-
cerantur²⁾.*

¹⁾ v. §. 428, 3. ²⁾ m. *simularent, adirent, pollicerentur.*

2. ve větách majících platnost obecnou:

Oratio recta.

Quod vestra victōria tam insolenter glōriamini, quodque tam diu me impūne tulisse iniūrias admīramini, eodem pertinet. Consueverunt enim dii immortales, quo grāvius homines ex commūtatione rerum dōleant, quos pro scelere eorum ulcisci vōlunt, his secundiore interdu[m] res et diāturniorem impūnitatem concedere.

Oratio obliqua.

Caesar respondit: Quod sua victoria tam insolenter gloriarentur, quodque tam diu se impune tulisse iniurias admirarentur, eodem pertinere. Consuesse enim deos immortales, qui gravius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum ulcisci velint, his secundiore interdum res et diuturniorem impunitatem concedere.

3. ve větách podmiňovacích, aby rozeznalo se předvěti indikativné (§. 371, 1) nebo potentialné (§. 371, 2) od irrealného (§. 371, 3):

Oratio recta.

Si quid mihi a te opus esset, ego ad te venissem; si quid tu me vis (velis), te ad me venire oportet.

Oratio obliqua.

Ariovistus respondit: si quid ipsi a Caesare opus esset, sese ad eum venturum fuisse¹⁾; si quid ille se velit, illum ad se venire oportere.

4. ve větách konsekutivných, v nichž bývá konjunktiv perfecti:

Oratio recta.

Cum parentum suorum glōriam tueri posteris sātis esset, P. Africanus tantum paternas superavit laudes, ut fulem fecerit, non sanguine humano, sed stirpe divina satum se esse.

Oratio obliqua.

P. Scipio Nasica orationem habuit: Cum parentum suorum gloriā tueri posteris satis esset, P. Africanum tantum paternas superavisse laudes, ut fidem fecerit, non sanguine humano, sed stirpe divina satum se esse.

Poznam. Kde v řeči přímé klade se pronomen přítomnosti *hic* aneb adverbium přítomnosti *nunc*, tu vstupuje na to místo v řeči nepřímé náměstka *ille* a adverbium *tum* nebo *tunc*.

¹⁾ §. 374, 3.

Oratio recta.

Este parati intentique Rōmānos invādere: hic dies omnes labores et victōrias confirmabit.

Nequidquam postea, si nunc cessaveritis, praetermissam occāsiōnem quaeritis.

Rovněž vynášejí se adverbia *hōdie*, *crās*, *adhūc* v řeči nepřímé výrazy: *illo (eo) die, postero die, ad id tempus.*

Oratio obliqua.

Iugurtha dixit: proinde parati intentique essent Romanos invadere: illum diem omnes labores et victorias confirmaturum.

Ne quidquam postea, si tum cessassent¹⁾, praetermissam occasionem quaesituros.

Příklad řeči nepřímé. Caes. Bell. Gall. I, 35.

Oratio recta.

Caesar ad Ariovistum legatos cum his mandatis mittit:

Quōniam tanto *meo* populiue Rōmāni beneficio affectus, cum in consulatu *meo* rex atque amicus a senatu appellatus es, hanc *mihi* populoque Romano gratiam *refers*, ut in collōquium venire invitatus *gratēris* neque de communi re dicendum *tibi* et cognoscendum *pūtes*, haec *sunt*, quae a *te postulo*: primum ne quam hominum multitudinem amplius trans Rhēnum in Galliam *trādūcas*: deinde obsides, quos *hābes* ab Haeduis, *reddas* Sequānisque *permittas*, ut, quos illi *habent*, voluntate *tua* reddere illis *liceat*; neve Haeduos iniuria *laccessas*, neve his sociisque eorum bellum *infēras*. Si id ita *feceris*, *mihi* populoque Romano *perpētua gratia* atque *amicitia tecum erit*: si non *impetrabo, ēgo*, quōniam M. Messala M. Pisōne consulibus senatus *censuit*, uti, quicumque Galliam provinciam obtineret, quod commodo reipublicae facere posset¹⁾, Haeduos cēterosque amicos populi Romani defenderet, Haeduatorum iniūrias non *neglegam*.

Oratio obliqua.

Quoniam tanto *suo*¹⁾ populiue Romani beneficio affectus, cum in consulatu *suo*²⁾ rex atque amicus a senatu appellatus *esset*. hunc *sibi*³⁾ populoque Romano gratiam *referret*, ut in colloquium venire invitatus *gravaretur* neque de communi re dicendum *sibi*⁴⁾ et cognoscendum *putaret*, haec *esse*⁵⁾, quae ab *eo*⁶⁾ *postularet*: primum ne quam hominum multitudinem amplius trans Rhēnum in Galliam *traduceret*⁷⁾: deinde obsides, quos *haberet* ab Haeduis, *redderet*⁸⁾, Sequanisque *permitteret*⁹⁾, ut, quos illi *haberent*, voluntate *eius*¹⁰⁾ reddere illis *liceret*; neve¹¹⁾ Haeduos iniuria *laccesseret*, neve¹²⁾ his sociisque eorum bellum *inferret*. Si id ita *fecisset*¹³⁾, *sibi*¹⁴⁾ populoque Romano *perpetuam gratiam* atque *amicitiam cum eo futuram*¹⁵⁾: si non *impetraret*¹⁶⁾, sese, quoniam M. Messala M. Pisone consulibus senatus *censuisset*, uti, quicumque Galliam provinciam obtineret, quod commodo reipublicae facere posset, Haeduos ceterosque amicos populi Romani defenderet. *se*¹⁷⁾ Haeduatorum iniurias non *neglecturum*.

¹⁾ §. 360, 2, b). ²⁾ §. 391, 5. ³⁾ §. 426, 5. ⁴⁾ §. 310, 2. ⁵⁾ §. 426, 1. ⁶⁾ §. 427, 5. ⁷⁾ §. 426, 2. ⁸⁾ §. 427, 5. ⁹⁾ §. 427, 2. ¹⁰⁾ §. 360, 2, b). ¹¹⁾ §. 426, 5. ¹²⁾ §. 426, 1. ¹³⁾ §. 360, 2, v). ¹⁴⁾ opakování *se*, ano předešlé *sese* poněkud vzdáleno jest.

Hlava XLVII. O participiích.

§. 429. *Participia* jsou tvarem svým adjektiva, a shodují se se substantivem, ku kterému náležejí, v rodě, čísle a pádě; avšak mají též některé věci se slovesem společné, a to:

1. že spojují se s tím pádem, kterého žádá sloveso: *temporibus inserviens*¹⁾;

2. že neomezují se adjektivem, nýbrž adverbiem: *callide temporibus inserviens*;

3. že naznačují jakost děje, je-li totiž *trvající*, *dovršený* nebo teprve *nastati mající* nebo *nutný*.

Poznam. Některá participia stala se v rodě středním pravými substantivy, a protož i též jako se substantivy s nimi se nakládá: *incrēdibile* neboli *divinum factum* skutek hrdinský, *praeclāra* avšak i *praeclare facta*; *doctum dictum* avšak i *facete dictum*; *rērum responsum* avšak i *sapienter responsum*; *iēne postulatū*.

§. 430. V aktivě má latinská řeč participia *dvě*, a to:

1. *participium praesentis* k naznačení děje trvajícího: *mōnens* napomínaje, napomínající;

2. *participium futuri* k naznačení vůle aneb působení ke konání děje nějakého: *moniturus* hodlaje, chtěje, máje napomínati, hodlající atd. napomínati.

V **passivě** má latinská řeč též participia *dvě*, a to:

3. *participium perfecti* k označení stavu vzniklého z dovršení děje nějakého: *monitus* napomenut, napomenutý.

4. *participium futuri activi* k označení děje, který konán býti má nebo konán býti musí: *monendus* jenž napominán býti má nebo napominán býti musí.

Slovesa **krytočinná** (*verba deponentia*) mají *čtyři* participia, a to:

1. *participium praesentis*: *hortans* napomínaje, napomínající;

2. *participium perfecti*: *hortatus* napomenuv, napomenuvš;

3. *participium futuri activi*: *hortaturus* hodlaje atd. napomínati, hodlající atd. napomínati;

4. *participium futuri passivi*: *hortandus* jenž napominán býti má nebo musí.

Čas, do kterého padá děj nebo stav participiem naznačený, určuje se ne participiem samým, nýbrž slovesem *určitým* věty (*verbum finitum*). *Miles pugnans cādūt, cecidit, cadet. Miles pugnaturus ab*

¹⁾ čes. poddávaje se časům, hově okolnostem, toče se po větru.

hoste interficitur, interfectus est, interficietur. Miles victus cadit, cecidit, cecidit etc.

§. 431. Latinská řeč nemá žádného participia *perfecti activi*, které by rovnalo se našemu *transgressivum min. času (chviliv)*. Nedo- statek tento hradí:

1. participiem *perfecti* tvaru *passivního* sloves *krytočinných* a *polokrytočinných* téhož významu. Tak hradí se na př. *partic. perfecti act.* slovesa *dico* tvarem *locutus* (promluviv). *Caesar suos cohortatus proelium commisit.*

(Rovněž: *expugno* — *potitus*, *invado* — *ingressus*, *eo* — *profectus*, *redeo* — *reversus*, *transco* — *transgressus*, *conspicio* — *conspicatus*, *commoneo* — *cohortatus*, *adhibeo* — *usus*, *accipio* — *nactus*, *adeptus*, *consecutus*.)

(Některá *participia perfecti* sloves *krytočinných* a *polokrytočinných* zcela na sebe vzala povahu a moc *participiū praesentis*: *arbitratus* domnívaje se, *ratus* soudě¹⁾, *usus* užívaje, *chápaje* se něčeho, *veritus* obávaje se; *fisus*, *confisus* důvěruje, *diffisus* nevěře, nedově- řuje, *gavisus* máje radost, teše se, *solitus* zvyklý. *Reor* a *solo* ani nevytvorují *participia praesentis*.)

Poznam. 1. Některá *participia perfecti* sloves *krytočinných* mají vedle *aktivního* významu též význam *passivní*.
adepta libertas obdržena svoboda *opinatum bonum* domnívané (domnělé) dobro
comitatus filio provázen synem
confessa res vyznaná věc *pacta dies* umluvený den
dimensum opus vyměřená práce *partitus exercitus* rozdělené vojsko
experta virtus uznaná statečnost *populata* } *provincia* zpustošený
interpretatum carmen vysvětlená báseň *dēpopulata* } kraj a t. d.
meditatus labor vymyšlená práce
mētata castra vyměřený tábor

2. Některá *participia perfecti pass.* sloves *činných* nejvíce nepřechodných mají význam *činný*. Na češtinu převádějí se obvyč. adjektivem vedeným od čin- něho přičestí *min. času*. Sem náleží:

<i>adultus</i> = <i>qui adolevit</i> dospělý, zmo- lutnělý	<i>sežný</i> ; <i>coniuratus</i> = <i>qui coniuravit</i> spiklý
<i>cenatus</i> = <i>qui cenavit</i> naobědvavši se	<i>obsolētus</i> = <i>qui obsolevit</i> zastaralý
<i>concretus</i> = <i>qui concevit</i> srostlý, zhuštělý	<i>perōsus</i> , <i>exōsus</i> = <i>qui vehementer odit</i> velmi nenávidějící
<i>deflagratus</i> = <i>qui deflagravit</i> zplanulý	<i>pōtus</i> = <i>qui pōtarit</i> napivši se, napilý
<i>exolētus</i> = <i>qui exolevit</i> a) vyspělý, b) potuchlý	<i>pransus</i> = <i>qui prandit</i> posnídavši
<i>iuratus</i> = <i>qui iuravit</i> přísahavši, při-	<i>praeteritus</i> = <i>qui praeteriit</i> minulý a t. d.

¹⁾ trpne (v. Pozn. 1) = vyměřený, určitý, platný: *rati astrorum ordines*, *rato tempore testamentum ruptum aut ratum*, *rata pax*.

Pericles et Thūcydides non nascentibus Athēnis, sed iam adultis fuerunt. Sulla milites cēnatos esse¹⁾ iābet. Iūmenta in dūrata et alte concreta glācie²⁾ haerent. Hi homines³⁾ id egerunt, ut gentem Allobrōgum in cinere deflagrati impērii⁴⁾ collocarent. Arte agendum est in exoleta iam vetustate odio⁵⁾, ut recentī aliqua ira exacerbentur animi. Populi nostri honores quondam fuerant rāri et tēnues, nunc autem effūsi sunt atque obsoleti⁶⁾. Rēgūlus iuratus⁷⁾ missus est ad senatum. C. Claudius, perosus decemvirorum scelera, Rēgillum⁸⁾ se contulerat. Dōmum bēne potus seroque rediī. Scīpio tessēram per castra dēdit. ut ante lucem viri ēquique curati et pransi essent⁹⁾. Praeteritum tempus nunquam revertitur.

Avšak i: quod iuratum est eo přísaháno jest, cenatum est obědváno jest, sanguis potus est krev pita jest, universis exosus ode všech velenenávědný.

2. vynáší se český transgressiv minulý anebo vedené od něho adjektivum vazbou passivnou tak zvaného absolutného ablativu (§. 44¹⁾ a sledd.). Caesar, jízdu předeslav, se vším branným lidem za ní šel: *Caesar equitatu praemisso omnibus copiis subsequebatur.*

Participium praesentis et perfecti.

§. 432. Participium klade se ke jménu podstatnému, aby mu přidalo vlastnost buďto *trvalou*, *bytnou*, anebo jenom *nestálou*, *nahodilou*. Pročež je participium anebo

1. *attributivné* (přivlastivé), které podstatnému jménu přikládá vlastnost *trvalou*, *bytnou*. V češtině klademe jména přídavná od transgressivu anebo participia vedená (transgr. určité, partic. určité): *laudans* chválicí, *laudatus* pochválený; anebo

2. *appositivné* (přístavné), které podstatnému jménu přidává vlastnost *nestálou*, *nahodilou*. V češtině klademe transgressiv (neurčitý) nebo participium (neurčité): *laudans* chvál-e, -te, *laudatus* pochválen.

§. 433. *Attributivné participium* t. j. takové, které podstatnému jménu přikládá vlastnost *trvalou*, *bytnou*, možná rozvésti větou relativnou, začínající se od vztažného *qui*, *quae*, *quod*. *Nemo cunctam intuens terram (= qui cunctam intuetur terram) de divina providentia dubitabit. Demosthēnes susurro delectari se dicebat aequum ferentis mulierculae insusurrantisque alteri: Hic est ille Demosthenes! (= muliercular, quae aequum ferret insusurrantique alteri). Pisistrātus*

¹⁾ aby byli po obědě; rov. *cenati discubuerunt*. ²⁾ v zatvrdlém a vysoko namrzlém ledě. ³⁾ t. Katilina a jeho přívrženci. ⁴⁾ roz. Romani. ⁵⁾ při nenávisti dávným časem potuchlé; slov. *exoleta vetustate exempla* příklady dávnosti zvetšelé. ⁶⁾ zevšechnělé. ⁷⁾ pod přísahou. ⁸⁾ *Regillus* mě. v Sabinsku. ⁹⁾ aby muži i koně obstaráni a po snídani byli (t. na cestu nebo k bitvě hotovi).

prīmus Homēri libros confūsos antea (= *qui confusi erant antea*) *sic dispōuisse dicitur, ut nunc habemus.*

§. 434. Má-li vyjádřiti se naopak věta relativná vazbou participialnou, musí relativum buď již v nominativě býti, anebo, je-li v akkusativě, proměnou aktivně věty v passivnou (§. 216, Pozn.) v nominativ býti uvedeno. Pak dlužno šetřiti těchto pravidel:

1. vypustí se relativum;

2. určité sloveso věty relativné promění se v participium praesentis (o ději trvajícím), anebo v participium perfecti (o ději dovršeném);

3. participium samo srovná se co do rodu, čísla a pádu s tím substantivem, ku kterému se relativum odnášelo.

Odīosum est genus hominum, qui officia exprobrant; zkráceně: *hominum officia exprobrantium.* *Saepe homines rationem, quae bono consilio a diis immortalibus data est, in fraudem malitiamque convertunt*; zkráceně: *rationem bono consilio a diis immortalibus datam.* *Caesar occupavit collem, quem hostes reliquerant* = *collem, qui ab hostibus erat relictus*; zkráceně: *collem ab hostibus relictum.*

Vztahuje-li se relativná náměstka k náměstce demonstrativně, musí se i tato při vazbě participialné vypustiti. *Iis, qui verum dicunt, facile credam*; zkráceně: *verum dicentibus facile credam.* *Ea, quae male parata sunt, male dilabuntur*; zkráceně: *male parata male dilabuntur.*

§. 435. Appositivné participium t. j. takové, které podstatnému jménu příkládá vlastnost aneb činnost *nestálou, nahodilou, možná* rozvésti větou časovou, příčinnou, připouštěcí nebo podmínovací. V českém jazyce, táhne-li se participium k nominativu, vynahrazuje se transgressivem nebo participiem (neurčitým), táhne-li se však k nepřímému některému pádu, tu užíváme přídavných od transgressivu nebo participia vedených (transgressivů nebo participií určitých).

Appositivná participia rozvedená

1. větou časovou (*temporalnou*) začínající se od spojek *dum, cum, postquam* etc. *Omne malum nascens* (= *dum nascitur*) *facile opprimitur.* *Hippias in pugna Mārathonia cecidit arma contra patriam ferens* (= *dum arma contra patriam fert, neb cum arma c. p. ferret*). *Curio ad focum sedenti* (= *cum ad focum sederet*) *magnam auri pondus Samnites attulerunt.* *Dionysius Syracensis expulsus* (= *cum S. expulsus esset*) *Corinthis pueros docebat.* *Miltiades tota regione potitus* (= *cum t. r. potitus esset*) *locu castellis idonea munivit.*

2. větou příčinnou (kausalnou) začínající se od spojek *cum, quod, quia*. *Dionysius cultros metuens tonsorios (= cum cultros metueret tonsorios č. quod cultros metuebat tons.) candente carbone sibi adurebat capillum. Interdum stellas non conspiciamus solis luce obscuratas (= quia solis luce obscuratae sunt).*

3. větou připouštěcí (koncessivnou) začínající se od spojek *etsi, etiamsi, quamquam, quavis, licet* a pod. *Risus interdum ita repent. Trumpit, ut cum cupientes (= quavis cupiamus) tenere nequeamus.*

Pro větši důraz klade se tu často do hlavní věty *tamen*: *Inustus est civis, qui armorum periculo liberatus animum tamen retinet armatum.*

4. větou podmiňovací (kondicionalnou) začínající se od spojek *si, nisi*. *Quis potest mortem metuens (= si mortem metuit) esse non misere! Tibi neque hortanti deero neque roganti (= neque si hortaberis neque si rogabis).*

§. 436. Má-li se naopak věta časová, příčinná, připouštěcí nebo podmiňovací vyjádřiti vazbou participia appositivního, může se to jen tenkrát státi, je-li podmět věty vedlejší obsažen i ve větě hlavní. Pak dlužno šetřiti těchto pravidel:

1. spojka časová, příčinná, připouštěcí nebo podmiňovací se vypustí;

2. sloveso věty vedlejší promění se dle potřeby buď v particip. praesentis (o ději trvajícím) anebo v particip. perfecti (o ději dovršeném);

3. participium srovná se co do rodu, čísla a pádu s tím jménem věty hlavní, ku kterému podmět věty vedlejší odkazuje.

Deus, cum mundum efficere moliretur, terram primum ignemque iungebat; zkráceně: *mundum efficere moliens Deus terram etc.* *Hostes, cum hanc adepti essent victoriam, in perpetuum se fore victores confidebant*; zkráceně: *hostes hanc adepti victoriam in perpetuum etc.* *Quid mihi ferarum laetitia oberit, si nihil sentiam?* zkráceně: *quid — oberit nihil sentienti?*

Poznam. 1. Není-li podmět věty vedlejší obsažen ve větě hlavní, věta vedlejší může zkrátiti se jen tak zvaným ablativem absolutním, o čemž v. §. 110.

2. Překládajíc latinská participia appositivní na jazyk český máme se na pozor:

a) abychom jich nevykládali po způsobě německém substantivy abstraktními, mohou: užití přechodníkův. *Socratis morti illacrimari soleo Platonem legens* čta Platona, nikoli při čtení Platona.

b) abychom participií zápornými slovy *non, nihil* a pod. opatřených ne převalděl na jazyk český obrátem *aniž by*. I v této příčině buď prostého pře-

chodníku aneb obratu *aby* ne užiti třeba. *Epicurus non erubescens omnes voluptates nominatim persēquitur* Ep. všechny rozkoše zejména vykládá nic se neurdivaje. *Nihil feci irātus, nihil non diu consideratum et multo ante meditatū* nic dávno neuváženého a dlouho před tím promyšleného, anebo: nic abych to nebyl dávno uvážil a dlouho před tím promyslíl.

§. 437. *Participium praesentis* druží se často ku **předmětu**, a to:

1. ku předmětu sloves *video*, *audio* a souznačných, vidíme-li nebo slyšíme-li *bezprostředně* předmět, an něco činí nebo ve stavu nějakém jest. *Video cānem currentem* vidím psa, an běží. *Socrātem audio dicentem* slyším Sokrata, an praví. *Animadverti quendam scribentem* upozoroval jsem někoho, an píše. *Xanthippe dicere solita est, eodem cultu semper se vidisse Socratem exantem dōmo et revertentem.*

Poznam. Pamatujme rozdíl trojí vazby při slovesech *video* a *audio*:

Vidi eum currentem viděl jsem ho, an běží.

Vidi eum currere viděl jsem, že běží.

Vidi eum, cum curreret viděl jsem ho, když běžel.

Podobně: *Audivi eum dicentem* slyšel jsem ho, an praví.

Audivi eum dicere slyšel jsem, že praví.

Audici eum, cum diceret slyšel jsem ho, když pravil.

2. ku předmětu sloves *fācio* a *indūco* u význaume *ličím*, *vystavuji* (*vyobrazuji*). *Xēnōphōn facit Socrātem disputantem* X. líčí (vystavuje) Sokrata, an vykládá. *Tirēsiam poētae nunquam indūcant deplorantem cecitatem suam* nikdy nelíčí, že by oplakával slepoty své. V *passivě* takové věty vytýkají se obvyč. slovesem *esse* a příslušným particip. praes. *Est apud Xenophontem disputans Socrates. S. ličím* (*urozordán*) jest u X., an vykládá. *Est in extrema pagina Phaedri¹⁾ loquens Socrat-s.*

Poznam. Je-li podmětem vnímání nebo líčení *děj trpný*, klade se při slovesech *video*, *audio*, *facio*, *indūco* akk. s infinit. *Onus asportari video* vidím, ano hrímě se odnáší. *Lycurgum laudari audiri* slyšel jsem, an L. se chváli. *Plāto aedificari a deo mundum facit* P. líčí boha stavitelem světa.

§. 438. *Participium perfecti* druží se ku **předmětu** sloves *habeo* a *tēno*, vyjadřujíc mocnější pojem děje dovršeného, než by možná bylo naznačiti jej tvarem perfecti. *Rem cognitam* (*compertam, exploratam*) *habeo* znám věc ven a ven, mocnější než *rem cognovi, compēri, exploravi*. *Fidem tuam spectatam habeo* mám vyzkoumanou, *portōria redempta habeo* mám cla najata č. v nájmu. *Coniuratio constricta tenetur* spiknutí spoutané se drží, mocnější než *coniuratio constricta est*.

¹⁾Phaedrus, rozmluva Platonova, nadepsána tuk po rozprávějícím v ni Phaedru, žáku Sokratově.

Rovněž: *Persuāsum habeo* trvám v přesvědčení, *constitutum habeo* trvám na úmysle, předsevzetí, *deliberatum, propōsitum, susceptum habeo* etc.

§. 439. *Participium perfecti* druží se často k substantivu na předložkách *ante, post, ab* závislému, udávajíc tak čas. V češtině užíváme slovesného substantiva: *ante Rōmam conditam* před založením Říma: *post Christum nātum* po narození Kristově; *ab urbe condita* od založení města. *Pugnatum est ab orto sole usque ad occidentem* od východu slunce až do západu.

Ablativus absolutus.

§. 440. Není-li podmět vedlejší věty buď časové nebo příčinné nebo přípouštěcí nebo podmiňovací ve hlavní větě obsažen (srov. §. 436), zkracuje se věta vedlejší takto:

1. spojka časová, příčinná, přípouštěcí nebo podmiňovací se vypustí;

2. sloveso věty vedlejší promění se dle potřeby buď v *participium praesentis* (o ději trvajícím) anebo v *participium perfecti* (o ději dovršeném);

3. *participium* položí se zároveň s podmětem vedlejší věty do ablativu, který se pak *ablativus absolutus* nazývá.

Ablativus absolutus drží tedy místo:

1. věty časové (srov. §. 435, 1): *Pythāgōras Tarquīnio regnante* (= *cum Tarquinius regnaret*) *in Italiā venit*. *Mortuo Traiāno* (= *postquam Traianus mortuus est*) *Hadriānus imperator est factus*. *Rēgibus exterminatis* (= *postquam reges exterminati sunt*) *libertas in republica constituta est*.

2. věty příčinné (srov. §. 435, 2): *Flāminium Caelius religionē neglecta* (*quōniam ab eo*¹⁾ *religio neglecta esset*, aneb i aktivně: *quoniam religionem neglexisset*) *cecidisse apud Trasmēnum scribit*.

3. věty přípouštěcí (srov. §. 435, 3): *Perditis rebus omnibus* (= *etiamsi res omnes perditae sunt*) *tāmen ipsa virtus se sustentare potest*.

4. věty podmiňovací (srov. §. 435, 4): *Reluctante naturā* (= *si natura reluctatur*) *irritus labor est*. *Pietate adversus deos sublata* (= *si pietas a. d. sublata est*) *fides etiam et societas generis hūmāni tollitur*.

Poznam. Latinské ablativi absoluti překládají se na jazyk český:

¹⁾ *ab eo, ab iis* při abl. absol. se vypouští: *Caesar hostibus fūsis in castra rediit*.

1. větami časovými, příčinnými, připouštěcími anebo podmínovacími. *Tarquinius regnante* když Tarquinius kraloval. *Perdita rebus omnibus* necht je tak, že všerko ztraceno jest.

2. podstatnými jmény abstraktnými závislými na vhodných předložkách. *Tarquinius regnante* za vlády Turquiniovy, *docente natura* z návodu přírody, *dominante voluptate* při nadvládě rozkošnictví, *te non adiuvante* bez tvé pomoci, *nullo resistente* beze všeho odporu, *oriente sole* při východu slunce, *orto sole* po východu slunce, *mortuo Traiano* po smrti Trajanově, *regibus exterminatis* po vypuzení králův.

3. abl. absol. participia perfecti lze velmi často přeložiti přechodníkem minulým činným, spadá-li děj věty hlavní do minulosti, a přechodníkem přítomným činným sloves končících a jednodobých, spadá-li děj věty hlavní do budoucnosti.

Imperator urbe expugnata (dobýv města) *rediit*.

Imperator urbe expugnata (dobuda města) *redibit*.

Jak lze naopak český tansgressiv minulý činného rodu lat. jazykem vyjádřiti, o tom §. 431.

4. ablativy absolutně opatřené zápornými slovy *non*, *nihil*, *nullus* etc. převládne způsobem v §. 436, Pozn. 2, b) naznačeným, nikoliv obratem *aniz by*. *Natura dedit aeternam vitae tamquam pecuniae nulla praestituta die* neopověděvši lhůty. *Nihil accidit non praedicente me* nic se nepříhodilo, abych toho nebyl předpovídal.

§. 441. Participia perfecti pass. sloves majících do sebe význam *hlásiti* a *dověděti se* kladou se často *sama o sobě* v rodě středním do ablativu absol., ana věta na nich závislá zanjímá místo podmětu. Takové ablativy jsou zvláště: *nuntiato* (= *nuntio accepto*) když došla zpráva, obdržev zprávu, *edicto* vyhlásiv, *audito* uslyšev, *cognito* seznav, *comperto* dovědév se, *intellecto* vyrozumév. Zvláště vyskytají se takové ablativy u Livia a u historiků pozdějších. *Consul edicto, ut, quicumque ad vallum tenderet, pro hoste haberetur, fugientibus obstitit. Alexander audito Darium mōvisse ab Ecbatānis, fugientem insequi pergit strenue.*

§. 442. Místo participiů při vazbě ablativi absoluti mohou zaujmáti též *substantiva* neb *adjektiva*, při nichžto přimysliti se může ablativ nedostávajícího se latíně participia slovesa *esse*. Jsou to:

1. substantiva, kteráž *osobu jednající* znamenají. V češtině klademe substantiva abstraktná: *natura dūce* z návodu přírody, *Deo adiutore* (= *Deo adiuvante*) pomocí boží *auctore Caesare* (= *suadente Caesare*) k radě Caesarově, návodem Caesarovým, *patre cōmītre* (= *patre comitante*) ve průvodu otcově, *teste Herōdoto* dle svědectví Herodotova.

2. substantiva, jež *věk* a *důstojenství* osoby nějaké znamenají. V češ. kladou se rovněž subst. abstraktná. *Me puero, te puero, nobis pueris* etc. za mého pacholetství, za tvého p., za našeho p.; *me adulescente* za mého mládí; *Cicerone consule* za konsulství Ciceronova. Srov. §. 291.

3. adjektiva. I zde klade čeština obyč. jména abstraktná. *Deo propitiō* s milostí boží, *me invito* proti mé vůli, *invita Minerva* proti

vůli Minervině; *patre ignaro* bez vědomí otce va; *Hannibāle viro* za živobytí Hannibalova; *caelo sereno* za jasného počasí, *māri tranquillo* při pokojném (tichém) moři, *arstu magno* za velikého vedra a pod.

§. 443. Někdy naskýtá se abl. absol. i tenkrát, když podmět vedlejší věty ve hlavní větě jest obsažen. Pak naznačuje se vazbou ablativu absolutného děj participiem označený důrazně za událost samostatnou, o sobě platnost mající. Častěji tak u Caesara. *Caesar principibus Trevirorum ad se convocatis hos singillatim Cingetorix conciliavit*; důrazněji než: *Caesar principes Trevirorum ad se convocatos singillatim* etc. *Caesar obsidibus imperatis centum hos Haeduis custodiendos tradit*.

Participium futuri activi.

§. 444. *Participia futuri activi* (na *urus*) hlavně v těchto případech se užívá (srov. §. 430, 2):

1. ve spojení se slovesem *esse*, s nímž tvoří tak zvanou *opisnou konjugaci* činnou (*conjug. periphr. activa*; v. §. 117), aby se vyjádřila:

a) *odhodlanost* anebo *vůle* ke konání děje nějakého. V češ. užíváme infinitivu spojeného se slovesem *hodlám* (*jsem odhodlán, mám v úmysle, chci* a pod.). *Bellum scripturus sum* hodlám psáti válku, *scripturus eram* hodlal jsem psáti, *scripturus fui* odhodlal jsem se psáti anebo byl jsem odhodlán psáti, *scripturus ero* budu hodlati psáti, *odhodlám se psáti* a t. d.

Brēvi tempore te sum visūrus. Conclave illud, ubi Dēiōtārus erat mansurus, proxima nocte corruit. Orator eorum, apud quos aliquid ager aut erit acturus, mentes sensusque degustet oportet. Aemilius Paulus Delphos pētit, inclitum oraculum, ubi sacrificio Apollini facto inchoatas in vestibulo columnas, quibus imposituri stātus regis Persae fuerant, suis stātus victor destinavit.

b) *určení* aneb *uspůsobilost k něčemu*. V češ. užíváme infinitivu spojeného se slovesem *māi* aneb obratu *jsem s to, abych: si* *animus interiturus est* má-li duch zahynouti t. j. je-li k tomu určen, aby zahynul, *cātūli, qui dispecturi sunt* štenata, jež s to jsou, aby prozřela t. jež jsou spůsobilá, aby prozřela.

*Me ipsum ames oportet, si vērī amici futuri sumus*¹⁾. *Dū semper fuerunt; nātī nunquam sunt, si quidem aeterni sunt futuri*²⁾. *Ex hoc intellēgi potest, quam acūtī natūra sint monūdi philosophi, quōniam hanc sine doctrīna credituri fuerunt*³⁾. *Si natura confirmatura ius non erit*⁴⁾, *virtutes omnes tollentur. Sāpiens non vivet, si fuerit sine*

¹⁾ máme-li býti. ²⁾ mají-li totiž býti. ³⁾ poněvadž byli s to, aby tomu uvěřili. ⁴⁾ nebude-li s to, aby utvrdila.

*homine victurus*¹⁾. *Dōmum suam Sex. Roscium non fēre quisquam vocabat: nec mirum, qui nēque in urbe vīceret neque revocaturus esset*²⁾.

Poznam. O tvarech —urus *sim* a —urus *essem* při proměně futura v konj. §. 360, 1. — O tvarech —urus *fui*, —urus *fuēim*, —urus *fuissem* v irrealných větách podmiňovacích §§. 373, 1; 374, 4. — O infinit. —urum *esse* při proměně futura ve vazbu akk. s inf. §. 409, 3. — Opsání téže vazby §. 410. — O tvaru —urum *esse* a —urum *fuisse* ve větách podmiňovacích irrealných §. 374, 3.

2. užívá se participia fut. act. (avšak jen u Livia a pozdějších spisovatelů) spojeného se jménem podstatným. ano označuje osobu odhodlanou (zvlášť po slovesech pohybování: *jíti*, *posílati* a pod.) aneb i věc, s níž se něco *státí má*. *Hannibal in Etrūriam profectus est eam quōque gentem adiuncturus* hodlají připojiti. *Milites vadunt in proelium perituri*. *Horatius Cōdes ausus est rem plus fāmae habituram quam fidei* odvážil se věci, kteráž více pověsti dojíti měla než vtrý (= *quae habitura erat*).

Poznam. 1. Misto partic. fut. act. užívá se i participia *praesentis* na označení děje, jež osoba nějaká konati má nebo hodlá: *Pāter meus Hamilcar in Hispaniam imperator proficiscens Carthāgine Iōvi hostias immōlavit. Legāti a Saguntinis Romam missi sunt auxilium ad bellum orantes*.

2. Jaké vazby v přesné prose po slovesech pohybování užití možná, o tom v. §. 455, Pozn. 2.

Participium futuri passivi čili gerundivum.

§. 445. *Partic. fut. pass.* též *gerundivum* zvané (na *-ulus*) označuje z pravidla, že děj nějaký konán býti *má* nebo konán býti *musí* (§. 430, 4): *epistula scribenda* psaní, které psáno býti má nebo psáno býti musí. *Prudentia est rerum expetendarum fugiendarumque scientia*.

Ve větách *záporných*, zvláště pak za příslovcem *vix* sotva, stěží. označuje part. fut. pass., že děj nějaký konán býti *nesmí* nebo konán býti *nemůže*: *auctor non contemnendus* č. *vix contemnendus* vypravovatel, kterým se pohrdati nesmí nebo nemůže.

§. 446. Spojeno jsou se slovesem *esse* vytváří part. fut. pass. tak zvanou *opisnou konjugaci passivnou* (*coniug. periphr. passiva*; v. §. 117). *Epistula scribenda est* psaní psáno býti má nebo musí; *auctor non (vix) contemnendus est* vypravovatelem pohrdati se nemůže nebo nesmí.

¹⁾ udá-li se mu (bude-li mu určeno) žíti. ²⁾ aniž s to byl, aby pozvání opětoval.

Osoba. na niž konání děje připadá, vyjadřuje se z pravidla dativem: *Epistula mihi (tibi, discipulo, nobis, vobis, discipulis) scribenda est.* Srov. §. 248.

Poznam. Zřídka kdy a nejvíce jen, aby zamezil se dvojsmysl, když setkají se dva dativy, bývá tu osoba vyjádřena ablativem závislým na předl. *a.* *Aguntur hōna multorum civium, quibus est a vobis consulendum.* Srov. §. 248, Pozn. 1.

Při opisné konjugaci passivně naskytá se vazba *dvoji*:

1. *vazba osobní* při slovesech přechodných předmětem opatřených. Z předmětu slovesa stane se podmět. s nímžto participium a sloveso *esse* se shoduje.

Saepius legere debeo Catonem.

Diligentiam colere debes.

Tria videre debet orator.

Rationem vitae reddere debebimus.

Nihil magis timere debetis quam invidiam.

Legendus mihi saepius est Cato.

Diligentia tibi colenda est.

Tria videnda sunt oratori.

Ratio vitae nobis reddenda erit.

Nihil vobis magis timendum est quam invidia.

2. *vazba neosobní* při slovesech nepřechodných a takových přechodných, která nejsou opatřena předmětem. Part. fut. pass. vynáší se tu tvarem rodu středního.

Tacere debeo.

Mori debes.

Miles debet pugnare.

Occasione uti debemus.

Discipuli scribere debent.

Tacendum mihi est.

Moriendum tibi est.

Militi pugnandum est.

Occasione nobis utendum est.

Discipulis scribendum est.

Poznam. Na jazyk český partic. fut. pass. vyložiti lze:

1. *infinitivem aktivním*, při němž podmět věty latinské stane se předmětem.

To stává se zvláště, je-li vytknut zřejmě dativ osoby.

Legendus mihi saepius est Cato.

Ratio vitae nobis reddenda erit.

Nihil vobis magis timendum est quam invidia.

Tacendum mihi est.

Occasione nobis utendum est.

Často mi je čísti Katona.

Účet bude nám vydávati ze života.

Ničeho vám se není více báti než nenávisť.

Mlčeti mi jest.

Užiti nám je příležitosti.

2. *spůsobem opisným*. Opisuje pak se particip. fut. pass. buď výrazy: *sluší, třeba, jest, dlužno, nezbytno, jest* a pod. spojenými s inf. aktivním. anebo slovesy: *musiti, mti* a ve větách záporných (s *vix*) slovesy: *smēti, moci, dāti* spojenými s inf. passivním.

Habenda est ratio valetudinis.

Ratio vitae reddenda erit.

Vix erat credendum.

Sluší (třeba) péči míti o zdraví.

Nezbytno (dlužno) bude vydati účet ze života.

Sotva se smělo (mohlo, dalo) uvěřiti.

§. 447. *Part. fut. pass.* druží se ku **předmětu** sloves majících do sebe význam:

*dávati, odevzdávati, posýlati,
opouštěti a přepouštěti,
přejímati, najímati, přijímati* a pod.

V takovém spojení naznačuje partic. fut. pass., že s předmětem něco státi se má. V českém jazyce takové partic. vyjadřuje se buď substantivem se vhodnou předložkou aneb i účelnou větou. *Puerum erudiendum magistro tradō* odevzdávám chlapce učiteli na učení č. aby byl vyučován. *Aliquem in arcem mitto custodiendum* aby byl ostrážán. *Aedem accipio tuendam* přijímám pod ochranu.

Do me philosophiae excolendum. Provinciā diripiendam (na plen) *alicui permitto, concedo, relinquo, attribuo. Aliquem mihi imitandum* propoňo беру sobě z něho příklad ¹⁾. *Porticum restituendam* lůco pronajímám sloupoví (loubí), aby bylo zase zřízeno; *condūco* (najímám) *porticum restituendam. A Tarquinio Prisco circa forum priuātis aedificanda diuīsa sunt lōca.*

Poznam. Někdy klade se tu *ad* s gerundiem. *Maiores mihi ad imitandum* propoňo. Tak zvláště při perf. pass. *Cicero vobis ad imitandum* propōsitus est.

Obzvláště libuje si latina ve vazbě této při slovese *cūrare*, jež obyčejně na jazyk český překládá se slovesem *dáti* spojeným s inf. akt. *Caesar pontem in Arāri faciendum cūrat.* C. most přes Arar vzděláti dá. (*Ůnōn mūros reficiendos curat. Perfūgam Fabricius redūcendum curavit ad Pyrrhum.* V. §. 342, Pozn. 2, d).

Poznam. Slovesa *utor, fruor, fungor, pōtior* a *vescor* v tomto spojení pokládají se za přechodná. *Bōna utenda tradō, agrum fruendum lōco, caepas vescendas do.* Srov. §. 449, Pozn. 1.

¹⁾ jinak „kárám se č. kají se někým“. V lat. též:

exemplum (mihi) pēto ab aliquo,
exemplum (mihi) cāpio ab aliquo č. *de aliquo,*
exemplum (mihi) sūmo ab aliquo č. *ex aliquo.*

K §. 447. Básníci při některých z těchto sloves, nejvíce při *dāre, donare, tradere, sūmere*, místo partic. fut. pass. užívají též infinitivu. Verg.: *Tibi diuūm pater atque hominum rex et mulcere dedit fluctus et tollere cento. Loricam donat habere viro.* — Hor.: *Tristitiam et metus tradam protervis in mare Creticum portare ventis. Quem vtrum sumis celebrare, Clio?*

Hlava XLVIII. O gerundiích.

§. 448. Infinitivus praes. activi klade se buď za podmět anebo za předmět: ostatní pády jakož i akkusativ závislý na nějaké předložce nabrazuje se *gerundium*. Praví se tedy:

Nom. *scribere licet* psáti je dovoleno.

Gen. *scribendi cūpīdus est* psáti č. psaní je žádostiv.

Dat. *scribendo idoneus est* psáti č. ke psaní je spůsobilý.

Akk. *scribere vōlo* psáti chci;

ad scribendum idoneus est psáti č. ke psaní je spůsobilý.

Abl. *scribendo fessus est* psáním unudlen jest.

Gerundium označuje, jako česká jména slovesná v *tí* a *ní*, *děni* vůbec, a může býti buďto významu činného: *iniūrias ferendo* snášením bezpráví t. j. snáš-li kdo bezpráví, anebo trpného: *censendi causa hanc frequentia convēnit* toto množství sešlo se za příčinou odhadu t. j. aby bylo odhááno ¹⁾).

S infinitivem praes. activi společné má to, že zachovávajíce ráz slovesný

1. spojuje se s tím pádem, jehož žádá sloveso: *epistulam scribendo* psáním listu, *pecūniae parcendo* šetřením peněz;

2. omezuje se nikoliv adjektivem, nýbrž adverbium: *diligenter scribendo* bedlivým psáním.

Poznam. V češtině vynášíme gerundia 1. nejčastěji infinitivem: *potestas respondendi et interrogandi* dovolení odpovídati a se tázati, *ad audiendum parātus* hotov slyšeti; -- 2. substantivy abstraktními: *libido ulciscendi* msty žádostivost, *facultas dicendi* výmluvnost, *hominis mens discendo alitur et cogitando* učením a přemýšlením; 3. někdy též přechodníkem anebo větou nějakou vedlejší: *docendo discimus* vyučujice učíme se, *colloquēti grātia convēnimus* sešli jsme se, abychom rozmlouvali (k rozmluvě), *bene consulendo omnia prospere cēdunt* chápe-li se kdo dobrých opatření, *Cāto nihil largiendo glōriam adeptus est* tím, že něčeho nerozdával a t. d.

§. 449. Má-li *gerundium* při sobě *akkusativ* předmětu, přenáší se obvyčejně *akkusativ* tento v páté gerundia; *gerundium* pak samo proměnil se v *part. futuri passivi* č. tak zvané *gerundivum* a srovná se co do rodu a čísla s příslušným svým jménem.

¹⁾ t. aby bylo odhadu censorskému podrobeno.

Gerundiená vazba tato klade se

1. z *pravidla* místo gerundia v dativě anebo místo gerundia závislého na předložkách. Tudyž:

místo <i>legendo libros</i>	z pravidla: <i>libris legendis</i> ,
„ <i>ad legendum libros</i>	„ <i>ad libros legendos</i> ,
„ <i>in legendo libros</i>	„ <i>in libris legendis</i> ;

2. *obyčejně* místo gerundia v genitivě a v prostém ablativě. Tudyž:

místo <i>legendi libros</i>	obyčejně: <i>librorum legendorum</i> ,
„ <i>legendo libros</i>	„ <i>libris legendis</i> .

Poznam. 1. Slovesa *utor*, *fruor*, *fungor* a *pōtor* pokládají se co do gerundivné vazby za přechodná. Tudyž: *ad perfuendas voluptates*, *ad mūnus fungendum*, *spes potiundorum castrorum*. Srov. §. 447, Pozn.

2. Majíce překládati gerundiva vzniklá z transitivních gerundii na jazyk český, proměňme v mysli *vazbu* gerundivnou v *obyčejnou* vazbu s gerundiem a kladme pak infinitiv anebo příslušná substantiva abstracta, přechodník anebo větu nějakou vedlejší (§. 448, Pozn.): *stūdiū agri colendi* = *studium colendi agrum* snaha vzdělávati roli č. snaha o vzdělání role; *ocāsio liberandae Graeciae* = *occasio liberandi Graeciam* příležitost osvoboditi Řecko č. př. k osvobození Řecka; *superstitione tollenda* = *tollendo superstitionem* zrušením pověry č. zruší-li se pověra.

§. 450. Převádění gerundia v partic. na *-ndus* čili tak zvaná *vazba gerundivná* z pravidla místa *nemívá*, je-li akkusativ při gerundii vyjádřen buď náměstkou střed. rodu aneb adjektivem střed. rodu, avšak jen v těch pádech, kdeby nelišil se rod střední od mužského, zvláště v genitivě: *consilium illud efficiendi* úmysl onu věc uskutečniti, nikoliv: *illius efficiendi*; *cupiditas multa cognoscendi* žádost poznati mnohé věci; *stūdiū aliquid agendi* snaha konati neco; *falsum fātendo* přiznáním se k něčemu nepravému.

Má-li však střed. rod adjektiva úplně do sebe platnost substantiva abstraktného, převádění gerundia v partic. na *-ndus* je běžno: *stūdiū vēri invenienti* (*verum* = pravda).

Pamatuj: *in suum cuique tribuendo* vedle *in suo cuique tribuendo* v při dělování každému toho, což jeho jest.

§. 451. Genitiv gerundia má místo při tech substantivech a adjektivech, při kterých by jméno podstatné, jsouc pomyšleno na místě závislého slovesa, musilo vyjádřiti se genitivem. Tudyž: *spes vincendi* jako *spes victōriae*; *ars vivendi* jako *ars vitae*; *cupidus imperandi* jako *cupidus impērii*. Sem náležejí též *causa* a *gratia*: *vēnandi causa*, *dormiendi gratia* (§. 253, 1).

Všbec klade se tedy genit. gerundia:

1. při substantivech na otázku *jaký?* (srov. §. 258): *ars scribendi* umění psaní č. písařské, *consilium abeundi* rada k odchodu, *cupiditas pugnandi* bojovnost, *potestas bellandi* možnost válčiti, *difficultas nāvigandi* nesnadnost plavby, *facultas dicendi* snadnost č. obratnost řeči, *vis dicendi* mocnost č. ostrost řeči, *gēnus dicendi* (scribendi) způsob vyjadřovati se (ústně i písemně, sloh), *rātio discendi* způsob učiti se, *mōdus lūdendi* míra v žertování, *occāsio legendi* příležitost ke čtení, *facere finem dicendi, scribendi* etc. domluvit, dopsati atd.

2. při adjektivech genitivu žádajících (srv. §. 264): *cupidus discendi* učiti se žádostivý, *studiōsus audiendi* horlivý v poslouchání, *peritus equitandi* zkušený v jízdě na koni, *inops dicendi* chudý slovy, *insuētus nāvigandi* nezvyklý plaviti se atd.

Při slovesech transitivních může gen. gerundia míti při sobě akkusativ: *potestas legātos mittēdi, cupidus sum te audiendi*; avšak obvyčejně promění se v této případnosti gerundium se svým akkusativem ve vazbu gerundivnou (§. 449, 2): *potestas proclii faciēdi, cupidus belli gerēdi*.

Rovněž: *stādium agri cōlēdi; occasio (tempus) itineris faciēdi; consilium urbis dēlēndae, civium trucidandorum, nōminis Romani exstinguēdi; consuetudo hominum immolandorum; cupidus pacis conciliandae; studiosus Platonis audiēdi; peritus civitatis regēndae* etc.

Poznam. 1. Ílíká se: *Eius mōs est omnibus adversari* č. *ut omnibus adversetur* na otázku: co jest jeho obyčejem? (§. 379, 4, Pozn. 4); avšak: *Mos omnibus adversandi turpis est*, na otázku: jaký obyčej? Srov. tolikéž: *tempus est abire (me) = oportet abire (me)* je čas odejiti, jest na době, abych šel ¹⁾, a *tempus est abeundi* je doba odchodu; *Galli consilium ceperunt profūgere* (§. 377, Pozn. 1, c) č. *ut ²⁾ profugerent* (§. 377, 1) a *Galli consilium ceperunt profugiēdi*.

2. Ílíká se: *me, te, se, nos, eos conservandi causa* abych zachránil sebe, abys zachránil sebe atd.; anebo též: *mei, tui, sui, nostri, vestri conservandi causa*, při čemž *conservandi* nikdy neklade se do rodu žens. ani do mnohočtu. *Rēgina sui conservandi causa urbem reliquit. Principis sui conservandi causa profūgerunt. Nostri conservandi causa urbe excessimus. Haedui legātos ad Caesarem sui purgandi gratia mittunt.*

3. K označení účelu na otázku *k čemu se něco děje?* užívá se akkusativu gerundia s předložkou *ad*, nikoli genitivu, který se klade na otázku *jaký?*: *spātium, tempus, diem sūmo ad cōgitandum, ad dēliberandum; facultas, cōpia, locus*

¹⁾ v. Zikm. Skl. str. 248. ²⁾ Upatřeno-li *consilium* adjektivem, nezbytno klásti *ut*: *Temerarium cāpit consilium, ut proclium consēreret.*

K §. 451—453. Běsnici a pozdější prosaisté místo gerundia nebo místo vazby gerundivné zhusta kladou *infinitiv*, zvláště po adjektivech místo genitivu gerundia nebo místo akkusativu gerundia s předl. *ad*. Tak: *amor cāsus cognoscere nostros, avidi committere pugnam, nescia fallere vita, peritus obsequi, insuētus vera audire; frūges consumere nati, (tibia) adspirare et adesse chōris erat utilis*. Flétna ton udávati a zpěv sboru doprovázeti postačovala (byla dosti dobrá) a t. d. ³⁾ *aptus* a *idoneus* s infinit. v. §. 391, 3 pod čarou.

datur (poskytuje se příležitost) *ad bellum ducendum*; *occāsio offertur ad occupandam regionem*; *princeps, auctor sum ad bellum gerendum*. *Eumēnes ad Antigóni refrenandum impetum tāle cōpit consilium*

§. 452. Dativ gerundia aneb, je-li sloveso transitivné a opatřeno předmětem, dativ spojený s participiem na *-ndus* (vazba gerundivná) klade se

1. při adjektivech žádajících dativu (§. 239) na otázku *k čemu?* zvláště při *utilis, idoneus, aptus, accommodatus* a pod. *Aqua nitrosa utilis est bibendo*. *Mons bonus est pecori alendo*; též při *par* (par sum čes. jsem s to, abych): *par est pugnando* je s to, aby bojoval; *non est par oneri ferendo* není s to, aby tu tíži unesl.

V přesné prostomluvě obmezuje se dativ tento pouze na adj. *accommodatus*, a to jen ve spojení s partic. na *-ndus*: *tempora dēmtendis fructibus accommodata*. Jinak běžnější je při těch a takových adjektivech předl. *ad* s akk. Tudyž: *Aqua nitrosa utilis est ad bibendum*. *Mons bonus est ad pēcus alendum*.

2. klade se *dativus s participiū* na *-ndus*, tudyž jen vazba gerundivná při slovese *sum* čes. jsem s to, abych..., jsem s něco; dále při výrazech: *praesum* jsem v čele, *opēram* do vynasnažuji se, *laborem impertio* dávám si práci, *diem dico* kladu rok, ukládám den. *locum capio* zaujímám místo, a to k označení cíle, k němuž konání nějaké směřuje. *Sum oneri ferendo* (srov. *par sum oneri f.*). *Praesum agro colendo*. *Operam do placandis diis*. *Laborem meum impertio hominum periculis sublevandis*. *Diem dico hibernis oppugnandis*. *Locum capio oppido condendo*.

Dativus gerundii naskytá se ve rčení: *non sum solvendo* nejsem s placení č. nejsem s to, abych zaplatil.

3. klade se *dativ s participiū* na *-ndus*, tudyž opět jen vazba gerundivná při jménech úřadů, zvláště složených s *vīr*, na označení cíle, k jakému úřadové ti jsou zřízení, na otázku *k čemu?* *Decemviri legibus scribendis* desítipání na sepsání (ustanovení) zákonův, *triumvir agro dando* trojpán na vykázání pozemkův, *dumvir sacris faciendis* dvojpan na pořizování obětí; podl. *cōmitia regi creando* shromažďení lidu na zřízení krále.

Poznam. *Livius* a pozdější spisovatelé kladou dativ s gerundivem na označení účelu vůbec: *Tiberius firmandae valetudini in Campāniam concessit*.

§. 453. Akkusativ gerundia nebo, je-li sloveso transitivné a předmětem opatřené, akkusativ spojený s partic. na *-ndus* klade se jen po předložkách, a to:

1. velmi často po předložce *ad* k označení účelu na otázku *k čemu?* (srov. §. 451, Pozn. 3; §. 452, 1): *Tempus satis longum ad bene beatęque vivendum. Etiam crastinus dies aliquid ad cogitandum dabit. Instrumentum ad obtinendam adipiscendamque sapientiam. Pythagoras ad cognoscendas Lycurgi leges Lacedaemona contendit.*

Seu náležejí zvláště v §. 452, 1. vytčená adjektiva: *Charta utilis ad scribendum. Manus apta ad pingendum. Sensus ad res precipiendas idonei*; pod. *insuetus ad ōňra portanda* (srov. *insuetus navigandi* §. 451, *insuetus male audiendi* nezvyklý býti ve zlé pověsti).

Zvláště pamatujme si *ad* při vazbě *fácilis* a *diffícilis ad intellegendum, verba ad audiendum incunda* (§. 456, Pozn. 2): pak při slovesech *dicati, odvezdvati* a t. d. (§. 447 a Pozn.): *Māiores mihi ad imitandum prōpono. Oppidum ad diripiendum militibus concedo*; konečně při slovesech *překážení* a *zdržování* (*verba impediendi et tardandi*): *Romanos pālus ad insequendum tardabat (impediebat)* ve stihání (vl. vzhledem ke stihání).

2. někdy po předložce *in* vedle *ad* při slovesech *conferre, convertere, transferre*: *omnes vires ad (nebo in) libertatem defendendam conferre*; řídčeji po předložkách *inter* a *ob*: *inter ludendum při hraui* (m. čehož: *inter lusionem*), *accipere pecuniam ob absolvendum, ob rem iudicandam přijmati penize za upouštění od práva. za rozhodování rozepře.*

Poznam. Při *interest inter* je rozdíl mezi klade se infinitiv: *Aristo et Pyrrho inter optima valere et gravissime aegrotare nihil prorsus dicebant interesse. Multum interest inter dāre et accipere.*

§. 454. Ablativ gerundia má místo:

1. bez předložky na otázku *čím?* ve smysle ablativu instrumenti (srov. §. 273). *Homīnis mens discendo alitur et cogitando. Bene consulendo omnia prospere cedunt.*

Při slovesech transitivních může tento ablativus gerundii i ufti při sobě akkusativ: *Iniurias ferendo maiorem laudem quam ulciscendo mēreberis*; avšak obyčejně promění se v této případnosti gerundium se svým akkusativem ve vazbu gerundivnou (§. 449, 2): *Superstitione tollenda religio non tollitur. Reverenda est mēmōria ediscendis scriptis.*

2. po předložkách *in, ab, ex, de*. Při slovesech transitivních předmětem opatřených klade se vždy vazba gerundivná: *Virtus eruitur in agendo, in voluptate repudianda. Deterreor a scribendo, ab oppugnanda urbe. Summa voluptas ex discendo capitur. Virtus constat ex hominibus tuendis. Multa de bene beateque vivendo a Platone disputata sunt. Multa sunt dicta ab antiquis de contemnendis rebus hūmanis.*

Poznam. Užívání *gerundia* a *gerundia* lze přehlednouti v těchto příkladech:

- Genitiv.** Thrasybulus consilium cepit | patriae liberandae č. (patriam liberare).
 | suos liberandi.
 | sui liberandi.
 Thras. summo patriae liberandae | studio ductus est.
 | ardore incensus (inflammatus) est.
 Thras. patriae liberandae causa maxima pericula adiit.
 Thras. civibus patriae liberandae auctor fuit aneb ad patriam liberandam princeps exstitit.
 Thras. patriae liberandae cupidissimus (studiosissimus) fuit.
- Dativ.** Thras. unus omnium patriae liberandae maxime idoneus (intentus) erat.
 Thras. patriae liberandae | non defuit.
 | operam dedit (nāvavit, impertivit, impendit).
- Akkus.** Thras. ad (in) patriam defendendam | omnes labores contulit.
 | omni studio incubuit.
- Ablat.** Thras. patria liberanda optime mereri voluit.
 Thras. ex patria liberanda gloriam se capturum aeternam sperabat (ex patria liberata¹⁾ gloriam cepit aeternam).
 | omnem operam et studium collocavit.
 Thras. in patria liberanda | strenue versatus est.
 | strenue se gessit.
 | fortem se praestitit.
 Thras. de patria liberanda dies noctesque cogitabat.

HLAVA XLIX. O supinech.

§. 455. *Supinum* v **um** je podstatné jméno slovesné toliko v akkusativě užívané, jež spojuje se i s pádem, jakého sloveso vymáhá, a klade se při slovesech pohybování označujících, jako: *ire, venire, proficisci, mittere aliquem* a t. d. udávající cíl pohybování toho.

Cūbitum eo jdu spat, *orātum venio* přicházím prosit, *speculatum mitt* posílám na výzvědy, *spectatum ludos eo* jdu se podívat na hry, *venio auxilium* přicházím žádat za pomoc, *revocor patriam defensum* volají mne zpět brániti otěiny a t. d. Sem náleží též *recipio aliquem scssum* dávám někomu u sebe místo, pouštím někoho na své místo; *filiam nuptum colloco* n. do vydávám dceru (za někoho *alicui*).

¹⁾ Slov. čes.: Thr. doufal, *osvobodil-li* vlast, že věčné slávy dojde, a Thr. tím, že vlast *osvobodil*, věčné slávy došel. Rovněž: *Caesare interficiendo Brutus et Cassius patriae libertatem restituere conati sunt* *Caesare interfecto* B. et C. patriae libertatem *non restituerunt*. Dux urbe defendenda magnam sibi *parat* (pariet) gloriā. Dux urbe *defensa* magnam sibi *peperit* gloriā.

K §. 455. Ve mluvě bás. potkáváme se též s *infín.* cíle po slovesech pohybování označujících. Verg.: *Non Libycoo populare penates venimus*. — Hor.: *Protens pecus egit altos visere montes*.

Totius fere Galliae legati ad Caesarem gratulatum conveniunt. Sequenti legatos ad Caesarem miserunt oratum, ne se in hostium numero duceret. Eumenēs Antigōnum in Mediam hiematum coëgit redire. Themistocles Argos habitatum concessit. Legati venerunt questum iniurias et ex foderere res repetitum. Lacedaemonii, cum quidam in theatrum grandis natu venisset, senem dicuntur sessum recepisse. Dumnōria propinquas suas nuptum in alias civitates collocavit. Tarquinius Superbus Mamilio Tusculano filiam nuptum dat.

Poznam. Srovnej rozličné vazby, aby vyjádřil se cíl nějakého pohybování:

Legati Delphos missi sunt		ut neq. qui consulerent Apollinem.
		ad consulendum Apollinem §. 376; §. 391, 1.
		Apollinis consulendi causa §. 451.
		Apollinem consultum §. 455.
		Apollinem consulturi §. 444, 2.

§. 456. *Supinum* v *u* je podstatné jméno slovesné toliko v ablativě užívané a klade se jako *abl. omezoací* (srov. §. 278) při některých adjektivech a pak při substantivech *fas* a *nefas*. Na jazyk český překládá se *supinum* v *u* obyčejně pouhým infinitivem. *Difficile est dictu* nesnadno je říci.

Nejobyčejnější adjektiva taková jsou: *facilis, difficilis, incredibilis, mirabilis, optimus, honestus, turpis, incundus, utilis*. Nejobyčejnější *supina* v *u* jsou: *dictu, factu, cognitu, intellectu, inventu, auditu, memoratu*.

Facile est intellectu, quae sint contraria. Omnia praeteribo, quam mihi turpia dictu videbuntur. Quid est tam incundum cognitu atque auditu, quam sapientibus sententiis gravibusque verbis ornata oratio? Difficile est dictu, quanto in odio sumus. Quod optimum factu videbitur, facies. Troiani et Aborigines incredibile memoratu est quam facile conluerint. Humanus animus cum alio nullo, nisi cum ipso deo, si hoc fas est dictu, comparari potest. Nefas est dictu miseram fuisse Fabii secretum.

Poznam. 1. Řidčeji než při vytčených slovech klade se *supinum* v *u* při jiných: *dignum memoratu, dictu; opus est dictu, scitu*.

2. *Supinum* v *u* velmi zřídka se vyskytá. Vazby místo něho užívané vykazují příklady:

(Snadno jest poznati věc.)

a) <i>Res facilis est cognita.</i>	e) <i>res facile cognoscitur, cognoscetur.</i>
b) <i>res facilis est ad cognoscendum.</i>	f) <i>rem facile cognosces, cognoscas, cognoveris.</i>
c) <i>rem cognoscere facile est.</i>	g) <i>res facilem habet cognitionem.</i>
d) <i>facilis est rei cognitio.</i>	

Oratorem puto esse eum, qui verbis ad audiendum incundis uti possit. Facile est vincere non repugnantes. Non facile est invenire, qui, quod sciunt,

non tradat ipse alteri. Non, quidquid tibi audire utile est, id mihi dicere necesse est. Difficilis est animi, quid aut qualis sit, intelligentia. Utriusque rei facilis est defensio. Ea sunt animadvertenda peccata maxime, quae difficillime praecaventur.

Hlava L. O spojkách.

1. Coniunctiones copulativae.

(§. 179, 1. a).

§. 457. Et. Spojkon *et* přidružuje se ke slovu nebo ke větě slovo nebo věta stejné váhy a platnosti. *Demosthenes et Cicero summi oratores fuerunt. Corinthum pervenit Dion, et eodem perfugit Heraclides. Dies et noctes. Magnum et grave bellum.*

Que. Přisklonným *-que* přidružuje se ke slovu nebo ke větě slovo nebo věta jiná, jež doplňuje pouze obsah toho, co předchází. *Senatus populusque Romanus; terra marique; igni ferroque; se suaque; domi militiaeque; dii deaeque; divina humanaeque; ultro citroque¹⁾ etc. Mulieres quique per actatem ad pugnam inutiles viderentur in eum locum coniecit, quo propter paludes exercitui aditus non esset. Scire velim, quid cogites, de totaque re quid existimes.*

Poznam. *-que* připojuje se někdy i ke předložkám: *cumque, deque, exque, inque, contraque, propterque*; avšak nikdy, vzniklo-li by tím slovo s předposlední syllabou krátkou, tedy nikoliv *antéque*. Nejčastěji mívá místo takového připojení. Předchází-li *táž* předložka: *pro vita civium prouque universa republica; de temporibus illis deque universa republica*. Avšak mnohem raději připojeno bývá *-que* ke slovu jdoucímu v zápětí za předložkou: *de totaque re, in eoque, pro universaque republica*.

Atque, ac. 1. Spojkami *atque, ac*²⁾ připojuje se ke slovu nebo ke větě slovo nebo věta jiná s důrazem; čes. často = a k tomu, a též. a tak, jakož i. *Dies atque noctes* ve dne a (k tomu ještě) v noci: *res tanta atque tam atrox; caloris ac frigoris patientia; natura loci ac vallo tutabantur. Ex totis ripis in unum atque angustum locum tela iaciebantur.*

2. Spojek *atque, ac* užívá se též, když řeč přechází ke věci nové anebo ke věci povšechnější anebo k jednotlivostem: *ac primum, ac primum quidem, atque ut inde oratio mea proficiscatur.*

3. *Ac potius, atque etiam* (místo čehož raději *quam etiam* §. 382, 2, Pozn. 2) mají moc stupňovací; čes. anobrž, ba i. ano i:

¹⁾ sem a tam na př. *navigare*. ²⁾ *ac* neklade se ani před samohl. ani před *h*.

in omnibus circulis atque etiam convivis; — *atque adeo* opravuje; čes. nebo spíše (= *vel potius*): *hoc consilio atque adeo hac amentia*.

Poznam. O užívání spojek *ac*, *atque* za slovcí znamenajících stejnost a podobnost aneb opak toho v. §. 324.

§. 458. Jsou-li v latině *drě přídavná jména* při substantivě, spojují se spojkou *et* tehdaž, když k substantivu ve *stejném* jsou poměru t. j. když vzhledem k substantivu *stejně* jsou důležitá. V češtině v té příčině spojka se vypouští: *unus et perangustus aditus* jediný přeužký přístup. Zejména klade se *et* po *multi*, *plurimi*, *tot*: *multi et graves dolores* mnoho těžkých bolestí, *plurimi et doctissimi libri* přemnoho knih velmi učených, *tot et tantae civitates* tolik tak velikých obcí. *Māsīnissa multa et praeclara rei militāris facinōra fecerat*.

Avšak nesmí klásti se spojka, jsou-li přídavná k substantivu v poměru *nestejném*: *praepotens finitimus rex* přemocný sousední král (*finitimus rex* jest *jedním* pojmem, jemuž *praepotens* jest podřaděno); *Caesārium civile bellum*.

§. 459. Vyčítá-li latiník *tři* nebo *více* slov souraděných, počíná si takto:

1. buďto každé jednotlivé slovo s následujícím spojuje spojkou *et* (*polysyndeton*): *honeste et sapienter et iuste. Caesarem et res cottidie et dies et opinio hominum et, ut mihi videtur, etiam sua natura mitiorem facit*.

2. anebo klade jedno za druhým beze spojky (*asyndeton*): *honeste, sapienter, iuste. Patres lacrimas, gaudium, querelas, adulationem miscabant*.

Poznam. 1. Vazba *asyndetická* vyskytá se zvláště často:

a) při protivách: *docti indocti, summi infimi, minima maxima, publica privata, vĕlis rĕmis, dictis factis, huc illuc, ultro citro*.

b) při živém líčení nebo vypisování: *Adsunt, queruntur Siculi universi. Aderant amici, propinqui*; — zvláště aby naznačilo se rychlé dějův jednoho za druhým postupování: *Veni, vidi, vici. Catilinā abiit, excessit, ēcāsit, ērūpit. Ite, nuntiate*.

c) uvádějí-li se jména dvou konsulův téhož roku: *L. Dōmītio, App. Claudio consulibus*.

2. *Asyndeticky* přiřadují se též obyčejně slove: *reliqui, ceteri, alii*; — *rĕdy asyndeticky* přiřadují se slove: *postremo a dēnīque*; — *deinde* buď samo aneb *et deinde*.

§. 460. Etiam, quoque. Ke spojkám slučovacím¹⁾ počítávají se i slove *etiam* (čes. i) a *quoque* (čes. také). Obě dvě mají do

¹⁾ vlastně jsou to zdůrazňovací příslovce.

sebe moc zdůrazňovací. O rozdílu mezi oběma pamatujeme: 1. *etiam* z pravidla klade se *před* slovem, které důrazně vytknouti se má (někdy též *za* ním), *quoque* stává vždy *za* slovem zdůrazněným: 2. *etiam* znamená často čes. *ano i*, kteréhož významu *quoque* nikdy do sebe nemívá: 3. *etiam* odnáší se často k celé větě, *quoque* vždy jen ke stojícímu před ním slovu. *Non omnes boni sunt etiam beati. Secundus etiam res nostras non modo adversas pertimescebam. Virtutem omnes docti atque sapientes summum, quidam etiam¹⁾ solum bonum esse dicebant. Mamertina civitas improba antea non erat: etiam erat²⁾ inimica improborum. Quod ego facio, tu quoque³⁾ animum inducas.*

Etiam nunc ještě nyní, *videtur etiam* sotva ještě, *quandam etiam?* jak dlouho ještě? *audite etiam* slyšte ještě, *dic etiam* clarijše řekni ještě jasněji (§. 306, 1), *etiam atque etiam te rogo* úsilně, snažně tě prosím.

Poznam. České *i* vyjadřuje se náместkou *idem*, přičiňují-li se k téže osobě nebo věci dva rozličné příznaky (= zároveň *i*, spolu *i*; §. 317): *Māsici, qui iidem quondam erant poetae. Libera, quam eandem Proserpinam vocant*

§. 461. Neque, nec. Spojkami *neque, nec* (čes. *ani, a ne...*) druzí se věta záporná ke větě jiné. Spojky ty odnášejí se pokazdél k výroku. Přidružili-li se na př. věta záporná: *nōn utendum est praevisissima consuetudinis regula* ke větě: *adhibenda est ratio*, stane se to spojkou *neque* č. *nec*: *Adhibenda est ratio neque utendum praevisissima consuetudinis regula. Opinione vulgi rapimur in errorem nec vera cernimus.*

Poznam. Latinci spojující těsněji větu s větou užívají zhusta *neque* místo *non*, zvláště ve větách uvedených částicemi *vero, tamen, enim*. Tak praví se vždy *neque vero* a obyč. *neque tamen, neque enim*. *Timoleon imperium deposuit et privatus Syracūsīs vixit: neque vero id imperite fecit. Alcibiades magnam amicitiam sibi cum quibusdam regibus Thraciae pepererat: neque tamen a caritate patriae potuit recedere. Non vereor, ne assentatione quadam aucupari tuam gratiam videar: neque enim tu is es, qui qui sis nescias.*

§. 462. Podvojná vazba slučovací vyřizuje se těmito částicemi:

1. *et* -- *et* čes. *i* — *i*: *Talis et vir et civis.*

2. *neque* — *neque, nec* — *nec, neque* — *nec, nec* — *neque* čes. *ani* — *ani*: *neque poeta neque orator, nec terrā nec mārī.*

Poznam. Částicemi *nec* — *nec* rozřadují se často jednotlivé pojmy po předcházející povšechné zápornosti: *Non prae lacrimis possum reliqua nec cogitare nec scribere. Nemo unquam neque poeta neque orator fuit. Fortis est*

¹⁾ *ano* někteří *i*, ba někteří *i a t. d.* ²⁾ ba byla spíše. ³⁾ ty též sobě na mysl uveď č. v mysl vezmi.

nulli nec fortunae nec homini succumbere. Nunquam nec antea nec postea.
V. §. 475, Poznám.

3. *et — neque (nec)* čes. i — i ne...: *via et certa nec longa*
cesta i bezpečná i nedlouhá.

4. *neque (nec) — et* čes. ani — i: *homo nec, meo iudicio stultus*
et suo valde prudens.

5. *cum — tum* čes. jakož — tak obzvláště. §. 388.

6. *tam — quam* čes. tak — jako: *Imago tam consimilis est*
quam potest.

7. *modo — modo* čes. brzy — brzy: *modo aut modo negat.*

8. *tum — tum* čes. tu — tu: *Erumpunt saepe vitia tum in ipsos*
amicos tum in alienos.

9. *non modo (non solum, non tantum) — sed etiam (verum*
etiam) čes. netoliko — nýbrž i: *Non paranda solum sapientia, sed*
fructu etiam est.

Poznám. 1. Na *non modo, non solum* nenásleduje *sed etiam*, nýbrž to-
liko *sed* anebo *sed potius*, má-li druhá část podvojně vazby do sebe smysl če-
ského „nýbrž spíše“: *Pollio omnibus negotiis non interfuit solum, sed (sed*
potius) praefuit.

2. *Non modo — sed* znám. nežádka čes. nedím (ať uedím, uerku) — ale
uspoř. (v lat. též *non dico, non dicam — sed*): *Quae civitas est in Asia, quae*
non modo (non dico, non dicam) imperatoris aut legati, sed unius tribuni mi-
litum animos ac spiritus capere possit?

10. *non modo (non solum) non — sed etiam* čes. netoliko ne —
nýbrž i: *Dolor meus non modo non minuitur, sed etiam augetur.*

11. *non modo (non solum) non — sed ne ... quidem (sed vix)*
čes. netoliko ne — uýbrž ani (nýbrž sotva): *Ego non modo tibi non*
trascor, sed ne reprehendo quidem factum tuum. Obscenitas non
solum non foro digna est, sed vix convivio liberorum¹⁾.

Poznám. Sluší-li výrok kladený při slovcích *sed ne ... quidem* nebo *sed*
vix i části přvé, klade se v této pouze *non modo* nebo *non solum*: *Assentatio*
non modo amico, sed ne libero quidem digna est²⁾.

12. *ne ... quidem — non modo* čes. ani — nerku-li (ať nedím):
Assentatio ne libero quidem digna est, non modo amico.

¹⁾ Avšak: *Obscenitas non solum foro, sed vix convivio liberorum digna*
est. V. násled. Poznám. ²⁾ rovněž v češtině: Pochlebování netoliko přítele, ale
ani svobodného hodno není. Avšak: *Assentatio non modo non amico digna est,*
sed ne libero quidem.

2. Coniunctiones disiunctivae.

(§. 179, b).

§. 463. Aut, ant — aut. Částicí *aut* (čes. neb, nebo) a důrazněji podvojně kladeným *aut — aut* (čes. buďto — nebo) rozlučují se pojmy, které sobě odporují, na vzájem jeden druhý vylučující, anebo pojmy, které bytně od sebe se liší. *Hic vincendum aut moriendum est. Omne enuntiatum aut verum est aut falsum. Omnia bene sunt oratori dicenda, aut¹⁾ eloquentiae nomen relinquendum est. Eripe mihi hunc dolorem aut minus saltem.*

Pamatujme ještě:

1. *neque aut — aut* obyč. místo *et neque — neque* čes. a ani — ani: *Constantis est nullo casu perturbari, neque aut spe aut metu de suscepta sententia deterredi.*

2. *nemo aut — aut* místo *neque quisquam — neque quisquam*: *Nemo aut miles aut eques ad Caesarem transierat* ani žádný pěší ani jezdec k Caesarovi nepřešel. *Consciorum nemo aut latuit aut fugit* z důvěrníků nikdo se neuschoval ani neutekl.

3. *nilhil aut — aut* místo *neque quidquam — neque quidquam*: *Nihil hominem aut admirari aut optare oportet* člověk nemá ani diviti se ničemu ani si něčeho přát.

4. *nondum aut — aut* čes. ještě ani — ani (nikoliv *adhuc neque — neque*): *Nondum aut pulsus remorum eradicabatur aut promunturia classem aperiebant.*

Vel, vel — vel. Částicí jednotlivou *vel* (čes. nebo, neboli, či, čili²⁾) anebo podvojně kladeným *vel — vel* (čes. buď — buď, aneb — aneb) rozlučují se dva pojmy tou měrou, že jeden druhého nevylučuje, nýbrž toliko jeden ode druhého se rozeznává. Často jednostejno jest, ta-li či ona část skutečnou platnost do sebe má. Užívá se částice této též k opravě předešlého vyřčení; odtud: *vel potius* čes. čili raději, *vel dicam* (§. 368) čes. anebo dím raději, *vel etiam* čes. nebo dokonce. *Oppidum vel urbs. Aether vel caelum. Fortuna populi posita est in animis voluntate vel moribus. Rex vel hostium ferro vel inopia interibit. Sero a Romanis poëtae vel cogniti vel recepti sunt. Catilinam ex urbe vel evicimus vel emisimus vel ipsum egredientem verbis prosecuti sumus. Homo minime malus vel potius optimus. Stuporem*

¹⁾ anebo. ²⁾ čes. *neboli, či, čili* rozlučuje toliko slova souznačná: *manus vel brachium* ruka neboli rámě, *taberna vel caupona* šenkovna či kréma, *vallum vel agger* val čili násep a t. d.; avšak chybě *ten* či *onen*, *otec* či *matka* m. *ten* neb *onen*, *otec* nebo *matka*.

hominis vel dicam pecudis attendite. Laulanula est vel etiam amanda vicinitas.

Poznam. 1. *Vel* znam. též čes. i, až i také, třeba: *Vel fámem vel sítim perfero. Per me vel stertas licet.* Čes. již znam. v obratech jako: *vel ex hoc intellegi potest, vel inde apparet*, kdežto by iam bylo chybné.

2. Částici *vel* vzmočňuje se též superlativ, o čemž §. 306, 3.

Ve. Částici příklonnou *-ež* rozlučují se jen jednotlivá slova, na jejichž rozdíl zcela nic nezáleží: *Ter quaterve. Duabus tribusve hōris. In hilaritatem risumve auditores convertere. Alter ambove. Timet, ne quid plūs minusve, quam sit necesse, dicat.*

Sive. Částice této ve přesné prostomluvě toliko ve spojení *sive* (*seu*) *potius* (čes. čili raději) se užívá, a to na označení rozdílu výrazův, nikoli věcí; užívá se jí k opravě předešlého: *discussus sive potius fuga, regie seu potius tyrannice.* Obyčejně klade se podvojně:

Sive — sive č. buď — buď, aby se naznačilo, že na rozdíl dvou výměnek vzhledem ke větě hlavní zcela nic nezáleží. *Crētum lēges, quas sive Iuppiter sive Minos sanxit, laboribus trūdiunt iuventutem. Veniet tempus mortis et quidem celeriter et sive retractabis sive prōpērabis.* (V. §. 362, 5).

3. Coniunctiones adversativae.

(§. 179, c).

§. 464. **Sed a verum** po větách *kladných* omezují výpověď ve smysle českého: *avšak, než, ale*; po větách *záporných* ruší výpověď znamenajíce české: *nýbrž, alebrž*. *Pausānias magnus homo, sed vārius in omni genere vitae fuit. Magnus mihi quidem videtur, sed tāmen non summus. Facias: verum ne post confēras culpam in me. Rex non imponit lēges, quibus ipse non pāreat, sed suam vitam ut lēgem praefert suis cīvibus. Ea sunt omnia non a natura, verum a magistro.*

Sed jakož i *verum* kladou se často v čele věty, kterou mluvčí řeč přerušuje a k něčemu jinému přistupuje, čes. než: *Ego a Quinto nostro dissentio. Sed ea quae restant audiamus. — Sed redeat, unde aberravit, oratio. — Sed perge, Pomponi, de Caesare et redde, quae restant. — Sed hanc hactenus¹⁾.*

Autem. Částice *autem* (čes. pak, nebo zcela bezpřízvuké *ale*) staví větu proti větě. *Gyges a nullo videbatur; ipse autem omnia videbat.* Často užívá se jí zvláště:

¹⁾ než o tom až potud.

1. k dalšímu vypravování: *In Hyrcania plebs publicos alit canes, optimates domesticos. Nobile autem genus canum illud scimus esse.*

2. k uvádění vstavek vysvětlujících: *Foedera et leges (erant autem eae duodecim tabulae) conquiri iusserunt.*

3. k uvádění návěstí úsudkových: *Aut hoc aut illud; hoc autem: non igitur illud.*

Vero (čes. avšak, pak dokonce; původně = věru, v pravdě) označuje mocnou protivu: *Scimus musicen nostris temporibus abesse a principis persona, saltare vero etiam¹⁾ in vitis pōni. Illud vero plāne non est ferendum etc.* Často bývá v odpovědích: *Tu orationes nobis veteres explicabis? Vero²⁾, inquam, Brute. — Fuisti saepe crēdo, cum Athēnis esses, in schōlis philosophorum. Vero ac libenter quidem³⁾.* Tak zvláště ve spojení s náměstkami: *ego vero, tu vero* a t. d. V. §. 400.

Poznam. *Tum vero* čes. tu teprve: *Quod postquam auditum est, tum vero ingens mētus nostros invādit. Iam vero, āge vero*, když se k nové nějaké věci přechází čes. již tedy, nuže tedy: *Age vero, ceteris in rebus qualis sit Pompeii temperantia considerate! — Enimvero*, sesilené to *vero*, a věrumenivěro, sesilené *rerum*, čes. ale však: *Postridie a Verre postulo, ut Syracusanis liceret senatus consultum, quod pridie fecissent, mihi reddere: ille enimvero negat. Enimvero mirari sātis non queo. Nonne emōri per virtutem praestat, quam vitam miseram atque inhonestam per dedecus vivere: verumenimvero, pro deum atque hominum fidem, victōria in mānu nobis est.*

At příkrou označuje a náhlou protivu čes. než, naproti tomu: *Brēvis nobis vita dāta est, at mēmōria bene redditae vitae sempiterna.*

Často klade se na počátku věty při námítkách: *At mēmōria minuitur.* Než (namítne někdo) paměť mizí. Též *at enim, sed enim* čes. než však.

Poznam. O *at, at certe, at tamen* po *si non, si minus* srov. §. 375, 1.

Atqui klade se: 1. pronáš-li se tvrzení ve způsobě námítky čes. a přece, nicméně však: *O rem, inquis, difficilem et inexplicabilem! Atqui explicanda est;* 2. stává v druhé návěsti rozsudku: *Quodsi virtutes pares sunt inter se, paria esse etiam vitia necesse est. Atqui pares esse virtutes facillime potest perspicere etc.* V té příčině též *autem*.

Tamen. Spojkou *tamen* (čes. přece) z pravidla vyjadřuje se protiva účelů ke předvěti připouštěcímu, zvláště po slovech *quidem*.

¹⁾ avšak tančiti i atd.; č. tančiti pak dokonce i atd. ²⁾ ba ano. ³⁾ ano, a to milerád; *ego vero ac libens*.

etsi, tametsi, quamquam, quumvis. Quamquam abest a culpa, suspitione tamen non caret.

Sed tamen, verum tamen ale přece, přece však; *at tamen* (*at-tamen*) a přece; *neque tamen* přece však ne.

§. 465. Odporovací spojky čelí často k předcházejícímu **quidem**:

1. *Quidem* s větším důrazem vynáší slovo předešlé anebo je omezuje; čes. sice, ovšem, arci, ano, totiž, alespoň, co se týče, co do. Často možná je přeložiti příklonným *-t* nebo *-ž*. *Plurima quidem proferre possimus, sed modus adhibendus est. Ista* ¹⁾ *quidem vis est. Catonem quis nostrorum oratorum, qui quidem* ²⁾ *nunc sunt, legit? Unum quidem hercle promitto tibi. In hoc proelio cecidit Critias, cum quidem* ³⁾ *fortissime pugnaret.*

2. Druží-li se prostřednictvím slovcí *quidem* — *sed* buďto dva výrokové nebo dva přívlastkové k sobě poměrem protivy, nespojuje se slovice *quidem* bezprostředně se svým výrokem nebo přívlastkem, nýbrž připojí se k slovcí touto příslušná náměstka: *equidem* (= *ego quidem*), *tu quidem*, *ille quidem* (řídceji *is quidem*), *nos quidem*, *vos quidem*, *illi quidem*. V jazyku českém náměstky ty ani se nepřekládají, nebo k sobě berou příklonnou částici *-t*: *Oratorias exercitationes non equidem reliqui, sed certe philosophiam illis anteposui*. Řečnických cvičení jáť sice jsem nenechal, avšak zajisté filosofii před nimi dal jsem přednost. A tak: *Oratorias exercitationes non tu quidem reliquisti, sed certe philosophiam illis anteposuisti etc.*

Rovněž: *Marius* byl sice osobně velmi udaten, avšak povahy surové: *Mārius mānu ille quidem fortissimus, sed ingenio aspero fuit*. Útou *Cyropaedii* výtečnou sice, avšak poměrům našim méně přiměřenou: *Cyri vitam et disciplinam legunt praeclaram illam quidem, sed non tam aptam rebus nostris*. Hru a žert prováděti dovoleno je sice, avšak tehdáž, když důležitým a vážným věcem vyhovíme: *Lūdo et iōco ůti illo quidem licet, sed tum, cum grāvibus seriisque rebus satifecerimus*. — Avšak i bez náměstky a bez *quidem*: *Marius manu fortissimus, sed ingenio aspero fuit*.

Poznam. *Equidem* t. *quidem* sesílené ukuzováním *e* je částice dotvrzovací (čes. zajisté, věru) a spojuje se obyč. s první osobou jednočtu: *equidem audiebam*. Avšak i, zvlášt u pozdějších spisovatelů = *quidem*: *equidem nos etc.*

4. Coniunctiones causales.

(§. 179, d).

§. 466. **Nam, enim.** Těmito spojkami donášť se: 1. *důvod* předcházejícího výroku čes. neboť; 2. *vysvětlení* předcházejícího výroku

¹⁾ Tot je násilí. ²⁾ z našich nynějších řečníkův alespoň. ³⁾ totiž.

čes. zajisté, totiž. *Nam* je silnější nežli *enim*. *Nam* zaujímá vždycky první, *enim* druhé místo ve větě. *Decorum ab honesto non potest separari: nam, et quod decet, honestum est, et quod honestum est, decet. Timotheus Atheniensis a patre acceptam gloriā multis auxit virtutibus: fuit enim disertus, impiger, laboriosus, rei militaris peritus. Rerum bonarum et malarum tria sunt genera: nam aut in animis aut in corporibus aut extra esse possunt.*

Poznam. 1. Často věty, která odůvodniti se má, dlužno domysleti se ze souvislosti. *Quid Achille Homérico foedius, quid Agamemnone in iurgio? Nam Aiācem quidem ira ad furem mortemque perduxit i. e. de Aiace nihil dico; nam eum quidem etc.*

2. K těsnějšímu spojení vět užívá se *namque* m. *nam*, *etenim* m. *enim*. Obě ty spojky kladou se z pravidla na počátku věty.

§. 447. Podřadné spojky příčinné jsou: *cum* když (§. 387, I. 1). *quod* že (§§. 418, 419), *quia* poněvadž, *quoniam* kdyžtž, *quando*, *quandoquidem* když už, *siquidem* poněvadž totiž, *vl.* jestliže totiž. Vyjmeouc *cum* spojují se všechny, prostě-li se něco dotvrzuje, s *indikativem*. *Vos, Quirites, quoniam nox est, in vestra tecta discēdite. Perii atque hoc confiteor iure mihi obtigisse, quandoquidem tam iners, tam nullius consilii sum. Quando non potest id fieri, quod vis, id vclis, quod possit. Apud Graecos antiquissimum est genus poetarum, siquidem Homērus fuit et Hesiodus ante Romam conditam.*

Poznam. *Quod* táhne se zhusta ke předcházejícímu *propterea*: *propterea* quod čes. protože: *Ubi sunt ceteris Germanis humaniores, propterea quod Rhenum attingunt multumque ad eos mercatores ventitant.* Rovněž: *propterea* *quia*, *ideo* *quod*, *ideo* *quia*.

5. Coniunctiones conclusivae.

(§. 179, e).

§. 468. *Itaque* (čes. tedy, pův. a tak) poukazuje k okolnostem předcházejícím a vysvětluje z nich nějakou událost. Zaujímá z pravidla ve větě místo první. *Phociōnem nemo ausus est liber sepelire: itaque a servis sepultus est.*

Ergo dobývá závěrku z předcházejících navěští čes. následovně. tedy, podle toho, pročez: *Omne animal appetit quaedam et fugit a quibusdam; quod autem refugit, id contra naturam est, et quod est contra naturam, id habet vim interimendi: omne ergo animal intereat necesse est.*

Igitur užívá se v závěrku čes. tedy. Je slabší než *ergo* a klade se obyč. na druhém místě věty. *Res caelestes omnesque, quarum est ordo sempiternus, ab homine confici non possunt; est igitur id, quo illa conficiuntur, homine melius.* Srov. autem §. 464, 3.

Proinde (čes. protož, tehy) klade se při pobídce ve spojení s iuperativem nebo konjunktivem. *Proinde fac animum fortem habes. Proinde aut eceant aut quiescant.*

Ideo, idcirco, propterea čes. protož. *Quare, quomobrem, quodcirca, quapropter* přivazují větu vztahně souřadnou čes. protože.

Poznam. České *a proto, a proto ne* .. vyjadřuje se: *et ideo, ideoque, et idcirco, et ob eam causam; nec ideo, nec idcirco* (nikoliv *et igitur* etc.).

Hlava LI. O zápornostech.

§. 469. Částice **non** popírá vůbec, jak celou větu, tak jednotlivé části; částice **ne** zamítá. Popírání zakládá se na úsudku mluvčího, zamítání na jeho vůli. *Non desperamus* = něco *nos desperare* = popírám, že zoufáme. *Ne desperemus* = nělo *nos desperare* nechci tomu, abychom zoufali.

§. 470. **Haud** vyjadřuje zápor mírněji než *non*; čes. téměř ne, ne právě. Ve správné prostomluvě neklade se ke slovesu vyjmouc frasi *haud scio an* = myslím, tuším, že asi; užívá se částice této pouze spojené s adjektivy a adverbiemi: *haud mediocris* ne právě prostřední, *haud spernendus* (= *haud vilis*), *haud procul*, *haud dubie* etc. Velmi zhusta družívá se k ní slovece *sane* neb *ita*: *Rem haud sane difficilem admirari videri.* *Agésilao, cum iam haud ita longe abesset a Peloponnēso, obsistere conati sunt Athenienses et Boeotii.*

§. 471. Mocněji než *non* vyřizují zápor slove: *nihil* nic, *nequaquam, haudquaquam* a řidčeji *neutiquam* nikterak, nikolivěk: *Beneficio isto nihil utitur.* *Scipio Q. Maximum fratrem, sibi nequaquam parem, quod is anteibat aetate, tamquam superiorem colebat. Homines, quos improbos putant et ad faciendam iniuriam instructos, eos contemnunt quidem neutiquam, sed de his male existimant.*

Poznam. Jak málo si toho všímám = *quam hoc non curo*; tak málo si toho všímám = *hoc adeo non curo, hoc usque eo non curo*; jak málo zlého má do sebe chudoba = *quam nihil mali est in paupertate*¹⁾. Srov. §. 395, Pozn. 1.

¹⁾ *parum* znám. příliš málo; *protiva nimium* příliš mnoho; mezi oběma je *satis* dosti: *Māgis offendit nimium quam parum. Parum est* = *non satis est.*

§. 472. Popírá-li se *věta celá*, klade se částice *non* před výrokové sloveso, a to při časech opsaných před sloveso pomocné. V češtině záporná částice *ne* s výrokovým slovesem přímo se spojuje. *Sapiens mortem non timet*. Mudřec smrti se nebojí. *Qui in morbo sunt, sani non sunt*. *Urbs ab hostibus capta non est*. *Cur tantòpere te angas, intelligere sane non possum*.

Poznam. 1. Skládá-li se výrok ze slovesa *posse* spojeného s doplňovacím infinitivem, jiný bude smysl, položíme-li *non* před *posse*, a opět jiný, vykážeme-li mu místo před infinitivem. *Facere non possum* = nemohu to učiniti; *non facere possum* = mohu toho neučiniti t. j. mohu toho nechat. *Si dolor depòni potest, etiam non suscipi potest*. *Potest testibus iudex non credere?*

2. Se zvláštním důrazem klade se *non* na počátku věty: *Non fuit Iuppiter metuendus*. Tak zvláště přede spojkami jak souřadnými: *Non enim*. *Non ergo*, *Non igitur*, tak i podřadnými: *Non quia*, *Non si*. *Non, si tibi ea res grata fuisset, esset etiam probata*

3. Místo *non* se spojkami souřadnými klade se obvyčejně *neque*, aby tak věta spojila se s předcházející těsněji: *Neque vero*, *Neque tamen*. *Neque enim*. *Neque igitur*. V. §. 461, Pozn.

§. 473. Popírá-li se *jednotlivá část* věty, klade se částice *non* před tuto část. *Sapiens non mortem timet, sed ignominiam*. Mudřec ne smrti se bojí, nýbrž hanby. *Non sapiens mortem timet*. Nemoudrý bojí se smrti. *Agessilaus hominis non beatissimi suspicionem praebebat*. *Quis potest, in quo libido cupiditasve sit, non libidinösus et cupidus esse? in quo ira non iracundus? in quo angor, non anxius? in quo timor, non timidus? Dion habuit magnam corporis dignitatem, quae non minimum commendat*.

Poznam. 1. *Non ita multum tecum fuit* ne tak mnoho, nehrubě mnoho, nepřilíší mnoho byl s tebou; *non ita longa disputatio*. *non ita multis ante annis*, *non ita multo post*. Srov. haud §. 470.

2. Slovesa mající do sebe význam „řici a miniti“ mívají před sebou důrazné zápor, který náleží vlastně ke závislému na těchto slovesech infinitivu. Z pravidla stává se to při *negō* pravím (tvrdím), že ne... *Regulus reddi captivos negavit esse utile*. R. pravil, že by nebylo prospěšno. aby zajatci byli vydáni. Podobně: *non censeo*, *non arbitror*, *non puto* pokládám za to, myslím, domnívám se, že ne...

§. 474. Popírá-li se *věta celá*, spojuje se v češtině záporná částice *ne*, jako v latině *non*, se slovesem výrokovým. *Mors málum non est*. Smrt zlá věc není. V. §. 472.

1. Avšak vedle spojeného s částicí *ne* výroku může v češtině ještě *jiná záporná část* ve větě býti. ježto buďto *a)* podmět, anebo *b)* předmět buď akkusativem nebo kterýmkoli jiným pádem vytčený,

anebo c) určení časové nebo místné nebo způsobové slovcem záporným vyjádřeno býti může. Záporná slovece taková jsou: *Nikdo, nic, žádný, nikdy, nikde, nikam, nikterak, nijak, nikoliv* a pod. V té příčině dostačí v latině pouze: *Nemo, nihil, nullus, nunquam, usquam, nequam, neutiquam* a pod.; částice pak *non* při výrokovém slovese se neklade.

Nemo ¹⁾ *potest esse miser sensu perempto. Reperire neminem possumus, quocum iocari libere possumus. In meis rebus nihil est sane novi. Nulla est laus ibi esse integrum, ubi nemo est, qui aut possit aut conetur corrumpere. Hūmānus animus cum alio nullo, nisi cum ipso deo, comparari potest. Nunquam omnino periculi fuga committendum est, ut imbelles timidiue videamur.*

2. I v tom případě, kdy v češtině vedle spojeného s částicí *ne* výroku netoliko jedna, nýbrž ještě více záporných částí ve větě se sbíhá, dostačí v latině položití zápornost jen jednou. Ostatní částky věty, jichž se týče, vyjádří se náměstkami anebo příslovci neurčitými: *quisquam, quidquam, ullus, usquam, unquam*. Tedyž:

nikdo nikdy neviděl	= <i>nemo unquam vidit</i> ;
nic nikde jsem neslyšel	= <i>nihil usquam audiui</i> ;
žádné nikdy obce nebylo	= <i>nulla unquam civitas fuit</i> ;
nikdo nikomu nikdy neřekl	= <i>nemo cuiquam unquam dixit</i> atd. V. §. 351.

Nemo unquam sapiens proditori credendum putavit. Titus nihil cuiquam ²⁾ *negavit. Nulla unquam civitas signum ullum sua voluntate cuiquam* ³⁾ *vendidit*.

§. 475. Druží-li se věta záporná ke větě jiné, stává se to pomocí spojky *neque* č. *ne* čes. a *ne, ani, aniž*. §. 471. Tu vyjádří se:

a nikdo ne . . .	č. aniž kdo	slovci <i>neque quisquam</i> ,
a nic ne . . .	č. aniž co	" <i>neque quidquam</i> ,
a žádný ne . . .	č. aniž který	" <i>neque ullus</i> ,

¹⁾ nikdo nemůže. ²⁾ nic nikomu neodepřel. ³⁾ Slovece *nunquam* (*unquam*), je-li podmětem věty osoba, zhusta přeložiti lze výrazem *jak živ-a-o, jaktě živ-a-o* atd. a zápornou částicí *ne* spojenou se slovesem výrokovým. *Nunquam audiui. Jak živ jsem neslyšel. Nemo unquam putavit. Nikdo jaktě živ nepomyslel. Nunquam vos praetorem tam palaestricum vidistis. Jak živi jste vy praetora tak zápasnického neviděli. (Tak pravi Cicero úsměšně o Verrovi, praetoru na Sicilii, jenž v Syrakusách rozhodl při ve prospěch školy zápasnické. *Palaestra* = zápasistiště, kde provozuje se uměle tělocvik; *palaestricus* zápasnický). — Avšak i: *Ego in vita mea nulla unquam voluptate tanta sum affectus*. Já jaktě živ žádné nikdy rozkoši tak veliké jsem nepocítil.*

a nikdy ne . . .	č. aniž kdy	slovci	<i>neque unquam,</i>
a nikde ne . . .	č. aniž kde	"	<i>neque usquam,</i>
a nikam ne . . .	č. aniž kam	"	<i>neque quōquam.</i> V. §. 331.

Timoleon de věhčilo quar videbantur dicebat; neque hoc illi quisquam tribuebat superbiae. Bellōváci se cum Romanis bellum gesturos dicebant, neque cuiusquam imperio obtemperaturos. Datāmes desciscere a rēge constituit; neque tamen quidquam fecit, quod fide sua esset indignum. Omnia alter pro altero suscipiet, neque quidquam unquam nisi honestum et rectum alter ab altero postulabit. Signum repente victoribus dātur, ut tamquam vi captam urbem diriperent, neque ulla praetermissa clādes est. Iugurtha timebat pōpulum Romanum, neque adversus iram eius usquam nisi in avaritia nobilitatis et pecūnia sua spem habebat. Atticus, cum haberet annos circiter sexaginta, ūsus est aetatis vacātionē), neque se quōquam mōvit ex urbe.

O slovcí něve (= *et ne*), kterým záporné věty účelné a rozkazovací ke předcházejícím se druží, v. §. 376, 3 a §. 402 fin.

Poznam. 1. České *a ne*, *a nikoli* nevyjadřuje se slovcem *neque*, výhrz slovcí *et non*, *ac non*:

a) jednotlivé-li slovo ve větě kladné důrazně se popírá: *Vetus et non ignobilis dicendi magister. Constante ac non timide pugnatum est. Commutatur officium et non semper est item.*

b) druží-li se ke větě kladné věta sice záporná, ale ve způsobě tvrzení pronesená t. j. když tvrdíme proti někomu, že není toho, co on buďto tvrdí neb očekává: *Habebit igitur linguam deus et non loquetur?* t. j. a bude místo míti *non loqui?*

c) znamená-li tolik co *a ne raději, a ne spíše* = *ac non potius*: *Pluribus verbis ad te scriberem, si res verba desideraret ac non (ac non potius) pro se ipsa loqueretur.*

2. České *a ne*, *a nikoli* v ostrých protivách vynáší se pouze slovcem *non*. *Quasi ego ad illos, non illi ad me venire debuerint. Haec morum ritia sunt, non senectutis.*

3. České *nikoli* při protivách, když výrok první části ve druhé části se popírá, nevyjadřuje se v latině pouhým *non*, nýbrž spojeným buďto s předcházejícím slovesem anebo se slovcem *item*. *Hoc Herculi potuit contingere, nobis non potuit* anebo *nobis non item*. To štěstí mohlo Herkula potkati, nás nikoliv. *Ex propinquitate benevolentia tolli potest, ex amicitia non potest* anebo *et amicitia non item*. Srov. *si minus m. si non* §. 375.

§. 476. Ne — quidem. Částice dvojčlenná *ne — quidem* (čes. ani) důrazně popírá slovo položené mezi *ne* a *quidem*. *Ne pater quidem hoc tentavit* ani otec o to se nepokusil; *pater ne hoc quidem ten-*

¹⁾ t. osvobození od služby vojenské pro stará léta.

tavit otec ani o to se nepokusil; *pater hoc ne tentavit quidem* otec o to se ani nepokusil.

Slovo částicí *ne* — *quidem* popírané může míti před sebou i spojku i slovice vztahné: *Ne si summa quidem eorum in me merita constarent. Ne si discessero quidem. Ne cum discessero quidem* (avšak i: *ne tum quidem cum discessero*). *Non modo quae non possumus, sed ne quantum possumus quidem, cogimur.*

§. 477. 1. Dvěma slovy zápornými v *též* větě se sbíhajícími zápor *řety* se ruší a k místu se přivodí tvrzení mocnější. To platí zejména o spojeních *non nescio, non ignōro, non sum nescius* vím dobře ¹⁾, *non nēgo* nepopírám, připouštím; *non possum non* nemohu ne . . . t. musím nezbytně, *non ignārus, non inūtilis* etc. *Non potui non dāre litteras ad Caesarem* ²⁾. *Qui mortem in mālis pōnit, non potest eam non timere.*

2. Sdružuje-li se *non* se slovcí *nēmo, nihil, nullus, nunquam, nusquam*, jiný je smysl obou, klade-li se *non* před těmito slovcí. a opět jiný, klade-li se za nimi.

nonnemo někdo, mnohý
nonnihil něco
nonnulli někteří
nonnunquam někdy
 — —

nemo non jeden každý
nihil non vše
nullus non každý, všecek
nunquam non vždy, pokaždě
nusquam non ³⁾ všude.

In ipsa cūria nonnemo hostis est. Video abesse nonnēmīnem. Tuum consilium nemo potest non maxime laudare. Nonnihil temporis litteris tribuo. Nihil non te efficere posse dico. Nonnullae insulae defecerant. Samnītes nulla rerum suarum non relictā inter hostes, egentes dōmos redierunt. Timōleon his rebus adeō est commōtus, ut nonnunquam ritae finem facere voluerit. Epistulas requiris meas; ego autem nunquam, cum mihi denuntiātum esset ire aliquem ⁴⁾, non dēdi.

3. Částice záporná *nēque (nec)*, jde-li za ní slovice *non*, dochází tím významu kladného *et*. Avšak pamatovati jest, že ve správné prostomluvě *neque non (nec non)* nespojuje dvou jednotlivých slov ⁵⁾, nýbrž

¹⁾ též: *bene scio* (Cic. Fam. 13, 8, 1), *prōbe scio*; pod.: *mēlius scio, māgis scio* vím lépe; *optime scio, maxime scio* vím nejlépe. ²⁾ též: *Facere non potui aneho fieri non potuit, quin dārem litteras ad C.* (382, 2). ³⁾ *nonnusquam* se neuzívá; m. toho *alicubi* někde. ⁴⁾ roz. *ad te*. ⁵⁾ Jen u básníkův a pozdějších spisovatelův užívá se *nec non* m. prostě slučovacího *et*; na př.: *Legi carmina Homeri nec non Hesiodi. Verg.: Nec non et socii . . . dona ferunt.*

že *neque* (*ne*) druží větu k větě předcházející, *non* pak, z pravidla jinými slovy jsouc od *neque* odděleno, že táhne se k výroku. Zhusta vyskytá se tak: *neque vero, neque enim, neque tamen* s následujícímu k výroku se táhnoucím *non*. *Neque haec non evenerunt*. A to skutečně se přihodilo. *Nec hoc Zeno non vidit*. A Zeno to dobře znamenal. *Nec vero non omni supplicio digni P. Claudius, L. Iunius consules, qui contra auspicia navigarunt*. A zajisté všelikého trestu hodni jsou konsulové atd. *Nemo Attico minus fuit aedificator; neque tamen non imprimis bene habitavit*. Nikdo nebyl méně milovníkem stavění než Attikus; a přec obzvláště dobře bydlel.

Poznam. Dvě slova záporná v téže větě obsažena záporu neruší, přičinuje-li se k prvnímu záporu částicemi *ne-quidem* anebo *neque-neque* toliko místnější nějaké určení. *Non praetereundum est ne id quidem*; avšak při jiném pořádku slov: *Ne id quidem praetereundum est*. *Nulla species¹⁾ ne excogitari quidem potest ornatio*; avšak: *Ne excogitari quidem potest ulla species ornatior*. *L. Sulla tantum potuit, ut nemo illo invito nec bona nec patriam nec vitam retinere posset*. *Neque cuiquam bono máli quidquam evenire potest nec vivo nec mortuo, nec unquam eius res a diis immortalibus neglegentur*. V. §. 462, 2, Pozu.

¹⁾ podoba, postava.

Dodavek první.

Něco z prosodie a metriky.

A. Prosodie.

§. 1. Prosodie (*προσῳδία*) jest nauka o *časomíře* syllab. *Časomíra* (*quantitas*) zakládá se na *čase*, ve kterém syllaby slov se vyslovují. Nejkratší čas, ve kterém syllabu vysloviti lze, slove *doba* (*mōra*).

Syllaba, která ke svému vyslovení potřebí má doby toliko *jedné*, slove *krátká* (*brevis, correpta* —); syllaba potřebující ke svému vyslovení *dob dvou*, slove *dlouhá* (*longa, protracta* —); syllaba, kterou vysloviti možná *i dlouze i krátce*, slove *obojetná* (*anceps* —): *lābor* práce, *labor* klesám, *cerēbrum* §. 4.

Všeobecná pravidla.

Krátké syllaby.

§. 2. *Krátká* je každá samohláska, po níž následuje jiná samohláska, byť i před touto písmě *h* stálo (*vocalis ante vocalem corripitur*): *děus*, *pīs*, *řeo*, *trāho*, *věho*. I z přirození dlouhé hlásky (§. 3) v této případnosti někdy stávají se krátkými: *praēopto*, *dēorsum*.

Výjimky. 1. *ai* a *ei* ve vlastních jménech na *aius* a *eius*: *Cai*, *Pompēi*. — 2. *ei* v gen. a dat. 5. dekl., předchází-li *i*: *diēi* (avšak: *řei*, *spēi*, *fiēi*). — 3. *ius* v gen. *aius*, *solius*; avšak krátké v *altorius*, obojetné v ostatních: *illius*, *unius* etc. — 4. *i* ve *fio*, *fiam*, *fiēbam* (krátké ve *fiēri*, *fiērem*).

„*Omnia iam fiunt, fiēri quae posse negabam.*“

Dlouhé syllaby.

§. 3. Dlouhá může býti syllaba 1. z přirození (*syllaba nātūrā longa*); 2. položením (*syllaba positiōne longa*).

1. Přirozeně dlouhé syllaby.

(Délka přirození.)

Přirozeně dlouhá jesti syllaba, která v sobě drží *samohlásku dlouhou*: *spēs, māter, pōpulus* topol; naopak *pōpulus* národ.

Přirozeně dlouhá jest i každá *dvojhláska*: *saēpe, coēpi, gaūlium*, a každá z *dvojhlásky* anebo *stažením* vzniklá *samohláska*: *iniquus* (*in-arquus*), *illūdo* (*in-lardo*), *cōgo* (*co-ago*), *iūnior* (*iue-nior*), *bōbus*, *mābus* (*bo-vibus*), *nil* (*ni-hil*).

„*Gaūdia principium nostri sunt saēpe doloris.*“

„*Nil ego contulerim incundo sanus amico.*“

2. Položením dlouhé syllaby.

(Délka položná.)

Položením dlouhá jesti syllaba, jde-li za *samohláskou*, která sama o sobě *krátká* jest, buď *dvě souhlásky*, buď *složená souhláska* *x* aneb *z*: *cōntēmno, gr̄x, gāza*.

Položením dlouhé stávají se i syllaby zakončené toliko *jednou* prostou *souhláskou*, začíná-li se *souhláskou slovo následující*: *et novus, in mare*.

„*Lūxuriant animi rebūs plerūmq̄ secūndis.*“

Souhláska i (j) činí syllabu položením dlouhou již sama o sobě: *māior, eius, Trōia*, vyjmouc ve složení: *bī-ingus*.

„*Hectora quis nosset, felix si Trōia fuisset!*“

„*Martis equi bīnges et magni currus Achillis.*“

Poznam. 1. *Krátká samohláska* na samém konci slova položením dlouhou nikdy se nestává: *malā stultitiae, nemorosā Zacynthus, antē Iovem*.

„*Horridā squamosi volventia membrā draconis.*“

„*Antē Iovem nulli subigebant arva coloni.*“

2. *Jednotlivou souhláskou spojenou s písmenem h* *krátká syllaba* položením dlouhou se nestává: *stomāchus, adhuc, serpit humi*.

„*Latrantem stomāchum bene lenit cum sale panis.*“

„*Frigidus, o pueri fugit(e) hinc, latet anguis in herba.*“

3. *qu* platí za jednu *souhlásku*: *ēquus, sēquor*.

„*Elabile principium melior fortuna sequetur.*“

Položení slabé. Positio debilis

§. 4. Jde-li ve slovostředí za samohláskou, která sama o sobě krátká jest, souhláska nemá s tekutou *r* (*māta cum liquida*), vzniká *položení slabé* (*positio debilis*). Ve příčině této syllaba ta *r* *prose* sice vyslovuje se *krátce*: *cerēbrum*, *volūcris*, od básníků však užívá se i za *dlouhou*: *cerēbrum*, *volūcris* (*syllaba anceps*).

„Nox tenebras profert, Phoebus fugat inde tenebras.“

„Et primo similis volūcri, mox vera volūcris.“

Poznam. 1. Je-li však souhláska nemá na konci slova, tekutá pak na začátku slova následujícího, syllaba položením dlouhou se stává: *amāt regem*. Rovněž i ve složení: *obruo*.

„Durat(e) et vosmēt rebus servate secundis.“

2. Samohláska *prvotně dlouhá* i před němou hláskou s tekutou *r* spojenou způsobuje syllabu nezbytně dlouhou i ve *prose*: *salūbris* (*salūber*), *mātris* (*māter*), *mātrum*.

Zvláštní pravidla.

Časomíra jednoslabičných slov.

§. 5. 1. *Jednoslabičná slova* končící se v *samohlásku* jsou *douhá*: *mē*, *tē*, *sē*; *n*, *ē*, *dē*; *dū*, *prō*, *sī*, *tū*; *krátké* jsou *příklonné částice*: *quē*, *vē*, *nē*, *cē*, *tē*, *pťē*, *psē*; *hiscē*, *visnē*. *tutē*, *suoptē*, *reapsē*.

„Plus aliis dē tē, quam tū tibi credere noli.“

„Semper honos nomenquē tuum laudesquē manebunt.“

2. *Jednoslabičná slova* končící se v *souhlásku*,

a) jsou-li *substantiva*, jsou *douhá*: *vēr*, *sōl*, *fūr*, *iūs*, *ōs* (*ōris*) a j. *Krátká* jsou: *mēl*, *ōs* (*ossis*), *vēr*. *Obojetné* jest *cōr*.

„Dic age, frigoribus quare novus incipit annus,

Qui melius per ver incipiendus erat.“

„Molle meum levibus cōr est violabile telis.“

„Confiteor misero molle cōr esse mihi.“

b) *Jiná slova* končící se v *souhlásku*, která nejsou *substantiva*, jsou *krátká*: *ād*, *āb*, *sāb*; *bīs*, *tōt*; *ēt*, *sēd*, *ūt*; *īs* (*pron.*), *quid*, *quōd*. *Douhá* jsou: *crās*, *cūr*, *ēn*, *nōn*, *quān*, *sīn*, *plus*, *pār* a všecka na *c*: *ac*, *sic*, *hūc*, *hōc*, *hac*. *Obojetná*: *nēc*, *pron. hic*.

„Quidquid in occulto (e)st in apicem proferet actas.“

„Non opibus mentes hominum curaeque levantur.“

„Ludere par impar equitar(e) in arundine longa.“

c) Jednoslabičné tvary pádů nepřímých v deklinaci, jakož i jednoslabičné tvary slovesa v konjugaci řídí se pravidly o koncovekách slov víceslabičných (§. 7). Tudyž jsou na př. dlouhé tvary: *quōs* (§. 7, b, 4), *quās* (§. 7, b, 1), *dās* (§. 7, b, 1), *fēs* (§. 7, b, 2); krátké naopak: *dāt*, *flēt*, *scīt* atd. (§. 7 init.).

d) Zkrácené imperativy zachovávají časomíru syllaby kmenové: *dīc*, *dūc*, *fāc*, *fēr* (*dīco*, *dūco*, *fācio*, *fēro*).

„*Dīc, age, frīgōribus quare novus incipit annus!*“

„*Perfēr et obdura, dolor hic tibi proderit olim.*“

„*Phylli! fāc exspectes Demophoonta tuum.*“

Časomíra kmenové samohlásky v ohýbání, odvození a složení.

§. 6. V ohýbání, odvození a složení časomíra kmenové hlásky se nemění: *āmo*, *āmabam*, *āmicus*, *adāmo*; *clāmo*, *clāmor*, *conclāmo*; *lēgo* odesílám, *ablēgo*; *lēgo* čtu, *perlēgo*, *collīgo*; *dōno*, *condōno* etc.

a) Výjimky v ohýbání.

1. *Dvojslabičná perfecta* a *supina* dlouží syllabu první, byt i tato v přít. čase byla krátká: *video* — *vidi*, *visum*; *mōreo* — *mōvi*, *mōtum*. (Avšak *rūi*, *lūi* dle §. 2). Tudyž i: *videram*, *vidissem*, *videro*, *visus*.

„*Terra feras cēpit, volucres agitabilis aēr.*“

Avšak sedm perfekt a devět supin se vyjímá:

Perfekta:	Supina:
<i>lēdi</i> ¹⁾ , <i>tūli</i> ²⁾ , <i>stēti</i> ³⁾ , <i>stīti</i> ⁴⁾ , <i>bībi</i> ⁵⁾ , <i>fīdi</i> ⁶⁾ , <i>scūli</i> ⁷⁾ .	<i>dātum</i> ¹⁾ , <i>rātum</i> ⁸⁾ , <i>sātum</i> ⁹⁾ , <i>itum</i> ¹⁰⁾ , <i>cītum</i> ¹¹⁾ , <i>lītum</i> ¹²⁾ , <i>quītum</i> ¹³⁾ , <i>sītum</i> ¹⁴⁾ , <i>rūtum</i> ¹⁵⁾ .

Rovněž i *stātum praes. sisto*, avšak *stātum praes. sto*.

„*Nīl ego contūlerim iucundo sanus amico.*“

„*Gaulia florentesque manu scidit Atropos annos.*“

2. *Zdvojená perfecta* mají obě první syllaby krátké: *tētīgi*, *pēpūli*, *tūtūdi* (vyjma ovšem délku položenou ve druhé syllabě: *mōmōrdi*). Jen *caedo* má *cecidi* (na rozdíl od *cado* — *cecidi*).

„*Lacta fere lactus cēcini, cano tristia tristis.*“

¹⁾ do. ²⁾ fero. ³⁾ sto. ⁴⁾ sisto. ⁵⁾ bibo. ⁶⁾ findo. ⁷⁾ scindo. ⁸⁾ reor. ⁹⁾ sero. ¹⁰⁾ eo. ¹¹⁾ cieo. ¹²⁾ lino. ¹³⁾ queo. ¹⁴⁾ sino. ¹⁵⁾ ruo.

3. Po různu pamatujeme: *pōno* — *pōsui* — *pōsitum*; *gīgno* — *gēnui* — *gēnitum*; *dāre* — *dā* — *dās*, ostatně všude ā krátké: *dāmus* — *dābam* — *dābo* etc.

„*De grege non ausim quidquam depōnere tecum.*“

„*Non pudor in stipula placidam cepisse quietem
Et faenum capiti suppōsuisse suo.*“

„*Et documenta dāmus, qua simus origine nati.*“

4. Jména:

pēs, sāl, mās a pār,

bōs, sūs, vās a lār

mají v ostatních pádech samohlásku kmenovou krátkou: *pēdis, sālīs, māris, pārīs, bōris, sūs, vālīs* (rukojmě; avšak *vās* — *vāsīs* nádoha), *lāris*.

„*Non bōve mactato caelestia numina gaudent.*“

b) Výjimky v odvození.

hōmo — *hūmanus*

lēgo — *lēgis* (*lex*)

pāciscor — *pācis* (*pax*)

rēgo — *rēgis* (*rex*), *rēgius*, *rēgula*

nōta — *nōtus*

sēcus — *sētius*

sēdeo — *sēdes*, *sēdulus*

suspīcor — *suspīcio*

tēgo — *tēgula*

vōco — *vōcis* (*vox*), *vōcalis*.

„*Rēgia, crede mihi, res est succurrere lapsis.*“

„*Flectitur iratus vōce rogante Deus.*“

„*Omnia sub lēges mors vōcat atra suas.*“

dīco — *dīcax*

dūco — *dūcis* (*dux*)

lābor (*lābi*) — *lābare*

lūceo — *lūcerna*

mōles — *mōlestus*

sōpio — *sōpor*.

„*Me dūce damnosus homines compescite curas.*“

Fīdus, infīdus, fīdūcia vedou se od *fīdo*; naopak *fīdelis* a *perfīdus* od *fīdes*. — *Sēdile, assīdulus* od *sēdeo*. — *Stātio, stābīlis, stābīlum, stātus* od *stātum*.

c) Výjimky ve složení.

1. *dīco* — *maledīcus, causīdīcus*

dūco — *edūco* (*are*), *redūcis*

(*redux*)

iūro — *peiūro, deiūro*

nūbo — *innūba, prōnūba*.

„*Non ager hic pomum, non dulces edūcat uvae.*“

2. Předložky zachovávají ve složení svou časomíru: *amitto*, *dēpello*, *prōfero*; *ābeo*, *sūbeo*, *ōmitto*.

„*Qui mortem metuunt, amittunt gaudia vitae.*“

„*Felices ōbeunt, quorum sine crimine vita (e)st.*“

Avšak *prō* zkracuje se zvláště před *f*:

<i>prōcella</i>	<i>prōfecto</i>	<i>prōfiteor</i>	<i>prōfun-do</i>	<i>prōpago</i>
<i>prōfānus</i>	<i>prōfestus</i>	<i>prōfūgio</i>	<i>prōfundus</i>	<i>prōpello</i>
<i>prōfari</i>	<i>prōfiscor</i>	<i>prōfūgus</i>	<i>prōnepos</i>	<i>prōtervus</i> .

„*Hac Tyron, hac prōfugos posuistis scilicet Penates.*“

„*Mistaqu(e) erat flammæ flamma prōfana piæ.*“

3. Nerozdílné částice *dī* (m. *dis*) a *sē* jsou dlouhé, částice pak *rē* (řád) je krátká: *dimitto*, *sēpono*, *rētineo*.

„*Rem tibi quam nosces aptam dimittere noli.*“

„*Scimus inurbanum lepido sēponere dictum.*“

„*Spem retine, spes un(a) hominū nec morte rēlinquit.*“

Vyjmají se *disertus* a *dīrimo*; *rēcilo*, *rēfert* záležel na tom (*rēfert* přináší zpět) a obvyčejně *rētulit*, *rēpulit*, *rētudit*, *rēligio* (též *retulit*, *reppulit*, *rettudit*, *relligio*); *reliquia*? (*relliquia*).

„*In causa facili cuius licet esse diserto.*“

„*Quid rēfert, morbo an furtis pereamne rapinis?*“

„*Saepe rēfert animus lusus gravitate carentes.*“

4. Nerozdílná částice *nē* (*nī*) je krátká v *nēque*, *nēqueo*, *nēfas*, *nīsi*; dlouhá v *nēquam*, *nēquidquam*, *nēquaquam*, *nēmo*.

„*Credabant hoc grande nēfas et morte piandum.*“

„*Flava Cres alto nēquidquam spectat Olympo.*“

5. Spojí-li se dvě slova samostatná v jedno, podrží koncovka prvního slova časomíru slova samostatného: *quāre*, *tēcum*, *siquis*, *nēdum*, *quāsi* (z *quāsi*). Vyjmá se: *siquidem*, *hōtie*.

„*Qui non est hōdie, cras minus aptus erit.*“

Časomíra koncovek slov víceslabičných.

a) koncovky končící se v samohlásky *a*, *e*, *i*, *o*, *u*.

§. 7. 1. *a* je krátké na konci jmen podstatných a přídavných, sklonných číslovek a náměstek: *illā mārīā*, *primā temporā*, *Hectorā*.

„*Felix, quem faciunt alienā periculā cautum.*“

Výjimka: Abl. sing. I. dekl.: *de mensa*.

„*Multi ridentur de lana saepe caprina.*“

a je dlouhé na konci sloves a nesklonných částek řeči: *ama*, *frustra*, *supra*, *postea*, *quadraginta*.

„*Principiis obsta! sero medicina paratur.*“

„*Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.*“

Výjimka: *itā*, *quā*, *cū*; někdy i *trigintā*.

2. *e* je dlouhé 1. v abl. 5. dekl.: *dē*; — 2. v adverbích na *e* vedených od adjektiv v *us* a *er*: *rectē*; též: *fērē*, *fermē*, *ohē*; naopak *bēnē*, *mālē*; — 3. v imperativě 2. konjugace: *dōcē*; avšak obojetné: *cāvē*, *vidē*, *cālē*. Všude jinde jest *e* krátké: *patrē*, *illē*, *līgē*, *mānē* (ráno), *antē*.

„*Fallit nos citium specie virtutis et umbra.*“

„*Cum rectē vivis, ne cures verba malorum.*“

„*Latrantem stomachum benē lenit cum salē panis.*“

3. *i* je vždy dlouhé: *fili*, *fructuī*, *amari*.

„*Aspiciunt oculis superi mortalia iustis.*“

Výjimka: Ve slovech: *nisi*, *quāsi*, *cū* (lépe *cū* jednoslab.). — Obojetné je ve slovech: *mihī*, *tibi*, *sibi*, *ibi*, *ubi*.

„*Sincerum (e)st nisi vas, quocumque(e) infundis accrescit.*“

„*Quod satis est, cū contingit, nihil amplius optat.*“

„*Quo mihi fortunam, si non conceditur uti!*“

4. *o* jest obyčejně obojetné: *leō*, *sermō*, *āmō*, *quantō*, *ambō*.

„*Nemō me lacrimis decorat nec funera facit.*“¹⁾

„*Quod natura negat, reddere nemō potest.*“

„*Aspicias oculos mandō frontemque legentis.*“

„*Quod negō poscenti, desine velle, dabo.*“

Dlouhé jest *o* vždy a) v nepřímých pádech substantiv, adjektiv (participií) a náměstek: *ventō*, *bōnō*, *illō*. — b) v adverbích ze jmen poslých: *falsō*, vyjma *cūō*, *serō*. — c) ve slovech: *adō*, *idō*.

Krátké je vždy *o* v: *mōdō*, *dummōdō*, *postmōdō*.

„*Non idō debet pelago se credere, si qua*

Audet in exiguu ludere cymba lacu.“

„*Nem(o) adeō ferus est, ut non mītescere possit,*

Si modō culturae patientem praebeat aurem.“

¹⁾ *faxit* = *fecerit*. Viz §. 134 pod čarou 2).

Poznam. V nom. III. dekl. a ve praesentě sloves hývá o u nejlepších básníků skoro vždy dlouhé.

5. u je vždy dlouhé: *fructū, dictū, diū*.

„*At tuba terribili sonitū taratantara dixit.*“

b) Koncovky končící se vsouhlásky, zvláště v as, es, is, os, us.

Koncovky dvouslabičných a víceslabičných slov končících se v souhlásky jsou vždy krátké: *dōnec, illūd, āpūl, āmāt*. Jenom slova končící se v s (*as, es, is, os, us*) potřebují zvláštních pravidel.

1. as je vždy dlouhé: *aetās, āmās, silvās*.

„*Intendās animum studiis et rebus honestis.*“

Obojetné jest: *anās, -ōtis*.

2. es je vždy dlouhé: *patrēs, āmēs, dōcēs*.

„*Divitiae grandēs hominī sunt vivere parce.*“

Výjimka: 1. nom. sing. 3. dekl. slov nestejnoslabičných (imparisyllaba), majících předposlední syllabu v genitivě krátkou: *mīlēs -itis, segēs -ētis*; avšak: *ābiēs -ētis, ārēs -ētis, pāriēs -ētis, Cērēs -ēris, compēs -ēdis*; — 2. *pēnēs* a *ēs* jsi (*ēs* jíš) jakož i složená: *ādēs, pōtēs*.

„*Fertilior segēs est alienis semper in agris.*“

„*Populus in fluvīs, abies in montibus altis.*“

„*Si potēs ignotis etiam prodesse memento.*“

3. is z pravidla je krátké: *patrīs, sātīs, lēgīs*.

„*Quam legīs, unde tibi mittatur epistula, quaerīs.*“

Výjimky: 1. ve všech pádech množného čísla: *animīs, vōbīs, omīs* (= *omnes*), *grātīs, fōrīs*; — 2. v 2. osobě sing., má-li plural dlouhé i: *audīs (audīmus), sīs (sīmus), possīs, velīs, nolīs*; *vīs* jakož i *marīs, quamvis, quivīs* etc.

„*Vincere cum possis, interdum corde sodali.*“

„*Despice divitias, si vīs anim(o) esse beatus.*“

4. os je vždy dlouhé: *honōs, virōs, nōs*. Vyjímá se: *compōs -ōtis* a *impōs -ōtis*.

„*Solamen miseris sociōs habuisse malorum.*“

5. us z pravidla je krátké: *deūs, amamūs, flōribūs*.

Výjimky: 1. v gen. sing. v nom. a akk. plur. čtvrté dekl.: *fructūs* (gen. s. m. *fructūs*; nom. a akk. plur. m. *fructues*); — 2. v nom. sing. třetí dekl., má-li gen. dlouhé ū: *virtūs -ūtis, tellūs -ūrīs*; avšak: *tempūs -ōris*.

„*Hic sūus est Phaëthon, currūs auriga paterni.*“
 „*In terris mercede caret per sequi petrucla (e)st*
Externis virtūs incommutata bonis.“

Časomíra slov řeckých.

§. 8. Řecká slova zachovávají svou časomíru i v latině; protož hlásky *a, e, i, o, u, y* všude tam jsou dlouhé, kde srovnávají se s řeckými *ā, η, ε, ī, ω, ov, ī, o, ū*: *Medea, Darius, Arion, aēr, eōs, Tempa, echo, tripus, Phoebe; Arctos, Palladōs* etc.

„*Aestuāt Alphēos* ¹⁾, *ripae Sperchēidēs* ²⁾ *ardent.*“
 „*Quod mare non novit, quae nescit Ariōna* ³⁾ *tellus?*“
 „*Terra feras cepit, volucres agitabilis aēr* ⁴⁾“.
 „*Aspidēs* ⁵⁾ *in mediis sitiebant dipsadēs* ⁶⁾ *undis.*“
 „*Auguribus Phoebus, Phoebe* ⁷⁾ *venantibus adsit.*“
 „*Existunt montes et sparsas Cycladās* ⁸⁾ *augent.*“
 „*Dextra Lebinthōs* ⁹⁾ *erat fecundaque melle Calymne.*“
 „*Nunc animis opus, Aenēā* ¹⁰⁾, *nunc pectore firmo.*“
 „*O crudelis Alerī* ¹¹⁾, *nihil mea carmina curas!*“
 „*Bellica Pallās* ¹²⁾ *adest et protegit aegide fratrem.*“

B. Metrika.

Verš. Stopa. Syllaba. Doba (mora).

§. 9. Metrika je nauka o *měrách* či *rozměrech* veršových.

Verš (*versus*) skládá se ze dvou nebo více stop, *stopa* (*pes*) ze dvou nebo tří syllab; stopy, které v sobě drží více než syllaby tři, dlužno pokládati za složeniny z prostých.

Syllaby, z nichž stopa se skládá, jsou dílem dlouhé, dílem krátké. Ve stopách obsahujících v sobě samé krátké syllaby drží dvě krátké místo jedné dlouhé (— m. —); naopak ve stopách obsahujících v sobě samé dlouhé syllaby drží jedna dlouhá místo dvou krátkých (— m. —).

Při měření syllab *měrou* je syllaba krátká; nejkratší čas, v němž syllabu vysloviti možná, slove *dobou* (*mōra* §. 1). Ve dlouhé syllabě počítají se doby *dvě*.

¹⁾ Ἀλφειός. ²⁾ Σπερχειός. ³⁾ Ἀρίων, akk. Ἀρίωνα (i). ⁴⁾ αἴρ. ⁵⁾ ἀσπίδες.

⁶⁾ δίψαδες. ⁷⁾ Φοίβη. ⁸⁾ Κυκλάδες. ⁹⁾ Λεβινθός. ¹⁰⁾ Αἰνεία. ¹¹⁾ Ἀλεξ. ¹²⁾ Παλλάς (ās).

Prof. Jos. Koříněk: Lav. mluvnice. 3. vyd.

§. 10. Nejobyčejnější stopy jsou:

1. $\cup$ *pyrrhichius: běně.*
2. $\cup$ $\cup$ *iambus: amāns.*
3. $\cup$ $\cup$ *trochaeus (chorēus): matř.*
4. $\cup$ $\cup$ $\cup$ *tribrachys: dōminūs.*
5. $\cup$ $\cup$ $\cup$ *spondēus: mātřs.*
6. $\cup$ $\cup$ $\cup$ *dactylus: ōmniā.*
7. $\cup$ $\cup$ $\cup$ *anapaestus: sǎpiēns.*
8. $\cup$ $\cup$ $\cup$ *ionicus a minore: ādūlēscēns.*
9. $\cup$ $\cup$ $\cup$ *ionicus a maiore: pērlēgērāt.*
10. $\cup$ $\cup$ $\cup$ *choriambus: impātiēns.*

Přízvuk veršový. Arsis a thesis. Rhythmus.

§. 11. V každé stopě jedna syllaba pronáší se s důrazem, čímž řada syllab, byť i nenáležely všechny ke slovu jednomu, v jednotu stopy se pojí. Přízvuk tento nazývaný *přízvukem veršovým* znamená se čárkou od pravice k levici svislou (') a spočívá vždy na *první dlouhé syllabě ve stopě*.

Pozdvížení hlasu při vyslovení syllab opatřených přízvukem veršovým slove *arsis* (*zdvih*); klesnutí hlasu při vyslovení ostatních syllab stopy slove *thesis* (*kles*). Jestli tudyž ve stopách trochejských, spondejských a daktylických arsis na syllabě *prvé* ($\cup$ $\cup$, $\cup$ $\cup$, $\cup$ $\cup$), ve stopách iambických na syllabě *druhé* ($\cup$ $\cup$), ve stopách pak anapaestických na syllabě *třetí* ($\cup$ $\cup$ $\cup$).

Každá stopa může vlastně jen *jednu* arsi míti; kdekoli se to naskytá, tu máme stopy *proste*, ale jinak *složené*. Složené stopy toliko zdají se míti *více než jednu arsi*; neboť v nich jedna z arsi je vždy hlavní (''), druhá však vedlejší ('): $\cup$ $\cup$ $\cup$.

Pravidelným střídáním se zdvihu a klesu ve stopách vzniká *rhythmus*. Počíná-li se rhythmus thesí, slove *vstupavý*, jako v iambech ($\cup$ $\cup$) a v anapaestech ($\cup$ $\cup$); počíná-li se arsí, nazývá se *klesavým*, jako v trochejích ($\cup$ $\cup$) a daktylech ($\cup$ $\cup$).

Rhythmické řady.

§. 12. Sloučí-li se několik stop v jedno, vznikají *rhythmické řady*. V těchto jest první stopy arsí hlavní, arse pak ostatních stop jsou arse vedlejší.

Nejmenší rhythmická řada je *dvoustopí* č. *dipodie* t. j. sloučení dvou stop, největší je při iambech a trochejích *šestistopí* č. *hexapodie* t. j. sloučení šesti stop.

— — — —	iambická dipodie
— — — — — —	trochejská tripodie ¹⁾
— — — — —	anapaestická dipodie
— — — — —	daktylická dipodie
— — — — — — — —	daktylická tetrapodie ²⁾
— — — — — — — — — —	iambická hexapodie.

§. 13. Při stopách, které toliko *tři doby* (§. 9) v sobě drží, t. j. při iambech a trochejích, činí *dvě* stopy *dipodiū* neboli *metrum* ³⁾; pročež zde 2 dipodie = 1 dvojměru čili dimetru, 3 dipodie = 1 trojměru čili trimetru, 4 dipodie = čtyřměru čili tetrametru.

Při stopách, které *čtyři doby* v sobě drží, jako na př. při daktylech, platí již každá *jednotlivá* stopa za *jedno* metrum, pročež zde dipodie, tripodie a tetrapodie totožna je s dimetrem, trimetrem a tetrametrem.

§. 14. Řady jsou buď *úplné* čili *akatalektické* nebo *neúplné* čili *katalektické* ⁴⁾.

— — — — — — — —	akatal. troch. dimeter
— — — — — — —	katal. troch. dimeter
— — — — — — —	akatal. dakt. tripodie
— — — — — — —	katal. dakt. tripodie.

Při katalexi nastupuje často jednodobá nebo dvoudobá přestávka (pausa $\wedge$): — — — — $\wedge$.

Rozměřování verše. Ellse.

§. 15. Přednášeti verš tak, aby jednotlivé stopy dobře od sebe se rozdělovaly, slove verš *rozměřovati* (*scandere*).

Ke zvláštnostem při rozměřování verše náleží přede vším *elise* (*elisió* výmítka). Končí-li se totiž slovo nějaké v *samohlásku* anebo v *m*, a začíná-li se slovo následující opět od *samohlásky* anebo též od písmene *h*, odsouvá se při rozměřování stop onano samohláska nebo písmě *m* s předcházející samohláskou.

„*Dum vitant stulti viti(a), in contraria currunt.*“

„*Virtutem prim(am) esse puta compescere linguam.*“

Následuje-li *est*, nevypouští se samohláska anebo v *m* končící se syllaba předcházejícího slova, nýbrž sesouvá se počátečné *e* slova *est*.

¹⁾ t. trojstopí č. sloučení tří stop. ²⁾ čtyřstopí č. sloučení čtyř stop. ³⁾ Metrum značí a) rozměr celé básně; b) rozměr verše. ⁴⁾ *καταληκτικός* od *καταλήγω* přestávám.

„*Longa mora (e)st nobis omnis, quae gaudia differt.*“

„*Orandum (e)st, ut sit mens san(a) in corpore sano.*“

Poznam. Někdy se elise zanedbává tak, že povstává *hiatus* (průzev).

„*Et sucus pecorū, et lac subducitur agnis.*“

To stává se zvláště: 1. je-li dlouhá samohláska v arsi; — 2. při jednoslabičných citoslovcích, které se nikdy neelidují: *● et de Latia, ● et de gente Sabina*; — 3. při ukončení věty, tudíž před nějakým větším znamením rozdělovacím: *Et ver(a) incessu patuit dea. Ill(e) ubi matrem* etc. — 4. krátili se dlouhá hláska v thesi: *insulāe Ionio*.

Jiná básnická volnost.

§. 16. Při rozměrování verše jeví se mimo elisi *volnost básnická* (*licentia poetica*) někdy i takto:

1. Krátká syllaba, je-li v arsi, klade se někdy za dlouhou (diastolē).

„*Omnia | vincit a | mor; et | nos ce | damus a | mori.*“

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

2. Naopak někdy dlouhá syllaba se přikracuje (systolē).

„*Obstupui steteruntque comae, vox faucibus haesit.*“

3. Někdy samohlásky *i* a *u* nabývají znění souhlásek *j* a *v*, a naopak souhláska *v* znění samohlásky *u* (diaerēsis, dialýsis): *arietis* = *arjetis*; *tenuis* = *tenvis*; *silvae* = *siluae*.

4. Někdy *de* samohlásky *u* vyslovení pokládají se za syllabu jednu (*synizēsis*, srážka): *Promethēi*. Pravidelně při: *huic, deinde, proinde; deest, desse, anteire*.

„*Nunc praecedentem sequitur, nunc praeius anteit.*“

Poslední syllaba ve verši. Caesura. Diaeresis.

§. 17. Na konci každého verše učiní se malá přestávka, byť i na místě tom nebylo žádného znamení rozdělovacího; protož může *poslední syllaba* v každém verši dle libosti buďto dlouhá nebo krátká býti (*syllaba anceps*).

Avšak i uprostřed veršů, zvláště delších, bývají přestávky, a to vždy na konci slova. Přestávky takové jsou *caesura* a *diaeresis*.

1. *Caesura* ces. rozkol (||) vzniká přesahováním slova ze stopy jedné ve stopu druhou tak, že této nevyplňuje, a jest a) *mužská* č. *si/lná*, přesahuje-li slovo ze stopy jedné ve stopu druhou toliko syl-

labou jednou; b) ženská č. slabá, přesahuje-li slovo ze stopy jedné ve stopu druhou syllabama dvěma.

„Cede repugnanti, | cedenulo victor abibis.“

„Infandum, regina, | iubes renovare dolorem.“

2. *Diaeresis* čes. rozluka (|) vzniká, zakončena-li je slovem zároveň stopa.

„Iuppiter | ex aequo colentem | dividit | annum.“

Poznam. Nelibě zněl by verš, kdyby v něm jen veskrze diaerese byly, a nižádná caesura v něm místa neměla.

„Sparsis hastis longis campus splendet et horret.“

Versus acatalectus a versus catalecticus a hypercatalecticus.

§. 18. Verš, jehož stopa poslední jest úplná, slove *acatalectus*; verš, jehož stopa poslední jest kusa, slove *catalecticus*, a to má-li kusá stopa toliko syllabu jednu, *catalecticus in syllabam*; má-li dvě, *catalecticus in disyllabum*; verš, jehož poslední stopa má o jednu syllabu více, slove *hypercatalecticus*. (Srov. §. 14.)

O šestiměru.

Obrazec šestiměru.

§. 19. Šestiměr č. *hexameter*, též *versus heroicus* (u Cic. *versus herous*) zvaný, skládá se ze šesti stop daktylických. V prvních čtyřech stopách může místo daktylu klásti se spondeus; v páté stopě z pravidla jen daktylus místo má; šestá stopa je neúplná¹⁾, držíc místo daktylu trochaeus, a poněvadž poslední syllaba ve verši jest obojetná, může místo trocheje držeti spondeus. Dle toho obrazec šestiměru je tento:

1.	2.	3.	4.	5.	6.
— ∞	— ∞	— ∞	— ∞	— ∞	— ∞
„Sed fugit	intere	a, fugit	irrepa	rabile	tempus.“
— ∞	— ∞	— ∞	— ∞	— ∞	— ∞
„Ill(i) in	ter se	se ma	gna vi	bracchia	tollunt.“
— ∞	— ∞	— ∞	— ∞	— ∞	— ∞
Quidquid a	gis, pru	denter a	gas et	respice	finem.“
— ∞	— ∞	— ∞	— ∞	— ∞	— ∞

¹⁾ proto: hexameter dactylicus catalecticus in disyllabum.

Někdy klade se v páté stopě místo daktylu spondeus (*hexameter spondiacus*), ve kteréžto případnosti ve čtvrté stopě musí býti daktylus, a verš se obyčejně zakončuje slovem trojslabičným nebo čteroslabičným.

„Cara de | um subo | les ma | gnum Iovis | incre | mentum.“
 „Constitit | atqu(e) ocu | lis Phrygi(a) | agmina | circum | *pecit.“

Poznam. Mnoho daktylů v šestiměru vyjadřuje *pohyblivost*, mnoho spondejů značí *váhavost*; jednoslabičné slovo za víceslabičným na konci šestiměru vyjadřuje něco *neobyčejného, neočekávaného*.

„Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.“

Caesury v šestiměru.

§. 20. Každý správný šestiměr alespoň *jednu* musí míti caesuru. Nejobyčejnější caesury jsou tyto:

1. po arsi třetí stopy (τομή πενθιμμερής¹⁾), caesura to mužská.

„Intonuere poli, | crebris micat ignibus aether.“

2. po první krátké syllabě třetí stopy (τομή κατὰ τρίτον τροχαῖον), ženská to caesura.

„O passi graviora, | dabit deus his quoque finem.“

3. po arsi čtvrté stopy (τομή ἐπιδιμμερής) obyčejně ve spojení s vedlejší caesurou po arsi druhé stopy (τομή τοιδιμμερής).

„Stat sonipes | ac frena ferōx | spumantia mandit.“

O pětiměru.

Obrazec pětiměru. Caesura. Distichon.

§. 21. *Pětiměr* čili *pentameter* skládá se ze dvou částí, z nichž každá pětiletí stopy obsahuje a první polovici šestiměru až k arsi třetí stopy se rovná. V první části mohou místo daktylů zaujímati spondeje, nikoli však v části druhé. Poslední syllaba části první musí býti dlouhá a spolu končíti slovo; po té následuje přestávka rovná trvání nedostávajících se dvou krátkých syllab. Poslední syllaba druhé

¹⁾ t. j. po páté pátí stopy (πεντε — ἡμιμέρος), ježto caesury mužské dle počtu pátistop se jmenují.

části může býti, jako poslední syllaba každého verše (§. 17), buďto dlouhá nebo krátká. Obrazec pětíměru je tedy tento:

— ∞ | — ∞ | — ^ || — ∞ | — ∞ | —

Caesura místo má v pětíměru vždy po dlouhé syllabě třetí stopy před přestávkou.

Pětíměru neužívalo se leč spojeného se šestíměrem. Spojení to nazývá se *distichon* (dvouverší), a poněvadž užívalo se ho zvláště v žalozpěvích (elegia), slove i *versus elegiacus*.

„*Si tibi difficilis formam natura negavit,*

Ingenio formae || damna repende tuae.“

„*Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus,*

Ut capiant vitium, || nū moveantur aquae.“

„*Venturae memores iam nunc estote senectae,*

Sic nullum vobis || tempus abibit iners.“

„*Nec quae praeteriit, iterum revocabitur unda,*

Nec quae praeteriit, || hora redire potest.“

Metra u Horatia.

§. 22. Metra u Horatia jsou buďto:

1. *jednoduchá* metra skládající se z *daktylů*, místo kterých i spondeje klásti se mohou.

2. *jednoduchá* metra skládající se z *iambů* a *trochejů*. Řady skládají se tu buď ze samých iambů nebo ze samých trochejů, místo kterých na jednotlivých místech býti mohou i spondeje.

3. *složená* metra z *daktylů* a *trochejů*, a to:

a) samostatné daktylické a samostatné trochejské řady vespolek se slučují — *daktylo-trocheje*.

b) daktylické a trochejské stopy v téže řadě se slučují — *verse lognordické*¹⁾.

Metrum jest *jednoveršové* č. *stichické*²⁾ (*monostichické*), vrací-li se v básni týž verš opět a opět, *dvouveršové* č. *distichické*, když dva a dva, *čtyřveršové* č. *tetrastichické*, když čtyři a čtyři verše v básni se vracejí.

*Epodos*³⁾ nazývá se vlastně sloučením dvou veršů. kde za delším veršem jde verš kratší, avšak i naopak.

¹⁾ λόγος a εἰσὸς, jakoby prosa a poesie v nich se spojovaly. ²⁾ στίχος = verš.

³⁾ ἐπὶδός (roz. στίχος) = přidáný verš, přídavek.

1. Daktylický rhythmus.

§. 23. I. Daktylický hexameter a katalektická daktylická tripodie epodicky ve dvouverší sloučené: **Metrum Archilochium I.**

— ∞ — ∞ — || ∞ — ∞ — ∞ — ∞
 " ∞ — ∞ — ∞ — (Versus Archilochius minor).

"Diffugere nives, redeunt iam graminu campi
 Arboribusque comae." Od. IV, 7.

Poznam. V daktylické tripodii bývají vždy čisté daktyly.

§. 24. II. Daktylický hexameter a daktylická tetrapodie se spoudejským (trochejským) zakončením. epodicky ve dvouverší sloučené: **Metrum Alemanium.**

— ∞ — ∞ — || ∞ — ∞ — ∞ — ∞
 " ∞ — ∞ — ∞ — ∞ — (Versus Alcmanius).

"Occidit et Pelopis genitor conviva deorum
 Tithonusque remotus in auras." Od. I, 7. 28. Ep. 12.

Poznam. Spondej v páté stopě hexametru naskytá se I, 28, 21; v třetí stopě tetrametru I, 28, 2.

2. Iambický a trochejský rhythmus.

§. 25. Iambické a trochejské verše rozměřují se dle *dipodií* (§. 13). Zde pamatujeme:

1. Při iambických rytmech může ve stopách *lichých*, při trochejských může ve stopách *sudých* každé dipodie místo syllaby krátké býti dlouhá: — ∞ — m. ∞ — ∞ — a — ∞ — m. — ∞ — ∞. Poněvadž tato dlouhá syllaba *nevlátní* jest, bývá zřídka kdy ve dvě krátké syllaby rozkládána. Jinak pamatovati jest, že

2. jak v iambických tak trochejských rytmech každá *vlátní* dlouhá syllaba, délku poslední stopy vyjmajíc, ve dvě krátké rozložit se může. Z těchto dvou krátkých syllab pozdvihuje se více *první*. byla-li nerozložená dlouhá syllaba v arsi: — = ∞ ∞.

— —	— —	— —	— —
— ∞	— ∞	— ∞	— ∞
— ∞	— ∞	— ∞	— ∞
— ∞	— ∞	— ∞	— ∞
— ∞	— ∞	— ∞	— ∞
— ∞	— ∞	— ∞	— ∞

Z iambických a trochejských veršů naskytají se u Horatia:

§. 26. III. *Iambický akatalektický trimeter* též *senarius* zvaný, monostichicky užívaný.

— " — — — || ' — — — ' — —

„*Quid obseratis auribus fundis preces?*

Non saxa nudis surdiora navitis

Neptunus alto tundit hibernus salo.“ Epod. 17.

Poznam. O syllabě obojetné (syllaba anceps) v. §. 17; o různých formách iambické dipodie §. 25. Mimo to pamatuj:

1. Každá vlastně dlouhá syllaba může ve dvě krátké rozvedena býti (§. 25, 2), avšak u Horatia to bývá zřídka kdy.

2. Někdy stává místo spondeje (— —) rozvedením druhé délky daktylus (— ' = — ' = — ' —), avšak jen v první polovici dipodie, a to v první a třetí stopě.

Hlavní caesura je z pravidla ve třetí stopě (πενθημιτερής), někdy ve čtvrté stopě (εφθημιτερής). Srov. §. 20.

§. 27. IV. *Iambický akatalektický trimeter* a *iambický akatalektický dimeter* epodicky sloučené (*stropha iambica*).

— " — — — || ' — — — ' — —

— " — — — ' — —

„*Bratus ille, qui procul negotiis,*

Ut prisca gens mortalium,

Paterna rura bobus exercet suis

Solutus omni faenore.“ Epod. 1—10.

Poznam. Rozvádění délky ve dvě krátké jest jak v trimetru tak v dimetru fídké. Nevlastní délka zaujímající místo první krátké syllaby každé dipodie neměla by vlastně ve dvě krátké syllaby se rozváděti; avšak přece bývá tu někdy anapaestus: — ' = — ' = — — ' , častěji, a to právem daktylus: — ' = — ' = — ' — . V. §. 26, Pozn. 2.

Caesura trimetru je z pravidla πενθημιτερής, zřídka εφθημιτερής. Dimeter, jakož vůbec každý verš, který více než 4 stopy v sobě neдрží, caesury nemá.

§. 28. V. *Katalektický trochejský dimeter* a *katalektický iambický trimeter* distichicky sloučené: *Metrum Hipponactëum*.

— " — — — ' — —

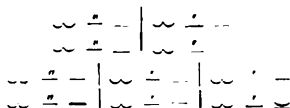
— " — — — || ' — — — ' — —

„*Non ebur neque aurum*

Mea revidet in domo lacunar.“ Od. II, 18.

Poznam. V trochejskem dimetru byvají naskrze čisté trocheje; v katalektickém iamb. trimetru vzniklém z akatalekt. trimetru naskytají se méně často spondeje; rozvádění dlouhé syllaby ve dvě krátké nemá tu skoro nikdež místa; caesura vždy πενθημιτερής.

§. 29. VI. Ionici a minore. Stopa ionická (∪ ∪ — —) vznikla z iambické zdvojením; počítá se v ní šest dob (§. 9), z nichžto čtyři náležejí arsi, dvě pak náležejí thesi. U Horatia vyskytá se jen jedna báseň tímto rozměrem, a to tetrastichicky složená; jednotlivé verše ve sloze dělí se tu caesurou ve dva dimetry a ve dva trimetry. Stopy jsou vždy čisté.

„Miserarum est neque amori

Dare ludum neque dulci

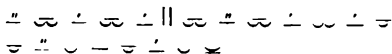
Mala vino lavere aut exanimari

Metuentes patruae verbera linguae.“ Od. III, 12.

3. Daktyly s trocheji sloučené.

a) Samostatné daktylické a samostatné trochejské ¹⁾ řady buďto v těže sloze anebo v téměř verši se slučují: *daktylo-trocheje*.

§. 30. VII. Daktylický hexameter a iambický dimeter epodicky sloučené: Metrum Pythiambicum I. ²⁾

„Nox erat et caelo fulgebat luna sereno

Inter minora sidera,

Cum tu magnorum numen laesura deorum

In verba iurabas mea.“ Epod. 14. 15.

Poznam. Rhythmus druhého verše je vlastně trochejský. Napřed jdoucí předzážka (ἀνὰρροσις) při rozměřování nevlastním způsobem se připočítává.

V hexametru je caesura skoro všude πρὸς ἡμιμέτρῳ; v iambickém dimetru rozvadění místa nemá, leč v první stopě.

§. 31. VIII. Daktylický hexameter a iambický trimeter epodicky sloučené: Metrum Pythiambicum II.

¹⁾ Místo řady trochejské naskytá se též iambická, kterážto zde vždy za řadu trochejskou s předzážkou (ἀνὰρροσις) pokládána budiž. Srov. §. 30, Pozn. ²⁾ Jméno to pochází od spojování užívaného při věštbách pythického hexametru s iamby.

*„Altera iam teritur bellis civilibus aetas
Suis et ipsa Roma viribus ruit,
Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi
Minacis aut Etrusca Porsenae manus.“* Epod. 16.

Poznam. V trimetru zřídka kdy naskytá se spondej. Caesura v hexametru naskrze *πενθημιτερός*.

§. 32. IX. První verš iambický trimeter, druhý verš katalektický daktylický trimeter a iambický dimeter, distichicky sloučené: **Metrum Archilochium III.**

$\overline{\cup} \text{ " } \cup \text{ — } \overline{\cup} \parallel \text{ ' } \cup \text{ — } \overline{\cup} \text{ ' } \cup \text{ — } \overline{\cup}$
 $\text{ " } \cup \text{ ' } \cup \text{ — } \overline{\cup} \parallel \overline{\cup} \text{ " } \cup \text{ — } \overline{\cup} \text{ ' } \cup \text{ — } \overline{\cup}$ (Elégiambus).

*„Petti, nihil me, sicut antea, iuvat
Scribere versiculos amore percussum gravi.“* Epod. 11.

Poznam. Druhý verš *elegiambus* zvaný skládá se ze dvou samostatných řad; mezi oběma je vždy caesura, pročez i na konci první řady *hiatus* a *syllaba anceps* místo míti může. V daktylickém trimetru bývají jen daktyly.

§. 33. X. První verš daktylický hexameter, druhý verš iambický dimeter s katalektickým daktylickým trimetrem, distichicky sloučené: **Metrum Archilochium II.**

$\text{ " } \cup \text{ ' } \cup \text{ — } \text{ ' } \cup \text{ — } \parallel \text{ " } \cup \text{ — } \text{ " } \cup \text{ ' } \cup \text{ — } \text{ ' } \cup \text{ — } \overline{\cup}$
 $\overline{\cup} \text{ " } \cup \text{ — } \overline{\cup} \text{ ' } \cup \text{ — } \overline{\cup} \parallel \text{ " } \cup \text{ — } \text{ " } \cup \text{ ' } \cup \text{ — } \overline{\cup}$ (Iambelégus).

*„Horrida tempestas caelum contraxit et imbres
Nivesque deducunt Iovem; nunc mare nunc silvae
Threicio Aquilone sonant: rapiamus, amici,
Occasionem de die, dumque virent genua
Et decet, obducta solvatur fronte senectus.
Tu vina Torquato move consule pressa meo.“*

Epod. 13.

Poznam. Druhý verš *iambelégus* zvaný zavírá v sobě obě dvě řady elegiambu (IX, v. 2) v opácném pořádku, a má jako tento na témž místě caesuru. přůzav a obojetnou syllabu.

§. 34. XI. První verš obsahuje daktylickou tetrapodii s trochejskou tripodií (ithyphallicus zvanou), druhý verš jest katalektický iambický trimeter; sloučení distichické: **Metrum Archilochium IV.**

$\text{ " } \cup \text{ ' } \cup \text{ — } \text{ ' } \cup \text{ — } \text{ " } \cup \text{ — } \text{ " } \cup \text{ — } \parallel \text{ " } \cup \text{ — } \text{ " } \cup \text{ ' } \cup \text{ — } \overline{\cup}$
 $\overline{\cup} \text{ " } \cup \text{ — } \overline{\cup} \text{ ' } \cup \text{ — } \overline{\cup} \parallel \text{ ' } \cup \text{ — } \text{ " } \cup \text{ — } \text{ " } \cup \text{ — } \overline{\cup}$

„*Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni
 Trahuntque siccas machinae carinas;
 Ac neque iam stabulis gaudet pecus aut arator igni,
 Nec prata canis albicant pruinis.*“ Od. I, 4.

Poznam. Ve verši prvním ukazuje caesura vždy mezi oběma rozličnými řadami se naskytající, že řady tyto původně byly odděleny; avšak nemívá zde místa ani *hiatus* ani *syllaba anceps*. Daktylický tetrameter mívá ve čtvrté stopě vždy čistý daktylus; v ithyfalliku nenaskytá se nikdy v druhé stopě spondej.

b) Daktylické a trochejské stopy v téže řadě se slučují: *verse logaoedické*.

§. 35. V rhythmech logaoedických střídají se daktylické stopy s trochejskými v téže řadě. Verše logaoedické jsou rozmanité a jejich forma závisí:

1. na počtu daktylův;
2. na tom, na prvním-li či na druhém či na třetím místě daktylus v nich se naskytá;
3. na tom, arsi-li či anakrusi verš se počíná, a arsi-li či thesi se končí.

Daktylus je ve všech logaoedických verších vždy čistý.

Poněvadž ve verších logaoedických daktylus a akatalektická nebo katalektická trochejská dipodie nejméně jednou naskytati se musí, jesti zde nejmenší řadou *tripodie*; tato může míti tyto formy:

1. $\frac{''}{''} \cup \frac{'}{'} \cup \cup \cup$
$\frac{''}{''} \cup \frac{'}{'} \cup \cup \cup$	} akat. log. tripodie.
2. $\cup \frac{''}{''} \cup \frac{'}{'} \cup \cup \cup$
$\cup \frac{''}{''} \cup \frac{'}{'} \cup \cup \cup$	
3. $\frac{''}{''} \cup \frac{'}{'} \cup \cup \cup$
$\frac{''}{''} \cup \frac{'}{'} \cup \cup \cup$	} katal. log. tripodie.
4. $\cup \frac{''}{''} \cup \frac{'}{'} \cup \cup \cup$
$\cup \frac{''}{''} \cup \frac{'}{'} \cup \cup \cup$	

§. 36. 1. *Tripodie logaoedická* čili *versus Pherecratēus* má u Horatia dvě formy, jichž rozdíel závisí na tom, na prvním-li či na druhém místě daktylus se naskytá.

Pherecratēus.

I. akatal.

$\frac{''}{''} \cup \frac{'}{'} \cup \cup \cup$
 „*Temperat ora frenis.*“

II. akatal.

$\frac{''}{''} \cup \frac{''}{''} \cup \frac{'}{'} \cup$
 „*Quamvis pontica pinus.*“

I. katal.

" $\bar{\cup} \cup - \cup \cup$
„Dulce deus meum“

II. katal.

" $\bar{\cup} - \bar{\cup} \cup \cup$
„Discernunt avari.“

2. Katalektická *tetrapodie logaeddická* č. *versus Glyconēus* má rovněž dvě formy, které liší se od sebe tím, že daktylus v první formě vyskytá se na druhém. v druhé pak formě na třetím místě.

Glyconēus.

I.

" $\bar{\cup} \cup \bar{\cup} \cup \bar{\cup} \cup \cup$
„Nudum remigio latus.“

II.

" $\bar{\cup} \cup - \bar{\cup} \cup \bar{\cup} \cup \cup$
„Filiū dicunt Thetidis.“

Poznam. Pherecrates I. katalekt., Pherecrates II. katalekt. a Glyconeus II. u Horatia nenaskytají se samostatně.

§. 37. Sloučením katalektického II. Pherecratea s katalektickým I. Pherecrateem vznikl *vers asklepiadický menší* (*versus Asclepiadēus minor*), jehož Horatius jak stichicky tak i stroficky (ve slohách) užívá.

XII. Stichicky: Metrum Asclepiadēum I.

" $\bar{\cup} - \bar{\cup} \cup \bar{\cup} \cup \wedge \parallel$ " $\bar{\cup} \cup \bar{\cup} \cup \cup$
„Maecenas atavis edite regibus.“

Od. I, 1; III, 30; IV, 8.

§. 38. XIII. Distichicky, s předcházejícím I. Glyconeem: **Metrum Asclepiadēum II.**

" $\bar{\cup} - \bar{\cup} \cup \bar{\cup} \cup \cup$
" $\bar{\cup} - \bar{\cup} \cup \bar{\cup} \cup \wedge \parallel$ " $\bar{\cup} \cup \bar{\cup} \cup \cup$
„Sic te diva potens Cypri,
Sic fratres Helenae lucida sidera
Ventorumque regat pater
Obstrictis aliis praeter Iapyga.“

Od. I. 3. 13. 19. 36; II, 9. 15. 19. 24. 25. 28; IV, 1. 3.

§. 39. XIV. Tři verše asklepiadické a pak I. Glyconeus v terastichickou slohu spojené: **Metrum Asclepiadēum III.**

" $\bar{\cup} - \bar{\cup} \cup \bar{\cup} \cup \wedge \parallel$ " $\bar{\cup} \cup \bar{\cup} \cup \cup$ třikrát
" $\bar{\cup} - \bar{\cup} \cup \bar{\cup} \cup \cup$
„Quis desiderio sit pudor aut modus
Tum cari capitis? Praecepit lugubres“

*Cantus, Melpomene, cui liquidam pater
Vocem cum cithara dedit.*"

Od. I, 6. 15. 24. 33; II, 12; III, 10. 16; IV, 5. 12.

§. 40. XV. Dva verše asklepiadické s II. Pherecrateem akatalektickým jakožto veršem třetím, na konec pak I. Glyconeus v tetra-
stichickou slohu spojené: **Metrum Asclepiadeum IV.**

" — ' ~ ~ ^ || " ~ ~ ~ ~ dvakrát
" — ' ~ ~ ~
" — ' ~ ~ ~ ~

*"O navis referent in mare te novi
Fluctus? O quid agis? Fortiter occupa
Portum! Nonne vides ut
Nudum remigio latus."*

Od. I. 5. 14. 21. 23; III, 7. 13; IV, 13.

§. 41. XVI. Katalektický II. Pherecrateus, katalektická dipodie daktylická a katalektický I. Pherecrateus v jeden verš (*versus Asclepiadeus maior*) sloučené a monostichicky užívané: **Metrum Asclepiadeum maius.**

" — ' ~ ~ ^ || " ~ ~ ^ || " ~ ~ ~ ~
"Nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem."

Od. I, 11. 18; IV, 10.

§. 42. XVII. První Pherecrateus akatalektický jakožto verš první; druhý Glyconeus s prvním Pherecrateem akatalektickým jakožto verš druhý, v distichickou slohu spojené: **Metrum Sapphicum maius.**

" ~ ~ ~ ~ ~ Aristophanūs
" ~ ~ ~ ~ ~
"Lydia dic per omnes
Te deos oro, Sybarin cur properes amando
Perdere? cur apricum
Oderit campum, patiens pulveris atque solis." Od. I, 8.

Poznam. V druhém verši dělí vždy caesura obě řady.

§. 43. Menší sapphický verš a alkaický verš jsou pentapodicky složeny; oba mají daktylus na třetím místě a liší se toliko tím, že jedenáctisyllabý sapphický verš arsi se začíná a thesi se končí, verš pak jedenáctisyllabý alkaický anakrusí se začíná a arsi se končí.

I. Versus Sapphicus hendecasyllabus.

" ~ ~ ~ ~ ~ || ~ ~ ~ ~ ~ Dvě troch. dipodie s daktylem uprostřed.

II. Versus Alcaicus hendecasyllabus.

≡ | ≡ ∪ — — || ≡ ∪ ∪ ∪ ∪ ≡ Troch. dipodie s anakrusí a katal. I. Pherecr.

§. 44. XVIII. Tři jedenáctisyllabé sapphické verše a k nim jakožto čtvrtý verš daktylická dipodie se spondejským nebo trochejským koncem, v tetrastichickou slohu spojené: **Metrum Sapphicum**.

≡ ∪ — — ∪ || ∪ ∪ ∪ — ≡ třikrát
≡ ∪ ∪ ∪ ≡ Adōnius ¹⁾.

*„Integer vitae scelerisque purus
Non eget Mauris iaculis neque arcu
Nec venenatis gravida sagittis,
Fusce, pharetra.“*

Od. I, 2. 10. 12. 20. 22. 25. 30 atd.

Poznam. Caesura z pravidla πενθημερης, zřídka kdy κατά τρίτον τροχαίον. Verš adonický bývá někdy s třetím veršem v jedno spojen:

*„Labitur ripa Iove non probante u-
xorius omnis.“*

§. 45. XIX. První a druhý verš: *versus Alcaicus hendecasyllabus* t. j. dvě trochejské dipodie, z nichžto první anakrusí se počíná, druhá pak katalektická jest, s daktylem uprostřed; třetí verš: *versus Alcaicus enneasyllabus* t. j. trochejský dimeter s anakrusí; čtvrtý verš: *versus Alcaicus decasyllabus* č. logaoedická tetrapodie, v tetrastichickou slohu sloučené: **Metrum Alcaicum**.

≡ | ≡ ∪ — — || ≡ ∪ ∪ ∪ ∪ ≡ dvakrát
≡ | ≡ ∪ — — ∪ ∪ — ≡
≡ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ — ≡

*„Dulce et decorum est pro patria mori.
Mors et fugacem persequitur virum,
Nec parcit imbellis iuventus:
Poplitibus timidoque tergo.“*

Od. I, 9. 16. 17. 26. 27. 29. 31. 34. 35 atd.

Poznam. 1. Anakruse bývá zřídka kdy krátká; Horatius má vždy spondee místo druhého trocheje. Caesura je v prvním a druhém verši z pravidla před třetí arsi. Logaoedická tetrapodie má vždy čisté daktyly a první trochej též čistý.

2. Třetí verš je se čtvrtým těsněji sloučen, protože někdy na konci třetího verše elise místo mívá.

*„Sors exitura et nos in aeternum (cti aeterni)
Exsilium impositura cymbae.“*

¹⁾ Jméno verše toho pochází od jeho častého užívání v písních na smrt Adonida: ὦ τόν Ἀδωνιν.

Dodavek druhý.

Římská váha, peníze a míra.

§. 46. Římská *libra* (*libra, pondo*) měla o něco více než $18\frac{1}{2}$ lotu vídeňské váhy čili 327·033 grammů. Celkem jsouc slula *as* a dělila se na 12 stejných dílův (*unciae*). Jména zlomků byla tato:

<i>uncia</i>	=	$\frac{1}{12}$
<i>sextans</i>	=	$\frac{1}{6}$ č. $\frac{2}{12}$
<i>quadrans</i>	=	$\frac{1}{4}$ č. $\frac{3}{12}$
<i>triens</i>	=	$\frac{1}{3}$ č. $\frac{4}{12}$
<i>quincunx</i> (<i>quinque unciae</i>)	=	$\frac{5}{12}$
<i>semis</i> (<i>semi as</i>), gen. <i>semissis</i>	=	$\frac{1}{2}$ č. $\frac{6}{12}$
<i>septunx</i> (<i>septem unciae</i>)	=	$\frac{7}{12}$
<i>bes</i> , gen. <i>bessis</i> (<i>i. e. binae partes assis</i>)	=	$\frac{2}{3}$ č. $\frac{8}{12}$
<i>dodrans</i> (<i>de quadrans t. j. $\frac{1}{4}$ pryč</i>)	=	$\frac{3}{4}$ č. $\frac{9}{12}$
<i>dextans</i> (<i>de sextans t. j. $\frac{1}{6}$ pryč</i>) {	=	$\frac{5}{6}$ č. $\frac{10}{12}$
<i>decunx</i> (<i>decem unciae</i>) }	=	$\frac{11}{12}$
<i>denur</i> (<i>de uncia t. j. 1 unci pryč</i>)	=	$1\frac{1}{2}$

Jmen těchto užívalo se též o penězích, dědictvích, měrách, váhách, úrocích a t. d.

<i>heres ex asse</i>	! dědic všeho statku č. dědic hlavní;
<i>heres ex dodrante</i>	dědic tři čtvrtí veškeré pozůstalosti;
<i>aedificii reliquis dodrans</i>	ostatní tři čtvrtiny domu;
<i>terna iugera et septunces</i>	po třech a $\frac{7}{12}$ jiter;
<i>faenus ex triente factum erat bessibus.</i>	úroky z $\frac{1}{3}$ ze sta (měsíčně) na $\frac{2}{3}$ ze sta vystoupily.

§. 47. 1. Za nejstarší doby měli Římané toliko peníze z mědi (*aes, aeris*), a jeden *as*, jakožto peníz, vážil *libru* mědi (*aes librale, aes grāve*) a platil dle našich peněz asi $\frac{1}{4}$ zl.

2. Po uvedení stříbrných peněz (několik let před první punskou válkou) stával se *as* měřený pořád lehčím a lehčím, tak že po druhé punské válce jen ještě $\frac{1}{4}$ své původní ceny držel, dle našich peněz něco přes 2 kr.

Poznam. Počítání dalo se pravidelně dle *liber (assūv)*: *asses duo, tres* etc. Při několika tisících vynechávalo se slovo *assium* a kladlo se místo toho jen *aeris* ke slovu *milia*: *centum milia aeris* sto tisíc assův, *dēna milia aeris* po desíti tisících assův atd.

3. Stříbrné peníze byly:

<i>dēnarius</i>	=	10 assův		asi 40 kr.
<i>quintarius</i>	=	5 „	($\frac{1}{2}$ denaru)	20 „
<i>sestertius</i>	=	$2\frac{1}{2}$ assu	($\frac{1}{4}$ denaru)	10 „

	100 sesterců drželo asi	10 zl.
1.000	„ „ „	100 „
100.000	„ „ „	10.000 „
1.000.000	„ „ „	100.000 „

4. Zlatý peněz *aureus (nummus)* platil od první punské války až do císaře Nerona $10\frac{1}{4}$ zl.

5. Od polovice třetího století před Kristem počítalo se všeobecně dle *sesterců* (pročež *nummus* = *sestertius*), avšak byla *trojí* forma v užitku s tímto rozdílem:

a) *sestertius, ii* = sesterc; s čísly základními: *ducenti sestertii* 200 sesterců, *duo milia sestertiūm (sestertiorum)* 2000 sesterců.

b) *sestertia, orum* = 1000 sesterců, jakožto *plurale tantum* nejvíce s čísly distributivními: *bina sestertia* 2000 sesterců, *terna sestertia* 3000 sesterců, *dēna sestertia* 10.000 sesterců, *centēna sestertia* 100.000 sesterců, *ducentēna sestertia* 200.000 sesterců a t. d. až do 999.000 sesterců = *nonagēna nonagēna novēna sestertia*. Sta přičiňovala se spojkou *et*: *nongena nonagena novena sestertia et sestertii ducenti quadrāginta tres* 999.243 sesterců.

c) *sestertium, ii* = 100.000 sesterců, jakožto *singulare tantum* s číselnými adverbii při summach od jednoho milionu sesterců nahoru: *dēcies sestertium* anebo častěji v opačném pořádku: *sestertium decies* milion sesterců, úplným výrazem *dēcies centēna milia sestertiūm*; *sestertium vicies* dva miliony sesterců, *sestertium sexagies* šest milionů sesterců. Je-li *dēcies sestertium* etc. podmětem, vynáší se výrokově sloveso *singulare*: *Testamento ei sestertiūm milies relinquitur* t.

100 milionů sesterců, *vicies sestertium ei decretum (attributum) est* t. dva miliony sesterců byly mu přirušnuty (povoleny).

dōs tricies sestertii třimilionové věno; *sestertii millies servus* stomilionový otrok (§. 258); *mihi superficies aedium* ¹⁾ *consules aestimarunt sestertio vicies* mně vystavění domu mého konsulové na dva miliony sestercův odhádali (§. 261).

Poznam. Jméno *sestertius* vzniklo ze slovcí *sēmis tertius* t. j. půltřetího assu, pročez znamením IIS č. IIS t. j. 1 + 1 + $\frac{1}{2}$, se naznačovalo. Znamení to platí pro všechny tři významy.

2. Řecké peníze: *chalcus* (χαλκοῦς) 1 kr., *obolus* (ὀβολός) 6 kr., *drachma* (δραχμή) 40 kr., *mina* (μνᾶ = 100 drachem) 40 zl., *talentum* (τάλαντον = 60 min.) as 2400 zl.

§. 48. 1. Římské míry délné:

pes = stopa měla 11 $\frac{1}{2}$ palce;

cūbitus (*cubitus*) = loket obnášel 1 $\frac{1}{2}$ stopy;

passus = krok měl 4 stopy a 8 palců.

Na silnicích stálo vždy za tisícem kroků po kamni (*lapis*) a tato délka (*mille passus* = 780 sáhů) nazývala se římskou milí. majíc asi $\frac{1}{2}$ zeměpisné míle. *Ad quintum lapidem* č. *ad quintum miliarium* (neutr.) pět římských mil (t. j. jednu zeměpisnou míli) od města.

2. Míra na tekuté věci byla *amphōra* = 18 $\frac{1}{2}$ mázu; *sextarius* držel 1 $\frac{1}{2}$ žejdlíku.

3. Obilní měrou byl *modius* = $\frac{1}{4}$ amfory č. 16 sextariů; ze šesti modů vznikalo *medimnum* (též *medimnus*).

4. *Iūgerum-i* (gen. plur. vždy *iūgerum*, dat. a abl. obyč. *iūgeribus*) čes. hony mělo 7000 čtvercových sáhův.

¹⁾ *superficies aedium* = veškera budova na nějaké půdě postavená a z ní vzhůru čnející na rozdíl od půdy a základův.

Dodavek třetí.

Ř í m s k ý k a l e n d á ř.

§. 49. Latinská jména měsíců jsou tato:

<i>Ianuarius</i>	<i>Aprilis</i>	<i>Iulius</i>	<i>October</i>
<i>Februarius</i>	<i>Maius</i>	<i>Augustus</i>	<i>November</i>
<i>Martius</i>	<i>Iunius</i>	<i>September</i>	<i>Děcember.</i>

Poznam. Měsícové *Iulius* a *Augustus* sluli před císařem Augustem *Quintilis* a *Sextilis*.

§. 50. Hlavní části měsíce byly u Římanů tyto tři:

1. *Calendae*, první den každého měsíce;
2. *Nōnæ*, pátý den;
3. *Idus*, třináctý den.

V měsících *březnu*, *květnu*, *červenci* a *říjnu* připadaly *Nonæ* na den *sedmý*, *Idus* na den *patnáctý*. Slovo MILMO obsahuje v sobě začátečná písmena těchto měsíců ¹⁾).

S těmito třemi jmény spojovala se jména měsíců obyčejně za adjektiva: *Calendis Ianuariis* prvního ledna, *Nonis Septembribus* 5. září, *Idibus Martiis* 15. března.

ante medium mensem Ianuarium před polovicí ledna, *extremo mense Sextili* na konci srpna; *medio mense Novembri* uprostřed listopadu ²⁾).

§. 51. *První* den před *Kalendami*, *Nonami* a *Idujemi* vyjadřoval se slovcem *pridie* s akk.: *pridie Calendas Apriles*, *pridie Nonas Maias*, *pridie Idus Octobres*.

¹⁾ *Martius*, *IuLius*, *Maius*, *October*. ²⁾ nikoli pouze: *ante medium Ianuarium*, *extremo Sextili*, *medio Novembri* etc. Ostatně v. §. 300.

Ostatní dny určovali Římané zpět počítajíce od nejbližšího příštího Kalend, Non a Idů. Při tom vynechávají se obyčejně slova *ante a die*; tudíž místo: *die tertio ante Calendas Februarias*, řekne se kratčeji: *III. Calendas Februarias*.

Zvláštní, avšak velmi obyčejné jest přestavení slova *die ante* v *ante diem*, tudíž místo *die tertio ante Calendas Februarias*, řekne se: *ante diem tertium Calendas Februarias*, anebo zkráceně: *a. d. III. Cal. Febr.*

Výraz *ante diem* pokládá se též za jedno slovo, a to nesklonné, a může se spojit s předložkami *ad, in, ex*: *differre aliquid in ante diem tertium Calendas Februarias*, zkrác.: *in a. d. III. Cal. Febr.* odložití něco na den 30. ledna; *incipere aliquid ex a. d. III. Cal. Febr.* počítí něco ode dne 30. ledna; *supplicatio indicta est ex a. d. IV. Idus Octobres*.

§. 52. Má-li se římské *datum* v naše proměnití, může se to státi *odnímáním*. V té případnosti pamatujme si:

Nonae a *Idus*, od kterých se odnímá, o jednotku se zvětší; odnímá-li se od *Kalend* příštího měsíce, zvětší se počet dní měsíce běžícího o dvě jednotky.

Poznam. 1. Slovo *Ap-ium-se-no* obsahuje počátečná písmena všech měsíců majících 30 dní.

2. V měsíci *únoru* počítalo se i v roce přestupném (*annus intercalāris* è *annus bissextus*) vždy jen 28 dní, poněvadž den 24. a 25. tohoto měsíce v roce přestupném pokládá se za jeden: 24. den znamenal se pak, jako obyčejně, slovy: *a. d. VI. Cal. Mart.*; 25. však výrazem: *ante diem bissextum Calendas Martias*.

Příklady převádění římského *datum* na naše a naopak:

- a. d. III. Non. Ian. = (5 + 1) — 3 = 3 (3. ledna).
- a. d. III. Non. Mart. = (7 + 1) — 3 = 5 (5. března).
- a. d. III. Id. Ian. = (13 + 1) — 3 = 11 (11. ledna).
- a. d. III. Id. Mart. = (15 + 1) — 3 = 13 (13. března).
- a. d. III. Cal. Febr. = (31 + 2) — 3 = 30 (30. ledna).
- a. d. III. Cal. Mart. = (28 + 2) — 3 = 27 (27. února).
- a. d. III. Cal. Iul. = (30 + 2) — 3 = 29 (29. června).

a naopak:

- 3. března = (7 + 1) — 3 = 5 (V. Non. Mart.).
- 2. ledna = (5 + 1) — 2 = 4 (IV. Non. Ian.).
- 9. května = (15 + 1) — 9 = 7 (VII. Id. Mai.).
- 10. ledna = (13 + 1) — 10 = 4 (IV. Id. Ian.).
- 18. října = (31 + 2) — 18 = 15 (XV. Cal. Nov.).
- 23. listop. = (30 + 2) — 23 = 9 (IX. Cal. Dec.).

Kalendář.

Náš dnevní měsícův	Březen, květen, červenec a říjen (31 dní)	Leden, srpen a prosinec (31 dní)	Duben, červen, září a listopad (30 dní)	Únor (28 dní a v roce přestupném 29 dní)
1.	Calendis	Calendis	Calendis	Calendis
2.	VI. } ante	IV. } ante	IV. } ante	IV. } ante
3.	V. } Nonas	III. } Nonas	III. } Nonas	III. } Nonas
4.	IV. } ante	Pridie Nonas	Pridie Nonas	Pridie Nonas
5.	III. } Nonas	Nonis	Nonis	Nonis
6.	Pridie Nonas	VIII.	VIII.	VIII.
7.	Nonis	VII.	VII.	VII.
8.	VIII. } ante	VI.	VI.	VI.
9.	VII. } Idus	V.	V.	V.
10.	VI. } ante	IV.	IV.	IV.
11.	V. } Idus	III.	III.	III.
12.	IV.	Pridie Idus	Pridie Idus	Pridie Idus
13.	III.	Idibus	Idibus	Idibus
14.	Pridie Idus	XIX.	XVIII.	XVI.
15.	Idibus	XVIII.	XVII.	XV.
16.	XVII.	XVII.	XVI.	XIV.
17.	XVI.	XVI.	XV.	XIII.
18.	XV.	XV.	XIV.	XII.
19.	XIV.	XIV.	XIII.	XI.
20.	XIII.	XIII.	XII.	X.
21.	XII.	XII.	XI.	IX.
22.	XI.	XI.	X.	VIII.
23.	X.	X.	IX.	VII.
24.	IX.	IX.	VIII.	VI.
25.	VIII.	VIII.	VII.	V.
26.	VII.	VII.	VI.	IV.
27.	VI.	VI.	V.	III.
28.	V.	V.	IV.	Pridie Calendas
29.	IV.	IV.	III.	Martias
30.	III.	III.	Pridie Calendas	
31.	Pridie Calendas (následujícího měsíce)	Pridie Calendas (následujícího měsíce)	(následujícího měsíce)	

Dodavek čtvrtý.

Nejobyčejnější zkráceniny.

(Notae čili compendia scripturae.)

§. 53. 1. Předejmení (praenomen).

A. = Aulus.

C. nebo G. = Caius, Gaius.

Cn. n. Gn. = Cnaeus, Gnaeus.

D. = Decimus.

K. = Kaeso.

L. = Lucius.

M. = Marcus.

M'. = Manius.

Mam. = Mamercus.

P. = Publius.

Q. anebo Qu. = Quintus.

S. anebo Sex. = Sextus.

Serv. = Servius.

Sp. = Spurius.

T. = Titus.

Ti. nebo Tib. = Tiberius.

2. Jiné zkráceniny.

A. Chr. = ante Christum.

A. D. = ante diem.

Aed. = aedilis.

A. U. C. = anno urbis conditae.

Cal. (Kal.) = Calendae.

Cos. = consul.

Coss. = consules.

D. = divus.

Des. = designatus.

F. = filius.

H. S. = sestertium.

Id. = Idus.

Imp. = imperator.

Leg. = legatus, legio.

Non. = Nonae.

O. M. = optimus maximus.

P. C. = patres conscripti.

P. M. = pontifex maximus.

P. R. = populus Romanus.

Pr. = praetor.

Proc. = proconsul.

Q. B. F. F. S. = quod bonum
faustum felixque sit.

Resp. = respublica.

S. = Salutem.

S. = senatus.

S. C. = senatus consultum.

S. D. P. = Salutem dicit pluri-
mam.

S. P. Q. R. = senatus populusque
Romanus.

S. V. B. E. E. V. = Si vales, bene
est. ego valeo.

Tr. Pl. = tribunus plebis.

Seznam

slov a vazeb (konstrukcí)

ve skladbě obsažených.

Prostá číselce znam. §., P. znam. poznámku, str. znam. stránku, constr. znam. konstrukci či vazbu, p. §. znam. pod čarou, hvězdička ukazuje k §. pod čarou).

A.

- A** (*ab*, *abs*) užív. 289, 1; přede jmény měst 232, P. 1; při abl. causae 269; při abl. separat. 282; při abl. copiae et inop. *vaco ab* etc. 283, P. 1.
- a** čes. nevyjadřuje se v lat. 374, P. 3, a); *a sice*, *a sice ne*, *a to*, *a to ne* 316.
- abalieno** constr. 282, B.
- abdico** constr. 219, 6, b); 282, A.
- abdo** a **abditus** constr. 287, 2; *ahdo* s abl. instr. 273.
- abeo** constr. 282, A.
- abhinc** 281, P. 3.
- abhorreo** constr. 282, B.
- abicio** s dvojn. akk. 228, f).
- ablativus** 268—287; abl. causae 269—272; *deseror coninge* m. *a con.* a pod. str. 203 p. č. 3; instrumenti 273; modi s předl. *cum* a bez ní 277; limitati-onis 278; comparationis 279; mensu-rae neb differentiae 280—281; sepa-rationis 282; copiae et inopiae 283; temporis 286; srov. 85, P. 2; loci 286; qualitatís 269, P.; pretii 261.
- ablativus absolutus** 440; partic. perf. pass. v rodě středním 411; subst. a adi. m. particip. 442; m. particip. appo-sitivného 443.
- abnuo** s akk. 219, 5.
- absiste** s inf. vyjadřuje záповедь str. 304 p. č. 6.
- absolvo** s genit. 267; *a. capitis* 267, P. 3.
- abstineo** trans. a intrans. 338; s abl. 282, A; *non abstineo quin* 382, 2.
- abstraktiua** m. konkrétných 292; abstr. subst. m. adjektiv 293.
- abstrudo** constr. 287, 2.
- absum** constr. 231, 1, P.; 282, A, P.: *tantum abest ut* 379, 1, P.; *longe abest ut* 379, 5; *non multum (paulum) abest quin* 382, 2; *absens* v nepřítomnosti 208, 2, a).
- abunde** s genit. 257, 3.
- abundo** s abl. 283.
- ac**, **atque** užív. 457; *ac potius* 457; *atque adeo*, *atque etiam* 457; za slovy znamenajícími stejnůst 324.
- accedo** constr. 243 a P. 3; *accedit ut* a *accedit quod* 379, 4, P. 3.
- acceptus** constr. 239.

- accido** constr. 243, P. 3; *accidit ut* 379, 4; *bene (male etc.) accidit quod* 419, 1.
- accingor** s. akk. řec. 236, 1.
- accipio** (*dono*) 247, 3; s. gerundivem 447.
- accommodatus** s. dat. 239; s. předl. *ad* a. akk. 239, P. 3; s. dat. gerundia 452, 1; s. předl. *ad* a. s. akk. gerundia 452, 1.
- accusativus** 216—236; při slovesech intr. 217; vnitřního předmětu 218; v češtině genit., v latině akk. 219; srov. 217 pod čarou 1); v češtině dat., v lat. akk. 220; v češtině instr., v lat. akk. 221; v češtině nějaká předl., v lat. akk. 222; při slovesech složených s předl. 223, 224; při slovesech neosob. 225, 226; dvojí akk. 227—230; akk. rozměru 231; při jménech měst na otázku *kam?* 232, 1; při jakýchkoliv udáních míst na otázku *kam?* *232; při zvolání 234; příslovecně 235; akk. řecký 236.
- accusativus cum infinitivo** 408 a sled.; podmětem 412; předmětem při sloves. *sentiendi et declarandi* 413; při *volo, nolo, malo, cupio* 415; při *inbeo, veto, sino, patior* 416; při sloves. *affectuum* 418; při zvolání 420; při sloves. *passivních nuntiari, indicari* etc. 423, 1; při sloves. *znamajících „praví se, myslí se“* 423, 2; při *dicitur* 423, 3; při dalším vypravování po nominativě s infinit. 423, 4.
- accuso** s. genit. 267; s. předl. *de* 267, P. 1; s. abl. *crimine (nomine)* 267, P. 2; *inter sicarios tže; capitis* 267, P. 3; *accuso neglegentiam alicuius, de neglegentia alicui* etc. 267, P. 6; *accuso quod* 418, P. 1.
- aequalesco** constr. 270, P. 3.
- acesi** s. konj. 383 a. P. 1.
- activum** 337—338.
- ad** uživ. 288, 1; přede jmény měst 232, P. 1; tvoří verba trans. 224; s. gerundiem 451, P. 3; 453, 1.
- addo** s. dvojím akk. 228, d); s. dat. 243; *addor* s. dvojím nom. 213, d); *adde quod* 419, 1.
- adduco** ut 377, 1.
- adeo** (verb.) constr. 224.
- adeo** (adverb.) a; *adeo—ut* 379, 1.
- adhibeo alicui consilio** 247, 3.
- adhuc** význam 306, 1; v dopisech 352.
- adimo** s. dat. 237, 2.
- adipiscor** s. akk. 219, 3; a. *ut* 379, 3; *adeptus* význam. 431, P. 1.
- adiectiva** (particip.) m. adverb. *208, 2; substantivně 297, 298; m. genitivu nebo předl. 299; označují část subst. 300; při jménech vlastních 301; praedikativně 208, 2; *relativa* s. genit. 264; a. stř. rodu s. genit. partit. str. 190 p. č. 3, b.
- adiungo** s. dvojím akk. 228, d); *adiungor* s. dvojím nom. 213, d).
- admiror** s. akk. 220; s. akk. a inf. neb s. *quod* 418.
- admonco** constr. 266; 377, P. 3.
- admoveo** constr. 243, P. 3.
- adorior** constr. 224.
- adscisco** s. dvojím akk. 228, d); *adsciscor* s. dvojím nom. 213, d).
- adspargo** constr. 244.
- adspicio** constr. 222, 1.
- adsum** constr. 243, P. 3.
- adulor** constr. 220.
- adultus** význam. 431, P. 2.
- advenio** constr. 287, 2.
- adversarius** s. dat. nebo s. genit. 239, P. 1.
- advorsor** constr. 237, 1.
- adversus** (*adversum*) uživ. 288, 5.
- adverto animum** 243, P. 4.
- aeger** s. abl. 270; *aegre fero* s. akk. a inf. nebo s. *quod* 418.
- aemulor** constr. 219, 4.
- aemulus** s. gen. 261.
- aequalis** s. dat. nebo s. genit. 239, P. 1.
- aeque ac (atque)** 324.
- aequipero, aequo** constr. 220.
- aequus** s. dat. 239; *aequum est, erat* etc. m. čes. optativu 362, 1, c); s. akk a inf. 412, 1; *plus aequo* 279, P. 5.
- aestimo** s. gen. aneb abl. 260, 261.

affatim s genit. 257, 3.
affecto constr. 222, 1.
afficio constr. 274.
affinis s dat. 239; též s genit. 239, P. 1.
affluo constr. 283.
age vero 464, P.
aggredior constr. 224; 406, 4.
ago; *id ago ut* 377, 2; *gratias ago quod* 418, P. 1.
ailo; *ait a inquit* 425, P.; srov. 159, P.
alieno constr. 282, B.
alienus constr. 282, B.
aliquanto 280; *aliquantum* s genit. 257, 2; příslovečně 235, 1.
aliquis 328; *aliquid* příslovečně 235, 1.
aliquo s genit. 257, 4.
aliter ac (atque) 324.
alius 335; s abl. compar. str. 210 p. č. 1; *alius ac (atque)* 324; *alio loco videro* 355, P. 3, b).
alter 335; *altero tanto* 280.
alternus; *alternis diebus* 332, 3.
alteruter 256, P. 2.
amaus s genit. 255.
ambiguus s genit. *261.
ambo 334.
amicior s akk. řeckým 236, 1.
amicus (amice) s dat. 239; též s gen. 239, P. 1.
amplius s vypuštěným *quam* 279, P. 4.
an 395, 2; 398; 399; str. 301 p. č. 1; *an—an* str. 302 p. č. 1.
angor s akk. a inf. neb s *quod* 418.
animadverto constr. 242, 1.
animus; *animum attendo (adcerto)* 243, P. 4.; *animi pendeo* 233, P. 3.
ano, ano i v odpovědi jak se vynáší? 400.
ante užív. 288, 3; přísl. 290, P.; s abl. 281.
antecedo constr. 224.
antecello constr. 224; 243.
anteco constr. 221.
antefero constr. 213.
antepono constr. 213.
antequam s praes. 316; s ind. nebo konj. 385.

antiquus; *nihil antiquius habeo quam ut* 377, 2.
apage s akk. 161.
appareo s dvojím nom. 212, 1.
appello (are) s dvojím akk. 227, a; *appellor* s dvojím nom. 212, 2, a).
appello (ère) zdánlivě intrans. 338, P. 2; s *ad* 243, P. 1; 287, 2.
appetens s genit. 265.
appeto constr. 219, 4.
appositio v. přístavka.
aptus s dat. 239; s *ad* 239, P. 3; *aptus qui* 391, 3; s inf. str. 295 p. č. 8; s gerund. 452, 1; 453, 1.
apud užív. 288, 2.
arbitror s dvojím akk. 227, c); *ēs asi a t. d.* 364, P. 1; *non a.* myslím že ne 473, P. 2; *arbitratus* 431, 1.
arceo constr. 282, A.
arcesso constr. 267.
ardeo s akk. *217.
arguo constr. 267; *arguor* nom. cum inf. 422, 4.
aspernuor constr. 221, 2.
assequor constr. 219, 3 a 6, a); *a. ut* 379, 3.
assuesco, assuetus, assuefactus 213, P. 4.
asyndeton 459, 2 a P.
at užív. 464.
atque v. ac.
atqui užív. 464.
attendo constr. 243, P. 4.
attingo constr. 219, 6, b).
attracto constr. 219, 6, b).
attributum v. přívlastek.
avidus s genit. 264.
auctor sum ut 377, 1; *quid mihi es auctor?* 218, 3.
audio = sluji se dvěma nom. str. 152 p. č. 9; *bene, male a. tže*; *auditor* s akk. a inf. 423, 1; avšak i s nom. a inf. tže; s partic. praes. 437, 1; *audiens sum* constr. 238, P. 2.
aut užív. 436.
autem užív. 461.
auxilio m. abl. instr. 273.

B.

Bellum: genit. *belli* spojen s *domi* **blandior** s dat. 237, 1.
233, P. 2; *bello* a *in bello* 285.

C.

Cano receptui 247, 3; s abl. instr. 273.
capesso constr. 219, 6, b).
capio s dvojím akk. 228, d); *capior*
s dvojím nom. 213, d); *locum capio*
s gerund. 462, 2; *locum c. castris* 247,
3; *exemplum (mihi) c.* 447 pod čarou 1).
capitis a capite domnare, capitis accu-
sare etc. 267, P. 3.
capto constr. 219, 4.
careo constr. 283.
causa s genit. a *meā, tuā c.* etc. 253,
1; *quid est causae cur* s konj., *nihil*
est causae cur s konj. 391, 4; s genit.
gerund. 451.
caveo s akk. 219, 6, b); jiné vazby
242, 2; *c. ne* 378, P. 1; k vyřízení
zápovědi 402, 1.
cedo s dat. 237, 1; s abl. separat. 282,
A; *cēdo* a *cēdo* 163.
celo s dvojím akk. 229; s předl. *de*
229, P. 5.
cenatus význ. 121, P.; 431, P. 2.
censeo *ut, ne*, akk. s inf. 414, 5; *non*
censeo pokládám za to, že ne 473, P. 2.
cerneres byl bys viděl 364, P. 2.
certiorem facio, certior fio constr. 264.
ceterum, cetera příslovečně 235, 1.
cingor s akk. řeckým 236, 1.
circa, circum, circiter užív. 288, 8. 9.
circum tvoří verba trans. 223.
circumdo constr. 244.
circumfluo s akk. 223; s abl. 283.
circumfundo 244.
circumsedeo, circumsto constr. 223,
P. 1.
circumsisto, circumvenio constr. 223.
circumspicio, circumspecto constr.
222, 1.
cis, citra užív. 288, 9, 12.
coarguo constr. 267.

coŕo constr. 224.
coepti, coeptus sum 407.
cogito roz. *discedere* 312, P. 2.
cognosco s dvojím akk. 228, c); *co-*
gnoscor s dvojím nom. 213, e); *co-*
gnoscitur s akk. a inf. těž s nom. a
infinit. 423, 1.
cogo s *in* a akk. 287, 2; s *ut* 377, 1:
s inf. 377, P. 1, a).
colaereo constr. 243.
coleus s genit. 265.
colloco s *in* a abl. 287, 1.
colonia při jménech měst 232, P. 2.
comis erga 239, P. 2.
comitatus (subst.) v pouhém abl. 277,
P. 1.
comitiis abl. temp. 285, 1; *comitia*
s dat. gerund. 452, 3.
comitor constr. 238, P. 1; *comitatus*
431, P. 1; *comitatus* s abl. 273, P.
commemoro constr. 222, 2.
commentor constr. 222, 2.
commiseror constr. 219, 5.
committo constr. 219, 6, a).
commoneo, commonefacio constr.
266.
commoveo s akk. 221, 1; s *ut* 377, 1.
communico constr. 222, 1; 243, P. 1.
communis s genit. i dat. 239, P. 5.
comparativus; význ. 302—304; s ná-
sled. *quam ut* 379, 2.
comparo s dat. 237, 2; s *cum* 243, P. 2.
compleo constr. 283.
complures a plures, rozdíl 73, P.
compono constr. 243, P. 2.
compos s genit. 264.
concedo *ut* 377, 3; *anebo* s inf. 416, P.
3; akk. s inf. 377, P. 3; s gerundivem
447; s *ad* a gerund. 463, 1.
concilio constr. 219, 6, a).

concretus význ. 431, P. 2.
concupisco constr. 222, 1.
condemno constr. 267 a P. 3, 5.
condo s *in* a akk. 287, 2.
conducit s akk. a inf. 412, 2.
conduco constr. 261; s gerundivem 447.
confero s dat. 243; s *cum* 243, P. 2.
confessus význ. 431, P. 1.
confido constr. 237, 1; *confisus* 431, 1.
congregior constr. 243, P. 2.
congrego s *in* a akk. 287, 2.
congruenter s dat. 239.
congruo constr. 243, P. 2.
coniugatio periphrastica indik. n. čes. optativu 362, 1, b); activa 444; passiva 446.
coniunctivus 363; potentialis 364; optativus 365; iussivus (imperativus) 366; hortativus 367; deliberativus (dubitativus) 368; concessivus 369; ve větách podmiňovacích 370 a sledd.; po spojkách 376 a sledd.; ve větách vztažných 391; nepřímé závislosti a nepřímého představování 392; v nepřímých větách tazacích 393—399; v řeči nepřímé (oratio obliqua) 426; místo imperat. 401, 402; futuri jak se nahrazuje 360; perfecti s *ne* k vyjádření záповědi 402, 2; pfcti a impfcti m. čes. opt. pfcti 358, P. 1; jak v češtině vůbec se vynáší 369, P.
coniungo constr. 243, P. 2.
conor si... 397, 2.
conscrendo s abl. loci 287, P. 1.
consciis constr. 264.
consecutio temporum 356 a sledd.; ve větách sousledných 358; v závislých větách podmiňovacích 374.
consequor constr. 219, 3; s *ut* 379, 3.
consido constr. 287, 1; *consedi* sedím 347, 1.
consilium capio *ut*, c. *est ut* 377, 1; s inf. č. *ut* a s gerund. 451, P. 1.
consisto constr. 287, 1; *constiti* stojím 347, 1.
consors constr. 264.
constanter s dat. 239.

constituo s *in* a abl. 287, 1; *diem colloquio* 247, 3; s *ut* 377, 1.
consto constr. 263, P. 2; 261.
constructio ad sensum *κατά σύνεσιν* 201.
consuetudo fert ut 379, 3; *consuetudo est a consuetudinis est* 379, 4, P. 4.
consulo constr. 242, 3; *aequi bonique* c. 260, P. 4; s *ut* 377, 2.
consultus iuris a *iure* 264, P. 3.
contemno constr. 221, 2.
contemplor constr. 222, 1.
contendo *ut* 377, 2; s inf. 377, P. 1, b).
contentus s abl. 270.
contineo; *vix me contineo quin* 382, 2; *contineri* = *constare* str. 203 p. č. 6.
contingo s akk. 219, 6, b); *contingit ut* 379, 4.
contra užív. 288, 6; adv. 290, P.; *contra ac* 324.
contraho s *in* a akk. 287, 2.
contrarius constr. 239, P. 5.
convenienter s dat. 239.
convenio constr. 224; s *in* a akk. 287, 2; *convenit* ind. m. čes. optativu 362, 1, a); *convenit ut* 377, 1; s akk. a inf. 412, 2.
convinco s genit. 267.
copula (spona) 197.
coram užív. 289, 6.
credo constr. 220; *credor* s nom. a inf. 422, 4; *credendum est* etc. s akk. a inf. 423, 2; *credere* byl bys myslil 364, P. 2.
creo s dvojím akk. 227, b); *creor* s dvojím nom. 212, 2, b).
crimine s genit. 267, P. 2.
cui bono est 247, 1.
cuus 99.
cum předl. užív. 289, 8; k označení způsobu 277, B. a P. 1, 3; tvoří verba trans. 224.
cum spoj., *cum* causale 387, I, 1; concessivum 387, I, 2; adversativum 387, I, 3; historicum 387, I, 4; temporale 387, II, 1; iterativum 387, II, 2; explicativum 387, II, 3; inversum 387.

II, 4; *cum primum* 349 a P. 2; 352, P. 1; *cum — tum* 388; 462, 5.

cumulo constr. 283.

cupidus s genit. 264.

cupio ut 377, 3; 415, P. 1; akk. s inf. anebo pouhý inf. 415; s partic. perf. pass. 415, P. 2.

cura me incessit constr. 378; *curam adhibeo ut* 377, 2.

curo s akk. 219, 4; s *ut* 377, 2; s gerundivem 447.

curro stadium 218, 2.

custodio constr. 219, 4.

Č.

Čili *ut* *an non?* nebo *nec ne?* 398.

čím = jak 97, P. 1.

čím — tím 306, P. 3.

číslovky základní jak se spojují 80, P.; srov. 200.

D.

Damno s genit. 267; s abl. *crimine (nomine)* 267, P. 2; *voti damnari* 267, P. 5; *capitis, capite* 267, P. 3; s *quod* 418, P. 1.

dativus 237—248; při sloves. nepřech. 237, 1; při sloves. přech. 237, 2; odchýlně od češtiny při sloves. 238; při adjekt. 239; *commodi* a *incommodi* 240; *condicionalis* 240, P.; *ethicus* 241; při sloves. slož. s předl. 243; při sloves. s dvoji vazbou (*adspergo* etc.) 244; při *esse* = mít 245; při *nomen mihi est* 246; dvojitý dativ 247; dat. účelový m. *ad* s akk. *247; při partic. fut. pass. 248; m. abl. s předl. *a* str. 214 p. č.; m. *cum* s abl. str. 226 p. č. 3; dat. *cum* inf. *108, b).

dávati (dát) s inf. jak vyjádří se v lat. ? 337; 342, P. 2.

de užív. 289; m. genit. partitiv. 256, P. 2; při sloves. pocitu 270, P. 1; při abl. separativ. 282.

debeo indik. m. čes. optativu 362, 1, a).

dedeco constr. 282, A.

decerno s inf. 405; s *ut* 377, 1.

decet me 225; s inf. 403, 2; indik. m. čes. optativu 362, 1, a); *decens* 116, P.

declaro s dvojm. akk. 227, b); *declator* s dvojm. nom. 212, 2, b).

declino constr. 220.

dedecet me v. *decet*.

dedico constr. 244.

dedoceo s dvojm. akk. 229.

defendo constr. 219, 4.

deficio constr. 220.

defigo s *in* a abl. 287, 1.

deflagratus význ. 431, P. 2.

deflecto trans. a intrans. 338.

defugio constr. 219, 4.

defungor constr. 275.

deicio constr. 282, A.

delector constr. 270.

deligo s dvojm. akk. 227, b); *deligor* s dvojm. nom. 213, 2, b).

demonstrari s akk. a inf. 423, 1; s nom. a inf. tže.

denego s akk. 219, 5.

depello constr. 282, A.

deponentia jak v rodě trpném 340; v partic. perf. passivně 431, P. 1.

depopulatus význ. 431, P. 1.

deprecor s akk. 219, 4.

deprehendo s akk. 219, 3.

desidero constr. 219, 4.

designo s dvojm. akk. 227, b); *designor* s dvojm. nom. 213, 2, b).

desino; *desitus* sum 407.

desisto constr. 282, A.

despicio constr. 221, 2.

desum; *non desunt qui* s konj. 391, 4.

deterreo s *quominus* č. *ne* 381; *non deterreo quin* 381, P. 1.

detrecto constr. 219, 6, b).
deturbo constr. 282, A.
devertor constr. 287, 2.
dextra (a) 286, 1.
dico s dvojím akk. 227, a), b); *dicor* s dvojím nom. 212, 2, a), b); *diem dico* constr. 247, 3; *dicunt* (*tradunt, ferunt*) s akk. a inf. 414, 4; *diceres* byl bys řekl 364, P. 2; *qui dicitur, quem dicimus* etc. tak zvaný 320; *dicor* s nom. a inf. 422, 2; *dicitur* tvrdí se s akk. a inf. 423, 3; *dicendum est* s akk. a inf. 423, 2; *dico* k důraznějšímu vytknutí apposite 207, P.; *non dico. non dicam* — *sed* 462, 9, P. 2; *vel dicam* 463; *d. ad populum* 288.
dietum s adj. i s adv. 429, P.; *dicto citius* 279, P. 5.
dies; *eo die* = dnes v dopisech 352; *diem dico* v. *dico*; *die certa, constituta* 50, P.
differo constr. 282, B.
difficilis s dat. 239; *ad* s gerund. 453, 1; *difficile est* s indik. m. čes. optativu 362, 2; s akk. a inf. 412, 1; se supin. v u 456.
diffido s dat. 237, 1; *diffisus* 431, 1.
dignor constr. 276.
dignus s abl. 276; s *qui* 391, 3; s inf. str. 295 p. č. 8.
diligens s gen. 265.
dimensus význ. 431, P. 1.
dimidium s genit. 257, 2.
discerno, discrepo constr. 282, B.
disco s akk. 220; m. *doceor* 229, P. 2; *didici* = znám se (v něčem) 347, 1.
dispar s dat. 239.
displiceo s dat. 237, 1; akk. a inf. 412, 2.

dissentio, dissideo constr. 282, B.
dissimilis s dat. 239; též s genit. 239, P. 4.
dissimulo constr. 228, P. 4.
distinguo constr. 282, B.
disto constr. 231, 1, P.; 282, B.
dives s abl. 283; s genit. str. 215 p. č. 3.
divido constr. 222, 1; s gerundivem 447.
dues = *eo die* 352.
do s dat. 237, 2; *do* s dvojím akk. 228, d); s dvojím nom. 213, d); *do* s dvojím dat. 247, 2, 3; *do* s gerundivem 447; s inf. 406, P. 5; *operam do* s dat. gerund. 452, 2.
doceo s dvojím akk. 229; *doceo de* . . . 229, P. 4; *doctus* 229, P. 3.
doleo s akk. 217, s abl. 270; též s *de* . . . 270, P. 1; s akk. a inf. nebo s *quod* 418.
domus constr. jako jména měst 233: genit. *domi* spojen s *belli* 233, P. 2.
donec s indik. 386; s konj. *386, 1.
 dono s dvojím dat. 247, 3; dvojí vazba 244.
dopisy; jaké v nich časy? 352.
dubito; *non d. quin, quis dubitat quin* 382, 2; *dubito num, quis* etc. 382, 2, P. 1; s inf. tže; *dubito an* 399, 2 a P.
dubius; *non est dubium quin* 382, 2; *dubium est an* 399, 2.
duco s dvojím akk. 277, c); *duco alqm pro hoste* a pod. tže P. 1; s dvojím dat. 247, 2; s genit. 260.
dum = *co* s praes. 345; s imperf. 345, P.; = *pokud, až* 386; = *jen když* 389.
dummmodo dummmodo ne 389.
duro s akk. *217.

E.

E. ex užív. 289, 3; partitivné 256, P. 2; k označ. poznatku 272, P.; při abl. separat. 282.
ea (ā) 286, 2.
ebrius v opilosti 208, 2, a).
ecce! s nom. 234, P. 3.

ecquis, equid 396, 2, P.
edico ut 377, 1.
edisco s akk. 220.
edoreo v. *doceo*.
eduro constr. 219, 6, a).
efficio s dvojím akk. 227, b); s *ut* 379,

3; *efficitur* buď *ut* aneb akk. s inf. 379, 3, P. 2; *efficiens* s genit. 265.
effugio constr. 219, 4.
egenus s genit. 264.
egreo constr. 283.
egredior constr. 224, P.
ehu! s akk. 234.
ei! s dat. 234, P. 2.
eiusmodi — *ut* 379, 1.
eligo s dvojím akk. 227, b); *eligor* s dvojím nom. 212, 2, b).
emereo a *emereor* 144, 2 a p. č. 1.
emo constr. 261.
en s nom. 234, P. 3.
enim užív. 464.
enimvero 466.
eo (sloveso.); *longam viam eo* 218, 1.
eo (adverb.) s genit. 257, 4.
epistula (B) a *in epistula* 286, 1, P. 2.
equidem 465, P.
erga užív. 288, 7; při adjekt. 239, P. 2.
ergo (subst.) s genit. 253, 1; spoj. 468.
erubescor s akk. *217.
et užív. 457; spojuje dvě adjekt. 458; při výřtu tři nebo více slov 459, 1; *et* — *et* 462, 1; *et* — *neque* (*nec*) 462, 3.
eternum 466, P. 2.
etiam užív. 460; při kompar. 306, 1; *atque etiam* 467; *vel etiam* 463.
etiamsi, *etsi* 384, P. 3.
evado s dvojím nom. 212, 1.
evenit ut 377, 4; *bene* etc. *evenit quod* 419, 1.
evito constr. 219, 6, b).
excedo s abl. 282, A; *e. modum* 224, P.

excello constr. 224.
excludo, *exeo* constr. 282, A.
exemplum mihi peto etc. 447 pod čarou 1).
exereeo; *ceteris exercentibus* 338, P. 1.
exercitus a *exercitatus* 126, 1.
exhibeo s dvojím akk. 228, f).
existimo s dvojím akk. 227, c); s genit. 259; 260; *existimor* s dvojím nom. 212, 2, c); *in hostium numero ex.* a pod. tže P.; srov. 227, c), P. 1; s nom. a inf. 422, 4; *existimandum est* s akk. a inf. 423, 2.
exoletus význ. 431, P. 2.
exosus význ. 431, P. 2.
expedio constr. 282, A; *expedit* akk. s inf. 412, 2.
exerior constr. 219, 4.
expers s genit. 264.
expertus význ. 431, P. 1.
expeto constr. 219, 4.
expleo s abl. 283; s genit. str. 215 p. č. 3.
expugno s akk. 219, 3.
exsequor constr. 219, 6, a).
exsisto s dvojím nom. 212, 1; *exsistunt qui* s konj. 391, 4.
expectatione abl. compar. 279, P. 5.
exspecto s akk. 219, 4; *e. dum* . . . 386, 11; *exs. si* . . . 397, 2.
extra předl. užív. 288/14; adv. 290, P.
extremus 208, 2, b); *extremum est ut* 379, 5.
exuo constr. 214; *exuor* s akk. řeckým 236, 1.

F.

Facilis v. *difficilis*.

facinus est s akk. a inf. 412, 1.
facio s dvojím akk. 227, b); *facio ex* (*divitem ex paupere*) 227, b), P. 2; (*statuam ex aere*) 269, P. 2; *alqm certiozem f.* 227, b), P. 1; 264; *dicionis, potestatis, lucris f.* 252; *aequi bonique f.* 260, P. 4; s genit. pretii 260; *quid hoc homine* (*de h. h., huic*

homini) *faciam?* 278, P.; s *ut* 379, 3; k opisování děje s *ut* 379, 4, P. 1; s partic. praes. 437, 2; *fac* s akk. a inf. 379, 3, P. 1; *fac* s konj. k ostření imperat. 401, P. 3; *fac ne* k vyjádření záповědi 402; *bene* etc. *facio quod* 419, 1; *facere non possum quin* (*ut non*) 382, 2.

factum s adj. i adverb. 429, P.

falcarius; *inter f—rios* 288, 16.
fallit me 225.
familiaris s dat. 239; též s genit. 329, P. 1.
fas est s akk. a inf. 412, 1; se supin. v u 456.
fastidio constr. 217.
fastidiosus s genit. 264.
faveo constr. 237, 1.
fero s abl. instr. (*capite*) 273; *ferunt* v. dicunt; *fertur*, *feruntur* s nom. a inf. 422, 3; *aegre*, *moleste* etc. *fero* s akk. a inf. nebo s *quod* 418.
ferox s genit. *264.
fertilis s genit. 264.
fessus s genit. *264.
festino s akk. *217.
fidelis in alqm 239, P. 2.
fido constr. 237, 1; *fisus* 431, 1.
fidus s dat. 239.
fungo s dvojím akk. 228, e).
finitimus s dat. 239; též s genit. P. 1.
fio s dvojím nom. 212, 1; *certior fio* 227, b), P. 1; 264; s genit. praedik. 252; s genit. qualit. 259; *fio ex (ex paupere dives)* 212, 1, P.; (*statua fit ex aere*) 269, P. 2; *Quid me (de me,*

mihi) fiet? 278, P.; *fit ut* 379, 4; k opisování děje s *ut* 379, 4, P. 1; *per me fit quominus* č. ne 381; *bene* etc. *fit quod* 419, 1.
flagito s dvojím akk. 230, 1; s *ut* 377, 1.
fleo s akk. 217.
floci non facio 260, P. 3.
flumine po řece 286, 2.
formido constr. 219, 6, b).
forsitan s konj.; *fortasse* s indik. 364, P. 1.
forte; *nisi forte* v. nisi.
fortunatus s genit. *264.
fraseologická slovesa 342, P. 2.
fraudo constr. 283.
fremo s akk. *217.
frequens valně 208, 2, b).
fretus s abl. 276.
fruo s abl. 275; transit. 447, P.
fugio s akk. 219, 4; *fugit me* 225; *fugiens* s genit. 265; *fuge* s inf. k vyjádření záповědi str. 304 p. č. 6.
fungor s abl. 275; transit. 447, P.
futurum I. 333; 355, 1; m. imperat. 401, P. 4; fut. II. 354; 355, 2; m. futura I. 355, P. 3.

G.

Gaudeo s abl. 270; též s *de* 270, P. 1; s akk. a inf. nebo s *quod* 418; *gavissus* 431, 1.
genere; *ex eo g. qui* 209, 5.
genitivus 249—267; possessivus 251 — 253; auctoris, causae 254; determinativus 255; partitivus 256; quantitatis 257; qualitatis 258; 259; pretii 260; 261; při *interest* a *refert* 262; obiectivus při subst. 263; při adj. 264; při partic. 265; při sloves. memoriae 266; criminis 267; při *milis* 82, 5 a P.
genitus s abl. 269, P.
gentium při adverb. 257, 1.
gero me s adverb. 228, P. 2.

gerundium: genit. 451; dativ 452; při jménech úradů 452, 3; akk. po předl. *ad* 453, 1; 451, P. 3; 452, 1; po předl. *in*, *inter*, *ob* 453, 2; abl. gerund. 454, 1; po předl. 454, 2; měni se v part. fut. pass. 449; neměni se 451; význ., ráz slovesný 448; jak vynáší se v češt. tže P.
glorior s abl. 275; s předl. *de*, *in* 275, P. 3.
gratia s genit. 253, 1.
gratulor s *quod* 418, P. 1.
grave est indik. m. čes. optativu 362, 2.
gusto constr. 219, 1.

H.

Habeo s dvojím akk. 227, c); *h. pro* etc. tže P. 1; = *utor* tže P. 2; *habeor*

s dvojím nom. 212, 2, c); *habeor pro* etc. tže P.; *habeo* s dvojím dat. 247,

2, 3; s genit. pretii 260; *in potestatem h.* 287, P. 3; trans. a intrans. 338; s inf. 406, P. 5; s partic. perf. pass. 347, P. 2; 438; *non habeo quod, nihil h. quod* 391, 4; *sic habeto (habetote)* 401, P. 1.
haec 286, 1 a 2.
haud rozdíl od *non* a užív. 470; *haud scio an v. scio: haudquaquam* 471.
heu! s akk. 234.
hic (pron.) význam a užív. 312; m. čes. „následující“ 313; *hoc* s genit. 257, 2; *hoc est* k důraznějšímu vytknutí appositione 207, P.

hic (adv.) zde 312, P. 2; s genit. 257, 4; na otázku *kam?* 287, P. 2.
hilaris vesele 208, 2, a).
hinc 312, P. 2.
honestum est akk. s inf. 412, 1; *honestus* se supin. v u 456.
horreo constr. 217; 378.
hortor ut 377, 1; s inf. 377, P. 1, a).
huc 312, P. 2; 287, P. 2; s genit. 257, 4.
humanus erga... 239, P. 2.
humi 233.
hypothetické periody v. podmínovací.

I.

I čes. = *idem* 460, P.
iacio, iacto constr. 221, 1.
iam vero 461.
ibi na otázku *kam?* 287, P. 2.
idecirco 468.
idem význam a užív. 317; s dat. str. 180 p. č.; s genit. 257, 2; *idem — qui* 323; *idem — ac* 324.
ideo 468.
idoneus s dat. 239; *id. ad* 239, P. 3; s *qui* 391, 3; s inf. str. 295 p. č. 8.
igitur užív. 468.
illa (a) 286, 1.
ille význam a užív. 312; *hic — ille* 313 — 314; v řeči nepřímé 428, P.; *illud* s genit. 257, 2.
illuc, illine, illuc 312, P. 2.
illucescit 196, 3.
illudo constr. 243, P. 4.
imbuor m. doceor 229, P. 2.
imitor constr. 219, 4.
immane quantum str. 299 p. č. 3.
immemor s genit. 264.
immensum est indik. m. čes. optativu 362, 2.
impar s dat. 239.
impatiens s gen. 265.
impedio quominus č. *ne* 381 a P. 1; s inf. 381, P. 2; s *ad* a gerund. 453, 1.
impello ut 377, 1.
imperativus 401, 402; opáán slovy:

velim, quaeso etc. 401, P. 2; *noli. cave, fac ne* 402.
imperfectum 350: de conatu 350, P. 1; při *dum* 345, P.; m. praes. v dopisech 352, 1; impf. coni. m. plqpf. coni. 371, P. 2.
impero s dat. 237, P.; s *ut* 377, 1; s akk. a inf. 377, P. 2, a).
impertio constr. 228, f); 244; *impertio laborem* s dat. gerund. 452, 2.
impetro s akk. 219, 3; *i. ut* 379, 3.
impleo constr. 283; str. 215 p. č. 3.
implexus s akk. řeckým 236, 1.
imploro constr. 219, 6, a).
impotens s genit. 264.
imprudens nevědomky 208, 2, a).
impugno constr. 222, 2.
in užív. 290, 1; při *habeor* a pod. 212, 2, c), P.; s akk. při adj. 239, P. 2; s abl. *kdy?* 285, 1; *bis in die* etc. 285, 2; s abl. *kde?* 286; tvoří verba transit. 224.
inanis constr. 264, P. 1; 283 a P. 1. .
incertum est an 399, 2 a P.
incido (I) s dat. 243.
incido (I) s *in* a abl. 287, 1.
incito ut 377, 1.
includo s abl. iustr. 273.
incommodo constr. 238.
incredibilis se supin. v u 456.
incumbo constr. 243, P. 1.

- incenso** constr. 267.
- indicativus** 361; m. čes. optativu 362; v zúvěti irrealných souvětí podmiň. 373; ve větách vedlejších závislých 392, 1, P.; ve větách vedlejších obsahujících tvrzení spisovatelovo 385, 2, P.; futuri m. imperat. 401, P. 4.
- indico** s akk. a inf. 423, 1.
- indigeo** constr. 283 a P. 1.
- indignor** s akk. a inf. nebo s *quod* 418.
- indignus** s abl. 276; s *qui* 391, 3; s inf. str. 295 p. č. 8.
- induco** s part. praes. 437, 2.
- indulgeo** s dat. 237, 1.
- induo** constr. 244; *induor* s akk. řeckým 236, 1.
- ineo** constr. 224.
- inferior** 208, 2, b).
- infero** constr. 243.
- infinitivus** podmětem 403, 404; výrokem 403, P. 1; předmětem 405, 406; jakého času při vazbě akk. s inf. 409; fut. I. opisný při akk. s inf. 410; fut. II. opisný 411; historicus 350, P. 2; m. *ut* imperat. *377.
- infinitum** est indik. m. čes. optativu 362, 2.
- infra** uživ. 288, 18.
- ingratus** s dat. 239; s genit. *264.
- ingredior** constr. 224.
- inimicus** s dat. 239; též s genit. 239, P. 1.
- iniquus** s dat. 239; *iniquus in...* 239, P. 2.
- initio** a *in initio* 285, 1.
- inimicus** v. *inimicus*.
- inops** s genit. 264.
- inquam** jaké místo ve větě? 159; 425, P. 1; *inquit* a *ait* 425.
- inscino** nevědomky 208, 2, a).
- inscribo** s dvojím akk. 227, a); s *in* a abl. 287, 1; *inscribor* s dvojím nom. 212, 2, a).
- insculpo** s *in* a abl. 287, 1.
- insimulo** constr. 267.
- insolens** s genit. 264.
- inspergo** constr. 244.
- instar** s gen. 253, 2.
- instituto**, *instruor* m. *doceor* 229 P. 2.
- insuetus** s genit. 264.
- insulto** constr. 243, P. 4.
- inum** constr. 243, P. 1.
- integer**; *non est integrum (mihi)*, *ut* 379, 4, P. 5.
- intellego** s akk. 220; *intellegitur* s akk. a inf. 423, 1; avšak i s nom. a int. tamže.
- inter** uživ. 288, 16; partitivně 256, P. 2; k označení vespolečnosti 311, 1.
- intercedo** *quominus* č. *ne* 381, P. 1.
- intercludo** constr. 244.
- interdico** constr. 244; s *quominus* č. *ne* 381, P. 1.
- intermitto**; *nilhil int. quin* 382, 2.
- interpono** constr. 243.
- interpretor** s dvojím akk. 227, a); *interpretatus* význ. 431, P. 1.
- interritus** neohroženě 208, 2, a).
- interrogo** constr. 230, 3.
- intersum** s dat. 243; *interest* = záleží na tom 26; s akk. a inf. 412, 2; *interest inter* 243, P. 1; s inf. 453, P.
- intra** uživ. 288, 15; na ot. *za jaký čas?* 285, 2.
- intrepidus** neohroženě 208, 2, a).
- intueor** constr. 222, 1.
- inutilis** s dat. 239.
- invado** constr. 224.
- invenior** s dvojím nom. 213, e); *inventuntur qui* s konj. 391, 4.
- invideo** constr. 237, 1.
- invitus** nerad 208, 2, a).
- ipse** význam a uživ. 318; *et ipse* = rovněž, též 318, P.
- irascor** constr. 238.
- irrideo** constr. 243, P. 4.
- is** význam a uživ. 315; srov. 95, 4, P.; *et is, atque is, isque, nec is* 316; *is—ut* 379, 1; *id* s genit. 257, 2; *id* přislovcně: *id genus* etc. 235, 2; *id est* důrazněji vytýká apposici 207, P.; *id quod* 209, 2.
- iste** význam a uživ. 312.
- istic, istinc, istuc** 312, P. 2.

ita — *ut* 379, 1; *ita non* — *ut* tak málo — že tže 2. příkl.; *ita* — *ut qui* se superl. 306, P. 1; *haud ita* 470. *itaque* užív. 468.
item 317, P. 1; *non item* 475, P. 3.
itinere cestou 286, 2.
iubeo constr. 377, P. 2, a); 416; *iubeor* 417; *i. te salvere* a pod. 162, P.
iucundus s dat. 239; se supin. v u 456.

iudico s dvojím akk. 227, c); s genit. 267; *iudicor* s dvojím nom. 212, 2, c).
iuro iusiurandum verissimum 218, 1.
iuratus význ. 121, P.; 431, P. 2.
iustum est indik. m. čes. optativu 362, 1, c); s akk. a inf. 412, 1; *iusto plus* 279, P. 5
iuvo constr. 220; *iuvat me* akk. s inf. 418.
iuxta užív. 288, 19; *iuxta ac* 324.

J.

Jak překládá se 395, 1, P. 1.

| již = *vel* nikoliv *iam* 463, P. 1.

K.

Kdo? *quis est qui* 395, P. 2.
 kondicionalné periody v. podmiňovací.

| konkrétná m. abstraktných 291.

L.

labor s abl. 270; *l. ex* ... 270, P. 2; s *ut* 377, 2.
laerimo constr. 217.
laedo constr. 220.
laetor constr. 270 a P. 1; akk. s inf. neb *quod* 418; *laetor laetitiā amicorum* str. 157 p. č. 1.
laetus vesele 208, 2, a); s abl. 270; s genit. *264.
laeva (ā) 286, 1.
lamentor constr. 217.
laudo s *quod* 418, P. 1.
lego s dvojím akk. 227, b); *legor* s dvojím nom. 212, 2, b).
létá (věk) něčí vyjadřují se 231, 2, P. 2.
levo s abl. 282, A.
liber, libero, s abl. 282, A.
libet s inf. 403, 2; *libens* 166, P.; = rád 208, 2, a).
liceo jsem na prodej 261.
licet (spoj.) s konj. 384; *licet* (verb) s inf. 403, 2; s akk. a inf. neb s dat.

s inf. 412, P. 2; indik. m. čes. optativu 362, 1, a); *si licuerit* m. *si licebit* 255, P. 3, a); *licens* a *licitus* 166, P.
loco (āre) = pronajímám constr. 261; s gerundivem 447; = umísťuji, stavím s *in* a abl. 287, 1.
locus; loco a *in loco* 286, 1; *loco* (*in loco*) při *habeor* etc. 212, 2, c) P.; *loci locorum* při *id* 257, 2, P. 3; při *ubi* etc. tže 4; *alio loco videro* 355, P. 3, b).
longe gentium 257, 4; *vzmocňuje* adj., adv. a slovesa 306, 2, P.; 280, P. 1; při superl. 280, P. 2; 306, 2.
longum est indik. m. čes. optat. 362, 2; *longius* s vypoštěným *quam* 279, P. 4.
lucere 196, 3.
ludis abl. temp. 285, 1.
lugeo constr. 217; s akk. a inf. neb s *quod* 418.
lze býti s inf. jak v latině? 342, P. 2.

M.

Maete s abl. 269.
marco constr. 244.
maereo constr. 217; 270.
maestus s abl. 270.
magnus; magnum est indik. m. čes. optativu 362, 2; *magnī (maximī)*

genit. pretii 260; *magno* abl. pretii 261.
malo s abl. comp. str. 210 p. č. 1; ostat. v. *rolo*.
málo; čes. jak málo, tak málo vyjadřují se v lat. 471, P.

mando s dat. 237, P.; s *ut* 377, 1.
maneo s dvojím nom. 212, 1; = čekám
 s akk. 219, 4; *manet* constr. 242, 10.
maturus s infinit. 406.
maturus s genit. *264.
medeor constr. 238.
meditatus význ. 431, P. 1.
medius 208, 2, b).
melius est indik. m. čes. optativu 362,
 1, c).
memini pomním 347; constr. 266 a P.
 3; s inf. praes. nebo perf. 409, P.
memor s genit. 261.
memorari vazba osobná a neosob. 423, 1.
memoria teneo inf. praes. neb. perf. 409,
 P.; *memoriae prodo* 237, 2; 423, 2.
mereo s akk. 219, 5; *mereo a mereor*
 užív. 144, 2 a p. č.
měst jména 232.
metatus význ. 431, P. 1.
metuo s akk. 219, 6, b); jiná vazba
 242, 5; *ne, ut* 378; *metuens* s genit. 265.
metus est, in metu sum, metus mihi,
incidit s ne anebo *s ut* 378.
militia; domi militiaeque 234, P. 2.
mille adj. 82, 5; *milia* s genit. tže;
 spojeno s jinou číslov. tže P.
minimi genit. pretii 260.
minimum s genit. 257, 2.
ministro s inf. 406, P. 5.
minor, minior constr. 221, 2.
minuo; minuente aestu 338, P. 1.
minus s genit. 257, 2; bez *quam* 279,
 P. 4; *minoris* genit. pretii 260.
mirabilis se sup. v u 456.
miror s akk. 220; s akk. a inf. anebo
s quod 418.
mirum quantum, m. quam 393, P. 2.
miseret me 226.
misereor constr. 226, P. 3.
miseror constr. 219, 5.

mitto s dvojím dat. 247, 3; s gerun-
 divem 447; *mitte* s inf. k vyjádření
 záповědi str. 304 p. č. 6.
mladší než tolik neb tolik let 231, 2,
 P. 3.
moderor constr. 242, 6.
modicus s genit. *264.
modo (abl.), *in modum* 277; *modo* (coni.),
modo ne 389; při imperat. 401, P. 1;
modo-modo 462, 7; *non m. — sed* =
at nedím — ale aspoň 462, 9, P. 2;
non m. — sed etiam 162, 9; *non m. —*
sed (potius) 462, 9, P. 1; *non m. non*
— sed etiam 462, 10; *non m. non*
sed ne... quidem 462, 11; *non modo*
m. non modo non 462, 11, P.; *ne... quidem*
— non modo 462, 12.
moleste fero s akk. a inf. nebs *quod* 418.
moneo ut 377, 1; s inf. 377, P. 1, a);
 s akk. a inf. 377, P. 3.
monstror constr. 237, 2.
morior s dvojím nom. 212, 1; *mortuus*
 po smrti 208, 2, a).
moror dum . . . 386, II. 2.
mos est a moris est constr. 379, 4, P.
 4; *mos est* s inf. neb *s ut* 451, P. 1;
 s gerund. tže; *more* 277.
moveo s akk. 221, 1; s abl. 282, A;
 zdánlivě intr. 338, P. 2; *res moventes*
 338, P. 1.
mox video (viderimus) 355, P. 3, b).
multo (āre) constr. 267, P. 5.
multus; multo abl. mensurae 280; při
 komp. nebo superl. 306, 2; *vzmocňuje*
 adj., adverb. a slovesa tže P.; srov.
 280, P. 1; *multum* příslovečné 236,
 1; s genit. 257, 2.
municipium při jménech měst 232,
 P. 2.
mutō trans. a intrans. 338.

N.

Nam 466; *namque* 466, P. 2.
nanciscor constr. 219, 3.
naopak v odpovědích 400.
nascor s dvojím nom. 212, 1.
natu rodem 278.

natura fert ut 279, 3.
natus při označování věku s akk. 231,
 2, P. 2; *starší mladší než...* 231, 2,
 P. 3; *zrozen* s abl. 269, P. 1.
ne a non, rozdíl 469; *ne* při konj. přá-

cím 365; při konj. rozkaz. 366; při záповědi 366, 2; při záповědi m. *nōli* str. 304 p. č. 5; při konj. vybízecím 367; při konj. připouštícím 369; ve větách finalních 376: *ne quis, ne ullus* etc. 376, 4; ve větách imperativních 377; po sloves. vyhlášení 377; 414, 5; po výrazech bázňe 378: *ne non, ne nullus* etc. 378; vypouští se 378, P. 1; ve větách finalně konsek. 379, 3, 5, 6; m. *quominus* 381; částice tazací 395, 2; 396, 1; 397, 1; 398; m. *nonne* 396, 3, P.; příklonné při akk. s inf. 420; = *nedum* 390.

ne čes. v odpovědích 400; *a ne* jak se vyjádří 475, P. 1, 2.

nec v. *neque*.

necessarius s dat. 239; též s genit. 239, P. 1; s předl. *ad* 239, P. 2; *longius necessario* 279, P. 5.

necesse est indik. m. čes. optativu 362, 1, a); s akk. a inf. 412, 2; s konj. 412, P. 1.

nedum s konj. 390.

nefas se supin. v u 456; *n. est* s akk. a inf. 412, 1.

neglego constr. 219, 4; *neglegens* s genit. 265.

nego s akk. 219, 5; pravím, tvrdím, že *ne* 473, P. 2; *negari* s akk. a inf. 423, 1; avšak i nom. s inf. tže.

nemo sklonba 98, 5; uživ. 336; *nemo est* (*invenitur*) *quin* 382, 1; *nemo est qui* s konj. 391, 4; *nemo — nisi* 375, P. 2; *nemo non* 477, 2; *nemo aut — aut* 463.

nequaquam 477, 2.

neque (nec) uživ. 461; m. *non*: *neque vero, neque tamen, neque enim* 461, P.; 472, P. 2; m. *neve* str. 305 p. č. 1; *neque — neque, nec — nec, neque — nec, nec — neque* 462, 2; *nec — nec* po zápornosti 462, 2, P.; *neque — et* 462, 4; *neque aut — aut* 463; *neque quisquam, n. quidquam* etc. 475; *neque — non* 477, 3.

nescio an 364, P. 1; 374, 4, P. 1; 399, 2 a P. 1—3; *nescio quis, quid, unde, quomodo, quo pacto* 393, P. 2.

neutiquam 471.

neve (neu) 376, 3; 402 fin.

ni ve větách zařikacích m. *nisi* 365, P. 2.

nihil sklonba 98, 5; seslené *non* 471; s genit. 257, 2; *nihil antiquius habeo* 377, 2; *nihil est quin, n. est causae quin* 382, 1; *nihil est quod, n. habeo quod* 391, 4; *nihil non* 477, 2; *nihil aut — aut* 463; *nihil aliud quam* nebo *nisi* 324, P.; *nihil nisi* 375, P. 1, 2.

nihili genit. pretii 260; *nihilo* abl. mensurae 280.

nikoli, a nikoli jak se vyjádří 475, P. 1—3.

nimis s genit. 257, 3; *nimum* příslověčně 235, 1; *nimum quantum* 393, P. 2.

nisi a si non 375; *nisi* č. *nisi tamen* 375, P. 1, 2; *nemo — nisi, nullus — nisi, nusquam — nisi* 375, P. 2; *nisi quod, nisi si* 375, P. 3; *nisi forte, nisi vero* 375, P. 4.

uitor s abl. 275; s předl. *in, ad* 275, P. 4; s *ut* 377, 2.

nolo v. volo, noli, nolite k vyjádření záповědi 402.

nomen mihi est, nomen do (indo) constr. 246; *nomine* s genit. 267, P. 2.

nomen proprium kdy přijímá k sobě adjekt. 301.

nominativus 211—214; m. vokativu *215, b); nom. cum inf. 421, 422; m. akk. cum inf. *428, a).

nomino s dvojím akk. 227, a); *nomino* s dvojím nom. 212, 2, a).

non a ne rozdíl 469; klade se na které místo? 472 a P.: 473; nesmí se klásti 474; *non* ve větách tazacích 396, 3; *non est quod (cur), non habeo quod* s konj. 391, 4; *nonne* 395, 2; 396, 3; 397, 1; *non quo, non quod, non quo non, non quod non, non quin* 380; *non ita* 473, P. 1; *non item* 475, P. 3; u bís. předl. imperat. str. 304 p. č. 5.

nondum aut — aut 463.

nonnemo a nemo non, nonnihil a nihil non, nonnulli a nullus non, nonnunquam a nunquam non 477, 2.

nostri a **nostrum** 263, P. 2; **nostrum omnium** tže a 251, P.
novi znám 347.
noxius s dat. 239.
nubo constr. 238.
nudo constr. 283.
nudus constr. 283 a P. 1.
nullus; **n.** — **nisi** 375, P. 2; **n.** — **non** 177, 2.
num 395, 2; 396, 2; 397, 1; **numquis**, **numquid** 396, 2 a P.
numeralia ordinalia spojena s **quisque** 332, 3.

numerus; **numero** a **in numero** 286, 1; 212, 2, c) P.; **ex (in) eo num. qui** 209, 5.
nunc v dopisech 352; **nunc ipsum** 318; **etiam nunc** 460.
nunquam **non** 477, 2.
nuntio s **in** a **akk.** 287, 2; **nuntiari** **akk.** s **inf.** 423, 1; avšak i **nom.** s **inf.** tže.
nusquam s **genit.** 257, 4; **n. non** 477, 2; **n. nisi** 375, P. 2.
nyñi = **nunc** v dopisech v. **nunc.**

O.

O! s **akk.** 234; s **vok.** 234, P. 1.
ob užív. 288, 20.
obeo constr. 224.
objekt v. **předmět.**
obliviscor constr. 266.
obodio constr. 238.
obrepo constr. 243.
obsecro **ut** 377, 1.
obsequor constr. 238.
observeo constr. 219, 4.
obsisto, **obsto** s **quominus** č. **ne** 381.
obsoletus význ. 431, P. 2.
obsum constr. 237, 1.
obtempero constr. 238.
obtreco constr. 238.
obviam **fio** constr. 238.
occulto s **abl.** **instr.** 273.
occumbo constr. 243, P. 4.
odi nenávidím 347.
odium; **odio** **sum** 247.
offendo **trans.** a **intrans.** 338.
officio s **dat.** 237, 1; **quominus** č. **ne** 381.
oleo constr. 218, 2.
on, **ona**, **ono** jak vynáší se při vazbě **akk.** s **inf.** 414, 1.

omitto s **inf.** 405; **omitte** s **inf.** k vyjádření záповědi str. 304 p. č. 6.
onero constr. 283.
onustus s **abl.** 283.
opera (**ā**) **m.** **abl.** **instr.** 273; **operam** **do ut** 377, 2; s **dat.** **gerund.** 452, 2.
opimus s **abl.** 283.
opluatus význ. 431, P. 1.
opinione **abl.** **compar.** 279, P. 5.
Oportet **indik.** **m.** čes. **optativu** 362, 1, a); s **akk.** a **inf.** 412, 2; s **konj.** 412, P. 1.
oppetior constr. 219, 4.
oppidum při jménech měst 232, P. 2.
oppono constr. 243.
oppugno constr. 219, 3.
optimus se **supin.** v **u** 456.
opto **ut** 377, 3; srov. 405, P.
opulentus s **abl.** 283.
opus est s **abl.** 284; s **akk.** a **inf.** 412, 2; se **supin.** v **u** 456, P. 1.
oratio obliqua 425—428.
orbo, **orbus** constr. 283 a P. 1.
oro s **dvojím** **akk.** 230, 2; s **ut** 377, 1.
ortus s **abl.** 269, P.
ostendi s **akk.** a **inf.** 423, 1.

P.

Pace alicuius s odpustěním 277, P. 5.
pactus význ. 431, P. 1.
paene s **ind.** **perf.** 362, 3.

paenitet **me** constr. 226; **paenitens** a **paenitendus** 166, P.
par s **dat.** 239; s **dat.** **gerund.** 452; **par**

est s akk. a inf. 412, 1; indik. m. čes. optativu 362, 1, c).
parco constr. 238; *parce* s inf. k vyjádření záповědi str. 304 p. č. 6.
pareo constr. 238.
pariter s dat. 239.
paro constr. 237, 2.
pars s genit. part. 256, 2; *mugnam (maximam) partem* 235, 2; kollekt. 201.
particeps s genit. 264.
participia 429; 430; perf. pass. s významem akt. 431, 1, P. 2; perf. akt. jak nahrazují se v lat. 431, 1; perf. při deponentních s význ. praes. tže; perf. při deponentních s význ. pass. tže P. 1; praes. et perf. m. věty relativně 433; 434; m. vět konjunktivních 435; 436; partic. perf. pass. s *habeo* a *teneo* 438; partic. perf. pass. se substantivy na předl. závislými 439; partic. perf. pass. se *sum* rovná se adjekt. 347, P. 1; partic. perf. pass. při *volo* (*nolo*, *cupio*) 415, P. 2; partic. praes. při *video*, *audio*, *facio* etc. 437; partic. fut. act. 444; part. praes. m. part. fut. tže P. 1; part. fut. pass. 445; spojeno s *esse* 447; jak na jazyk český se překládá 447, P.; při sloves. *do*, *trado* etc. 461; dativ particip. 240, P.
partim — **partim** s genit. 201.
partior constr. 222, 1; *partitus* význ. 431, P. 1.
parum s genit. 257, 3.
parvi genit. pretii 260.
pasco význ. 140, 6 a p. č. 2; *pascor* 145, 23 a p. č.
passivum 339; 340; jak v češtině se vynáší? 340, P.; opisuje se 247, 1; osobně pass. od sloves intransit. str. 250 p. č. 2; *passivná* vazba při akk. s inf. 414, 2.
patiens s genit. 265.
patior s akk. a inf. 377, P. 2, b); 416; *non p. ut* 377, 3; 416, P. 1.
patrocinor constr. 238.
paulum s genit. 257, 2; *paulo* abl. mensurae 280.
pauper s genit. str. 215 p. č. 3.

pavidus sum constr. 378.
pavor me capit constr. 378.
pello constr. 282, A.
pendeo; *animi p.* 233, P. 3.
pendo constr. 260.
penes užív. 288, 21.
per užív. 288, 22; m. abl. instr. 273; m. abl. modi 277, P. 4; značí prodlení 231, P. 1; tvoří verba trans. 223.
percontor constr. 230, 3.
percurro constr. 223.
pereo; *perii* jest po mně 347, 1.
perfectum praesentiae 347, 1; perf. historicum 347, 2; = fec. aor. *347, 2; značí děj opěťovaný 348; m. plsqqf. 347, P.; při spojkách s význ. *jak*, *jakmile* 349; m. praes. v dopisech 352, 2.
perficio ut 379, 3.
perhibetur s noni. a inf. 422, 4.
periclitor constr. 219, 4.
periculum est s ut č. *ne* 378.
perinde ac 324.
peritus s genit. 264; *iure* a *iuris* 264, P. 3.
permaneo s dvojím nom. 212, 1; *mos permansit* zvyk trvá 347, 1.
permeo constr. 223.
permitto s ut 377, 3; aneb s inf. 416, P. 3; s gerundivem 447.
permoveo s ut 377, 1.
perniciusos s dat. 239.
perosus význ. 431, P. 2.
perspici s akk. a inf. 423, 1; též nom. s inf. tže.
perstringo constr. 219, 6, b).
persuadeo s dat. 238; s *ut* 377, 1; s akk. a inf. 377, P. 3; *mihi persuasum est*, *persuasum habeo* 238, P. 3; 438.
pertaesus v. taedet.
pervado, **pervagor** constr. 223.
peto s akk. 219, 4; s předl. *a* 230, 2; *peto diem indutiis* 247, 3; s *ut* 377, 1; *exemplum p.* 447 pod čarou 1).
piget me constr. 226.
placatus in 239, P. 2.
placere s dat. 237, 1; *placet* s akk. a

- inf. 412, 2; *placet ut* 377, 1; *si placuerit* m. *si placebit* 355, P. 3, a).
- pleuus s genit. 264; s abl. 261, P. 1.
- pluit *sanguinem* i s—ne 218, 2.
- pluralis jmen abstraktných 295, 1; plur. intensivus tže; plur. jmen hmotných 295, 2; plur. maiestaticus *295; plur. distributivus 295, 3; plur. jmen vlastních 296.
- plurimum s genit. 257, 2; příslovečně 235, 1.
- plus užív. 73; s genit. 257, 2; bez *quam* 279, P. 4; příslovečně 235, 1; *pluris* genit. pretii 260; *plures* a *complures* 73, P.
- plusquamperfectum 351; m. perf. v dopisech 352, 3; při *postquam* 349; při *ut*, *ubi* etc. 352, P. 1.
- podmět 194—196.
- podmiňovací periody 370—373; závislé 371.
- podvojná vazba slučovací 462.
- poenior constr. 222, 2.
- pollicor constr. 237, 2.
- polysyndeton 459.
- pono constr. 287, 1.
- populatus význ. 431, P. 1.
- porta (ā) branou 286, 2.
- posco constr. 230, 1.
- posud = *adhuc* v dopisech 352.
- possum s indik. m. čes. optativu 362, 1, a); *posse* m. inf. fut. 410, P.; *si potuero* m. *si potero* 355, P. 3, a).
- post (předl.) užív. 288, 4; (přisl.) 290, P.; s abl. 281.
- postea videro, viderimus 355, P. 3, b).
- posteaquam v. postquam.
- posterior, *postremus* 208, 2, b).
- posthabeo, *postpono* constr. 243.
- postquam s ind. perf. 349; s plusquamf. 349, P. 1; 352, P. 1.
- postridie s genit. 257, 3.
- postulatum s adj. 429, P.
- postulo *alqd ab aliquo* 219, 4; 230, 1; s genit. 267; s *ut* 377, 1.
- potens s genit. 261
- potior s abl. 275; s genit. 275, P. 1; přechodně 417, P.
- potius; *ac p.* 457, *sive (seu, vel) potius* 463.
- potus význ. 121, P.; 431, P. 2.
- prae užív. 289, 4.
- praebeo s dvojím akk. 228, f).
- praecipio s dat. 237, P.; s *ut* 377, 1.
- praecipito trans. a intrans. 338.
- praecurro constr. 224.
- praedikat v. výrok
- praeditus s abl. 274.
- praefero, praeficio constr. 243.
- praescribo *ut* 377, 1.
- praesens 343; p. historicum 344; při spoj. *dum* 345; při *antequam* 346; ve větách podmíň. označ. děj budoucí 355, P. 2; praes. coni. m. impf. coni. 371, P. 1.
- praesto s dvojím akk. 228, f); s dat. 221.
- praestolor constr. 219, 4.
- praesum s dat. 243; s dat. gerund. 452, 2; *praesens* osobně 208, 2, a).
- praeter užív. 288, 23; tvoří verba trans. 223.
- praetereo constr. 223; *praeterit me* 225.
- praeteritus význ. 431, P. 2.
- praeternitto; *nihil p. quin* 382, 2.
- praetervolo constr. 223.
- pransus význ. 129, 1; 431, P. 2.
- precor constr. 219, 4; 230, 2; p. *ut* 377, 1.
- pridie s genit. 257, 3; = *včera* (v dopisech) 352.
- primum, *tum, deinde (post)* 90, 2, P.
- primus nejprve 208, 2, b).
- princeps nejprve 208, 2, b)
- prior prve 208, 2, b).
- priusquam v. *antequam*.
- privo constr. 283.
- pro předl. užív. 289, 5; = *vedle* 319, 3; *maior quam pro* 301; při *habeo* a *duco* 227, c), P. 1; při *habeor* etc. 212, 2, c), P.
- pro citosl. s akk. 244.
- probo constr. 248, P. 2.
- procul constr. 282.
- proč? *quid est quod (cur)?* 395, 1, P. 2.

prodo memoriae 237, 2; 423, 2.
proficeisor s abl. instr. 273.
prohibeo s akk. 220; s abl. 382, A;
 s *quominus* č. *ne* 381 a P. 1; s inf.
 381, P. 2.
proinde užív. 468; *p. ac* 324.
promitto constr. 237, 2.
pronomēn possess. zastupuje genit. pos-
 sess. 251, P.; zastup. genit. praedikat.
 252, P.; zastup. genit. objekt. 263, P.
 3; zamlčuje nebo klade se 307; pr.
 demonstr. 209, 1; 210; pr. relat. 205—
 210; pr. reflex. 308—310.
prope (předl.) užív. 288, 24; (adv.)
 s ind. perf. 362, 3; *prope est ut* 379, 6.
propinquo trans. s akk. *217.
propinquus s dat. 239; též s gen. 239,
 P. 1.
propior 239 a P. 8.
propono s gerundivem 447; s *ad* 453,
 1; *mihi propositum est ut* 377, 1.
proprius 239, P. 6.
propter užív. 288, 25.
propterea 468; *p. quod (quia)* 467, P.
prospicio constr. 242, 7; s *ut* 377, 2.
prosterne constr. 221, 1.
prosum s dat. 237, 1; *prodest* akk. s
 inf. 412, 2.
proto; čes. *a proto, a proto ne . . .*
 jak se vyjádří 468, P.
provideo v. *prospicio*.

providus s genit. 261.
proximus, proxime 239 a P. 8; *pro-
 ximum est ut* 379, 5; *proximus* velmi
 blízko 208, 2, b).
prudens vědomě 208, 2, b); s genit.
 264; s *in* 264, P. 3.
prý jak se vynáší 422, 2—4 a P.
předmět 216.
předně, za druhé, za třetí jak v latině ?
 90, 2, P.
přiliš s posit. v lat. kompar. 302; 379, 2.
přistavka (apposice) 205—207; v ge-
 nit. při *meus, tuus* etc. 251, P.
přivlastek (attributum) 205, 206.
pudet constr. 226; *pudens a pudendus*
 166, P.
pugno; hac pugna pugnata 218, 1.
pulehrum est akk. s inf. 412, 1.
purgo s genit. 267.
puto s dvojím akk. 227, c); *p. alqm
 pro hoste* a pod. tže P. 1; s genit.
 praedik. 252; s genit. pretii 260; *pu-
 tares* byl bys myslil 364, P. 2; *putor*
 s dvojím nom. 212, 2, c); *mors in
 fortuna quadam putanda est* a pod
 tže P.; s nom. cum inf. 422, 2; *pu-
 tandum est* etc. s akk. c. inf. 423, 2;
puto čes. snad, asi, možná že 364, P.
 1; *non puto* myslím že ne . . . 473,
 P. 2.

Q.

Qua (ā) 286, 1, 2.
quaero constr. 219, 4; 230, 3.
quaeso 230, 2; 401, P. 2; *quaesc u
 quaesumus* větou vkladnou 161.
quaestui habeo 247, 3.
qualis = *et talis* 321, P.
qualiscunque s indik. 362, 4.
quam m. *postquam* 281, P. 1; *quam
 pro* po kompar. 304; vypouští se po
 kompar. 279 a P. 4; *quam* při superl.
 306, 4; *quam si* 383.
quamdiu etiam 460.
quamobrem 468.
quamquam 384, P. 2; *quamvis* 354.

quando, quandoquidem 467.
quantum s genit. 257, 2; *quantū — tanti*
 genit. pretii 260; *quanto — tanto* abl.
 mensurae 280; 306, P. 3; *quantum
 scio* etc. 391, 5.
quantuscunque s indik. 262, 4.
quapropter, quare 468.
quasi s konj. 383.
quatio constr. 221, 1.
que užív. 457 a P.
quemadmodum — *ita* 383, P. 2.
queror constr. 217; akk. s inf. *uneco
 quod* 418.
qui (pron. interr.) užív. 327.

qui (pron. rel.) 319—324; m. *et is* etc. 321; m. *quicunque* 333, P. 2; s *est* a subst. opisuje předl. *pro* = vedle 319, 3; k těsnějšímu spojení s předcházejícím 322; *idem* — *qui* 323; *quod* = *id quod* 209, 2.

qui (i) čes. čím, jak 97, P. 1; 395, 1, P. 1, a).

quia 467; *propterea quia* tže P.

quicunque uživ. 333; s indik. 362, 4. *quidam* uživ. 330.

quidem uživ. 465; *ne* — *quidem* 476; *non modo non* — *sed ne* . . . *quidem* 462, 11; *ne* . . . *quidem* — *non modo tže* 12.

quin 381, P. 1; 382; *non quin* 380; = *proč ne?* 382, 2, P. 2.

quippe qui 391, 6, P.

quis? a qui? pron. interrog. 325—327; *quis est qui* 391, 4; *quis est quin* 382, 1; *quis a quid* s genit. 256, 2; 257, 2; *quid est causae quin?* 382, 1; *quis* pron. indef. 98, 1, 2 a P.; 329.

quisquam, quidquam 331; 474, 2; s genit. 256, 2; 257, 2; *neque quisquam* 475.

quisque 332; m. *uterque* str. 217 p. č. 1; s indik. 362, 4; *quo quisque* — *eo, ut quisque* — *ita* 306, P. 3.

quisquis, quidquid 333.

quo — *eo* abl. mensurae 280; 306, P. 3; *quo* m. *ut eo*; *non quo, non quo non* 380; *quo* = *in quam urbem* 209, 1. *quoad* s indik. a konj. 386; *quoad eius facere possum* 257. 4, P.; *quoad facere potui* 391, 5.

quocirca 468.

quod že 418; 419; s indik. anebo s konj. 418, P. 2; = *co se toho týče že* 419, 2; *non quod, non quod non* 380; *nisi quod* v. *nisi*; *propterea quod* 467, P.

quod sciam, intellegam etc. 391, 5.

quodsi, quodnisi etc. 322, P.

quominus 381.

quoniam 467.

quoquam 331; *neque quoquam* 475.

quoque uživ. 460.

quotiescunque, quotquot s indik. 362, 4.

quotusquisque 332, 3.

quum v. *cum* konj.

R.

Rarus pořídka 208, 2, b).

ratione 277.

ratus soudě 431.

recens s pouhým abl. *282.

recingor s akk. řeckým 286, 1.

recipio s abl. instr. 273.

recordor 266 a P. 1.

recta (ā) 286, 2.

recuso s akk. nebo s *de* 219, 6, b); s *quominus* č. *ne* 381; *non r. quin* 381, P. 1; s inf. tže P. 2.

reddo m. *facio* s dvojím akk. 277, b); *r. ex* 227, b) P. 2; nikoli v pass. 227, b) P. 1.

redoleo s akk. 218, 2.

redundo, refertio constr. 283.

refert 262; s inf. 412, 2.

refertus constr. 264, IV. 2.

reflexivná činnost 341—342.

reformido s akk. 219, 6, b).

religioni habeo 247, 3.

relinquo s akk. 219, 3; s dvojím dat. 247, 3; s gerundivem 447; *relinquitur ut* 379, 5.

reliquum s genit. 257, 2; *r. est ut* 379, 5; *nihil reliqui est, n. r. facio* 257, P. 2.

reminiscor constr. 266.

renuntio s dvojím akk. 227, b); *renuntio* s dvojím nom. 212, 2, b).

reperior s dvojím nom. 213, e); *reperiuntur qui* s konj. 391, 4; *reperitur* s akk. a inf. 423, 1; avšak i s nom. a inf. tže.

repono constr. 287, 1.

reporto constr. 219, 6, a).

reposco constr. 230, 1.

reprehendo s *quod* 418, P. 1.

repugno constr. 237, 1.

requiro constr. 219, 4.
res opsání m. neutr. adiect. 297, 2, P.
resipio s akk. 218, 2.
resisto s dat. 237, 1.
responsus s adi. i adv. 429, P.
respuo constr. 221, 2.
restat ut 379, 5.
retineri non possum quin 382, 2.

Sacer constr. 239, P. 7.
salutaris s dat. 239.
salve (*salvebis*) a . . . 162, P.
sane; *haud sane* 470.
sapio s akk. 218, 2.
satio constr. 283.
satis s genit. 257, 3.
scelus est s akk. a inf. 412, 1.
scio; *sciens* vědomě 208, 2, a); *scito*,
scitote 401, P. 1; ostat. v. nescio.
sciscitor constr. 230, 3.
scribi akk. s inf. 423, 1; avšak i nom.
 s inf. tže.
secerno constr. 282, B.
sector constr. 219, 4.
secundum (předl.) uživ. 288, 26.
securus s genit. *264.
secus ac 324.
sed uživ. 464.
segrego, seiuugo, separo constr.
 282, B.
sententia (ā) abl. limit. 278.
sequor s akk. 219, 4; *sequitur* bud's ut
 neb s akk. a inf 379, 5; 379, 3, P. 2.
serus s genit. *264.
servio *servitute* 218, 1; *servio* s dat.
 287, 1.
servo constr. 219, 4.
sestertius; *decies sestertium* etc. s vý-
 rokem v sing. Dod. II. 47, c); *dos*
tricies sestertii etc. tže.
seu v. sive.
si s indik. a konj. 371 a sledd.; = pakli
 374, P. 2; *si non a nisi* 375; *si (sin)*
minus 375, 1—2; *nisi si* 375, P. 3; *si*
 částice tazací 395, 2; 397, 2.
sic — ut 379, 1; *sic* — ut qui se superl.
 306, P. 1.

rideo constr. 217.
ritu abl. modi 277, 1.
rogo constr. 230, 2, 3; *rogo ut* 377, 1.
rorat 196, 3.
rudis s genit. 264; *rudis in* 264, P. 3.
ruo trans. s akk. *217.
rus constr. jako jména měst 233.

S.

sicarius; *inter sicarios accusare* 267,
 P. 2; 288, 16.
sicut — ita (*sic, item*) 383, P. 2.
similis s dat. 239; též s genit. 239, P. 4.
simulac, simulatque, simul ut s perf.
 349; s impf. a plusqpf. 349, P. 2;
 s plusqpf. v dopisech 352, P. 1.
simulo constr. 228, P. 4.
sin, sin autem 374, P. 2.
sine uživ. 289, 9; *sine ulla spe* a pod.
 331, P.
singularis ve smyslu kolekt. 294.
singulis diebus 332, 3.
sinistra (ā) 286, 1.
sino ut 377, 3; 416, P. 2; akk. s inf.
 377, P. 2, b); 416; *sinor* 417.
siquidem 457.
sis = *si vis* 401, P. 2.
sitio s akk. 219, 4; *sitiens* s genit. 265.
sive uživ. 463; *sive* — *sive* tže; s indik
 362, 5.
sobrius v strizlivosti 208, 2, a).
sodes = *si audes* 401, P. 2.
sollitus 431, 1; *solito magis* 279, P. 5.
solicitor s akk. a inf. neb s *quod* 415.
solum; *non solum* — *sed etiam* etc
 463, 4—11.
solus toliko (jen) 208, 2, b).
solutus s abl. 282, A.
solve s abl 282, A; zdánlivě intr. 338,
 P. 2; *non sum solvendo* 452, 2.
sortior constr. 222.
souslednost časů v. *consecutio tem-*
porum.
spe abl. comparat. 279, P. 5.
specto constr. 222, 1.
spero constr. 219, 4.
spolio constr. 283.

spona (copula) 197.

stár (*natus*); *starší než* ... 231, 2, P. 3.

statuo s *in* a *abl.* 287, 1; s *ut* 377, 1; s *inf.* 377, P. 1, c).

status; *eo statu* str. 217 p. č. 2.

sto stojím zač 261; s *abl.* 270, P. 4; *per me stat quominus* č. *ne* 381; *per me non stat quin* 381, P. 1.

studeo s *dat.* 238; s *akk.* a *inf.* anebo *pouhým inf.* 415; *studeo ut* 377, 2.

studiosus s *genit.* 264.

suadeo *ut* 377, 1.

sub užív. 290, 2.

subleio constr. 243.

subjekt v. podmět.

subter užív. 290, 3.

subterfugio constr. 219, 4.

succenseo s *dat.* 238; s *akk.* a *inf.* anebo s *quod* 418.

succumbo constr. 244. —

sufficior s *dvojím nom.* 212, 2, b).

sum sponou 197; vypouští se 197, P.

1; *est* = *potest*, *licet* *197; slovesem jsoucnosti 197, P. 2; *esse pro* a *pod.* býti čím, býti za ... 212, 2, c) P.; *esse* = *míti* 245; s *dvojím dat.* 247, 1; s *genit.* *praedik.* 252; s *genit. qual.* 259; = *stojím zač* constr. 261; *in amicitiam*, *in potestatem esse* 287, P. 3; s *dat. gerund.* 452, 2; *sunt qui*, *nemo est qui* etc., *est quod* etc. s *konj.* 391, 4; *in eo est ut* 379, 6; *est ut*

k opisování děje 379, 4, P. 2; *fuit Ilium* = *Ilia* už není 347; *hoc est*, *id est* důrazněji vytýká apposici 207, P.; *esto!* budiž! nu dobře! 401, P. 1; s *part. praes.* 437, 2.

summum příslovečně 235, 1.

sumo s *dvojím akk.* 228, d); *sumor* s *dvojím nom.* 213, d); *exemplum sumo* 447 pod čarou 1).

super předl. 290, 4; *adv.* 290, P.

superior *discedo* 208, 2, b).

superlativ význam 305; se slovy *vzmocňovacími* 306; spoj. s *quisque* 331, 2; s *tam* — *quam qui*, *ita* (*sic*) — *ut qui* 306, P. 1; s *ut quisque* — *ita* 306, P. 2.

supersedeo constr. 282, A.

superstes s *dat.* neb s *genit.* 239, P. 1.

supersum constr. 243; *superest ut* 379, 5.

supervenio constr. 243.

supinum v *um* 455; jiné *vazby m.* něho 455, P.; *sup. v u* 456; jiné *vazhy m.* něho 456, P. 2.

suppedito *trans.* a *intrans.* 338.

supplex s *dat.* neb *genit.* 239, P. 1.

supplicatio 231, 2.

supplicio constr. 238.

supra předl. 288, 17; *adv.* 290, P.; *quem supra nominavi* etc. 320; *ut nihil supra possit (addi)* 306, P. 2.

suspensus s *akk.* řeckým 236, 1.

T.

Taedet me 226.

talis — *ac (atque)* 324; *talis* — *qualis* 323; *talis* — *ut* 379, 1.

tam — *ut* 379, 1; *tam* — *quam* 462, 6; *tam* — *quam qui* se *superl.* 306, 4, P. 1.

tamen užív. 464.

tametsi 384, P. 2.

tamquam s *konj.* 383; *tamquam* — *ita* (*sic*, *item*) 383, P. 2.

tango s *akk.* 219, 6, b).

tantopere — *ut* 379, 1.

tantum s *genit.* 257, 2; *tantum abest ut* — *ut* 379, 1, P.; *tanti est* 260, P.

3; *tantus* — *ut* 379, 1; *tantus* — *quantus* 323; *tantus*, *ut nihil supra possit (addi)* etc. 306, P. 2.

tardo *ad* s *gerund.* 453, 1.

tazací věty 394; jednočlenné nebo vícečl. 394; jak se uvádějí 395; jednočl. přímé 396; jednočl. nepřímé 397; vícečl. 398.

tempero constr. 242, 8; *temperare mihi non possum quin* 382, 2; *temperatum est* *perf. pass.* k *parco* 238, P. 2.

tempore a *in tempore* 285, 1, a); *tempus est* s *inf.* anebo s *gerund.* 451, P. 1.

teneo s *abl. instr.* 273; s *part. perf. pass.* 347, P. 2; 438.

tento s akk. 219, 4.
tenu užív. 289, 7.
terra marique 286, 1; **terrarum** při adverb. 257, 4.
testimonio esse 247, 1; **testimonio alicuius** 278.
testor s akk. 219, 6, a).
timeo constr. 242, 5; 219, 6, b); s *ut* č. *ne* 378.
timidus s genit. *264.
tonat 196, 3.
torqueo s akk. 221, 1.
tot — quot 323.
totidem — ac (atque) 324; **totidem** — quot 323.
totus zcela 208, 2, b); **toto**, **totā** abl. bez *in* 286, 1; *in toto*, *in totā* tž P. 1.
tracto s akk. 219, 6, b).
trado s dat. 237, 2; s gerundivem 447; **traditur** s nom. a inf. 422, 3; **tradi-**

tum est s akk. a inf. 423, 2; **tradunt v. dicunt**.
trans užív. 288, 11; tvoří verba trans. 223.
transporto (trad.), **transicio** (trait.), **transporto** constr. 223, P. 2.
trauseo, **transgredior**, **transnato**, **transcendo** constr. 223.
trepidus 208, 2, a); s genit. *264.
tribuo s dvojím dat. 247, 2.
trini m. **terni** 87, 4.
tristis smutně 208, 2, a).
triumphare insigni triumpho str. 157 p. č.
trudo s akk. 221, 1.
tueor constr. 219, 4.
tum; **cum** — **tum** 388; **tum** — **tum** 462, 8; **tum ipsum** 318; **tum vero** 464; **tum (tunc)** v řeči nepřímé 428, P.
turpis se sup. v *u*; **turpe est** s akk. a inf. 412, 1.
tutor constr. 219, 4.

U.

Ubi = *in qua urbe* 209, 1; s genit. 257, 4; **ubi primum** s perf. 349; s impf. a plusqpf. 349, P. 2; s plusqpf. v dopisech 352, P. 1; = *et ibi* etc. 321, P.
ublicus s genit. 257, 4; s indik. 362, 4.
ulciscor s akk. 222, 2.
ullus 331; 474, 2; **neque ullus** 475.
ultimus naposledy 208, 2, b).
ultra užív. 288, 13.
unde = *ex qua urbe* 209, 1; s genit. 257, 4; = *et inde* 321, P.
undecunque s indik. 362, 4.
unquam 331; 474, 2; **neque unquam** 475.
unus v plur. 82, P.; 87, 4; = jediné 208, 2, b); **unus ex (de)** 256, P. 2; při superl. 306, 3.
urbs při jménech měst 232, P. 2.
urgeo s akk. 222, 2.
usquam 331; 474, 2; **neque usquam** 475.
usque ad 288.

usu venit ut 379, 4; **usui esse** 247, 1.
ut finale 376; **ut ne**, **ut ne quis** 376, 2; **ut imperativum** 377; **ut po sloves. vyhlášení** 377, 1; 414, 5; **po výrazech bázňe** 378; **ut consecutivum**, **ut non**, **ut nemo** etc. 379; **ut non ve větě účelné** 376, 5; **ut explicativum** 379, 6; **ut vypouští se** 377; **ut po kompar. s quam** 391, 2, P. 2; **ut — ita (sic, item)** 383, P. 2; **ut qui** 391, 6, P.; **ut quisque — ita** s dvěma superl. 306, P. 3; **ut si** s konj. 383; **ut primum v. ubi primum**; **ut při zvoláních** 420, P. 2; **ut = dejme tomu že** 369; **ut qui maxime** 306, P. 1.
utcumque s indik. 362, 4.
uterque užív. 334; **uterque nostrum (vestrum)** s jakým výrokem 204, P. 2; **uterque — alter**, **uterque — uterque** 335; **uterque frater**, **uterque eorum** 256, P. 1.
utills s dat. 239; **ut. ad tž** P. 3; **uti-**

lius est etc. ind. m. č. optativu 362, 1, c); se supinem v u 456.
utinam, utinam ne 365.
 utor s abl. 275 a P. 2; přechodné 447, P.; *usus* 431, 1.

utpote qui 391, 6, P.
utrum v tazacích větách 395, 2; *utrum* — *an* 398.
utut s indik. 362, 4.

V.

Vaco constr. 242, 9; 283 a P. 1.
vacuus 264, P. 1; 283 a P. 1.
vae! s dat. 234, P. 2.
valeo ad 406, P. 4.
vážiti si koho 260, P. 2.
včera v dopisech 352.
ve částice příkl. 463.
vehor s abl. instr. 273.
věk něčí v. léta.
vel užív. 463; při superl. 306, 3; = již 463, P. 1.
velut s konj. 383.
vendo, veno constr. 261.
venio s dvojím dat. 247, 3; *venit mihi in mentem* constr. 266, P. 2.
vereor s akk. 219, 6, b); s *ut (ne non)* neb *ne* 378; s inf. 378, P. 3; *veritus* 431, 1.
vero užív. 464; *nisi vero v. nři.*
versus (předl.) 288, 27.
verto s dvojím dat. 247, 2.
verum (spoj.), *verumenimvero* 464.
verum est s akk. a inf. 412, 1.
vescor s abl. 275; přechod. 447, P.
vesperascit 196, 3.
vespolnost jak se naznačuje? 311.
vestrum genit. part. 266, P. 4; *vestrum omnium* 251, P.; 263, P. 2.
veto v. iubeo.
věz, vězte = *scito, scitote* 401, P. 1.
via (a) 286, 2.
vibro s akk. 221, 1.
vicinuss dat. 239; též s genit. 239, P. 1.

video ut (ne) 377, 2; *vide* etc. *ne* aneb *ne non* 378, P. 2; *video* s part. praes. 437, 1; *videres* byl bys viděl 364, P. 2; *videro, viderimus* m. fut. I. 355, P. 3, b); *videor* s dvojím nom. 212, 1; s nom. a inf. 422, 1; *ut videor* etc. 424, 1; *videor mihi, videris tibi* etc. 424, 2; *videtur* = *placet* 424, 3.
vinco iudicium 218, 2.
vito s akk. 219, 6, b).
vitupero s *quod* 418, P. 1.
vivo vitam iucundam, tertiam aetatem 218, 1; *vixi* jsem s žitím u konce 347.
vivus za živa 208, 2, a).
vixum etiam 460.
voco s dvojím akk. 227, a); *vocor* s dvojím nom. 212, 2, a); *qui vocatur* etc. 320.
vocativus 215; m. nom. *215, a).
volo; num quid me vis? quis me vult? a t. d. 230, P. 3; s inf. 377, P. 1, c); 415; s akk. a inf. 415; s *ut* 377, 3; 415, P. 1; *velim, vellem* s konj. 365, P. 1; srov. 401, P. 2; 415, P. 1; *volo* s partic. perf. pass. 415, P. 2; fut. *volam* = *chci* 355, P. 1; *si voluero* m. fut. I. 355, P. 3; *velle* m. inf. fut. 410, P.
volumine a in volumine 286, 1, P. 2.
voti damnatus 267, P. 5.
výmínka jak může býti vyslovena 374, P. 3.
výrok 197—204.

Z.

Zápornost 469—477; *dvě* zápornosti v téže větě 477.
zápověď jak se vyřizuje 402.

zařikání 365, P. 2.
zlomky 86, P. 3.
zvaný; tak zv. 320.

OBSAH.

A. Tvarosloví.

		Strana
Hlava	I. O hláskách. Rozdělení hlásek. Výslovnost. Dělení syllab. Časomíra. Přízvuk syllab	1—3
Hlava	II. Částky řeči	3—4
Hlava	III. O rodě podstatných jmen. Rodová pravidla dle významu: Masculina. Feminina. Neutra Communia. Mobilia. Jinéna zvířat	4—6
Hlava	IV. Číslo, pád, deklinace. Přehled přípon	6—7
Hlava	V. Prvá deklinace	7—8
Hlava	VI. Druhá deklinace. Rod dle zakončení	8—11
Hlava	VII. Třetí deklinace. Formy genitivu sing. jmen třetí deklinace	11—17
Hlava	VIII. Rod jmen třetí deklinace dle zakončení	17—21
Hlava	IX. Poznacenání o jednotlivých pádech třetí deklinace	22—25
Hlava	X. Čtvrtá deklinace. Rod dle zakončení	25—27
Hlava	XI. Pátá deklinace. Rod	27—28
Hlava	XII. Nepravidelná deklinace. Substantiva indeclinabilia. Defectiva casibus. Defectiva numero. Heterocleta. Heterogenea	28—30
Hlava	XIII. Skláníení řeckých jmen	31—33
Hlava	XIV. Nomen adiectivum. Adjektiva trojiho, dvojího, jednoho zakončení. Nepravidelná adjektiva	33—40
Hlava	XV. Stupňování adjektiv. Stupňování pravidelné, opisné, nepravidelné	40—45
Hlava	XVI. Numeralia. 1. Numeralia cardinalia	45—48
	2. Numeralia ordinalia	48—49
	3. Numeralia distributiva. 4. N. multiplicativa. 5. N. proportionalia. 6. Adverbia numeralia	50—52
Hlava	XVII. Pronomen. 1. Pronomina personalia. 2. P. possessiva. 3. P. demonstrativa	52—56
	4. Pronomina relativa. 5. P. interrogativa. 6. P. indefinita. 7. P. gentilicia	57—60
	Pronomina correlativa. Adverbia correlativa	60—61

Hlava	XVIII.	Verbum. Genus verbi. Qualitas actionis. Tempora verbi. Modi. Personae verbi. Coniugatio verbi. Tvoření časův a způsobův	61—66
Hlava	XIX.	Verbum <i>sum</i> . Složeniny se slovesem <i>sum</i>	66—69
Hlava	XX.	Čtvero pravidelných konjugací	70—76
Hlava	XXI.	Deponens	76—79
Hlava	XXII.	Přímětky. 1. Ke konjugacím vůbec. 2. Ke třetí konjugaci	80—82
-a	XXIII.	Coniugatio periphrastica activa i passiva	83—84
a	XXIV.	Odchylna sloves v perfektě a supině	84—85
u	XXV.	Odchylná v perfektě a supině slovesa první konjugace	85—87
Hlava	XXVI.	Odchylná v perfektě a supině slovesa druhé konjugace	87—91
Hlava	XXVII.	Odchylná v perfektě a supině slovesa třetí konjugace	91—106
Hlava	XXVIII.	Odchylná v perfektě a supině slovesa čtvrté konjugace	106—107
Hlava	XXIX.	Verba deponentia. Deponentia první, druhé, třetí, čtvrté konjugace	107—111
Hlava	XXX.	Verba anomala. <i>Ede. Fero. Volo, nolo, malo. Eo. Queo, nequeo. Fio</i>	111—118
Hlava	XXXI.	Verba defectiva. <i>Coepi, meminì, novi, odi. Aio, inquam. Fari.</i> Osamotnělé tvary: <i>age, apage, ave, salve, vale, cedo, quaeso, forem</i>	118—120
Hlava	XXXII.	Verba impersonalia	121—122
Hlava	XXXIII.	Částice. A. Adverbia dle významu. Tvoření adverbii z adjektiv. Jiné koncovky adverbii nominalných a verbálních. Stupňování adverbii	122—126
		B. Praepositiones	126—129
		C. Coniunctiones	129—131
		D. Interiectiones	131
Hlava	XXXIV.	Něco o tvoření slov. Odvozování substantiv	131—137
		Odvozování adjektiv	137—141
		Odvozování sloves	141—142

B. Skladba.

Hlava	XXXV.	O shodě částek věty. O podmětu a výroku. Přívlastek a přístavka. Výrokové přímětky substantiva. Shoda náměstek	143—151
Hlava	XXXVI.	O pádech. Nominativ a Vokativ	152—156
		Akkusativ	156—177
		Dativ	177—187
		Genitiv	187—202
		Ablativ	202—219
Hlava	XXXVII.	O předložkách. Předložky pojící se s akkusativem	219—223
		Předložky pojící se s ablativem	223—226
		Předložky pojící se s akkusativem i ablativem	226—228

Hlava XXXVIII.	Zvláštnosti lat. řeči v užívání jmen a náměstek. O jméně	
	podstatném	226—230
	O jméně přídavném	230—235
	O náměstce	235—249
Hlava XXXIX.	O rodě slovesa. Activum. Passivum. Činnost zvrtná	
	(reflexivná)	249—252
Hlava XL.	O užívání časův	253—256
Hlava XLI.	O souslednosti časův. Consecutio temporum	256
Hlava XLII.	O užívání indikativu	
Hlava XLIII.	O užívání konjunktivu. Konjunktiv ve větách hlavních	
	Konjunktiv ve větách podmiňovacích	
	Nisi a si non	256
	Konjunktiv po spojkách	256—259
	Konjunktiv ve větách vztahných	259
	Konjunktiv nepřímé závislosti a nepřímého předsta-	
	gování	259—298
Hlava XLIV.	O větách tazacích	298—303
Hlava XLV.	O imperativě	303—305
Hlava XLVI.	O infinitivě. Infinitiv podmětem anebo předmětem	305—307
	Accusativus cum infinitivo a spojka quod	307—317
	Nominativus cum infinitivo	317—319
	Oratio obliqua	319—327
Hlava XLVII.	O participiích	327—329
	Participium praesentis et perfecti	329—333
	Ablativus absolutus	333—335
	Participium futuri activi	335—336
	Participium futuri passivi čili gerundivum	336—338
Hlava XLVIII.	O gerundiích	339—344
Hlava XLIX.	O supinech	344—345
Hlava L.	O spojkách	346—355
	1. Coniunctiones copulativae	346—349
	2. Coni. disiunctivae	350—351
	3. Coni. adversativae	351—353
	4. Coni. causales	353—354
	5. Coniunctiones conclusivae	354—355
Hlava LI.	O zápornostech	355—360
Dodatek první.	Něco z prosodie a metriky	360—383
Dodatek druhý.	Římská váha, peníze a míra	384—386
Dodatek třetí.	Římský kalendář	387—389
Dodatek čtvrtý.	Nejobyčejnější zkráceniny	390
Seznam slov a vazeb ve skladbě obsažených		391—413